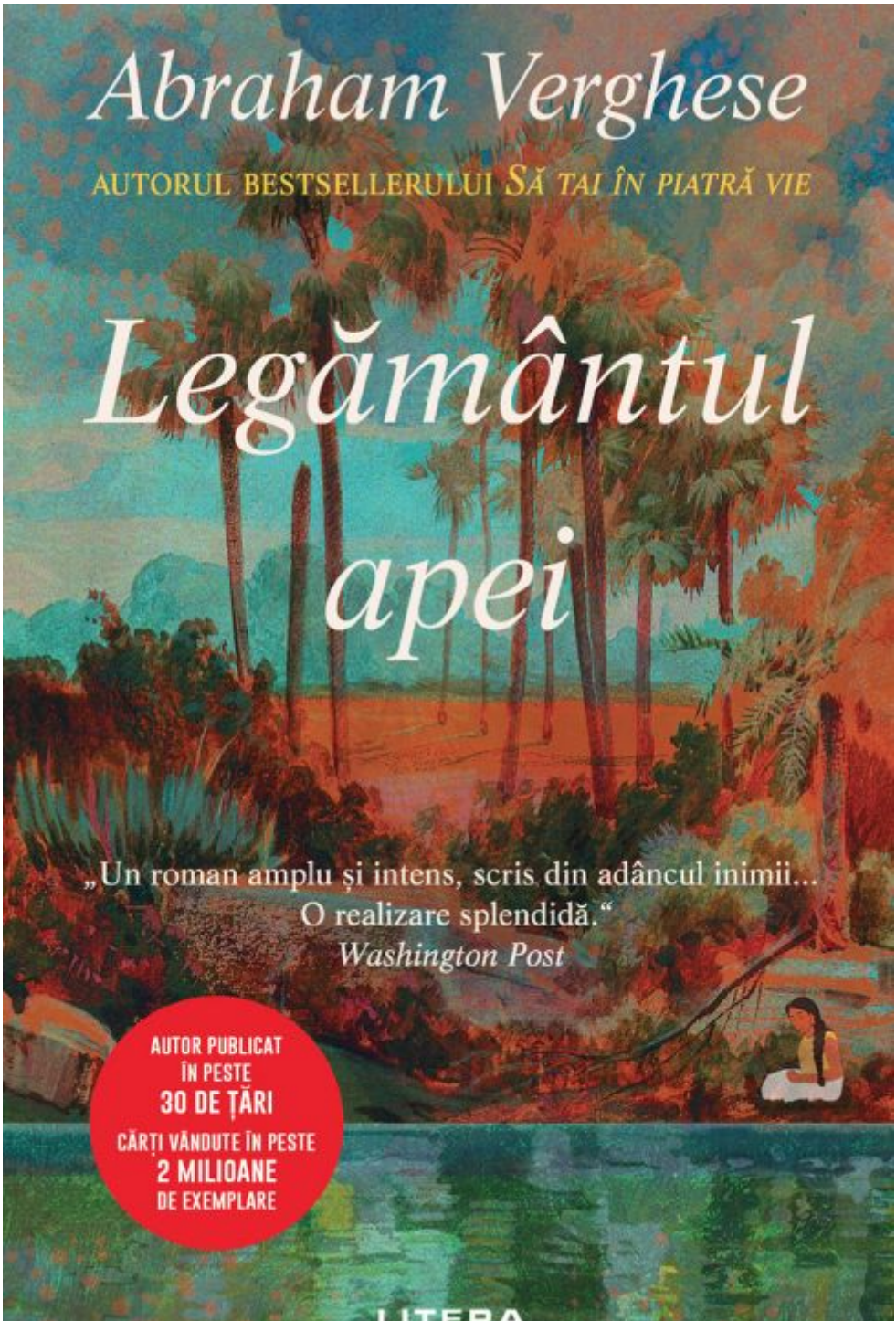
Abraham Verghese
AUTORUL BESTSELLERULUI SĂ TAI ÎN PIATRĂ VIE
Legământul apei
„Un roman amplu și intens, scris din adâncul inimii...
O realizare splendidă.“
Washington Post
AUTOR PUBLICAT ÎN PESTE 30 DE ȚĂRI
CĂRȚI VÂNDUTE ÎN PESTE 2 MILIOANE DE EXEMPLARE

Abraham Verghese

Legământul apei

Traducere din limba engleză şi note de

ADRIANA BĂDESCU

EDITURA LITERA

Bucureşti, 2024

Abraham Verghese
The Covenant of Water
Copyright © 2023

Toate drepturile rezervate
Design şi grafică copertă: Kelly Winton
Grafica copertei adaptată după acuarela *Palmyra Palm Trees* de H. Schlagintweit, 1855 (domeniul public / Wellcome Collection)

Editura Litera
tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19
e-mail: contact@litera.ro
www.litera.ro
Legământul apei
Abraham Verghese
Copyright © 2024 Grup Media Litera
pentru ediția în limba română
Toate drepturile rezervate

ISBN 978-630-319-711-1
ISBN EPUB 978-630-319-993-1

Editor: Vidraşcu şi fiii
Redactor: Alexandra Diaconescu
Corector: Ionel Palade
Prepress copertă: Flori Zahiu-Popescu
Tehnoredactare şi prepress: Ofelia Coşman
Seria de ficțiune a Editurii Litera este coordonată

de Cristina Vidraşcu Sturza.

Conținutul acestei lucrări electronice este protejat prin copyright şi este destinat exclusiv utilizării în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcat. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul, schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, vânzarea sub orice formă sau prin orice mijloc, fără consimțământul editorului, este strict interzisă. Dreptul de folosință al prezentei lucrări nu este transferabil. Drepturile de autor pentru versiunea electronică în formatele existente ale acestei lucrări aparțin companiei Grup Media Litera SRL.

Abraham Verghese (n. 1955) este profesor de teoria şi practica medicinei la Stanford University. Născut din părinți indieni, profesori în Etiopia, a crescut în apropiere de Addis Abeba, unde şi-a început pregătirea medicală, definitivată ulterior la Madras Medical College. Asemenea multor absolvenți, şi-a efectuat rezidențiatul în Statele Unite, unde a continuat să-şi consolideze cariera medicală. Prima sa carte, *My Own Country: A Doctor's Story*, o lucrare dedicată impactului epidemiei de SIDA într-o mică localitate din Tennessee, a apărut în 1994, a intrat în topul revistei *Time* al celor mai bune cinci cărți ale anului şi a fost ecranizată. Al doilea volum de nonficțiune, *The Tennis Partner*, a fost publicat în 1997 şi a devenit repede bestseller național. Eseurile

şi povestirile sale au apărut cu regularitate în *The New Yorker*, *The New York Times*, *Granta*, *The Wall Street Journal* şi în alte publicații. *Să tai în piatră vie* (*Cutting for Stone*, 2009), primul său roman, s-a bucurat de una dintre cele mai longevive prezențe în topul *New York Times* al celor mai bine vândute cărți. În 2015, Abraham Verghese a primit National Humanities Medal din partea preşedintelui Barack Obama. Cel mai nou roman al său este *Legământul apei* (*The Covenant of Water*, 2023).

Pentru Mariam Verghese
In memoriam

„Şi din Eden ieşea un râu care uda raiul."

Facerea 2:10

„Nu loviturile barosului, ci dansul apei încântă pietrele către perfecțiune."

Rabindranath Tagore

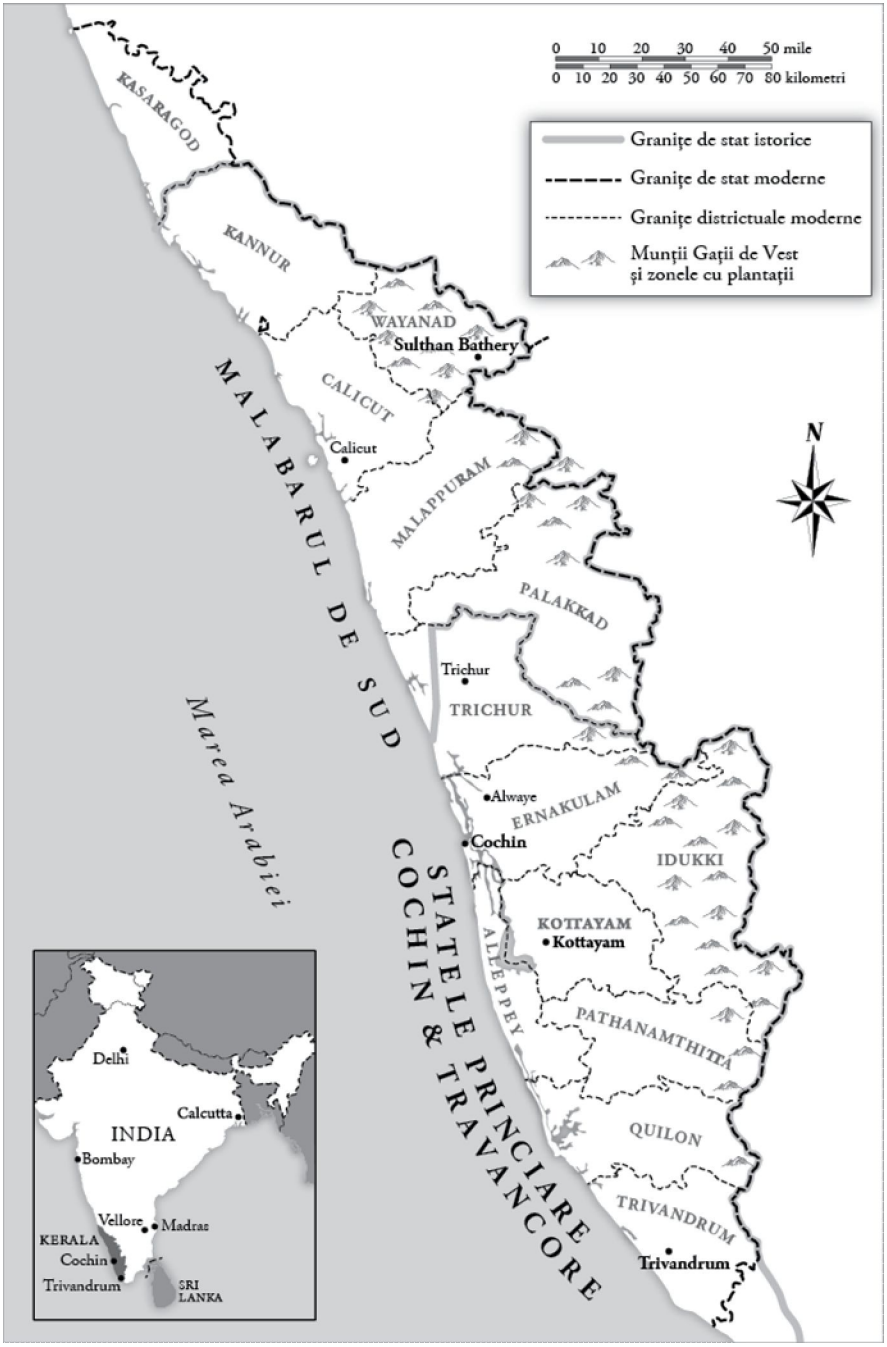
0 10 20 30 40 50 mile
0 10 20 30 40 50 60 70 80 kilometri
Granițe de stat istorice
Granițe de stat moderne
Granițe districtuale moderne
Munții Gații de Vest
și zonele cu plantații
N
KASARAGOD
KANNUR
WAYANAD
Sulthan Bathery
CALICUT
Calicut
MALAPPURAM
PALAKKAD
Trichur
TRICHUR
Alwaye
ERNAKULAM
Cochin
IDUKKI
KOTTAYAM
Kottayam
ALLEPPEY
PATHANAMTHITTA
QUILON
TRIVANDRUM
Trivandrum
MALABARUL DE SUD
STATELE PRINCIARE
COCHIN & TRAVANCORE
Marea Arabici
INDIA
Delhi
Calcutta
Bombay
Vellore
Madras
KERALA
Cochin
Trivandrum
SRI
LANKA

PARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL 1. ÎNTOTDEAUNA

1900, Travancore, India de Sud

Are doisprezece ani şi dimineaţă va fi o femeie măritată. Mama şi fiica stau întinse pe rogojină, cu obrajii umezi strâns lipiţi.

— Cea mai tristă zi din viaţa unei fete este cea în care se mărită, spune mama. După aceea, cu voia Domnului, e mai bine.

În scurt timp aude suspinele mamei stingându-se, lăsând loc răsuflării liniştite şi apoi celui mai slab sforăit, care în mintea fetei pare să impună ordine asupra sunetelor împrăştiate ale nopţii, de la pereţii din lemn ce emană căldura zilei până la foşnetele câinelui afară, în curtea acoperită cu nisip. Un cuc şoimar strigă: *Kezhekketha? Kezhekketha? Încotro e răsăritul? Încotro e răsăritul?* Îşi imaginează pasărea privind în jos, spre rarişştea în care, sub acoperişul dreptunghiular din stuf, se află casa lor. Vede laguna din faţă, pârâul şi orezăria de după el. Pasărea poate să strige aşa ore bune, tulburându-le somnul... dar deodată tace, ca şi când ar fi înhăţat-o o cobră. În liniştea care se aşterne, pârâul nu îngână un cântec de leagăn, ci doar bolboroseşte peste pietrele lustruite.

Se trezeşte înaintea zorilor, când mama ei încă doarme. Dincolo de fereastră, apa ce acoperă orezăria scânteiază ca argintul bătut. Pe veranda din faţă, *charu kasera*, şezlongul ornamentat al tatălui ei, şade gol şi uitat. Ridică tăblia de scris sprijinită pe braţele lungi ale scaunului şi se aşază. Simte urma fantomatică a tatălui ei imprimată în ţesătura din trestie.

Pe malurile lagunei, patru cocotieri au crescut pieziş, aplecaţi asupra apei de parcă şi-ar fi studiat reflexiile în oglinda ei înainte de a se ridica la loc, spre ceruri. *Adio, lagună! Adio, pârâu!*

— *Molay!* o strigase cu o zi în urmă singurul frate al tatălui ei – ceea ce o mirase, fiindcă în ultimul timp nu mai obişnuia să i se adreseze cu numele de alint *molay,* fiică. Ţi-am găsit o partidă grozavă! îi spusese pe un ton unsuros, de parcă ar fi avut patru ani, nu doisprezece. Mirele tău pune preţ pe faptul că vii dintr-o familie bună, că eşti fiica unui preot.

Ştia că unchiul ei căuta de la o vreme s-o mărite, şi totuşi avea impresia că se grăbise aranjându-i acea căsătorie. Ce-ar fi putut spune ea? Asemenea lucruri erau hotărâte de adulţi. I se făcuse ruşine văzând expresia de neajutorare de pe faţa mamei. Îi era milă de femeia care-i dăduse viaţă, când tot ce voia era s-o respecte. Mai târziu, când rămăseseră singure, mama îi spusese:

— *Molay*, casa aceasta nu ne mai aparţine. Unchiul tău...

Vorbise pe un ton rugător, de parcă fiica ei ar fi protestat deja. Nu-şi mai sfârşise cuvintele, iar privirea îi zvâcnea de colo-colo, cu nervozitate. Şopârlele de pe pereţi purtau cu ele poveşti.

— Cât de diferită de cea de-aici poate fi viaţa acolo? Veţi sărbători Crăciunul, veţi posti înainte de Paşte... veţi merge la biserică duminica. Aceeaşi împărtăşanie, aceiaşi cocotieri, aceiaşi arbuşti de cafea. E o partidă bună... El e un om avut.

De ce s-ar însura un om avut cu o fată săracă, o fată fără zestre? Ce anume îi ascund oare? Ce cusururi are bărbatul acela? Vârsta, în primul rând, căci are patruzeci de ani. E deja tată unui copil. Cu câteva zile în urmă, după ce venise peţitorul şi apoi plecase, îl auzise pe unchiul ei mustrându-i mama:

— Şi ce dacă mătuşa lui s-a înecat? Doar nu-i acelaşi lucru cu un trecut de nebunie în familie! Cine a auzit vreodată de o istorie de înecuri în familie?! Nu-s puţini cei invidioşi pe o partidă bună, şi întotdeauna vor găsi un motiv pe care să-l exagereze.

Aşezată pe şezlong, mângâie braţele din lemn lustruit şi se gândeşte o clipă la antebraţele tatălui ei; la fel ca mai toţi

bărbații malayali[1], era ca un fel de urs blând şi bun, cu păr pe piept, pe braţe şi chiar pe spate, astfel că nu-i puteai atinge niciodată pielea decât prin blănița aceea moale. Acolo, în scaunul acela, pe genunchii lui, deprinsese literele. Când venise cu note bune de la şcoala de la biserică, el îi spusese: „Ai o minte bună. Dar şi mai important e să ai o fire curioasă. Vei merge la liceu. Şi la colegiu apoi! De ce nu? N-o să te las să te măriți de tânără, ca mama ta!”

Episcopul îl transferase pe tatăl ei la o biserică cu probleme în apropiere de Mundakayam, care nu avea un *achen*, un preot stabil, din cauza tulburărilor cauzate de negustorii musulmani. Nu era un loc potrivit pentru o familie: ceţurile dimineții zăboveau încă până la genunchi la amiază şi urcau până la bărbie pe înserat, iar umezeala din aer aducea cu ea astm, reumatisme şi febre. La nici un an după ce-şi luase postul în primire, se întorsese acasă scuturat de frisoane, cu pielea fierbinte la atingere şi urina de culoare neagră. Înainte ca soția lui să poată chema ajutoare, încetase să mai respire. Când mama ei îi pusese o oglindă deasupra buzelor, aceasta nu se aburise. Răsuflarea tatălui ei devenise acum aer gol.

Aceea fusese cea mai tristă zi din viața fetei. Cum putea fi căsătoria mai rea de atât?

Se ridică de pe şezlongul din trestie pentru ultima dată. Scaunul şi patul din lemn de tec ale tatălui sunt aidoma unor relicve sacre; păstrează în ele esența lui. Dacă le-ar putea lua la noul ei cămin...!

Casa începe să freamăte.

Se şterge la ochi, îşi îndreaptă spatele şi ridică bărbia, înălțând-o către ceea ce-i va aduce ziua care începe, către durerea despărțirii, către ruperea de o casă care nu-i mai e acasă. Haosul şi suferința din lumea creată de Dumnezeu sunt

[1] Grup etnolingvistic din actualul stat indian Kerala, vorbitor al limbii malayalam.

mistere de nepătruns, însă Biblia o învață că dincolo de ele există o ordine. Aşa cum ar spune tatăl ei: „Credința înseamnă să ştii că există un rost în toate, chiar dacă rostul e nevăzut”.

— Totul o să fie bine, Appa, rosteşte, închipuindu-şi durerea lui.

Dacă el ar trăi, ea nu s-ar mărita astăzi.

Îşi imaginează şi răspunsul lui: *Grijile unui tată iau sfârşit când apare un soț bun. Mă rog ca el să fie un soț bun. Însă un lucru ştiu: acelaşi Dumnezeu care a vegheat asupra ta aici îți va fi alături şi acolo,* molay*. Aşa ne făgăduieşte El în Evanghelii: „Cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului.”*

CAPITOLUL 2. LA BINE ŞI LA RĂU

1900, Travancore, India de Sud

Drumul până la biserica mirelui durează aproape o jumătate de zi. Barcagiul îi conduce printr-un labirint de canale necunoscute, străjuite de hibiscuşi de un roşu înflăcărat. Casele se află atât de aproape de marginea apei, încât ar putea să întindă mâna şi s-o atingă pe o femeie care cerne orezul mişcând repede un coş puţin adânc. Aude un băiat citindu-i din ziarul *Manorama* unui bătrân lipsit de vedere, care îşi freacă fruntea de parcă ştirile l-ar durea. O casă după alta, fiecare dintre ele este un mic univers, unele având în prag copii de vârsta ei care privesc grupul din barcă.

— Unde vă duceţi? vrea să ştie unul cu pieptul gol, rostindu-şi întrebarea printre dinţii înnegriţi, cu arătătorul negru şi el – periuţa lui de dinţi – încremenit în aer.

Barcagiul se încruntă spre el.

Canalele au rămas în urmă acum, iar ei înaintează pe un covor de nuferi şi lotuşi atât de gros, încât l-ar putea traversa cu pasul. Florile sunt deschise ca inima unui om bun. Dintr-un impuls, culege una, prinzând-o de tulpina cu rădăcini în adânc. Floarea se desprinde cu un mic pleoscăit, un giuvaier roz, un miracol prin faptul că ceva atât de frumos poate să crească din ape atât de nămoloase. Unchiul se întoarce şi priveşte intens către mama ei, care rămâne tăcută, deşi îşi face griji că fiica sa îşi va murdări *mundu*[2] şi bluza albă, *kavani*, cu bordura ei de un auriu palid. Un parfum fructat învăluie barca. Fata numără douăzeci şi patru de petale. Înaintând pe covorul de lotuşi ajung pe lac atât de vast, încât malul celălalt nu se vede, iar oglinda apei e netedă şi liniştită. Se întreabă

---

[2] Veşmânt asemănător unei fuste, purtat în statele din sudul Indiei deopotrivă de bărbaţi şi de femei.

dacă aşa arată şi oceanul. Aproape c-a uitat de nuntă. La un ponton aglomerat, coboară din barcă şi urcă pe o luntre uriaşă, ale cărei capete sunt răsucite ca tecile de fasole uscate; nişte bărbaţi supli şi musculoşi o manevrează cu câte o pagaie. Vreo douăzeci de pasageri stau în picioare, în mijloc, sub umbrele care să-i apere de soare. Fata îşi dă seama că destinaţia ei este atât de departe, încât nu-i va fi uşor să mai revină acasă.

Imperceptibil, lacul se îngustează, devenind un râu lat. Luntrea prinde viteză, dusă de curent. Într-un târziu, pe o culme din depărtare se vede o cruce masivă din piatră care stă de veghe asupra unei bisericuţe, braţele ei proiectând o umbră pe apa râului. Este una dintre cele şapte biserici şi jumătate fondate de Sfântul Toma după sosirea lui în India. La fel ca toţi copiii de la şcoala de duminică, şi ea le poate rosti numele pe de rost: Kodungallur, Paravur, Niranam, Palayoor, Nilackal, Kokkamangalam, Kollam şi micuţa jumătate de biserică din Thiruvithamcode; dar acum, că vede una pentru prima dată, i se taie răsuflarea.

Peţitorul din Ranni păşeşte de colo-colo prin curte. Petele umede care-i marchează *juba* la subsuori i se unesc pe piept.

— Mirele ar fi trebuit să fie de mult aici, spune el.

Şuviţele de păr pe care şi le pieptănase peste ţeastă i-au căzut peste ureche, ca penele din creasta unui papagal. Înghite în gol cu nervozitate şi un pietroi i se mişcă în sus şi-n jos în gât. Solul din satul în care se află e renumit atât pentru cele mai bune orezării, cât şi pentru guşi ca a lui.

Grupul mirelui e format doar din sora lui, Thankamma. Femeia, vânjoasă şi zâmbitoare, ia mânuţele viitoarei cumnate într-ale ei şi le strânge cu afecţiune.

— Vine şi el, îi spune.

Preotul îşi pune patrafirul ceremonial peste veşmântul obişnuit şi îşi leagă brâul brodat. Întinde o mână cu palma în sus, ca pentru a întreba fără cuvinte: „Ei bine?” Nimeni nu-i răspunde.

Mireasa tremură, cu toate că e arşiță. Nu e obişnuită să poarte şi *chatta* şi *mundu*. De azi înainte, gata cu fustele lungi şi bluzele colorate. Se va îmbrăca la fel ca mama şi ca mătuşa ei, în această uniformă purtată de toate femeile măritate din lumea Creştinilor Sfântului Toma[3], în care albul e singura culoare. *Mundu* e ca acela bărbătesc, însă legat într-un mod mai sofisticat, cu marginea liberă încreţită, cutată de trei ori şi apoi pliată în forma unui evantai, pentru a ascunde posteriorul purtătoarei. Acelaşi rol de a ascunde are şi *chatta* albă – bluza informă, cu mâneci scurte şi decolteu în V.

Lumina care pătrunde în felii prin ferestrele înalte aruncă umbre oblice. Mirosul de tămâie o îneacă uşor. La fel ca în biserica ei, nici aici nu sunt strane, doar covorul aspru din fibră de cocos pe pardoseala roşie, şi numai în partea din faţă. Unchiul ei tuşeşte. Sunetul reverberează în incinta goală.

Sperase că la nuntă va veni şi verişoara ei primară – şi, totodată, cea mai bună prietenă a ei. Se măritase cu un an în urmă, pe când avea tot doisprezece ani, cu un băiat de aceeaşi vârstă cu ea, dintr-o familie bună. La nuntă, mirele-băieţandru păruse la fel de anost ca o găleată, mai interesat să se scobească în nas decât să participe la ceremonie; preotul fusese nevoit să întrerupă *kurbana* şi să-i şoptească: „Nu te mai scormoni! N-o să găseşti aur acolo!” Verişoara îi scrisese că la noua ei casă se juca şi dormea cu celelalte fete din familia unită şi că era mulţumită fiindcă nu trebuia să aibă deloc de-a face cu soţul ei enervant. Când citise scrisoarea, mama ei spusese cu un aer cunoscător: „Ei bine, într-o zi, asta se va schimba”. Mireasa se întreabă dacă deja s-a schimbat şi ce anume poate însemna asta.

---

[3] Creştinii Sfântului Toma, sau creştinii sirieni din India, formează o comunitate etno-religioasă din statul indian Kerala. Conform tradiţiei lor, Sfântul Apostol Toma ar fi călătorit şi ar fi propovăduit evanghelia creştină până în regiunile de sud ale subcontinentului indian.

Ceva face să vibreze aerul din biserică. Mama o împinge în față, după care se retrage.

Mirele se apropie de ea, şi preotul începe imediat slujba. „Oare îi fată vaca, de-i dă atâta zor?”, se întreabă în timp ce priveşte drept înainte.

Observă o reflexie în lentilele murdare ale ochelarilor preotului: o siluetă masivă, conturată în lumina ce pătrunde pe uşă, şi o alta mititică alături: ea însăşi.

Oare cum e să ai patruzeci de ani? E mai bătrân decât mama ei. Un gând îi vine în minte: dacă e văduv, de ce nu s-a însurat cu mama ei? Dar ştie de ce: soarta unei văduve este doar cu puțin mai bună decât cea a unui lepros.

Preotul se opreşte brusc din psalmodiere, fiindcă viitorul ei soț s-a răsucit ca s-o studieze, stând astfel cu spatele – incredibil! – către *achen*. Îi examinează chipul, răsuflând ca un om care a mers mult timp cu paşi repezi. Ea nu îndrăzneşte să ridice privirea spre el, însă îi simte mirosul de pământ. Nu-şi poate controla tremurul. Închide ochii.

— Dar e o copilă! îl aude exclamând.

Când deschide ochii, îl vede pe unchiul ei ridicând un braț pentru a-l opri pe mirele care se îndepărtează deja – doar pentru a-i fi dat la o parte ca o furnică de pe o rogojină de dormit.

*

Thankamma aleargă afară după mirele fugar, şorțul de grăsime al pântecului legănându-i-se încolo şi-ncoace, deşi îl ține strâns cu mâinile. Îl ajunge din urmă în dreptul unei pietre de povară – o lespede orizontală sprijinită la înălțimea umărului pe doi stâlpi din piatră înfipți în pământ: un loc în care călătorul să-şi poată aşeza bocceaua purtată pe cap şi să se odihnească puțin. Thankamma îşi apasă palmele pe pieptul lat al fratelui ei, încercând să-l oprească în timp ce merge cu spatele înaintea lui.

— *Monay*, îi spune gâfâind, fiindcă el e mult mai tânăr decât ea, îi e mai degrabă ca un fiu. *Monay*!

Ceea ce tocmai s-a întâmplat e treabă serioasă, însă i se pare comic felul în care fratele ei o împinge de parcă el ar fi un plugar, iar ea, plugul, aşa că nu-şi poate stăpâni râsul.

— Uită-te la mine! îi porunceşte Thankamma, încă zâmbind.

De câte ori nu i-a văzut expresia aceea încruntată, chiar şi când era abia un bebeluş? El avea doar patru ani când mama lor se prăpădise, iar ea îi preluase rolul. Îi cânta şi-l legăna ca să-i descrețească fruntea. Mult mai târziu, când fratele lor mai mare îl jefuise de casa şi de proprietatea care ar fi trebuit să-i revină lui, doar Thankamma îi luase partea.

Acum, el începe să. Îl cunoaşte ea bine pe acest avar la vorbă. Dacă, prin cine ştie ce minune, Dumnezeu i-ar descleşta fălcile, ce-ar spune oare? „*Chechi*, când m-am văzut lângă fătuca aia care tremura toată, mi-am zis: «Cu ea ar trebui eu să mă-nsor?» Ai văzut cum îi tremura bărbia? Am şi eu acasă copilul meu pentru care trebuie să-mi fac griji. Nu-mi mai trebuie altul."

— *Monay*, înțeleg, spune ea, ca şi când el chiar ar fi rostit cuvintele. Ştiu cum pare. Dar nu uita că şi mama şi bunica ta s-au măritat pe când aveau doar nouă ani. Da, erau copile încă, şi au continuat să fie crescute într-o altă casă, până când nu au mai fost copile. Oare nu aşa iau naştere cele mai solide şi mai mulțumitoare căsnicii? Dar hai să lăsăm toate astea deoparte şi să ne gândim o clipă la biata fată. Părăsită în fața altarului în ziua nunții ei? *Ayo*, ce ruşine! Cine o s-o mai ia de nevastă după aşa ceva?

El continuă să meargă.

— E o fată bună, insistă Thankamma. Dintr-o familie foarte bună! Micul tău JoJo are nevoie de cineva care să-l îngrijească. Ea va fi pentru el ce-am fost eu pentru tine când erai mic. Las-o să crească în casa ta! Are nevoie de Parambil tot atât cât Parambilul are nevoie de ea.

Se împiedică. El o prinde, iar ea izbucneşte în râs.

— Chiar şi elefanților le e greu să meargă cu spatele! exclamă; doar ea ar putea interpreta vaga asimetrie a feței lui

drept un zâmbet. *Eu* ți-am ales fata asta, *monay*. Nu-i da peţitorului mai mult credit decât meritã. *Eu* m-am întâlnit cu mama, *eu* am văzut fata, chiar dacă ea n-a ştiut că o văd. N-am ales oare bine întâia oară? Prima ta soție, Dumnezeu să-i odihnească sufletul, ar fi de acord. Aşa că încrede-te încă o dată în *chechi* a ta.

Peţitorul discută cu *achen*, care bombăne:

— Ce fel de treabă mai e şi asta?

„Domnul este întărirea mea şi scăparea mea şi izbăvitorul meu."[4] Tatăl ei a învățat-o ce să spună când îi e frică de ceva. „Întărirea şi scăparea mea." O energie misterioasă, ce emană dinspre altar, o învăluie ca o cotă preoțească, aşternând asupra ei o pace adâncă. Biserica aceasta a fost sfințită de unul dintre cei doisprezece apostoli; el însuşi a stat pe locul pe care stă ea acum, singurul ucenic care a *atins* rănile lui Isus. Simte o conştientizare dincolo de orice putere a imaginației, un glas care-i vorbeşte fără sunet ori mişcare. Şi-i spune: *Sunt alături de tine, de-a pururea*.

Picioarele goale ale mirelui reapar lângă ea. „Cât de frumoase sunt picioarele celor ce vestesc pacea, ale celor ce vestesc cele bune"[5], îi vine în minte. Cele de aici sunt însă grosolane, bătătorite, de nepătruns pentru spini, capabile să doboare o buturugă putrezită şi destoinice la cățăratul pe trunchiurile palmierilor. Ştiind că sunt astfel judecate, picioarele lui se mişcă. Neputându-se stăpâni, ridică o privire spre el. Are nasul ascuțit ca o lamă, buzele pline şi bărbia ieşită în afară. Părul îi e negru ca funinginea, fără un fir alb, ceea ce o miră. La piele e

---

[4] Vechiul Testament, Psalmul 17:1. Toate citatele biblice din acest roman sunt preluate din Biblia sau Sfânta Scriptură tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a PF Teoctist, cu aprobarea Sfântului Sinod.

[5] Biblia, Noul Testament, Epistola către Romani 10:15.

mult mai închis decât ea, dar arătos. E uimită de intensitatea privirii lui îndreptate spre *achen*: ca aceea a unei manguste aşteptând lovitura şarpelui, ca să se poată eschiva, să se răsucească apoi şi să-l înhaţe de gât.

Slujba trebuie să fi continuat mai repede decât şi-a dat ea seama, fiindcă deja mama ei îl ajută pe mire să-i ridice voalul. El face un pas în spatele ei. O apasă uşor pe umeri în vreme ce-i prinde firavul *minnu* din aur în jurul gâtului. Degetele lui atingându-i pielea se simt fierbinţi ca jăraticul.

Mirele îşi trece semnătura greoaie în registrul bisericii şi apoi îi dă ei tocul. Ea îşi scrie numele, adăugând ziua, luna şi anul, 1900. Când ridică privirea, el iese deja din biserică. Preotul îi priveşte silueta care se îndepărtează şi exclamă:

— Ce? O fi lăsat orezul pe foc?

Soţul ei nu se află la ponton, unde o barcă se leagănă trăgând nerăbdătoare de frânghie.

— Încă de când era mic copil, îi spune noua ei cumnată, prefera să meargă pe jos. Eu, nu! De ce să merg, când pot să plutesc pe apă?

Râsul Thankammei le îndeamnă şi pe ele să i se alăture. Însă acum, la malul apei, mama şi fiica trebuie să se despartă. Se agaţă una de cealaltă – cine ştie când se vor mai revedea? Acum are un nume nou şi o casă nouă, nevăzută, căreia îi aparţine. Trebuie să se desprindă de cea veche.

Şi ochii Thankammei sunt umezi.

— Să nu te nelinişteşti, îi spune ea mamei copleşite de mâhnire. O să-i port de grijă ca şi când ar fi a mea. O să rămân la Parambil vreme de două sau trei săptămâni. Până atunci, îşi va şti noua casă mai bine decât îşi ştie Psalmii. Nu-mi mulţumi. Copiii mei sunt mari cu toţii. O să rămân atât de mult, încât soţului meu să-i fie dor de mine!

Genunchii tinerei mirese tremură când se desprinde din îmbrăţişarea mamei. Ar putea să cadă din picioare dacă Thankamma n-ar aburca-o pe un şold, ca pe un bebeluş, păşind apoi în barcă. Îşi înfăşoară instinctiv picioarele în jurul taliei

robuste a cumnatei şi îşi îngroapă faţa în umărul ei cărnos. De acolo se uită spre silueta oropsită care-şi flutură mâna pe ponton, mică pe fondul uriaşei cruci din piatră care se profilează în spatele ei.

Casa tinerei mirese şi a mirelui ei văduv se află în Travancore, în capătul sudic al Indiei, între Marea Arabiei şi Gaţii de Vest – lungul şir muntos care se întinde paralel cu ţărmul vestic. Pământul e modelat aici de apă, iar oamenii sunt uniţi de aceeaşi limbă: malayalam. Acolo unde marea întâlneşte plaja albă, îşi întinde pe uscat degetele şi le împleteşte cu râurile care coboară şerpuit pe pantele înverzite ale munţilor. E o lume desprinsă parcă din fanteziile unui copil, cu pâraie şi canale, cu o dantelărie de lacuri şi lagune, un labirint de golfuleţe şi heleşteie cu lotuşi verzi: un vast sistem circulator, deoarece, aşa cum îi spunea adesea tatăl ei, toate apele sunt legate între ele. O lume care a clădit oameni – malayali – la fel de mobili ca mediul lichid care-i înconjoară, cu gesturi fluide, cu părul în vânt, gata să reverse râsete în vreme ce plutesc de la casa unei rude la cea a alteia, pulsând şi forfotind aidoma globulelor din sânge în vene şi artere, îmboldiţi de inima viguroasă a musonului.

Pe acest tărâm, cocotierii şi palmierii-evantai sunt atât de mulţi, încât noaptea siluetele lor franjurate continuă să fluture şi să ţi se legene în dosul pleoapelor închise. Visele de bun augur trebuie să aibă în ele frunze verzi şi apă; absenţa acestora e totuna cu coşmarul. Când malayalii spun „pământ”, ei includ aici şi apa, fiindcă separarea celor două e tot atât de lipsită de sens ca separarea nasului de gură. Cu bărci, luntri, barje şi bacuri, malayalii şi bunurile lor călătoresc pretutindeni în Travancore, Cochin şi Malabar, cu o iuţeală pe care prizonierii uscatului nu şi-o pot închipui. În absenţa unor drumuri bune, a podurilor şi a unui transport regulat cu autobuzele, apa rămâne calea principală de deplasare.

Pe vremea tinerei noastre mirese, familiile regale din Travancore şi Cochin – dinastii ale căror origini datează din Evul

Mediu – sunt supuse Coroanei britanice, ţările lor fiind „state princiare”. Sunt mai bine de cinci sute de state princiare sub jugul britanic – jumătate din suprafaţa terestră a Indiei –, cele mai multe fiind mărunte şi fără nici o putere. Maharajahii statelor princiare mai mari, sau „state onor” – Hyderabad, Mysore şi Travancore –, au dreptul să primească onoruri sub forma a nouă până la douăzeci şi una de salve de tun, numărul reflectând importanţa maharajahului în ochii britanicilor (deseori fiind egal cu numărul de Rolls-Royce-uri din garajele regale). În schimbul dreptului de a-şi păstra palatele, automobilele şi statutul social şi de a guverna semiautonom, maharajahii le plătesc britanicilor un tribut prelevat din taxele pe care le impun supuşilor.

Mireasa noastră din satul ei aflat în statul princiar Travancore n-a văzut niciodată un soldat sau un funcţionar britanic, ceea ce nu se întâmplă în „preşedinţiile” Madras sau Bombay, teritorii administrate în mod direct de britanici, unde aceştia trăiesc în număr mare. Cu timpul, regiunile de limbă malayalam, Travancore, Cochin şi Malabar, se vor uni formând statul actual Kerala – un teritoriu costier de forma unui peşte în vârful peninsulei indiene, capul peştelui fiind îndreptat spre Ceylon (astăzi Sri Lanka), iar coada spre Goa, în vreme ce ochii lui privesc cu jind peste ocean, către Dubai, Abu Dhabi, Kuweit şi Riad.

Înfige o cazma oriunde în solul din Kerala, şi apa ruginie ţâşneşte aidoma sângelui sub un bisturiu, un elixir bogat în laterit care hrăneşte tot ce e viu şi respiră. Sigur, putem contrazice afirmaţiile că avortonii viabili îngropaţi în solul acesta se dezvoltă şi devin oameni sălbatici, dar nimeni nu poate contesta faptul că mirodeniile şi condimentele cresc aici cu o abundenţă fără pereche oriunde altundeva în lume. Cu secole înainte de Cristos, navigatori din Orientul Mijlociu prindeau vânturile de sud-vest în pânzele felucilor ca să ajungă pe „Ţărmul mirodeniilor” şi să cumpere piper, cuişoare şi scorţişoară. Când vânturile îşi schimbau direcţia, se

întorceau şi ei în Palestina, unde vindeau mirodeniile, în schimbul unor mici averi, neguţătorilor din Genova şi Veneţia.

Patima mirodeniilor făcea ravagii în Europa aidoma sifilisului ori ciumei bubonice, având aceiaşi mijlocitori: corăbiile şi marinarii. Dar această contagiune era una benefică: mirodeniile şi condimentele prelungeau viaţa alimentelor şi a celor care le consumau. Mai erau şi alte avantaje. În Birmingham, un preot care mesteca scorţişoară pentru a-şi masca mirosul de vin din respiraţie devenise irezistibil pentru enoriaşele sale, astfel că a scris anonim o broşură care s-a bucurat de multă popularitate: *Sosuri noi, dulci şi iuţi: vesel miscelaneu de împreunări dezmăţate şi plăcute pentru om şi soaţa lui.* Spiţerii proslăveau tămăduirea ca prin minune a unor boli ca dropica, guta şi lumbago cu ajutorul unor poţiuni cu piper, curcuma şi kokum. Un doctor din Marsilia a descoperit că frecarea cu ghimbir a unui penis mic şi flasc rezolva ambele neajunsuri, iar partenerei îi oferea „aşa o plăcere, încât protestează când respectivul vrea să se dea jos de pe ea". În mod straniu, bucătarilor occidentali nu le trecuse niciodată prin minte să prăjească şi să macine împreună boabe de piper, seminţe de fenicul, cardamom, cuişoare şi scorţişoară şi apoi să presare amestecul în ulei alături de usturoi, seminţe de muştar şi ceapă pentru a prepara sosul masala, baza oricărui curry.

Fireşte, cum preţul mirodeniilor în Europa îl egala pe acela al giuvaierelor, marinarii arabi care le aduceau din India au ţinut secretă sursa lor vreme de secole. Dar deja la începutul secolului al XV-lea, portughezii (şi mai târziu olandezii, francezii şi englezii) porniseră în expediţii pentru a găsi pământul pe care creşteau neprețuitele condimente. Aceşti aventurieri erau asemenea holteilor aţâţaţi care au prins mirosul unei femei uşoare. Încotro o fi? Spre est, întotdeauna undeva spre est.

Vasco da Gama a pornit însă spre vest din Portugalia, nu spre est. A navigat de-a lungul coastei vest-africane, a ocolit pe

la extremitatea de sud a continentului şi a urcat de-a lungul celeilalte coaste. Undeva în Oceanul Indian a capturat şi torturat un navigator arab, care l-a dus în cele din urmă la Ţărmul Mirodeniilor – în actualul stat Kerala –, unde a acostat în apropiere de oraşul Calicut; fusese cea mai lungă călătorie pe ocean întreprinsă vreodată.

Zamorinul[6] din Calicut n-a fost deloc impresionat de Vasco da Gama şi nici de monarhul portughez, care i-a trimis în dar alamă şi corali, când zamorinul primea de obicei rubine, smaralde şi mătăsuri. I s-a părut ridicolă ambiţia lui da Gama de a le vesti păgânilor iubirea lui Cristos. Oare idiotul acela nu ştia că în urmă cu mai bine de o mie patru sute de ani, înainte chiar ca Sfântul Petru să fi plecat spre Roma, un altul dintre cei doisprezece ucenici, Sfântul Toma, ajunsese deja pe ţărmul indian cu o felucă arabă comercială?

Legenda spune că Sfântul Toma a sosit în India în anul 52 d.Hr., debarcând nu departe de actualul oraş Cochin. Acolo a întâlnit un băiat care se întorcea de la templu. „Dumnezeul tău îţi aude rugăciunile?", l-a întrebat el, iar băiatul a zis că da, cu siguranţă, Dumnezeul lui i le auzea. Atunci, Sfântul Toma a aruncat în sus puţină apă, iar picăturile au rămas suspendate. „Dar Dumnezeul tău poate face una ca asta?" Prin intermediul unor asemenea exemple – fie ele magie ori miracole – a convertit la creştinism câteva familii de brahmani; mai târziu, a fost martirizat la Madras. Acei primi convertiţi – Creştinii Sfântului Toma – şi-au păstrat credinţa şi nu s-au căsătorit cu persoane din afara comunităţii lor. Cu timpul, numărul lor a sporit, uniţi fiind prin tradiţiile şi bisericile lor.

Aproape două milenii mai târziu, doi descendenţi ai acelor primi convertiţi, o copilă de doisprezece ani şi un văduv de vârstă mijlocie, s-au căsătorit.

---

[6] Titlul oficial pe care îl deţinea monarhul ereditar al regatului Calicut din regiunea Malabarul de Sud a Indiei.

„Ceea ce s-a întâmplat e bun întâmplat”, va spune tânăra noastră mireasă peste ani, când va deveni bunică şi când nepoata ei – purtând acelaşi nume ca ea – o va ruga să-i povestească despre înaintaşii săi. Fata va fi auzit vorbindu-se că arborele lor genealogic este unul plin de secrete şi că printre strămoşii lor se numără proprietari şi negustori de sclavi, asasini şi un episcop răspopit. „Copilă, trecutul e trecut şi, în plus, e altfel de fiecare dată când mi-l amintesc. Mai bine să-ți spun despre viitor, despre cel pe care *tu* îl vei clădi.” Dar fata insistă.

Cu ce ar trebui să înceapă povestea? Cu Toma „Necredinciosul”, care a vrut neapărat să vadă rănile lui Isus înainte să creadă? Cu alți martiri ai credinței? Copila însă doreşte să afle povestea familiei lor, a casei văduvului cu care se măritase bunica ei – un lăcaş pe uscat într-un tărâm al apelor, o casă plină de mistere. Dar asemenea amintiri sunt țesute din fire ca de funigei; timpul muşcă şi lasă găuri în pânza diafană, iar ea trebuie să le cârpească folosindu-se de fantezii şi fabulații.

Bunica ştie câteva lucruri dincolo de orice îndoială: o poveste care-şi impresionează ascultătorul spune adevărul despre felul în care trăiesc oamenii şi, astfel, în mod inevitabil, trebuie să vorbească despre familii, despre victoriile şi durerile lor şi despre cei plecați dintre vii, inclusiv despre fantomele care încă zăbovesc pe aici; trebuie să ofere sfaturi cu privire la viața pe acest pământ al lui Dumnezeu, unde bucuriile nu cruță pe nimeni de tristețe şi regrete. O poveste bună nu se mărgineşte la ceea ce e dispus să facă un Dumnezeu iertător: ea readuce familii împreună şi le despovărează de secrete care au o putere de a lega mai mare decât aceea a sângelui. Dar când sunt dezvăluite, ca şi atunci când sunt păstrate, secretele pot să destrame o familie.

CAPITOLUL 3. LUCRURI NESPUSE

1900, Parambil

Noua soție visează că se bălăceşte în lagună împreună cu verii ei, lăsându-şi greutatea pe schiful lor îngust, răsturnându-l în mod voit şi cățărându-se iar pe el, în vreme ce râsetele lor răsună între maluri.

Se trezeşte derutată.

Alături de ea, o movilă sforăitoare se umflă şi se dezumflă iar. Thankamma. Da. Prima ei noapte la Parambil. Numele i se freacă stângaci pe limbă, ca marginea unui dinte ciobit. Din camera cealaltă, a soțului ei, nu se aude nimic. Trupul Thankammei ascunde un băiețel – nu-i vede decât părul ciufulit de pe cap şi o mână cu palma în sus.

Ascultă. Lipseşte ceva. Absența este deconcertantă. Şi îşi dă seama: nu se aude apa. Îi lipseşte glasul ei murmurat, alinător, şi de aceea l-a plăsmuit în vis.

Ieri, *vallum*-ul, o bărcuță scobită dintr-un trunchi de copac şi întărită cu câteva scânduri de-a latul, le-a dus pe ea şi pe Thankamma până la un mic ponton. De acolo au traversat un câmp întins, presărat cu cocotieri înalți, încărcați de fructe. Patru vaci păşteau, legate cu câte o funie lungă. Au străbătut şiruri de bananieri ale căror frunze pleoştite se foiau şi se loveau între ele. Mănunchiuri de banane roşii atârnau pe crengi. Aerul era înmiresmat de un arbore *chempaka*. Trei pietre tocite şi lustruite de vreme serveau drept podeț peste un pârâu puțin adânc. Mai departe, albia lui se lățea transformându-se într-un iaz ale cărui maluri erau acoperite de arbuşti pandanus şi palmieri pitici *chenthengu*, încărcați cu nuci-de-cocos portocalii. O lespede înclinată, pentru spălarea rufelor, se afla aproape de o margine a iazului; Thankamma i-a spus că acolo va trebui să vină să facă baie. Clipocitul pârâului era un sunet de bun augur. Se uitase în jur după casă când

ajunseseră la ponton. Cum nu era acolo, la râu, sigur că trebuia să fie lângă pârâu... dar nu văzuse nimic nici acolo.

— Tot pământul ăsta, mai bine de cinci sute de acri[7], îi spusese Thankamma cu mândrie, gesticulând în stânga şi-n dreapta, este Parambil. În cea mai mare parte e nedesțelenit, cu hârtoape, lăsat pârloagă. Iar din cel desțelenit, doar o parte este cultivat. Înainte ca soțul tău să-l îmblânzească, tot ce vezi aici era junglă, *molay*.

Cinci sute de acri! Pământul care-i fusese casă până ieri abia dacă măsura doi.

Îşi continuaseră drumul pe o potecă printre rânduri de manioc. Şi în sfârşit zărise casa, sus, pe o culme, profilată pe fundalul luminos al cerului. Privise îndelung ceea ce avea să-i fie cămin pentru restul vieții. Acoperişul avea şaua familiară în mijloc, curbându-se în sus la margini; streşinile lungi şi joase țineau adăpost de soare şi umbreau veranda... însă ea nu avusese decât un gând: „De ce acolo, sus? De ce nu pe malul pârâului? Sau lângă râul pe apele căruia sosesc vizitatorii, veştile şi toate celelalte lucruri bune?”

Acum, întinsă cu fața în sus în pat, studiază încăperea: pereții lustruiți, ca unşi, sunt din lemn de tec, nu din dafin sălbatic, cu deschideri în formă de cruce în partea de sus, prin care să iasă aerul cald; tavanul fals este şi el din tec, ca să țină căldura departe; barele înguste din lemn de-a latul ferestrelor îngăduie aerului să circule liber; şi, fireşte, e şi o uşă olandeză[8] care dă spre verandă; jumătatea de sus este deschisă acum, ca să lase adierea vântului să pătrundă, iar cea de jos e închisă, ținând departe găinile şi diversele creaturi fără picioare; seamănă bine cu casa pe care abia ce a lăsat-o în urmă, doar

---

[7] Un acru, unitate de măsură a suprafeței în sistemul britanic, este egal cu 0,4 hectare.

[8] Uşă formată din două tăblii dispuse pe verticală, cea de sus putând fi deschisă independent de cea de jos.

că e mai mare. Fiecare *thachan*, sau dulgher, foloseşte aceleaşi reguli *Vastu* străvechi, de la care nu se abat nici hinduşii, nici creştinii. Pentru un *thachan* bun, casa e mirele, iar pământul e mireasa, iar cei doi trebuie potriviți cu aceeaşi grijă cu care astrologul potriveşte horoscoapele. Când asupra unei locuințe planează un blestem ori se abate o tragedie, oamenii zic că motivul e amplasarea ei nefavorabilă. Şi de aceea iar se întreabă: „De ce aici, departe de apă?"

Un foşnet de frunze şi un tremur transmis prin podea îi fac inima s-o ia la goană. Ceva aproape de uşă blochează lumina stelelor. Să fie oare o fantomă a casei care vine să i se prezinte? Apoi, un tufăriş frunzos pare să pătrundă în cameră prin jumătatea de sus a uşii. În jurul tufărişului se încolăceşte un şarpe uriaş. Tânăra soție nu poate nici să se mişte, nici să țipe, deşi ştie că ceva groaznic e pe cale să i se întâmple în casa aceasta misterioasă, din mijlocul uscatului... Dar o fi mirosind oare moartea a iasomie?

Un mănunchi de iasomie scoasă din pământ pluteşte deasupra patului, ținut strâns de trompa unui elefant. Florile se leagănă asupra celor ce dorm şi se opresc apoi în dreptul ei. Simte pe față o răsuflare caldă, umedă, veche de când lumea. Firişoare mici de țărână îi cad pe gât.

Teama îi dispare. Şovăielnic, întinde mâna spre ofrandă. E surprinsă constatând că nările par atât de umane, mărginite de o piele mai deschisă la culoare, pistruiată, delicată ca a buzelor, şi totuşi vârful trompei e la fel de agil şi de îndemânatic ca degetele; îi adulmecă pieptul, îi gâdilă cotul şi apoi îi mângâie fața. Îşi stăpâneşte un râs mic. Răsuflări fierbinți pufăie asupra ei ca tot atâtea binecuvântări. Miroase a ceva ce aminteşte de Vechiul Testament. Fără nici un zgomot, trompa se retrage.

Se răsuceşte şi descoperă că are un martor uimit. Micul JoJo, de doi ani, s-a ridicat în şezut şi se uită la ea peste abdomenul Thankammei, cu ochii mari. Ea zâmbeşte larg, se

ridică la rândul ei, îi face semn să vină şi îl aburcă pe un şold, după care ies din cameră, pe urmele apariţiei.

Simte spiritele pretutindeni în Parambil, la fel cum le simte în orice casă. Unul păşeşte de colo-colo în *muttam*, curtea. Întunericul palpită de suflete nevăzute, multe precum licuricii.

Într-un răriş, lângă un palmier înalt, plutind deasupra unui morman de frunze de cocotier, sclipirea retinală a unui ochi se leagănă ca un felinar în adierea vântului. Pe măsură ce vederea i se obişnuieşte cu întunericul, începe să se contureze o frunte ca un munte, apoi două urechi ce flutură alene... o sculptură cioplită în piatra neagră a nopţii. Elefantul este real, nu-i o fantomă.

JoJo o ţine cu un braţ pe după gât, jucându-se absent cu lobul urechii, confortabil aşezat pe şoldul ei, de parcă acela i-ar fi locul de când se ştie. Îi vine să râdă; nu mai departe de ieri, *ea* şedea astfel agăţată de Thankamma. Stau nemişcaţi, doi copii pe jumătate orfani. Spiritele îşi primesc poruncile de la dătătorul de iasomie şi se retrag în penumbrele care lasă treptat loc zorilor.

În scurta ei viaţă de până acum, a văzut elefanţi la temple, veneraţi şi răsfăţaţi cu delicatese; a văzut elefanţi de povară, străbătând uliţele satelor către păduri. Dar fără îndoială, dihania asta care blochează lumina stelelor e cel mai mare elefant din lume. În timp ce-l priveşte cum mestecă placid, cu trompa ducând frunze într-un dans graţios la gura ce pare că surâde, se simte alinată.

Alături de elefant, imediat după brazda de pământ care formează un şănţuleţ în jurul fiecărui cocotier ca să împiedice scurgerea apei şi a bălegarului, un bărbat doarme într-un pat de frânghie.

Coatele şi genunchii soţului ei ies în afara cadrului din lemn. În poziţia braţului său stâng musculos, îndoit ca o pernă sub obraz, cu degetele strâns împreunate, vede o reflexie a oaspetelui aducător de iasomie.

CAPITOLUL 4. INIȚIEREA NOII STĂPÂNE A CASEI

1900, Parambil

În bucătărie, podeaua din pământ bătătorit îi răcoreşte tălpile. Pereții sunt înnegriți de la fum şi închid între ei arome apetisante; se simte imediat acasă în acest sanctuar umbrit. Aplecată din şale, Thankamma suflă printr-un tub larg din metal şi obrajii i se umflă în vreme ce retrezeşte la viață tăciunii rămaşi peste noapte în *aduppu*. Dintre cele şase ochiuri de cărămidă ale vetrei înălțate, patru sunt acoperite de oale. O miră cât de repede se mişcă Thankamma pentru o femeie atât de mare – mâinile abia dacă i se mai văd pe când roboteşte, ici împingând coji de cocos uscate sub tigaia în care se prăjeşte ceapă, colo domolind jăraticul pentru ca orezul să fiarbă încetişor. Apoi îi toarnă tinerei soții cafea fiartă în lapte şi îndulcită cu jaggery[9].

— Am făcut *puttu*, îi spune scoțând din forma de lemn, pe farfuria ei din frunză de bananier, un cilindru buretos şi aburind din făină de orez.

Pe al lui JoJo îl pasează cu banană şi miere. A încălzit tocana de vită – *erechi olarthiyathu* – şi curryul picant din peşte – *meen vevichathu* – rămase din ajun.

— Nu-i aşa că peştele e mai gustos dimineață? Uite de ce-i bună oala asta de lut! Ai grijă de ea şi să n-o foloseşti niciodată pentru altceva decât pentru *meen vevichathu*, bine? An de an, curryul tău va deveni tot mai bun. Dacă mi-ar lua casa foc şi ar trebui să aleg între oala de lut şi bărbatul meu... ei bine, tot ce pot să spun e că omul a avut până acum o viață frumoasă!

---

[9] Îndulcitor obținut din suc concentrat de trestie-de-zahăr, uneori cu adaos de sevă de curmal, consumat pe scară largă în India, Asia de Sud-Est şi Africa.

Curryurile pe care le-aş mai prepara în oala mea de lut mi-ar alina văduvia!

Râsul Thankammei răsună în bucătărie. Tânăra soție şade cu picioarele încrucişate, năucită, contemplându-şi primul mic-dejun la Parambil: bogat şi mai hrănitor decât ce mâncau ea şi mama ei într-o săptămână întreagă.

— Soțul tău a mâncat fără să se aşeze la masă, ca de obicei. A plecat deja la câmp.

Thankamma insistă că o tânără soție nu trebuie să facă nimic altceva decât să se lase răsfățată. Ea încearcă, dar e împotriva firii ei. Urmăreşte degetele cumnatei, străduindu-se să țină socoteala ingredientelor pe care le aruncă în curry, însă e greu, fiindcă niciodată nu-s mai puțin de două feluri preparate în acelaşi timp. Probabil că mâinile Thankammei au o memorie a lor, îşi spune, căci femeia nu le acordă nici o atenție în timp ce sporovăieşte întruna. JoJo o trage după el, mândru să-i fie ghid, plimbând-o prin fiece încăpere şi uitând că abia ce-a făcut acelaşi lucru cu două ore în urmă. Casa e construită în forma literei L, un braț fiind casa veche, inițială, înălțată de la pământ pe o plintă groasă, şi are în mijloc încăperea fortificată, *ara*, care adăposteşte avuția familiei – bani, giuvaiere şi orez. Sub *ara* se află pivnița, iar de o parte şi de alta sunt un dormitor nefolosit şi o cămară încăpătoare; lângă cămară e bucătăria. Brațul mai nou al casei e mai aproape de pământ, cu o verandă largă şi primitoare pe trei laturi. Cuprinde o cameră de zi, rareori folosită, două dormitoare mari alăturate – al soțului ei şi cel în care dorm ea, *thamb'ran* şi JoJo – şi o altă încăpere folosită pentru depozitare.

Cele două brațe încadrează o *muttam*, o curte dreptunghiulară acoperită cu pietricele albe, galbene şi aurii aduse din albia unui râu. În fiecare dimineață, o femeie *pulayi*, Sara, deretică prin *muttam* cu un târn, îndepărtând frunzele uscate şi lăsând în urmă un model ca de evantai în stratul nivelat de pietricele. În *muttam* sunt întinse rogojinile pe care

se usucă orezul fiert, acolo sunt atârnate rufele pe o frânghie şi tot acolo se joacă JoJo cu mingea.

După prânz, ea, JoJo şi Thankamma se bucură de o siestă prelungită. Soţul ei nu doarme niciodată după-amiaza şi îşi petrece mai tot timpul afară, muncind pământul. Când îl zăreşte în treacăt, la câmp, întotdeauna e însoţit de câţiva *pulayari*[10], distingându-se între ei prin înălţime şi pentru că, în comparaţie cu a lor, pielea lui e mai deschisă la culoare. Seara stau toţi trei în adierea vântului, afară din bucătărie, iar Thankamma, odihnindu-şi picioarele, le povesteşte vrute şi nevrute, răsfăţându-i pe ea şi pe JoJo cu bunătăţi aduse din pivniţă. De curând şi-a dat seama că poveştile Thankammei sunt o formă de educaţie şi încearcă să şi le amintească seara, când se culcă, dar şi atunci când dorul de casă îi frământă măruntaiele şi fiece gând i se îndreaptă spre locul de baştină. Afecţiunea pe care i-o arată Thankamma seamănă atât de mult cu cea a mamei, încât îi adânceşte tristeţea. Şi îşi dă voie să plângă abia după ce e sigură că toţi cei din casă au adormit.

În a doua ei dimineaţă, când aud în depărtare strigătul negustoresei de peşte, Thankamma îi cere tinerei soţii s-o cheme. Cinci minute mai târziu, femeia stă în faţa bucătăriei; izul râului pluteşte în jurul ei. Thankamma o ajută să-şi dea jos de pe cap coşul greu.

— *Aah*, deci ea e mireasa! spune negustoreasa scuturându-şi solzi de peşte de pe antebraţe şi lăsându-se pe vine. Pentru ea şi numai pentru ea am adus azi un *mathi* special.

Şi ridică pânza care acoperă coşul, de parcă ar dezvălui nişte giuvaiere preţioase.

Thankamma adulmecă o sardină, o strânge între degete şi apoi o loveşte de suratele ei.

---

10 Termenul, în traducere aproximativă „oamenii pământului”, desemnează unul dintre principalele grupuri populaţionale din regiunea de sud a Indiei.

— Numai pentru mireasă, zici? Păstrează-l, dacă-i aşa special. Ce-i sub pânza aia? *Aah*! Ia te uită! Acel *mathi* pentru cine e? S-a mai căsătorit cineva şi nu ştiu eu? Dă-l încoa! Să n-aud un cuvânt!

A doua zi, tânăra soţie îl vede în *muttam* pe un pulayar, Shamuel, cocoşat sub coşul larg cu nuci-de-cocos pe care îl duce pe cap. Thankamma i-a spus că el este vătaful de la Parambil şi umbra de nedespărţit a soţului ei; Sara, care mătură prin *muttam*, e soţia lui. Familia lui Shamuel munceşte pentru ei de generaţii, i-a mai zis cumnata; în vremurile străvechi, probabil că strămoşii lui fuseseră muncitori neplătiţi în slujba familiei, înainte ca această practică să fie scoasă în afara legii. Casta pulayarilor e cea mai de jos în Travancore, membrii ei rareori deţinând pământ; chiar şi colibele în care locuiesc îi aparţin proprietarului. Simpla lor vedere e suficientă pentru a murdări un brahman, care trebuie să facă apoi o baie ritualică.

Sub greutatea coşului, muşchii de la gâtul şi de la braţele lui Shamuel par nişte funii pe trupul mărunt şi îndesat. Gâfâie, şi, pe pieptul lui gol, coastele par că-i sunt pe jumătate ieşite din piele; corpul îi e aproape lipsit de păr, cu excepţia ţepilor de pe obraji şi de deasupra gurii şi a părului scurt de pe cap, încărunţit la tâmple. Pare de vârsta soţului ei, deşi Thankamma zice că e mai tânăr.

Când o vede, un zâmbet larg îi transformă faţa. Pomeţii îi lucesc ca nişte dâmburi de abanos, iar dinţii albi îi subliniază trăsăturile fine. E ceva copilăros în încântarea cu care o întâmpină pe tânăra soţie.

— *Aah!* începe el, dar trebuie să rezolve mai întâi o chestiune de ordin practic: *Molay*, poţi s-o rogi pe *chechi* Thankamma să vină afară? Coşul ăsta e prea greu ca să mă ajuţi tu cu el.

Odată ce femeia mai vârstnică îl ajută să coboare coşul, el îşi ia de pe cap *thorthu*[11] încolăcit, îl scuturǎ şi îşi şterge faţa, continuând să zâmbească fără ca privirea să i se îndepărteze de la tânăra soţie.

— Mai vin şi alte coşuri. Ne-am cățărat toată dimineaţa, *thamb'ran* şi cu mine.

Face un semn cu degetul, iar ea îşi vede soţul în depărtare, stând cu braţele încrucişate, călare pe trunchiul unui cocotier acolo unde acesta e îndoit aproape orizontal. Pare pierdut în gânduri, cu picioarele atârnându-i neglijent. Fata, care se teme de înălţimi, e străbătută de un fior. Nu-şi poate imagina cum un proprietar de pământ îşi poate risca viaţa aşa, când are pulayari care să-i facă treaba.

— Cum de-l laşi pe *thamb'ran* să urce acolo, sus, atât de curând după ce s-a însurat? îl mustră Thankamma, prefăcându-se supărată. Uite care-i adevărul: dacă urcă el, ţie-ţi rămâne de făcut jumătate de muncă.

— *Aah*, încearcă matale să-l opreşti. E la fel ca micul *thamb'ran* de aici, zice Shamuel înghiontind uşor burta lui JoJo. Se simte mai bine în aer decât pe pământ.

JoJo se bucură auzind că i se spune „micul stăpân".

Pieptul gol al lui Shamuel e împestriţat cu scoarţă de cocotier. Încă zâmbind către soţia lui *thamb'ran*, îşi împătureşte cu gesturi elaborate *thorthu* pe lung şi apoi şi-l trece pe după umărul stâng. Ea devine deodată sfioasă şi îşi pleacă ochii, moment în care observă că degetul mare de la piciorul lui drept e deformat, aplatizat ca o monedă, iar unghia nu mai există.

— *Aah*, Shamuel, spune Thankamma, te rog să ne descojeşti trei nuci-de-cocos. Pe urmă, spală-te şi vino să mănânci ceva. Noua ta stăpână o să te servească.

---

11 Un fel de prosop subţire, de obicei alb, nelipsit din casele şi din ves¬timentaţia populaţiei malayali.

Shamuel are propriul lui castron de lut, atârnat de un cârlig sub streaşină în partea din spate a bucătăriei, şi acolo o să mănânce, pe trepte. Pulayarii nu intră niciodată în casă. Sara îi găteşte la ei în colibă, dar o masă la stăpâni înseamnă economie la rezerva lui de orez. După ce-şi clăteşte castronul, îl umple cu apă, bea şi pe urmă se aşază pe vine pe trepte. Tânăra soţie îl serveşte cu *kanji* – orez în apa în care a fiert – în care pune o bucată de peşte şi nişte limetă murată.

— Aşa, şi-ţi place aici? o întreabă el, cu obrazul umflat de la o gură zdravănă de orez.

Timidă, ea înclină din cap. Cu degetul, trasează fără să se gândească semnul ആ, prima literă din *ãna*, adică elefant, una care i se pare ei că seamănă oarecum cu animalul în sine.

— Eu eram mai mic decât tine când am venit la Parambil. Doar un băietan eram, spune Shamuel. Pe atunci casa nici nu exista. Mi-era teamă că vom fi călcaţi în picioare în somn. Casa te apără. Secretul e în acoperiş, ştiai asta? De ce-ţi închipui că-l construim întotdeauna aşa?

Ei i se pare că acoperişul e la fel ca oricare altul. Doar frontonul – partea din faţă a casei, cu modelul de deschizături sculptate în lemn – e specific fiecărei case. La toate însă, stuful se întinde în afară la streşini, de parcă acoperişul ar avea de gând să înghită casa cu totul. Shamuel îi arată cu degetul:

— Când căpriorii ies în afară aşa, elefantul nu are o suprafaţă plată de care să se rezeme. Sau în care să împingă.

Seamănă cu JoJo în felul în care se mândreşte instruind-o. Iar ei începe să-i placă de Shamuel.

— Elefantul a venit să mă salute în prima mea noapte aici, murmură.

— Aşa a făcut? Damodaran! exclamă el râzând şi clătinând din cap. Flăcăul ăla vine şi pleacă după cum are chef. Tocmai mă lua somnul, când am simţit că se cutremură pământul. Am ştiut că e el. Am ieşit şi l-am văzut pe Unni în spinarea lui, bombănind fiindcă Damo a venit de la pădure abia când se întunecase deja. *Aah*, dar Unni nu s-a plâns prea mult.

Fiindcă ori de câte ori Damo e aici, Unni primeşte o seară liberă ca să stea acasă cu nevasta. Iar *thamb'ran* doarme lângă Damo. Stau de vorbă.

Ea a auzit că e scump să întreţii un elefant. Pe lângă plata pentru Unni, care trebuie să fie mahout-ul[12], mai trebuie puse la socoteală şi costurile hrănirii lui.

— Damodaran este al nostru?

— Al nostru? Este oare soarele al nostru? întreabă Shamuel şi apoi aşteaptă, ca un învăţător la şcoală, ca ea să clatine din cap în semn că nu. *Aah, aah*, la fel ca soarele, Damodaran îşi este singur stăpân. Eu glumesc cu Unni şi-i zic că Damo e cu adevărat mahout-ul, chiar dacă îl lasă să se urce în spinarea lui, prefăcându-se că-l mână. Nu ţi-a povestit nimeni despre Damo? *Aah*, las' că-ţi spune Shamuel. Cu mult înainte să fie construită casa asta, într-o noapte, când *thamb'ran* şi tatăl meu dormeau sub cerul liber, au auzit ţipete cumplite. Ca de trâmbiţă. Pământul se zguduia! Copacii trosneau ca tunetele. Tata a crezut că venise sfârşitul lumii. În zori l-au găsit pe Damodaran uite colo, culcat pe o parte, cu un ochi scos, însângerat, cu un fildeş rupt înfipt între coaste. Masculul care-l atacase trebuie să fi fost în musth[13]. *Thamb'ran* a legat o funie de fildeşul acela şi, stând departe de

elefant, a tras de el şi l-a scos. Ai văzut fildeşul? E în camera lui *thamb'ran.* Damodaran a urlat de durere. Din rană îi curgea o spumă sângerie. *Thamb'ran* – ca să vezi cât e de curajos – a urcat pe el şi i-a astupat gaura cu frunze şi nămol. A turnat apă puţin câte puţin în gura lui Damodaran şi a rămas lângă el, vorbindu-i, toată ziua şi toată noaptea. I-a spus atunci lui

---

[12] În Asia de Sud şi de Sud-Est, termenul desemnează o persoană care se ocupă de dresarea, conducerea şi îngrijirea elefanţilor.

[13] La elefanţii masculi, o perioadă caracterizată de creşterea considera¬bilă a nivelurilor de hormoni sexuali, însoţită de un comportament agresiv.

Damodaran mai multe decât le-a spus tuturor oamenilor din viaţa lui luaţi împreună – aşa mi-a povestit tata. După trei zile, Damodaran s-a ridicat. O săptămână mai târziu, a plecat. Au mai trecut câteva zile, şi o dată, când tata şi *thamb'ran* tăiaseră un copac mare, un tec, şi încercau să-l ducă în luminiş, Damodaran s-a ivit din pădure şi l-a împins în locul lor, uite-aşa! Elefanţilor le place să muncească. Şi a devenit foarte priceput cu buştenii. Acum munceşte în pădurile de tec cu tăietorii de lemne, dar numai când are el chef. Atunci când vrea, se întoarce aici. Şi a venit s-o vadă pe noua soţie a lui *thamb'ran*. Asta cred eu.

Sub îndrumarea Thankammei, se obişnuieşte treptat cu noua ei viaţă la Parambil. Cu fiecare zi care trece, casa pe care a lăsat-o în urmă pare să i se şteargă din minte, ceea ce nu face decât să-i sporească dorul. Nu vrea să uite. După masa de dimineaţă, cumnata îi spune:

— M-am gândit că am putea face azi halva de jaquier[14] împreună. Mie şi lui JoJo tare ne mai e poftă! În timp ce JoJo bate din palme, Thankamma continuă: *Molay*, dulceaţa vieţii e dată de numai două lucruri: dragostea şi zahărul. Dacă n-ai destul din cea dintâi, ia mai mult din al doilea!

Cumnata ei a fiert deja bucăţile de jaquier şi acum le pasează cu jaggery topit.

— Să-ţi spun un secret: când pasezi jaquierul, închide ochii şi gândeşte-te la un lucru pe care-l vrei de la soţul tău.

Thankamma închide ochii şi-i strânge bine, buzele întinzându-i-se din cauza efortului şi lăsând la vedere strungăreaţa dintre dinţii din faţă.

---

[14] Jaquierul, sau jackfruit în engleză, este o specie de copac înrudit cu smochinul şi cu arborele-de-pâine, cultivat în regiunile tropicale pentru fructele sale comestibile, supranumite „fructele săracului".

— Şi acum un praf de cardamom, sare şi o linguriţă de ghee[15]. Gata! Trebuie să stea la răcorit. Ia gustă! Nu-i o bunătate? Vorbesc serios, *molay*, adaugă ea coborând glasul, asta e cheia unei căsnicii fericite. Pune-ţi o dorinţă şi pe urmă dă-i soţului tău să mănânce halvaua asta. Orice ai vrea se va împlini!

Mândria pe care o simte familiarizându-se cu ritmurile gospodăriei, preparând câteva feluri de mâncare sub privirile atente ale Thankammei, e contrabalansată de gândul că în scurt timp cumnata ei va trebui să plece. Străluceşte de mândrie când Thankamma îi laudă curryul de pui, dar în clipa următoare se agaţă de ea, îngropându-şi faţa în umărul ei generos pentru a-şi ascunde lacrimile. „Te rog, rămâi! Nu pleca niciodată!” Dar o iubeşte deja prea mult ca să-i spună asta. Thankamma are propria ei gospodărie de care trebuie să se îngrijească şi un soţ care o aşteaptă.

— N-o să uit toată viaţa cât de bună ai fost cu mine. Cum aş putea să-ţi mulţumesc vreodată?

— *Aah*, când vei avea şi tu o noră, să te porţi cu ea la fel cum te-ai purta cu un giuvaier preţios. Aşa poţi să-mi mulţumeşti.

Cu o zi înainte să plece, Thankamma iese din bucătărie şi priveşte în sus, spre soare, care e chiar deasupra capului.

— *Molay*, taie o frunză de bananier şi împachetează în ea prânzul pentru soţul tău. Dă-i să guste din *thoren*-ul tău de fasole şi din *mathi* pe care l-am prăjit amândouă. Pune-i orez din belşug. E pe undeva pe afară cu Shamuel, sunt sigură, veghindu-şi pământurile. Vezi cocotierul acela înalt? Pe-acolo pe undeva trebuie să fie.

Tânăra soţie pune supusă mâncarea pe o frunză de bananier, o împătureşte şi o leagă cu o sforicică: ia pe urmă un

---

[15] Unt clarifiat, obţinut prin îndepărtarea apei şi a componentelor solide din lapte; untul astfel obţinut are punctul de ardere mult mai ridicat şi este considerat mult mai sănătos.

vas mic cu apă *jeera* – apă în care au fiert semințe de chimen – şi se aşterne la drum. E îngrijorată de apropiata plecare a Thankammei. În dimineața aceea a descoperit că la Parambil nu există nici hârtie şi nici vreun creion ori toc. Speranțele ei de a nota câteva dintre rețetele cumnatei se spulberă. Dacă le va uita?

Poteca e mărginită de ierburi înalte care-i ajung până la umăr; Thankamma i-a povestit că odată era atât de năpădită, încât prin desiş n-ar fi putut trece nici lumina şi nici Dumnezeu, iar dedesubt pământul colcăia de scorpioni, cobre, şobolani uriaşi şi centipezi muşcători.

— Ce hindus ori creştin ar fi atât de smintit ca să-şi ridice gospodăria într-un asemenea loc? exclamase cumnata. Soțul tău a venit aici când fratele nostru cel mare l-a înşelat şi l-a dat afară din casa părintească după ce l-a convins să facă un semn pe o bucată de hârtie.

Tatăl lui Shamuel, pulayarul Yohann, îl însoțise, considerând că e de datoria lui să-l slujească pe moştenitorul de drept; mai târziu, Yohann îşi adusese soția şi copilul. Cei doi bărbați ridicaseră un adăpost improvizat.

— Poți să-ți închipui că fratele meu a dormit sub acelaşi acoperiş cu nişte pulayari? Că a mâncat laolaltă cu ei? Toate barierele de castă dispar atunci când ajungi în iad, nu crezi? Doar sfinții din ceruri i-au ținut în viață. În prima săptămână, un tigru le-a furat singura capră. Au zăcut bolnavi mai multe zile decât au fost sănătoşi. Dar au săpat, au secat mlaştina şi au curățat terenul. *Molay*, îți spun toate astea nu doar fiindcă sunt mândră de fratele meu mai mic, ci şi ca să ştii că el nu e ca toți ceilalți. Yohann i-a fost ca un tată. Şi la fel ca el, fiul lui, Shamuel, va fi aici totdeauna, pentru tine şi familia ta.

Thankamma i-a mai povestit că soțul ei convinsese un fierar şi un *thachan* hindus priceput să se mute în zonă, oferindu-le parcele de teren defrişat lângă pârâu şi având grijă ca toate colibele pulayarilor să fie ridicate în aval de ele, pentru ca meşteşugarii să nu se poată plânge de poluarea ritualică. Mai

târziu au venit un olar, un aurar şi un zidar. După ce a construit casa, soţul ei le-a dat câtorva rude parcele de teren de unu până la doi acri. Odată ce-şi cultivau pământul şi vindeau recolta, rudele puteau cumpăra de la el mai mult pământ, dacă doreau.

— Înţelegi ce-ţi spun eu aici, *molay*? Le-a *dat* pământul pentru totdeauna! Iar ei îl pot lăsa moştenire copiilor lor. A vrut ca zona asta să devină prosperă. Şi încă n-a terminat. Cine ştie, poate că data viitoare când vin pe-aici o să găsesc şi un drum adevărat, depozite, o şcoală...

— O biserică? a sugerat ea, dar Thankamma n-a mai zis nimic.

Îşi găseşte soţul uitându-se în sus, la un copac; pieptul îi e plin de scoarţă, iar la brâu îi atârnă un *vettukathi*[16] fioros, cu vârful îndreptat spre spate. E mirat să o vadă. Ia mâncarea din mâinile ei.

— Draga de Thankamma!

Zâmbetul i se citeşte în glas, nu pe faţă. Se aşază rezemându-se de copac, dar nu înainte să-şi întindă *thorthu* pe jos, ca să şadă şi ea. Înfulecă mâncarea. Ea nu spune nimic. E uluită să constate că e şi el la fel de timid.

Când termină, se ridică şi spune:

— Te conduc înapoi.

Aude strigăte şi râsete. În stânga lor, în depărtare, un buştean traversează un pârâiaş pe care nu l-a mai văzut până acum. Pe malul celălalt, într-o poiană, se află ditamai piatra de povară. Aceste structuri necizelate străjuiesc aidoma unor monumente primitive drumurile intens circulate; călătorul obosit îşi poate sprijini de lespedea orizontală povara pe care o duce pe cap, odihnindu-se o vreme. Un tânăr împinge şi zgâlţâie piatra în timp ce doi amici îl încurajează. Toţi trei au

---

16 Un fel de cuţit cu lama lungă şi lată, asemănător cu o macetă, folosit ca armă sau la tăierea vegetaţiei.

pe frunte dungi desenate cu pastă de santal. Cel care împinge e vânjos, iar capul îi e ras complet, cu excepția unui moț înnodat pe frunte. Grinda din piatră cade de pe suporturile ei şi se loveşte de pământ, stârnind un nor de praf roşiatic. Chipul netrebnicului e împurpurat de mândrie şi încântare.

Ea şi-l imaginează pe Shamuel întorcându-se de la moară, purtând pe cap un sac greu cu făină de orez şi gândindu-se la piatra de povară în dreptul căreia îşi va putea îndoi uşor genunchii, pentru ca sacul să alunece pe lespede. Acum va fi nevoit să meargă mai departe sau să lase sacul jos, pe pământ, şi să aştepte până când va apărea cineva care să-l ajute să şi-l pună la loc pe cap. Într-o țară în care mai totul este transportat aşa, fiindcă drumurile sunt distruse de apă în mod regulat sau au prea multe gropi pentru carele trase de boi, şi doar potecile pe care le străbați cu piciorul sunt sigure, un asemenea loc de popas devine o binecuvântare.

Tinerii tac atunci când îi zăresc apropiindu-se. Par bine hrăniți, genul de tineri care nu trebuie niciodată să care greutăți şi deci n-au nevoie de pietre de povară. După cum arată şi cum sunt îmbrăcați, ea crede că sunt nairi. O familie numeroasă de nairi trăieşte la marginea de vest a Parambilului. Nairii sunt o castă de războinici, de generații în slujba maharajahilor din Travancore, ca apărare împotriva invadatorilor. Prietenul nair al tatălui ei avea o înfățişare pe măsură: corp bine clădit şi mustață belicoasă. Sub administrația britanică, maharajahul avea protecția asigurată, astfel că armata de nairi nu-i mai era necesară. Govind Nair exclamase cu amărăciune:

— Cum se poate considera el conducător în Travancore? E doar o marionetă care strânge taxe de la noi şi le dă mai departe britanicilor. Şi de ce anume îl „protejează" britanicii? Oare inamicul nu e deja în interiorul cetății?

Soțul ei îşi înnoadă *mundu* la un capăt, lăsându-şi genunchii la vedere în vreme ce păşeşte spre buşteanul ce stă punte peste pârâiaş, dar când ajunge la el, îl traversează cu mare

grijă. Tinerii râjesc văzându-l, şi totuşi se îmbăţoşează la apropierea acestui elefant mai bătrâior. Fetei i se strânge stomacul. Spre uimirea ei însă, el îi ignoră şi se lasă pe vine lângă piatra de povară.

— Deci sunteţi destul de puternici ca s-o daţi jos. Sunteţi însă destul de puternici ca s-o puneţi la loc?

— De ce n-o pui tu? replică unul dintre băieţi cu un aer obraznic, dar cu un anume tremur în glas.

Soţul ei îşi strecoară degetele sub un capăt al pietrei lungi, o ridică până la nivelul taliei şi o aşază în picioare. Apoi o lasă să se încline şi o aburcă pe şaua umărului, unde se leagănă în echilibru. Coapsele tremurânde îi sunt ca nişte trunchiuri de copaci, iar muşchii gâtului sunt aidoma unor frânghii groase în vreme ce potriveşte mai întâi un capăt al grinzii şi apoi pe celălalt pe stâlpii verticali. Când termină, se reazemă de piatra de povară reconstituită, ca să-şi recapete suflarea. În clipa următoare, cu o îmbrâncitură bruscă, o dărâmă iar. Lespedea se izbeşte de pământ cu un bufnet şi se rostogoleşte spre tineri, care se văd nevoiţi să facă un salt înapoi. Ridicând din sprâncene, el îl provoacă pe cel mai înalt dintre ei: „E rândul tău acum".

O tăcere nefirească pluteşte deasupra luminişului, ca o curgere de apă rămasă în aer. Într-un târziu, el se întoarce către ea şi-i spune:

— Doar sunt îmbrăcaţi ca nişte bărbaţi. Eu şi tatăl celui de-aici am ridicat piatra asta de povară înainte ca el să vină pe lume. Acum, la bătrâneţe, Kuttappan Nair trebuie să cureţe mizeria lăsată de viţelul lui, însă tot ar ridica piatra asta ca pe-o scobitoare.

Apoi se întoarce cu spatele spre ei şi reface drumul invers.

Moţul de pe frunte îi vine în faţă când tânărul se apleacă şi încearcă să ridice piatra strâmbându-se, cu venele ieşindu-i în relief ca nişte şerpi pe tâmple. Când izbuteşte s-o ridice în picioare, muşchii îi cedează şi prietenii lui dau fuga s-o ţină, ca să nu-l strivească. Iar când se străduieşte să şi-o urce pe

umăr, lespedea se leagănă ca smintită. Ceilalți o stabilizează, însă par toți trei zdruncinați şi răniți, iar umărul celui mai înalt dintre ei sângerează. Soțul ei nu vede nimic din toate astea; vine lângă ea cu fața neagră de mânie, ceea ce o înspăimântă. Cu o înclinare scurtă a capului, îi arată că-i mulțumeşte pentru prânz şi că trebuie să se întoarcă la treabă. Ea fuge înapoi acasă.

Thankamma aruncă o privire scurtă spre chipul ei şi îi spune să se aşeze.

— Băieții ăia au noroc că şi-a stăpânit mânia, exclamă după ce află ce s-a întâmplat.

Cuvintele ei nu au însă nici pe departe darul de a o linişti. Cana cu apă din mâinile tinerei soții tremură.

— *Molay*, nu-ți face griji! Niciodată nu se va mânia fără un motiv bun. Şi niciodată nu se va mânia pe tine. Nu-ți va face rău niciodată, o asigură cumnata luând-o pe după umeri. Ştiu că totul e nou şi înfricoşător pentru tine. Când m-am măritat, şi eu şi soțul meu abia dacă împliniserăm zece ani. El era doar un țânc neastâmpărat. Nici nu ne dădeam atenție. Nu eram decât doi copii într-o casă mare, printre mulți alții la fel ca noi. Toți băieții erau răi. Odată l-am văzut şezând pe un buştean, uitându-se la pârâu. M-am apropiat pe furiş şi l-am împins în apă!

Râsul Thankammei e molipsitor, şi tânăra soție nu-şi poate stăpâni un zâmbet.

— Chiar şi acum îi place să-mi amintească de ziua aceea! Da, nu ne sufeream unul pe celălalt. Dar vezi tu, lucrurile se schimbă. Deci nu-ți face griji, o îndeamnă Thankamma. Fără a-şi lua privirea de la ea, continuă vorbind apăsat: Ceea ce încerc să-ți spun e că fratele meu seamănă cu o nucă-de-cocos. E dur numai pe dinafară. Eşti soția lui şi ține la tine la fel cum Thankamma ține la tine. Înțelegi?

Încearcă să înțeleagă. Deşi cuvintele nu-i lipsesc niciodată, cumnata ei pare stânjenită chiar şi de puținele pe care tocmai le-a rostit.

— Tu nu ai nimic de făcut, adaugă ea. Nu te îngrijora. Totul o să se întâmple când vine vremea.

CAPITOLUL 5. GOSPODĂRIE

1900, Parambil

După plecarea Thankammei, asupra casei se aşterne liniştea – o senzaţie că eşti cufundat în apă şi prea puţină lumină pătrunde până la tine. Nelinişt it, JoJo e tot timpul cu ochii pe mama lui vitregă; chiar şi în somn, degetele lui mici sunt strânse pe şuviţele părului ei. În prima noapte după ce au rămas singuri, e trează nu din cauza sforăielilor soţului ei în dormitorul alăturat, ci fiindcă n-a mai dormit niciodată fără un adult alături. Sforăitul lui este liniştitor, întrerupt din când în când de o tuse urmată de un hârâit morocănos, de parcă cineva ar zgândări un tigru adormit. El vorbeşte în somn, cu mai multe cuvinte decât i-a adresat ei de când a venit aici. Văzând că e atât de jucăuş cu Damodaran, care a plecat la fel de misterios pe cât a sosit, ştie că soţul ei are o latură copilărească. Totuşi, nu îndrăzneşte să-i vorbească decât pentru a-i spune că e gata cina.

Shamuel vine de mai multe ori pe zi ca s-o întrebe dacă are nevoie de ceva şi e dezamăgit dacă ea îi spune că nu; grija lui e mişcătoare.

— Shamuel, am nevoie de ceva.

— *Ooh-aah*, orice!

— Hârtie, un plic şi un toc ca să-i scriu mamei.

Zâmbetul zelos de pe chipul lui păleşte.

— *Aah.*

Evident, nu are experienţă cu asemenea produse. Totuşi, o surprinde când se întoarce de la piaţă şi scoate cu mândrie, din săculeţul turtit de pe cap, plicuri, hârtie şi un toc.

Draga mea Ammachi,

Fie ca scrisoarea mea să te găsească sănătoasă. Thankamma a stat aici tot timpul până acum. Eu mă descurc bine. Gătesc mai multe feluri.

După moartea tatălui, mama ei şi-a pierdut stăpânirea asupra bucătăriei; se tot plângea că nu şi-a învăţat fiica să gătească înainte de a se mărita.

Acum am rămas doar eu şi JoJo. El e umbra mea. Dacă n-ar fi el, cred că mi-ar fi şi mai dor de tine. Necazuri îmi face doar când vreau să-l îmbăiez.

Când încercase prima dată, JoJo se opusese cu înverşunare. Se încăpăţânase să-i toarne apă peste păr, dar imediat el se albise la faţă, pleoapele îi fluturaseră ca aripile unui fluture şi ochii i se dăduseră peste cap. Fusese îngrozită, crezând că e gata să intre în convulsii. De atunci s-a mulţumit să-i spele faţa şi părul cu o cârpă. Chiar şi aşa, tot duce o mică luptă în fiecare zi. Înţelege acum că e în desfăşurare un război între bărbaţii de la Parambil şi apele din Travancore. Dar nu-i va spune asta bietei sale mame. Sau poate că ştie deja?

Cum pot fi o gospodină mai pricepută, o mai bună stăpână a casei?

Îşi doreşte să poată şterge această propoziţie, fiindcă mama ei nu mai este doamna sau stăpâna casei. Necazurile sale în familia lărgită au început la scurt timp după ce a rămas văduvă, când purtarea fratelui şi a cumnatei s-au schimbat. Foarte probabil, mama ei doarme acum pe verandă, fiind hărţuită şi tratată ca o servitoare – pe când ei nu-i lipseşte nimic la Parambil; orezul mai are puţin şi dă pe afară în *ara*, iar casa de bani nu duce niciodată lipsă de monede.

Când mă rog, seara, îmi spun: „Şi Ammachi a mea se roagă acum". Aşa, mă simt mai aproape de tine. Mi-e foarte dor de tine, dar plâng numai noaptea, când JoJo nu poate să mă vadă. Îmi doresc să-mi fi adus şi Biblia. Aici nu e nici una. Ştiu că Parambil e departe, dar te rog, Ammachi, vino să mă vizitezi! Vino să stai aici câteva nopţi. Soţului meu nu-i place să

călătorească pe apă. Dacă nu poți să vii tu, poate o să încerc eu să vin. O să încerc să-l aduc şi pe JoJo...

Şi-o imaginează pe mama citind scrisoarea, îşi imaginează lacrimile sale pătând hârtia, la fel ca ale ei. Şi-o închipuie împăturind-o şi punând-o sub pernă, apoi păstrând-o alături de puținele ei bunuri în aşternut. Pe urmă, cu ochii minții vede o mână – mâna mătuşii – scormonind în aşternuturi când mama ei face baie. De asta n-o întreabă în scrisoare dacă mănâncă mai bine acum, că e o gură mai puțin de hrănit în casă. O parte din ea vrea ca ochii aceia băgăcioşi să citească rândurile astea şi să recunoască micimea şi nedreptatea din sufletele fratelui şi cumnatei. Dar ştie că asta n-ar face decât să îngreuneze situația mamei sale.

Răspunsul îi vine peste trei săptămâni, prin intermediul preotului care a cununat-o şi care se duce la birourile diocezei din Kottayam de două ori pe lună; acolo expediază şi preia corespondența, atunci când există. Un băiat i-a adus scrisoarea acasă. În ea, mama o copleşeşte cu dragoste şi cu sărutări şi scrie că e mândră închipuindu-şi cum fiica ei şi-a preluat rolul de stăpână a casei, sub instruirea Thankammei. La final, insistă categoric şi cu totul neobişnuit ca fiica ei să vină s-o viziteze, fără să-i dea nici o explicație. Şi nu răspunde la rugămintea fierbinte de a veni ea însăşi la Parambil. Aşa se face că scrisoarea îi sporeşte îngrijorarea pentru soarta mamei.

Litaniile Thankammei îi roiesc frenetic în minte, aidoma unor şuvițe de păr desprinse din împletitură. *Rândul de jos al unui mănunchi de banane are întotdeauna un număr par de fructe, pe când cel de deasupra e impar.* Dacă cineva ar încerca s-o tragă pe sfoară cu una singură, Thankamma ar şti; pentru a păstra aparențele, ar trebui ca respectivul să şterpelească două banane, câte una de pe fiecare rând, ceea ce s-ar vedea imediat. Dar pe de altă parte, cine să fure? *Fii atentă la ce se petrece în jur* – asta trebuie să fi fost lecția transmisă de Thankamma. Dar în dimineața asta, nu e atentă.

Ignoră cotcodăcelile insistente ale unei găini pestriţe şi incursiunile ei repetate în bucătărie, de unde ea o tot goneşte.

— E gata să facă un ou, Ammachi! îi explică JoJo.

Băieţelul chiar i-a spus „Ammachi”? *Mămicuţă?* I se umflă inima în piept de mândrie şi îl îmbrăţişează.

— Ce m-aş face eu fără tine, micuţule?

Ia găina şi o aşază pe un sac în cămară, iar peste ea pune un coş cu gura în jos. Din întuneric, găina îi aruncă priviri indignate.

— Iartă-mă! O să fiu atentă să văd când eşti gata, promit!

Se simte foarte singură, deoarece nu prea are musafiri. Visează cu ochii deschişi, şi-o închipuie pe mama ei apropiindu-se dinspre ponton şi luând-o prin surprindere cu o vizită; atât de des vede în minte această imagine, încât de mai multe ori pe zi se pomeneşte privind către râu.

Singurii cu care a făcut cunoştinţă sunt Georgie şi Dolly, care locuiesc în căsuţa aflată cel mai aproape de Parambil, pe latura sudică a domeniului. Pe Thankamma au venit s-o vadă – o singură dată. Georgie e fiul fratelui soţului ei, cel care l-a văduvit de dreptul lui din naştere. Casa lor e situată pe terenul de doi acri pe care soţul ei i l-a dăruit nepotului său, fiindcă până la urmă tatăl lui Georgie a murit sărac lipit, lăsându-şi gemenii înglodaţi în datorii. Pe Dolly *Kochamma* a plăcut-o imediat. (Cum Dolly e cu cel puţin cinci ani mai vârstnică decât ea, i se adresează folosind apelativul *kochamma*.) Are pielea deschisă la culoare şi ochi de porumbiţă – o femeie tăcută, care nu simte imboldul de a vorbi şi are mereu o expresie de răbdare îngerească. Georgie, un tip plin de viaţă, gregar, a surprins-o pe tânăra soţie prin faptul că-i place să stea în bucătărie alături de femei – un lucru pe care soţul ei nu-l face niciodată. Oare de ce l-a ajutat cu generozitate, se întreabă ea, şi totuşi are atât de puţin de-a face cu el? Shamuel zice că Georgie nu e un fermier grozav, nu ca *thamb'ran*; dar dacă standardul e soţul ei, atunci nimeni nu se

ridică la aceeaşi înălţime. Poate că Georgie nu se simte demn de darul oferit de unchiul lui.

JoJo n-o scapă din ochi pe „Ammachi" a lui decât atunci când ea se duce la pârâu să se îmbăieze sau când merge puţin mai departe, la râu, în apropiere de ponton, unde îi place să se bălăcească. JoJo o aşteaptă acasă, nerăbdător. Pentru el, orice formă de „baie" rămâne o luptă zilnică. Ei îi place locul de scăldat, acolo unde albia pârâului se lărgeşte şi formează un mic lac, iar apa curge atât de lin şi e aşa de limpede, încât vede peştişori înotând în unde – şi totuşi e adâncă de abia ajunge cu picioarele pe fund. Piatra de spălat, înclinată, stă pe mal la umbra unui rambutan ale cărui fructe roşii, păroase, atârnă ca nişte ornamente.

Parambilul e doldora de mango. Pulayarul Shamuel şi ajutoarele lui aduc coş după coş plin cu fructe, formând un adevărat munte în holul de lângă bucătărie. Chiar şi după ce trimite pungi pline către colibele pulayarilor, meşteşugarilor şi rudelor, tot mai rămân o grămadă. Soiul dulce şi cărnos, în nuanţe de galben, portocaliu şi roz, revarsă în bucătărie un parfum fructat. JoJo are bărbia roşie de la sucul care i se scurge când mănâncă. Tânăra soţie încearcă să paseze cât mai mult, pentru siropuri şi dulceţuri. Din ceea ce rămâne prepară *thera*, mango confiat. Mai întâi găteşte fructele cu zahăr şi făină de orez prăjită. Întinde apoi pasta obţinută pe o rogojină ţesută, lată şi lungă cât o uşă, şi o lasă să stea la soare. JoJo are misiunea de a alunga păsările şi insectele. După ce pasta se usucă, adaugă peste ea mai multe straturi, aşteptând ca fiecare dintre ele să se întărească înainte de a întinde altul, până ce obţine o grosime de două degete, care poate fi tăiată fâşii. E încântată să-l vadă pe soţul ei luând cu el câte o bucată de *thera* după micul-dejun şi după prânz, ca să roadă la ea în timp ce munceşte.

Ca o mică trataţie pentru JoJo, taie un mango necopt în felii pe care le răsfrânge ca pe o floare de lotus – un truc învăţat de

la mama ei – şi presară deasupra sare şi pudră de ardei iute. JoJo înfulecă totul, până la ultima bucăţică acră şi picantă, după care se îndepărtează trăgând aer printre buzele ţuguiate, cu gura toată o usturime, şi totuşi jinduind la mai mult.

Ara – încăperea fără ferestre din mijlocul părţii vechi a casei – e construită ca o fortăreaţă. Uşa dintr-o singură bucată de lemn e de trei ori mai groasă decât una normală şi e prevăzută cu un lacăt uriaş, a cărui cheie stă la ea. Pragul e atât de înalt, ca să nu se reverse orezul în afară, încât trebuie să-l escaladeze. Înăuntru, picioarele i se afundă în orez până la genunchi. Deschide *ara* cel puţin o dată pe săptămână, ca să ia monede din casa de bani, şi mai rar ca să aducă ori să scoată orez. Sub *ara*, coborând pe o scară îngustă din dormitorul alăturat, nefolosit, se află o pivniţă întunecoasă şi umedă, în care îşi păstrează conservele în borcane înalte din porţelan. Firişoare de lumină înguste ca lama pătrund prin grila de ventilaţie decupată în lemn. Fiecare casă îşi are fantomele sale din interior şi de afară, iar cele de la Parambil îi sunt încă necunoscute. Decide să-i vorbească celei care sălăşluieşte în pivniţă, fiindcă are motive s-o suspecteze de o teribilă poftă de dulce. O simte ascunzându-se în colţ, dincolo de pânzele de păianjen, blândă, tristă şi poate speriată – în orice caz, mai speriată decât ea.

— Serveşte-te din tot ce pofteşti. Eu nu mă supăr; doar să pui capacul bine la loc, îi spune, stând curajoasă în faţa fantomei.

Avusese de gând să adauge: „Te rog să nu încerci să mă tulburi”, dar tocmai atunci răsună glasul indignat al lui JoJo:

— Ammachi? Unde eşti? Când ne jucăm de-a v-aţi ascunselea, trebuie să te ascunzi acolo unde pot să te văd; altfel nu-i cinstit!

Ea nu-şi poate stăpâni râsul. O bruscă senzaţie diafană în aerul închis al pivniţei îi arată că fantoma râde şi ea. Doar după ce urcă în încăperea de sus se întreabă dacă nu cumva spiritul cu pricina este cel al mamei răposate a lui JoJo.

Când vine musonul şi zăgazurile cerului se deschid, o cuprinde o bucurie nemărginită. În casa părintească, ea şi verişoara ei îşi ungeau părul cu ulei şi ieşeau apoi în ploaie cu săpunul şi măcinişul din fibră de cocos, încântate de potop. Aşteptau musonul cu aceeaşi nerăbdare cu care se gândeau la apropierea Crăciunului: era o perioadă de curăţare deopotrivă pentru corp şi suflet. Praful şi resturile de insecte lipite pe mlădiţe sunt spălate de ploaie, frunzele căpătând un luciu strălucitor. În lipsa musonului, acest tărâm al cărui drapel e verdele naturii şi a cărui monedă e apa ar înceta să mai existe. Când oamenii se plâng de revărsări de ape, de crize de gută şi reumatism, o fac întotdeauna cu un zâmbet pe faţă.

Ploaia nu e o oprelişte pentru nimeni. Umbrela devine un halou care o însoţeşte ori de câte ori iese din casă, lipăind veselă cu picioarele prin bălţi. Shamuel îşi croieşte un soi de şapcă din scoarţă de palmier, de pe care apa se scurge ca o perdea. Pe soţul ei, pe de altă parte, ploaia îl îngrădeşte într-un fel care i se pare de neînţeles; dar nu are curajul să-l întrebe. Cu timpul, se obişnuieşte să-l vadă şezând cu orele, uneori chiar ziua întreagă, pe verandă, ca un copil căruia i s-a interzis să iasă la joacă, abătut, încruntându-se la nori de parcă aşa i-ar putea convinge să se întoarcă din drum. Companie îi ţine JoJo, fiindcă băiatul îi seamănă leit. Într-o zi, o aversă neaşteptată l-a surprins pe soţul ei fără umbrelă, pe când se apropia de casă; picurii de ploaie păreau să-l destabilizeze, picioarele îi tremurau moi în vreme ce alerga să se adăpostească, de parcă pietre, nu apă i-ar fi căzut asupra capului. Într-o altă seară, îl vede aşezat lângă puţ, unde se îmbăiază săpunindu-şi şi clătindu-şi corpul pe bucăţi. El n-o zăreşte şi n-o aude; tânăra soţie ar vrea să fugă, dar se uită ca hipnotizată la felul în care i se mişcă trupul. E frământată de emoţii: vinovăţie fiindcă îl spionează; o poftă nebună de a chicoti; stânjeneală, de parcă ea ar fi dezbrăcată; şi fascinaţie la vederea corpului întreg, dezgolit al soţului ei. Niciodată nu i s-a părut mai puternic şi mai înspăimântător, cu toate că această îmbăiere pe bucăţele îi dă aerul unui copil. Reticenţa

lui în faţa apei are o eleganţă şi o lejeritate exersată, dar ceea ce-i lipseşte din mişcări este plăcerea.

În fiecare dimineaţă, când reaprinde tăciunii din vatră, bucătăria o întâmpină ca o soră fără secrete, iar asta o face fericită. A ajuns să creadă că motivul este prezenţa binevoitoare a mamei lui JoJo. Chiar dacă pivniţa e sălaşul ei preferat şi, totodată, locul în care tot ce e amorf se apropie cât mai mult posibil de a prinde formă fizică, fantoma răposatei urcă şi în bucătărie, atrasă de trosnetul focului din vatră sau de glasul copilului ei vorbind cu noua sa Ammachi. Cum altfel se explică faptul că mâncărurile tinerei soţii sunt mai gustoase decât ar fi fost de aşteptat, dat fiind că reţetele Thankammei i s-au încurcat cu totul în minte? Nu poate pune totul pe seama oalelor din lut. Nu, e astfel răsplătită fiindcă are grijă cu drag de JoJo. Se simte una cu ritmurile casei şi are convingerea că o gospodăreşte bine.

CAPITOLUL 6. CUPLURI

1903, Parambil

În cei trei ani de când a venit la Parambil, a transformat tinda din fața bucătăriei în spațiul ei personal; are acolo un pat de frânghie în care ea şi JoJo îşi fac somnul de după-amiază şi tot acolo îl învață pe băiatul de cinci ani să scrie şi să citească. Astfel poate ține sub observație oalele de pe vatră şi orezul care se usucă pe rogojini în *muttam*. Când JoJo doarme, ea stă pe pat şi reciteşte singura tipăritură din casă: un exemplar vechi din *Manorama*. Nu-i vine să arunce ziarul. Dacă ar face-o, n-ar mai avea nimic, nici un cuvânt pe care să i se oprească privirea. S-a plictisit să se tot mustre fiindcă n-a luat o Biblie cu ea la Parambil; preferă să-şi îndrepte iritarea spre mama lui JoJo. E inacceptabil ca într-o casă creştină să nu existe o Carte Sfântă.

Băiatul se mişcă în somn în clipa în care ea îl vede pe Shamuel întorcându-se de la piață, de la cumpărături, cu un sac pe care îl ține în echilibru pe cap. Se lasă pe vine în fața ei şi goleşte sacul, după care îl împătureşte şi îşi şterge fața pe *thorthu*. Privirea îi cade pe ziar.

— Ce zice? întreabă arătând cu bărbia în vreme ce îşi netezeşte *thorthu* şi apoi şi-l trece peste umăr.

— Crezi cumva că ceva nou a apărut în el de ultima dată când ți l-am citit?

— *Aah, aah!* exclamă el şi sprâncenele lui cărunte se ridică deasupra ochilor care, la fel ca ai unui copil, nu-şi pot ascunde dezamăgirea.

Săptămâna următoare, când se întoarce de la magazin şi îşi goleşte sacul, Shamuel enumeră ca de obicei:

— Chibrituri. Al doilea e uleiul de cocos. Al treilea e dovleacul amar. Usturoiul, al patrulea. *Malayala Manorama...*

Şi pune ziarul pe jos, de parcă ar fi doar o altă legumă. Abia dacă-şi poate disimula încântarea când ea înşfacă ziarul şi-l strânge la piept entuziasmată.

— O să vină săptămânal, îi spune el, mândru că i-a făcut o plăcere.

Ea ştie că doar soţul ei ar fi putut să aranjeze aşa ceva.

Mai târziu în aceeaşi dimineaţă, îl zăreşte nu departe de casă, dar la trei metri de pământ, aşezat între crengile unui *plavu*, sau jaquier, cu spatele lipit de trunchi şi picioarele în lungul unei ramuri şi cu o scobitoare în colţul gurii. E tentată să fluture ziarul spre el, ca să-i arate cât îi e de recunoscătoare. Încă se miră că el preferă să se odihnească aşa, la înălţime, în loc să-şi întindă picioarele pe braţele lungi ale scaunului său, *charu kasera*; scaunul are dimensiuni neobişnuite, fiindcă a fost lucrat pe măsura lui, şi totuşi stă pe verandă, neocupat. Îl studiază cum stă acolo, sus; văzută din profil, faţa îi e frumoasă, îşi spune. Sub el, un pulayar pe care ea nu-l poate vedea spune ceva la care soţul ei îşi scoate scobitoarea din gură şi zâmbeşte arătându-şi dinţii egali şi puternici. „Ar trebui să zâmbeşti mai des”, îl mustră ea în gând. El cască şi se întinde, îşi schimbă poziţia, iar ei i se strânge inima. O căzătură chiar şi de la înălţimea aceea nu prea mare ar fi catastrofală. Ori de câte ori îl vede atât de sus într-un copac din depărtare încât se mai distinge doar ca o gâlmă informă pe trunchiul altfel neted, simte că nu se mai poate uita. Shamuel spune că de acolo, de la înălţime, îşi descifrează pământurile, stabileşte direcţia canalelor de irigaţie sau amplasarea noilor câmpuri de orez.

Seara, după ce aşază masa şi în timp ce soţul ei mănâncă, îi citeşte din *Manorama*. El nu pune niciodată mâna pe ziar. Deşi îi înseninează zilele, nu reuşeşte să-i aline singurătatea adâncă pe care se ruşinează să o recunoască. Thankamma, care îi promisese că se va întoarce, i-a scris că soţul ei a căzut la pat, astfel că e nevoită să-şi amâne vizita pe termen nedefinit. Cât despre mama ei, musonul a venit şi s-a dus de

trei ori, iar ele tot nu s-au revăzut. Mama îi cere să nu vină acasă. Chiar dacă ar vrea să se ducă, o femeie tânără nu poate face o asemenea călătorie de una singură. JoJo, care stă lipit de ea ca o brățară pe mână, refuză să se apropie de ponton, şi cu atât mai mult să urce într-o barcă. Iar ea bănuieşte că soțul ei ar refuza cu hotărâre.

După ce îşi termină rugăciunile de seară, poartă o conversație cu Dumnezeu. „Mă bucur foarte mult că primesc ziarul. E limpede că soțul meu se îngrijeşte de nevoile mele. Să mai pomenesc şi de cealaltă chestiune? Nu vreau să mă plâng, dar dacă asta e o casă de creştini, de ce nu mergem la biserică? Ştiu că ai mai auzit asta şi înainte. Dacă mama ar putea veni aici, nu te-aş mai plictisi pe tine. Aş vorbi cu ea."

Poate ca răspuns la rugăciunile ei neîncetate, după luni de tăcere primeşte în sfârşit o scrisoare de la mama ei. Shamuel trece pe la biserică în drum spre moară şi de data asta se întoarce entuziasmat, ținând scrisoarea cu ambele mâini, fiindcă ştie cât este de prețioasă; surescitarea lui aproape că o egalează pe a ei.

Fiica mea dragă, comoara mea, scrisoarea de la tine mi-a încălzit inima. Nici nu pot să-ți spun de câte ori am sărutat-o. Verişoara ta, Biji, se mărită. Eu mă duc la biserică în fiecare zi. Trec pe la mormântul tatălui tău şi mă rog pentru tine. Cele mai dragi amintiri ale mele sunt cele cu el, şi apoi cele cu tine. Ceea ce vreau să spun e că te rog să prețuieşti fiecare zi a căsniciei tale. Să fii soție, să ai grijă de soțul tău, să ai copii – există oare ceva mai valoros? Pomeneşte-mă în rugăciunile tale!

Reciteşte de multe ori scrisoarea în zilele care urmează, sărutând-o de fiecare dată ca pe un obiect sfânt. Dar ori de câte ori îi parcurge rândurile, îngrijorarea nu i se atenuează. Acceptă cu greu această realitate a vieții: o femeie măritată se desprinde pentru totdeauna de casa copilăriei, iar soarta unei văduve este aceea de a rămâne în casa răposatului ei soț.

Calendarul de pe perete – o foaie decupată din ziar – arată ca un tabel matematic combinat cu o hartă astronomică. Arată fazele lunii şi orele din fiecare zi în care e neprielnic să pleci la drum. Acum citeşte în el că începe postul Paştelui, cele cincizeci de zile rămase până la Vinerea Neagră. Va renunța la carne, lapte şi peşte, dar în prima zi nu mănâncă absolut nimic.

Când soțul ei se aşază seara la masă, îi pune în față frunza de bananier proaspăt culeasă şi apa *jeera*. El netezeşte frunza. Ea repetă în minte cuvintele pe care le-a pregătit. Dar când deschide gura să vorbească, el izbeşte cu pumnul nervura frunzei – *poc! poc!* – făcându-i inima să tresară. Apoi toarnă apă *jeera* pe suprafața verde lucioasă şi şterge excesul cu latul palmei, spre *muttam*. Clipa a trecut. Tăcută, îi serveşte orezul, murătura, iaurtul... şi apoi se apropie de masă cu carnea, aşteptând să vadă dacă el o va refuza în prima zi a postului. Dar nu, e nerăbdător s-o mănânce. Oare de ce şi-a închipuit că anul acesta va fi altfel decât anteriorii?

În zilele care urmează, nu pune gura nici pe carne, nici pe peşte; îi lipseşte un tovarăş de post în casă, dar această singurătate nu face decât să-i consolideze hotărârea.

— Ar trebui să mănânci mai mult, îi spune Shamuel pe la jumătatea perioadei de post. Ai slăbit prea mult, adaugă el în mod necuviincios. Aşa zice *thamb'ran.* E îngrijorat.

Se simte ca oamenii aceia în greva foamei pe care i-a văzut în ziar, stând în fața Secretariatului[17]: împuținându-se la trup pentru a fi luată în seamă.

— Dacă aşa crede *thamb'ran*, atunci ar trebui să mi-o spună el.

În seara aceea îşi amână rugăciunile şi îşi face de lucru cu diverse treburi. Într-un târziu, când i se face somn, îşi acoperă capul şi se opreşte în fața crucifixului de pe peretele estic al

---

[17] Secretariatul Guvernatorului General în perioada colonială a Indiei Britanice, cu sediul în Calcutta.

dormitorului ei, aşa cum cere tradiția, fiindcă Mesia a intrat în Ierusalim venind dinspre răsărit. Dar nici o rugăciune, nici un cuvânt nu-i ies de pe buze. Oare Dumnezeu nu-i simte dezamăgirea? În cele din urmă, rosteşte:

— Doamne, eu n-o să te mai rog de acum înainte. Tu vezi obstacolele din calea mea. Dacă mă vrei în biserică, trebuie să mă ajuți. Asta e tot ce-ți spun. Amin.

Thankamma spusese că, pentru a primi de la soțul tău tot ce doreşti, secretul e să-ți pui dorința în timp ce prepari halvaua de jaquier. Dar nu halvaua e cea care deschide uşa, ci *erechi olarthiyathu*. Îl găteşte dimineață, prăjind şi apoi măcinând în mojar semințe de fenicul şi coriandru, piper, cuişoare, cardamom, scorțişoară şi anason stelat; cu acest amestec uscat freacă bine cubulețele de carne de oaie, ca să se marineze. După-amiază căleşte ceapă cu fâşiuțe de cocos proaspăt, semințe de muştar, ghimbir, usturoi, ardei iute verde, curcuma şi frunze de curry, în care adaugă încă puțin din amestecul uscat de mirodenii, apoi pune şi carnea. Domoleşte focul şi ia capacul de pe oală, pentru ca lichidul să scadă şi să acopere fiece cub de carne cu un sos gros şi închis la culoare. Seara, după ce îl trimite pe JoJo să-i spună tatălui său că orezul e servit, *choru vilambi*, încheie prepararea prăjind încă o dată carnea în ulei de cocos cu frunze proaspete de curry şi cubulețe de cocos. Mâncarea încă sfârâie când o aduce la masă, uleiul împroşcând suprafața înnegrită a cărnii. Înainte de a apuca să pună câteva linguri pe frunza lui de bananier, el a şi dus la gură o bucată; nu se mai poate abține.

Stă în picioare tăcută în timp ce el mănâncă, într-o parte, dar mai aproape decât de obicei. Deja i-a citit ziarul în ultimele seri şi acum trebuie să aştepte să apară numărul următor. Deodată, Dumnezeu îi dă curajul de a vorbi.

— E bună carnea? îl întreabă, ştiind că niciodată n-a avut un gust mai savuros.

Cuvintele i s-au revărsat de pe buze ca apa din ciocul lung al unui *kindi*[18]. Le urmăreşte sosind în ceaşca urechii lui. Parcă altcineva a vorbit, nu ea.

Exact când îşi spune că îndrăzneala ei l-a enervat, el clatină capul dintr-o parte în alta, lăsând de înţeles că da. Un val de bucurie o cuprinde, şi îi vine să bată din palme şi să danseze. De data aceasta, el rămâne aşezat la masă după ce termină de mâncat, în loc să se ridice şi să-şi clătească mâinile cu apa din *kindi*.

Oare aude cum îi bubuie ei inima în piept?

JoJo, care se uită la ei pe după un stâlp, e uluit auzind-o că-i vorbeşte tatălui său. Şi şopteşte mult prea tare:

— Ammachi, nu-i spune! Promit că mâine fac baie.

Ea îşi duce repede o mână la gură, dar nu înainte să-i scape un chicotit.

Urmează o pauză teribilă şi apoi o explozie stranie: un hohot de râs neaşteptat şi imposibil de răsunător din partea soţului ei. Nedumerit, JoJo iese la lumină. Când îşi dă seama că râd de el, se repede la mama lui vitregă şi-i arde o pălmuţă peste coapsă, cu furie şi cu lacrimi, după care fuge înainte ca ea să-l poată opri. Asta nu face decât să sporească hohotele soţului ei, care se lasă pe spate în scaun. Râsul îl transformă, scoţând la iveală o faţetă a lui rămasă până atunci nevăzută.

Cu mâna stângă, încă zâmbind, el se şterge la ochi.

Iar cuvintele continuă să se rostogolească din gura ei. Îi spune că după-amiază, când venise ora ca JoJo să facă baie, îl căutase peste tot şi îl găsise în cele din urmă sus, în jaquier, printre crengi. Zâmbetul larg al soţului ei încă nu a dispărut. Aşa că îi povesteşte mai departe: JoJo învaţă literele şi cifrele, dar numai dacă îl mituieşte cu mango presărat cu pudră de

---

[18] Un fel de ceainic din metal cu ciocul foarte lung şi îngust, folosit în mod tradiţional în gospodăriile indiene pentru păstrarea apei.

ardei iute. Ea preferă soiul de banane plantain[19] pe care le-a adus Shamuel azi... Se aude turuind şi se opreşte. Cântecul greierilor umple golul lăsat, iar o broască se alătură corului lor.

Apoi soţul ei o întreabă ceva ce ar fi putut s-o întrebe cu mult, mult timp în urmă:

— *Sughamano?* E totul bine în ce te priveşte?

Se uită direct la ea. E pentru prima dată când o priveşte atât de atent de când au stat alături în biserică, în urmă cu aproape trei ani.

Ea încearcă să-i susţină privirea; în ochii lui e o forţă la fel de intensă ca aceea a altarului din biserica în care s-au căsătorit. Îşi aminteşte cuvintele rostite de preot: „Aşa cum Cristos e capul Bisericii, la fel soţul e capul gospodăriei".

Deodată, înţelege de ce a păstrat distanţa faţă de ea din ziua cununiei, vorbindu-i foarte puţin, dar veghind de departe ca ea să aibă tot ce-i trebuie şi ce doreşte; nu a fost indiferenţă, ci dimpotrivă. Şi-a dat seama că foarte uşor i-ar putea stârni frică.

Îşi pleacă privirea. Puterea de a vorbi i s-a spulberat. Numai că el i-a pus o întrebare. Şi acum aşteaptă.

Picioarele au început să-i tremure. Simte un straniu impuls să se apropie de el, să-i mângâie cu degetele antebraţul musculos. E o nevoie de afecţiune, de atingere umană. Acasă avea parte zilnic de sărutări şi îmbrăţişări, iar noaptea trupul mamei era cald lângă ea. Aici, dacă n-ar fi JoJo, s-ar ofili de tot.

Aude scaunul lui scrâşnind pe podea, depărtându-se de masă, fiindcă el a renunţat să mai aştepte un răspuns. Atunci se încumetă să murmure:

— Mi-e dor de mama.

El ridică sprâncenele, poate nesigur că a auzit sau şi-a imaginat şoapta ei.

---

[19] Soi de banane cu un conţinut de amidon prea ridicat pentru a putea fi consumate în stare crudă, astfel că trebuie preparate termic.

— Şi mi-ar plăcea să mă duc la biserică, adaugă ea cu o voce nefiresc de sonoră.

El pare să analizeze ideea. Apoi îşi clăteşte mâinile cu apa din *kindi*, iese în *muttam* şi dispare. Ei i se strânge inima în piept. „Ce neghiobie, ce neghiobie să-i fi cerut atât de mult!”

Mai târziu în seara aceea, după ce JoJo a adormit, se duce în bucătărie să facă curat şi să acopere jarul cu o coajă de cocos, astfel încât să reziste până a doua zi. Apoi, cu inima grea, se întoarce în camera în care doarme împreună cu JoJo.

E uimită să vadă pe podea un cufăr metalic deschis. Teancul de haine albe împăturite dinăuntru trebuie să fi aparţinut mamei lui JoJo. Ea n-a venit la Parambil decât cu *chatta* şi *mundu* de nuntă plus încă trei seturi, toate de un alb strălucitor – veşmintele tradiţionale ale femeilor din comunitatea creştinilor Sfântului Toma. A lăsat deja în urmă demisariurile colorate şi fustele copilăriei. *Chatta* pe care le-a adus cu ea îi sunt strâmte la umeri şi îi conturează vag sânii abia înmuguriţi, deşi veşmântul inform e menit să sugereze că nu se află nimic sub el. De aceea s-a obişnuit să poarte o *chatta* şi un *mundu* rărite şi prea mari pentru ea, pe care le-a lăsat Thankamma în urmă când a plecat. Dar toate *chatta* din cufăr, care trebuie să fi fost ale mamei lui JoJo, i se potrivesc perfect. Corpul i se schimbă deja: e mai înaltă şi a luat în greutate. Cu mai bine de un an în urmă a sângerat pentru prima dată. S-a speriat, deşi mama ei îi spusese la ce trebuie să se aştepte. Şi-a făcut ceai de ghimbir pentru crampe şi şi-a croit cârpe de menstruaţie, amintindu-şi de cele pe care le văzuse întinse pe sârma de rufe de acasă. Când şi-a pus-o pe a ei la uscat, a ascuns-o printre prosoape şi aşternuturi. Timp de patru zile s-a simţit inconfortabil, cu mintea împrăştiată, în timp ce se străduia să-şi vadă de treburi. Nu a avut pe nimeni care s-o aline, şi nici alături de care să se bucure, de altfel. Chiar şi acum, acele patru sau cinci zile sunt un chin.

Dedesubt, pe fundul cufărului, găseşte o Biblie. „Ai avut tot timpul ăsta o Biblie şi mie nu mi-ai spus?!” E atât de entu-

ziasmată de această descoperire, încât supărarea i se stinge rapid, dar hotărăşte să pomenească despre ea data viitoare când se va duce în pivniță.

Duminică este surprinsă văzându-l pe soțul ei în *mundu* şi *juba* albe – hainele lui de la nuntă. S-a obişnuit să-l vadă cu pieptul gol, cu *mundu* prins la jumătate şi cu un *thorthu* trecut peste umărul stâng, la fel ca pulayarii care lucrează pentru el. Doar trupul înalt şi masiv îl deosebeşte de ei, semn că a crescut într-o casă în care mâncarea era din belşug. Acum strigă către Shamuel:

— Spune-i Sarei să vină să stea cu JoJo până ne întoarcem noi de la biserică.

Ea se grăbeşte să se îmbrace.

— Doamne, o să-Ți mulțumesc cum se cuvine când voi fi în casa Ta.

Pornesc la drum pe jos, în direcția opusă pontonului. Ea îşi strânge Biblia la piept, pe jumătate alergând ca să țină pasul cu el. E atât de bucuroasă, încât simte că tălpile abia îi ating pământul. După o vreme ajung la un pârâu traversat de un buştean lunecos din cauza muşchiului crescut pe scoarță.

— Treci tu prima, îi spune, iar ea aleargă până pe malul celălalt.

O urmează şi el, punând de fiecare dată piciorul cu grijă, strângând din dinți. Odată ajuns în partea opusă, se sprijină cu o mână pe piatra de povară, adunându-şi forțele înainte de a porni mai departe. Drumul până la biserică e mult mai lung decât ar fi fost dacă ar fi luat o barcă; într-un târziu, traversează şi râul pe o punte suficient de lată pentru o căruță.

Imaginea oamenilor care se îndreaptă spre biserică o entuziasmează, deşi nu cunoaşte pe nimeni.

— Eu aştept aici, îi spune el arătând spre un pipal[20] cu coroana bogată, ale cărui rădăcini aeriene atârnă ca nişte mustăţi peste cimitirul bisericii.

E prea surescitată pentru a face orice altceva, aşa că îşi trage *kavani* pe cap şi intră în biserică. Uitase cum e să se roage împreună cu atât de mulţi oameni, să le simtă trupurile pretutindeni în jur, să fie şi ea parte din ţesătură, nu doar un fir desprins.

Bărbaţii stau în partea stângă şi femeile în dreapta, separate de o linie imaginară. O încântă frazele familiare ale Euharistiei. Când *achen* ridică vălul şi îl scutură uşor în mâini, ea simte prezenţa lui Dumnezeu, simte Duhul Sfânt revărsându-se asupra ei val după val, ridicând-o parcă de la pământ. Lacrimi de bucurie îi tulbură vederea.

„Sunt aici, Doamne! Sunt aici!”, strigă în sinea ei.

După ce slujba s-a încheiat şi iese din biserică, îşi zăreşte soţul venind din cimitir, mohorât la faţă. Râsete şi conversaţii animate răzbat până la ei dinspre ponton şi de pe bac. Pornesc spre casă în tăcere.

— Sunt cinci ani de când a murit..., spune el deodată, cu glasul încărcat de emoţie.

Mama lui JoJo. E ciudat să-l audă vorbind despre ea cu atâta sentiment. Oare invidie să fie ceea ce simte? Speranţa că, într-o zi, va vorbi şi despre ea cu aceeaşi pasiune? Rămâne tăcută, de teamă să nu-i întrerupă şirul cuvintelor.

— Cum poţi să ierţi un Dumnezeu care îi răpeşte unui copil mama?

---

[20] Numit şi smochin sfânt (Ficus religiosa), pipalul este un arbore specific subcontinentului indian, considerat sacru de cele trei religii importante ale regiunii, hinduismul, budismul şi jainismul; se spune că sub un exemplar din această specie ar fi stat Siddharta Gautama – Buddha – când a atins iluminarea.

Spațiile dintre fraze par să fie la fel de întinse ca albia unui râu. De data asta, când ajung la buşteanul de peste pârâu, el trece primul. O aşteaptă pe malul celălalt, studiindu-şi tânăra soție îmbrăcată în hainele celeilalte, de parcă atunci ar vedea-o pentru prima dată.

— Aş vrea să ne poată vedea şi ea, spune, rămânând nemişcat. Aş vrea să vadă câtă grijă ai de JoJo. Ce mult te iubeşte el. Ar fi fericită, dacă ar şti. Mi-aş dori să poată vedea asta.

Năucită de laudele lui, strânge în mâini Biblia care i-a aparținut odinioară predecesoarei sale. Înaintează până aproape de el şi îşi lasă capul pe spate ca să-i poată vedea fața, având impresia că din clipă în clipă va cădea.

— Eu *ştiu* că ne vede, spune cu convingere în glas; i-ar putea dezvălui şi de ce crede asta, dar el nu are nevoie de explicații, ci doar de adevăr. Ne veghează mereu, în tot ce facem. Îmi opreşte mâna când vreau să pun mai multă sare. Îmi atrage atenția când orezul fierbe prea mult.

Sprâncenele lui se arcuiesc, apoi trăsăturile i se destind. Oftează.

— JoJo nu-şi aminteşte nimic despre mama lui.

— Nu-i nimic. Cu binecuvântarea ei, eu sunt mama lui acum. Nu e nevoie ca el să-şi amintească ori s-o plângă.

Nu s-au urnit din loc. El se uită în jos, spre ea, cu intensitate în priviri. Ea nu se clinteşte. Şi vede cum ceva cedează în el, ca şi cum uşa încuiată către *ara*, către fortăreața trupului său, tocmai s-a deschis. Expresia feței i se schimbă într-una de mulțumire. Umbra unui zâmbet pare să semnaleze sfârşitul unui îndelung chin lăuntric. Atunci când îşi reiau drumul, o fac cu un pas mai uşor, soț şi soție în tandem.

În duminica următoare bărbatul îi propune să se ducă singură la biserică, luând barca; el nu merge, aşa că ea nu are de ce să facă drumul lung pe jos. O însoțeşte până la ponton, unde s-au strâns deja alte femei şi câteva cupluri. Când vâslaşii împing barca de la mal, ea priveşte înapoi şi îşi vede

soțul în mijlocul unui pâlc de palmieri areca, trunchiurile lor subțiri şi deschise la culoare contrastând cu al lui, solid şi brun. Pare înrădăcinat în pământ mai ferm decât orice copac. Nici chiar Damodaran nu l-ar putea clinti din loc.

Privirile li se întâlnesc. În vreme ce barca se îndepărtează, expresia lui i se întipăreşte în minte: tristețe şi invidie. O doare sufletul pentru el – un om care nu călătoreşte pe apă, care poate că n-a auzit niciodată susurul apei tăiate de prova unei ambarcațiuni, care n-a simțit niciodată euforia de a te lăsa dus de curent şi nici stropii fini iscați de afundarea vâslelor în unde. Un om care nu va cunoaşte niciodată senzația revigorantă a plonjonului cu capul înainte în râu, vuietul în urechi la intrarea în apă, urmat de liniştea absolută. Toate apele sunt unite între ele şi lumea lor e nemărginită. Iar el rămâne mereu la marginea lor.

În ziua în care împlineşte şaisprezece ani, aude zgomot în afara bucătăriei şi glasuri de copii surescitate. Rațele culcuşite pe treptele din spate măcăne şi se străduieşte să-şi ia zborul, uitând că vârfurile aripilor le-au fost retezate. Ştie cine e înainte să audă zăngănitul lanțului greu, înainte să se întoarcă şi să vadă ochiul bătrân care priveşte înăuntru, prin fereastra bucătăriei. Începe să râdă.

— Damo! De unde ai ştiut?

Iată o senzație nouă: să te uiți la ochiul acela fără să fii distras de trupul imens. Se minunează văzând genele ciufulite şi irisul cu desen delicat, în culoarea scorțişoarei. Dintr-odată, simte că priveşte în sufletul lui Damo... iar el, într-al ei. Îi simte dragostea şi grija la fel ca atunci când a salutat-o în prima ei noapte ca soție.

— Stai puțin! Am ceva bun pentru tine.

Prepară *meen vevichathu* şi a ajuns într-o etapă delicată. Pune uşor fileurile de macrou în sosul roşu condimentat care fierbe în oala de lut. Culoarea lui aprinsă e dată de pudra de ardei iute, iar consistența groasă, de ceapa, ghimbirul şi condimentele călite. Dar cheia aromei tipice de *meen*

vevichathu e kokumul, sau tamarindul de Malabar. Trebuie să guste de mai multe ori pentru a echilibra gustul acru cu cel sărat, adăugând apă de kokum dacă nu e suficient de acrişor şi scoţând bucăţele de kokum dacă e prea acru.

Nerăbdător, uriaşul bate cu piciorul în pământ, stârnind un nor de praf de pe grinzile acoperişului.

— Încetează! Dacă nu-mi iese curryul cum trebuie, o să-i spun lui *thamb'ran* cine e de vină.

Iese din bucătărie cu o găleată în care a amestecat în grabă orez şi ghee. Zâmbetul lui Damo îi aminteşte de JoJo când face năzdrăvănii. Caesar, câinele paria[21], ţopăie nerăbdător, având însă grijă să stea departe de picioarele uriaşului. Damodaran prinde cu trompa marginea găleţii, o ia din mâinile ei şi-i răstoarnă conţinutul în gură de parcă ar fi un degetar. Apoi îi şterge marginea cu limba, o lasă jos şi caută cu trompa eventuale resturi care au mai rămas.

Cocoţat pe ceafa lui Damo, cu picioarele goale proptite în spatele urechilor lui uriaşe, Unni seamănă cu o mâţă care nu se mai poate da jos dintr-un copac. Expresia încruntată e greu de distins pe faţa închisă la culoare, cu urme de vărsat, dar sprâncenele groase îi sunt împreunate în mijlocul frunţii.

— Uite! exclamă Unni arătând spre harababura din *muttam*. Am încercat să-l mân către locul lui de lângă copac, dar a vrut musai să vină mai întâi la bucătărie.

Ea pune o mână pe trompa lui Damo.

— A venit pentru că e ziua mea. Nimeni de aici nu ştie despre asta; doar el, habar n-am cum. Fii binecuvântat pentru că ai venit, dragul meu Damo!

Deodată, simte o sfială – soţului ei nu-i vorbeşte atât de tandru. Damo îşi încovrigă trompa în chip de salut.

---

21 Nume dat câinilor fără stăpân, semisălbatici, întâlniţi în satele indiene.

Când termină cu treaba la bucătărie, se duce la Damo, care e în locul lui obişnuit, lângă cel mai bătrân palmier. Unni i-a legat un picior din spate de un ciot, dar legătura e mai degrabă de atenţionare, decât de imobilizare. Elefantul o poate rupe cu aceeaşi uşurinţă cu care un copil ar frânge o nuieluşă – şi deseori chiar asta face. Ca de obicei, toţi copiii de la Parambil au venit în fugă, odată ce s-a răspândit vestea că Damo e acasă. Cei foarte mici poartă doar strălucitorul *aranjanam*[22] în jurul taliei, câtuşi de puţin jenaţi de propria goliciune, dar temători la vederea pahidermului, de care se feresc ascunzându-se în spatele copiilor mai mari. Îl vede şi pe JoJo, cu un braţ pe după umărul băiatului fierarului; acesta din urmă are tot şase ani, dar e cu un cap mai mic decât fiul ei vitreg. Stă deoparte şi studiază scena, intrigată deopotrivă de copii şi de elefant.

Damo îşi vâră trompa în găleata cu apă şi îşi stropeşte privitorii. Cei mici fug şi se împrăştie, ţipând veseli. Când se întorc, elefantul repetă isprava.

Damo e mofturos. Spre deosebire de vaci şi capre, el nu mănâncă atât timp cât în jur sunt excremente de-ale sale. Dacă vrea să-l ţină într-un loc, Unni trebuie să strângă mereu tot ce-i cade din posterior. Pentru *mahout* e o misiune fără sfârşit, şi o sursă de fascinaţie la fel de inepuizabilă pentru tânărul său public.

— Ce-i aia? întreabă fiica fierarului arătând spre ciomagul gros şi curbat care atârnă sub burta lui Damo, cu vârful bont de un verde ca muşchiul; fata are doar şapte ani. E o altă trompă?

— Nu, fraiero, răspunde fratele ei pe un ton atotştiutor, cu toate că e mai mic decât ea cu un an. E ţuţulica-mica lui.

Băieţii izbucnesc în râs, iar cei mici, care nu înţeleg termenul, râd cel mai tare.

---

[22] Un colier ornamental, de obicei din aur sau argint, purtat în jurul taliei de copii, dar şi de unii adulţi, în regiunile de sud ale Indiei.

— Ha! exclamă fata cu ţâfnă. Numai că nu-i chiar mică, nu-i aşa? Dacă mă-ntrebaţi pe mine, trompa lui seamănă mai mult cu o ţuţulică-mică decât chestia aia.

Se aşterne liniştea, câtă vreme copiii cântăresc ideea în minte. Fratele se întoarce şi-l studiază pe nepotul în vârstă de doi ani al aurarului, un ţânc crăcănat, nedumerit şi cu burta mare, care se scobeşte în nas cu un deget; toţi cercetează penisul necircumcis al copilului, care se termină cu un soi de ţugui cutat, şi îl compară cu trompa lui Damodaran.

— Păi, cred că da, spune în cele din urmă fiul fierarului.

Trompa lui Damo pare să existe într-un fel independent de animalul în sine, mişcările ei fiind cât se poate de omeneşti. În timp ce elefantul ţine o ramură de cocotier sub un picior din faţă, capătul ca o pensetă al trompei smulge frunzele dintr-o singură mişcare plină de graţie. Le loveşte de trunchiul copacului, ca să alunge insectele, după care le duce la gură. În timp ce mestecă, trompa coboară iar, însă, aidoma unui şcolar neastâmpărat, înşfacă prosopul de pe umărul lui Unni şi-l flutură în aer, înainte ca băiatul să şi-l ia înapoi.

— Ei, dacă ţuţulica-mica *mea* ar putea face tot ce face trompa lui, îl aude ea murmurând pe fiul fierarului, aş ridica-o şi aş culege cu ea mango şi chiar nuci-de-cocos!

Se uită la JoJo şi-l vede ascultând atent, cu o mână între picioare, pipăindu-se discret. Se retrage în bucătărie ducându-şi palma la gură şi, când e sigură că el n-o mai poate auzi, izbucneşte într-un râs nestăpânit.

Seara, îi pune soţului ei pe masă *meen vevichathu*. El înclină din cap aprobator după ce gustă. Mai e puţin şi se fac cinci ani de când e aici, însă ea tot îşi face griji pentru felul în care găteşte.

— În timp ce-l preparam, a venit Damo şi s-a uitat cu un ochi în bucătărie.

El râde şi clatină din cap.

— Ai nişte orez cu ghee, să-i duc în seara asta? o întreabă, şi expresia de pe chipul lui seamănă cu cea pe care o are JoJo când cere încă o porţie de mango condimentat.

— Dar i-am dat o găleată când a venit.

— Ah, da? Păi, atunci...

— Dar pot să mai aduc.

El pare mulţumit. Îşi drege glasul.

— Damo n-a mai venit niciodată la bucătărie până acum. Asta înseamnă că te place, îi spune cu o privire sfioasă şi totodată amuzată.

Ea lasă ziarul din mână şi se duce la bucătărie, să pregătească orezul cu ghee.

„Da, ştiu că Damo mă place. A venit să mă salute de ziua mea. Ştiu bine ce e în mintea lui. Ceea ce nu ştiu este ce gândeşti *tu*."

Când revine cu orezul cu ghee, soţul ei nu se uită la găleată. Cu o mişcare a sprâncenelor, o invită să se aşeze şi pune în faţa ei, pe masă, o punguţă din pânză legată cu şnur. Dinăuntru, ea scoate o pereche de cercei mari şi grei din aur, două toarte măiestrit lucrate pe dinafară, dar goale la interior – altfel, greutatea lor i-ar rupe urechile. Un mic manşon filigranat ascunde tija şi şurubelul. Se holbează, nevenindu-i a crede. Chiar ai ei să fie aceşti *kunukku*? Deci de asta l-a tot văzut pe aurar venind şi plecând iar şi iar în ultima lună! De când se ştie i-au plăcut *kunukku*. Nu se prind pe partea cărnoasă a urechii, ci pe marginea ei de sus, acolo unde se subţiază ca buza unei cochilii. Va trebui să străpungă cartilagiul şi apoi să lărgească gaura îndesând-o cu frunze de areca până ce va fi suficient de mare pentru tijă şi şurubel. Multe femei le poartă de obicei doar pe acestea din urmă, iar la ocaziile speciale, când prind de ele toartele, acestea ies în afara urechii ca două mâini făcute căuş.

Spre deosebire de alte mirese, care au ca zestre şi bijuterii, ea are doar verigheta, firavul *minnu* din aur pe care i l-a legat

el la gât în cadrul ceremoniei de nuntă, şi doi cerceluşi mici pe care îi poartă de când i-au fost făcute găuri în lobul urechii, la vârsta de cinci ani.

Nici nu-i vine să creadă că şi-a amintit de ziua ei, dat fiind că până acum n-a mai făcut-o niciodată. Acum ea e cea care a rămas fără cuvinte. Soţul ei nu pune niciodată mâna pe ziar, dar ca fermier, cunoaşte foarte bine datele şi anotimpurile. În depărtare aude frunze lovite de trunchiul unui copac: Damo mănâncă. Nu pentru prima dată, se întreabă dacă cei doi uriaşi sunt în cârdăşie.

Când cutează să-i întâlnească privirea, vede că soţul ei zâmbeşte. Se ridică şi pleacă fără un cuvânt, luând găleata cu el; va dormi pe patul de frânghie lângă Damo, în timp ce Unni se va duce acasă, la nevasta lui.

Când Damo e la Parambil, pământul vibrează sub paşii lui. Sunetele pe care le scoate când mănâncă – trosnetul ramurilor, frunzele strivite – îi aduc alinare. Dar câteva zile mai târziu, elefantul se întoarce în pădure, la tăietorii de lemne; la fel ca *thamb'ran*, e fericit atunci când munceşte. În lipsa lui, liniştea de la Parambil pare exagerată.

În seara aceea, când e gata s-o ia somnul, îşi face apariţia soţul ei. Se ridică în capul oaselor, alarmată, întrebându-se dacă nu cumva s-a întâmplat ceva rău. Silueta lui umple cadrul uşii, blocând lumina de afară. Are o expresie calmă, liniştitoare. Totul e bine. Într-o mână ţine o lampă mică cu ulei, iar pe cealaltă o întinde în direcţia ei.

Ea se desprinde de trupul adormit al lui JoJo, îi ia mâna, iar el o ridică în picioare fără efort. Degetele îi rămân cuibărite în palma lui când ies din cameră. E o senzaţie nouă, aceea a mâinilor strânse una în cealaltă; nici unul din ei nu şi-o retrage. Dar încotro merg? Intră în camera lui.

Deodată, inima îi bubuie atât de tare în piept, încât e sigură că răsună sub grinzile acoperişului şi că-l va trezi pe JoJo. Sângele îi năvăleşte în braţe şi în picioare, ca şi când trupul ei ar şti ce urmează, cu toate că mintea i-a rămas cu cinci paşi în

urmă. În clipa aceea nu are habar cât de prețioase îi vor deveni nopțile în care soțul ei va veni în tăcere şi o va lua cu el; nu ştie că, în loc ca trupul să-i tremure ca acum, în loc ca buzele să-i palpite, în loc ca inima şi stomacul să i se strângă şi picioarele aproape să-i cedeze sub ea, va simți un val de excitare şi de mândrie, un jind când îl va vedea stând în pragul uşii, cu mâna întinsă, dorind-o.

Acum însă nu simte decât panică. Abia a împlinit şaisprezece ani. Are o idee vagă despre ceea ce ar trebui să se întâmple în continuare, chiar dacă e mai mult instinctivă, conturată observând animalele în natură... dar tot e nepregătită. Cum anume se petrec lucrurile, mai exact? Dacă ar fi îndrăznit să pună o asemenea întrebare, cui ar fi adresat-o? Chiar şi față de mama ei s-ar fi simțit teribil de stânjenită.

El o îndrumă cu blândețe să se întindă alături, pe patul lui din lemn de tec; îşi dă seama că e speriată, că tremură, că e în pragul lacrimilor şi că dinții îi clănțăne. În loc să-i spună ceva liniştitor, o strânge lângă el, strecurându-şi un braț sub capul ei, cuprinzând-o la pieptul lui, îmbrățişând-o. Atâta tot. Rămân aşa, întinşi, un timp îndelungat.

În cele din urmă, răsuflarea ei se domoleşte. Căldura trupului lui îi alungă tremurul. Oare la asta se referă Biblia? *Iacov* s-a culcat *cu Lia. David* s-a culcat *cu Batşeba*. Noaptea e tăcută. La început, nu aude altceva decât zumzetul stelelor. Apoi un porumbel care uguie pe acoperiş. Aude strigătul în trei note al păsării bulbul. Foşnetul slab din *muttam* şi uşorul lipăit trebuie să fie Caesar alergând după propria-i coadă. Şi mai e un răpăit repetitiv, a cărui sursă n-o poate identifica. Şi apoi îşi dă seama: sunt bătăile inimii lui, puternice, aproape sincronizate cu ale ei.

Acel ticăit înăbuşit o linişteşte, îi aduce aminte că se află în brațele celui cu care s-a măritat cu aproape cinci ani în urmă. Se gândeşte la felul discret în care s-a îngrijit de nevoile ei, de când a aranjat să-i fie adus ziarul până la faptul că a însoțit-o în primul ei drum la biserică, iar acum o conduce până la ponton în fiecare duminică. Îşi exprimă afecțiunea indirect,

prin intermediul acestor gesturi afectuoase, prin felul în care o priveşte cu mândrie în vreme ce ea stă de vorbă cu JoJo sau când îi citeşte ziarul. Doar că în seara asta, la cină, şi-a exprimat sentimentele direct, dar fără cuvinte, grație cerceilor prețioşi, care sunt apanajul unei femei mature, al unei soții înțelepte. Acest moment ar fi putut surveni oricând în anii care au trecut, însă el a aşteptat.

După un timp, el îşi desprinde obrazul de pe pernă ca s-o privească; ridică din sprâncene şi înclină capul uşor, întrebător. Ea înțelege: o întreabă dacă este pregătită. Adevărul e că nu ştie. Ştie însă că are încredere în el; are încredere că, dacă a adus-o aici, e convins de faptul că e pregătită. De data asta, nu-şi fereşte privirea; se uită drept în ochii lui, văzându-i cu adevărat sufletul pentru prima dată în cei patru ani de când sunt căsătoriți. Înclină din cap în semn că da.

„Doamne, sunt gata."

El se apleacă asupra ei, îndrumând-o pentru a-l primi. Ea îşi muşcă buzele, înăbuşind strigătul care îi scapă de pe buze. El se opreşte şi se retrage, îngrijorat, însă ea îl trage în jos, ascunzându-şi fața în valea dintre umărul şi pieptul lui, ca să nu-i vadă tulburarea, surprinderea față de ce se petrece. Până în clipa în care a întins mâna spre ea şi a condus-o aici, în camera lui, nu s-au atins niciodată, nici măcar întâmplător. Nici faptul că l-a ținut de mână şi nici îmbrățişarea lui nu au pregătit-o pentru asta. Se simte netoată şi ruşinată fiindcă n-a ştiut, fiindcă nu şi-a imaginat niciodată că asta trebuia să se „întâmple când va veni vremea", aşa cum îi spusese Thankamma la un moment dat, referindu-se la acceptarea lui deplină înăuntrul ei. Se simte trădată de toate femeile care i-au ascuns aceste lucruri, care ar fi trebuit s-o pregătească. Blândețea lui desăvârşită, considerația pe care i-o arată sunt contrabalansate nefiresc de acea primă durere arzătoare şi apoi de disconfortul surd care îi ia locul. Zvâcnelile lui repetitive devin mai intense, în ritm mai accelerat. Cum se va termina totul? Ea ce trebuie să facă? În clipa în care se teme că o va rupe, în momentul în care vrea să țipe cerându-i să se

oprească, trupul lui devine rigid, spinarea i se arcuieşte, iar expresia de pe chip îi devine de nerecunoscut, chinuită – de parcă, fără să vrea, l-ar fi rănit. Ea e doar o participantă neştiutoare şi o observatoare îngrozită. El încearcă să-şi înăbuşe un geamăt agonizant, dar nu izbuteşte... după care un fior îi scutură trupul şi rămâne încremenit. Zace deasupra ei stors de vlagă, cu pielea udă de transpiraţie.

Gândurile îi roiesc în minte, dar în cele din urmă se bucură când înţelege că a supravieţuit chinului. Îi vine să râdă văzându-se astfel imobilizată ca urmare a bruştei lui neputinţe. Nu doar că a rezistat încercării, dar trupul ei, contribuţia ei la ceea ce s-a petrecut – ele l-au lăsat fără puteri, lipit de ea. Într-un târziu, pe măsură ce-şi vine în fire, înţelege că a devenit, cum-necum, femeie cu adevărat. Secundele se scurg, iar greutatea lui o striveşte, de-abia mai poate respira; şi totuşi, în mod paradoxal, nu vrea ca el să se clintească, nu vrea ca senzaţia ei de forţă, de mândrie şi de putere asupra lui să dispară.

În anii următori, în rarele ocazii în care apariţia lui în pragul uşii cu mâna întinsă va fi inoportună pentru ea, niciodată nu-l va refuza, fiindcă în îmbrăţişarea lui tandră şi în actul nedelicat care urmează el exprimă ceea ce nu poate rosti în cuvinte, ceea ce ea are nevoie să audă şi ceea ce începe să simtă pentru prima dată acum, pironită sub el: că e parte integrantă din lumea lui, aşa cum *el* este însăşi lumea ei. Nu-şi poate închipui în acest moment că plăcerea pe care o vede pe chipul lui va fi senzaţia pe care şi ea o va resimţi din când în când, sau că va găsi, fără să caute neapărat, modalităţi de a-l ghida într-un mod care să-i facă şi ei plăcere. Deocamdată însă e atât de plină de el, încât are impresia că a frânt-o în două, şi totuşi, pentru prima dată de când s-au căsătorit, se simte întreagă, desăvârşită.

Treptat, devine conştientă de o relaxare, de o descleştare a lui în ea, şi în sfârşit el se rostogoleşte pe o parte, rămânând doar cu buşteanul unei coapse peste ale ei. Retragerea lui o lasă expusă, cu vintrele dureroase, şi-i creează un gol între

picioare, într-un loc înainte vreme inaccesibil lumii de afară. Nu mai e sigură de această parte intimă a ființei sale, pe care o simte schimbată pentru totdeauna. Ceva umed i se scurge pe coapsă. Ar vrea să se spele, şi totuşi, în ciuda durerii ascuțite, nu-i vine să se ridice din pat, savurând senzația pe care i-o dă soțul ei dormind adânc, cu fruntea rezemată de a ei, cu un braț peste pieptul ei, aşa cum doarme şi fiul lui.

În zilele care urmează simte că-i poate vorbi mai mult la masa de seară, nu doar despre ce s-a mai întâmplat în gospodărie, ci şi despre gândurile şi sentimentele ei, chiar şi despre unele amintiri, fără să se teamă de răspunsul lui. Pentru el, a vorbi înseamnă a asculta; atenția pe care i-o acordă are o anume elocvență; e rară, şi totuşi este generos cu ea. Dintre toți cunoscuții ei, doar el îşi foloseşte urechile şi gura exact în această proporție. Îl iubeşte într-un fel în care înainte n-ar fi crezut că-l poate iubi. Dragostea, îşi spune, nu înseamnă posedare, stăpânire, ci sentimentul că, acolo unde trupul ei se sfârşea cândva, începe de fapt din nou, în el, astfel că forța, încrederea şi capacitatea ei de cuprindere devin mai vaste. Şi, la fel ca orice lucru atât de rar şi de prețios, dragostea aduce cu ea şi o nouă anxietate: teama de a-l pierde, teama că inima aceea va înceta să mai bată. Asta ar însemna sfârşitul ei.

La Parambil, viața continuă în ritmul obişnuit: guri de hrănit, mango de pus la murat, orez de vânturat, Paştele, Festivalul Recoltei, Crăciunul... un ciclu pe care-l cunoaşte foarte bine şi după care îşi măsoară zilele. Pentru un observator de afară, totul pare la fel. Dar după noaptea aceea, orice distanțare dintre soț şi soție a dispărut.

— Doamne, îți mulțumesc..., exclamă ea în rugăciuni. Nu mai menționez detaliile. La urma urmei, există ceva ce nu ştii tu despre viața mea aici, pe pământ? Dar am o întrebare. Când soțul meu a fugit din fața altarului, în urmă cu patru ani, ți-am auzit vocea spunându-mi: „Sunt alături de tine, de-a

pururea”. I-ai vorbit cumva şi lui? L-ai îndemnat: „Întoarce-te”? I-ai spus: „Ea e cea pe care am ales-o pentru tine”?

Aşteaptă. Iar apoi adaugă:

— Fiindcă sunt, Doamne. Eu sunt aceea.

CAPITOLUL 7. O MAMĂ ŞTIE

1908, Parambil

Într-o dimineaţă, în al nouăsprezecelea an al vieţii ei, se trezeşte neodihnită, incapabilă să se ridice din pat, copleşită de melancolie. JoJo încearcă s-o înveselească, ţesându-i o minge din frunze de cocos.

— Pe deasupra, pe dedesubt, pe deasupra, pe dedesubt, şi apoi pe *dedesubt* şi pe deasupra, pe *dedesubt* şi pe deasupra, bine? spune el, de parcă a uitat cine l-a învăţat. Are zece ani şi deja e mai înalt decât Ammachi a lui, care în curând va avea de două ori mai mulţi ani decât el; ori de câte ori sunt singuri însă, se poartă din nou ca un copil. Îngrijorat, JoJo o ajută în bucătărie, dar până şi simpla încercare de a sufla în tăciuni îi taie respiraţia.

După prânz, se retrage în dormitorul ei şi se trezeşte abia când mâna rece a soţului îi mângâie fruntea. E şocată văzând că soarele a apus deja. N-a pregătit nimic pentru cină; izbucneşte în lacrimi. El face semn din priviri către JoJo să iasă din cameră.

„De ce plângi?", o întreabă prin intermediul sprâncenelor.

Ea clatină din cap. El insistă.

— Trebuie să mă ierţi. Nu ştiu ce mi s-a întâmplat.

Expresia lui sugerează că ştie că asta nu e tot.

De la consumarea mariajului, ea i se destăinuie fără oprelişti despre orice subiect, în afară de cel al mamei sale. S-ar ruşina ca el să ştie ce viaţă săracă a dus înainte de căsătorie. Când avea şaisprezece ani, îşi făcuse la un moment dat curaj şi îl rugase pe Shamuel s-o însoţească într-o vizită la mama ei; îl auzise apoi vorbind cu *thamb'ran* şi cerându-i permisiunea, iar acesta acceptase. Apelase la Shamuel fiindcă nu dorise să-şi pună soţul în situaţia de a o refuza. Îi scrisese mamei, anunţând-o despre data vizitei. Hotărâse s-o aducă la Parambil

dacă vedea că e nefericită. Putuse doar să spere că bărbatul ei s-ar fi arătat înțelegător; la urma urmei, soțul nu are nici o obligație de a se îngriji de soacra lui. Cu două zile înainte de data programată a plecării primise scrisoarea de răspuns, prin care mama îi interzicea cu fermitate să vină, susținând că vizita ei n-ar face decât să înrăutățească lucrurile. Şi, adăuga ea, cumnatul ei îi promisese că vor veni cu toții la Parambil în foarte scurt timp. Dar sigur că nu veniseră.

— Sunt îngrijorată pentru mama, spune ea în cele din urmă, continuând să plângă, dar uşurată la gândul că în sfârşit îi mărturiseşte o temere pe care i-a ascuns-o atât de mult timp. Ştiu sigur că e oropsită, că suferă chiar de foame. După ce a murit tata, unchiul meu nu s-a purtat bine cu noi. În scrisorile pe care mi le trimite, mama vorbeşte despre orice altceva, dar nu despre ea însăşi. Totuşi, simt că suferă.

Mâinile ca nişte nicovale nu se dezlipesc de fruntea ei, însă pe față nu i se poate citi nimic.

A doua zi, el şi Shamuel pleacă de acasă înainte să se trezească ea. Nu e nici urmă de ei toată ziua, iar la căderea serii încă nu s-au întors. Nici nu mai ştie ce să facă de îngrijorare.

În după-amiaza următoare, o căruță trasă de un bou se apropie pe poteca dinspre ponton, pe lângă rândurile dese de manioc. Shamuel stă pe capră, lângă vizitiu, iar de după umărul lui priveşte un chip familiar.

Uitase fruntea înaltă şi nasul ascuțit al mamei sale, ambele părând acum supradimensionate din cauză că e foarte slabă; părul îi e albit, iar obrajii par supți fiindcă nu mai are măsele. Parcă de când a văzut-o ultima dată au trecut cincizeci de ani, nu opt. Coborând din căruță cu mişcări țepene, mama ei îşi strânge în mâini puținele bunuri: o Biblie, o cană din argint şi o boccea cu haine. Mama şi fiica se agață una de cealaltă; rolurile li s-au inversat: mama revine în siguranța oferită de brațele fiicei, plângând la pieptul ei fără să-şi mai ascundă suferințele trăite în ultimii ani.

— *Molay*, rosteşte mama într-un târziu, când poate vorbi, Domnul să-l binecuvânteze pe soţul tău! Întâi, când l-am văzut, am crezut că ţi s-a întâmplat ceva. Dar lui i-a fost de ajuns o singură privire împrejur ca să înţeleagă. „Vino, să mergem”, mi-a spus. *Molay*, mi-a fost atât de ruşine, fiindcă unchiul tău nu s-a purtat frumos... nu i-a oferit nici măcar apă. Iar pe urmă a apărut *ea* în spatele lui şi a început să spună că le datorez bani pentru... pentru că am respirat, probabil. Soţul tău a ridicat doar un deget. (Ridică şi ea unul, ca pentru a vedea de unde bate vântul.) „Să nu mai aud nici un cuvânt”, le-a zis. „Nu aşa se cuvine să trăiască mama soţiei mele.” Mi-am scuturat praful lor de pe tălpi şi nu m-am mai uitat înapoi.

Shamuel zâmbeşte larg, dar se întoarce spre fiică şi o mustră:

— De ce nu i-ai spus nimic lui *thamb'ran* mai înainte? Mama ta trăia ca femeile acelea care aşteaptă pomeni la uşa bisericii! Nu avea decât un colţişor pe verandă în care să-şi aştearnă rogojina de dormit.

Ruşinată, mama ei îşi pleacă fruntea.

— Soţul tău ne-a urcat în barcă. A zis că el vine pe alt drum.

În camera pe care o vor împărţi de-acum înainte, o vede pe mama ei privind în jur, la *almirah*-ul din lemn de tec în care îşi va putea pune hainele, la biroul de scris şi la măsuţa de toaletă cu oglindă. Văzându-şi chipul reflectat, îşi aşază stânjenită părul alb pe după urechi. În bucătărie, fiica îi pregăteşte un ceai şi apoi macină în grabă nişte nucă-de-cocos, aduce ouă din cămară, încălzeşte un peşte şi un curry de găină, mărunţeşte fasolea pentru *thoren* şi-i spune lui Shamuel să nu plece înainte să mănânce.

— Oh, copila mea! exclamă mama când ea îi pune mâncarea în faţă; lacrimile îi şiroiesc pe obraji. Când am mai văzut eu carne şi peşte şi ouă împreună pe aceeaşi frunză?!

Mai târziu, mama şade pe patul de frânghie şi o priveşte cum aleargă de colo-colo.

— Opreşte-te! îi spune ea şi o prinde de braţ. Gata cu halvaua, gata cu *laddu*, gata cu tot! Nu mai vreau nimic! Stai doar aici, cu mine, şi lasă-mă să te văd, lasă-mă să te ţin în braţe, odorul meu!

După felul în care o priveşte mama, îşi dă seama cât de mult s-a schimbat ea însăşi: nu mai e mireasa copilă de când s-au văzut ultima dată; acum e mama vrednică a lui JoJo şi stăpâna de la Parambil. Mama îşi trece degetele prin părul des al fiicei sale, pe care i-a fost atât de dor să-l pieptene şi să-l împletească; îi întoarce faţa într-o parte şi-n alta, la lumina lămpii.

— Fetiţa mea e femeie acum...

Brusc, se trage înapoi, ridicând sprâncenele atunci când remarcă petele decolorate de pe obraji şi de la rădăcina nasului, ca nişte aripi de liliac pe faţa fiicei. Cu ochii mari, exclamă:

— Doamne, *molay*! O să ai un copil!

Îşi dă imediat seama că mama ei are dreptate. Poate că nu este chiar ciudat că inima ei a jinduit la apropierea mamei tocmai acum, când e şi ea pe cale să devină mamă.

La miezul nopţii păşeşte de colo-colo pe verandă, bucuroasă de regăsirea la care a visat atât de mult, dar totodată făcându-şi griji şi rugându-se. La ora unu zăreşte în zare strălucirea palidă a unei torţe încropite din frunze de palmier uscate şi strânse mănunchi.

Aleargă în întâmpinarea soţului de parcă ar fi lipsit ani întregi de acasă. Nu se poate stăpâni şi i se aruncă în braţe ca un copil, încolăcindu-şi picioarele pe trupul lui pe care îl simte ca pe un cuptor supraîncins, după două zile de mers pe jos. El aruncă din mână torţa care se stinge căzând la pământ. O strânge lângă el, iar ea îşi îngroapă faţa la pieptul lui, uşurată peste măsură. Şi se roagă în sinea ei: „Să nu îmbătrâneşti niciodată, să nu mori niciodată”, deşi ştie că cere astfel mult prea mult. „Stânca mea, fortăreaţa mea, salvatorul meu!”

El se spală lângă puţ. Îşi simte pleoapele grele în timp ce mănâncă. Îi povesteşte despre drumul pe care l-a făcut, iar ea îi trasează conturul în palmă; a mers peste optzeci de kilometri, vreme de optsprezece ore.

Se duce apoi să se culce, prea obosit ca să-şi mai ia măcar lampa. Ea îl urmează în camera lui. Rareori intră acolo fără să fie poftită. Acum se întinde alături de el. Îi ia mâna, o aşază pe pântecul ei şi zâmbeşte. El e nedumerit. Apoi, încet, foarte încet, o expresie de înţelegere i se aşterne pe chipul ostenit, şi zâmbeşte la rândul lui. Îl aude scoţând un mic strigăt gutural. O strânge în braţe, dar pe urmă îşi ia seama, temându-se că a fost prea brutal. Dacă Dumnezeu i-ar oferi o singură clipă pe care s-o poată prelungi tot restul vieţii, pe aceasta de acum ar alege-o.

Îi aude răsuflarea devenind mai adâncă, mai regulată. În somn are încă o expresie bucuroasă, şi mâna i se odihneşte pe abdomenul ei, ocrotindu-şi copilul. În acel culcuş ferit şi sacru dintre braţul şi pieptul lui, ea se simte împăcată. „Iartă-mă, Doamne!" Crezuse că rugăciunile ei au rămas fără răspuns. Însă timpul lui Dumnezeu nu este acelaşi cu timpul ei. Calendarul lui Dumnezeu nu e acela agăţat pe peretele bucătăriei. *Toate îşi au vremea lor şi orice lucru de sub ceruri îşi are ceasul lui.*

Nu are nici un rost să se certe singură fiindcă nu şi-a salvat mai devreme mama. „Ce s-a întâmplat e bun întâmplat", îşi spune. Trecutul e înşelător, numai viitorul este sigur, şi trebuie să privească spre el cu încrederea că tiparul îi va fi dezvăluit.

Tânăra care tremura în faţa altarului, care e întinsă acum lângă soţul ei purtându-i copilul, nu ştie că într-o zi va deveni decana de vârstă respectată a familiei de la Parambil. Nu ştie că, în timp, îşi va câştiga apelativul pe care i l-a dat JoJo, primul cuvânt în engleză pe care l-a desprins băieţelul şi i l-a atribuit fără întârziere – nu ca s-o tachineze pentru că-i atât de micuţă, cât mai degrabă ca un tribut: „Mare". El i-a spus

„Ammachi Mare”. Nu ştie că în curând va deveni Ammachi *Mare* pentru toți şi pentru fiecare.

CAPITOLUL 8. PÂNĂ CÂND MOARTEA NE VA DESPĂRȚI

1908, Parambil

Odată cu naşterea fetiței, viața pe care a dus-o până atunci se spulberă. Trupul ei e la mila şi îndurarea unui mic şi mult iubit tiran care o trezeşte din somn fără menajamente, îi solicită prezența şi-i suge cu forță lapte din sâni, care sunt atât de umflați, de-i vine greu să creadă că sunt ai ei.

Aproape că nici nu-şi mai aminteşte acele nopți în care erau doar ea şi JoJo, dormind lipiți unul de altul, el cu degetele în părul ei ca să se asigure că nu-l va părăsi, lăsându-l pradă coşmarului des repetat, în care plutea în derivă pe râu. Chiar a existat o vreme în care avea trei oale pe foc, cu o ureche era atentă la găina care stătea să ouă, iar cu cealaltă la primele semne ale ploii, pentru ca orezul întins la uscat să poată fi adus înăuntru la timp? Şi toate astea în timp ce se prefăcea că e un tigru, pentru a-l amuza pe JoJo? În zilele astea abia dacă mai iese din vechiul dormitor de lângă *ara*, unde s-a mutat atunci când au început durerile facerii. Legătura ei cu Parambilul pare acum dublu cimentată, grație unei fiice pentru care asta va fi casa părintească – cel puțin până când se va mărita.

Fără să-i fi cerut cineva, Dolly *Kochamma* s-a mutat la ei în ultima parte a lăuziei, ca să dea o mână de ajutor cu treburile gospodăreşti şi cu JoJo. Tăcută şi fără pretenții, Dolly nu vorbeşte niciodată de dificultățile prin care trec ea şi Georgie. Pe micul lui petic de pământ, Georgie ar trebui să poată cultiva suficiente banane, cocos şi manioc pentru a se întreține şi a face chiar un mic profit, şi totuşi abia dacă reuşesc să se descurce. Shamuel zice că de vină e planificarea ineficientă, dar şi slăbiciunea lui pentru idei precum plantarea grâului în loc de orez fiindcă necesită muncă mai puțină, doar ca să constate pe urmă că grâul creşte greu şi că piața pentru el e mică. Georgie ştie, fără îndoială, că e o dezamăgire pentru

unchiul lui, aşa că stă departe de el, dar în fiecare dimineaţă, când fetiţa adoarme după suptul de la ora zece, Dolly *Kochamma* îi unge tinerei mame părul şi o masează cu ulei de cocos parfumat. Când Ammachi Mare îi mulţumeşte din suflet, ea răspunde:

— Soţul tău ne-a salvat atunci când nu aveam de nici unele, iar eu eram însărcinată cu primul copil. Mama lui JoJo m-a ajutat aşa. Acum, tu îmi faci o favoare, lăsându-mă să-ţi fiu de folos.

Tot Dolly o încurajează să se ducă la pârâu ca să se îmbăieze cum trebuie.

— Nu-ţi face griji! Bebe *Mol* – deocamdată copilul nu are alt nume decât „Bebeluşa” – nu va înceta să respire în lipsa ta.

Între timp, mama ei a luat în stăpânire bucătăria. Femeia slabă, cu părul cărunt, care a coborât cu sfială din căruţa trasă de bou, are de împărtăşit gânduri strânse în minte vreme de zece ani, chiar dacă nu mai e la fel de energică precum era odinioară.

JoJo nu înţelege de ce Ammachi Mare a lui petrece atât de mult timp cu bebeluşul şi nici de ce trebuie să facă linişte atunci când fetiţa doarme. Într-o dimineaţă, gelozia îl împinge să se caţăre până sus în *plavu* şi să strige de acolo după ajutor, ca şi când nu s-ar mai putea da jos din copac. Când ceilalţi îl ignoră, se înfurie, coboară, îşi înfăşoară ce are mai de preţ în *thorthu* şi anunţă că se mută de-a binelea acasă la Dolly *Kochamma*. Dolly şi Georgie îi fac jocul; copiii lor întind şi pentru el o rogojină lângă ale lor. Aşa îşi petrece JoJo prima noapte departe de Parambil, rugându-se ca toată casa să cadă în ruină în lipsa lui.

Când aude a doua zi că lui Ammachi Mare îi e dor de el, o ia la fugă înapoi, dar încetineşte paşii când ajunge în pragul uşii, prefăcându-se că se întoarce doar fiindcă e obligat. Mama îl acoperă cu sărutări, până când e silit să renunţe la prefăcătorie.

— Tu eşti bărbăţelul meu! Cum să cobor în pivniţă după murături fără tine? Fantoma aceea mă priveşte cu ochi buni doar cât eşti şi tu cu mine acolo.

Bărbăţelul ei îşi invită noii prieteni acasă, şi în scurt timp în *muttam* răsună râsete de copii jucându-se; larma îi aminteşte de copilăria ei, marcată de glasurile mereu prezente ale verilor şi vecinilor. Din fericire, Bebe Mol doarme în ciuda gălăgiei. Din când în când, în vreme ce fetiţa suge, îl aude pe unul dintre copii plângând. Înainte vreme ar fi dat fuga să vadă ce se petrece, dar acum îşi spune doar: „Un copil care plânge e un copil care respiră".

După o lună se mută înapoi în dormitorul ei, preferând familiaritatea rogojinii de bambus pe care o întinde pe podea patului înalt din camera de lângă *ara*, în care a născut. Bebe Mol doarme lângă ea pe un prosop împăturit, iar JoJo şi mama ei se culcă pe rogojinile lor, de cealaltă parte. Dimineaţa, fiecare rogojină e rulată în jurul pernei, şi toate sunt puse una peste alta pe o margine ridicată.

Seară de seară, după ce face baie, soţul ei îşi face apariţia în prag. Dacă e acolo, mama ei pretinde că are ceva de făcut în bucătărie şi dispare. Muntele de om mai rosteşte şi el un cuvânt, două, dar numai atunci când e singur cu soţia lui. Bicepsul i se umflă când duce la piept bocceluţa de carne şi rufărie care e copilul lui, iar tânăra mamă priveşte mirată cum Bebe Mol pare că se pierde în mâinile lui mari şi bătătorite.

— Mănânci bine? îl întreabă ea.

— Da, Ammachi Mare, răspunde el tachinând-o. Dar *erechi olarthiyathu* pe care-l face mama ta nu-i la fel de bun ca al tău.

Nu-şi dă seama că i-a făcut un compliment pe care ea îl preţuieşte mult.

Îşi aduce aminte ce i-a spus Thankamma, că fratele ei e ca o nucă-de-cocos: fibroasă şi dură pe dinafară, dar cu straturi preţioase la interior; apa din ea alină colicile bebeluşilor, iar miezul alb şi moale e esenţial pentru toate preparatele din

bucătăria malayali; din acelaşi miez, uscat şi presat – copra – se obține uleiul de cocos; resturile rămase după presare sunt hrană pentru vite; coaja tare serveşte ca *thavi*, sau polonic; iar din firele groase care o acoperă, uscate şi toarse, se împletesc funii. Fără nucile-de-cocos, viața n-ar fi posibilă în Travancore, aşa cum totul la Parambil ar înceta dacă soțul ei n-ar mai fi. Dar remarca lui, că *erechi olarthiyathu* preparat de mama ei „nu-i la fel de bun ca al tău", e felul lui de a-i spune că îi e dor de ea.

Seara, după ce culcă bebeluşul, cu bluza udă şi mirosind a lapte, se întreabă dacă nu cumva soțul ei vine câteodată noaptea, când ea doarme. Oare o atinge, o zgâlțâie încercând s-o trezească? Sau poate că, la vederea mamei sale şi a celor doi copii, se opreşte în prag? Adevărul e că deocamdată nu este gata să-l primească. Chinul naşterii îi e prea proaspăt în memorie. A rămas cu o ruptură care în sfârşit o doare mai puțin, dar trupul ei încă este o sursă de stânjeneli care, din fericire, par să se atenueze odată cu scurgerea timpului. Dar va mai trece o vreme până ce se va vindeca pe deplin. În fiecare lună ajung până la ea veşti despre o naştere care s-a terminat urât, o femeie care a sângerat până la moarte sau un prunc care s-a înțepenit la ieşire – o situație fatală atât pentru el, cât şi pentru mamă. „Îți mulțumesc, Doamne, pentru că m-ai ajutat s-o scot la capăt nevătămată." Nu-i mărturiseşte lui Dumnezeu că îi lipseşte apropierea de soțul ei, emoția care o cuprinde când se întinde pe patul lui, bătăile repezi ale inimii ei şi cele ale lui, pe care le aude la fel de repezi. „Ei bine, n-o poți avea pe una fără cealaltă", îşi spune sieşi, şi nimănui altcuiva. Sunt unele lucruri pe care nu e nevoie să i le spună lui Dumnezeu.

Ritmul vieții la Parambil e constant, dar se produc permanent schimbări. JoJo o înştiințează surescitat că fratele geamăn al lui Georgie, Ranjan, soția şi cei trei copii ai lui şi-au făcut apariția noaptea, cu toate bunurile lor pământeşti. Ammachi Mare înțelege în ce situație dificilă e Dolly, cu atâtea

persoane înghesuite în casa ei oricum neîncăpătoare. La fel ca Georgie, nici Ranjan n-a primit nimic de pe urma tatălui său. Îşi găsise un loc de muncă decent, ca asistent de administrator pe o plantaţie de ceai din Coorg. Salariul era bun, dar duceau o viaţă singuratică în zona dealurilor Pollibetta. Ceva se întâmplase însă, ceva ce o determinase pe soţia lui să-şi lege bărbatul cu frânghie, să-l urce într-o căruţă, să coboare cu toţii de pe coasta de deal şi să se oprească la Georgie şi Dolly *Kochamma*. Soţia, o femeie robustă, cu maxilarul pătrăţos şi obiceiul de a strânge tare din ochi înainte de a vorbi, pare formidabilă – cu atât mai mult cu cât poartă un crucifix mare din lemn căruia i-ar sta mai bine agăţat pe perete într-un cui decât la pieptul ei. Ţine strâns în mână o Biblie, de parcă s-ar teme că i-o smulge cineva. Copiii lui Dolly au botezat-o în secret „Cuviinţă *Kochamma*", fiindcă (după spusele lui JoJo) totul i se pare necuviincios. Dacă nu tună şi fulgeră împotriva vreunui păcat comis de copii, înfierează unul pe care sunt pe cale să-l comită.

Câteva zile mai târziu, Ammachi Mare îi vede pe gemeni îndreptându-se spre unchiul lor ţinându-se de mână, aşa cum fac prietenii buni. Sunt identici, dar Ranjan pare mai asprit de încercările vieţii. Are acelaşi neastâmpăr copilăresc ca al fratelui său, ca şi când o rotiţă excentrică s-ar tot învârti în interiorul lui, soldându-se cu un dans permanent al buzelor, ochilor, sprâncenelor, mâinilor şi picioarelor, care îi afectează mersul. Ambii au aceeaşi expresie de optimism neţărmurit, în ciuda circumstanţelor în care se află – o trăsătură admirabilă. Se străduiesc amândoi să adopte o atitudine solemnă înainte să intre în casă pentru a vorbi cu soţul ei, dar când ies sunt entuziasmaţi, sărind şi îmbrâncindu-se ca şcolarii abia ieşiţi din clasă. Află mai târziu că soţul ei i-a dăruit lui Ranjan un lot mic de pământ nedesţelenit, în pantă, lângă cel al lui Georgie. Probabil că hotărâse acest lucru atunci când a auzit de întoarcerea celuilalt nepot, astfel că acum le-a asigurat viitorul ambilor fraţi. Ea îi admiră generozitatea, dar lui îi e foarte greu să însoţească gestul cu o purtare călduroasă ori cu

genul de sfaturi înțelepte care i-ar putea ajuta pe nepoții lui să se descurce mai bine. Asta nu îi stă în fire.

JoJo aduce vestea că gemenii au decis să dărâme casa mică a lui Georgie şi Dolly şi să construiască o locuință comună, folosind cel mai bun lemn şi arămături de calitate – casa pe care o merită mult-încercata Dolly *Kochamma*; totul e posibil însă doar datorită faptului că Ranjan şi Cuviință *Kochamma* contribuie cu economiile lor de-o viață. Noua fundație va fi săpată în cea mai mare parte pe parcela lui Georgie, care are puț şi cea mai bună scurgere; aproape tot terenul lui Ranjan va fi sacrificat pentru construirea unui drum de acces nou şi pentru a cultiva *kappa*[23] şi bananieri plantain. Între cele două aripi ale casei se va afla bucătăria. Ammachi Mare nu poate să nu-şi facă griji pentru Dolly *Kochamma*.

JoJo e deja prea mare pentru a mai sta pe acasă. Cum evită apa, nu se poate lua la întrecere cu ceilalți copii la înot sau scufundări, aşa că e stăpânul înălțimilor. Copacii sunt domeniul lui, şi îi depăşeşte pe toți ceilalți în nesăbuință şi îndrăzneală. Face maimuțele de ruşine prin felul în care se deplasează pe crengile înalte, sare de pe una pe alta sau coboară legănându-se pe o liană şi făcând un salt peste cap înainte de a ateriza în stratul de frunze moarte de dedesubt. Această din urmă cascadorie îl transformă într-un erou al celor mici.

Într-o zi de marți, după ce ploaia i-a ținut în casă două zile, copiii mai mari dau fuga să înoate în râu. Doar țâncii de doi-trei ani îi mai servesc drept public când se cațără pe trunchiul unui copac, înşfacă o liană şi îşi face vânt cu ea. Dar mâinile îi alunecă pe vița udă, dezechilibrându-i saltul înapoi. E mult prea aplecat în față când aterizează, elanul forțându-l să se repeadă înainte şi să se prăbuşească cu fața într-un canal de

---

[23] Numele manioculuí în limba malayalam, plantă din ai cărei tuberculi se extrage tapioca.

irigații puțin adânc, dar plin cu apă de ploaie. Țâncii îi aplaudă pleoscăitul, dar şi alegerea lui comică de a nu se ridica în picioare, rămânând să se zvârcolească în baltă ca un peşte în cârligul undiței. Cei mici râd isteric, ținându-se cu mâinile de burtă. „Ce figură e JoJo! Ce năzdrăvănii ştie să facă!" Dar când el tot nu se mişcă, în cele din urmă se plictisesc şi se îndepărtează rând pe rând.

— JoJo se ascunde în apă şi nu vrea să se mai joace, îl pârăşte unul dintre ei lui Ammachi Mare.

Captivată de Bebe Mol, care suge la sân, ea zâmbeşte.

Peste câteva secunde îşi smulge de la piept fetița ale cărei brațe zvâcnesc în lături, ca pentru a frâna o cădere. O lasă jos.

— Ce apă? strigă. Arată-mi! Unde?

Speriat, copilul arată spre canalul de irigații, iar ea o rupe la fugă.

Vede omoplații şi ceafa lui JoJo ieşind la suprafață, cu părul ud, lucios – păr pe care cu atâta greutate i-l spală. Se aruncă în apa tulbure din canal, lovindu-se la spate din cauza adâncimii mai mici decât s-ar fi aşteptat – abia dacă-i ajunge la genunchi –, şi îl trage pe uscat întorcându-l cu fața în sus. Când îl apasă pe stomac, din gura lui țâşneşte nămol.

— Respiră, JoJo! îi strigă, apoi urlă de-a dreptul: JOJO, PENTRU NUMELE LUI DUMNEZEU! RESPIRĂ!

Glasul ei străpunge aerul, purtat de vânt până departe. Aude paşi venind în goană pe frunzele ude. Soțul ei se prăbuşeşte în genunchi, alături de ea. Strânge în mâini coastele fiului său, îl apasă pe abdomen. Vine şi Shamuel cu răsuflarea tăiată şi se lasă în genunchi de partea cealaltă a lui JoJo, înfigându-şi degetele în gura lui pentru a scoate noroiul, mult noroi, însă el tot nu respiră. Georgie îl ține atârnat de glezne, iar Ranjan îi flexează brațele în sus şi-n jos; din el se scurge apă, dar tot nu respiră. Ranjan îşi pune gura peste a lui şi-i suflă aer în plămâni în timp ce JoJo atârnă cu capul în jos, cu brațele moi pe lângă urechi, ca un peşte cântărit... dar nu respiră. Îl întind pe jos şi îi suflă cu rândul în gură, bătându-l pe spate,

apăsându-l pe burtă. Ea se învârte în jurul lor ca o nebună, smulgându-şi părul din cap, hohotind şocată şi urlând la ei: „Nu vă opriți! Nu vă opriți!” Dar încăpățânat în viață, JoJo e şi mai încăpățânat în moarte, şi refuză să respire pentru ea, pentru tatăl lui, pentru Shamuel şi pentru toți ceilalți care se străduiesc; refuză să respire şi să le cruțe inimile frânte. Eforturile lor par să-i agreseze trupul moale. Într-un târziu, soțul ei îi împinge pe toți la o parte şi îşi ia fiul în brațe, gemând, cu trupul scuturat de fiori.

Ea aude ca prin vis un vaier îndepărtat care goleşte o pereche de plămâni micuți, apoi un icnet când aerul e tras în piept şi încă un vaier. A uitat complet de Bebe Mol! „Dacă plângi, înseamnă că trăieşti.” Se trage înapoi, temându-se să-l părăsească pe JoJo. Se repede în camera ei şi ia copila în brațe. Îşi ridică *chatta* şi îşi împinge sfârcul către gura ei, speriind-o cu bruschețea gestului şi stârnindu-i din nou plânsul. Studiază chipul fetiței, gingiile goale, masca urâtă a nemulțumirii; o irită nevoia ei orbească de a primi sânul. În cele din urmă, îl ia.

Cu copilul la piept, fuge iarăşi afară, să-l vadă pe JoJo al ei, umbra ei credincioasă vreme de opt ani din cei zece ai lui, bărbățelul ei, întins de tatăl lui pe băncuța de pe verandă, cu abdomenul grotesc de umflat. Zdrobit de durere, soțul ei se întoarce şi îşi sprijină brațele ridicate de un stâlp, ca pentru a-l doborî la pământ, dar stâlpul e singurul care-l mai ține în picioare. Fața lui JoJo are o expresie de nedumerire. Ea se lasă pe vine lângă băiatul ei, îi pune o mână pe fruntea rece şi hohoteşte. Bebe Mol face ochii mari de spaimă şi muşcă tare sfârcul. „Doamne”, rosteşte Amachi Mare în sinea ei, „îți dau de bunăvoie această nouă viață, dacă mi-l dai înapoi pe JoJo al meu.” Gândul ruşinos o readuce cât de cât la normalitate. Întinde o mână către soțul ei, care e încă lipit de stâlp, la fel de tăcut în suferință pe cât e în bucurie.

CAPITOLUL 9. CREDINȚA ÎN LUCRURILE MĂRUNTE

1908, Parambil

„Înecat pe uscat” – aşa se gândeşte ea la ceea ce s-a petrecut. De atunci are un coşmar care se repetă: îşi duce pe cap copiii, mama şi soțul împleticindu-se sub greutatea lor, riscând să se afunde în pământ dacă se opreşte, cu gura plină de noroi. Când ajunge la piatra de povară, lespedea orizontală e căzută pe jos, inutilă. Se uită într-o parte şi-n alta pe drum, după un ajutor, dar nu e nimeni.

Cumva, reuşeşte să meargă mai departe, pentru ca şi Parambilul să-şi continue existența. Dacă tatăl ei ar fi aici, ar încuraja-o să fie „credincioasă în lucrurile mărunte”. Pe el nimic nu-l tulbura, nici măcar propria-i suferință. Dar ea se opune acestui îndemn. E furioasă pe Dumnezeu. „Cum pot să fiu eu credincioasă în lucrurile mărunte, când tu nu eşti în cele mari?”

E surprinsă constatând că resimte furie față de soțul ei îndurerat. Sentimentul a tot crescut în inima ei. La început, ca un cuib de viespi, nu e mai mare decât un strop de noroi pe o scândură din lemn. Dar apoi creşte, apar tuneluri şi în scurt timp un zumzet constant se aude înăuntru. Se roagă ca furia să-i fie alungată din suflet. Se roagă, cu toate că Dumnezeu a dezamăgit-o, fiindcă ce altceva pot face oamenii în asemenea împrejurări, decât să se roage? „Nu l-am văzut niciodată atingându-se de băutură. Nimeni nu-l poate acuza de lenevie ori de zgârcenie. N-a ridicat niciodată mâna asupra mea şi nici n-o va face. Doamne, nu merită să sufere furia mea. Şi el şi-a pierdut copilul. Şi atunci, de ce mă simt aşa?”

După ce el se îmbăiază, îşi lasă fetița în grija mamei sale şi se duce în camera lui. La ora asta, înainte de cină, de obicei e întins în pat, cu o mână de-a latul frunții, de parcă baia l-ar fi istovit. Îi cunoaşte idiosincraziile, dar nu ştie nicidecum ce înseamnă ele cu adevărat.

Spre surprinderea ei, acum nu e culcat, ci şade pe marginea patului, cu umerii traşi spre spate, cu capul ridicat, de parcă i-ar fi aşteptat venirea şi s-ar fi oţelit pentru ceea ce va urma.

— Trebuie să ştiu, îi spune simplu, stând în picioare în faţa lui, cu ochii la acelaşi nivel.

El înclină urechea dreaptă spre ea. Şi-a dat seama de la o vreme că nu aude bine, dar tăcerea lui obişnuită face ca defectul să fie mai puţin evident. Pronunţă cuvintele din nou. El îi priveşte buzele, ca să vadă dacă mai urmează ceva.

Oricine altcineva ar fi întrebat: „Ce să ştii?" Dar el, nu. Ea nu mai aşteaptă.

— Trebuie să ştiu despre... despre Tulburare, rosteşte frângându-şi mâinile, pradă disperării.

Numele i-a venit acum în minte. Sigur că ăsta este primul pas. A numit problema a cărei existenţă a sesizat-o încă de când s-a pus problema căsătoriei: şoaptele despre înecuri repetate în familie, casa construită departe de apă, dezgustul pe care-l resimte el faţă de ploaie, modul lui straniu de a se îmbăia... aceleaşi lucruri care îl caracterizau şi pe fiul lui. *Tulburarea*. Nu poţi întreba cum să vânezi un şarpe dacă nu ai un nume pentru el.

Soţul ei nu se preface că nu ştie despre ce vorbeşte, dar rămâne nemişcat. Chiar şi aşezat, tot e mai înalt decât ea, însă ei diferenţa de vârstă i se pare acum mai mică decât oricând.

— De dragul fiicei noastre, insistă ea. Ca s-o pot proteja. Şi pentru ceilalţi copii pe care o să-i avem, dacă va voi Dumnezeu. Trebuie să aflu ce ştii tu. De ce se temea JoJo de apă? De ce tu, soţul meu, nu urci niciodată pe o barcă? Are şi Bebe Mol Tulburarea?

El se ridică în picioare cât e de înalt, iar inima ei începe să bată mai repede. Niciodată n-a lăsat măcar de înţeles că ar ameninţa-o. Strânge din dinţi, pregătindu-se, dar bărbatul păşeşte pe lângă ea şi întinde braţul ca să ia un pachet înghesuit pe grinda aflată imediat sub tavan. Aplecându-se în afara camerei, suflă praful de pe el.

— Era a ei, spune ca şi când altă explicaţie n-ar mai avea rost.

Se aşază lângă ea şi desface ţesătura aspră de cânepă răritä care înfăşoară pachetul. Sub ea e pânza fină a unei *kavani*. Emană parfumul unui ev trecut, al unei alte femei, acelaşi parfum pe care îl simte uneori în pivniţă şi care se ridica din hainele pe care i le-a dat el când a dus-o prima dată la biserică. Mama lui JoJo. În pachet se află o punguţă din bumbac subţire în care se văd o verighetă şi un *minnu* – micul pandantiv din aur în forma unei frunze de tulsi cu mărgeluţe din aur în formă de cruce. El a prins bijuteria la gâtul răposatei lui soţii când s-au căsătorit, aşa cum i-a pus şi ei un *minnu* în jurul gâtului în ziua nunţii.

Dă punguţa deoparte şi îi întinde o bucată mică de hârtie pătrată: certificatul de botez al lui JoJo. E sfâşiată de vină când îl vede, ca şi cum tocmai i-ar da mamei lui JoJo vestea că i-a murit copilul. Încearcă să-şi stăpânească lacrimile. Nu îndrăzneşte să ridice privirea spre soţul ei. Mânia i s-a spulberat.

Mai departe, mâna lui ridică un teanc de hârtii împăturite, mototolite la margini. Lepismele le-au mâncat pe la colţuri, iar gândacii de hârtie au ros în ele găurele ca nişte mici semiluni. Cu grijă, despătureşte pergamentul fragil. Este o hartă sau o diagramă supradimensionată, confecţionată din mai multe bucăţi de hârtie lipite pe latura lungă, dar lipiciul pe bază de orez, o delicatesă pentru lepisme, aproape că a dispărut. El întinde harta pe genunchii amândurora. Scrisul de pe ea s-a decolorat. Peste numai câţiva ani, hârtiile acelea vor deveni praf şi pulbere.

Un copac. Trunchiul gros, închis la culoare, e scâlciat, iar pe crengi sunt doar câteva frunze. Pe frunze sunt scrise nume, date şi alte însemnări. Îşi aminteşte de un arbore genealogic similar desenat de tatăl ei. Aşezată pe genunchii lui, îi ascultase explicaţiile. „Matei ne-a lăsat genealogia lui Isus începând de la Avraam. Paisprezece generaţii până la David,

alte paisprezece de la David până la robia babiloniană şi încă paisprezece din exil până la naşterea lui Isus." Tatăl ei era convins că evanghelistul Matei omisese două generaţii. „El era perceptor; îi plăcea simetria numărului paisprezece repetat de trei ori. Numai că e incorect!"

Copacul din poala ei nu e simetric, dar e cutremurător de corect. Înţelege imediat că are în faţă un dosar al bolii care a devastat familia de la Parambil, dar spre deosebire de Evanghelia lui Matei, cel de aici este un document secret, ascuns în grinzile acoperişului, destinat exclusiv membrilor familiei, şi numai în caz de strictă necesitate. A fost oare nevoie de moartea fiului lor pentru ca ea să câştige acest drept la cunoaştere? Doar are un copil cu omul ăsta! Între ei e o legătură de sânge, şi totuşi el i-a ascuns această informaţie.

Aduce lampa atât de aproape de hârtie pe cât îndrăzneşte. Fără îndoială, scrisul mai recent, care consemnează naşterea lui JoJo, trebuie să fi fost al mamei lui; *ei* de ce i s-a permis să vadă arborele genealogic? A ştiut oare deja despre Tulburare şi a cerut să-l vadă? Alte mâini, unele bătrâne şi tremurânde, aşa cum o arată frânturile de la buclele, codiţele şi picioruşele scrierii malayalam, au notat de asemenea nume şi date. Ale mamei ori bunicii soţului ei, poate? Şi ale altcuiva înaintea lor. În interiorul diagramei împăturite sunt şi foi mai mici de hârtie veche, aspră.

El le priveşte peste umărul ei, cu pumnii încleştaţi.

Pornind de la numele lui JoJo înscris pe o ramură ca punct de reper, vede că genealogia celor de la Parambil coboară înapoi în timp cale de cel puţin şapte generaţii (fără a mai pune la socoteală foile de hârtie separate) şi urcă înainte cu două. Iată că intră deci în ape tulburi, necunoscute. Trecutul e la fel de neclar ca urmele palide de cerneală şi ca hârtia gata să i se destrame în mâini. Printre strămoşii de demult se numără negustori de sclavi, doi asasini şi preotul apostat Pathrose – aşa scrie pe hartă. Alături de un nume distinge cuvintele: „La fel ca unchiul lui, dar mai tânăr" – se chinuieşte să desluşească literele atât de înghesuite unele în altele – „şi deci

niciodată căsătorit”. O însemnare lângă numele Pappachen, cu trei generații înainte de soțul ei, menționează: „Tatăl lui, Zachariah, de asemenea surd şi împleticit când a răposat, la vârsta de patruzeci de ani”. Altundeva, departe de oricare dintre nume, scrie: „Băieții sunt afectați mai des decât fetele. Atenție la copiii exuberanți, care nu se tem de nimic altceva decât de apă. Până când ajung să fie duşi la râu, voi, toate mamele, veți şti”.

Textul îl descrie pe JoJo. Care dintre mame o fi scris acest avertisment?

Se întoarce cu privirea la arbore şi la un simbol care apare pe unele ramuri.

— Ce reprezintă liniile ondulate de sub crucea asta ciudată?

— Nu sunt cuvinte? răspunde el încet, cu o întrebare.

Se întoarce către el, stupefiată. De atâția ani îi citeşte ziarul seara, la masă, însă pe el nu l-a văzut niciodată citind. A presupus că nu-l interesează. Dar nu ştie să citească! Nu înțelege cum de nu şi-a dat seama până acum. Inocența întrebării lui îi aminteşte de JoJo atunci când l-a văzut prima dată, şi se străduieşte să-şi stăpânească lacrimile.

Clatină din cap.

— Nu, nu e un cuvânt.

— Atunci, seamănă cu apa. Cu o cruce deasupra.

Omul ăsta o uluieşte. E analfabet, şi totuşi şi-a dat seama ce e semnul, aşa cum recunoaşte un strat de mucegai pe trunchiul unui copac.

— Într-adevăr, confirmă ea încet. O cruce pe apă. Un semn că au murit înecați.

— E şi Shanthama acolo? Sora mai mare a tatălui meu?

Ea îi găseşte numele şi i-l arată: şi lângă el e o cruce pe apă.

— S-a înecat înainte să mă nasc eu.

Care dintre mamele copleşite de durere o fi născocit acest simbol? În lumina dănţuitoare a lămpii, crucea de deasupra liniilor ondulate seamănă cu un copac desfrunzit la căpătâiul unui morman de pământ: un mormânt.

— Au existat morţi prin înec în fiecare generaţie, constată ea urmând numele cu degetul. Alte câteva cruci au însemnări lângă ele, şi le citeşte cu glas tare: În lac... la pârâu... râul Pamba...

Soţul ei arată cu bărbia spre sursa durerii lor.

— Canal de irigaţii.

Ei îi revine datoria de a scrie aceste cuvinte.

Oare cât de multe ştiuse peţitorul despre Tulburare? Dar mama ori unchiul ei? Ştiuseră şi păstraseră secretul faţă de ea? Sau ignoraseră situaţia? Dar sigur că soţul ei ştiuse. Nu vrea să-l urască pe omul pe care-l iubeşte. Dar trebuie să-şi ia piatra de pe inimă.

— Aş fi vrut să-mi fi spus tot ce ştiai, îi reproşează. Am fi putut să-l protejăm pe JoJo, să-i interzicem să se legene pe viţele acelea, să se urce în copacii aceia...

— Nu! exclamă soţul ei cu atâta vehemenţă, încât ea aproape că scapă hârtiile din mână.

El se ridică în picioare. A mai văzut genul acesta de furie îndreptat asupra altora, niciodată asupra ei.

— Nu! Asta a făcut mama. M-a ţinut captiv pe proprietatea noastră, când tot ce voiam eu era să alerg, să sar, să mă caţăr. Şi după ce a murit ea, Thankamma şi fraţii mei au procedat la fel. Când mă uit la asta, continuă el împungând hârtiile cu un deget, nu văd decât nişte mâzgăleli. Şi ştii de ce? Nu m-a lăsat niciodată să mă duc la şcoala de la biserică, pentru că era dincolo de râu. Nu voia să mă lase nici să merg pe lângă mal. Tot ce ştiu acum e că există întotdeauna o cale de a ajunge undeva, doar că e mai lungă. Fraţii şi surorile mele nu au nici o problemă cu apa. Ei au mers la şcoală. Într-o zi am fugit de acasă. Fraţii mei şi Thankamma m-au încuiat după aceea înă-

untru. Din dragoste, au susținut ei! Dar era din cauza fricii. Din ignoranță! Mama şi Thankamma au avut intenții bune, adaugă pe un ton mai blând. Au vrut să mă protejeze aşa cum ai vrut şi tu cu JoJo. Dar toate astea m-au făcut un om mai slab. Fratele meu m-a tras pe sfoară fiindcă nu ştiu să citesc. Crede-mă, nimeni n-a trebuit să-mi spună mie sau lui JoJo să ne ferim de apă. Dacă nu putem înota, putem face o sumedenie de alte lucruri. Mergem pe jos. Ne cățărăm. Crezi că eu nu-mi plâng unicul fiu? Dar dacă mi s-ar oferi şansa s-o iau de la capăt, nu aş schimba nimic. Nu l-am ținut pe JoJo în lesă. Copilul meu a trăit ca un tigru în puținii ani de viață pe care i-a avut. S-a urcat în copaci. A alergat. A compensat astfel singurul lucru pe care nu-l putea face.

Vocea i se frânge. Dar îşi recapătă stăpânirea de sine şi continuă:

— N-am ascuns nimic. Am presupus că ştiai. Unchiul tău ştia, cu siguranță. Îmi pare rău dacă ție nu ți-au zis. Trebuia doar să întrebi. Dar eu nu umblu cu un clopot atârnat la gât ca un lepros, ca să anunț pe toată lumea. Neputința asta face parte din mine. Ca soția fierarului, care are fața ciupită de vărsat, sau ca fiul olarului, cu piciorul strâmb. Aşa sunt eu. Asta e ceea ce sunt.

Ea a uitat parcă să şi respire. I-a spus într-o singură seară mai multe cuvinte cu miez decât în toți cei opt ani de când sunt împreună. Persoanele din interiorul lui – băiețelul, tatăl, soțul – clocotesc de furie şi plâng împreună.

Expresia de pe chipul lui se mai destinde.

— Te-ai fi putut mărita cu cineva mai bun.

Întinde brațul ca să-l ia de mână, dar el se fereşte şi iese din cameră.

Mintea îi e ca un furnicar. Până acum, nimic nu sugerează că lui Bebe Mol îi e frică de apă. Chiar dacă ea nu are Tulbura-rea, tot va fi considerată întinată, capabilă să transmită sămânța veninoasă.

Cu o mână tremurândă, notează anul în care a murit mama lui JoJo. Desenează apoi o ramură nouă, pornind de la numele

soțului ei. Își trece propriul nume și data căsătoriei, apoi trasează de acolo o altă ramură pe care scrie „Bebe Mol”; va boteza fetița după ce va împlini șase luni și atunci îi va nota numele propriu-zis și data nașterii. Câte ramuri noi vor porni de la Bebe Mol după ce ea se va mărita?

— Acum sunt și eu înăuntru, Doamne, rostește ea. Tulburarea e deopotrivă a mea ca și a lui. Cum pot învinovăți eu pe cineva?

Sub numele lui JoJo notează anul morții lui. Desenează trei linii ondulate, ceea ce nu-i e deloc greu, dat fiind cât de tare îi tremură mâna. Cât de crud, cât de cumplit de nedrept e faptul că JoJo a murit din cauza singurului lucru pe care s-a străduit atât de mult să-l evite! Deasupra liniilor vălurite desenează crucea care arată ca un copac pe culmea Golgotei, cele trei puncte ale sale ramificându-se în subramuri ce amintesc de crucea Sfântului Toma, dar care arată totodată precum niște crengi desfrunzite, din care au rămas doar vârfurile ascuțite îndreptate spre cer. Acum plânge împreună cu mama lui JoJo. „Știu că era al tău, dar a fost și al meu, iar eu l-am avut mai mult decât tine. Și l-am iubit atât de mult!” Tocul ei atinge hârtia, străduindu-se să înghesuie buclele, codițele și cârligele scrierii malayalam în spațiul redus pe care îl are la dispoziție: ÎNECAT ÎN CANALUL DE IRIGAȚII. În minte i se perindă imagini cu JoJo când era mic, cu zâmbetul plin de locuri goale; dacă ar fi păstrat măcar un dinte de lapte, ar mai avea și ea ceva de pe urma lui! El insistase să-i planteze, ca să crească din ei un fildeș ca de elefant, și pe urmă uitase unde-i îngropase.

Când termină, rămâne cu privirea pironită pe pergament; Copacul Apei, așa i-ar putea spune. Să fie Tulburarea un blestem? Sau o boală? Și chiar există o diferență între ele? Cunoaște o familie ai cărei copii au oase care se rup ușor, iar albul ochilor lor are o tentă albăstruie. Dar le trece cu timpul, și la maturitate arată aproape normal. Însă când doi veri primari au fugit de-acasă și s-au căsătorit, copilul lor a suferit fracturi la ieșirea din uter, iar în al doilea an de viață picioarele

îi semănau cu cele de broască, pieptul îi era aplatizat şi avea coloana vertebrală răsucită. A murit înainte de a împlini trei ani.

Strânge hârtiile la un loc şi le leagă cu o panglică în locul sforii. Ia Copacul Apei şi îl duce în camera ei. Îi aparţine acum. Ea va fi de azi înainte cea care va corecta şi va păstra această genealogie, care va face însemnări şi apoi o va da mai departe.

La cină, când îi pune mâncarea în faţă, el n-o priveşte în ochi. Mama ei a gătit un curry cu ouă într-un sos roşu gros, crestând în trei ouăle fierte, pentru ca sosul să pătrundă în ele. Deşi are ochii înroşiţi, mama nu întreabă un cuvânt măcar despre glasurile răstite care au răsunat dincolo de uşa închisă.

În seara aceea, mama şi fiica se roagă împreună.

— Fie ca viii şi morţii să strige împreună: „Binecuvântat este cel ce a venit şi va fi să vină şi să readucă morţii la viaţă!”

După ce îşi descoperă capul şi se culcă lângă Bebe Mol, simţind doar pustiu în locul în care ar fi dormit JoJo, se simte îndreptăţită să-i vorbească sincer lui Dumnezeu.

— Doamne, poate că nu vrei să tămăduieşti boala asta din motive pe care eu nu le înţeleg. Dar dacă Tu nu vrei sau nu poţi, atunci trimite-ne pe cineva care poate!

PARTEA A DOUA

CAPITOLUL 10. UN PEŞTE SUB MASĂ

1919, Glasgow

Sâmbăta, mama îl duce pe Digby la varieteu la Gaiety, unde e cea mai grozavă distracție din Glasgow. Ani mai târziu, când îşi va aminti de după-amiezile acelea, va simți mâncărimi de nas, de parcă ar trage în piept vaporii de dezinfectant care se ridică din scaune. Dar nici aceştia nu reuşeau să mascheze duhoarea de tutun stătut care emana din pereți şi podele.

Ochii lui Johnny, vânzătorul de bilete, se uită în direcții diferite, ceea ce i se trage de pe vremea în care boxa în ring. Nu mai observă acum că un băiat de zece ani nu are ce să caute la un spectacol de varieteu. Reprezentația începe cu şirul de dansatoare, iar mâna mamei rămâne lipită ferm pe ochii lui până când pe scenă apare magicianul. Privirea lui Digby se limpezeşte abia la numărul următor, care e susținut ori de înghițitorul de săbii, ori de jongler.

Publicul e mai zgomotos şi mai exigent după pauză, odată ce a dat de duşcă halbe de bere neagră. Pâcla din sală e mai deasă decât ceața dimineții pe fluviul Clyde. Comicii vin din culise asemenea gladiatorilor, mânuind însă țigări, nu ghioage. Opt minute, atât durează până ce chiştocul începe să-i ardă la degete, şi atât timp trebuie să rămână pe scenă. Majoritatea o şterg după numai cinci minute, în huiduielile publicului.

Mama lui are tot timpul o expresie împietrită, cu gândurile duse undeva departe, ceea ce pe Digby îl îngrijorează mereu. Îşi aminteşte oare de vremea în care era şi ea pe scenă aici? A renunțat la cariera teatrală – şi la celebritate, poate – fiindcă era însărcinată cu el. Ori se gândeşte la bărbatul pe care l-a întâlnit aici şi care a distrus totul? Băiatul îi studiază pe actorii de pe scenă. Nu şi-a cunoscut tatăl niciodată, însă Archie Kilgour era la fel ca ei, călătorind dintr-un oraş în altul, frecventând aceleaşi cârciumi în fiecare dintre ele (Sarry Heid aici, în Glasgow), chipul cârciumarului fiindu-le mai cunoscut

decât propriile progenituri şi fiind găzduiţi în pensiuni precum cea a doamnei MacIntyre. Mama i-a povestit la un moment dat lui Digby că Archie Kilgour a bătut în cuie o scrumbie afumată pe partea de dedesubt a mesei atunci când doamna MacIntyre nu l-a lăsat să stea la ea pe datorie. Digby a întrebat-o de ce anume pe partea de dedesubt.

— Ia gândeşte-te, Digs. Ăla-i ultimu' loc în care ar căuta orişicine ceva puturos. Aşa e el. Aşa-i de lunecos, că se poate furişa sub burta unui şarpe cu giobenu' pe cap.

Unii spun că Archie a traversat oceanul spre Canada, alţii zic că n-a ieşit din ţară. Adevăratul talent al lui Archie Kilgour era acela de a dispărea. Tot ce ştie Digby despre el e că-i genul de om care plantează un peşte sub masă şi că l-a plantat pe el, Digby, în pântecul mamei lui. Şi-i imaginează pe fraţii pe care nu se îndoieşte că-i are în celelalte oraşe de pe traseul turneului: Edinburgh, Stirling, Dundee, Dumfries, Aberdeen...

Spectacolul se încheie întotdeauna în acordurile antrenante ale cântecului „There's a Girl for Every Soldier"[24], care continuă să-i răsune băiatului în urechi când ies din sală. E exaltat, are impresia că pluteşte şi tare ar vrea ca şi mama lui să se simtă la fel.

Digby nu-şi poate imagina că ar exista altă o epocă mai interesantă în care să trăieşti. Fraţii Wright au reuşit primul zbor cu un aparat mai greu decât aerul în 1903, însă, aşa cum ştie fiecare şcolar din Scoţia, fraţii Barnwell au realizat acelaşi lucru doar puţin mai târziu, la Causewayhead. Visează şi el să piloteze un biplan, să devină mai uşor decât aerul! O să-şi ducă mama în zbor peste Glasgow, şi mai departe de atât. O să-i pună un zâmbet pe buze. O s-o facă mândră de el.

Miercurea îşi oferă amândoi o trataţie la mijloc de săptămână: ceaiul la Gallowgate. Digby aşteaptă ca miile de

---

[24] „Există câte o fată pentru fiece soldat", cântec popular în Marea Britanie în perioada Primului Război Mondial şi după încheierea acestuia, scris şi compus de J.P. Long şi Maurice Scott.

„Singeri”[25], printre care se află şi mama lui, să se reverse pe porţile fabricii la sfârşitul turei. Protestanţii ies primii. Catolicii ca mama lui vin abia pe urmă; ei fac cele mai grele munci şi sunt plătiţi cel mai prost. Şeful ei e protestant şi suporter al echipei Rangers, fireşte. La fel ca majoritatea oraşelor scoţiene, şi Glasgow este împărţit în două tabere religioase. Bunicii lui au fost în valul de irlandezi care a venit în Scoţia după Marea Foamete[26], transformând zona East End într-un bastion catolic (şi în cartierul general al echipei de fotbal Celtic Glasgow).

Lui Digby îi place să se uite la turnul cu ceas pătrăţos, înalt cât şase etaje. Clădirile fabricii se întind de o parte şi de alta ca nişte vagoane de tren, cale de aproape doi kilometri. Pe fiecare faţă a turnului – cel mai cunoscut monument al oraşului – există un cadran de ceas masiv, de două tone, deasupra căruia stă scris cu litere uriaşe SINGER; ceasul e vizibil de oriunde din oraş. Digby învăţase să spună SINGER pe litere înainte chiar de a şti să-şi scrie numele. Stând acum atât de aproape şi privind în sus, are impresia că se află în prezenţa lui Dumnezeu, al cărui nume e SINGER. Dumnezeu are propriile lui trenuri şi o gară, pentru a duce piese şi componente de la turnătorie la Helensburgh, Dumbarton sau Glasgow. Dumnezeu produce un milion de maşini de cusut în fiecare an şi are cincisprezece mii de angajaţi. Dumnezeu îi dă mamei lui posibilitatea să cheltuiască pe hârtie de desen şi acuarele pentru Digby. Dumnezeu le-a permis lor să se mute din casa lui Buni şi să locuiască singuri, să-şi facă de cap şi să

---

[25] Aluzie la numele corporaţiei americane Singer, producătoarea maşinilor de cusut omonime, care a deschis în 1873 o fabrică în Glasgow.

[26] Irlanda a fost afectată în perioada 1845-1852 de o gravă criză socială şi alimentară provocată, în principal, de o boală care a distrus culturile de cartofi, acesta fiind alimentul de bază pentru mai mult de o treime din populaţie.

vorbească tare şi să mănânce gem la ceai în fiecare zi dacă aşa au chef – şi au.

Răpăitul sutelor de bocanci cu ţinte continuă în vreme ce lucrătorii coboară treptele fabricii. Curând o zăreşte pe mama lui, frumoasă, cu părul roşu. Bărbaţii se uită la ea într-un fel care lui îi stârneşte o mânie protectoare.

— Gata! Am terminat-o cu bărbaţii, Digs, i-a spus ea după ce a refuzat un pretendent. O gură-n plus de mâncat şi de-nşirat minciuni, atâta e!

Nu zâmbeşte când se apropie de el.

— Au redusără număru' d-asamblori la numa' doişpe, iar noi, restu', tre' să tragem şi pentru ăilalţi. Am zis că crăp – nici de pipi n-avusei timp. Şi totu-i pentru „eficienţa industrială".

Deci în seara asta nu vor bea ceai. Colegii se adună în jurul mamei lui, la masă, punând la cale o grevă. Digby îi aude spunând că Dumnezeu – domnul Isaac Singer – e de fapt diavolul. Dumnezeu e un poligam cu douăzeci şi patru de copii făcuţi cu diverse neveste şi amante. Dumnezeu pare că seamănă tare bine cu Archie Kilgour. În săptămâna care urmează, mama lui pleacă în fiecare seară la întruniri, căutând susţinători, întorcându-se acasă târziu, cu ochii strălucind, dar albă la faţă de oboseală.

Taie pâine pentru ceai când aude paşii ei pe scară mult prea devreme. Are un presentiment cumplit.

— M-au lăsatără pe drumuri, Digs. O dădură pe mamă-ta afară. Au găsitără ei motiv.

Dacă se aşteaptă ca prietenii ei să intre în grevă în semn de susţinere, se înşală. Şi cum nu mai e angajată, nici nu va fi plătită din fondul greviştilor.

Nu au încotro şi se mută înapoi cu Buni, o ipohondră flatulentă care-şi face cruce când aude clopotele bătând la biserică şi-i zice lui Digby „bastardul". El şi mama lui dorm în camera din faţă – nu mai mănâncă gem, şi uneori nici pâine. Când pleacă la şcoală, mama lui are pătura trasă până peste cap, şi tot aşa o găseşte când se întoarce. Ochii ei terni îi

amintesc de eglefinii înşiraţi pe gheaţă la piaţa de peşte din Briggait.

— N-ai să vezi în veci ceva bun ieşit de la Gaiety, îi spune Buni fiicei cu satisfacţie în glas.

Aşa se prăbuşeşte lumea unui băieţel. Pe drumul înapoi de la şcoală, monstrul cu patru ochi din turn îi urmăreşte fiece mişcare. Acum nu-i mai stăruie în minte nici o melodie din spectacol. El şi mama lui sunt nepoftiţi într-o casă care duhneşte de ultimele vânturi ale unei „cusurgioaice bătrâne şi făţarnice", cum obişnuieşte mama lui să spună.

Doctorul care a venit în apartamentul jalnic a zis despre mama lui că e „catatonică". Când s-a mai întremat, Digby a mers cu ea la fabrici, birouri administrative şi spiţerii. Munca, orice muncă, ar fi vindecat-o. Însă la fel de bine ar fi putut să poarte la gât o pancartă pe care să scrie: AGITATOARE IRLANDEZĂ ROŞCOVANĂ. Aşa a strigat la ea un măcelar. Face curat în casele altora atunci când poate; ea însăşi o invalidă, e angajată cu ziua să îngrijească invalizi.

Iarna e atât de frig, încât Digby stă şi în casă cu căciula pe cap, dar mănuşa trebuie să şi-o scoată de pe o mână, ca să-şi facă temele. Buni îşi hăituieşte fiica.

— Ieşi dîn casă! N-avem cărbuni, iar mâncarea-i tare puţină! Dacă tre' să cerşeşti, dacă tre' să-ţi desfaci picioarele, fă-o! Doar aşa ai ajuns în mizeria d-acu'.

*

La şapte ani după ce a fost concediată, tot la Buni locuiesc. După şcoală, Digby îşi veghează mama, desenând lângă ea pe registrele pătate de apă pe care i le-a dat un vecin. Făureşte, cu tocul şi cerneala, o lume bogată şi senzuală. Femei frumoase cu pantofi ale căror tocuri înalte le transformă gambele în pilaştri erotici, femei cu umeri înguşti şi şolduri generoase, cu pălării elegante şi etole din blană. Ici şi colo, câte un sân se iţeşte dintr-o bluză. Reclamele din ziare sunt numai bune pentru exersarea formelor. Se pricepe tot mai bine la desenarea ochilor; pătrăţelul de lumină reflectată din iris îi

aduce creaţiile la viaţă, oferindu-le posibilitatea de a-şi privi creatorul. Când descoperă o carte de anatomie la Biblioteca Clydebank de pe Dumbarton Road, femeile din desenele lui încep să aibă o transparenţă a pielii care le dezvăluie oasele şi articulaţiile. Îl liniştеşte şi-l reconfortează gândul că, oricât de dezamăgitori ar fi oamenii, oasele, muşchii şi viscerele sunt mereu loiale şi consecvente, o arhitectură interioară imuabilă... cu excepţia „organelor genitale externe". Părţile intime ale femeii sunt mai puţin decât s-ar fi aşteptat el să poată vedea: un dâmb păros, un portal bilobat care mai degrabă ascunde decât arată, lăsându-l cu şi mai multe întrebări.

Mama lui a fost cândva cea mai fermecătoare femeie din câte a cunoscut. Acum însă, la atâţia ani după ce şi-a pierdut slujba, aproape că nu mai face nici un efort, nu mai vorbeşte deloc şi continuă să petreacă ore întregi în pat. Chiar şi aşa, în conturul braţului ei adus peste obraz, în unghiul dintre antebraţ şi încheietură şi din nou între palmă şi degete, există încă o graţie înnăscută. Părul ei roşu nu mai pare înflăcărat, iar pata cenuşie a buclei de pe frunte arată că s-a atins de nişte vopsea neuscată. Uneori se uită fix la Digby, pedepsindu-l cu o privire care-l face să se simtă răspunzător pentru toate problemele ei. A îmbătrânit, însă nu-şi poate imagina că va ajunge vreodată să arate ca Buni, cu acele crăpături inflamate din colţul buzelor, ca nişte oprelişti pentru o gură spurcată.

Singura dată când mama se înfurie pe el este atunci când Digby sugerează să renunţe la şcoală, ca să muncească.

— Fă asta şi-o să mă vezi moartă! se răsteşte mânioasă. Numa' că te ştiu în fruntea clasei, numa' asta mă mai ţine-n iadu' ăsta. Visez la succesu' tău. Să nu mă dezamăgeşti!

În cele din urmă, ea e cea care-l dezamăgeşte pe el. Doar că acum e aproape bărbat, cu o bursă la Colegiul Carnegie, pe care a obţinut-o în ciuda şanselor aproape infime. Intenţionează să studieze medicina, atras fiind de corpul omenesc şi de funcţionarea lui.

Când ajunge acasă într-o duminică, după o zi întreagă de meditații, Buni e plecată. Deasupra biroului, mama lui scoate limba la el într-un mod obscen, o limbă de trei ori mai mare decât normal, şi albastră. Ochii ei holbați, ca de broască, îşi râd de el. Mirosul din cameră îi semnalează că s-a scăpat pe ea. Atârnă de o grindă, iar degetele de la picioare sunt la nici o palmă de podea. Cravata lui de şcoală muşcă în carnea vineție a gâtului ei.

Digby se prăbuşeşte în spate, peste uşă, scăpându-şi cărțile din mână. De asta a tot vegheat-o. De asta s-a temut, deşi niciodată n-a îndrăznit să-şi transpună frica în cuvinte. E prea îngrozit ca să se apropie de corpul ei şi să-l dea jos.

O lasă pe bătrână să facă singură descoperirea. Buni urlă, hohotele ei revărsându-se din încăpere. Cei de la *polis* coboară cadavrul. Vecinii se zgâiesc la silueta acoperită cu un cearşaf. Sufletul mamei lui era mort de ani mulți, iar acum i-a călcat şi trupul pe urme.

Digby iese din casă. E douăzeci şi doi mai, s-a scurs un sfert din noul secol, au trecut zece ani de la măcelul cumplit al războiului. Încă o moarte aproape că nu mai contează, însă contează pentru el. Picioarele îl poartă singure departe de casă. Vrea să găsească oameni, lumini, râsete. În scurt timp ajunge într-o cârciumă doldora de petrecăreți. Trebuie să strige la barmaniță ca să-şi primească halbele.

— Pentru tataia şi amicul lui, spune, dând din cap spre capătul sălii.

Gustul e oribil. Se gândeşte la Archie Kilgour. „Bei şi tu în seara asta, pilangiule? Eşti văduv acu', ştiai?" Cât despre mama lui, pentru ea nu are lacrimi, numai cuvinte pline de furie. „La mine te-ai gândit, mamă? Ce-ți închipui, că te-ai dus într-un loc mai bun?"

E dat afară din cârciumă; nu ştie bine de ce. Mai departe, ajunge într-o berărie mică şi întunecoasă, unde clienții beau din greu, în tăcere. Se înghesuie şi el lângă un grup de tineri care-i aruncă priviri încruntate.

— Două halbe pentru tataia! cere el din nou, dar nu se sinchiseşte să se aşeze la o masă, şi bea prima halbă acolo, la bar.

Vede fanioanele alb cu albastru de pe peretele din faţă, apoi îşi dă seama că aceleaşi culori se repetă pe fularele morocănoşilor din jur. „Dracu' să mă ia, sunt într-o crâşmă a Rangers-ilor!" Se străduieşte să nu râdă, însă nu se poate stăpâni.

— Să-mi bag în ei de Rangers!

Clatină din cap. A zis-o oare cu glas tare?

Un ins îi cere să vină afară. Digby are o idee mai bună: o să bea a doua halbă chiar acolo unde e.

Un pumn îl izbeşte în ureche. O sticlă e spartă şi ceva ascuţit îi zvâcneşte în colţul gurii. Barmanul iese de după tejgheaua stropită cu bere şi-l târăşte afară, aruncându-l pe asfalt.

— Şterge-o până nu-ţi stâlcesc ei rânjetu' ăla, şi pe tine odată cu el!

Digby se împleticeşte după un colţ, trezit la realitate de gândul că indivizii aceia tăcuţi s-ar amuza poate mai mult omorându-l pe el decât sugând din bere.

La chioşcul de ziare, o sută de feţe arătoase, identice, zâmbesc triumfător. MOMENTUL DE GLORIE AL LUI LINDBERGH[27] titrează ziarul. EROUL AMERICII. Chestia umedă care îi şiroieşte în gură are un gust vag dulceag, vag metalic. Mâneca îi e roşie. Ochii refuză să focalizeze. Chiar e posibil ca un om să fi zburat peste Atlantic? Da! Aşa scrie, cu litere mari. Cu un avion pe nume *Spirit of St. Louis*. Lindbergh a aterizat, mama lui s-a înălţat. El nu simte nici o durere.

---

[27] Charles A. Lindbergh, aviator american care, pe 20-21 august 1927, a realizat primul zbor solitar, fără escală, peste Atlantic, de la New York la Paris.

CAPITOLUL 11. CASTĂ

1933, Madras

„Călătoriile îmbogățesc mintea şi şubrezesc mațele.” Un kebab de miel de la un vânzător ambulant din Port Said îl îngenunchează, şi Digby rămâne închis în cabină două zile – timp suficient pentru a aprecia la justa lor valoare cuvintele rostite de profesorul Alan Elder la despărțire, în Glasgow. Când îşi revine, au ieşit din Canalul Suez şi trec prin Bab-el-Mandeb, Poarta Lacrimilor. Această strâmtoare lată de nici treizeci de kilometri leagă Marea Roşie de Oceanul Indian. În largul unui bord se vede Djibouti; dincolo de celălalt e Yemenul. Cu excepția celor trei luni la post în Londra, şi-a petrecut cei douăzeci şi cinci de ani de viață în Glasgow, şi poate că ar fi rămas pentru totdeauna acolo, fără să vadă vreodată această confluență a apelor, fără să descopere cu ochii lui că, în ciuda personalităților diferite, Canalul Mânecii, Mediterana, Marea Roşie şi Oceanul Indian sunt de fapt una. Toate apele sunt unite între ele; numai pământul şi oamenii sunt discontinui. Iar pământul pe care a trăit el e unul pe care nu mai poate rămâne.

Sub picioarele lui, vaporul e viu, geme şi oftează. Păşeşte încolo şi încoace pe punte, cu capul acoperit de o pălărie cu bor lat, deşi nici ea nu poate împiedica lumina soarelui să se reflecte în apă şi să-i bronzeze fața, subliniind cicatricea palidă, în zigzag, care-i crestează obrazul stâng din colțul gurii până la ureche. Toanele şi culorile schimbătoare ale Mării Arabiei – azuriu, albastru şi negru – oglindesc fluctuațiile gândurilor lui. Orizontul se înalță şi apoi coboară; stropii fini ai mării îi răcoresc fața; are impresia că stă în loc, în timp ce se avântă spre viitor.

Aruncă o privire în salonul de la clasa întâi, ruşinat de curiozitatea lui şi înmărmurit la vederea canapelelor şi a fotoliilor

luxoase, a draperiilor din brocart gros şi a uşilor glisante care le permit cameristelor şi valeţilor să-şi servească stăpânii. La bordul navei se află un maharajah: el şi suita sa au închiriat tot spaţiul de la clasa întâi. Digby are o cabină minusculă, pe puntea de dedesubt. Mai sunt alte două clase sub puntea lui, dar segregarea este totală, astfel că poate doar să-i audă, nu să-i şi vadă pe cei de acolo.

Hula îi stârneşte ori un acces de rău de mare, ori o recidivă a suferinţei de după kebabul de miel. Medic fiind, nu poate fi obiectiv în privinţa propriilor simptome. Când lipseşte de două ori din sala de mese, Banerjee, care are loc la aceeaşi masă cu el, vine să vadă ce-a păţit.

Îngrijorat când constată că Digby abia poate să-şi ridice capul de pe pernă, pleacă şi se întoarce apoi cu supă şi o loţiune analgezică. Mirosul de camfor şi anason se răspândeşte în cabină şi îi linişteşte stomacul. Banerjee – sau Banny, aşa cum îl roagă să-i spună – are aproape treizeci de ani, o faţă copilăroasă şi tenul unui băieţel crescut cu lapte şi smântână, care n-a pus vreodată gura pe carne; pielea lui măslinie, pe care şi-o protejează de soare cu asiduitate, e mai deschisă la culoare decât cea bronzată a lui Digby. Banny pare prea tânăr pentru a fi avocat, aşa cum e, intrat în barou după patru ani de studii în Londra. Calea pe care şi-a ales-o aminteşte mult de cea a lui Gandhi la finele secolului anterior – o remarcă pe care Banerjee o face pe un ton scăzut, dar cu mândrie.

Când Digby revine la masă, doamna Ann Simmonds, soţia unui perceptor districtual din Provincia Madras, anunţă: „Raţă în seara asta", de parcă n-ar şti că Digby a lipsit în serile precedente. Faţa ei latră nu are muchii şi colţuri, amintindu-i scoţianului de cea a unui buldog, iar tabloul e completat de ochii umezi, cu pleoapele lăsate. Încă din prima zi a preluat comanda asupra mesei, purtându-se ca un pasager de la clasa întâi care catadicseşte, din pură generozitate, să mănânce alături de mase. În vreme ce o ascultă turuind, aşa cum a făcut în fiecare seară, Digby reflectează la cele trei luni în care

a lucrat la Spitalul Saint Bart din Londra – premiul câştigat pentru un examen dificil luat cu brio în Glasgow, în al treilea an de facultate. Înainte să intre în saloanele de la Bart, nu ştia că vorbeşte cu accent şi nici că din cauza acestuia colegii presupuneau că e prostănac şi de la ţară. A fost pentru el un adevărat şoc. Nu putea scăpa complet de accent, însă îl putea atenua, şi se străduise din greu să evite cuvintele, expresiile şi pronunţiile care îi puneau o anume etichetă. Dar fireşte că aceste eforturi nu aveau cum s-o inducă în eroare pe doamna Simmonds, care în cea mai mare parte a timpului l-a ignorat. Acum o aude adresându-i-se pasagerului aşezat vizavi de ea: „Noi, englezii, ştim ce-i mai bine pentru India. Când vei ajunge acolo, vei vedea şi dumneata."

Mai târziu pe seară, Digby se plimbă pe punte împreună cu Banny. Cu toate că s-au apropiat unul de altul, n-au vorbit despre politică. Digby îşi mărturiseşte ignoranţa cu privire la lumea de dincolo de Glasgow, ba chiar şi cea din afara spitalului.

— Am locuit la infirmerie în ultimii ani. Nu aveam motiv să citesc vreun ziar, decât dacă apărea pe sub un pansament sau în abdomenul pe care-l operam.

Compensează acum studiind ziarele din biblioteca navei. Titlurile se referă la intenţia Germaniei de a se reînarma, în ciuda prevederilor din Tratatul de la Versailles. Un nou cancelar belicos promite să scoată ţara din marasmul economic. Despre India sunt însă puţine ştiri.

— Ai putea s-o întrebi pe doamna Simmonds.

— Nu, mulţumesc, replică Digby.

Banny îşi lustruieşte zâmbind lentilele ochelarilor şi se uită la el cu ochii mijiţi.

— De ce te duci în India, Digby?

El vede nori în depărtare, dispuşi parcă de-a lungul unui fir de plumb. Îşi imaginează tărâmul de dincolo de ei. Navighează pe lângă ţărmul de vest al Indiei, trecând prin dreptul oraşelor Calicut sau Cochin.

— Mă tem că e o poveste lungă, Banny. M-am îndrăgostit de chirurgie. Am fost un student bun şi apoi un rezident bun. Entuziast. Devotat. Când nu eram de gardă, îmi făceam de lucru la unitatea de Traume, sperând să operez şi eu în cazurile de accident. Dar când a venit vremea selecției pentru un post de chirurg în Glasgow, s-a dovedit că nu eram ceea ce le trebuia. Iar în afara oraşului nu aveam nici o şansă. Aşa că am intrat în Serviciul Medical Indian, sperând să mă perfecționez ca chirurg.

— Fiindcă eşti catolic, nu? Dar de unde au ştiut? întreabă Banerjee. După nume?

— Nu. Numele meu poate aparține la fel de bine unui protestant sau unui catolic. Patrick, Timothy sau David ar fi sugestiv. Dar am învățat cu bursă la colegiul St. Aloysius, o instituție iezuită. Nu aveam cum să ascund asta. Chiar şi fără ea însă, se pare că emit un fel de semnale secrete, spune Digby uitându-se la camaradul lui cu o privire nesigură. Sunt sigur că nu e ceva uşor de înțeles.

Banerjee râde.

— Ba deloc. Situația mi-e foarte cunoscută.

Digby se simte stânjenit. Ce prostie să-i spui aşa ceva unui om care a trăit toată viața sub jugul stăpânirii britanice! Dar Banny poate părea, după vorbă şi înfățişare, mai britanic decât el însuşi.

— Îmi pare rău...

— De ce să-ți pară rău? Eşti o victimă a sistemului de caste. De secole noi aşa ne tratăm unii pe alții în India. Drepturile inalienabile ale brahmanilor. Lipsa oricărui drept în cazul celor de neatins. Şi toate celelalte straturi intermediare. Toți cei care sunt priviți de sus pot privi şi ei pe alții de sus. Cu excepția celor aflați jos de tot. Britanicii n-au făcut decât să vină şi să ne coboare pe toți cu câte o treaptă.

Vaporul înconjoară extremitatea sudică a Indiei şi urcă apoi paralel cu Coasta Coromandel. La miezul nopții, Digby e singur pe punte. Valurile negre capătă o tentă verde-albăstruie, de

parcă în adâncurile oceanului ar arde un foc. El e singurul martor al unui spectacol splendid, şi totuşi misterios. (Abia a doua zi va afla de la un steward că a avut parte de o imagine rară – plancton fosforescent.) Pentru Digby, pare să sublinieze faptul că în cursul acestei călătorii pe mare s-a desprins de trecutul său aşa cum te-ai descotorosi de o mănuşă murdară. Mai mult decât oricând, s-a detaşat de un Glasgow zdruncinat de Marea Criză, s-a dezbărat de argoul lui, de ultima sa rudă în viaţă – s-a detaşat de tot, cu excepţia rănii purulente pe care i-a lăsat-o oraşul. Singurul domeniu care prosperă în Glasgow este violenţa. Se revărsa din zona Gorbals, în spatele spitalului, şi de pretutindeni în oraş; apărea la unitatea de Traume în fiecare noapte. Ca rezident, Digby cosea feţe sfâşiate profesionist de bandele rivale înarmate cu brice, purtând denumiri precum Billy Boys sau Norman Conks – de fiecare dată două tăieturi simetrice întinse de la colţurile gurii până la urechi, care marcau victima pe viaţă cu un „zâmbet de Glasgow". Digby se simte norocos, fiindcă cicatricea lui e numai pe o parte a feţei; sticla spartă nu a fost la fel de tăioasă ca un brici şi l-a lăsat cu o gropiţă neregulată alături de cea naturală. E un stigmat palid al unei vieţi pe care vrea s-o uite. Ar fi putut ierta oraşul pentru cicatrice, pentru dezamăgirile suferite, pentru sinuciderea mamei. Astea nu erau motive ca să plece; chiar şi nefericirea, atunci când devine familiară, oferă un anume confort. Ceea ce n-a putut ierta e faptul că după cât a muncit, după devotamentul total, obstinat pentru chirurgie, când a ajuns la uşa de intrare i s-a refuzat parola de acces. Mentorul lui, profesorul Elder – un om aflat dincolo de sistemul de caste, cu toate că provenea din elita Edinburgh-ului –, a făcut tot ce i-a stat în puteri ca să-l ajute, sugerându-i o cale de ieşire. „Ştiu un loc unde vei câştiga o experienţă uriaşă şi, cu puţin noroc, vei găsi mentori excelenţi în chirurgie. Te-ai gândit la Serviciul Medical Indian?" „Ce-i al tău e pus deoparte", îşi spune el. Era o expresie pe care o repeta mama lui: ceea ce-i e scris i se va întâmpla orice ar fi.

Când debarcă la Madras, are impresia că a ajuns pe o altă planetă. Oraşul are o populaţie de şase sute de mii de oameni, şi mai toţi sunt strânşi pe chei, sau aşa i se pare lui din cauza agitaţiei, a haosului şi a căldurii. Simte în aer mirosuri de piele tăbăcită, de bumbac, de peşte uscat, de tămâie şi de apă sărată, notele de vârf ale parfumului străvechi al acestei civilizaţii antice.

Hamalii se revarsă din cala navei ca un şir de furnici, cu spinările negre lucindu-le de sudoare, cocoşaţi sub greutatea sacilor din iută ţinuţi pe umăr cu ajutorul unui cârlig dublu. Femeile strânse în dreptul birourilor vămii formează un buchet de sariuri verzi, portocalii şi roşii în nuanţe aprinse şi imprimeuri îndrăzneţe. E hipnotizat de micile semne de punctuaţie corporală: o pietricică strălucitoare în nas, un punct roşu pe fruntea lucioasă, aur atârnând la urechi, în tandem cu marginile ornate ale ţesăturilor. Ricşele şi căruţele înşirate afară sunt vopsite în toate culorile curcubeului. Paleta coloristică vibrantă, dezinhibată a Madrasului este o revelaţie. Ceva încleştat în interiorul lui se desface.

În baraca vămii priveşte cum doamna Ann Simmonds salută un bărbat scund, dar robust, probabil soţul ei, perceptorul districtual; revederea stârneşte în ambii un dram de bucurie. Cu bărbia ridicată, cu nasul cârn îndreptat către Westminster şi cu o expresie regală pe chip, ea porneşte spre o maşină micuţă.

— *Oi!* Am spus nu! *Babu* obraznic! Vrei să pun să fii biciuit?

Digby se răsuceşte pe călcâie şi vede un englez roşu la faţă ridicându-se de la biroul vămii şi aplecându-se spre Banerjee. Imaginea îi stârneşte un fior – recunoaşterea dureroasă a faptului că este şi el, în virtutea sosirii sale, unul dintre ocupanţi; deţine dreptul inalienabil de a coborî primul de pe pasarelă, de a primi rapid ştampila necesară pe acte şi de a nu i se vorbi în acest mod.

În baraca jilavă a vămii, limbile ceasului s-au oprit, aşteptând să vadă ce va urma. Digby simte cum respiraţia i se

accelerează în aerul înăbuşitor şi, din reflex, face doi paşi în faţă ca să intervină.

În aceeaşi clipă, un oficial al vămii are o idee similară. Tot ce doreşte Banerjee este să debarce în cele douăsprezece ore cât stă nava la ancoră, pentru a-şi vizita un prieten din Madras, iar apoi să-şi continue drumul spre Calcutta. Şeful îi aruncă o privire agasată subordonatului său, ştampilează hârtiile indianului şi-l lasă să plece. Privirea lui Banny se opreşte o clipă asupra lui Digby. Ochii lui cu pleoape grele au căpătat o duritate de piatră, exprimând resentimentele neclintite şi hotărârea inflexibilă a unei naţiuni care îşi aşteaptă clipa. Apoi expresia aceea se spulberă. Banny îi oferă lui Digby un surâs stoic şi se îndreaptă spre ieşirea destinată celor de culoare. Nu-şi flutură mâna în semn de rămas-bun.

CAPITOLUL 12. DOUĂ DIN CELE MARI

1933, Madras

Funcționarul de la spital care-l așteaptă în port e șocat văzând că Digby are doar o servietă jerpelită pe post de valiză. Călătoresc cu o ricșă trasă nu de un animal de povară, ci de un om. Căldura și un ușor *mal de débarquement*[28] îi dau lui Digby o stare de confuzie când vede o vacă pășind agale pe mijlocul drumului, amestecul de fețe închise la culoare în stânga și-n dreapta lui, cizmarul care muncește șezând în praful de pe jos, clădirile scunde, văruite, cu firme scrise de mână, și îngrămădeala de cocioabe de la marginea unui ochi de apă stătută. Opresc în fața unui bungalow nu departe de port, lângă Spitalul Longmere, noul lui loc de muncă.

Un bărbat mic de înălțime, cu pantaloni albi, cămașă albă și picioarele goale, așază o ghirlandă de iasomie la gâtul lui Digby și apoi face o plecăciune, cu palmele împreunate în dreptul bărbiei. Muthusamy va fi bucătarul și omul lui de serviciu. Cum pentru el micul-dejun, prânzul și cina sunt sinonime cu o biată conservă de sardine, ideea unui bucătar propriu i se pare de neconceput – și cu atât mai mult a unuia care îi pune ghirlande la gât. Dinții albi lucesc ca un far pe fața neagră ca tăciunele a lui Muthu; pe frunte i se întind trei dungi orizontale de cenușă – un *vibuthi*, așa cum va afla Digby mai târziu, un însemn hindus sacru pe care îl va vedea aplicându-și-l în fiecare dimineață după ce va aprinde o bucățică de camfor și se va ruga în fața icoanei unui zeu ascunse pe un raft din bucătărie. Părul cărunt al lui Muthu e uns cu ulei și pieptănat spre spate, cu cărare la mijloc; chipul lui radiază bunătate.

---

[28] Rău de debarcare (în limba franceză în original).

Digby face o baie şi apoi se aşază la masă; Muthu i-a pregătit orez cu ceea ce el spune că e „korma de pui” – carne de pui într-un sos portocaliu. Îi e foame, iar korma amestecată cu orez e delicioasă – o efervescenţă de arome necunoscute. Termină aproape tot din farfurie înainte să-şi dea seama că-l ustură gura şi că pe frunte i-au apărut broboane de sudoare. După ce stinge usturimea cu apă cu gheaţă, se întinde în pat, sub ventilatorul care se roteşte leneş pe tavan. Cu un ultim gând înainte să adoarmă, îşi spune că trebuie să-i ceară lui Muthu s-o lase mai moale cu ingredientele picante până când se va mai obişnui cu ele. Doarme neîntors timp de unsprezece ore.

A doua zi dimineaţă, medicul civil adjunct Digby Kilgour se înfiinţează la Spitalul Longmere, un complex alcătuit din câteva clădiri văruite cu două etaje. Portul e suficient de aproape pentru ca izurile de sare şi gudron să pătrundă până în saloane. Se duce să i se prezinte medicului civil Claude Arnold, care, constată el, nu e adeptul punctualităţii. Trece astfel o oră, timp în care administratorul lui Arnold îi repetă periodic o frază bizară: „Domnul doctor Arnold este în prezent pe drum să vină direct, domnule”.

Administratorul şi, alături de el, secretara anglo-indiană şi îngrijitorul desculţ îi zâmbesc afabil.

— Beţi un ceai, domnule doctor? Sau o cafea gradată?

Cafeaua gradată se dovedeşte a fi dulce şi delicioasă; e de fapt cafea fiartă în lapte spumat. Numele îi provine – află Digby – de la marcajele de pe densimetrul sau lactometrul folosit pentru a împiedica diluarea excesivă a laptelui cu apă.

Ventilatorul din tavan flutură marginile libere ale hârtiilor care sunt ţinute în loc cu câte o piatră. Nimic altceva nu se clinteşte. Cei trei angajaţi demonstrează o măiestrie aparte în arta de a nu mişca nici măcar un muşchi în căldura sufocantă. Genele secretarei drăguţe flutură de fiecare dată când Digby se uită spre ea – ca un fel de cod Morse, îşi spune el. Braţele ei frumos modelate sunt închise la culoare, dar faţa, sub un strat

gros de pudră, e albă precum creta şi contrastează cu rujul roşu-sângeriu şi părul negru vopsit. Imaginea ei îi aminteşte de o dansatoare sub luminile rampei.

Aproape de ora amiezii, angajaţii încep deodată să mute hârtiile pe birou; administratorul se ridică în picioare. Au receptat un semnal secret. Câteva minute mai târziu, un englez blond, trecut de patruzeci de ani, cu un costum elegant din in alb şi pantofi maro lustruiţi ca oglinda, îşi face apariţia în pragul uşii, iar administratorul îi ia repede casca din mâna întinsă. Nou-venitul ia act de prezenţa lui Digby ridicând o sprânceană. Umerii lui laţi sugerează că a făcut cândva sport; e arătos, dar tenul pământiu şi ochii umflaţi şi injectaţi duc cu gândul la depravare. Mustăcioara lui, mai închisă la culoare decât părul, i se pare lui Digby uşor ridicolă.

Medicul civil senior Claude Arnold îşi studiază subordonatul recent sosit şi vede un tânăr cu părul des rărit spre tâmple, o ciudată adâncitură neregulată pe obrazul stâng, un sacou boţit atârnat pe un braţ şi pantaloni din lână pe care numai un masochist i-ar purta în Madras. Digby se crispează sub privirea lui cercetătoare. Claude Arnold are încrederea în sine a unui elev de la o şcoală de prestigiu în faţa unuia situat mai jos pe scara socială. În timp ce examinează documentele lui Digby, hârtiile îi tremură uşor în mână. Îi oferă o ţigară; sprânceana îi ţâşneşte din nou în sus când Digby o refuză politicos, de parcă noul lui subaltern ar fi picat la încă un test. În cele din urmă, după ce îşi bea cafeaua, Arnold se ridică şi îi face semn să-l urmeze.

— Te vei ocupa de două saloane de chirurgie. Sub supravegherea mea, desigur, spune vorbind peste umăr. Amândouă le sunt destinate nativilor. Aşa îţi ispăşeşti păcatele, bătrâne! Eu mă ocup de salonul anglo-indian şi de cel britanic. Doi practicieni licenţiaţi vor lucra pentru tine, Peter şi Krishnan. Trage cu sete din ţigară, ca pentru a-i arăta lui Digby ce ratează, şi continuă: Eu n-am ce face cu practicienii licenţiaţi. Prefer un medic adevărat, nu un simulacru *babu*.

Digby ştie că practicienii medicali licenţiaţi urmează un curs scurt, de doi ani, şi obţin o diplomă care le permite să practice medicina.

— Dar suntem în India, ştii? adaugă Arnold. Nu se poate fără ei, sau aşa ni se spune.

Se opreşte în pragul salonului pentru bărbaţii nativi.

— Unde-i sora-şefă Honorine? o întreabă cu iritare în glas pe asistenta cu ten măsliniu care se grăbeşte să-i întâmpine cu un zâmbet prompt.

Sora-şefă s-a dus la farmacie.

Pacienţii ocupă paturile înşirate de o parte şi de cealaltă a unei încăperi lungi, cu tavan înalt, iar alţii zac pe rogojini, printre paturi. Dincolo de salon se află o verandă acoperită, pe care şi mai mulţi stau întinşi pe rogojini. Un bărbat cu pântecul umflat grotesc şi tras la faţă astfel încât pometii îi ies în relief şade pe marginea unui pat, sprijinindu-se în braţele subţiri ca nişte beţe. La vederea lui Digby, zâmbeşte, însă chipul îi este atât de ofilit, încât pare mai degrabă să rânjească. Digby îl salută cu un semn din cap. Imaginea suferinţei îi este familiară; limbajul ei transcende orice graniţe. Salonul femeilor native este vizavi pe culoar; şi el e la fel de plin.

În salonul anglo-indian al doctorului Arnold se află un singur pacient, plus un stagiar care-l supraveghează. Celelalte paturi atent înfăţate sunt goale. Arnold nu-l conduce şi la aripa destinată britanicilor. Aşa cum va afla Digby mai târziu, aceasta e formată din şase saloane private la etaj, toate fiind neocupate. Pacienţii anglo-saxoni şi cei britanici care ştiu cum merg lucrurile preferă să se ducă la Spitalul General de lângă gară sau la Spitalul Royapettah, atunci când au nevoie de o intervenţie chirurgicală.

La etaj, în prelungirea zonei chiuvetelor, sunt două săli de operaţii.

— Azi e zi de intervenţii pentru saloanele tale, îl înştiinţează Arnold. Marţea şi vinerea sunt zilele tale. Nativii n-au mai avut

chirurg de ceva vreme. Mă rog, au practicienii licenţiaţi. Dacă le-am permite, ar face şi ei unele operaţii de amploare. Dar pe urmă, cât ai zice peşte şi-ar deschide cabinet în vreun oraş mai mic şi s-ar declara chirurgi. Citeşte acolo, adaugă Arnold arătând spre avizier, după care se face nevăzut.

Lista intervenţiilor chirurgicale pe ziua respectivă e impresionant de lungă: două amputări, un şir de hernii şi cazuri de hidrocel, plus patru I&D – incizarea şi drenajul abceselor tropicale. Nu apare însă nici o intervenţie majoră. Claude Arnold revine cu ochii sticlind; Digby sesizează la el un damf medicinal.

— Deci, eşti chirurg, constată Arnold brusc, întorcându-se spre subalternul lui cu un şarm neaşteptat şi cu o părere de zâmbet.

— Ei, nu chiar, domnule doctor. Am făcut doar un an şi...

— Aiurea! Eşti chirurg! Şi, apropo, spune-mi Claude.

Noul lui ton amabil este cel al căpitanului unei echipe de crichet care are nevoie ca ultimul om la bătaie să înscrie zece puncte.

— O să înveţi tăind. Nu uita, Kilgour, oamenii ăştia au de ales doar între tine şi nimic altceva. Fii îndrăzneţ! îl îndeamnă Claude, şi colţurile gurii i se ridică de parcă i-ar împărtăşi lui Digby un secret profesional, ori poate o glumă. Ai face bine să începi. Apoi, către băiatul care deservea sala de operaţii: Dă-i doctorului Kilgour un vestiar şi tot ce mai are nevoie.

Alte îndrumări nu mai urmează.

*

Înainte să-şi dea seama bine ce i se întâmplă, Digby e spălat pe mâini, îmbrăcat cu halatul şi i se pun mănuşile. Mirosul sălii de operaţii, la un continent depărtare de Glasgow, îi e familiar: eter, cloroform, fenol şi izul persistent, putrid al unui abces drenat recent. Dar orice asemănare cu Glasgow se opreşte aici. Digby rămâne cu privirea pironită pe cea mai uluitoare imagine încadrată de feşe chirurgicale: un scrot mai umflat decât un pepene, ajungând până la genunchii

posesorului. Penisul e îngropat în umflătură ca un buric în abdomenul unui obez. Nu asta îşi închipuise când citise „hidrocel” pe lista intervenţiilor chirurgicale. Se aşteptase să vadă o acumulare modestă de fluid în spaţiul cuprins în *tunica vaginalis*, care acoperă testiculele. Operase un hidrocel unilateral la un copil – o procedură necomplicată. Dar umflătura aceea cuminte, cât o lămâie, pe care şi-o aminteşte nu are nici o legătură cu monstruozitatea maronie şi încreţită pe care o vede aici. În sala alăturată se desfăşoară o amputare. Va trece un timp până ce practicianul de acolo îl va putea ajuta, iar Claude a dispărut. Digby trăieşte coşmarul repetitiv al oricărui chirurg: pacientul e anesteziat, cavitatea organică e deschisă, dar anatomia i se pare imposibil de recunoscut. Îşi simte picioarele moi.

Asistenta de origine tamilă de pe partea opusă a mesei îi zâmbeşte prin mască.

— E... mare.

Atât izbuteşte Digby să îngaime, cu mâinile împreunate ca ale unui prelat.

— *Aah*, da, doctore... Doar mare, spune ea pe un ton afabil, care sugerează că „doar mare” e un lucru de apreciat, şi că unul mic n-ar fi demn de sala ei de operaţii.

Mişcările pe care le face cu capul, la fel ca acelea ale lui Muthu, îl derutează: ceea ce indică „nu” în Scoţia înseamnă aici „da”, cu condiţia să fie însoţit de un mic zvâcnet şi o uşoară răsucire a capului.

— Dar numai deasupra de genunchi, adaugă asistenta, cu o notă de uşoară dezamăgire. Digby are nevoie de o secundă pentru a înţelege că aici cazurile de hidrocel (la fel ca herniile inghinale, cum va afla mai târziu) sunt clasificate aici în „deasupra genunchiului” şi „dedesubtul genunchiului”, şi că numai cele din urmă merită cu adevărat să fie numite „doar mari”. Dacă hidrocelul cu pricina ar fi un peşte, asistenta l-ar arunca înapoi în râu.

Digby e leoarcă de transpirație. O mână îi tamponează fruntea înainte ca sudoarea să-i picure pe pacient: e infirmierul care se ocupă de masca de eter. Asistenta dezveleşte tava cu instrumentarul, aşteptându-i ordinele.

— De fapt, n-am mai văzut ceva atât de mare, spune el, încă ezitând.

— Doar mare, repetă femeia, cu mai puțin entuziasm de data asta, nedumerită că medicul nu trece la treabă.

Omoloagele ei versate din Glasgow i-ar fi răspuns poate cu un: „Mda, e o grozăvie de scrot, ai zis-o deja de două ori, da' n-o să-l micşorezi parlamentând despre el, aşa că pune mâna pe cuțit şi dă-i bătaie!"

CAPITOLUL 13. AMPLIFICARE

1933, Madras

O femeie albă voinică dă buzna în sală, apăsându-şi pe faţă cu degetele răşchirate o mască chirurgicală pe care, în graba ei, n-a mai stat s-o lege. Din boneta chirurgicală care-i stă strâmbă pe cap se ieşesc fire de păr cărunt.

— Io-s sora-şefă Honorine Charlton. Nu te-am mai prins la salon, rosteşte cu răsuflarea tăiată. Oh, după cum văd, Claude te-a pus la treabă direct. Fir-ar! Ar fi putut să te lase să-ţi vii în fire mai întâi.

Vorbeşte cu un accent gutural, familiar, care o arată imediat ca fiind din zona de nord-est a Angliei.

El face un pas înapoi de lângă masa de operaţii.

— Soră-şefă, am...

Ochii ei albaştri înconjuraţi de o reţea de riduri fine absorb întreaga imagine. Se apropie de el şi întreabă cu glas şoptit:

— Şi? E totul în regulă?

— Da, da! Mulţumesc. De fapt, nu... Am o mică problemuţă, răspunde el, tot în şoaptă. Aş fi vrut să pot examina pacientul mai întâi. Dacă aş fi avut posibilitatea să mă gândesc la intervenţie, să recapitulez paşii... Am mai operat cazuri de hidrocel, dar ăsta... nici nu ştiu bine de unde să încep.

— Aşa e, sigur, replică ea înţelegătoare. Te-ar fi putut învăţa Peter sau Krishnan, dar sunt amândoi ocupaţi. Da' să-ţi spun eu cum facem... Nici n-ai *nevoie* de asistentă, dar asta fiind prima ta zi, dacă nu te deranjează, mă pregătesc eu.

Ar fi în stare s-o sărute de bucurie, însă ea a şi plecat. Reuşeşte să-şi descleştеze mâinile şi rearanjează feşele chirurgicale în jurul pepenelui maro, ca să nu stea degeaba. Asistenta înclină din cap aprobator. Digby nu e obişnuit cu atâta deferenţă din partea personalului. La Glasgow era tiranizat de asistenta din sala de operaţii, fiind ciuca bătăilor pentru

rezidenți şi consultanți. Hărțuirea nu avea legătură cu religia, ci doar cu ierarhia medicală, deşi nu se sfiau să-l întrebe: „Ce şcoală ai făcut?" sau să-i sondeze loialitatea în ale fotbalului cu chestionări de tipul: „Cu cine ții?" Îi e ruşine când îşi dă seama că aici, în India Britanică, faptul că e alb îl poziționează pe o treaptă superioară față de toți cei care nu sunt aşa. Iar asistenta nu va face nici un gest sau comentariu care să-i sporească stânjeneala.

— Zece-unsprezece-doisprezece, domnu' doctor? întreabă ea politicos.

— Zice că doreşte bisturiul de unsprezece, soră, mulțumesc.

Sora-şefă a apărut de cealaltă parte a mesei la timp pentru a-i descifra întrebarea, rostind de data aceasta cuvintele cu un accent demn de BBC.

Honorine prinde scrotul cu ambele mâini, ca şi când ar aşeza mingea de rugby pe linia de țintă.

— Avem în Madras o sumedenie de infecții cu filaria, care înfundă vasele limfatice. Picioarele umflate – elefantiazisul – primesc toată atenția, dar pentru fiecare picior umflat avem cincizeci de frumuseți ca asta de-aici, explică sora-şefă în timp ce strânge scrotul pentru a întinde pielea. Eu aş face mai întâi o incizie verticală lungă, aici.

Şi arată cu degetul chiar în dreapta rafeului median, fâşia întunecată de pe sept care împarte scrotul în două compartimente.

Pielea se deschide sub lama bisturiului şi la marginile ei începe să izvorască sânge. Digby îşi intră în ritm ligaturând vasele. Bătăile inimii i se liniştesc. Ordinea e reinstaurată.

La sfatul sorei-şefe, îşi înfăşoară tifon pe deget şi împinge pielea scrotului de pe mingea tensionată, pe toată circumferința, până ce sacul plin cu fluid este eliberat complet din jumătatea respectivă de scrot, ca un ou Fabergé uriaş şi lucios.

— Acum îl poți drena. Aduc un lighean, spune ea şi se întoarce cu spatele.

Dar el a înțepat deja mingea. Un jet de lichid galben, limpede, țâşneşte şi-l loveşte în față înainte să-şi poată trage capul înapoi. Honorine înşfacă scrotul şi îndreaptă jetul spre lighean.

— Ei, tocmai ce-ai fost botezat, dragule! râde ea.

Infirmierul îi şterge ochii.

Odată ce mingea s-a dezumflat, Digby ajustează sacul testicular tăind surplusul şi lăsând doar o margine, după care coase tăietura.

— Poți să croieşti din asta o cămaşă în toată regula, constată Honorine ridicând în aer țesutul excizat.

El repetă procedura la cealaltă jumătate a scrotului şi închide ambele incizii.

— Vă rămân recunoscător. Nu ştiu ce-aş fi făcut fără dumneavoastră.

— Spune-mi Honorine, dragule. Te-ai descurcat de minune. E aceeaşi operație pe care ai făcut-o în Scoția, doar că patologia aici e amplificată.

Cuvântul închide în el prima impresie pe care şi-a făcut-o Digby despre India. E un termen pe care îl va folosi deseori, în cazul unei maladii familiare care capătă la tropice proporții groteşti: amplificat.

În fiecare zi, Digby vine la lucru cu bicicleta, fiindcă nu suportă ideea de a fi dus cu ricşa, când e întreg la trup. În această dimineață, pe străduța din fața bungalow-ului său găseşte un covor de flori căzute dintr-un arbore-de-foc. Coteşte pe strada asfaltată şi lasă în urmă un dhobi[29] care transportă în coşul bicicletei un balot de rufe uriaş. La umbra banianului de pe traseul lui, activitatea e frenetică. Învățatul care scrie scrisori e deja la treabă: şade cu picioarele încrucişate, cu o bucată de carton pătrată sprijinită pe coapse în chip de birou,

[29] În Asia de Sud, o persoană, bărbat sau femeie, care spală rufe contra cost.

iar o femeie îi dictează de zor. Un negustor ambulant îşi întinde brăţările din plastic pe o pânză aşternută pe pământ. Cel care scoate dopurile de ceară din urechi îşi aşteaptă clienţii. De cealaltă parte a copacului, ghicitorul în straiul lui de culoarea şofranului îşi întinde cărţile, gata de treabă, având alături obişnuita colivie. Digby a văzut cu ceva vreme în urmă cum iese papagalul şi alege cartea care dezvăluie soarta clientului, iar pe urmă, cu o ocheadă nostalgică spre cer, se întoarce în colivie.

Pe când trece pe lângă o tarabă cu ceai, remarcă un bărbat care mijeşte ochii ca să distingă ceva în ciuda corneelor lăptoase. Îi studiază partea de jos a frunţii, proeminentă, şi puntea adâncită a nasului, ca o şa: omul are sifilis congenital, fără nici o îndoială. Dacă ar avea cui să scrie acasă, ar putea trece în revistă aceste imagini matinale, i-ar putea descrie pe tamilii mici de statură, frumoşi, cu trăsături romane, ochi scânteietori şi zâmbete largi. În comparaţie ei, el pare palid, umflat şi mult prea vulnerabil la lumina soarelui.

Digby se cufundă în gestionarea saloanelor de nativi. Practicienii lui, Peter şi Krishnan, sunt maeştri ai intervenţiilor mărunte: cazuri de hidrocel, circumcizii, amputări, stricturări uretrale, drenarea abceselor, extirparea chisturilor şi lipoamelor. Şi îi împărtăşesc cu generozitate priceperea lor. El îi imită şi în alte privinţe, bând litri de apă în fiecare zi şi luându-şi pastila de sare sau iaurtul sărat. Căldura şi umiditatea sunt permanente. Există un scurt anotimp ploios, aşa i s-a spus, deşi rareori îşi merită numele.

Înainte de sosirea lui, pacienţii nativi care aveau nevoie de intervenţii chirurgicale de amploare – tiroidectomii, mastectomii, chirurgia ulcerului duodenal şi rezecţii de tumori la cap şi gât – erau trimişi la Colegiul Medical din Madras şi la Spitalul General. Acum, Digby preia doar câteva dintre intervenţiile majore şi se simte confortabil ducându-le la bun sfârşit; dintre acestea, operaţia de tratare a ulcerului peptic este cea mai obişnuită. Nu are rost să prescrie tratament

antiacid zilnic unui pacient cronic care abia câştigă suficient cât să mănânce. În cadrul intervenției, Digby lasă ulcerul în duodenul afectat şi îndepărtează o bucată din partea stomacului care produce acid, realizând o gastrectomie parțială. Apoi conectează restul stomacului cu un cot al jejunului, izolând astfel ulcerul. Simte privirea profesorului Elder ațintită asupra lui şi-i aude glasul la fiecare pas în vreme ce suturează intestinul: „Dacă arată bine, înseamnă că e prea strâns. Dacă pare prea larg, înseamnă că e bine." Rezultatele sunt extraordinare, pacientul scăpând rapid de dureri şi putând să mănânce. În zilele de operații se ocupă rapid de trei dintre aceste intervenții şi abia apoi trece la altceva.

Unul dintre pacienții cu ulcer peptic încă nu are scaun în a patra zi după operație.

— Nu înțeleg! îi spune Digby lui Krishnan. Nu înțeleg. Operația a decurs bine, pulsul şi temperatura sunt normale, incizia arată bine. De ce intestinele lui sunt atât de blegi?

— Poate că are nevoie de cuvinte liniştitoare din partea dumneavoastră, domnule. Vorbiți-i din inimă. Traduc eu.

Sceptic, Digby se lasă pe vine lângă patul omului.

— Senthil, am vindecat ulcerul. Totul arată perfect în interiorul tău.

Privirea bolnavului e pironită de buzele lui, ignorându-l pe Krishnan, ca şi când cuvintele în tamilă ar curge de pe ele.

— În scurt timp vei putea să mănânci orice.

Senthil pare uşurat; soția lui încearcă să atingă picioarele lui Digby, iar el se simte nelalocul lui.

La finalul zilei, când Digby, Peter, Krishnan şi Honorine îşi beau ceaiul în biroul ei, stagiara îşi strecoară capul pe uşă şi anunță:

— Soră-şefă! Pacientul Senthil a dat doar gaze!

— Slăvit fie Domnul! exclamă Honorine. Cel ce trage pârțuri trăieşte!

Digby tuşeşte în ceaşca lui de ceai.

Arnold e scump la vedere, iar saloanele lui sunt în mare parte goale. Când, la sfârşitul unei zile grele, el şi sora-şefă sunt singuri în biroul ei, odihnindu-şi picioarele, Digby nu se poate stăpâni şi întreabă:

— Honorine, nu înțeleg ce-i cu Claude. Adică... Nu înțeleg. De ce salonul lui... Vreau să zic, de ce nu...? Altfel spus...

Honorine aşteaptă, încântată de stinghereala lui.

— Ei! Ai aşteptat mult până să pui întrebarea, nu-i aşa, Digby Kilgour? Şi da, o să afli destul de curând, sigur. Dar s-ar putea să auzi şi nişte exagerări. Ce-i cu Claude Arnold? Cine ar putea răspunde mai bine decât el însuşi? Ştiai că-i cel mai mare dintre trei frați, toți aflați în India? Mezinul e guvernator în nord; omul stăpâneşte peste un teritoriu mai mare decât Anglia, Scoția şi Irlanda la un loc. Cel mijlociu e prim-secretarul viceregelui. Cu alte cuvinte, sunt amândoi în eşalonul cel mai înalt al SCI.

Serviciul Civil Indian, SCI, este maşinăria prin intermediul căreia doar o mie de administratori britanici controlează un popor de trei sute de milioane – un miracol managerial.

— Cât despre motivul pentru care Claude n-a ajuns şi el pe aceleaşi culmi, ei bine, ăsta-i un mister pentru noi toți. Alcoolul joacă un rol important, deşi e posibil ca problema asta să fi apărut mai târziu. Toți trei frații au studiat la Eton, ori la Harrow... ori la ceva la fel de vechi şi prestigios. Altfel zis, băiat de şcoală privată, mândru ca păunul, doar că nu i-a mers la fel de bine pe cât ar fi trebuit, murmură ea cu accentul acela nordic la care revine când sunt doar ei doi. Educația în şcolile private e însuşi sufletul Indiei Britanice. Tu ai învățat la şcoala privată, dragule?

Digby râde.

— Nu m-ai întreba dacă ai bănui că da.

— Mă crezi sau nu, aproape că m-am logodit cândva cu un absolvent de Rugby[30]. Şcoala privată le oferă băieţilor trei atuuri, Digby: cunoaştere, solemnitate şi sport. Hugh al meu îi ştia pe clasici, ştia latină, ştia bine *Istoria Războiului Peloponesiac*. Dar tot trebuia să-şi stoarcă mintea ca să deseneze o hartă şi să pună pe ea oraşul nostru, Newcastle! Acolo nu contează decât: „Trebuie să ne străduim, trebuie să câştigăm!" Copiii ăia învaţă că destinul lor e să stăpânească lumea. Uite ce clădiri splendide avem aici! Sau îţi aminteşti durbarul[31] pentru celebrarea reginei Victoria ca împărătească a Indiei? Nu că ea ar fi venit să participe, totuşi! Toate astea fac minuni pentru subjugarea localnicilor. Dar funcţionează numai fiindcă toţi tipii ăia de la SCI, până la unul, *cred* cu adevărat că fac un lucru bun. Că civilizează lumea.

Digby e şocat de furia ei faţă de misiunea Imperiului Britanic. Când acceptase postul, nu se gândise mai deloc la această misiune, însă chiar de la început simţise o anume vinovăţie din cauza noului său statut privilegiat. N-o mai întreabă pe Honorine nimic despre Hugh al ei, şi nici ea nu mai vorbeşte despre el; starea de spirit i-a devenit posomorâtă.

Sora-şefă scoate o sticlă de sherry şi, ignorând sprânceana ridicată a lui Digby, umple două păhărele. Dulceaţa şi aroma de nucă şi caramel sunt o revelaţie pentru el. În scurt timp, paharul lui e gol.

— Dar, Honorine, oare nu facem totuşi şi *ceva* bine aici? o întreabă cu glas moale.

Ea îl priveşte blând.

---

[30] Rugby School, una dintre cele mai vechi şi mai prestigioase instituţii de învăţământ independente din Anglia.

[31] În India Britanică, termenul desemna atât curtea unui maharajah, cât şi o reuniune publică organizată de acesta ori de guvernatorul britanic pentru a celebra anumite evenimente sau ocazii oficiale.

— Ba da, flăcău, tu, da! Noi, toți de aici, da! Spitalul, calea ferată, telegraful. Facem multe lucruri bune. Dar e pământul *lor*, Digby, iar noi li-l luăm, luăm tot. Luăm ceaiul, cauciucul, le luăm războaiele de țesut, iar ei sunt nevoiți să cumpere bumbacul nostru la un preț de zece ori mai mare...

— Pe vapor am întâlnit un tânăr avocat indian. Un om minunat, care a avut grijă de mine când m-am simțit rău. El a spus că plecarea noastră din India e inevitabilă.

Honorine îşi priveşte țintă paharul, ca şi cum nu l-ar fi auzit.

— Ei, vezi, asta-i! spune după o vreme. Şi acu', şterge-o! adaugă, luându-i paharul din mână. Nu, să n-aud nimica. Nu po' să plec acasă, dacă tu mai stai p-aci. Ți-ai făcut treaba pe azi. Dă o raită pe la club, ca un sahib bun ce eşti. Meriți un pahar – unul cum se cuvine.

CAPITOLUL 14. ARTA MEŞTEŞUGULUI

1934, Madras

Dimineaţă, când Digby intră în salonul nativilor, în faţă îi apare o guşă uriaşă. Se revarsă din guler până la bărbie, înghiţind toate detaliile gâtului. Deasupra ei, faţa e ca un bob de mazăre pe o ciupercă. Aavudainayaki e o femele slăbuţă, cu un zâmbet larg care compensează grosolănia guşii. Cu palmele împreunate, îl salută rostind: „*Vanakkam*, domnule doctor!" Când a venit prima dată la spital, guşa hiperactivă îi provoca palpitaţii şi tremurături, cauzându-i totodată intoleranţă la căldură. După două săptămâni de picături orale cu soluţie saturată de iodură de potasiu – SSKI – simptomele i-au dispărut, iar femeia este încântată. Dar SSKI nu a avut nici un efect asupra enormei umflături bulboase care îi întinde excesiv pielea gâtului, scoţând la iveală reţeaua de vase sanguine proeminente de pe suprafaţa guşii.

— *Vanakkam*, Aavudainayaki!

E stânjenit fiindcă nu poate – sau nu e suficient de temerar – să se ocupe de guşa ei, însă s-a străduit să-i înveţe numele formidabil. Ar avea nevoie de un chirurg experimentat care să-l înveţe cum să-i extirpe guşa. Tot de asta ar avea nevoie şi ca să se ocupe de mult prea desele cazuri de cancer al limbii sau al laringelui, cauzate de neplăcutul obicei de a mesteca *paan*. A trimis-o pe Aavudainayaki la Colegiul Medical din Madras, însă ea a refuzat. N-o poate opera decât „doctorul Jigiby", care i-a dat picăturile miraculoase. Krishnan a tradus pentru el:

— Zice că are încredere doar în dumneata şi va aştepta până când vei accepta.

— Honorine, spune el când intră în salon, nu mai hrăni guşa aia. Jur că a mai crescut peste noapte.

— Şi n-o să se micşoreze dacă te plângi. Ţi-am anulat cazurile la clinică de marţi. Ne întâlnim cu Ravi. Dr. V.V.

Ravichandran de la Spitalul General. E un medic strălucit. Primul profesor de chirurgie indian de la Colegiul Medical din Madras. Când guvernatorul a avut nevoie de o operație, soția lui, fără să facă vâlvă, a trimis după Ravi. Toată lumea ştie că e cel mai bun, dar în plus e şi un om minunat şi un dascăl bun. Îl ştiu de când am lucrat amândoi în Tanjore.

— Măi să fie! Ce-i asta?

Un indian în pantaloni albi şi o cămaşă albă cu mâneci scurte intră în birou urmat de trei medici tineri, râsul său ascuțit precedându-l atunci când exclamă:

— Ajutorul lui Claude Arnold vrea să învețe? Ce miracol! Cei mai mulți nu vor decât să fugă de Claude!

Atitudinea lui entuziastă e cea a unui om aflat mereu în pragul râsului isteric, cu ochii înfundați în pometii rotunzi şi zâmbitori. Digby constată că zâmbeşte şi el. Dr. Ravichandran dă mâna cu el şi cu Honorine în acelaşi timp. Părul lui încărunțit prematur e pieptănat lins, spre spate, şi a început să răărească. Pe fruntea înaltă are un *namam* vertical – un trident cu dintele central roşu, iar celelalte două, albe. Însemnul arată că e un vaishnavit, un credincios pentru care zeul suprem este Vishnu.

Ravichandran dă drumul mâinii lui Digby, dar nu şi celei a lui Honorine; buzele pline îi sunt întinse într-un zâmbet dezarmant care, înțelege Digby, îl caracterizează permanent.

— Doctore Digby, fără doamna aceasta remarcabilă m-aş fi prăbuşit şi aş fi fost incinerat în Tanjore, atât de pline îmi erau zilele, de dimineață până seara.

Cadența cu care rosteşte cuvintele îi aminteşte lui Digby de vecinul lui, profesorul de muzică tradițională carnatică[32], cel care îşi deprinde elevii cu numeroasele note intermediare între do-re-mi-urile occidentale.

---

[32] Stil de muzică tradițională caracteristic regiunii de sud a Indiei.

— Dar doamna Honorine aici de faţă şi-a spus cuvântul, fără alte discuţii. Mi-a făcut un program, care includea ceaiul luat împreună la ora patru şi jumătate, în fiecare zi, orice-ar fi fost. Iar pe urmă trebuia să plec acasă. Consultaţiile private nu puteau începe decât la şapte seara. Mai mult decât atât, a decretat că trebuie să am cabinetul departe de casă, aşa încât să pot şi dormi.

— Şi ce mare brânză am făcut cu asta, Ravi, când tu le dădeai tuturor pacienţilor adresa ta de acasă!

El râde de propria-i neajutorare.

— *Ayo*, Honorine, pacienţii aceia din Tanjore vin şi azi cale de trei sute cincizeci de kilometri până la mine, cu toate că încerc să-i descurajez!

Vanitatea lui profesională are în mod straniu un anume şarm.

Servitorul aşază pe masă ceaiul şi pâinea prăjită cu unt; stenograful îi întinde un teanc de formulare, pe care Ravi le semnează fără să se uite la ele. Un bărbat desculţ în uniformă albastră, cu un uşor şchiopătat – despre care Digby va afla mai târziu că e Veerappan, şofer şi fost pacient al lui Ravi –, pune pe biroul oricum aglomerat al profesorului un colosal sufertaş din argint, cu şase vase. Îl deschide desprinzând mânerul lung din inele şi apoi întinde vasele unul câte unul pentru ca Ravi să le inspecteze şi să le adulmece, după care le reaşază unul peste altul şi iese cu ele, lăsând în încăpere arome de chimen, coriandru şi linte.

— Văd că unele lucruri nu s-au schimbat, constată Honorine. Ia zi, mama ta ce mai face?

— Mama e bine, slavă Cerului! Digby, nimeni altcineva decât mama nu-mi prepară mâncarea, eu fiind unicul ei vlăstar, spune Ravi şi chicoteşte poznaş. Dacă ar şti ea că le-o dau pacienţilor mei din secţia septică, ar distruge toate vasele de gătit, s-ar îmbăia la templu de trei ori pe zi şi ar mânca timp de cinci zile doar orz şi unt clarifiat. Dar are bănuielile ei. Când ajung acasă, mă întreabă cum a fost castravetele amar, deşi

ştie bine că n-a pus în mâncare nici un castravete amar! Veerappan ține în maşină un al doilea sufertaş, despre existența căruia mama nu ştie. Mănânc din el mai târziu, când plec pentru vizitele la domiciliu. Mă las pradă slăbiciunii mele pentru korma de oaie cu paratha[33]. Draga de Honorine a fost cea care m-a ispitit şi corupt. Aşa a început viața mea de consumator de carne, cu budinca ei de mazăre şi şuncă. Într-o zi, îmi voi ispăşi păcatul dăruindu-mi toate bunurile; o să îmbrac o robă de culoarea şofranului, o să mă duc la Benares şi o să mă retrag din lume.

În timp ce Ravi vorbeşte, tinerii doctori îl urmăresc din ochi, iar un băiat îi întinde un teanc de chitanțe; el izbuteşte să-şi arunce privirea pe fiecare, fără să-şi piardă şirul gândurilor.

— Din Glasgow, deci? Oh, Digby, ce mult mi-am dorit să-l vizitez! Glasgow! Edinburgh! Oraşe sfinte pentru chirurgi, nu-i aşa? Ce minunat ar fi fost să-mi dau examenele acolo! Să-mi ataşez la nume inițialele magice FRCS...! Fellow of the Royal College of Surgeons[34]! *Ayo*, îmi luasem chiar şi biletul de vapor!

— Şi ce te-a împiedicat? întreabă Digby puțin ezitant.

— Trei mii de ani de istorie, răspunde Ravi pe un ton solemn. Noi, brahmanii, credem că oceanul este poluat, că dacă-l traversăm către o altă țară, sufletul ni se perverteşte şi suntem damnați pentru vecie...

— Spune-i adevărul, Ravi! intervine Honorine. Mama ta a fost cea care te-a oprit.

El izbucneşte în râs.

— Adevăr grăieşte Honorine. *Ayo*, mama mea cea sfântă... Ar muri. Dacă aş pleca pe mare, ar fi ca şi cum aş ucide-o. Iar în

---

[33] Pâine din aluat nedospit populară în India.

[34] Membru al Colegiului Regal de Chirurgie – titulatură profesională obținută în urma unor examene orale, scrise şi clinice care permite practicarea chirurgiei în Regatul Unit şi în Irlanda.

eventualitatea că ar supraviețui, unicul ei vlăstar ar reveni acasă atât de murdar, încât nu ar mai putea vorbi cu el în veci, nici măcar dacă ar sta departe de privirile ei. Aşa că am rămas. Dar spune-mi, Digby, pe *tine* ce te-a determinat să rişti damnarea eternă călătorind pe apă? Tu de ce-ai fugit? Sau către ce?

Sângele năvăleşte în cicatricea de pe obrazul lui. Privirea zâmbitoare a lui Ravichandran se îndreaptă spre ea cu compasiune şi curiozitate. Digby îşi caută cuvintele.

— Un chirurg care roşeşte e mai bun decât ceilalți, îi spune Ravi lui Honorine. Nu voi spori eu disconfortul cuiva care îl are deja ca şef pe Claude Arnold. Digby, ştiai că în fața casei lui Claude e parcat un Rolls-Royce? De ce l-a cumpărat? Fiindcă am eu unul! Rollsul meu a fost primul din Madras, şi de atunci e un ghimpe în coasta compatrioților tăi! „Câtă impertinență din partea acestui *babu*!", exclamă Ravi, încercând să imite accentul englez afectat. Râsul îi întrerupe explicația, pe care o reia în cele din urmă: Guvernatorul a trebuit să-şi ia şi el unul. Mult mai târziu, Claude Arnold n-a mai putut nici el fără un Rolls. Numai că al lui nu se mişcă din loc. E o decorațiune pentru casă, aşa cum e *pottu* pe fruntea mamei mele. Digby, eu sunt necăsătorit. Muncesc foarte mult. De dragul profesiei, renunț la multe dintre cele ce-mi sunt necesare, dar ar trebui oare să renunț şi la lux? În țara mea, pe pământul meu, n-am oare dreptul să fac aşa cum poftesc?

Deodată, Ravi strigă la cineva, peste umărul lui Digby, în ceea ce pare a fi o limbă tamilă aspră şi vulgară, şi zâmbetul îi dispare.

— Oameni fără răbdare! spune apoi, surâsul revenindu-i încet pe față. Totdeauna se grăbesc. Eu am rămas atât de în urmă, încât ziua de ieri îşi dă mâna cu cea de mâine. Oricum, Digby, dacă sfânta Honorine te place, atunci te plac şi eu. Vino! Primul caz e o rezecție de stomac din cauza probabilă a unui cancer gastric. Dacă nu e prea avansat.

În sala de operații, Digby îl asistă, anticipând gesturile lui Ravichandran, având însă grijă să nu-i stea în drum. E o masă de țesut tare ca piatra în partea inferioară a stomacului, chiar deasupra pilorului – un loc în care chiar şi o tumoră de mici dimensiuni atrage atenția pacientului, fiindcă se simte plin după numai câteva înghițituri. Ravi îşi trece palma pe suprafața ficatului şi apoi scoate intestinul subțire, pe toată lungimea lui de şase metri, parcurgându-l cu mâinile în căutarea metastazelor. Pe urmă inspectează pelvisul.

— Nu s-a răspândit. Voi face o gastrectomie distală. Schimbăm locurile. Eu voi fi umilul tău ajutor.

Digby rezecă jumătate de stomac. Faptul că-l are pe Ravichandran ca asistent priceput, îmbunătățindu-i în moduri subtile accesul şi vederea, îi dă impresia că e un chirurg mai bun decât este în realitate. Când e gata, pacientul rămâne cu un ciot de duoden – în care se varsă bila şi sucurile pancreatice – şi cu ciotul de stomac.

— Şi acum ce facem, tinere prieten?

— Voi coase duodenul, lăsând un ciot închis. Apoi conectez o ansă a jejunului cu ceea ce a rămas din stomac.

E aceeaşi procedură pe care o urmează pentru ulcerele peptice la Longmere.

— O gastrojejunostomie, da? De ce să nu uneşti stomacul direct cu duodenul? O procedură Billroth Unu? De ce să nu păstrezi continuitatea normală? Aşa n-ai mai lăsa ciotul duodenal care riscă să aibă scurgeri.

Digby îşi lipeşte palmele una de alta în mănuşile pline de sânge până dincolo de încheieturile degetelor; abdomenul deschis îi aşteaptă decizia.

— Sincer să fiu, bâiguie el, am făcut mult mai multe gastrojejunostomii la Longmere. Mi-ar fi mai dificil să conectez ceea ce a rămas din stomac cu duodenul închis, decât să fac ceea ce cunosc şi ştiu că pot să fac fără probleme. Da, aş lăsa în urmă un ciot duodenal închis, dar aşa riscul de scurgere e mai mic

decât dacă aş încerca să unesc stomacul cu duodenul. Dacă aş face-o eu.

— Bun răspunsul! Cea mai bună operaţie posibilă pentru tine nu e totuna cu cea mai bună operaţie posibilă! Sigur, dacă va recidiva cancerul, toate astea nu mai au nici o relevanţă. Continuă!

Operaţiile făcute săptămânal împreună cu Ravichandran la Spitalul General îi asigură exact acea educaţie chirurgicală pe care şi-a dorit-o când a venit în India. Strânge cu aviditate fiece perlă pe care i-o oferă strălucitul chirurg şi rămâne lângă el pentru a privi atunci când Ravi operează împreună cu alţii. Între timp, Aavudainayaki aşteaptă, neclintită în hotărârea ei ca „doctorul Jigiby" să-i extirpe guşa. Îşi asigură şederea în spital ajutându-le cu dragă inimă pe sora-şefă şi pe celelalte asistente şi sprijinindu-i pe noii pacienţi. Deja a devenit parte din familie.

La cinci săptămâni după prima lui întâlnire cu Ravichandran, devreme într-o dimineaţă, Digby o ia pe Aavudainayaki şi se duc împreună, cu o ricşă, la Spitalul General. Ravi o salută cordial în tamilă. După ce îi palpează guşa, îi cere să ridice braţele şi să le ţină aşa, cu bicepşii încadrându-i obrajii. În scurt timp, femeia începe să gâfâie şi faţa ei devine congestionată, pământie.

— Vezi asta, Digby? Eu îi zic „semnul lui Ravi". Înseamnă că guşa îi coboară în piept. Dacă nu putem ajunge la ea pe sus, va trebui să tăiem şi să ne facem loc prin stern. N-o să fie nimic de rutină în intervenţia asta, pot să te asigur.

Neliniştită, pacienta îi spune ceva în tamilă lui Ravi, care o linişteşte. Apoi traduce scurt pentru Digby:

— Am asigurat-o că numai omul alb o va opera. Eu doar îl voi asista pe marele doctor Jigiby.

După ce pacienta e anesteziată, Ravi are tot felul de pretenţii, cerând mai întâi un săculeţ cu nisip mai mare care să fie aşezat între omoplaţii ei, aşa încât gâtul să îi fie mai bine expus, şi apoi ca piciorul mesei să fie coborât mai mult, pentru

ca vasele sanguine de la gât, congestionate, să aibă un drenaj mai bun.

— Lucrurile mărunte au o importanță mare, Digby. Dumnezeu e de găsit în detalii.

La scurt timp după ce încep, câmpul de lucru e plin e hemostate, aşa că se întrerup ca să ligatureze toate vasele. Aşa cum a prevăzut Ravi, guşa lui Aavudainayaki se extinde în jos, în piept; nici măcar degetele lui lungi n-o pot prinde.

— Lingura lui Ravichandran, te rog, spune el întorcându-se către asistentă.

Instrumentul lunguieț pe care i-l întinde ea îi este necunoscut lui Digby. Ravi îl introduce pe sub stern. În orb, doar pe pipăite, ridică polul inferior al guşii din piept.

— Recunoşti instrumentul ăsta, Digby? Este lingura care trece prin orificiile laterale ale sufertaşului meu şi blochează vasele unul peste altul. Mama dă vina pe şoferul nostru fiindcă ne pierde lingurile. E un instrument polivalent, nu ți se pare? Mănânci cu el curry de peşte sau pescuieşti guşi!

Odată intervenția finalizată, Ravi îşi exprimă îngrijorarea.

— Prima noapte este cea mai riscantă. E imperios necesar să ai pregătite la patul pacientei o tavă de traheostomie şi o asistentă.

Îngrijorarea lui nu e lipsită de motive: inelele cartilaginoase ale traheii țin în mod normal calea aeriană deschisă, dar cele ale lui Aavudainayaki sunt subțiate în urma presiunii exercitate mult timp de guşă. Inflamația postoperatorie aduce pericolul real al colapsului inelelor.

Digby a avut la Longmere o zi lungă de consultații şi vizite în saloane. După cină însă, îşi ia bicicleta şi pleacă din nou la Spitalul General. Sunt deja câteva săptămâni de când zâmbetul lui Aavudainayaki îl întâmpină în fiecare dimineață. În ciuda încrederii ei nestrămutate în doctorul Jigiby, el e îngrozit de posibilitatea ca totul să se sfârşească rău.

Noaptea, spitalul e învăluit într-o tăcere mormântală, întreruptă doar de câteva gemete şi accese ocazionale de tuse.

Paşii lui Digby răsună pe holuri în vreme ce trece prin faţa saloanelor. O asistentă aşezată la lumina palidă a unei veioze ridică privirea surprinsă şi îi surâde timid. Zâmbetul ei i se întipăreşte în minte; îi e dor să fie aproape de o femeie.

Aavudainayaki doarme liniştită, cu o trusă de traheostomie pe noptieră; nici o asistentă nu este însă pe aproape. O stagiară înceată şi şleampătă apare după o oră, uimită să-l vadă pe Digby. O lasă să plece; va rămâne el de veghe. Ca să-i treacă timpul mai repede, încearcă să schiţeze în carneţel etapele intervenţiei.

Digby se trezeşte pe fondul sonor al unui şuierat ascuţit şi o vede pe Aavudainayaki chinuindu-se disperată să tragă aer în piept. Sunetul acela înfricoşător – stridor – semnalează o obstrucţie a căilor aeriene. Se repede la ea, ruşinat fiindcă a adormit. Chipul ei marcat de teroare nu exprimă nici urmă de bucurie la vederea doctorului Jigiby; femeia simte că e în pragul morţii. Digby desface trusa de traheostomie şi strigă după ajutor. E cel mai negru coşmar al lui: o traheostomie în condiţii de lumină slabă, la o pacientă care se zvârcoleşte. Îi smulge pansamentul şi e uluit să constate că gâtul nu-i mai este flasc, ca după operaţie, ci umflat de parcă guşa i-ar fi reapărut şi mai înverşunată. Taie trei suturi ale pielii, şi un cheag de sânge uriaş i se scurge printre degete pe cearşaf – un gogoloi gelatinos, sfidător. Imediat, starea lui Aavudainayaki se îmbunătăţeşte. Vin şi alţii în goană şi o lanternă luminează plaga, în care nu se vede nici o hemoragie activă. Traheea e expusă şi ar putea face uşor o traheostomie. Însă nu vede alte sângerări, iar respiraţia pacientei e regulată, chipul ei are o expresie calmă. Face chiar o încercare de a zâmbi.

Ar trebui s-o ducă din nou în sala de operaţii şi să exploreze plaga sub anestezie, să găsească vasul care încă sângerează, dacă este unul. Dar e ora patru a dimineţii. Ar fi nevoie de o minune dumnezeiască pentru a i se permite unui medic din afara spitalului să folosească o sală de operaţii la ora aceea. Şi nu-i vine deloc să-l sune pe Ravi. Lasă marginea plăgii să cadă

la loc fără s-o sutureze; o acoperă doar lejer cu nişte pansament. „Dacă apare chiar şi cel mai vag semn de sângerare proaspătă, o s-o duc înapoi în sală."

Dimineaţă, echipa de chirurgi vine la ora de vizită, condusă de Ravi. Privirea lui se opreşte pe cheagul de sânge care se lichefiază în tăviţă. Zâmbetul a revenit pe faţa lui Aavudainayaki, dar doctorul V.V. Ravichandran nu zâmbeşte. Examinează plaga. Internii şi chirurgii din jurul lui îşi schimbă greutatea de pe un picior pe altul, cu nervozitate.

— Care dintre voi a trecut azi-noapte pe la această pacientă?

Linişte.

— Bine că ai fost tu aici, Digby. Dar când a apărut cheagul acela, trebuia să fie dusă în sala de operaţii. Ar fi trebuit să mă chemi imediat.

— Respiraţia i s-a ameliorat. Dacă...

— Fără dacă şi fără parcă, şi *baingan bhartas*! îl întrerupe Ravi tăios. Pentru binele unui pacient, poţi să ne trezeşti şi pe mine şi pe Isus Cristos însuşi! Ca să-l trezeşti pe anestezist, ai avea nevoie de o intervenţie divină. Dar du pacienta în sală. Fără discuţii!

Continuă să se încrunte la Digby vreme de câteva secunde, apoi expresia i se îndulceşte. Ridică de pe noptieră carneţelul deschis al scoţianului.

— *Aah*, ce drăguţ! Manualele alea chirurgicale nu sângerează niciodată, aşa-i?

Pe când se pregăteşte să iasă din salon împreună cu echipa lui, Ravi se opreşte şi se întoarce pe călcâie atât de brusc, încât medicii care-l urmează se lovesc unii de alţii. Glasul lui răsună în încăpere.

— Doctore Kilgour, chirurgii buni pot face orice operaţie. Chirurgii mari rezolvă toate complicaţiile care apar.

Digby roşeşte la auzul laudei.

CAPITOLUL 15. O BUNĂ REUŞITĂ

1934, Madras

— Niciodată n-am mai văzut atâtea uniforme în oraş, spune Honorine.

Ea şi Digby s-au refugiat de soarele arzător la noul cinematograf Elphinstone. Publicul matineului de sâmbătă e o mare de uniforme kaki şi tunsori militare.

— Speram că Longmere va fi ultimul meu post. Dacă începe un nou război, ne vor muta de la departamentul civil la cel militar. Fireşte că-mi voi face datoria. Dar lumea a luat-o razna, dacă mă întrebi pe mine. Japonia să invadeze China? Şi dacă vor decide că după China urmează India? Ca să nu mai zic de nemți şi de noul lor cancelar! Eu, una, n-am încredere în el.

— Dacă citeşti ziarele, pare inevitabil. La război mă refer.

Digby a fost uluit să afle că un milion de soldați indieni au luptat în Marele Război şi, dintre ei, o sută de mii au murit. Editorialiştii sunt de părere că, dacă vor fi recrutați în Armata Indiei Britanice ca să lupte din nou, indienii nu vor accepta în schimb nimic altceva decât libertatea.

— Inevitabil? Nu, să nu spui una ca asta! exclamă ea. Începe să scotocească în schimb în geanta ei din rafie, dar în cele din urmă renunță, ia batista pe care i-o întinde el şi îşi şterge ochii. Frații mei mai mari au murit în ultimul război. Asta a ucis-o şi pe biata mea mamă. Iar politicienii? Sunt doar nişte şarlatani, Digby! adaugă ea cu amărăciune. Dacă femeile ar fi la putere, n-ai vedea-o pe nici una trimițând băieți la moarte.

Dacă va izbucni un război, Digby va fi trimis la o unitate militară. Îşi aminteşte spusele profesorului Elder din Glasgow, că războiul e singura şcoală adevărată pentru un chirurg. Dar asta e o idee pe care nu are de gând să i-o împărtăşească lui Honorine.

Seria de trei filme se încheie cu *Luminile oraşului*. Comedia cu accente fizice a lui Chaplin le-a stârnit hohote de râs isterice. Romantismul nostalgic al poveştii – un vagabond care se îndrăgosteşte de o fată oarbă şi strânge bani pentru operaţia care să-i redea vederea – este antidotul ideal la vorbăria despre război.

Ies din sală după ceea ce pare a fi o veşnicie. Deşi a început să se întunece, e toropitor de cald, fără nici o adiere în aer. Digby simte imediat transpiraţia umezindu-i buza de sus şi fruntea. În ciuda mirosului de *vada* prăjită de la o tarabă de pe marginea drumului, arşiţa i-a tăiat pofta de mâncare.

— Spre Marina Beach, îi cere Honorine pe un ton ferm vizitiului unei *jatka*, ai cărui dinţi lungi, pătaţi de betel, seamănă cu cei ai mârţoagei lui; nici omul, nici calul nu sunt foarte bucuroşi că trebuie să se urnească din loc. Chaplin spală păcatele omenirii, spune sora-şefă, deja mai binedispusă. Dragostea adevărată învinge totul. L-aş lua cu mine dacă aş putea.

— Deşi nu e tocmai un maestru în arta conversaţiei, nu-i aşa?

— Şi ce bine este că-i aşa!

Pe Wallajah Road, calul nechează şi măreşte pasul. Vizitiul se ridică în picioare. Honorine închide ochii şi trage aer în piept. Digby simte primele împunsături de foame.

Aşa, prin intermediul unor asemenea indicii subtile, ca o orchestră care-şi acordează instrumentele, se anunţă evenimentul zilnic care constituie esenţa vieţii pe Coasta Coromandel: briza de seară. Vântul înserării în Madras are o consistenţă anume, atomii care-l alcătuiesc sunt astfel împletiţi încât creează ceva substanţial, care mângâie şi răcoreşte pielea ca o băutură rece, savuroasă, ori ca plonjonul într-un râu de munte. Suflă pe un front larg, într-o parte şi-n alta a ţărmului; fără grabă, mereu de încredere, şi nu slăbeşte până după miezul nopţii, când îi va fi ademenit pe toţi la somn. Nu ştie de caste ori privilegii, alinându-i deopotrivă pe

expatriați în conacele lor ferecate, pe funcționarul cu pieptul gol care stă cu soția lui pe acoperişul casei cu o singură cameră şi pe cerşetori în cocioabele de pe marginile drumurilor. Digby l-a văzut pe veselul Muthu devenind pe jumătate absent, vorbind în doi peri în vreme ce aşteaptă alinarea care vine dinspre Sumatra şi Malaya, strângându-şi forțele peste Golful Bengal şi purtând cu ea parfum de orhidee şi sare – un opiaceu pe aripi de vânt care te destinde, te detensionează şi te ajută să uiți de vipia brutală de peste zi. „Da, da, aveți voi Taj Mahalul, aveți Turnul Eiffel şi Templul de Aur", ar spune un indian educat din Madras, „dar nimic nu se compară cu briza noastră de seară!"

Plaja de nisip care îi apare în față este atât de largă, încât albastrul oceanului pare doar o panglică îngustă care se confundă cu orizontul. Se apropie de locul în care britanicii au pus piciorul prima dată în India, sub forma unui mic post comercial – avanpremiera Companiei Britanice a Indiilor de Est. Deja la începutul secolului al XVII-lea, postul avea nevoie de un fort militar – Fortul Saint George – pentru a depozita mirodeniile, mătasea, giuvaierele şi ceaiul care aşteptau să plece spre casă şi pentru a nu le lăsa să cadă în mâinile căpeteniilor locale, ale francezilor şi ale olandezilor. Oraşul Madras s-a dezvoltat de o parte şi de alta a fortului. Digby începe să-l cunoască mai bine, explorându-l pe bicicletă şi încercând să-i descifreze cartierele. Vechiul „Blacktown" de lângă fort şi-a schimbat între timp numele în Georgetown, când a venit în vizită prințul de Wales. Anglo-indienii locuiesc preponderent în Purasawalkam şi Vepery, în timp ce străinii preferă Egmore sau suburbia mai elegantă, Nungambakkam. Mylapore este o enclavă a brahmanilor, iar populația musulmană este concentrată în apropiere de Spitalul Gosha şi de Triplicane. El şi Honorine au ajuns acum la portul din Madras, construit şi botezat de un fost guvernator cu bizarul nume Monstuart Elphinstone Grant Duff. Promenada largă se întinde cale de kilometri în ambele direcții.

De-a lungul portului, cu faţa spre mare, se află un şir de clădiri impunătoare, construite să dureze veacuri întregi. Liberi, graţie distanţei, de constrângerile impuse de Whitehall[35], arhitecţii s-au lăsat pradă – i se pare lui Digby – propriilor fantezii orientale şi au construit veritabile temple ornamentate ale Imperiului. Coboară amândoi când ajung la clădirea Senatului Universităţii. Minaretele sale înalte pare că s-au împerecheat şi au dat naştere unei sumedenii de spire şi fleşe mai mititele, toate încununate cu o glazură albă. Digby vede elemente renascentiste, bizantine, musulmane şi gotice amalgamându-se în una şi aceeaşi clădire. Au fost astfel construite pentru a-i copleşi pe localnici, îşi spune el. Aidoma turnului cu ceas de la fabrica Singer.

— Ar trebui să detest clădirile astea, spune Honorine. Însă o să-mi fie dor de ele când o să plec, zău c-o să-mi fie.

Digby e nedumerit. Honorine a trăit mai mult în India decât în Anglia. Văzându-i expresia, ea izbucneşte în râs.

— Oh, Digby, îmi place oraşul ăsta. Îmi place să locuiesc aici. Dar ţara va fi în curând liberă. Nu vorbesc despre asta fiindcă ar fi totuna cu o erezie, nu crezi? Sigur, dacă indienii o să ne mai lase să stăm aici, o să rămân.

Formează o pereche ciudată, plimbându-se cu picioarele goale prin nisip: femeia masivă, greoaie, cu păr cărunt, la braţul unui tânăr sfrijit, al cărui păr întunecat are nuanţe roşiatice, de parcă şi l-ar fi frecat cu henna. Cicatricea din obraz îi dă un aer copilăresc. Se aşază şi se uită împreună la mare. Trei pescari fumează stând pe vine la umbra unui catamaran, cu spatele spre apă.

— Mi-e şi ruşine de cât de puţine ştiam despre India când am acceptat postul, mărturiseşte Digby pe neaşteptate. Singurul lucru la care m-am gândit a fost să capăt experienţă în chirurgie, de parcă Serviciul Medical Indian exista pentru a

---

[35] Stradă şi zonă din Londra în care se află numeroase ministere şi de¬partamente oficiale, fiind astfel sinonime cu guvernul Regatului Unit.

mă servi pe mine. E nevoit să ridice glasul, ca să se facă auzit peste mugetul valurilor care se lovesc de țărm: Nu cred că mă voi obișnui cu privilegiile pe care le am aici. Mă tem de ceea ce s-ar întâmpla dacă aș face-o.

Doi tineri îmbrățișați trec pe lângă ei. Iasomia din părul fetei lasă o dâră de parfum în aer. Sora-șefă îi privește și oftează.

— Tu ce cauți de te ții după bătrâna Honorine, Digby? Doar știi că toate asistentele mele sunt cu ochii pe tine.

El râde stingherit.

— Nu sunt pregătit pentru asta. E prea complicat.

— Ah, da, bine, cu mine ești în siguranță.

— Vreau să spun că...

— Să-ți povestesc eu despre fetele mele anglo-indiene, Digby, despre asistentele mele și despre secretare? Vai de capul lor. Unele par mai albe decât tine și decât mine, dar asta nu le ajută cu nimic. Își închipuie că, dacă s-ar mărita cu cineva ca tine, ar *deveni* și ele britanice. Dar adevărul e că ai avea mari dificultăți în a le aduce în Clubul din Madras. Iar copiii voștri ar fi tot anglo-indieni și s-ar lovi de aceleași obstacole. Ai un aer de pasăre rănită, flăcău, și ești un chirurg bun. Asta te face atrăgător. Ai grijă, e tot ce-ți spun.

Digby râde cu nervozitate, bucuros că, în lumina palidă a asfințitului, ea nu-l poate vedea roșind.

— N-ai de ce să-ți faci griji, Honorine. M-am obișnuit cu singurătatea. Pare mai sigură decât...

Nici nu poate rosti alternativa.

Pe chipul ei apare o expresie de tristețe... ori poate de milă?

— Iart-o, Digs! Las-o să se ducă!

Preț de câteva clipe, nu știe ce să creadă. Honorine e singura persoană din Madras căreia i-a povestit despre moartea mamei lui și despre anii grei de dinainte și de după sinuciderea acesteia. Secretele își au sălașul în aceleași încăperi ca singurătatea. Secretul lui – și totodată slăbiciunea lui – e că după trădarea mamei, nu mai poate risca să iubească.

— Am iertat-o, Honorine.

— Ah, bine, răspunde ea cu privirea pierdută pe mare, în timp ce vântul îi suflă părul spre spate. Nu pe mine trebuie să mă convingi, nu-i aşa, flăcău?

Înainte de Crăciun, Digby se pregăteşte să plece spre casă, când Honorine dă buzna în salonul lui, urmată de un bărbat alb, înalt şi vânjos.

— Digby, vino cu noi! El e Franz Mylin. Doctorul Arnold i-a internat soția în urmă cu două zile. Femeia nu e deloc bine.

Mylin e clădit ca pentru a juca rugby, cu gâtul şi pieptul foarte late. Are părul morcoviu, şi acum fața lui crispată de furie e la fel de roşie. Urcă toți trei la etaj, în timp ce Honorine îi relatează esențialul, îndulcindu-şi cuvintele de dragul soțului: soții Mylin abia ce s-au întors cu vaporul din Anglia. În ultimele trei zile ale călătoriei, Lena Mylin a acuzat dureri abdominale şi vomă, simptomele agravându-se. Când au debarcat, au venit direct la Longmere. Diagnosticul pus de Claude Arnold la internare a fost dispepsie.

— Asta se întâmpla în urmă cu treizeci şi şase de ore, precizează Honorine.

Mylin nu se mai poate stăpâni:

— Abia dacă a atins-o când am venit. Iar de atunci nu l-am mai văzut! Soția mea zace în pat şi starea ei se înrăutăţeşte cu fiecare oră care trece.

Salonul britanicilor e pustiu, cu excepția Lenei Mylin, slabă ca o păsăruică, nemişcată în pat, cu respirația precipitată. Şuvițe de păr negru ondulat îi sunt lipite de frunte. Priveşte cu nelinişte apropierea lui Digby.

— Vă rog să nu-i zdruncinați patul, cere Franz. Chiar şi cea mai slabă mişcare îi intensifică durerile.

Chiar şi numai această ultimă afirmație sugerează o peritonită din cauza unei catastrofe abdominale, iar examinarea pe care o face Digby confirmă diagnosticul; partea dreaptă a abdomenului Lenei este rigidă. Limba îi e uscată, buzele sunt arse, corneea e îngălbenită şi pielea, jilavă la atingere. Când îi cere să tragă adânc aer în piept şi o palpează

uşor sub coaste, în partea dreaptă, ea se crispează şi răsuflarea i se taie. Vezica biliară inflamată a ajuns sub degetele lui Digby. El nu stă să-şi mai caute cuvintele.

— Sunt aproape sigur că un calcul obstrucționează vezica biliară, care este acum plină de puroi.

Evită totuşi termenul „cangrenos”, ca să nu-i sperie şi mai rău.

— Trebuie s-o operăm de urgență, adaugă el.

— Ticălosul a zis că are rău de mare! exclamă Franz mânios. Unde-i acum? Comportamentul lui e criminal!

În sala de operații, imediat ce deschide abdomenul, Digby vede ceea ce se temuse că va vedea: un colecist dilatat, inflamat, cu pete întunecate de cangrenă. „Uite-ți dispepsia, Claude!” Face un mic orificiu în săculețul umflat. Un mic val de puroi galben, bilă verde şi pietricele pigmentate se revarsă pe bucățile de pansament şi apoi în aparatul de sucțiune. Deschide o porțiune cât mai mare din vezică, lăsând doar partea conectată de ficat. Evită ductul cistic, pe unde se varsă bila. Ar fi riscant să taie acolo, cu toată acea inflamație. Țesuturile Lenei sângerează abundent. Înainte să închidă abdomenul, lasă un dren din cauciuc lângă loja hepatică. După operație, Lena Mylin e foarte palidă, iar tensiunea sangvină i-a scăzut. Digby se grăbeşte spre „banca de sânge” – un dulap prevăzut cu un frigider, de fapt – şi, folosind ser de identificare, stabileşte că Lena are grupa sangvină B, una rară. Banca de sânge este o inovație – unul dintre domeniile în care ei au luat-o înaintea celorlalte spitale din oraş. După o jumătate de litru de sânge transfuzat, tensiunea pacientei creşte şi culoarea îi revine în obraji.

— Al cui a fost sângele? întreabă Franz.

— Al meu, răspunde Digby, care, grație grupei lui de sânge, e donator universal.

Din fericire, avea stocate două unități din sângele propriu, exact pentru o nevoie de acest fel.

— Îi voi mai da încă o sticlă.

Digby rămâne apoi lângă patul Lenei, împreună cu Franz. Află astfel că cei doi soți au o proprietate pe cealaltă coastă, în apropiere de Cochin. Trăsăturile lui Franz se relaxează când descrie casa pe care o au de mulți ani în Gații de Vest, unde cultivă arbori-de-ceai şi mirodenii.

— Trebuie să ne faceți o vizită, domnule doctor.

La amiază, Digby se întoarce şi-l găseşte pe Claude Arnold la picioarele patului, studiind fişa pacientei, în vreme ce Franz stă încruntat, cu brațele încrucişate, abia stăpânindu-şi vorbele. Lena îşi ține fața întoarsă.

— Ei bine, spune Claude la intrarea lui Digby, se pare că dr. Kilgour este eroul zilei.

Şi cu asta, trece pe lângă el şi iese din salon înainte ca oricine să poată rosti vreun cuvânt. Digby încearcă să-l calmeze pe Franz, care a devenit aproape apoplectic.

Mai târziu, când Digby însuşi părăseşte salonul, Claude se apropie din spatele lui; probabil că aşteptase în spatele unei coloane. Dacă îşi închipuise cumva că superiorul lui se va arăta spăsit, sau chiar recunoscător, constată rapid că adevărul e cu totul altul.

— Trebuia să-i pui doar un dren şi să pleci. Dar să tai bucăți din colecist? Asta nu-i nicidecum o practică standard, spune Claude stând cu spatele spre uşa salonului, astfel că nu-l vede pe Franz ivindu-se lângă el. Mi se pare o iresponsabilitate şi o nesăbuință, Digby.

Înainte ca el, siderat, să se poată gândi la o replică, Claude se îndepărtează. De data asta însă, Franz face un pas înainte şi, cu o înjurătură, îşi pune mâna musculoasă pe umărul doctorului, răsucindu-l cu fața spre el. Expresia arogantă a acestuia din urmă e înlocuită de una de surprindere şi teamă. Digby se repede între ei exact când Franz îşi balansează brațul, astfel că pumnul lui îşi schimbă traiectoria şi îl loveşte pe Claude în piept. Arnold fuge. Franz strigă în urma chirurgului-şef de la Longmere:

— Întoarce-te, laş nenorocit! Pe cine faci tu iresponsabil? Nu eşti chirurg nici pe jumătate cât e Kilgour!

Cuvintele lui răsună în salonul pustiu al lui Claude. Cât timp mai rămâne Lena în spital, Arnold nu se mai arată la faţă.

Doamna Mylin se dovedeşte a fi jumătatea mai sociabilă şi mai vorbăreaţă a cuplului. Cunoaşte numele tuturor stagiarilor, iar ei se întrec care să-i fie de folos. Drenul îi e scos după trei zile, iar peste încă şapte, e gata să fie externată.

Când vine timpul să-şi ia la revedere, Franz îşi pune mâinile pe umerii lui Digby şi se mărgineşte să-i strângă; e prea emoţionat ca să poată vorbi.

Lena îi ia mâinile într-ale ei.

— Digby, exclamă apoi, iar el e surprins s-o audă spunându-i pentru prima dată pe numele mic. Cum te-aş putea răsplăti? Mi-ai salvat viaţa. Ne vom simţi jigniţi, dacă nu vii să ne vizitezi la moşie. Ai nevoie de o vacanţă. Te rog, promiţi că vii?

Răspunsul lui bâlbâit nu e deloc convingător, aşa că ea continuă:

— Digby, ai rude în India?

— Nu, nu am.

— Oh, ba da! Între noi e o legătură de sânge acum.

CAPITOLUL 16. MEŞTEŞUGUL ARTEI

Crăciunul 1934, Madras

Nungambakkam, unde locuieşte Claude Arnold, este o viziune a Angliei redată pe pânza Indiei de Sud. Străzile largi, mărginite de copaci, poartă nume precum College Road, Sterling Road şi Haddows Road. Vegetaţia de pe peluzele caselor şi bungalow-urilor e tunsă în stilul englezesc clasic, cu forme ca „pasărea în vârf de piramidă", „glob peste glob" şi „iepuraşul", cu mici variaţiuni; cel mai popular model este al iepuraşului. Digby îşi spune că, probabil, e rezultatul muncii unui *maali* itinerant, fie şi pentru simplul motiv că fiecare urecheat aduce oarecum cu o mangustă.

Imitaţia de Belgravia[36] din Madras trebuie să ignore însă realitatea reprezentată de leşul unui câine paria care zace în mijlocul drumului, pe College Road; trebuie să facă efortul de a-şi aminti că este a opta zi de la Crăciun, în ciuda umidităţii din aer, care le-ar descuraja pe cele opt fete să mulgă opt vaci[37], şi a căldurii atât de intense, încât câinele paria nu e mort, după cum se dovedeşte, ci doar a căzut doborât de insolaţie. Acum se ridică împleticit, silindu-l pe Digby să tragă de ghidonul bicicletei ca să-l ocolească.

Casa albă ca porţelanul a lui Claude se profilează pe fondul roşu al aleii circulare de la intrare, plină ochi de maşini. Lămpile cu ulei amplasate între balustradele balconului de la etajul al doilea şi între coloanele de la parter îi conferă o

---

[36] Unul dintre cele mai elegante cartiere rezidenţiale din Londra.

[37] Aluzie la versurile unui colind popular în ţările anglofone, The Twelve Days of Christmas – Cele douăsprezece zile de Crăciun.

strălucire sideral, pe măsură ce soarele coboară spre linia orizontului.

— Dacă ai arăta tot atâta atenție la detalii şi în activitatea de la spital, Claude! murmură Digby.

S-a gândit mult dacă să vină sau nu la petrecerea de Crăciun; în cele din urmă şi-a spus că, dacă ar refuza, n-ar face decât să tensioneze şi mai mult relația dintre ei, şi aşa încordată.

Un Rolls-Royce strălucitor, verde cu negru, e parcat sub portic. Înainte ca Digby să-şi poată sprijini bicicleta de un perete, un servitor pune mâna pe ea şi-l asigură cu un zâmbet c-o va ascunde rapid şi nimeni nu va şti de ea.

Camera de zi e ticsită. Un brad de Crăciun se înalță asupra mării de capete; pe ramurile lui, „zăpada" din vată picură în aerul umed. Femeile sunt îmbrăcate în rochii lungi, unele fără spate, toate fără mâneci, cu şaluri din mătase drapate pe umeri.

Transpirat după drumul pe bicicletă, Digby nu-şi doreşte nimic mai mult decât să-şi scoată sacoul pe care l-a îmbrăcat înainte să intre. Trece pe lângă trei femei ale căror parfumuri florale amintesc de Paris sau Londra. Aude glasul lui Claude, împleticind uşor cuvintele:

— ... bancheta din spate era singurul loc în care putea maharani[38] să bea, ascunsă în dosul perdelelor, în timp ce şoferul dădea ocol proprietății iar şi iar.

O femeie întreabă ceva ce Digby nu distinge, însă aude răspunsul lui Claude:

— Rollsul nu se strică niciodată, draga mea. Rareori se întâmplă să nu pornească.

Digby trece pe lângă o vitrină plină de trofee sportive şi fotografii înrămate în care apar doi băieți la vârste diferite, până în adolescență. Un servitor îi oferă whisky; el ia în schimb un şervet. Se strecoară în sufragerie şi îşi tamponează discret fața

[38] Soția sau văduva unui maharajah.

şi gâtul; se simte ponosit şi nelalocul lui. Masa grea din stejar, paharele şi tăvile din metal îi amintesc de cavalerii regelui Arthur. Întoarce spatele festivităţilor ca să privească trei peisaje de mari dimensiuni, continuând să transpire abundent. E furios pe el însuşi fiindcă a venit.

„Bine, Digs. Peste două minute intri la loc, îi strângi mâna mizerabilului, îi urezi ăl mai fericit Crăciun între Crăciunuri şi, cum n-o să-l mai vezi în spital până la Revelion, mai adaugi şi un toate cele bune şi un an nou nemaipomenit pentru el şi-ai lui. Dar mai întâi răcoreşte-te, Digs, şterge-ţi fruntea şi ceafa, sub guler. Admiră-i pictura sclivisită – e păşune, Claude? Spune «foarte drăguţ» despre lăcuşorul lui cu flori sălbatice. Nu, nimeni nu s-a mai gândit înainte la remarca asta. Iar ultimul tablou... o pădure întunecată, zici tu? O... groapă de gunoi întunecată, zic eu. Sunt gunoaie toate, mulţumesc frumos. Rame aurite, fandosite, care urlă că locul lor e într-un muzeu... dar nu sunt decât gunoaie şi asta vor fi mereu. Oricât de tare ar striga cineva..."

— Nu-s cine ştie ce, aşa-i? rosteşte un glas feminin gutural.

Digby se întoarce şi constată că lângă el, inconfortabil de aproape, se află o femeie. E remarcabilă, puţin mai înaltă decât el. Amândoi fac câte un pas în spate. Mireasma moscată a uleiului ei de trandafiri cu note de santal şi civilizaţii pierdute e la polul opus faţă de parfumurile pariziene. Se simte transportat în budoarul unei maharani.

— Servitorul a spus că n-ai vrut whisky. Ţi-am adus suc de rodie. Eu sunt Celeste, îi spune ea zâmbind.

„Oh, nu! Să nu fie soţia lui!"

— Sunt soţia lui Claude.

Ţine câte un pahar în fiecare mână. Părul castaniu îi e prins spre spate cu o bentiţă argintie şi strâns într-un coc pe ceafă. Are faţa triunghiulară şi dinţii de sus uşor ieşiţi în afară, ceea ce îi dă o înfăţişare bosumflată. La prima vedere, are trăsături frumoase, vag androgine. E de aceeaşi vârstă cu Claude, puţin peste patruzeci de ani. Trei rubine îi coboară de-a lungul

sternului, lănțișorul de care sunt prinse abia fiind vizibil peste clavicule.

— Digby Kilgour, se prezintă el și-i întinde mâna, dar cum ale ei sunt ocupate, ia un pahar.

— Claude spune că ești un adevărat artist.

„De unde mama naibii știe el?" Ea îi așteaptă replica.

— Mai degrabă sunt un admirator al artei, spune în cele din urmă și își simte obrajii arzând. Încerc și eu să imortalizez ceea ce văd.

Ochii ei mari de culoarea castanelor sunt încălziți de strălucirea rubinelor. Dacă Claude e un tip distant, rece, ea este opusul lui, cu o privire directă și curioasă. Dar distinge în jurul gurii ei o duritate care dispare atunci când zâmbește.

— În ulei?

— Acuarelă, răspunde el. Cum ea nu face nici un comentariu, adaugă: Îmi... ăăă... îmi place misterul, caracterul imprevizibil a ceea ce prinde contur.

— Faci și portrete? întreabă ea lăsându-și capul pe un umăr.

Își dă seama oare că pozează? Nu vrea să provoace disconfort, ci să-l atenueze.

— Uneori, da. Sunt... sunt atâtea lucruri de văzut în Madras. Fețe pe stradă, femeile în sariuri... Baniani, peisaje...? bâiguie arătând spre tablourile înrămate.

Ea se apleacă spre el și-i șoptește:

— Digby, spune-mi părerea ta sinceră despre picturile asta.

— Ah, păi... nu-s chiar atât de rele.

— Deci îți plac?

Ochii castanii nu-l scapă din priviri. Nu poate s-o mintă.

— Ei, n-aș merge chiar atât de departe.

Ea râde veselă.

— Au fost ale părinților lui Claude. Mie-mi repugnă. Picturile, înțelegi tu.

Pentru prima dată în seara aceea, se simte în largul lui. Ea își înclină din nou capul pe un umăr.

— Pot să-ți arăt ceva?

Se pune în mişcare fără să mai aştepte răspunsul lui. El o urmează, cu ochii aţintiţi spre ceafa ei, unde nişte fire subţiri de păr formează o mică reţea. În salonul de lângă scări se află o pictură simplă, pe o pânză bej. Măsoară poate treizeci de centimetri pe patruzeci şi e încadrată într-o ramă din lemn nefasonată. Înfăţişează o indiancă şezând, cu capul întors într-o parte şi umerii în cealaltă. Stilul e copilăresc, simplu şi totuşi artistic. Nu încearcă să fie realist sau corect din punct de vedere anatomic, şi totuşi e cât se poate de convingător. Îl studiază pe îndelete.

— E extraordinar! exclamă într-un târziu. Adică din doar acea linie a nasului şi din ovalele ochilor... din curbele care redau sariul, postura corpului – îşi foloseşte mâna pentru a trasa contururile în aer – şi din numai trei culori, prinde formă o femeie! E necomplicat, dar dovedeşte un talent deosebit. Dumneata ai pictat-o?

Din nou răsună râsul acela vesel. Curbura gâtului ei o reflectă pe cea a femeii din pictură. Impresia de înălţime pe care o lasă e dată exact de acea linie şi de braţele zvelte. Graţia ei frizează stângăcia, ceea ce lui i se pare superb.

— Nu, n-am pictat-o eu. Dar e a mea. A trebuit să mă zbat ca s-o pot pune pe perete. E o pictură *kalighat* – un stil pe care l-am văzut când eram mică, la Calcutta. Cei de acolo le fac ca pe bandă pentru pelerinii care vin la temple de la mare depărtare. De obicei înfăţişează un personaj din *Mahabharata* sau din *Ramayana*. Dacă ar fi după mine, aş arunca toate monstruozităţile alea şi aş pune în loc aşa ceva. Când se opresc amândoi din râs, ea continuă: Da, mi-ar plăcea să am o cameră plină cu *kalighat*.

Şi ridică un braţ, zvâcnind din încheietură cu degetele răsfirate, ca şi când ar arunca pe pereţi un kalighat după altul. Privirea lui alunecă pe curbura tricepsului ei, pe antebraţ, pe încheietura lăsată pe spate, pe rotunjimea falangelor şi pe unghiile lucioase, oprindu-se apoi pe perete. Cu ochii minţii,

vede o încăpere ticsită cu aceste portrete deosebite, pline de viață.

Se forțează să-şi îndrepte atenția spre tablou. Trasează cu un deget conturul siluetei, încercând să şi-o întipărească în memorie.

— Se simte un lirism aici, spune el. Chiar dacă artistul le lucrează ca pe bandă. Au un vocabular simplu, dar elocvent.

— Exact! Mi se pare fascinant că un sătean pleacă într-un pelerinaj o dată în viață şi apoi îşi cheltuieşte banii câştigați cu greu pe un suvenir care îşi are originea chiar în satul lui! Este un meşteşug rural, ca împletitul coşurilor din nuiele, dar meşteşugarul ăsta s-a mutat la oraş, ca să facă comerț cu pelerinii. Şi aşa se face că îşi vinde produsele fostului său vecin, iar ele sunt agățate pe un perete în satul în care a început totul!

— Sau sunt expuse în salonul unei englezoaice cât se poate de... cultivate, replică Digby roşind.

Cuvântul „superbă" pluteşte în aer.

— Cred că încerci să mă flatezi, Digby, susură ea.

Nu e deloc nemulțumită. Se aşterne o tăcere care se prelungeşte.

— Am şi alte picturi *kalighat*. Dar nu merită să le expun pentru cei de aici; le-ar percepe ca pe o ostentație din partea mea. Îşi flutură mâna afabil către cineva, însă duritatea aceea îi revine în jurul gurii. Şi? Îți place în Madras? îl întreabă.

— Da! Experiența pe care o capăt în chirurgie e extraordinară. Iar oamenii sunt calzi şi amabili.

Se gândeşte la Muthu, care are grijă de el cu o afecțiune şi o mândrie care se reflectă chiar şi în cele mai mărunte gesturi. După câteva luni, omul şi-a adus, cu sfială, soția şi doi copii mici ca să-l salute. Acum îi sunt ca o familie.

Soția lui Claude îl priveşte meditativ.

— Digby, ai fost vreodată la Mahabalipuram?

— Am auzit numele. Sunt temple rupestre, nu-i aşa?

— Oh, e ceva dificil de descris..., răspunde ea şi întoarce privirea. E locul meu preferat acolo. Ştiu că şi tu l-ai aprecia. Mă crezi?

— Da.

— Imaginează-ţi o plajă de nisip lungă şi minunată, începe ea, conturând din nou imagini cu mâinile în aer. Şi deodată dai peste o formaţiune naturală din piatră. Stânci mai mari decât încăperea asta şi altele de douăzeci de ori cât casa întreagă. Unele dintre ele cufundate în nisip, celelalte înşirate pe plajă. Meşterii de demult au cioplit temple în rocă, unele mici cât o casă de păpuşi, altele cât un teatru cu tot cu locurile pe scaune. Săpate în stâncă, îţi dai seama? Se crede că era un fel de tabără de instruire a sculptorilor. Mahabalipuram e un adevărat dicţionar al simbolurilor şi imaginilor din temple. Fiecare gest are o anumită semnificaţie. Şi toţi zeii sunt prezenţi acolo: Shiva dansând, Durga şi Ganesha[39]... Lei, tauri, elefanţi... mai multe animale decât la grădina zoologică!

Se simte transportat pe plaja aceea, vede parcă briza fluturându-i părul de pe ceafă şi, în spatele ei, templele străvechi profilate pe cerul asfinţitului; simte stropii fini, săraţi pe faţă, mirosul oceanului amestecat cu parfumul ei. Inspiră adânc.

— Le văd, rosteşte.

— Da? Nu-ţi dezlipi privirea de pe linia de unde se retrag valurile. Vezi forma aceea întunecată din apă? Alte temple, Digby! Un şir de temple. Ascunse de apa mării. De timp. Lucrurile au ele felul lor de a reveni, deşi le credem dispărute pentru totdeauna.

O explozie de râsete dezlănţuite îi readuce în prezent; nisipul lasă loc podelei din lemn şi camerei de zi, în care, în jurul bradului de Crăciun, India Britanică se veseleşte, paharele de

---

[39] Divinitate din panteonul hindus, reprezentată cu cap de elefant; zeu al începuturilor, se crede că aduce noroc, fiind ocrotitorul artelor, ştiinţei şi educaţiei.

whisky sunt umplute de purtători de turbane şi nimeni nu-şi poate închipui că petrecerea se va sfârşi vreodată.

— A fost o excursie frumoasă, doamnă Arnold.

— Celeste, te rog! „Doamna Arnold" îmi dă senzaţia că sunt mai bătrână decât un templu submarin. Trebuie să te ducem acolo cât mai curând. Specimenele de aici n-ar merge în ruptul capului la Mahabalipuram. Se întoarce spre el, privindu-l cercetătoare. Mă bucur mult că îţi place aici. Nu e de bonton să spui că-ţi place, nu ştiu bine de ce. Mult timp am crezut că vom rămâne aici doar temporar. Claude era sigur că va fi transferat la Calcutta, unde am copilărit eu. Sau la Delhi. De asta nu m-am grăbit să mă aranjez aici.

Casa pare mai mult decât bine aranjată. Dar ei nu i se potriveşte, îşi spune Digby. Ar vedea-o mai degrabă într-un mic palat Chettinad: o curte interioară şi un bazin ornamental înconjurat de câteva băncuţe din piatră pe care să te relaxezi, un leagăn din tec pentru doi, dormitoare răcorite de briză...

— Se fac în curând douăzeci de ani, ştii?

— Sunt sigur că va primi în curând un alt post, bâiguie el.

— Doamne fereşte! Poate că mi-aş fi dorit asta la început. Dar îmi place mult aici. Pentru copiii mei, aici e acasă, chiar dacă vin doar o dată la doi ani. De ce să plecăm? Şi dacă am face-o, Claude ar rămâne tot Claude, iar eu aş...

Se răsuceşte şi studiază din nou pictura, de parcă ea ar fi invitata căreia gazda îi arată colecţia sa de artă.

Digby îi memorează chipul şi silueta: fruntea, nasul, curba buzei de sus, ca arcul lui Cupidon răsfrângându-se peste rubiniul buzei de jos, apoi cartilagiul tiroidian, cricoidul şi adâncitura moale de deasupra sternului. Şi-ar dori să-i urmeze contururile cu degetul.

Celeste se întoarce la timp pentru a-i vedea roşeaţa din obraji. Privirea îi zăboveşte asupra feţei lui, cu o expresie indescifrabilă. Zgomotele petrecerii se învolburează în jur, dar nu izbutesc să pătrundă în coconul lor. Îl zăresc amândoi pe Claude, roşu la faţă, cu pleoapele îngreunate.

— De ce-ți spun toate astea, tinere Digby Kilgour? murmură ea într-o şoaptă răguşită.

Aşteaptă răspunsul cu sprâncenele ridicate.

— Fiindcă ştiai că îmi pasă, rosteşte el simplu.

O dilatare scurtă a pupilelor ei. Rubinele de pe piept se înalță. Ochii îi strălucesc. După o pauză lungă, îl întreabă:

— Nu vei face şi tu greşeala mea, aşa-i?

Privirea îi e catifelată, zâmbeşte din nou, iar expresia melancolică i-a dispărut.

— Despre ce greşeală vorbeşti... Celeste?

— Greşeala, Digby, de a alege să vezi la viitorul tău partener de viață mai mult decât sugerează deja evidența.

CAPITOLUL 17. LA O RASĂ DISTANȚĂ

1935, Madras

Owen şi Jennifer Tuttleberry sunt prieteni anglo-indieni ai lui Honorine şi acum ai lui Digby; Jennifer e centralistă, iar soțul ei e mecanic de locomotivă. Owen îşi petrece zilele pe platforma lui Bessie, magnifica lui „doamnă" şuierătoare, în fața sumedeniei de cadrane şi manete: un băiețel al cărui vis a devenit realitate. Traseul Shoranur pe care-l parcurge îi oferă puține ocazii de a se aşeza. „Văd soarele răsărind în Golful Bengal şi apoi îl văd apunând pe Marea Arabiei", spunea Owen la un moment dat. „Nu-i aşa că-s cel mai norocos om din lume?"

Digby a început să-şi dorească modalități mai bune de transport. O maşină ar fi prea scumpă, dar nu şi o motocicletă la mâna a doua. Owen i-a trimis vorbă că are una disponibilă, la un preț care ar fi pe placul lui Digby, aşa că el şi Honorine au plecat cu o *jatka* spre Colonia Feroviară Perambur. Această enclavă anglo-indiană înconjurată de ziduri, aflată la marginea oraşului, seamănă cu un sătuc de jucărie, cu case mici, identice. Pe terenul viran din centru, câțiva băieței joacă crichet folosind o minge de tenis. Adolescenții stau strânşi în jurul leagănelor, sub privirile atente ale adulților. Nu se văd nici un sari şi nici un *mundu* – doar rochii, pantaloni lungi şi pantaloni scurți.

În fața casei soților Tuttleberry e parcată o maşină de o marcă imposibil de identificat, nevopsită, cu punctele de sudură ale caroseriei vizibile. Honorine intră în casă, iar Owen îl conduce pe Digby în curtea din spate ca s-o vadă pe Esmeralda – care, spune el, poate fi a lui pentru o sumă modestă. Prețul chiar *e* unul foarte bun, însă Digby se îndoieşte că motocicleta e „o bijuterie sută la sută sigură", aşa cum pretinde Owen. Noul lui prieten i-a promis că-l va ajuta să-şi dezvolte cunoştințele în domeniul mecanic, ca o

contrapondere la ceea ce ştie despre funcţionarea corpului omenesc. Esmeralda a fost la origine marca Triumph, însă Owen recunoaşte că rezervorul de combustibil, ghidonul, furca din faţă, suportul motorului, şasiul, ţeava de eşapament şi ataşul din lemn au fost fabricate, toate, în atelierele feroviare Perambur, aşa că din punct de vedere tehnic, motocicleta e parţial locomotivă. Doar motorul cu un cilindru e original.

— E cam neprietenoasă până ce ajungi s-o cunoşti, recunoaşte Owen. Dar îţi va fi mai loială decât poţi să-ţi închipui. Eu ţin la ea atât de mult, încât sunt de acord să fiu mecanicul tău pe viaţă. Promit!

Cu Owen în ataş dându-i instrucţiuni, Digby încalecă şi începe să dea tururi prin enclavă. Când revin acasă, e deja cucerit.

— Mi-e ca o rudă, Digby. Dacă n-aş avea maşina, aş păstra-o. Ai văzut automobilul meu? E o frumuseţe, nu? Trebuie doar să-l vopsesc.

El şi Honorine *trebuie* să rămână la cină, „fără nici o discuţie". Ea e aşezată la masă lângă un tânăr cu umeri laţi, cu pantaloni negri călcaţi la dungă şi o cămaşă albastră imaculată, cu mânecile suflecate suficient de mult deasupra coatelor pentru a-i lăsa bicepşii la vedere. Jennifer îl prezintă ca fiind fratele ei, Jeb. Are pielea mai deschisă la culoare decât sora lui şi părul castaniu-deschis. Prinde mâna lui Digby într-o strânsoare puternică şi spune:

— Doctore, cumnatul meu te place cu adevărat, dacă e dispus să se despartă de Esmeralda pentru dumneata.

Owen îi explică:

— Să ştii, doctore, că dai mâna cu un viitor olimpic, ia seama la spusele mele. Dacă Jeb n-o să ajungă în echipa naţională de hochei, înseamnă că eu nu mai ştiu pe ce lume sunt.

— Nu cobi, pentru numele lui Dumnezeu! exclamă Jeb.

— Fratele meu nu face deosebirea între un bilet de tren şi o vânătă, dar e controlor de bilete, intervine Jennifer cu un zâmbet încadrat de buzele rujate cu roşu. Îi dau să mănânce

ouă crude în fiecare dimineaţă, friptură de oaie la prânz, şi joacă hochei ziua întreagă. O viaţă cocoloşită, nu?

Contrastul între coloritul deschis al lui Jeb şi tenul întunecat al cumnatului său e frapant. Owen, cu mâinile lui arse de soare şi un strat permanent de unsoare încadrându-i unghiile, e, totodată, un om mult mai simplu.

Jeb locuieşte cu mama lui, la câteva case distanţă. În scurt timp li se alătură şi ea, împreună cu mătuşa lui Owen, cei doi copii ai soţilor Tuttleberry şi o nepoată. Familia se înghesuie în jurul mesei alături de cei doi oaspeţi. Digby e fermecat de acest tablou al vieţii familiale: copii şezând în poala adulţilor, unchiul Jeb turnând în pahare lichior de casă care te lasă lat mai repede decât ar face-o o locomotivă, Jennifer servind tocănița pe care ea o numeşte „pish-pash”, cu orez, carne de oaie, cartofi, mazăre şi condimente gătite toate la un loc – un preparat savuros.

Owen priveşte mândru către soţia lui.

— E o partidă bună, nu-i aşa, doctore? Cine ar fi crezut că se va mărita cu un negrotei ca mine?!

Odată ce trec de zidurile coloniei, Esmeralda îi duce pe lângă mănunchiuri de colibe şi magherniţe jalnice. Digby e uimit de contrastul evident: o enclavă pentru anglo-indieni din care nativii sunt excluşi, dar ai cărei locuitori sunt ei înşişi excluşi de naţia conducătoare de partea căreia se află. Doar că şi el se află în aceeaşi situaţie. Darby Kilgour: oprimat în Glasgow, opresor aici. Ideea îl deprimă.

CAPITOLUL 18. TEMPLE DIN PIATRĂ

1935, Madras

Şoferul lui Celeste opreşte maşina în dreptul locuinţei lui Digby. Din casa învecinată, un glas tremurat de bărbat vârstnic dă tonul unui cor de fetiţe care cântă „Suprabhatam”. Ritmul, melodia şi tonalitatea imnului religios fac parte din fiinţa ei, se gândeşte Celeste. Janaky, doica tamilă care-i este alături încă din copilăria petrecută la Calcutta, cânta la fel în vreme ce-i peria părul. Cântecul este intonat pentru a-l trezi la viaţă pe Venkateswara, divinitatea de la celebrul templu din Tirupati.

După ce i-au murit părinţii, singura familie a lui Celeste a rămas Janaki. Ani mai târziu, când, în ciuda protestelor ei, Claude i-a dus pe cei doi băieţi ai lor, copii încă, la şcoala cu internat din Anglia, Celeste a simţit că orice urmă de viaţă s-a scurs din casă. Ca s-o scoată din depresia în care căzuse, Janaki a dus-o la Tirupati. Desculţe, s-au alăturat miilor de oameni care urcau treptele lustruite de milioane de pelerini înaintea lor, şi atunci a auzit din nou imnul „Suprabatham”. Solidaritatea atâtor credincioşi, fiecare cu necazurile lui, i-a dat putere. Când Janaki şi-a ras părul ca să-l dăruiască templului, Celeste i-a urmat exemplul. Pe măsură ce şuviţele îi cădeau la pământ, durerea din suflet şi-a slăbit strânsoarea. După ore petrecute la coadă, când privirea i s-a oprit în sfârşit asupra zeului Venkateswara, a simţit că i se face pielea de găină pe braţe. Statuia înaltă de trei metri, bătută cu pietre preţioase, nu era doar un idol, doar o simplă reprezentare, ci încarnarea lui Vishnu însuşi, radiind o forţă atât de puternică, încât Celeste a simţit muntele cutremurându-i-se sub picioare şi viaţa ei a luat o altă întorsătură.

La revenirea acasă, Claude ar fi putut afla despre transformarea prin care trecuse soţia lui, despre devotamentul ei faţă de *seva* – dacă ar fi întrebat. Dar s-a mărginit să se uite

la capul ei ras, fără să scoată un cuvânt. *Seva* însemna ştergerea conştiinţei de sine prin slujire. Pentru ea, slujirea a luat multe forme, una dintre ele fiind voluntariatul în fiecare zi a săptămânii la Orfelinatul din Madras.

Digby iese din casă având pe umăr un *sanji* din pânză – o desagă pe care puţini britanici ar accepta s-o poarte. Urcă în maşină cu un aer emoţionat şi surescitat. Ca un şcolar la plecarea într-o excursie, se gândeşte Celeste.

O mână închisă la culoare le întinde o cutie din tablă prin geamul deschis al portierei.

— *Saar* uitase de samosa[40], spune Muthu.

— Pot să iau una? întreabă Celeste şi deschide capacul, apoi ia o samosa aburindă şi muşcă din ea. Delicioase! exclamă aplecându-se ca să nu-i cadă firimituri pe *kurta* portocalie. Sunt cele mai bune pe care le-am mâncat vreodată.

— Dacă domniţa place, fac o mulţime, o asigură Muthu.

Maşina demarează, iar Celeste izbucneşte în râs.

— Mi-a zis „domniţă”. De parcă aş fi o fetiţă de şcoală.

Digby zâmbeşte, neputând să scoată o vorbă.

La periferia Adyarului, în vreme ce traversează râul şi zona larg deschisă a smârcurilor, spune, bolborosind cuvintele:

— Recunosc că noaptea trecută n-am dormit.

— De ce?

— Mi-a fost teamă că te-am făcut să crezi, fără să vreau, că ştiu ceva despre artă. N-am avut parte de educaţia de care îmi imaginez că te-ai bucurat tu. N-am văzut marile muzee ale Europei, şi aşa mai departe. În cele câteva luni în care am lucrat în Londra, n-am ieşit nici măcar o dată din spital. Gata! Trebuia să-mi iau piatra asta de pe inimă!

---

[40] Specialitate culinară din sudul Asiei, un fel de pateuri triunghiulare din aluat umplut cu carne şi legume condimentate şi prăjit în ulei sau unt clarifiat.

Mărturisirea îi aduce un val de sânge în obraji.

— Digby, o să te dezamăgesc. N-am vizitat mari muzee în copilărie, te rog să mă crezi. Părinții mei erau misionari în Calcutta. Locuiam într-o casă cu două camere şi aveam o doică, nu zece servitori, ca alții pe care îi cunoşteam. N-ai de ce să fii atât de îngrijorat, a fost o binecuvântare! Fiindcă ai mei erau prea săraci ca să mă trimită în Anglia, am fost cruțată de durerea de a fi expediată de acasă la vârsta de cinci ani. Aşa e regula, ştii doar. Copiii sunt trimişi peste ocean la şcoli cu internat. Aşa a făcut Claude cu băieții mei. La fiecare doi ani, un copil şi mai înalt coboară de pe vapor. Nu-ți vine să crezi că-i al tău. Îți strânge mâna şi spune: „Bună ziua, mamă", fiindcă amintirea lui „mami" s-a şters deja.

Suspensiile elastice ale Fordului model T îi leagănă la unison – un ritm care predispune la mărturisiri.

— Am noroc că mai vin totuşi acasă. Unii copii îşi petrec toate verile în Ealing, Bayswater sau în vreun alt oraş englez, cu „bunica" Anderson ori „tuşica" Polly, care contra unei sume preiau rolul tău. E o cruzime incredibilă.

— Şi atunci, de ce se întâmplă asta?

— De ce? Fiindcă în conformitate cu opiniile medicale reputate, dacă rămân în India, copiii vor muri răpuşi de febră tifoidă, de lepră sau de variolă. Iar dacă vor supraviețui, vor fi plăpânzi, leneşi şi mincinoşi. Nu contează că atât de mulți dintre noi am supraviețuit şi suntem bine. Vei găsi ideea asta în manualul serviciului civil! „Calitatea sângelui se deteriorează", susține Sir Cutare, FRCS. Şcolile de aici sunt cât se poate de bune, dar bieții mei băieți ar fi fost nevoiți să învețe alături de anglo-indieni. Ar fi avut un accent corcit, ca mama lor, şi li s-ar fi strigat pe la spate „cinşpe anna"[41], chiar dacă nu sunt anglo-indieni.

---

[41] Sintagmă peiorativă, derivată de la anna, numele unei monede, sub¬diviziune a rupiei, care a circulat în India Britanică, dar şi după obținerea independenței, până în anul 1957. Numele monedei era folosit

Erau şaisprezece anna într-o rupie, iar Celeste era o „cincisprezece”. Dacă pe el amărăciunea din glasul ei îl uimeşte, şi ea rămâne surprinsă. I se pare că Digby o ascultă cu toată fiinţa, oferindu-i o pânză goală pentru gândurile sale. „Doamne, îmi pare îndrăgostit până peste urechi. Fii blândă cu el!”

— Habar n-am avut, spune el. Eşti englezoaică şi n-ai pus niciodată piciorul în Anglia!

Când Claude i-a vorbit despre noul chirurg, i-a spus că era un catolic din Glasgow. Dar bărbatul de lângă ea este mult mai mult decât atât. Fără să se gândească bine, întinde mâna şi-i atinge cicatricea crestată de pe obraz. Faţa lui se înroşeşte de parcă Celeste tocmai ar fi dezvăluit cine ştie ce lucru grotesc despre el, cu toate că intenţia ei fusese cu totul alta. Ca să mascheze surprinderea amândurora, ea începe imediat să vorbească.

— Dar am văzut patria-mamă. Un prieten al părinţilor mei mi-a finanţat călătoria când am terminat şcoala. Eram curioasă.

Îşi aminteşte sosirea vaporului în portul rece şi înceţoşat din Tilbury şi momentul în care a zărit prima dată Londra. Clădirile maiestuoase pe care şi le închipuise erau cenuşii, sufocate de fumul focurilor de cărbune. În celelalte oraşe din ţară, case mici, cu pereţi comuni, se înghesuiau unele în altele ca bucăţile de halva în prăvăliile cu dulciuri. Chiar şi rufele întinse la uscat pe frânghii erau cenuşii.

— Primisem o bursă la o şcoală în care fetele se pregăteau pentru a deveni misionare. Nu ştiu dacă mă crezi sau nu, dar speram să urmez facultatea de medicină. Pe urmă însă, la câteva luni după ce părăsisem India, au murit părinţii mei. Holeră, explică ea pe un ton cât se poate de firesc.

---

de englezi pentru a cuantifica procentajul de sânge non-alb al unei persoane.

Îşi îndreaptă privirea spre oceanul care a devenit vizibil în stânga lor. O maşină se apropie din sens opus şi ambele vehicule sunt nevoite să se tragă cu grijă într-o parte, ca să nu rămână împotmolite în nisip.

Când se întoarce spre el, constată că Digby o studiază aşa cum şi-ar analiza un artist modelul.

— Şi eu am rămas orfan, îi spune cu timiditate.

La Mahabalipuram, Celeste îl conduce printre dune. În faţa lor, panglica alb-lăptoasă a plajei este întreruptă de stânci închise la culoare, ca epavele unor corăbii.

— Cele cinci sculpturi lucrate fiecare din câte o singură rocă se numesc *ratha*, îi explică ea, fiindcă au forma unor care. Un convoi. Şi... Îşi dă seama ce face şi se opreşte. Apoi spune: Nu-i nimic mai rău decât un ghid turistic. Digby, du-te şi explorează! Ne întâlnim la a cincea sculptură, cea cu elefantul din piatră alături. O s-o vezi.

El pleacă fără să stea pe gânduri. Celeste e puţin dezamăgită fiindcă n-a protestat deloc.

În faţa primei *ratha* stau de strajă două siluete feminine uriaşe; o fâşie de pânză abia dacă le ascunde sfârcurile şi o alta le acoperă zona pubiană. Celeste îl vede pe Digby scoţându-şi caietul de schiţe. Oare ce crede acel copil orfan din lumea catolică a Glasgowului – ce sumbru sună această sintagmă! – despre asemenea sculpturi senzuale pe un monument sacru?

Se aşază la umbra celei de-a cincea ratha şi îşi scoate ochelarii cu lentile colorate ca să admire capodopera de formă semicirculară. După prima ei vizită aici, s-a străduit să afle cât mai multe despre arta templelor, iar mai târziu a organizat o expoziţie cu lucrările pictorilor din sudul Indiei. Negustorul de artă maghiar care a achiziţionat mai multe dintre piesele expuse i-a admirat priceperea în domeniu şi a sfătuit-o să cumpere ceea ce îi place şi ce-şi poate permite. Aşa a devenit ea colecţionar de artă. „De asta am venit aici? Să-l colecţionez pe Digby?”

După un timp îndelungat îl zăreşte ieşind din cea de-a patra *ratha*, ca un iepure dintr-un joben. O vede şi el, şi o tresărire de îngrijorare îi marchează zâmbetul: a lăsat-o cumva să aştepte prea mult? Se îndreaptă amândoi spre nord printre dune, spre locul în care şoferul îi aşteaptă, cu un coş de picnic, la umbra unui copac. Ea întinde o pătură pe jos. În faţa lor se înalţă o stâncă din gresie înaltă de cincisprezece metri şi de două ori mai lungă, pe a cărei suprafaţă se derulează o poveste cu zei, oameni şi animale. Digby priveşte siluetele în timp ce înfulecă sendvişurile cu chutney şi roşii, în sfârşit relaxat.

— Şi ce reprezintă asta? întreabă cu gura plină.

— „Coborârea Gangelui". Despicătura aceea este Ganga, care curge la vale ca răspuns la rugăciunile regelui, dar dacă ar cădea direct pe pământ, ar zdrobi lumea întreagă, aşa că Shiva îi permite să curgă prin părul lui... Îl vezi acolo, cu tridentul? Cuplurile acelea în zbor de sus sunt preferatele mele. *Gandharva*. Semizei. Îmi place cum plutesc fără nici un efort. Şi îi vezi pe salahori, pe pitici, pe *sadhu*...? Vezi pisica aceea care stă pe labele din spate, prefăcându-se că e un înţelept? Şi şoarecii care vin să i se închine? Scena are umor, are dramatism, parcă e ceva nou de fiecare dată când o privesc.

Digby îşi termină sendvişul în grabă şi întinde mâna după caietul de schiţe.

— Putem să mai stăm aici puţin?

— Sigur. Eu mi-am luat cartea cu mine.

Se reazemă de trunchiul copacului şi-şi deschide romanul.

Simte privirea lui Digby când se trezeşte. Oare când a adormit? Se ridică în capul oaselor şi întinde o mână spre el.

— Îmi dai voie?

El ezită, dar până la urmă îi dă caietul. A schiţat în el câteva impresii în grabă, trei sau patru pe fiecare pagină. Ochiul lui de artist şi cunoştinţele anatomice îi permit să imortalizeze cu exactitate ceea ce vede.

— Ei, dar ştiu că ai fost darnic! Scuze, *harnic*! Pe cuvânt, asta am vrut să spun, harnic.

N-a fost mai generos în redarea sânilor mai mult decât fuseseră sculptorii, dar, oricum, creionul lui pe fondul alb al hârtiei i-a favorizat. A surprins toate gesturile mâinilor, mudrele – un vocabular al dansatorilor.

— Digby, am rămas fără cuvinte! Cât talent!

Răsfoieşte până la o pagină pe care e desenată o femeie cu ochelari de soare şi buzele abia întredeschise, printre care cerne aerul în timp ce doarme. Se simte ca un voyeur ce trage cu ochiul la un hedonist odihnindu-se într-un templu. Imaginea ei pe hârtie alături de siluetele săpate în piatră a contopit veacurile. Îşi studiază acest alter ego. „Flatare" nu e cuvântul potrivit pentru portretul pe care-l priveşte. E vorba aici despre empatie, aceeaşi trăsătură care se regăseşte la sculpturile din jurul lor. Artiştii din vechime erau, mai presus de toate, pasionaţi. Dacă nu şi-ar fi iubit subiectele reprezentate, ar fi fost doar nişte cioplitori; adoraţia lor este cea care le aduce la viaţă. Simte cum obrajii i se înroşesc. Digby are o anume inocenţă, însă e priceput la redarea siluetei feminine, după ore de privit atent, conjugate cu intimitatea macabră pe care i-o oferă profesia lui.

El o scrutează neliniştit.

— Îmi place, spune ea cu un ton pe care abia şi-l recunoaşte. Ai un har...

Claude i-a oferit oare vreodată un asemenea tribut? E copleşită de o nevoie imperioasă de a se rupe de viaţa pe care o duce în prezent.

— Evadare, îl aude pe Digby spunând de parcă i-ar fi citit gândurile, şi roşeşte.

— Poftim?

— E o evadare. Nu un har. În copilărie desenam lumi pe care mi le închipuiam mai fericite decât a mea. Chipuri. Posturi. Exact ceea ce văd aici.

Oare dorinţa de a crea e însoţită de cea de a distruge? Şi de a reface totul la loc?

— Evadare din ce, Digby?

Trăsăturile lui devin neclintite, ca de gresie. De parcă ea i-ar fi atins din nou cicatricea de pe față. Într-un târziu răspunde pe un ton prea vesel, care previne din capul locului orice alte întrebări:

— Nu erau deloc sfioşi în privința corpului, nu-i aşa? E neîndoielnic. Se simțeau bine în propria lor piele.

Şi o priveşte drept în față.

Ea încuviințează.

— E foarte adevărat. Am vizitat templele Khajuraho, din nord, împreună cu doica mea, Janaki. Sunt acolo sculpturi uluitoare ce reprezintă cupluri în posturi intime, curtezane... Ei bine, să spunem că n-au lăsat nimic la voia imaginației. Pelerinii veniți acolo ar fi fost scandalizați să vadă acele imagini pe afişele cinematografice. Dar pe zidurile unui templu... sunt sacre. Sculpturile nu fac altceva decât să redea grafic scripturile hinduse. „Asta e viața" e mesajul pe care-l transmit.

— N-ar da bine deloc în Biserica Mare din Glasgow, asta-i sigur! spune Digby cu un accent intenționat mai gros decât de obicei, pentru care e răsplătit cu un hohot de râs. Serios! Niciodată nu mi-a plăcut faptul că, încă de la început, creştinismul ne spune că suntem păcătoşi. Dacă aş avea câte un bănuț pentru fiecare dată când bunica mea mi-a zis că toți băieții sunt hoți şi mincinoşi, şi că eu nu-s o excepție... Scuză-mă, Celeste! Sper că credința mea, ori lipsa ei, nu ți se pare jignitoare.

Ea clatină din cap. Cum şi-ar fi putut păstra credința după moartea părinților? Ea şi Digby sunt înconjurați de fantome, şi nu doar de cele ale sculptorilor antici care şi-au lăsat amprenta în piatră.

— Digby, părinții tăi cum au murit?

Întrebarea ei pluteşte în aer asemenea unei *gandharva*. Chipul lui se întunecă; un băiețel străduindu-se să se arate stoic în fața a ceea ce nici măcar nu poate fi rostit.

— Oh, uită că te-am întrebat aşa ceva, te rog! Uită!

Buzele lui se întredeschid ca pentru a vorbi. Apoi se închid la loc, ferm.

Pe drumul de întoarcere sunt amândoi tăcuți. Ea simte aura călătoriei înapoi în timp, un dar pe care îl oferă Mahabalipuramul vizitatorilor săi. Își face griji pentru Digby. Amândoi sunt croiți din țesătura pierderilor. Se uită la el pe furiș, la bărbia lui fermă, la umerii puternici, musculoși. „Doar nu-i făcut din porțelan, ce naiba! N-a pățit nimic!”

— Celeste..., rostește Digby când ajung acasă la el, și glasul îi e asprit de tăcerea acumulată pe drum.

Ea întinde mâna și i-o cuprinde pe a lui înainte să mai poată adăuga ceva.

— Digby, îți mulțumesc mult pentru această zi minunată.

— Exact asta voiam eu să spun!

Celeste zâmbește, deși e copleșită de tristețe și de un dor straniu. Îi strânge degetele, ținându-și trupul în frâu, drept. Coboară privirea spre mâinile lor.

— Ești un om nemaipomenit, Digby. Rămas-bun! Iată, am spus-o eu pentru amândoi.

CAPITOLUL 19. PULSATIL

1935, Madras

Digby îşi jură că nu se va gândi la ea. Şi se gândeşte tot timpul. E dăltuită în memoria lui ca o sculptură în piatră. Gândurile la ea supraviețuiesc unui anotimp ploios care nu-şi merită numele, unui taifun care şi-l merită şi unei „primăveri" care s-a sfârşit într-o clipită. Încă simte izul mării, gustul sendvişurilor cu chutney, iar în fața ochilor îi apare chipul lui Celeste dormitând – un chip care lasă să se vadă prin ce a trecut, chiar dacă cicatricile ei nu sunt la fel de vizibile ca a lui.

O singură consolare are: Esmeralda. Până acum nu a dezmințit lauda lui Owen, potrivit căreia e „o bijuterie sută la sută sigură". Are o sumedenie de idiosincrazii, dar răsplăteşte răbdarea proprietarului. În weekenduri îl conduce spre noi privelişti, testând periferiile oraşului: Muntele Saint Thomas, plaja Adyar şi chiar Tambaram.

Deşi raza de deplasare i s-a extins față de zilele în care îşi folosea bicicleta, cercul de prieteni i-a rămas la fel de mic: Honorine, familia Tuttleberry şi Ravichandran. Lena Mylin îi scrie misive flecare; ea se recuperează bine, iar Franz îi trimite salutări. Include în plic şi o fotografie îmbietoare a casei lor de oaspeți de la proprietatea AllSuch, unde – spune ea – Digby poate să picteze şi să se odihnească. El i-a promis că îi va vizita vara viitoare, când în Madras va deveni insuportabil.

Digby şi Honorine sunt invitați de cei doi Tuttleberry la Balul de Toamnă al Institutului Feroviar, despre care Jennifer susține că e un „eveniment „de neratat" – şi se pare că nimeni din comunitatea anglo-indiană nu l-a ratat. Bunicii şi bunicile cu păr cărunt, alături de copiii mici, moțăie prin colțuri, netulburați de formația Denzil and the Dukes care interpretează pe scenă toate melodiile posibile, de la swing la polci. O solistă senzuală se alătură orchestrei la piesele „April

Showers” şi „Stardust”. Digby priveşte un cuplu de vârstă mijlocie care se strecoară printre perechile care dansează; cei doi sunt căsătoriţi de atâta vreme, încât trupurile lor s-au mulat unul pe celălalt.

Jennifer îl ridică de pe scaun, ignorându-i protestele.

— Te învăţ eu, nici o grijă! Nu poate fi mai greu decât chirurgia.

Digby ar prefera totuşi o gastrectomie.

— Condu din mişcările şoldurilor, îi spune ea încurajator.

Sosirea fratelui ei, Jeb, împreună cu un mic grup de amici arătoşi stârneşte agitaţie.

— Prinţul din Perambur ne onorează cu prezenţa în seara asta, comentează Jennifer încruntându-se.

În aceeaşi clipă, o tânără îşi împinge scaunul în spate şi iese din sală, urmată de părinţii şi de fraţii şi surorile ei, toţi aruncându-i lui Jeb priviri mânioase. Jeb stă nemişcat – umil, politicos, cu ochii îi podea. Jennifer clatină din cap şi îi explică lui Digby:

— Mary şi Jeb au fost promişi unul altuia încă din copilărie. El i-a dat chiar un inel. Şi deodată, în urmă cu câteva zile, fratele meu a părăsit-o. Încă sunt supărată pe el.

Aşezat înapoi pe scaunul lui, Digby îl priveşte pe Jeb deplasându-se prin sală aidoma unui candidat la o funcţie publică, schiţând un salut către Denzil and the Dukes, care îi răspund ca unui cap încoronat. Apoi trece pe lângă Jennifer, care strâmbă din nas la apropierea lui, însă el se strecoară în spatele ei, o ridică de la podea şi o conduce pe ringul de dans. Orchestra atacă o piesă cha-cha-cha; ochii tuturor urmăresc perechea alcătuită din frate şi soră, Jeb conducându-şi abil partenera cu fine apăsări ale degetelor şi mişcări din şolduri. Digby e invidios pe acest talent pe care ştie că nu-l va stăpâni niciodată. E din nou frapat de contrastul dintre ochii albaştri şi părul castaniu al lui Jeb şi privirea ca de tăciune şi pletele negre, tunse bob, ale lui Jennifer. Cu sariul pe care îl poartă, vopseaua roşie care-i marchează cărarea din păr şi micul pottu

de pe frunte, ar putea fi confundată cu o tamilă, în vreme ce Jeb poate trece drept un englez bronzat, abia întors după o vară petrecută în Italia.

Fratele se desparte de sora lui zâmbitoare aşezând-o pe scaun cu o piruetă şi apoi se opreşte în faţa unei tinere frumuseţi sfioase într-o rochie albă impresionantă, cu trandafiri roşii supradimensionaţi şi un decolteu ce-i evidenţiază pieptul generos. Dar nu: cea vizată este mama corpolentă a fetei. În pantalonii săi cu talie înaltă şi cămaşa albă cu volane, Jeb seamănă cu un matador ce-şi conduce expert mătuşica pe ringul de dans, prefăcându-se uluit de talentele ei ascunse care demonstrează că, în urmă cu douăzeci de ani, era regina balului... în timp ce fiica timidă devine tot mai emoţionată pe scaunul ei, fiindcă ştie ceea ce numai Digby înţelege acum: că din clipa în care Jeb a păşit în sală, totul a fost doar un paravan, oglinzi şi fum înşelător, fiindcă zarurile fuseseră deja aruncate, iar pentru el nu exista pe lume decât o singură fată: drăguţa fiică a mătuşicii, în rochie albă decorată cu trandafiri – dragoste la prima vedere, draga mea, iubita mea, uită de toate aiurelile pe care le-ai auzit despre mine, că-s doar născociri defăimătoare ale afurisitei de Mary şi ale fraţilor ei hăndrălăi, nişte provinciali, numai minciuni, prostii, iar ei nu-s decât nişte broscoi într-o găleată care încearcă să tragă înapoi bravul suflet ce năzuieşte să vadă lumea...

Digby e doar uşor surprins când află de la Owen că pe noua drăguţă a lui Jeb o cheamă Rose. Nu poate să nu se gândească la cât de încântată ar fi Celeste de tot acest spectacol şi de dedesubturile lui. Însă Celeste e doar un vis cu ochii deschişi, în timp ce femei în carne şi oase, învăluite în nori de parfum, trec prin faţa lui, invitându-l din priviri să pornească în aventură. O oră mai târziu, când pleacă însoţit de Honorine, dansul e încă în toi.

Digby îşi conduce motocicleta cu viteză mică, singura pe care o poate atinge Esmeralda cu pasager în ataş, mergând adică doar puţin mai repede decât o bicicletă. Briza mării e

mângâietoare, purificatoare. Digby îşi ridică pe frunte ochelarii de motociclist, iar Honorine zâmbeşte, cu părul fluturând în jurul capului.

— Totul e trandafiriu pentru Jeb, îi strigă Digby peste umăr, având încă în minte imaginea rochiei albe cu trandafiri roşii.

Ar vrea să vorbească despre Celeste, dar sigur că n-a pomenit nimic despre ea şi nici despre excursie, nu i-a rostit numele în faţa nimănui.

Honorine râde şi strigă la rândul ei:

— Trandafirii ar fi doar nişte buruieni nesuferite, dacă florile lor nu s-ar ofili niciodată. Frumuseţea e dată de conştientizarea faptului că nu durează.

„Ei, Jeb ştie asta, fără îndoială", îşi spune Digby. „Dar o ştie oare şi Rose? Şi dacă frumuseţea e dată de efemeritate, cum rămâne cu lucrurile frumoase pe care nu le poţi avea? Poate că genul acela de frumuseţe rezistă pentru totdeauna."

Sosirea zilelor toride de vară marchează începutul unui an nou la Longmere; Muthu consemnează momentul în calendarul din bucătărie.

Trece pe lângă anticamera sălii de operaţii şi, ştergându-şi sudoarea cu batista, recunoaşte pacientul întins pe o targă. Ochii albaştri şi pielea uşor bronzată îi dau o înfăţişare de britanic – o raritate printre clienţii secţiei de chirurgie de la Longmere.

Aruncă o privire listei de pacienţi a lui Claude şi vede un singur nume, pe cel al lui Jeb.

— E o nimica toată, spune acesta, stânjenit să dea ochii cu Digby. Un amărât de abces, explică arătând o umflătură roşie de pe gât. Mi-am zis că e bine să-l dreneze dr. Arnold. Claude e un sportiv entuziast, ştii doar. Vine la fiecare meci pe care-l jucăm în oraş.

— De când îl ai? întreabă Digby, deşi ceea ce ar vrea să spună de fapt e: „Nu l-aş lăsa pe Claude nici să-mi desprindă o lipitoare de pe spate".

Şi se uită mai îndeaproape la umflătură.

— O, de luni bune, aş spune. Dar acum afurisenia a început să mă deranjeze.

Când vine brancardierul lui Claude să-l ducă în sala de operaţii, Jeb îşi flutură voios mâna în semn de rămas-bun.

„De luni bune?” Gândul nu-i dă pace. Apoi începe să-l îngrijoreze.

Trimite un stagiar s-o roage pe Honorine să vină în sala de operaţii, dacă poate. Îşi pune salopeta chirurgicală şi intră în sală ca să se mai uite o dată. Cloroformul şi-a făcut treaba: ochii lui Jeb sunt închişi. Umflătura e roşie, de un roşu-aprins, semănând foarte bine cu un abces. „Poate că m-am înşelat”, îşi spune Digby. Dar când pune degetele pe ea, nu e caldă, cum ar trebui să fie un abces. Aşa cum se temea, e pulsatilă, palpitând sub degetele lui.

— Măi să fie, iată-l chiar pe dr. Kilgour! exclamă Claude venind din spatele lui, spălat şi îmbrăcat în salopeta chirurgicală, în clipa în care Honorine intră, lipindu-şi masca de faţă.

Mai e mult până la ora prânzului, însă lui i se pare că simte în răsuflarea lui Claude metabolitii alcoolului.

— Nu-ţi dăm destul de lucru cu băştinaşii? Ai venit să tragi cu ochiul?

Dacă întrebarea lui e însoţită de un zâmbet, masca i-l ascunde, iar în priviri nu i se citeşte câtuşi de puţin.

— Oh, scuze! Doar că îl cunosc pe Jeb. E fratele unei prietene. L-am zărit întâmplător în anticameră. Mă întreb..., rosteşte coborând glasul. Sunt îngrijorat, doctore Arnold. E posibil cumva să fie un anevrism, şi nu un abces?

Privirea lui Claude devine ca de gheaţă. Ura evidentă din ochii lui îi stârneşte lui Digby un fior. Pentru o clipă se întreabă dacă nu cumva motivul e Celeste, doar că singurul păcat pe care l-a comis e cel din mintea lui.

Claude îşi recapătă controlul.

— Aiurea, băiete! Sunt sigur că eşti pe-aici de destulă vreme ca să poţi recunoaşte un abces atunci când îl vezi. E plin de

puroi. Pulsațiile sunt date de vasele din spatele lui. Suntem la tropice. Abcesele piogene sunt mai dese aici decât acneea.

Cuvintele nu sunt îngălate, ci pronunțate cu atenție. E posibil să aibă dreptate.

— Doar că nu e cald, insistă Digby. Poate inserarea mai întâi a unui ac ar clarifica...

— E un abces plin cu puroi, îl întrerupe Claude pe un ton plat. Eu drenam aşa ceva când tu încă învățai să mâzgăleşti pe hârtie! Stai deoparte şi uită-te!

Dr. Claude Arnold face o incizie cu scalpelul în umflătură înainte ca antisepticul să apuce să se usuce. Puroiul se revarsă, gros şi vâscos, iar Claude se întoarce spre Digby gata să spună „Vezi?!", dar o secundă mai târziu un jet de sânge roşu-deschis, arterial, îl împroaşcă în față. Sare înapoi uluit, dar nu destul de repede, fiindcă îl loveşte următorul, țâşnind iar şi iar, cu fiecare bătaie a inimii lui Jeb.

Când se trage în spate, Claude dărâmă un taburet. Digby face un pas în față şi înşfacă un tifon chirurgical cu mâinile fără mănuşi ca să apese anevrismul, fiindcă exact asta e: o zonă slăbită a peretelui arterei carotide. Honorine îşi lasă masca să cadă şi se apropie să dea o mână de ajutor.

Incizia făcută de Claude e atât de lungă şi de adâncă, încât compresia nu poate stăvili jetul. Tifoanele se înroşesc, la fel ca degetele lui Digby; sângele se scurge de pe masă, băltind pe podea. Digby cere un ac de sutură. Deja fața lui Jeb a devenit de un alb fantomatic. Când îndepărtează tifoanele, sângele țâşneşte mai puțin viguros din incizia lată. Coase vasul în grabă, rudimentar, însă inima lui Jeb s-a oprit deja, fiindcă nu mai are suficient sânge pe care să-l pompeze. Pacientul este exsangvinat. Ochii lui sunt pe jumătate deschişi şi Digby îi simte ațintiți asupra lui, ca pentru a-l întreba: „De ce l-ai lăsat să-mi facă una ca asta?"

Zgomotul făcut de taburetul răsturnat i-a atras pe toți cei aflați în preajmă. Un mic grup s-a strâns în sală, privind spectacolul sinistru.

— Ei, naiba să mă ia! exclamă Claude de la doi metri distanță, spărgând tăcerea aşternută.

E aproape la fel de palid ca Jeb, cu excepția sângelui care l-a stropit pe față. Toate privirile sunt fixate asupra lui, aşa lamentabil cum arată.

— Amărâțenia aia l-ar fi omorât oricum, spune el. Nu s-a întâmplat nimic, mai bolboroseşte şi iese din sală, împleticit.

CAPITOLUL 20. ÎN CASE DIN STICLĂ

1935, Madras

Pe fereastra bisericii, Digby vede cimitirul învecinat. „Claude, câte suflete ai trimis deja aici?" Individul a revenit la „lucru" a doua zi, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Îşi scutură un fior în vreme ce un glas interior îl avertizează: „Fii precaut, Digby! Nici un chirurg nu este infailibil."

Serviciul religios a trebuit mutat de la Perambur într-o biserică mai mare din Vepery. A venit întreaga comunitate anglo-indiană, femeile purtând pălării şi văluri negre. Abia poate zări altarul dincolo de coroanele şi jerbele îngrămădite lângă sicriu. O fotografie înrămată cu un Jeb chipeş, rezemându-se într-o crosă de hochei, îi aminteşte lui Digby de Rudolph Valentino[42]. Aerul din biserică e fierbinte, slujba e lungă, iar în atmosferă pluteşte greu parfumul gardeniilor.

Colegii de echipă ai lui Jeb, în tricouri albastre şi pantaloni albi, poartă sicriul în lungul navei, în timp ce vaierul unei femei străpunge liniştea şi hohote de plâns umplu treptat biserica.

Afară, Digby îşi aude numele strigat de cineva. Owen îl prinde de mână. E aplecat de spate, nedormit.

— Doctore, ştim ce s-a întâmplat în sala de operaţii. Ştim. Eu ştiu că ai încercat să-l opreşti.

Digby n-a spus nimic, nimănui din afara spitalului.

— Vreau să te anunţ că am vorbit cu superintendentul spitalului, continuă Owen îndreptându-se de spate. Ticălos cu două feţe! Tot ce-l interesa era să-l protejeze pe Arnold. Însuşi marele şef al Căilor Ferate a înaintat guvernatorului o petiţie în

---

[42] Actor de origine italiană care a jucat în filme ale studiourilor americane în anii '20 ai secolului trecut, fiind unul dintre primele sex-simboluri hollywoodiene.

numele familiei. Guvernatorul l-a chemat la el pe directorul Serviciului Medical Indian şi a promis că se va face o anchetă. Nu vom lăsa lucrurile aşa, Digby. Ştiu că e şeful tău, şi aşa mai departe, adaugă Owen scrutându-i faţa. Dar, doctore, nu-l proteja pe ticălosul ăla!

— Owen, dacă voi fi întrebat, voi spune adevărul, răspunde el simplu.

Celălalt încuviinţează, apoi continuă:

— Jeb nu era vreun sfânt. Încă nu terminase de zburat din floare-n floare. Dar nu merita aşa ceva.

Digby îi pune întrebarea care-l tot frământase.

— Owen, de ce nu s-a dus Jeb la Spitalul Căilor Ferate?

Motivul s-a dovedit a fi noua lui pasiune, Rose.

— Rose e fiica superintendentului spitalului. Ştii că el era un fel de Romeo. Ei, şi Rose a devenit geloasă peste poate când a aflat că el curta alte fete încolo şi-ncoace. S-a băgat şi taică-său. Partea cea mai neplăcută e că omul locuieşte chiar vizavi de noi. A venit acasă, a făcut o scenă şi pe urmă fiul lui a început să strige că familia noastră e aşa şi pe dincolo, şi nici una, nici două, s-a iscat o bătaie în toată regula, cu crose de hochei, pietre, bâte şi toate cele. Chiar şi mama mea a tras câteva şuturi. Aşa că înţelegi, doctore. De asta nu s-a dus Jeb la Spitalul Căilor Ferate.

În atenţia redactorului-şef, The Mail*:*

Moartea lui Jeb Pellingham, tânără speranţă a hocheiului olimpic, este o tragedie naţională. Dar modul în care e tratată familia lui constituie o ruşine naţională. Domnul Pellingham a murit ca urmare a neglijenţei unui chirurg de la Spitalul Longmere, însă în ciuda promisiunilor făcute de guvernator, de a se iniţia o anchetă, au trecut două luni şi încă nu s-a stabilit o dată pentru proces. Între timp, familia şi delegaţii comunităţii anglo-indiene nu reuşesc să obţină o copie a raportului anatomopatologic.

Domnul Pellingham a avut ghinionul să ajungă pe mâna unui chirurg a cărui reputație este atât de proastă, încât a fost dat afară de la Spitalul General Guvernamental. Nici un european nu dorește să fie tratat de el. Și totuși chirurgul respectiv rămâne la Longmere, unde e plătit bine pentru a face foarte puțin, iar puținul pe care îl face este periculos. Curioși, cetățenii ar putea întreba: motivul să fie oare acela că unul dintre frații lui este secretarul principal al viceregelui, iar celălalt e guvernatorul unui teritoriu din nord? Altfel, de ce este protejat acest criminal?

Odinioară, noi, anglo-indienii, eram mândri fii și fiice de britanici, cu toate privilegiile care decurg din cetățenie. Acum s-a schimbat situația. Dacă autoguvernarea Indiei devine o realitate, fără îndoială că vom ajunge și mai lipsiți de drepturi. Și totuși țara se bazează pe noi pentru buna funcționare a aparatului de stat. A venit vremea ca întreaga comunitate anglo-indiană să-și reconsidere susținerea neclintită acordată guvernului încă de la revolta din 1857, când băieții de la Colegiul La Martinière din Lucknow au rezistat pe baricade, sau de pe vremea lui Brendish și Pilkington, care au izbutit, în ciuda riscului considerabil, să le semnaleze britanicilor din biroul de telegraf din Delhi că răsculații au pătruns în oraș. În marele război mondial, trei sferturi dintre anglo-indienii eligibili au luptat cu onoare. Dar nu mai putem rezista.

India a pierdut un om bun în persoana lui Jeb Pellingham, și odată cu el, poate cea mai bună șansă de a cuceri o altă medalie de aur la hochei. Indiferența față de moartea lui și lipsa unei anchete constituie lovituri date în inima comunității anglo-indiene. Nu ne vom opri aici.

Cu sinceritate,

Veritas

Celeste lasă ziarul să cadă pe masă. Deodată, parcă se află într-o casă din sticlă şi întregul Madras priveşte înăuntru. Secţiunea din *The Mail* dedicată scrisorilor primite este mai populară chiar decât prima pagină. În lunile precedente, cititorii au fost captivaţi de dezbaterea pe tema angajării indienilor calificaţi în Serviciul Civil Indian. Modificarea acestei reglementări era menită să potolească spiritele indienilor, însă ofiţerii britanici din vechea gardă a SCI spumegau, înfuriaţi de o asemenea „diluare" a cadrelor cu nativi. „Fără «Cadrul de Oţel» al SCI britanic, India se va prăbuşi", scria autorul unei scrisori, în vreme ce altul susţinea că „e bine cunoscut faptul că brahmanii dau rateuri când sunt acceptaţi la cele mai înalte niveluri". Fuseseră primite atât de multe scrisori de la ofiţeri ai SCI (care semnau doar cu o iniţială), încât se vorbea despre o „revoltă a albilor", spre iritarea viceregelui.

Scrisoarea semnată Veritas poartă marca adevărului chiar şi atunci când îl acuză pe soţul ei nici mai mult, nici mai puţin decât de crimă. Un om care e indiferent la rugăminţile soţiei lui şi care-i smulge copiii de la sân sigur îşi transpune această cruzime şi la locul de muncă. Secretul bunelor îngrijiri ale pacientului, a citit ea undeva, este acela de a-ţi păsa de el, şi dacă acest adagiu este adevărat, atunci Claude nu poate decât să eşueze în profesia lui. Şi el s-a născut în India, dar într-o familie de militari. Mult timp ea a crezut că rana din sufletul lui a fost cauzată de faptul că atunci când era foarte mic a fost smuls din braţele doicii şi trimis departe de casă, în Anglia. Dar acelaşi lucru li s-a întâmplat şi fraţilor lui, iar ei au devenit oameni amabili, generoşi, de succes. Claude părea la fel când l-a cunoscut ea; s-a îndrăgostit de înfăţişarea lui, de încrederea în sine şi de tenacitatea cu care îi făcea curte. A avut nevoie de timp pentru a-şi da seama că-i lipsea ceva; piesa aceea lipsă l-a împiedicat să aibă o căsnicie fericită şi o carieră prosperă.

În seara asta, Celeste e în camera de zi când Claude revine acasă în costumul alb de tenis. Privirea i se opreşte asupra

ziarului *The Mail*, aflat pe masă în faţa ei. Nu se uită la ea. În faţa tăvii cu băuturi, îşi toarnă una mică.

— Peluza pare foarte uscată. Vrei tu să vorbeşti cu *maali*, draga mea? rosteşte pe tonul lui de zi cu zi, binedispus.

Se îndreaptă spre biroul lui cu paharul în mână, nereuşind să ascundă cu trupul decantorul de whisky pe care l-a subtilizat de pe tavă.

A doua zi la micul-dejun, Claude are ochii mai înceţoşaţi decât de obicei. Se întrerupe deodată în vreme ce îşi curăţă oul de coajă, apoi se ridică şi iese din încăpere. Ea îşi închipuie că ceva din ziarul *New India*, aşezat lângă farfuria lui, l-a tulburat. Dar nu, motivul este telegrama de sub ziar.

SCRISOAREA VERITAS PUBLICATĂ ÎN BOMBAY CHRONICLE STOP CONSULTAT TOBY STOP NU CONTACTA REPET NU CONTACTA TOBY SAU PE MINE LA BIROU STOP

E de la fratele său Everett, guvernatorul Provinciei Bombay. Toby, celălalt frate menţionat în telegramă, este secretarul principal al viceregelui.

În zilele care urmează, rubrica de corespondenţă din *The Mail* menţine în actualitate problema morţii lui Jeb. Numele lui Claude nu e menţionat – spre deosebire de vicerege, de secretarul său principal şi de guvernatorul teritoriului Bombay, fapt care nu poate fi pe placul lor.

Două săptămâni mai târziu, viceregele vine la Madras, într-o vizită planificată pe care nu şi-ar fi dorit-o pe agenda lui. Când vagonul special intră în Gara Centrală, viceregele îmbrăcat doar pe jumătate trage perdelele compartimentului său şi e îngrozit văzând o mulţime de jucători de hochei în uniformă, cu panglici negre de doliu, stând tăcuţi în poziţie de drepţi. În spatele lor sunt strânse aproape o sută de persoane care ţin în mâini pancarte cu numele lui Jeb şi cuvintele EMITEŢI RAPORTUL AUTOPSIEI! Şi ele păstrează o tăcere mormântală.

Alb la faţă, viceregele trage perdelele la loc. Exact de acest lucru se temuse, aşa că ordonase ca vagonul lui să fie decuplat la depou, cu mult înainte de peron. Dar printr-un mister, mecanicul locomotivei nu a primit mesajul şi, în mod miraculos, n-a întâlnit în cale în timpul nopţii nici un semnal roşu, graţie tuturor şefilor de gară anglo-indieni de pe traseu. Aşa se face că trenul ajunge la ora şase a dimineţii, în loc de ora opt, prevăzută. Brigada de poliţie menită să-l escorteze pe viceregе nu se vede pe nicăieri şi, oricum, ar fi aşteptat în alt loc decât cel în care a ajuns el.

În mulţime se află fotografi şi reporteri de la toate ziarele indiene. În cele din urmă, roşu la faţă, cu un strop de cremă de ras încă lipit de vârful unei urechi, viceregele îşi face apariţia în uşa vagonului, se apleacă şi scoate capul în afară, dar nu coboară. Primeşte afabil petiţia mamei lui Jeb. Îşi drege glasul pentru a ţine un discurs, dar când rosteşte cuvântul „audieri”, un glas din spate urlă:

— Haa! Pe asta am auzit-o deja, nu-i aşa, băieţi?

O femeie strigă „RUŞINE, RUŞINE, RUŞINE”, iar mulţimea îi preia scandările. Bliţurile aparatelor de fotografiat scânteiază, iar viceregele se retrage înăuntru, fără a scăpa însă de umilinţa croselor de hochei care bat în peretele vagonului, asurzindu-i pe cei din interior. Ziarele descriu scena cu detalii generoase însoţite de fotografii relevante.

În seara aceea, secretarul principal al viceregelui îşi face apariţia acasă la soţii Arnold, luând-o pe Celeste prin surprindere. Toby este cel mai chipeş dintre fraţi, fiind însă mai scund decât Claude. Îl ignoră pe acesta din urmă şi îşi sărută cumnata, întinzându-i un mic dar legat cu o panglică. Ea îl deschide imediat.

— E o cutie de bijuterii de epocă, din fildeş, îi explică Toby. Am luat-o din Jaipur şi am ştiut imediat că i-o voi dărui cumnatei mele preferate.

— *Singurei* tale cumnate, Toby. Oh, dar asta...

— Celeste, o întrerupe Claude, cere-i băiatului să aducă tava cu băuturi. Noi mergem în birou...

— Care-i graba, Claude? îl interpelează enervat fratele lui. Şi lasă tava cu băuturi!

Claude tace, deşi surâsul îi e încremenit pe faţă ca gălbenuşul de ou. Când se strâng împreună, fraţii îi permit să joace rolul de frate mai mare, iar ea se întreabă acum dacă o fac din milă, fiindcă ei s-au descurcat în viaţă mult mai bine decât el.

Toby continuă să-i ţină mâna într-a lui.

— Celeste, transmite-i, te rog, salutările mele lui Janaki.

După toate aparenţele, secretarul viceregelui nu doreşte să se retragă în birou, deoarece, când ajunge în capătul scărilor, Celeste îl aude vorbind pe un ton cu totul diferit de cel în care i s-a adresat ei:

— Ce lucru imbecil ai făcut, Claude! Chiar ţi-ai închipuit că viceregele vrea să audă şi versiunea ta? Chiar nu-ţi dai seama că ar fi şi mai stânjenitor pentru el? Şi pentru mine?

Răspunsul lui Claude e inaudibil.

— Nu, *tu* să mă asculţi! exclamă Toby. Nu! Exact invers. Am venit să te anunţ că, din ordinul viceregelui, se va face o anchetă. Mâinile noastre sunt legate.

Celeste nu aude replica bâiguită a lui Claude, pe care Toby i-o întrerupe:

— Opreşte-te! Nici un cuvânt în plus! Vreau să pot jura liniştit că am venit s-o văd pe Celeste şi că n-am discutat cu tine despre caz. Nici viceregele şi nici fraţii tăi nu vor interveni. Nu ne scrie şi nu trimite telegrame. Să-ţi intre bine în cap, Claude: nu va fi o formalitate. Viceregele vrea să se afle *adevărul*.

Urmează o tăcere îndelungată, după care îl aude spunând cu blândeţe în glas:

— Îmi pare rău, Claude. Situaţia asta va pune reflectoarele pe tine. Trecutul va ieşi la iveală. Uită-te bine la tine însuţi. Şi, pentru numele lui Dumnezeu, stai departe de tava cu băuturi până când se sfârşeşte chestia asta!

Toby aruncă o privire spre uşă şi o vede pe ea, încremenită pe palier. Faţa lui are o expresie dureros de tristă.

Ziarele scriu că viceregele a autorizat plata unor despăgubiri pentru familia Pellingham şi a numit o comisie din care fac parte un fost guvernator, doi reprezentanţi ai comunităţii anglo-indiene, şeful Serviciului Medical Indian şi doi distinşi profesori de chirurgie de la colegiile medicale din Bombay şi Calcutta. Data este stabilită pentru două luni mai târziu. Comisia poate să cheme martori, iar concluziile sale vor avea efect obligatoriu.

În zilele următoare, cei doi îşi văd de vieţile lor separate. Dacă ea însăşi este stresată, Celeste nu poate decât să-şi imagineze cum se simte Claude. El îşi petrece mult timp la club, cu toate că acolo este subiect de bârfe. Poate că i-ar fi mai greu să stea acasă şi să dea ochii cu ea; la club se refugiază în câte un ungher întunecat, ori singur, ori cu parteneri de pahar prea cercheliţi ca să-l mai judece aspru.

La sfârşitul săptămânii, când se întoarce acasă pe seară, e surprinsă să-l găsească pe Claude acolo. El se ridică în picioare cu o mişcare elegantă şi, înainte să apuce ea să-şi scoată boneta, trimite să li se aducă ceaiul. Are deja câteva pahare de gin la bord.

— Draga mea, audierile vor începe în curând, îi spune, iar ea rămâne tăcută, cu mâinile nemişcate în poală. E o chestie politică, ştii tu. La urma urmei, în sala de operaţii se petrec şi lucruri neplăcute. Nutresc speranţa că voi avea câştig de cauză. Am un plan.

Omul trebuie să aibă credinţă, adaugă zâmbind larg. Să nu renunţe niciodată.

Sub ochii lui sunt pungi care nu erau acolo înainte. Reţeaua fină de capilare de pe nas şi obraji este mai proeminentă. I-ar fi milă de el dacă ar arăta că are remuşcări şi dacă nu s-ar strădui atât de tare să-şi disimuleze frica.

— Dar, draga mea, lucrurile *pot* lua o întorsătură urâtă. Asta dacă prietenul tău, Digby, decide să mă vorbească de rău.

— E colegul *tău*, Claude, replică ea iritată. L-am dus o dată la Mahabalipuram, cu mult timp în urmă, şi ţi-am spus înainte.

— Păi, cine crezi că e autorul scrisorii ăleia? Veritas! El trebuie să fi fost!

Ea face ochii mari.

— Eşti smintit! De ce s-ar da drept anglo-indian?

E prima dată când discută împreună despre problema lui. Poate că din acest motiv simte ea cum începe să clocotească de furie.

— Ei bine, draga mea, uite de ce. Din invidie, de ce altceva? Râvneşte la postul meu. Oare din pură *întâmplare* şi-a băgat nasul în sala de operaţii când a... când a apărut o complicaţie? Iar pe urmă a interpretat greşit ce-a văzut, şi moara zvonurilor a început să împrăştie o poveste falsă. Cu asta mă lupt eu acum. Iar dacă el nu renunţă la versiunea lui, corabia noastră se poate duce la fund.

Tace şi aşteaptă. Celeste pare gata să-i râdă în faţă. Lustrul lui de afabilitate începe să crape.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Celeste, cum îţi închipui că pot să menţin totul pe linia de plutire? Ai trăit atâţia ani în confort. Dar rezervele ar putea fi mai firave decât crezi tu...

Ea vede aievea chipurile băieţilor; şi-i imaginează întorcându-se din Anglia fiindcă tatăl lor nu le mai poate plăti taxele şcolare. Dar gândul e unul fericit, nicidecum ce şi-a dorit Claude.

— Dacă sunt dat afară din Serviciul Medical Indian, dacă îmi pierd pensia... la naiba, Celeste, ăsta ar fi sfârşitul!

„Şi odată ce copiii mei se vor întoarce, nu voi mai avea nici un motiv să rămân cu tine, Claude."

— Chestia, draga mea, e că trebuie să fiu sigur că tânărul Digby nu va depune mărturie falsă.

— Şi ce vrei, Claude? întreabă ea abia auzit. Pentru numele Domnului, spune-o şi gata!

— Nimic! Nu... nu vreau nimic de la tine, biata mea dragă. Dar trebuie să-ţi spun... Îi voi da de ştire lui Digby că-l voi numi copârât în procesul de divorţ.

La început cuvintele lui par să nu aibă nici un sens. Apoi însă înţelege.

— Claude, cum îndrăzneşti să mă foloseşti în felul ăsta? Ca monedă de schimb în mica ta stratagemă sordidă?

— Dar ascultă-mă, draga mea, nu se va ajunge la aşa ceva! Digby îşi va schimba melodia după care joacă. Trebuie doar să-i amintesc care e locul lui. Cine ar avea încredere în cuvântul unui ins care se coboară într-atât încât să se culce cu soţia superiorului său?

— Să se culce cu... cu *mine*?

Calmul de care dă dovadă o surprinde şi pe ea. Vorbele lui sunt atât de mârşave şi de demne de dispreţ, încât strigătele ei revoltate ar fi o reacţie mult prea generoasă. De aceea se mărgineşte să se uite fix la el vreme îndelungată, să-l urmărească zvârcolindu-se.

— Claude, am suportat multe din partea ta în decursul anilor. Iar acum vrei să-ţi salvezi pielea cu o minciună care ar face din mine o adulterină? Doar de atâta eşti în stare? Lasă-l la o parte pe Digby, deocamdată; chiar te deranjează atât de puţin să mă calomniezi? Sau să apari ca un încornorat? Ori să-mi târăşti fiii prin toată mizeria asta? Chiar nu există în tine nici un dram de onoare şi de decenţă, când te uiţi dincolo de suprafaţă? Asta e deci piesa lipsă. Fraţii tăi o au şi pentru ei a însemnat totul, nu vezi?

Menţionarea fraţilor lui ca etalon are rolul de a-l întărâta. Şi e o dovadă a stării lui jalnice faptul că nu reacţionează, nu tresare, ci doar se uită la ea rugător.

— Dar te asigur că nu se va ajunge la aşa ceva, Celeste. E doar o stratagemă, spune el pe un ton jalnic. La naiba, Celeste,

ai tu un plan mai bun? La viitorul copiilor mă gândesc. La viitorul nostru...

Ea îl priveşte cu dezgust.

— Şi ultima dată când m-ai ameninţat cu divorţul, tot „pentru copii" a fost. Ce proastă am fost, să te las să mă obligi să-i trimitem departe! Dar a doua oară n-o mai fac!

Se ridică şi se întoarce să iasă din cameră. El o prinde de încheietura mâinii. Ea se smulge din strânsoarea lui şi se roteşte pe călcâie, privindu-l în faţă. Claude se chirceşte.

În primele ore ale unei seri de sâmbătă, Muthu apare cu ochii mari în pragul dormitorului lui Digby. El stă în capul oaselor în pat şi citeşte. Şi-a petrecut după-amiaza pictând apatic şi trăgând apoi un pui de somn lung.

— *Saar*, oaspete! Domniţa, *Saar*! rosteşte Muthu, după care se îndepărtează grăbit.

Ce domniţă? Nedumerit, Digby se spală şi îmbracă o cămaşă curată. Afară, pe verandă, zăreşte o bicicletă de damă.

În camera de zi, când vede despre cine e vorba, regretă că nu şi-a schimbat pantalonii stropiţi de vopsea. Simte un val de adrenalină şi fiece zgomot cât de mic îi pare amplificat, de la clinchetul vaselor în bucătărie până la ciripitul unui sticlete afară. Ea stă cu spatele spre el. Oare ce crede despre decoraţiunile de aici, se întreabă Digby, despre herghelia de cai din teracotă de pe verandă? Văzuse şi el versiuni gigantice ale acestora când călătorise cu Esmeralda prin sate: ofrande aduse lui Aiyanar, divinitate protectoare împotriva foametei şi a bolilor. Pe podeaua camerei lui de zi e întins un preş din iarbă-de-mătase ţesută de mână, din Pattamadai. Dar fireşte că privirea ei s-a oprit pe singurul perete ce duce lipsă de ferestre şi care e acoperit, din podea până în tavan, cu picturi *kalighat* în rame din lemn rudimentare, nici una mai mare decât o carte poştală. Un sat întreg de tablouri *kalighat* îi stă în faţă. Ea a rămas cu mâinile la piept, încremenită în acel prim moment de surprindere.

După un timp îndelungat, se întoarce spre el.

Lui i se taie respirația. E chiar mai frumoasă decât şi-o amintea. Strălucirea portocalie a soarelui la asfințit îi luminează partea stângă a feței ca unui personaj dintr-o pictură de Vermeer. Îşi aminteşte despărțirea de ea în maşină, cu atâtea luni în urmă şi atât de categorică.

Vorbeşte el primul, ca s-o scutească pe ea de povară.

— Le-am cumpărat din Calcutta, spune şi se apropie, oprindu-se în spatele ei. Am fost delegat s-o însoțesc pe soția guvernatorului din Bengal, care s-a îmbolnăvit acolo. Mi-am petrecut doar o noapte în Calcutta, dar m-am dus la templul lui Kali de pe...

— De pe malul fluviului, şopteşte ea. Eu am crescut în apropiere de locul acela.

— Vânzătorii ambulanți îi îmbiau pe pelerini să cumpere picturile. Eu însumi eram pelerin.

„Voiam să vizitez casa în care ai crescut, vechea ta şcoală, mormintele părinților tăi..."

Ea încuviințează în vreme ce strânge în mâini batista brodată.

E îmbătător să se afle în prezența ei, să-i simtă uleiul parfumat.

— Am vizitat atelierele artiştilor. Repertoriul lor nu se limitează la imagini religioase. Acela, de exemplu, continuă el, arătând unul dintre tablouri. Un delict notoriu ce implică un soldat britanic şi pe iubita lui indiancă. Sau această serie de tip teatrul vieții. Vezi cortina unui teatru occidental? Dar cu Shiva dansând. Orientul şi Occidentul în câteva tuşe de penel.

Au ajuns la pragul acela dincolo de care cuvintele îşi pierd utilitatea. Să stea atât de aproape de ea, în casa lui... Nu-şi mai doreşte să rostească nimic altceva decât numele ei. L-a pronunțat în întuneric, ascultându-i ecoul când se lovea de pereți şi de tavan. *Celeste. Celeste*. Ultima silabă persistă în unghere aidoma unei şoapte captive. Îşi doreşte să-l rostească acum, cu glas tare. Mâna i se mişcă încet, cu de la sine putere

parcă, întinzându-se spre a ei. Nu are cum să ştie că în urmă cu câteva ore soţul ei a făcut acelaşi gest, iar ea s-a ferit.

— Celeste, spune lungindu-i numele. Celeste, mai sunt şi alte picturi pe care trebuie să le vezi.

Degetele ei îşi găsesc refugiu în ale lui.

Mână în mână, se lasă condusă de el în camera alăturată, „atelierul" lui, fosta sufragerie. Picturile, terminate sau nu, au aceleaşi dimensiuni modeste ca ale celor *kalighat*, dar subiectul lor e unul singur: aceeaşi femeie. E conturată cu o frugalitate a liniilor şi culorilor: ochii căprui; părul castaniu bogat; curbura gâtului lung; dinţii uşor proeminenţi reliefaţi de buza de sus, care lui i se pare cel mai frumos lucru din lume. Celeste a văzut modelul când a schiţat-o atunci, la umbra stâncii de la Mahabalipuram. Artistul vede în protagonista lui o frumuseţe mai mare decât cea pe care o recunoaşte ea însăşi în propriile-i trăsături.

Mâna ei palpită în a lui. Digby o conduce spre dormitor.

Într-o ţară în care papagali cu aripile retezate prezic viitorul cu ajutorul unor cărţi de joc şi în care căsătoriile sunt decise graţie horoscopului, faptul că ştie la ce va duce asta – nu doar în minutele următoare, ci în zilele şi săptămânile ce vor veni – o determină să încerce să-şi desprindă mâna dintr-a lui, însă e deja prea târziu. Digby o poartă înăuntru, o strânge lângă el şi, cu un suspin, ea se lasă pradă trupului lui.

Nici unul din ei nu ştie că, de fiecare dată când se vor căuta unul pe altul pe ascuns, în arşiţa după-amiezii târzii, vor începe la fel ca astăzi, în faţa peretelui cu portrete, fiecare figură înrămată îngânând o notă, o *raga* care este numai a lor. Limba lui va coborî de pe buzele ei pe bărbie, pe mijlocul gâtului dincolo de tiroidă, de cartilagiul cricoid, până în mica adâncitură din capul sternului. Odată ce o va dezbrăca, va face un pas înapoi şi o va învârti asemenea unui dansator, răsucind-o şi admirând-o ca pe un piedestal rotitor. Îi va privi silueta înaltă şi zveltă, sânii mici, mica proeminenţă de sub ombilic, deschiderea oaselor pelviene ce par nişte aripi

fluturând deasupra picioarelor lungi, ca de gazelă, gleznele fragile şi, la urmă, degetele cu strungăreaţa dintre cel mare şi cel de-al doilea. Va privi totul pe îndelete, memorând fiece detaliu...

Celeste a avut un soţ şi un amant, acesta din urmă la fel ca ea, un pribeag în pustiul unei căsnicii nefericite, iar relaţia nu l-a ajutat pe nici unul din ei să-şi găsească direcţia în viaţă. Acum se lasă pradă lipsei de ironie şi de egotism, o inocenţă şi o puritate care îi conferă autoritate, asemenea tuşelor îndrăzneţe pe care le trasează. Pasiunea pe care o nutreşte bărbatul acela pentru ea îi înfierbântă pielea, o retrezeşte la viaţă. Cine nu şi-ar dori să fie iubit astfel?

Acum nu mai poate pomeni despre motivul vizitei ei. A venit *nu* pentru a-i cere să tacă, aşa cum ar fi vrut Claude, ci ca să-l prevină cu privire la o acuzaţie perfidă şi neadevărată despre care va afla în curând: anume, că sunt iubiţi.

Dacă nu-i spune, dacă nu se opresc... atunci acuzaţia nu va mai fi neadevărată. Dar de ce nu vorbeşte? El de ce nu întreabă?

Trebuie să-i spună. Trebuie.

CAPITOLUL 21. AVERTIZAT

1935, Madras

La patru zile după ce devin amanți, Celeste pleacă din nou spre casa lui Digby. Traversează şinele de tren spre Kilpauk, scurtcircuitând centrul oraşului. Ocoleşte o vacă şi depăşeşte un muncitor care împinge cu greu un cărucior plin cu fiare vechi. Priveşte Madrasul cu ochi noi; e o altă Celeste decât cea din urmă cu cinci zile.

Câțiva bărbați indieni cu figuri grave se holbează la ea. Stau în fața unei clădiri înalte şi înguste de pe Miller Road, Satkar Lodge. Probabil că sunt funcționari sau studenți, îmbrăcați în veşminte „moderne”: un dothi alb legat printre picioare şi un sacou din tweed – o alegere absurdă, dată fiind vremea, dar nu mai absurdă decât costumele din in şi cravatele ofițerilor din Serviciul Civil Indian. Bonetele lor tip Gandhi, cu vârfurile orientate spre înainte şi spre înapoi, simbolizează dorința de autoguvernare. Unul dintre ei strigă: „*Vande Mataram*” – Slavă ție, Patrie Mamă –, sloganul aflat pe buzele întregii țări. Uriaşul adormit se trezeşte.

„*Vande Mataram* şi ție”, ar vrea ea să urle. „Eu m-am născut aici. Asta e şi țara mea.” Dar nu cumva e o minciună? Contează cu adevărat că se simte mai mult indiancă decât britanică, dacă are toate privilegiile britanicilor? Viața alături de Claude e cea mai mare minciună dintre toate. Teama de a-şi pierde copiii a paralizat-o, a împiedicat-o să-l părăsească. A transformat-o în altceva decât este ea de fapt, şi nu mai poate suporta asta. Şi totuşi, într-un fel sau altul, minciuna crasă, detestabilă a lui Claude, menită să-i salveze pielea, a devenit adevăr: ea chiar are o relație cu Digby. De ce? Poate trupul ei să explice asta? Poate mintea ei să ofere motive post-factum? Îi e recunoscătoare lui Digby fiindcă a trezit acea parte din ea care dormita, cea mai autentică parte a ei. A făcut-o adorând-o în portretele realizate, ajutând-o să se simtă din nou o ființă

umană, *iubind-o*. Dar are oare nevoie de validarea lui, sau a oricui altcuiva, ca să existe? Dacă ar fi s-o ia de la capăt şi dacă ar fi mai tânără, Digby ar fi alesul ei. Dar acum...? Dragoste?

Pedalează mai rapid. Fuge de ceva, sau către ceva? Când ajunge la el acasă, bluza îi e leoarcă de transpiraţie. Câteva minute mai târziu, cufundându-se în el, mişcându-se una cu el, se întreabă cum a supravieţuit atât de mult timp într-o căsnicie marcată doar în răstimpuri scurte de aşa o intimitate. Atingerea lui Digby e ca un drog; naturaleţea şi ardoarea lui îi sporesc forţa îmbătătoare. Nevoia lor reciprocă tot mai intensă e ca o sculptură în nisip pe care o modelează împreună. Ea n-o recunoaşte pe femeia impudică şi nesătulă care îi porunceşte tânărului ei amant, rostogolindu-l când pe o parte, când pe alta, muşcându-l chiar în focul pasiunii.

Dar după ce se desprind unul de altul, sculptura se prăbuşeşte. Lumea şi suferinţele ei reapar. Mai devreme sau mai târziu, trebuie să se aşeze la masa consecinţelor. Cu picioarele tremurându-i, se ridică şi se îmbracă. Digby rămâne în pat, privind-o, implorând-o din ochi să nu mai plece niciodată, să rămână pentru totdeauna. Nici unul nu rosteşte numele soţului ei. Abia dacă vorbesc. El nu întreabă când o va revedea.

În curând devin nesăbuiţi. În zilele în care ea nu poate veni, lui i se pare că-şi pierde minţile. Nu poate sta locului şi se duce la Clubul Adyar să joace tenis – o obsesie recentă. Claude îşi petrece timpul la Clubul Madras. La Adyar, după ce revine de pe teren, găseşte scrisoarea pe care cineva i-a pus-o în buzunarul pantalonilor lăsaţi în vestiar.

Kilgour: Te rog să ierţi modalitatea aceasta de a-ţi transmite o anumită informaţie. Poţi face cu ea aşa cum doreşti. Este deja ştiut că mărturia ta îl poate condamna pe Claude Arnold, iar autorul acestei misive nu va vărsa nici o lacrimă pentru el. Dar trebuie să ştii că Arnold intenţionează să intenteze divorţ

şi să te numească în proces copârât. Desigur, e absurd. Dar numindu-te astfel, face ca mărturia ta să devină îndoielnică. Nu există motive pentru a crede că doamna Arnold e părtaşă la această tactică. Femeia este o doamnă. Bănuiala mea e că nu ştie ce face soţul ei. Asta îţi arată ce ticălos e individul. Intenţia lui este să te determine să dai înapoi. Dacă n-o vei face, probabil că va fi suficient de josnic încât să-şi pună planul în aplicare. Trebuie să ştii că e genul de om care nu se va sfii să fabrice dovezi. Dacă vei fi găsit vinovat, tribunalul îţi poate cere să plăteşti daune considerabile. Praemonitus, praemunitus[43]*.*

Cineva care consideră că e bine să ştii.

Avertizat înseamnă pregătit, da. Dar cum să abordeze el această avertizare? Şi de ce o scrisoare anonimă? Care dintre cunoştinţele pe care şi le-a făcut la club a scris acest mesaj?

Împătureşte hârtia şi o pune la loc în buzunar. Indignarea pe care o simte e temperată de conştiinţa faptului că acuzaţia lui Arnold e adevărată. În drum spre casă, analizează biletul din toate unghiurile posibile. Pentru o clipă se întreabă dacă nu cumva a scris-o Claude şi a pus pe cineva să i-o trimită. Dar nu. Ar fi mult prea exagerat.

Pe când se apropie de casă, rosteşte cu glas tare, adresându-se autorului scrisorii:

— Am de gând să depun mărturie. Nu am de ales. Ştiu bine ce-am văzut. Şi nu-mi pasă de numele sau de cariera mea, şi nici de ceea ce cred oamenii.

„Iar dacă Claude divorţează de Celeste, ea va fi doar a mea.”

---

[43] Sintagmă latină care se poate traduce prin „avertizat înseamnă pregătit” sau „paza bună trece primejdia rea”.

CAPITOLUL 22. NATURĂ MOARTĂ CU MANGO

1935, Madras

La ora patru şi jumătate, în timp ce-şi bea ceaiul în răcoarea bibliotecii, lângă camera de zi, Celeste vede Fordul Model T oprind în faţa casei. Claude coboară din el împleticit, se loveşte de Rollsul parcat şi din el e proiectat peste ghiveciul cu iasomie, pe care îl răstoarnă în încercarea de a intra în casă. Bea cu şi mai multă uitare de sine, începând chiar din momentul trezirii, bănuieşte ea. Când o vede, Claude o priveşte surprins. Încearcă în zadar să-şi recapete stăpânirea de sine, cu ochii apoşi.

— Cum ţi-a fost ziua de azi? o întreabă rostind cuvintele cu mare grijă şi totuşi împleticit; ea nu-şi poate ascunde repulsia. La ce mama dracului te uiţi? exclamă apoi pe un ton hain, renunţând la orice aparenţă de politeţe, fără să aştepte măcar ca şoferul să plece.

În trecut se putea baza pe buna lui cuviinţă, în orice împrejurări. Oare nu era ăsta semnul bunei educaţii *englezeşti* – spre deosebire de educaţia ei corcită? Chiar dacă visa s-o omoare şi s-o taie în bucăţi, până când avea s-o facă, tot îi trăgea scaunul când se aşezau la masă.

— Adu-mi de băut, Celeste! îi cere, aplecându-se deasupra ei.

Absenţa obişnuitului „draga mea” vine ca o uşurare. Se ridică pentru a se îndepărta de el, dezgustată să-l simtă lângă ea. Claude presupune că se duce să-i pregătească o băutură şi adaugă mărinimos:

— Toarnă-ţi şi ţie un pahar.

— Nu, e mult prea devreme. Vino-ţi în fire, Claude! Nu-ţi mai trebuie nimic de băut.

La fel de bine ar fi putut să-l pălmuiască.

— Celeste! strigă el răsucindu-se pe călcâie şi întinzând un deget bâjbâitor în direcţia ei. Trebuie să ştii...

Dar îşi pierde echilibrul şi cade, lovindu-se cu capul de măsuţa de cafea. Îşi duce o mână la frunte; pe vârfurile degetelor are sânge.

— Oh, Doamne! exclamă apoi, speriat, după care vomită pe măsuţă.

Ridică spre ea o privire jalnică, în vreme ce un fir de salivă i se scurge de pe buze.

Ea izbucneşte într-un râs amar.

— Claude, singurul tău talent real era acela de a ţine la băutură. Nu ştiu de ce am rămas cu tine atâta timp.

Iese apoi din casă şi îşi ia bicicleta. Există o altă persoană faţă de care trebuie să fie sinceră.

Se înserează când intră în apartamentul lui Digby, luându-l prin surprindere. El e în atelier, fără cămaşă, spălându-şi pensulele în terebentină. O lumânare din parafină învăluie într-o lumină palidă scena cu natură moartă pe care a pregătit-o: un vas din lut descentrat şi trei fructe de mango pe masa din lemn. Alături de vas, un sari verde-smarald pare aruncat la nimereală pe masă, astfel că o parte a lui atârnă pe lângă un picior ca o cascadă, materialul adunându-se pe podea aidoma unui buchet dezordonat.

Ea dă pe gât un pahar de apă. Când priveşte apoi spre chipul lui, sesizează că ceva s-a schimbat. „Oare s-au luat de el?" Se uită în jur cu atenţie, îndelung, ca pentru a memora totul, şi se întoarce spre Digby.

*

El îi vede expresia şi înţelege imediat că a venit ca să-şi ia rămas-bun. Inima îi încremeneşte. Are senzaţia că i-a fost înfipt un par sub coaste, în plexul solar. Face şi ea parte din complot?

Într-un târziu, cu lacrimi în ochi, Celeste îngaimă:

— Digby, eu...

— Nu! Încă nu. Aşteaptă... nu-mi spune!

Se apropie de ea inspirându-i parfumul, văzându-i fruntea umezită şi adâncitura lăsată de pălărie. În facultate văzuse un spectacol în care Harry Alienistul chema pe scenă oameni din public şi apoi, ducându-şi un deget la tâmplă, începea să dezvăluie informaţii personale despre ei.

— Ai hotărât să rămâi împreună cu Claude, nu-i aşa? întreabă neputând să-şi stăpânească amărăciunea din glas.

— Nu. Dimpotrivă.

E luat prin surprindere şi nu mai ştie ce să spună. Faţa i se luminează.

— Digby, am venit să-ţi spun că Claude intenţionează să intenteze divorţ şi să te numească...

— Ştiu.

E rândul ei să fie surprinsă.

— Poftim? De unde?

— Am primit o scrisoare anonimă în care eram avertizat. La Clubul Adyar. De la cineva care nu-l are la inimă pe soţul tău. Dar ceea ce aş vrea *eu* să aflu, Celeste, e de unde ştie Claude.

Râsul ei răsună ca plesnetul unei cravaşe.

— Nu ştie despre noi, Digby! E doar o stratagemă. Cum nu te poate ameninţa pe tine în mod direct, e dispus să mă sacrifice pe mine ca să te doboare.

— Stai...! De asta ai venit aici prima dată când...? În ziua aceea în care ai apărut pe neaşteptate? Ai venit ca să mă îndemni în numele lui să nu depun mărturie?

— Dumnezeule, nu! Am venit ca să te *previn*. În clipa în care mi-a spus ce are de gând – să mă arate pe mine ca pe o adulterină ca să-şi îndeplinească el scopurile –, m-am înfuriat. Am plecat de acasă. Mi-am luat bicicleta doar ca să merg undeva. Şi am ajuns aici. Da, intenţionam să te avertizez. Dar dacă-ţi aminteşti, adaugă ea cu o izbucnire de mânie în glas, nu am mai apucat s-o fac.

Cuvintele lui Digby sunt încărcate de venin:

— De ce nu mi-ai spus? Ai decis cumva că, dacă tot e să plăteşti oala spartă, de ce să nu le zobeşti şi pe celelalte? Ţi-ai zis cumva: „Ia să mă culc eu cu amicul Digs înainte să fie redus la tăcere”? Poate că şi acum eşti tot de partea lui, continuă el ridicând şi mai mult glasul.

— Termină, Digby! îl întrerupe ea pe un ton calm, poruncitor şi totodată rănit. Dacă ai de gând să strigi la mine, plec. Mi-a ajuns deja pe ziua de azi.

Stă dreaptă, cu fruntea ridicată, cu unghiile albite, în timp ce-şi strânge în mâini poşeta de parcă ar crede că ea îi asigură libera trecere către ce va urma. În lumina lumânării din parafină, seamănă cu modelul unui pictor. Iar pictorul rămâne cu privirea ațintită asupra ei.

— Îmi pare rău, murmură el spăsit.

— Claude ar face orice ca să scape cu fața curată, inclusiv să mă sacrifice pe mine. Ar face *orice* ca să te discrediteze pe tine. Dar crede că nu se va ajunge aici; că dacă te numeşte copârât la divorţ, vei ceda. Eu mă rog să n-o faci. Poate a crezut că *eu* voi ceda şi voi veni să te implor. Dar nu merge aşa, nu cu mine. Eu *vreau* divorțul...

Să îndrăznească oare să se bucure? De ce figura ei nu oglindeşte entuziasmul pe care-l resimte el?

— Celeste... Atunci, nimic nu ne poate opri... Putem fi împreună.

Ea clatină din cap.

— Nu înțeleg, Celeste... Te iubesc! N-am spus asta nimănui până acum, cu excepția mamei. Te iubesc.

— Digby, aş spune că şi eu te iubesc. Doar că n-am idee cine este acest „eu”. Şi trebuie să aflu. Vreau să am o viață a mea, pentru mine, ca să pot afla.

Privirea lui este imploratoare, ca a unui copil. Ea întinde mâna să-i mângâie obrazul, dar el se retrage.

— Unde o să te duci?

Ea oftează.

— M-am tot gândit la asta, deşi nu ştiam că plecarea mea va lua această formă. Mi-am pus deoparte ceva bani. Nu e mult, dar după aproape douăzeci de ani de căsnicie, nu e nici puțin. Am bijuteriile pe care mi le-a dăruit în primii ani împreună. Am un depozit plin cu opere de artă şi ştiu care piese valorează ceva astăzi şi care vor valora mai mult în viitor. Voi închiria o cameră la Societatea Teozofică. Dacă e să fim doar noi două, eu şi Janaki putem trăi foarte simplu, fericite. Singura pârghie pe care o avea asupra mea era aceea a copiilor, dar sper că ei sunt deja destul de mari ca să-l vadă aşa cum e. Cred că sunt destul de mari pentru a-şi dori să mă cunoască într-adevăr. Odată ce aflu eu cine sunt.

Digby încearcă să-i asimileze cuvintele. Nu are nevoie de el – oare nu asta spune de fapt? E furios pe sine însuşi pentru că şi-a lăsat visurile să zboare atât de departe față de ale ei.

Uşa se deschide şi intră Muthu, care e în mod vizibil surprins să-i vadă stând față în față, ca doi combatanți. Îşi lipeşte palmele una de alta în fața pieptului.

— Buna seara, domnița. Nu auzit tu când ai venit.

— Muthu, îl salută ea fără să-şi ia ochii de la Digby.

Omul se uită când la ea, când la el.

— Digby *Saar*... Eu merge acasă la mine. Aşa cum spus înainte? Doar două zile merge.

Digby încă priveşte spre Celeste, aşa că Muthu se întoarce spre ea.

— Domnița doreşte ceva mănânce înainte plec eu? Să face eu samosa?

— Muthu, oftează ea cu glasul dintr-odată foarte ostenit, foarte aspru. Domnița doreşte un whisky dublu, te rog. Adu unul şi pentru domnul.

— Da, domnița, răspunde Muthu automat, însă nu se mişcă din loc.

Într-un târziu, ea se întoarce spre el, cu sprâncenele ridicate.

— Muthu?

— Scuze, domnița... whisky nu avem.

— Atunci, gin?

El clatină din cap.

— Doctor *Saar* nu bea...

— Oh, pentru numele lui Dumnezeu, Digby! exclamă Celeste cu o voce ridicată care-i uimeşte pe toţi trei.

— Dar whisky vine repede, domniţa! se grăbeşte Muthu să adauge, siderat de faptul că Digby a dat de necaz din pricina lui.

Şi iese în fugă pe uşa din spate.

Rămân amândoi în picioare. Aud de afară glasuri răstite, pe Muthu vorbind pe un ton care nu-i stă în fire. Apoi se întoarce, puţin răvăşit, ducând o tavă cu două pahare, un vas cu gheaţă, un sifon şi o sticlă cu whisky pe trei sferturi plină, de parcă ar fi luat-o chiar de după uşă. Aşază totul pe masă, evitând privirea uimită a lui Digby.

— Bravo, Muthu, îl laudă Celeste, bănuind că omul s-a dus acasă la vecini şi le-a luat tava cu băuturi.

— Da, domniţa, spune îngrijitorul şi, păşind prin spatele ei, deschide sertarul în care ţine Digby banii – un lucru pe care nu l-a mai făcut niciodată.

Numără câteva bancnote şi i le arată lui Digby.

— *Saar*, explic pe urmă. Rog să lasă tavă şi tot pe veranda de la faţă, *Saar*. Eu întorc în două zile.

Iese apoi pe uşa din faţă. Imediat după aceea aud un bărbat strigând ceva în tamilă, glasul răstit al unei femei şi pe Muthu încercând să-i liniştească. Strigătele se domolesc, lăsând în loc doar bombăneli.

Celeste toarnă în pahare şi îi întinde unul lui Digby. Au rămas în tot acest timp în picioare.

Rănit, incapabil s-o privească în ochi, ia paharul. Până în urmă cu câteva minute, nu şi-ar fi putut imagina viaţa fără Celeste. Şi totuşi, uite că ea îşi imaginează o viaţă fără el, una în care el nu există. Cum e posibil ca un vis ce implică două persoane să fie susţinut de una singură?

Cu întârziere, atinge paharul ei cu al lui. Apoi bea cu înghiţituri mari. Lichidul îl arde pe gât. Ce straniu e să încerci să stingi durerea cu foc. Fruntea şi obrazul ei stâng sunt iluminate de flacăra lumânării, o strălucire portocalie ca filtrată prin straturi de muselină, producând tonuri de ocru şi muştar ce se preling pe laterala feţei şi se cufundă în orbitele întunecate ale ochilor. Pare pe punctul de a spune ceva, însă el nu vrea să audă. Şi-i opreşte buzele cu ale lui.

Încet, îi desface nasturii rochiei acolo, înaintea şevaletului, de parcă ar fi gata s-o ţintuiască de el. În faţa frumuseţii ei goale, mesajul pe care i-l aduce îşi pierde din importanţă. Ea nu e doar Celeste ale cărei cuvinte îl îndurerează, ci e totodată un miracol al fiziologiei, un trup magnific ce adăposteşte, în interiorul pielii, constelaţii de organe. În comparaţie cu emoţiile lor turbulente, corpul este întotdeauna statornic, liniştitor.

Îşi înmoaie arătătorul în vopseaua nediluată de pe paletă: roz madder[44]. Celeste îşi ţine răsuflarea când degetul lui îi zăboveşte deasupra pieptului. Ochii ei se măresc. Oare o va face? Suspină când degetul lui o atinge. Da, o va face. Îi va trasa contururile organelor, încet, pentru a amâna inevitabilul: faptul că îl va părăsi. Îi conturează ventriculul stâng ivit din spatele sternului, până la sfârc. Ar fi trebuit oare să folosească galben? Pentru inima ei de trădătoare? Nu, ar fi prea aspru. În plus, în ciuda încărcăturii ei metaforice, inima este un organ cât se poate de neimaginativ: două pompe înseriate, una care împinge sângele spre plămâni, iar cealaltă, către restul corpului. Inima ei nu se deosebeşte prin nimic de a lui.

Ea i se poate opune, dacă ar vrea, dar nu vrea, captivă în veneraţia lui fiind, conştientă de suferinţa pe care i-a provocat-o şi uşurată pentru că au trecut dincolo de cuvinte. Soarbe din pahar privindu-l. El îi urmăreşte cu degetul arcul aortei. Îi ia

---

[44] Pigment de culoare roz, foarte scump, extras din rădăcinile unor plante din genul Rubia care cresc în Asia, Africa şi unele regiuni din Europa.

apoi paharul din mână şi, zâmbind, o întinde uşor pe prelata de pe podea. Îşi sprijină paleta pe pelvisul ei, pe muntele lui Venus, unde se clatină periculos. Lumina proiectată de lumânare tremură pe pielea ei. El îi conturează ficatul, sus, sub coastele din dreapta, traversându-i sfârcul la cel de-al cincilea spaţiu intercostal. Ei i s-a făcut pielea de găină şi sfârcul e întărit. Răsuflarea i se accelerează. Urmează splina, apoi rinichii.

Digby priveşte capodopera care e trupul ei şi pe care l-a ornamentat el. Ori l-a pângărit? I-a întors interiorul în afară. Deodată, se simte copleşit de remuşcări. A mers prea departe. Whiskyul să fie de vină? Nu e obişnuit cu alcoolul.

— Iartă-mă! E dureros să mă gândesc că poate nu vom avea o viaţă împreună. Dar asta nu mă împiedică să te iubesc.

Îi gustă lacrimile de pe buze, lacrimi care ar putea la fel de bine să fie ale lui.

Celeste ridică fruntea ca să se uite la opera lui, pânza care a devenit ea. Clatină din cap uimită şi şopteşte:

— M-ai ajutat să mă găsesc, ştii asta?

„Şi atunci de ce mă părăseşti? Ţi-aş adora corpul pentru tot restul vieţii.” O iubeşte însă suficient de mult pentru a nu rosti cuvintele cu glas tare. E hotărâtă deja. El se simte deopotrivă excitat şi frustrat fiindcă e dispusă să renunţe la tot ce au împreună. Citindu-i gândurile, Celeste îl trage în jos, spre ea. Îl trage în ea.

După aceea se prăbuşesc amândoi, scăldaţi într-o sudoare colorată, descătuşarea fiind un drog care nu-i lasă să se mute de pe prelată pe podeaua tare şi apoi în patul lui. Aţipesc cu trupurile lipite unul de altul – o pânză vopsită.

„De ce îl părăsesc?” Un motiv a existat, dar somnul o cotropeşte înainte să şi-l poată aminti. Se întoarce pe o parte, înfrigurată acum, că transpiraţia se evaporă. Trage sariul de culoarea smaraldului de pe masă – la naiba cu natura lui moartă! – şi se înveleşte cu el.

Când se trezeşte, Digby simte că îi bubuie capul; i se pare un efort uriaş chiar şi să deschidă ochii. În cameră e o lumină neobişnuit de puternică, o aură eterică, dănţuitoare. E o explozie de pigmenţi pe trupul lui gol, iar violenţa imaginii e deconcertantă.

Simte miros de fum. Întoarce capul, şi misterul e elucidat: probabil că în somn au dărâmat lumânarea din parafină. Bâjbâie în jur ca s-o găsească, dar remarcă apoi, ca de la mare depărtare, o iluzie optică: mâna lui e albastră şi pielea îi atârnă, ca mierea scursă de pe o lingură. Totul e albastru: podeaua, prelata pe care doarme, şevaletul şi pânza de pe el. Îi vine să râdă de bizareria imaginii. Să râdă incredul. Parafina topită a curs peste un morman de cârpe îmbibate în terebentină şi flăcări albăstrui se preling pe pereţi.

Se întoarce şi dă peste o scenă şi mai stranie: sariul din mătase pe care-l foloseşte ca fundal se află pe podea, însă e viu şi se zvârcoleşte. Are nuanţe de coral, galben-ghimbir şi oliv, iar dedesubt o observă în sfârşit pe Celeste, care se zbate ca să se elibereze. Se repede la sari şi-l trage în vreme ce mătasea topită, arzândă, i se lipeşte de carne, dar refuză să-i dea ei drumul. Dacă va putea să-l smulgă, să repună ţesătura splendidă acolo unde fusese înainte, lângă vasul de lut alături de fruct, faldurile ei căzând pe podea, dacă poate reface scena aşa cum era, aşa cum trebuie să fie – *Natură moartă cu mango* –, atunci totul va fi bine. E sigur de asta.

PARTEA A TREIA

CAPITOLUL 23. CE ŞTIA DUMNEZEU ÎNAINTE DE A NE NAŞTE NOI

1913, Parambil

După moartea lui JoJo, Ammachi Mare se simte azvârlită de pe roata vieții şi nu reuşeşte să-şi găsească ritmul. Cocoşul cântă în fiecare dimineață înainte să se poată trezi ea; bărbierul vine acasă înainte să-şi poată aminti ea că e data de întâi a lunii. Dacă n-ar avea mama ei grijă de bucătărie, şi-ar căuta cu toții de mâncare pe afară, ca găinile din curte.

Parambilul şi-a pierdut unicul moştenitor de sex masculin, a pierdut copilul pe care ea încă îl consideră primul ei născut, cu toate că nu a venit pe lume din pântecul ei. Dar ea nu e singura care l-a pierdut. Prima dată când coboară în pivniță, un vas de murături gol cade de pe un raft aflat deasupra capului ei, fără să-l fi atins nimeni. L-a zărit cu colțul ochiului şi s-a tras într-o parte la timp, astfel că vasul s-a făcut cioburi pe podea, la picioarele ei. Fuge în sus pe scări şi în capătul lor dă peste figura speriată a soțului ei neînfricat, care priveşte în jos pe lângă ea, în pivniță. „Deci ai ştiut tot timpul că ea este acolo?" Expresia de pe fața lui o înfurie la culme. Cum îndrăzneşte spiritul ăsta, cu care ea a fost atât de ospitalieră, să-i intimideze bărbatul? Ammachi Mare se repede înapoi pe scările abrupte ignorând cioburile care-i înțeapă tălpile. Înşfacă un vas gol cu o forță pe care nu ştia că o are şi-l azvârle spre unul dintre colțurile întunecate ale pivniței.

— JoJo a fost şi al meu, ştii? strigă într-acolo. Eu l-am avut mai mult timp decât tine! Dacă poți să faci un vas să cadă peste mine, de ce nu l-ai scos pe JoJo când a căzut în apă?

I se pare că aude hohote de plâns firave. Mânia i se domoleşte. Iese din pivniță. Dar lucrurile nu se sfârşesc aici. Peste câteva zile găseşte un borcan cu sirop răsturnat, iar pivnița colcăie de furnici roşii mari, ale căror înțepături sunt cumplit de dureroase. Ammachi Mare îşi înfăşoară tălpile în cârpe,

aprinde o torţă încropită din frunze uscate de palmier şi goneşte furnicile cu flacăra ei, fiind cât pe ce să dea foc pivniței înainte să stingă torța într-o găleată cu apă. Mătură apoi podeaua şi o spală cu kerosen.

— Continuă tu aşa, că o să-l chem pe *achen*! Aşa vrei să rămâi în memoria noastră? Nu ca o mamă bună, ci ca un strigoi pe care a trebuit să-l gonim?

În pivniță intră în vigoare un armistițiu, dar în bucătărie, curryul pe care îl găteşte în oalele ei bune de lut are un gust ciudat. Laptele pe care-l pune în fiecare seară la prins ca să facă iaurt se brânzeşte. Rabdă toate aceste provocări până când, treptat, se potolesc. Dar inima Parambilului continuă să bată neregulat. Nici rugămințile, nici lacrimile şi nici mersul la biserică nu izbutesc să-i restabilească ritmul.

În această perioadă instabilă, mult prea curând după pierderea suferită, soțul se iveşte într-o noapte la uşă, tăcut, în timp ce mama şi fiica ei dorm. Ea îl simte şi se ridică în capul oaselor, surprinsă. Încă nu e gata. Mirosul lui JoJo e încă foarte puternic în cameră, iar forma trupului lui încă persistă pe saltea, alături de ea. Şi soțul ei pare nesigur. Nu întinde mâna, ci stă neclintit în cadrul uşii. Ea nu se mişcă. Prezența lui acolo pare un sacrilegiu. El pleacă. A doua zi o ignoră. Pe urmă, Ammachi Mare înțelege: Parambilul are nevoie de un moştenitor de sex masculin. Chiar şi aşa, ea tot are nevoie de timp.

Îşi găseşte alinarea şi sănătatea minții în grădina din spatele bucătăriei. Când a venit la Parambil, a văzut cum iedul ei ronțăia boabele din tufişul sărăcăcios care creştea pe lângă treptele din spate şi devenea apoi vizibil mai energic. S-a apucat să cerceteze, iar mirosul boabelor i-a oferit răspunsul. După ce l-a copilit cu grijă şi i-a pus îngrăşământ, tufişul a devenit acum mai înalt decât un stat de om, oferindu-le celor de la Parambil cafea. Lichidul întunecat are o lucire uleioasă deasupra şi un gust intens neaşteptat; e un memento al faptului că dulceața vieții e mereu însoțită de amărăciune. Dar bananierii sunt adevărata ei încântare. Totul a început cu un

puiet mic din soiul *poovan*[45], primit de la Dolly *Kochamma*. Acum are pâlcul ei personal de plante fructifere, udate de apa care se scurge de pe acoperişul bucătăriei. Frunzele ţin umbră în soarele după-amiezii şi flutură în vânt cu un foşnet care îi aduce alinare. Culege mănunchiurile de banane cât sunt verzi încă, lăsându-le să se coacă în răcoarea cămării. Mini-bananele sunt un deliciu pentru fiica ei; tatăl copilei poate să mănânce şi zece odată. Ei i se pare miraculos faptul că pământul le oferă aşa un belşug, primind în schimb doar soare, apă şi dragoste. Fiecărui bananier îi vine la un moment dat ziua în care trebuie tăiat, trunchiul fiind dat vacilor şi caprelor. Din puzderia de lăstari care cresc în jurul ciotului rămas, îi taie pe toţi, cu excepţia unuia singur, norocos, cu care miracolul vieţii începe din nou, purtând în el amintirea strămoşilor.

Încă n-a botezat-o pe Bebe Mol. Evită subiectul în dialogurile ei cu Dumnezeu, dar Îi simte dezaprobarea. Într-o seară, abordează chestiunea frontal:

— Cum te aştepţi să trec pe lângă mormântul unui copil şi să intru ca să botez un altul?

În plus, are dubii cu privire la un ritual menit să pogoare asupra pruncului pronia divină, care pentru ea nu înseamnă altceva decât iubirea, bunăvoinţa şi iertarea lui Dumnezeu.

— Pronia divină nu l-a salvat pe JoJo.

Dumnezeu rămâne tăcut.

Într-o noapte, se trezeşte şi-l vede din nou pe soţul ei în prag, tăcut, ca să nu le trezească pe mama ei şi pe Bebe Mol. Oare de când stă acolo? Întinde mâna şi, de data asta, ea se ridică. Simte familiara acuitate a simţurilor când el o ridică în picioare, tot fără a vorbi. Nici nu şi-a dat seama ce mult i-a

---

[45] Soi de banane de mici dimensiuni, de culoare galbenă, cu pulpa foarte aromată.

lipsit această intimitate. Unirea lor e deopotrivă tandră şi imperioasă.

Paisprezece luni trec, şi multe vizite în dormitorul soţului ei, până când în sfârşit nu mai sângerează. Apoi pierde sarcina. E împietrită. O asemenea posibilitate nu i-a trecut prin minte. A presupus că va veni un alt copil, chiar dacă va necesita un timp, dar nu aşa ceva, niciodată! Are senzaţia că propriul ei trup a trădat-o. Soţul e dezolat, chiar dacă nu deschide subiectul.

„Să nu crezi despre nici un lucru că ţi se cuvine dacă nu vrei să afli ce înseamnă să-l pierzi", îi aminteşte Dumnezeu. Dar ce poţi face altceva, decât să mergi mai departe? Şi pierde o altă sarcină. Când se întremează, caută pe cineva pe care să dea vina: ar putea fi cumva mâna spiritului din pivniţă? Să fie oare atât de răzbunător? Coboară şi se aşază pe un vas gol, adulmecând aerul şi privind în jur. Spre surprinderea ei, simte că spiritul o compătimeşte. Când urcă, mânia i s-a domolit. Numai Dumnezeu ştie de ce avortează. Numai Dumnezeu ştie... dar alege să nu spună.

Când Bebe Mol are cinci ani, aproape că o pierd din cauza tusei convulsive care se instalează după ce se vindecă de rujeolă. Îndată ce-şi revine, Ammachi Mare face aranjamentele pentru botez, temându-se pentru sufletul copilei. O roagă pe Dolly *Kochamma* să fie naşă. Dolly înclină din cap în semn că e de acord şi faţa i se luminează, încântată de onoarea care i se face, însă nu scoate nici un cuvânt. Când îi povesteşte soţului ei episodul la masa de seară, Ammachi Mare spune:

— Tu şi Dolly sunteţi la fel. Zgârciţi la vorbă, niciodată nu bârfiţi şi nu-i vorbiţi de rău pe alţii.

El scoate un „îhm" drept răspuns.

— Sigur, cumnata lui Dolly o să bombăne fiindcă n-am rugat-o pe ea să fie naşă.

În anii care au trecut de la sosirea intempestivă a familiei ei la Parambil, Cuviinţă *Kochamma* s-a ridicat din plin la înăl-

ţimea poreclei sale; dar lăcomia la mâncare nu se numără printre păcatele pe care le înfierează, căci între timp femeia a devenit de două ori mai grasă: gâtul aproape că i-a dispărut, iar corpul a luat forma unui butoi. Crucifixul mare care înainte vreme se îndrepta acuzator către interlocutori s-a ridicat pe pieptul ei tot mai voluminos, astfel că acum stă orizontal, cu faţa spre cer. În ciuda problemelor cu imposibila ei cumnată şi cu familia acesteia, Dolly *Kochamma* şi-a păstrat neschimbate silueta tinerească, faţa încă neridată şi atitudinea prietenoasă, care, probabil, cumnatei sale i se par total inacceptabile.

— Cuviinţă *Kochamma* e convinsă că ea e cea mai cucernică dintre ele două, sunt sigură, adaugă Ammachi Mare.

Soţul ei murmură ceva ce ea izbuteşte să desluşească abia după ce el se ridică deja de la masă:

— Numai dacă măsori cucernicia cu tonele.

Şi îşi dă seama că soţul ei tocmai a făcut o glumă!

La botez, Bebe Mol e încântată să simtă apa şiroindu-i pe cap – un lucru pe care JoJo nu l-ar fi tolerat cu nici un chip. Ammachi Mare aude cum preotul rosteşte numele pe care ea însăşi l-a ales, iar Dolly *Kochamma* îl repetă conştiincios. Pentru urechea ei însă, numele pare strident, în vreme ce pe limbă îl simte fărâmicios ca orezul nefiert.

Când se întorc de la biserică, soţul ei aşteaptă. Îşi aruncă fiica în sus şi o prinde, iar copila scoate un ţipăt răguşit de încântare.

— Bun, şi cum te cheamă? întreabă el.

— Bebe Mol, răspunde fetiţa.

El priveşte întrebător către soţia lui.

— Aşa e. Am scris celălalt nume în registrul naşterilor şi acolo va rămâne.

La cinci ani de la tragedie, trăieşte cu durerea morţii lui JoJo aşa cum se împacă cineva cu vederea tulbure din cauza cataractei sau cu durerea unui şold artritic. Dar recent botezata Bebe Mol e salvarea lor; chiar şi tatăl ei, care s-a depărtat cu

mult înainte de Dumnezeu, recunoaşte divinul în zâmbetul ei larg şi în firea generoasă. E comoara de preţ a tuturor. Când era sugar, îi plăcea la culme să fie ţinută în braţe şi să stea în micul ei hamac. Acum, că a mai crescut, se bucură să şadă cu orele pe băncuţa din verandă pe care a pus stăpânire. Din acea poziţie dovedeşte o stranie abilitate de a anunţa sosirea oricărui vizitator înainte ca acesta să-şi facă apariţia. „Uite că vine Shamuel!", strigă ea la un moment dat, şi cu toate că nimeni nu se vede în jur, trei minute mai târziu se iveşte însuşi Shamuel. Mamei sale i se pare cu totul remarcabil că Bebe Mol plânge foarte rar. Singura dată când îşi aminteşte să fi plâns a fost în ziua aceea cumplită în care a urlat până ce s-a învineţit la faţă, ziua în care Ammachi Mare şi-a dorit... Dar e mai bine să nu-şi readucă în memorie ce şi-a dorit atunci. Înţelege că pierderile survenite violent atrag după ele şi mai multă violenţă.

Când vine musonul în acel an, sunt toţi doborâţi de febră. În vatră focul rămâne stins ziua întreagă, fiindcă nu are cine să-l aprindă. Mama ei îşi revine ultima; e mereu ostenită, se culcă devreme seara şi se trezeşte abia la amiază. Îi e greu să se ridice de pe rogojina ei, iar părul îi e nearanjat, fiindcă braţele îi obosesc în încercarea de a se pieptăna. Când vine în sfârşit în bucătărie, abia se mişcă, e prea slăbită ca să dea o mână de ajutor. Cel mai îngrijorător e faptul că nu mai vorbeşte întruna, ca mai înainte. Aşa că trimit după *vaidyan*, care îi ia pulsul şi-i examinează limba, după care îi prescrie obişnuitele tonice şi uleiuri de masaj, însă acestea n-o ajută cu nimic. Starea i se agravează. Iar fiica ei nu mai pridideşte în străduinţa de a-şi îngriji mama şi de a se ocupa de gospodărie.

Binecuvântările vin în feluri şi forme diferite, dar cea care ajunge la ei în perioada festivalului Onam e de un tip aparte, cu picioarele ca nişte paranteze. Bebe Mol îi anunţă sosirea – „vine o doamnă bătrână" – cu câteva minute înainte ca Odat *Kochamma* să-şi facă apariţia cu mersul ei crăcănat, de parcă ar fi auzit un strigăt mut de ajutor. Oricât şi-ar apropia picioarele femeia cu nasul coroiat şi părul cărunt, Bebe Mol tot

e în stare să treacă printre genunchii ei. E verişoară de departe cu „Appachen Mare”, aşa cum îi spune Bebe Mol tatălui ei (un supranume pe care, treptat, îl preiau cu toţii atunci când vorbesc despre el). Ammachi Mare va afla mai târziu că bătrâna se perinda pe la casele diverşilor ei copii, stând câteva luni la unul şi mutându-se apoi la altul. Însă la Parambil avea să rămână.

— Unde ţii ceapa? întreabă Odat *Kochamma* intrând în bucătărie şi vorbind din colţul buzelor pentru ca ghemotocul de tutun pe care-l mestecă să nu-i cadă din gură. Şi dă-mi cuţitul! De când mă ştiu mă rog de ceapă să se toace singură şi să se arunce apoi în oală, dar ştii ce? (Se uită la toţi cei din jur, pe rând, cu pleoapele strânse şi cu o figură cât se poate de serioasă.) Până acum, nici una n-a făcut-o!

Apoi masca de seriozitate i se frânge, faţa i se împânzeşte de riduri, iar surâsul ei dezarmant e urmat de un hohot de râs atât de neaşteptat şi de lipsit de griji, încât alungă toţi norii întunecaţi din bucătărie. Bebe Mol e încântată, bate din palme şi râde la unison cu ea.

— Dumnezeule mare! exclamă Odat *Kochamma* când vede că orezul dă în fiert. Încearcă să ridice mâinile spre ceruri, însă spatele adus nu-i permite să le înalţe decât până la nivelul feţei. Mai are cineva grijă de bucătăria asta? continuă, dar mustrarea este atenuată de sclipirea din privirea ei şi de tonul glumeţ. Cine se ocupă de ea, pisica?

Îşi trage *thorthu* de pe umăr şi-l foloseşte ca să ia oala de pe foc, apoi scoate capul pe uşa din spate, duce două degete la buzele strânse şi scuipă un jet de zeamă de tutun. Se întoarce la timp ca să zărească pisica furişându-se spre peştele prăjit. Prinsă asupra faptului, mâţa încremeneşte. Buza de sus a lui Odat *Kochamma* se ridică încet şi dă la iveală un şir de dinţi grosier ciopliţi în lemn, ca nişte colţi maronii, pe care şi-i împinge în afară. E deja prea mult pentru mâţă, care se răsuceşte şi o ia la fugă. Dinţii se retrag la locul lor şi râsul bătrânei răsună iar.

— Apropo, şopteşte ea cu un aer conspirativ, privind în jur ca să se asigure că n-o aud urechi străine, ăştia nu-s dinţii mei. Un *appooppan* abia ce i-a lăsat pe pervazul ferestrei.

— Ce bătrân? întreabă Ammachi Mare.

— Ha! Amărâtul de tată al nurorii mele! Cine altcineva? Tocmai plecam de acasă după ce ea m-a făcut „capră bătrână". Am văzut dinţii şi mi-am zis: „*Aah*, dacă-s capră bătrână, n-am eu oare mai multă nevoie de dinţii ăştia decât el? Şi dacă i-a lăsat acolo, înseamnă că nu-i trebuie, *illay*?"

Încearcă să-şi ia un aer nevinovat, dar în ochi îi joacă o privire năzdrăvană. Ammachi Mare nu-şi poate stăpâni râsul, şi toate grijile i se spulberă.

Odat *Kochamma* e tonicul de care au nevoie cei de la Parambil. Bătrâna roboteşte continuu. În decurs de o săptămână, Ammachi Mare se obişnuieşte să fie ţinta grijilor ei, să i se spună să stea jos şi să se odihnească sau să râdă la glumele ei atât de tare, încât trebuie să fugă să facă pipi. Singurul lucru care nu-i place e că Odat *Kochamma* îmbracă întotdeauna, după baie, acelaşi *mundu* pătat de curcuma, deşi neagă cu tărie că aşa face.

— Dar abia ce l-am schimbat ieri!

În toiul nopţii, Ammachi Mare îşi dă seama ce se întâmplă şi se înfurie pe ea însăşi: Odat *Kochamma* are un singur rând de haine. A doua zi îi oferă două seturi noi şi-i spune:

— Anul trecut nu ne-am văzut de Onam, aşa că hainele astea erau pregătite pentru tine.

Odat *Kochamma* se preface indignată, se încruntă şi pipăie ţesătura care nu va mai fi niciodată la fel de albă ca acum. Dar ochii o trădează.

— *Oho!* Ce-i asta? Ţi-ai pus în gând să mă măriţi, la vârsta mea? *Aah, aah!* Dacă aş fi ştiut, n-aş fi venit niciodată aici. Ia să-mi goneşti pretendentul! Nu vreau să-l văd. Are el o problemă, şi nu vrei să-mi spui. E orb cumva? Face crize? Am terminat-o cu bărbaţii! Oala asta e mai deşteaptă decât un bărbat!

Şi tot timpul împinge hainele înapoi spre Ammachi Mare, fără să le dea însă drumul din mâini.

Bebe Mol aleargă spre tatăl ei ori de câte ori îl vede. El are mai multă răbdare cu ea decât avea cu JoJo, care era întotdeauna înmărmurit de mărimea şi de tăcerea lui; Bebe Mol nu se lasă impresionată. Îi arată lui Appachen Mare panglicile şi păpuşile ei. Într-o după-amiază cu ploaie, când e nevoită să stea în casă, întrerupe paşii surescitaţi ai tatălui ei pe verandă şi îl trage să se aşeze pe ceea ce a devenit băncuţa *ei*.

— Stai aici! îi porunceşte, iar el se aşază cu supunere. De ce cade ploaia pe pământ şi nu în sus, spre cer? De ce...?

El îi ascultă nedumerit ropotul de întrebări. Bebe Mol nu aşteaptă să primească răspunsuri. Urcă în picioare pe băncuţă ca să-şi încununeze tatăl cu o pălărie din frunze verzi de cocotier pe care a confecţionat-o cu ajutorul lui Odat *Kochamma*. Mulţumită de efectul obţinut, bate din palme. Apoi îşi înfăşoară braţele grăsuţe pe după gâtul lui şi-şi lipeşte obrazul de al lui, tare de tot.

— Acum poţi să pleci, îi spune. Pălăria asta o să te apere de ploaie.

El clatină din cap recunoscător. Ammachi Mare îşi muşcă buzele ca să nu izbucnească în râs când îşi vede soţul masiv, cu pielea asprită de soare, purtând în creştet o pălărioară mică şi strâmbă. Odată ce fiica lui nu-l mai poate vedea, îşi ia pălăria de pe cap şi o studiază.

— Niciodată nu credeam c-o să trăiesc să văd aşa ceva, remarcă Ammachi Mare către Odat *Kochamma*.

— *Aah*. De ce nu? O fiică are mereu deschisă o uşă în inima tatălui ei.

„Am avut şi eu un rol în asta”, îşi spune ea. „L-am mai înmuiat puţin. L-am ajutat să-şi uşureze povara secretelor.”

Tânărul *chemachen* care vine într-o dimineaţă să ceară un obol e doar un băieţandru, cu câteva tuleie mijite pe buza de

sus, atât de rare, încât fiecare ar putea fi numit după unul dintre apostoli. Glasul abia ce i s-a îngroşat. În sutana albă, mult prea mare pentru el, şi cu o tocă neagră care-i înghite toată fruntea, pare costumat ca pentru un rol de preot într-o piesă şcolară. Fără îndoială că familia lui l-a „dăruit" Bisericii încă de când era mic copil, astfel încât să fie crescut (şi hrănit) de seminar – o mană cerească atunci când orezul e pe sponci. Toţi băieţii de felul lui ajung să fie hirotoniţi, dar Ammachi Mare are îndoieli cu privire la adevărata lor chemare.

Zevzecul *chemachen* a petrecut minute întregi studiindu-l pe Damo, până când Unni l-a alungat. Acum e prea ocupat să se zgâiască la Bebe Mol pentru a-şi aduce aminte de ce a venit, dar în cele din urmă Ammachi Mare îl întreabă despre registru. Ochii lui cu privire copilăroasă se întorc spre ea, nedumeriţi.

— Chestia aceea pe care o ţii la subraţ, adaugă ea arătând cu degetul.

El îi întinde caietul şi apoi întreabă cu solicitudine:

— Ce necaz are cea mică?

Ea tresare şi îi urmăreşte privirea către locul în care Bebe Mol şade pe băncuţă, aşa cum face ore întregi în fiecare zi, legănându-şi picioarele.

— Cum adică, ce necaz are? N-are nimic!

Trec câteva secunde până ce băiatul înţelege că a zis o prostie cât el de mare. Dă să plece retrăgându-se cu spatele, dar îşi aminteşte de registru şi întinde timid mâna spre el, temându-se că stăpâna casei o să i-l trântească în cap înainte să poată fugi.

Furioasă, Ammachi Mare îşi studiază fetiţa. Oare ce-a văzut nătăfleţul acela? Limba fetei, cumva? Familia s-a obişnuit cu obiceiul copilei de a-şi ţine limba pe buza de jos, de parcă n-ar avea loc suficient în gură pentru ea. Faţa îi e lată, sau poate că doar fruntea proeminentă o face să pară aşa. Porţiunea moale pe care nou-născuţii o au în creştet a rămas vizibilă sub piele, deşi mai are puţin şi împlineşte şase ani. Trăsăturile nu îi sunt

clar definite, într-adevăr. Spre deosebire de părinții ei, are nasul cârn, care pe fața ei pare o căpşună pe o farfurioară.

Ammachi Mare simte pământul cufundându-se sub picioarele ei şi întinde mâna să se sprijine de un stâlp al verandei. Abia la trei ani a reuşit Bebe Mol să meargă în picioare fără să se țină de ceva, iar propoziții a început să lege după vârsta de patru ani. Ammachi Mare a fost prea bucuroasă să aibă un copil căruia nu-i place să se dea în leagăn agățat de vițe şi liane, pentru ca aceste lucruri să-i dea de gândit.

Se duce după Odat *Kochamma*.

— Fii cinstită, ce părere ai?

Femeia se uită atentă o vreme la Bebe Mol.

— E posibil să aibă ceva nelalocul lui. Vocea îi e foarte răguşită. Şi pielea ei e altfel, mai umflată.

Bătrânei îi e greu să rostească aceste cuvinte, dar Ammachi Mare ştie că are dreptate.

— Dar ce importanță are? adaugă Odat *Kochamma*. Fata e un îngeraş!

Ammachi Mare îl cheamă pe *vaidyan*, care, după ce aruncă o privire fugară către pacientă, scoate o sticluță cu tonic.

— Dă-i asta de trei ori pe zi, cu apă caldă, recomandă el pe obişnuitul său ton maiestuos.

— Stai! Ce problemă crezi că are? întreabă ea, ignorând tonicul.

— *Aah, aah,* asta ar trebui să dea rezultate, răspunde el fără să se uite la ea sau la fetiță, continuând să-i întindă sticluța.

— Dar e acelaşi tonic pe care i l-ai dat şi când a avut tuse convulsivă.

— Păi, şi de ce nu? Tusea i-a dispărut, nu-i aşa?

Ammachi Mare îl lasă să plece şi se duce să discute cu soțul ei. El o ascultă nemişcat şi, într-un târziu, încuviințează.

În aceeaşi seară, stăpânul de la Parambil îl cheamă pe Ranjan şi-i cere să-i însoțească soția şi fiica la Cochin; dintre

cei doi fraţi, el a călătorit cel mai mult şi cunoaşte oraşul. După cum îi informează Dolly, Cuviinţă *Kochamma* a făcut o criză de nervi din cauza plăcerii evidente resimţite de soţul ei la ideea unei misiuni în care ea nu va fi cu ochii pe el. Acum îl sileşte să îngenuncheze, îl unge cu ulei sfinţit şi-l ameninţă că-l va jupui de viu dacă nu se va purta cum trebuie.

Ammachi Mare o roagă pe mama ei să le însoţească, în speranţa că deplasarea o va scoate din starea de letargie. Pleacă la drum înainte de ivirea zorilor, în cele mai bune haine ale lor, cu umbrele şi mâncare la pachet. Entuziasmul pe care-l manifestă Bebe Mol le asigură buna dispoziţie. Un barcagiu le duce pe râu şi apoi prin încrengătura de canale şi golfuleţe, până când ajung pe Lacul Vembanad, al cărui mal l-a văzut Ammachi Mare ultima dată în a doua cea mai tristă zi din viaţa ei, când era o mireasă de doisprezece ani. Traversează lacul într-o barcă mai mare.

Se înserează când ajung la Cochin şi străbat oraşul până la un han. Mama ei se duce direct la culcare, însă la insistenţele lui Ranjan, Ammachi Mare şi Bebe Mol ies din cameră ca să vadă pentru prima dată oceanul. Apa se izbeşte cu zgomot de ţărm; sună ca atunci când Caesar bea din găleata lui, numai că de o mie de ori mai tare. Lacul Vembanad pare o bălticică pe lângă ocean. La ţărm e ancorat un vapor atât de mare, încât ea nu poate pricepe cum de pluteşte. Străzile sunt pline de oameni, iar în magazine e încă lumină ca ziua, datorită curentului electric. În rugăciunile ei din seara aceea, Ammachi Mare mărturiseşte: „Doamne, iartă-mă, dar uneori mi se pare că eşti doar Dumnezeul micului meu Parambil. Uit cât de mare e lumea pe care tu ai creat-o şi asupra căreia veghezi”. După moartea lui JoJo a studiat cu de-amănuntul Cartea lui Iov, căutând un sens în pierderea absurdă pe care au suferit-o, dar fără a găsi unul. Acum îşi aminteşte că, în ciuda suferinţelor lui, Iov l-a preamărit pe Dumnezeu „care face lucruri mai presus de înţelegerea omului şi minuni fără număr”.

În dimineaţa următoare, cu un Ranjan mahmur deschizând drumul, vizitează întinsa piaţă de mirodenii, se roagă în

bazilica portugheză, colindă magazinele, trec pe lângă palate şi petrec ore întregi pe ţărmul oceanului, privind pescarii care-şi manevrează plasele ciudate de pe mal. Până când se întorc la han, spre sfârşitul după-amiezii, au văzut atât de mulţi albi – *sa'ippu* – şi chiar femei albe, încât Bebe Mol deja nu mai cere să-i atingă ca să vadă dacă nu cumva li se şterge culoarea. Se spală şi pleacă spre clinica din Mattancherry; Ammachi Mare îi spune lui Ranjan că se descurcă să se întoarcă singure, iar el îşi vede de treabă bucuros. Împreună cu mama ei şi cu Bebe Mol, se aşază apoi la rândul format în faţa clinicii celui despre care, spune lumea, ar fi cel mai priceput doctor din Travancore şi Cochin. Ammachi Mare încearcă să pronunţe cu glas tare numele doctorului scris pe plăcuţă, dar riscă să-şi scrântească limba.

*

Doctorul Rune Orqvist a venit la Fort Cochin în anul Domnului 1910, sosind la ţărm aidoma legendarilor Ask şi Embla. Şi la fel ca acei primi oameni din mitologia scandinavă, Rune s-a pus rapid pe picioare, iar ele l-au purtat către locuri cu hrană din belşug, băutură, adăpost, femei şi amici turbulenţi. Cu silueta lui mătăhăloasă şi glasul baritonal, prima impresie stârnită de nou-venitul blond şi bărbos a fost aceea a unui profet, genul de ins înveşmântat în rasă monahală, cu un toiag în mână, care ar fi putut coborî dintr-o bărcuţă împreună cu celălalt apostol, Sfântul Toma. Sosirea lui, de altfel, e la fel de învăluită în mister ca aceea a Sfântului Toma însuşi. Ceea ce se ştie este că sudul Indiei a fost ultima oprire dintr-o călătorie care începuse la Stockholm. În conformitate cu cele spuse de bunul doctor, într-o seară, plin de akvavit[46] cum era şi „cântând de unul singur pe strada Stora Nygatan, am fost răpit. Când m-am trezit, eram medicul

[46] Băutură alcoolică tare, produsă în mod tradiţional în ţările scandinave din cartofi sau cereale şi aromatizată cu diverse plante.

unui vas care se îndrepta spre Cape Town!" În această calitate ajunsese apoi în toate marile porturi din Orient şi din Africa. Dar pe la treizeci şi cinci de ani a debarcat în Cochin. Frumuseţea mănunchiului de insule care formau oraşul la confluenţa a nenumărate canale şi braţe de apă, căldura localnicilor, templele, bisericile, bazilicile şi sinagogile, străduţele pietruite şi casele în stil colonial olandez l-au determinat pe masivul scandinav să arunce ancora o dată pentru totdeauna. La scurt timp după aceea a început să înveţe limba malayalam cu ajutorul unui îndrumător şi să studieze *Vedele, Ramayana* şi *Bhagavad Gita* cu altul. Apetitul său pentru cunoaştere nu era egalat decât de cel pentru grog şi compania feminină – un cocktail de dorinţe care i-ar fi pus la podea pe majoritatea medicilor.

Celor mai mulţi occidentali li se pare că acel *rhha* rulat din malayalam râcâie cerul gurii şi scrânteşte limba, dar nu şi nordicului Orqvist. El poate pălăvrăgi cu copiii din preajma clinicii, care râd de accentul lui scandinav şi de felul peltic în care pronunţă cuvintele, ba scoate chiar şi câteva fraze în iudeo-malayalam, când vorbeşte cu evreii paradesi („străini"). (După ce a scăpat-o pe soţia rabinului de un chist ovarian uriaş, paradesii – care au venit din Peninsula Iberică în cadrul diasporei sefardice – nici nu se gândesc să apeleze vreodată la alt medic.) Bătrânele doamne din comunitatea creştină a Sfântului Toma vin la cabinetul lui cu aceeaşi statornicie cu care merg la biserică, destăinuindu-i toate durerile şi suferinţele lor – deseori nimic altceva decât surogate ale necazurilor maritale, iar el le oferă „remedii" placebo şi mici predici pline de compasiune, precum *Mullu elayil vinallum, ela mullel vinallum, elakka nashttam*: Fie că spinul cade pe frunză ori frunza cade pe spin, de suferit suferă tot frunza. „*Aah, aah*, mare dreptate ai, doctore. Soţul meu nu-i decât un spin; ce e de făcut?"

Destinul doctorului s-a schimbat în 1912 graţie doamnei Eleanor Shaw, o femeie de vârstă mijlocie cu diverticulită,

reflux acid şi colică biliară – o constelaţie de afecţiuni necorelate pe care el le numeşte „Triada lui Orqvist”, fiindcă par să survină împreună la paciente ca ea: caucaziene, aflate la perimenopauză şi supraponderale. Rune i-a excizat vezica biliară, i-a tratat refluxul acid şi i-a reglat tranzitul intestinal, însă Eleanor Shaw nu a resimţit nici o îmbunătăţire a stării de sănătate. Într-un moment de inspiraţie divină, doctorul i-a pus o întrebare delicată pe care nu avusese până atunci prilejul s-o adreseze bolnavelor sărace, a căror viaţă sexuală nu avea niciodată de suferit, în ciuda bolilor şi a privaţiunilor materiale: „Doamnă Shaw, nu cumva, după toţi aceşti ani, patul conjugal vi se pare mai puţin îmbietor? Dureros, chiar?” Intonaţia lui melodioasă, cu accent suedez, a făcut ca întrebarea să nu i se pară jignitoare pacientei. „Eleanor, dacă îmi permiţi să-ţi spun aşa, aceste organe sunt vitale şi, dacă sunt lăsate să ruginească, nu se poate să nu existe repercusiuni.” Rune a bănuit că nu lipsa libidoului era problema, ci insuficienta lubrifiere, aşa că i-a prescris 300 de grame de unguent inert şi 150 de grame de grog proaspăt preparat, pe care trebuia să-l lase să stea optsprezece ore pentru a-şi spori tăria, asigurându-se că femeia a înţeles care remediu trebuie administrat în care orificiu corporal. Soţul lui Eleanor, domnul Benedict Shaw, era consilierul maharajahului din Cochin şi preşedintele unui important concern comercial britanic. Tratamentul recomandat de Rune soţiei lui s-a dovedit atât de eficient, încât, recunoscător, Benedict Shaw a cerut firmei sale să renoveze un vechi conac olandez şi să-l transforme într-un centru medical elegant, dotat cu o sală de operaţii, zece paturi şi o clinică în partea din faţă. Cazul doamnei Shaw dovedise că un tratament corect poate avea efecte salutare asupra întregii familii şi că un singur pacient poate schimba norocul unui medic.

În seara din 1913 când Ammachi Mare, mama ei şi Bebe Mol vin la clinică, banca din sala de aşteptare e deja plină, aşa că trebuie să stea în picioare. Rune Orqvist dă buzna înăuntru

strângând sub braţ un teanc imposibil de gros de cărţi abia cumpărate şi zâmbeşte către pacienţi. Tarifele pe care le practică sunt modice pentru cei săraci şi usturătoare pentru bogaţi. Doi soţi paradesi – el într-un costum alb cu o kippa pe creştet, ea într-o bluză cu nasturi şi guler înalt – stau stingheri alături de doi „evrei negri" cu pieptul gol; comunitatea acestora din urmă s-a stabilit în Cochin pe vremea regelui Solomon şi îi detestă pe „nou-veniţii" paradesi pentru atitudinea lor superioară faţă de semenii cu pielea închisă la culoare. Pe aceeaşi bancă se mai află un docher care îşi masează o parotidă inflamată, un poliţist fără astâmpăr, un englez dispeptic şi o doamnă brahman care poartă la gât nişte lanţuri din aur suficient de groase pentru a trage cu ele o barcă la mal.

Când le vine în sfârşit rândul, dr. Rune Orqvist le întâmpină cu un surâs care o dezarmează imediat pe Ammachi Mare. Medicul *sa'ippu* are la gât un stetoscop. Un prespapier din piatră lustruită fixează pe biroul din faţa lui un teanc de hârtii. Privirea i se opreşte asupra lui Bebe Mol cu o expresie cunoscătoare. Când întinde palma enormă, fetiţa – care n-a dat mâna cu nimeni de când se ştie – le întinde şi ea bucuroasă pe ale ei.

— Şi cine-i această frumoasă domnişoară? întreabă el într-o malayalam perfectă, însă cu accent.

— Sunt Bebe Mol!

— Pentru tine am o bomboană roşie sau una verde. Pe care o vrei?

— Pe amândouă! Şi una pentru Kunju *Mol*, răspunde copila, ridicând păpuşa în aer.

Râsul lui răsună între pereţii încăperii.

Medicul îi dă bomboanele şi apoi se întoarce spre Ammachi Mare, căreia încă nu-i vine să creadă că el vorbeşte malayalam. Începe să-i povestească, ezitant, despre Tulburare, despre înecarea lui JoJo, despre genealogie – e sigură că toate acestea

sunt relevante – şi apoi îi spune despre Bebe Mol. El o ascultă cu atenţie.

— Foarte neobişnuit, spune la final. Nu ştiu cum să explic înecurile din familie. Dar, adaugă aplecându-se şi mângâind obrazul lui Bebe Mol, nu cred că această minunată fetiţă are aceeaşi problemă...

— Slavă Domnului! Nici soţul meu nu crede.

— *Ştiu* însă ce se întâmplă cu Bebe Mol.

— Da?

— Da. Vezi dumneata, am recunoscut-o imediat.

— Cum adică? Aţi mai văzut-o şi înainte?

— S-ar putea spune şi aşa, răspunde el, examinând mâinile fetiţei. Cred că are o umflătură, o hernie lângă ombilic, am dreptate?

Ridică bluza copilei şi, într-adevăr, se vede un fel de gâlmă care pe Ammachi Mare n-a îngrijorat-o, fiindcă fetiţa n-a părut nici un moment deranjată de ea. Acum chicoteşte. Doctorul îi cere să meargă puţin şi pe urmă să scoată limba.

Îşi sprijină antebraţele masive pe birou şi se apleacă în faţă.

— Bebe Mol are o boală bine cunoscută. Se numeşte cretinism, dar numele nu este important.

Pentru Ammachi Mare, oricum, nu are nici un înţeles.

— Aici, la gât, există o glandă, continuă medicul. Tiroida. Ai văzut-o umflată la unii oameni, formând o guşă? Glanda asta secretă o substanţă esenţială pentru creşterea organismului şi pentru dezvoltarea creierului. Uneori, glanda nu funcţionează la naştere. În aceste cazuri, copilul se dezvoltă ca Bebe Mol. Limba. Faţa lată. Vocea răguşită. Pielea îngroşată. E o fetiţă isteaţă, dar învaţă cu greu ceea ce alţii de vârsta ei ştiu deja.

A enumerat toate aceste lucruri pe care ea a refuzat să le vadă la fiica ei.

— Puteţi spune toate astea doar uitându-vă la ea? întreabă Ammachi Mare, încă nevenindu-i să creadă.

El se apropie de raftul cu cărţi şi alege una, fără nici o ezitare. O răsfoieşte aşa cum ar fi făcut tatăl ei cu Biblia, pe

care o cunoştea din scoarţă-n scoarţă. Apoi întoarce cartea spre ea şi-i arată o fotografie. Este adevărat: Bebe Mol seamănă cu copilul acela mai mult decât cu rudele ei de sânge. Fetiţa pune un deget lat pe pagină şi râde uşor, recunoscându-se.

— Există medicamente care s-o vindece?

El oftează şi clatină din cap.

— Da şi nu. Există un extract tiroidian, dar nu e disponibil în India. Şi chiar dacă ar fi, trebuia administrat încă de la naştere. În acest stadiu, oricât i-am da, tot nu s-ar mai remedia ceea ce vedeţi.

Ammachi Mare se uită la omul acela cu părul şi barba ca aurul ţesut şi cu ochii în nuanţa oceanului. Mulţi malayali au ochii deschişi la culoare – o influenţă a vizitatorilor arabi şi persani de demult –, dar nici pe departe ca ai doctorului din faţa ei. Mai mult decât culoarea însă, ceea ce o frapează e bunăvoinţa pe care o emană, făcând ca vorbele lui să fie şi mai dureroase. Uşa către viitorul fiicei ei s-a deschis, iar privelişte a e cumplită. Vrea să protesteze, dar el îi citeşte gândurile.

— Va rămâne întotdeauna un copil. Trebuie să vă spun asta. Îmi pare rău, dar nu va creşte cu adevărat niciodată. Dar, adaugă el privind spre Bebe Mol, ce copil fericit! Un copil al Domnului. Un copil binecuvântat. M-aş dori să am alte veşti pentru voi. Chiar mi-aş dori.

Expresia îi e gravă acum, iar ochii blânzi sunt plini de regrete.

Mama îşi priveşte fetiţa, cu lacrimi în priviri şi cu o mână pe umărul ei. Bebe Mol e veselă ca întotdeauna, prea interesată de doctor, de barba lui şi de instrumentele de pe masă pentru a se lăsa afectată de discuţie.

— Binecuvântat să fiţi! rosteşte Ammachi Mare şi glasul i se înecă.

Tocmai i-a mulţumit, din puterea covârşitoare a obişnuinţei, omului care i-a dat o veste cumplită.

— Vă rog să înțelegeți, insistă el. Totul s-a întâmplat *înainte* de naşterea ei. Aşa a venit pe lume. Nimic din ce ați făcut voi sau altcineva nu i-a cauzat boala. Înțelegeți? Nu e vina voastră. Oare nu zice Domnul în Cartea lui Ieremia: „Înainte de a te fi zămislit în pântece, te-am cunoscut, şi înainte de a ieşi din pântece, te-am sfințit”?

— Aşa zice! exclamă ea, şocată să audă un verset biblic rostit de acest om de lume.

El ridică palmele în aer, ca pentru a spune: „Misterioase sunt căile Domnului”.

Ammachi Mare nu-şi mai poate stăpâni lacrimile. Doctorul îşi pune mâna peste a ei, iar ea i-o strânge, aplecându-şi capul. „Nimic nu mă poate absolvi de vină”, ar vrea să-i spună. După un timp, ridică privirea.

— Dar cum rămâne cu Tulburarea, cu înecurile despre care v-am spus? Dacă voi mai face copii... o vor avea şi ei? Vor fi la fel ca Bebe Mol?

— Despre înecuri... chiar nu ştiu, răspunde doctorul. În mod limpede, e ceva ce a trecut de la o generație la alta. Doar că nu-mi pot imagina ce anume e. Însă ceea ce s-a întâmplat la Bebe Mol nu se va mai întâmpla şi la copilul următor. Asta ți-o pot spune sigur.

Sunt deja la uşă, când doctorul o strigă:

— O clipă, *Kochamma*!

De data asta, nu Bebe Mol, ci bunica ei e cea care i-a atras atenția. Femeia a stat alături de ei, în cabinet, neatentă, dar nu indiferentă.

— Îmi permiți?

Îi atinge gâtul cu degetele şi o palpează gânditor. Când îşi retrage mâna, Ammachi Mare vede şi ea nodul pe care l-a remarcat medicul la mama ei. Oare nu se mai sfârşesc veştile rele din încăperea asta?

— Ochii ei sunt puțin cam galbeni, constată doctorul.

— E slăbită de luni bune, îi spune Ammachi Mare. Îi e greu să ridice brațele şi, când se aşază, îi e greu să se mai ridice.

Medicul o roagă pe bătrână să se aşeze pe masa de examinare şi îi palpează abdomenul. Ammachi Mare observă că pare umflat, în ciuda faptului că a slăbit. Mama ei pare nedumerită, dar nu protestează. Doctorul este în mod vizibil îngrijorat.

— *Kochamma*, i se adresează pacientei, am nişte medicamente pentru tine. Vrei s-o duci pe Bebe Mol să vadă grădina cât timp le pregătesc? I le voi da fiicei tale.

În vreme ce barca lor se apropie de ponton, Ammachi Mare vede o siluetă familiară cocoțată sus, într-un cocotier. Iar când tălpile ei ating pământul roşu de acasă, soțul ei e deja acolo, aşteptându-le. Bebe Mol îi povesteşte despre toate minunățiile pe care le-a văzut: oceanul, luminile electrice, doctorul cu pielea vopsită în alb – o poveste pe care o va repeta apoi toată viața ei.

Când soțul şi soția rămân singuri în camera lui, aşezați pe marginea patului, ea îi spune totul.

— Mintea şi corpul lui Bebe Mol sunt încremenite în timp. Fiica noastră va fi mereu aşa cum a fost anul trecut. Şi cum a fost cu un an înainte.

Pieptul lui lat tresaltă. Oftează şi îşi pleacă fruntea. După un răstimp îndelungat, vorbeşte, iar vocea îi e răguşită:

— Dacă vrei să zici că va fi întotdeauna Bebe Mol, un copil, un copil fericit... atunci, asta nu-i ceva chiar atât de rău.

— Nu, răspunde ea printre lacrimi. Nu-i un lucru chiar atât de rău. Va rămâne un îngeraş pentru totdeauna.

El o cuprinde cu brațele şi o strânge la piept.

— Şi mai e ceva, adaugă ea plângând.

Îi povesteşte despre gălbinarea pe care doctorul *sa'ippu* a văzut-o în ochii mamei ei, despre gâlma tare ca piatra pe care i-a simțit-o la gât, dar şi în abdomen, despre ficatul mărit, asta fiind explicația oboselii şi apatiei ei. După ce mama ei ieşise, doctorul i-a explicat lui Ammachi Mare că un cancer la stomac

se răspândise deja la ficat şi la glandele de la gât. Era mult prea târziu pentru o operaţie. Nu exista un tratament, puteau doar să-i uşureze suferinţele.

— M-am simţit ca şi cum acelaşi catâr care mă lovise cu zece minute în urmă m-a izbit din nou, îi mărturiseşte ea.

— Are dureri?

— Nu. Dar el zice că va avea. Trebuie să cumpărăm pastile cu opiu, ca să nu sufere spre sfârşit. Mi-a spus: „Unii creştini sunt de părere că durerea conferă demnitate, că suferinţa duce la mântuire. Eu nu cred asta". Doctorul acela e un sfânt!

Seara, în rugăciune, i se adresează lui Dumnezeu:

— Tu ai ştiut toate astea, Doamne. Ce mai pot eu să-ţi spun Ţie? Înainte ca mama mea să vină pe lume şi înainte să se nască Bebe Mol, tu ştiai ce le e scris în frunte.

Ştie că trebuie să-i mulţumească lui Dumnezeu pentru anii buni pe care i-a avut împreună cu mama ei. Dar nu în seara asta. N-ar face-o din inimă.

— Mă rog s-o fereşti de suferinţă. A avut parte deja de destulă în viaţa asta.

Se roagă şi pentru doctorul cel bun. Cât har are, de-a văzut într-o clipă care e necazul cu Bebe Mol şi pe urmă şi-a dat seama că şi mama ei are o problemă gravă! Şi totuşi, deşi a ştiut să spună cum se cheamă aceste boli, n-a putut să le dea şi un tratament. Din acest punct de vedere, enervantul *vaidyan*, cu singurul lui tonic pentru toate bolile, ar putea susţine că nici el nu e mai prejos. Dar *vaidyan* habar nu are de nimic.

— Doamne, doctorul acela ştie de toate... dar nu şi despre Tulburare. Te implor încă o dată: dacă n-o vindeci tu, te rog să ne trimiţi pe cineva care poate s-o facă!

CAPITOLUL 24. RĂZGÂNDIRE

1922, Cochin

Rune încuie clinica la miezul nopții. A început să consulte pacienții în ambulatoriu seara târziu, fiindcă a avut două operații de urgență una după alta. Au trecut zece ani de când doamna Eleanor Shaw i-a schimbat destinul. Pe drumul pe care-l parcurge pe jos până acasă de-a lungul țărmului stâncos din Cochin, de obicei cu o carte sub braț, obişnuieşte, dacă vremea i-o permite, să fumeze o ultimă pipă şezând pe o bancă din ciment, cu fața spre mare, şi să se bucure de briză. Valurile îşi celebrează îndelunga călătorie cu un ultim clipocit pe stânci. Luna atârnă jos pe boltă, ca un felinar, iluminând încrengătura colțuroasă a plaselor de pescuit chinezeşti, mai bine de zece înşirate de-a lungul malului. Prăjinile lor se apleacă asupra apei ca nişte păsări cu gâtul lung, iar plasele flutură în vânt aidoma pânzelor unor corăbii.

Rune se consideră un om fericit. Fiecare zi e altfel decât precedentele. Nu duce lipsă de nimic, are prieteni buni şi multe alte preocupări pe lângă medicină. Şi atunci, de ce în atâtea seri, şezând pe banca asta, se simte aşa, nelalocul lui? Anxietatea îl cuprinde cu aceeaşi regularitate cu care, la sfârşit de lună, bătrânul musulman îşi face apariția cu hărtănitul lui registru de chirii şi cu aerul de tip „ce rău îmi pare că te deranjez”. Dar agitația pe care o resimte nu este de felul celei care l-a purtat din port în port până ce şi-a găsit sălaşul în Cochin; nu are legătură cu geografia. Nu, acum se află acolo unde trebuie să se afle. Dar atunci, ce e?

Un bocănit ritmic devine tot mai sonor. Profilată în lumina lunii, Rune zăreşte o formă care se apropie, cu un toiag în mână. Recunoaşte imediat profilul aplatizat şi lipsa nasului: un lepros. Cioturi, nu degete țin toiagul. În ceşcuța agățată la gâtul lui zornăie câteva monede. Silueta îngână ceva încet, un imn religios, poate, cu fața ridicată spre cer şi legănându-se

dintr-o parte în alta, cercetând bolta nevăzută. Spectrul se opreşte şi capul îşi încetează pendularea, de parcă ar fi simţit luna aflată jos, pe cer. E ca o statuie, complet nemişcat, cu excepţia uşoarei ridicări şi coborâri a umerilor odată cu fiece respiraţie.

Într-o năucitoare schimbare de perspectivă, Rune are brusc senzaţia că el *a devenit* leprosul: el este cel care încearcă să privească prin corneele opacizate; el este cel care zăreşte imagini înceţoşate, murdare, difuze; cel care discerne lumini şi umbre, dar îşi aminteşte cum era să simtă lumina lunii scăldându-i faţa; ale lui sunt picioarele acelea diforme, ulceroase, înfăşurate în pânză de sac mânjită de sânge şi legate cu sfoară din cocos... Clipa trece. Nu-şi poate explica nicicum ceea ce i s-a întâmplat, senzaţia momentană că se află în trupul altcuiva.

Silueta se îndepărtează înghiţită de noapte, iar bocănitul toiagului pe piatră se stinge. Într-o izbucnire de claritate, Rune vede toate lucrurile pe care leprosul nu le putea zări: linia îndepărtată a orizontului, acolo unde cerul întâlneşte marea, bolta pe care este suspendată luna şi luna însăşi cu eşarfa de stele drapată în jurul ei... Se simte dispărând în imensitatea universului. A devenit plasa de pescuit atârnată, leprosul orb care e nevoit să doarmă sub stele... În imensitatea cosmosului, Rune simte că propria lui fiinţă nu există, că e o iluzie. Între el şi lepros nu există nici o diferenţă, nici o deosebire, amândoi sunt doar manifestări ale conştiinţei universale.

În această nouă stare de conştientizare, pălăvrăgeala necontenită din mintea lui încetează brusc. Aşa cum oceanul se manifestă ca val sau maree, dar nici valul şi nici mareea nu sunt oceanul, în mod similar Creatorul – Dumnezeu sau Brahma – generează o imagine a unui univers care ia forma unui medic suedez sau a unui lepros orb. Rune este real. Leprosul este real. Plasa de pescuit este reală. Pe de altă parte, totul e *maya*, iluzie, caracterul lor distinct este o iluzie. Totul este una. Universul nu e altceva decât un strop de spumă pe oceanul nemărginit care este Creatorul. Se simte euforic, liber

şi uşor – *pacea şi liniştea lui Dumnezeu, care trece dincolo de orice putere de înţelegere.*

La primele ore ale dimineţii, alarmat, îngrijitorul lui iese să-l caute. În trecut şi-a mai scos stăpânul de la cârciumă, unde bunul doctor zăcea prăvălit pe o masă. În noaptea asta însă, îl găseşte fascinat ca un *sadhu*[47], privind în gol. Îngrijitorul îl scutură uşor de umăr. Zâmbind, Rune revine în iluzia lumii înconjurătoare.

Înainte de sfârşitul săptămânii, şi-a dăruit tot mobilierul şi şi-a depozitat instrumentarul în magazia lui Salomon Halevi, un negustor şi bancher evreu. Sunt mulţi doctori acum în Cochin, absolvenţi ai şcolilor medicale din Madras ori Hyderabad, şi multe spitale în sistemul public de sănătate. Îi vor lipsi pacienţii lui, dar ei se vor descurca şi fără el.

Două săptămâni mai târziu, fără să-şi fi luat rămas-bun cum se cuvine, se îndreaptă spre ashramul Bethel din Travancore. Ansamblul monastic a fost înfiinţat de un preot, BeeYay *Achen*, care se ghida după scrierile Sfântului Vasile cu privire la munca manuală, tăcere şi rugăciune, practicate pentru a te apropia de Creator. BeeYay a fost unul dintre primii preoţi care au obţinut licenţa în arte umaniste, având dreptul să folosească, atunci când se semnează, particula BA, astfel că nimeni nu-l cunoaşte pe alt nume decât BeeYay *Achen*[48]. Preotul îl încurajează pe Rune prin exemplul propriu: ajutorarea celorlalţi, rugăciune şi tăcere. Şapte ani mai târziu, un Rune mai slab, aproape de nerecunoscut, apare ca un

---

47 Termen care, în hinduism, budism şi jainism, desemnează un sfânt sau un ascet care s-a retras din lume, dedicându-se contemplaţiei religioase.

48 BeeYay redă pronunţia în limba engleză a abrevierii BA, Bachelor of Arts, echivalent cu licenţa în arte liberale sau umaniste.

fluture ieşit din crisalidă, sigur pe destinaţia sa, chiar dacă zborul îi este haotic. Barba, bucuria şi râsul sănătos i-au rămas intacte, însă clocoteşte în el sentimentul arzător al unui obiectiv. Când pleacă, BeeYay îi dă binecuvântarea sa.

— Cred că Dumnezeu te-a adus aici şi ţi-a dezvăluit care îţi este misiunea în viaţă. Dar important e faptul că ai acceptat-o. Nu uita, Domnul nu i-a vorbit doar lui Isaia, ci *tuturor*, atunci când a spus: „Pe cine voi trimite, şi cine va merge pentru Noi?" Iar Isaia a răspuns: „Iată-mă, trimite-mă pe mine!"

Rune îl convinge pe barcagiul care aprovizionează mănăstirea cu peşte, kerosen, lumânări şi altele să-l ducă până la capătul călătoriei sale.

— Unde? Acolo? Cum? De ce? exclamă omul, nevenindu-i să creadă. Ai uitat cumva ceva acolo?

Când îşi dă seama că Rune vorbeşte serios, barcagiul continuă:

— Cine ştie dacă barca mea poate trece? Cine ştie dacă nu cumva canalele sunt secate? Cine ştie dacă acolo a mai rămas ceva?

Pornesc la drum în zori, bărbatul cu pielea albă părând un uriaş pe lângă însoţitorul lui cu ten întunecat. Barca înaintează pe o serie de canale ale căror maluri sunt întărite cu piatră şi nămol. După-amiază traversează un lac întins şi ajung apoi pe un alt canal îngust, care ar trebui să-i ducă la destinaţie. Strigă către un localnic cocoţat într-un cocotier, extrăgându-i seva, iar acesta le dă ultimele îndrumări.

— Mergeţi drept înainte, nu vă uitaţi nici la stânga, nici la dreapta. După două sute de metri, ajungeţi în alt canal. Intraţi pe el. Acolo o să vedeţi zece sau o sută de trepte care urcă.

„Zece sau o sută de trepte" sunt de fapt paisprezece, atât de năpădite de muşchi, încât abia izbutesc să le zărească. Barcagiul îl ajută să-şi care sacul până la o poartă cu balamalele ruginite, dar refuză să meargă mai departe.

— Încă un lucru te mai rog, îi spune Rune şi-i numără în mână mai multe bancnote decât a văzut omul la un loc în întreaga lui viaţă. Vinde-mi barca!

Îşi petrece prima noapte neînsoţit în singura clădire cu doi pereţi întregi şi o bucată de acoperiş din stuf, dintre cele şase construcţii dărăpănate din cărămidă. Când soarele apune, vede o piatră mişcându-se: un şarpe care s-a încălzit la soare. Întins cu faţa în sus, ascultând fojgăielile şoarecilor, priveşte cerul înstelat şi îşi pune la îndoială sănătatea minţii. Cuvântul „lazaret" desemna înainte vreme un centru de carantină în care erau izolaţi pacienţii cu boli infecţioase, dar cu timpul a ajuns să fie folosit pentru a defini spitalele în care sunt trataţi leproşii. Acest lazaret e ascuns pe cel mai îndepărtat colţ de uscat din puzderia canalelor şi ochiurilor de apă. A fost construit şi apoi abandonat de portughezi, reconstruit şi iar abandonat de olandezi, şi încă o dată reconstruit de o misiune protestantă scoţiană. Stigmatul nefericiţilor care trăiau acolo odinioară este încă atât de puternic, încât în deceniile scurse de la plecarea misiunii scoţiene, nimeni n-a venit să se stabilească pe teritoriul lui.

A doua zi dimineaţă, cu o bâtă groasă în mână, Rune explorează vasta proprietate. Îi cartografiază perimetrul, cercetează toate clădirile în ruină, sondează puţul şi examinează poarta ruginită, însă intactă. Dincolo de ea dă peste un drum acoperit cu pietriş, bine întreţinut, care trece chiar prin faţa lazaretului; într-o parte duce înapoi, spre casele şi colibele unui sătuc pe lângă care a trecut cu barca în ziua anterioară, când l-au întâlnit pe localnicul din cocotier. În cealaltă parte trece, drept ca un ac, de-a latul câmpiei colbuite, după care începe să urce încet, iar mai apoi abrupt, şerpuind până ce se transformă într-un drum de munte ca o cicatrice sinuoasă la baza maiestuosului masiv fantomatic, învăluit în ceţuri, al Gaţilor de Vest.

Descurajarea pune stăpânire pe Rune când se întoarce în incinta fostului lazaret şi priveşte în jur, înţelegând ce-l aşteaptă.

— Realitatea e întotdeauna neplăcută, Rune, îşi spune cu glas tare. Odată ce deschizi un abdomen, vezi că nu e niciodată la fel de simplu şi de clar cum ţi-l arată manualele.

O fulgurare de alb undeva lângă poarta principală îi atrage atenţia. Ascunse în iarba înaltă sunt oasele albite ale unui schelet uman, împrăştiate de animale. Craniul şi pelvisul sunt relativ intacte, prinse de pământ de lujerii plantelor cățărătoare. O femeie, judecând după pelvis, şi fără îndoială o leproasă, după eroziunile pometilor. Parcă o vede sosind în locul acela, slăbită, poate arzând de febră, sperând la o alinare şi găsind în loc doar ruine. Se întinde pe pământ, singură, fără apă şi fără mâncare. Şi moare. Oasele lucioase îl întristează profund.

— Ăsta e un semn, Doamne, nu-i aşa?

În noaptea aceea o visează pe sora Birgitta de la orfelinatul din Malmö, unde a crescut. Îi părea rău pentru ea pe atunci, fiindcă îşi dedicase viaţa unui loc din care el abia aştepta să plece. Acum însă o înţelege. În vis, sora Birgitta tricotează aşezată lângă lampa a cărei lumină devine tot mai strălucitoare, orbindu-l.

Se trezeşte şi vede două feţe oribile, la doar o palmă de a lui, cu trăsăturile exagerate de flacăra lumânării pe care cele două creaturi o ţin sub bărbie. Urlă. Feţele se retrag şi ţipă la rândul lor. Cele două siluete, înfricoşate, se retrag într-un colţ. Rune aprinde lampa de lângă pat.

— N-am vrut să vă sperii, spune el în malayalam, ceea ce nu face decât să le sporească uluirea.

— Credeam că eşti mort, bâiguie bărbatul, care are o gaură în loc de nas.

Numele lui e Sankar, iar al femeii, Bhava. Tocmai s-au întors de la un festival la templu. Merg la astfel de evenimente ca să cerşească.

— E drum lung până aici, îi explică Sankar, dar sunt pereți şi un acoperiş sub care să dormim.

— Doar doi pereți şi nu prea mult acoperiş, replică Rune.

— Mai bine aşa, decât sub cerul liber, unde pot să ne atace câinii sălbatici, intervine Bhava, care scoate un şuier când trage aerul în piept; Rune bănuieşte că laringele îi e afectat de leziuni leproase. Oamenii nu ne lasă nici măcar să ne sprijinim de grajdul vitelor.

— Tu n-ai lepră, observă Sankar. De ce ai venit aici?

— Puțul e colmatat, răspunde Rune. De el trebuie să ne ocupăm mai întâi. Pe urmă vom reface totul, puțin câte puțin.

Şi gesticulează spre terenul lăsat în paragină şi spre mormanele de moloz care fuseseră cândva clădiri.

— Tu şi mai cine? întreabă Sankar.

Rune arată în sus, spre cerul plin de stele.

A doua zi dimineață, cei doi leproşi îi urează numai bine şi pleacă, îndepărtându-se în răcoarea zorilor. Vasele din tablă bătucită pe care le poartă la gât ca să pună în ele mâncare ori monede sunt pline cu cafeaua pe care a preparat-o Rune pentru ei.

O oră mai târziu, în vreme ce scoate din dărâmături şi pune deoparte cărămizile care mai pot fi folosite, îi vede înapoindu-se şontâc-şontâc.

— Ne-am zis că poate ai nevoie de ajutorul nostru, îi spune Sankar arătându-i mâinile şi râzând. Cândva am fost dulgher.

Îi lipsesc două degete de la mâna dreaptă, iar celelalte sunt chircite ca nişte gheare. Carnea palmei e roasă, ceea ce-i dă un aspect simian. La stânga are toate degetele, dar arătătorul şi cel mijlociu sunt întinse, țepene, într-un fel de imitație a binecuvântării papale. Totuşi, reuşeşte să culeagă o cărămidă şi s-o sprijine de corp. Bhava, ale cărei mâini sunt într-o stare doar puțin mai bună, face acelaşi lucru. Oamenii ăştia doi, îşi

spune Rune, sunt îngeri trimişi în calea lui. *Aşa s-au făcut cerul şi pământul şi toată oştirea lor*[49].

Seara, Rune găteşte orez şi linte şi le ascultă poveştile. Sankar abia devenise tată când a observat că are o rană pe faţă, mai multe apărându-i în lunile care au urmat. Mâinile au început să-i amorţească.

— Nu mai puteam ţine uneltele de dulgherie. Fratele soţiei m-a dat afară din casă. Toţi cei din sat au aruncat cu pietre după mine. Soţia mea stătea şi se uita.

Emoţia din glas contrastează cu faţa lui încremenită pentru totdeauna într-un rânjet strâmb. Tenul Bhavei s-a îngroşat treptat, devenind nefiresc de neted, şi sprâncenele i-au căzut. Soţul ei a convins-o să nu mai iasă din casă.

— „Chiar şi câinii ar fugi de tine", mi-a zis el. *Aah*, dar asta nu l-a oprit să se urce pe mine nopţile. „Încă eşti drăguţă pe întuneric", îmi zicea.

Când degetele i se încovrigaseră în palme, soţul o alungase de acasă înainte să-şi poată lua rămas-bun de la copiii ei. Râde amintindu-şi acest lucru şi un dinte solitar îi luceşte în gură, ca un copac singuratic într-un cimitir. Sankar i se alătură.

Rune e nedumerit de râsul lor ciudat. Sigur mintea rămâne afectată de o asemenea respingere! Oamenii ăştia sunt morţi pentru rudele lor şi pentru societate, iar rana stârnită de acest lucru e mai gravă decât nasul mâncat de lepră, faţa hidoasă şi degetele lipsă. Lepra distruge nervii, astfel că e nedureroasă; adevărata suferinţă pe care o cauzează şi singura durere pe care o resimt bolnavii e cea a exilului.

„Ăsta e rostul unui lazaret", îşi spune Rune. „O casă la capăt de lume. Un loc în care cei morţi pot trăi împreună cu cei asemenea lor şi în care spiritul se poate înălţa." Se uită la mâinile lui pline de băşici. Chiar şi numai degetul mare poate fi o dovadă a existenţei lui Dumnezeu. Mâna unui om muncitor e un adevărat miracol; ale lui se pricep să excizeze un rinichi şi

---

[49] Facerea 2:1.

să stivuiască pietre şi cărămizi. „Doamne, dacă nu mi le voi mai putea folosi?” A învăţat că lepra e rareori contagioasă. Bacteria care o cauzează trăieşte în mediul înconjurător, îndeosebi în locuri neigienice, dar numai cei cu o susceptibilitate deosebită la ea se îmbolnăvesc. Îşi aminteşte cum profesorul Mehr pansa fără nici o reţinere răni de lepră la Malmö spunând: „Să vă temeţi de alte boli pe care le puteţi lua de la pacienţi, dar nu de lepră”. Şi, într-adevăr, Rune a pierdut un coleg de clasă doborât de tuberculoză şi pe altul care a făcut septicemie din cauza unei tăieturi accidentale cu scalpelul. Acum, Rune dialoghează în mintea lui cu profesorul Mehr: „Cum rămâne cu părintele Damien, care a lucrat atâţia ani cu leproşii din Molokai? S-a molipsit şi a murit din cauza asta!” Îşi imaginează răspunsul lui Mehr: „Dar gândeşte-te la sora Marianne, care l-a îngrijit pe părintele Damien. Gândeşte-te la toate călugăriţele care au lucrat în Molokai; ele au rămas sănătoase.” Rune decide pur şi simplu să nu se îngrijoreze în privinţa unei contagiuni. *Nu te bizui pe priceperea ta*[50]. Lasă-l pe Dumnezeu să se îngrijoreze.

O lună mai târziu, pe poartă e pus un însemn scris în două limbi: LEPROZERIA SFINTEI BRIDGET. Numele cinsteşte memoria iubitei surori Birgitta de la orfelinatul din Malmö. Totodată, aminteşte de numele sfintei ocrotitoare a Suediei şi poate că le va aduce sprijin din partea unei misiuni religioase suedeze. Izbutesc să reconstruiască două clădiri şi să decolmateze puţul. Rune cumpără provizii de la magazinul lui Mudalali, din sat. Mathachen, cel care recolta seva cocoţat în cocotier, este un intermediar eficace, aducând alte materiale achiziţionate – stuf, cherestea, unelte, funie din fibră de cocos – pe care le lasă la poarta principală sau pe treptele de pe malul canalului. Dacă sătenii au anumite reţineri cu privire la activitatea lui Rune, nu au nici o obiecţie în privinţa banilor

[50] Pildele lui Solomon 3:5.

lui. În scurt timp, pe lângă barcă, are şi o bicicletă. Thambi, Esau, Mohan, Rahel, Ahmed, Nambiar, Nair şi Pathros li se alătură celor doi îngeri iniţiali. La fel ca o pădure de tec cu rădăcini subterane, leproşii au şi ei reţeaua lor; vestea despre renaşterea lazaretului călătoreşte rapid.

La nici un kilometru distanţă de Sfânta Bridget se află o proprietate înconjurată de ziduri, unde casa tradiţională, acoperită cu stuf, cu frontoane sculptate şi pereţi din lemn a fost transformată cu bun-gust într-o reşedinţă mai mare şi modernă, cu ziduri văruite, acoperiş cu olane, ferestre înalte, o verandă largă pe tot perimetrul, un garaj cu o maşină înăuntru şi o alee acoperită cu pietriş şi cu borduri din cărămizi. Pe stâlpul din piatră al porţii este gravat THETANATT – numele casei –, iar dedesubt, numele proprietarului: T. CHANDY. O dată, când trecea prin faţa ei cu bicicleta, Rune a zărit un bărbat cu pleoape căzute care fuma pe balansoarul de pe verandă; la încheietura mâinii avea un ceas din aur. Altă dată, exact când ieşea el, l-a văzut la volanul maşinii rulând prin faţa leprozeriei, cu o femeie pe scaunul de alături. El le-a făcut semn cu mâna, iar cei doi au zâmbit şi i-au întors gestul. De fiecare dată când trece prin faţa casei, ar vrea să intre, însă pentru prima dată în cariera lui, se teme că genul lui de medicină i-ar putea stânjeni pe ceilalţi. Mathachen, cel care extrăgea seva de cocotier, îi spune că Chandy a lucrat pentru armata britanică în Aden – „tipărea bani”. Când s-a întors, Chandy a cumpărat o proprietate de câteva mii de acri în munţii pe care Rune îi vede în depărtare de la Sfânta Bridget. În cursul săptămânii, Chandy stă în bungalow-ul de pe proprietate, supraveghind însămânţările şi culegerea recoltelor; în weekenduri face drumul înapoi, cale de trei ore, până la casa strămoşească, unde locuiesc soţia şi bătrâna lui mamă.

La trei luni după sosirea lui Rune la lazaret, se iscă un scandal la poartă; cineva strigă: „Doctore! Doctore!” Un servitor surescitat de la Thetanatt stă la trei metri de poartă cu un

mesaj: soția lui Chandy îl imploră să vină imediat, fiindcă domnul Chandy a căzut. Rune își ia bicicleta și pleacă în goană. Pe verandă se zărește, pieziș, o pereche de papuci bărbătești. Un fir de fum se ridică leneș dintr-o scrumieră, lângă o cutie de țigări State Express 555. Din interior se aude zgomot de mobilier lovit. Îl vede pe Chandy zvârcolindu-se pe podea, cu *mundu* răsucit într-o parte și picioarele tresăltându-i spasmodic. Îngrozită, soția lui e aplecată asupra trupului prăbușit. E îmbrăcată în sari, cu cercei și brățări pe ambele mâini. Cei doi soți par pregătiți de o ieșire în oraș.

Rune îngenunchează, verificând căile respiratorii și pulsul lui Chandy; inima acestuia bate puternic și rapid.

— Ce s-a întâmplat? Spune-mi!

— Îți mulțumesc, doctore, spune femeia printre lacrimi, în engleză. S-a purtat astăzi altfel decât de obicei. Nu m-a lăsat să-l duc la spital. Pe urmă, cu foarte puțin timp înainte, a scos un strigăt și s-a prăbușit așa, pe podea. Apoi a devenit țeapăn, foarte țeapăn, și inconștient. Șoferul nu-i aici. Eu nu știam ce să fac și am trimis un băiat la dumneata. Acum a început să tremure, și tot tremură.

Cu coada ochiului, Rune vede o bătrână în *chatta* și *mundu*, cu niște toarte uriașe din aur în urechi, palidă, strângând cadrul ușii în mâinile cu încheieturile albite, cu buza de jos tremurându-i.

— *Ammachi*, strigă la ea în malayalam, nu te speria, e doar o criză și își va reveni imediat.

Chiar în timp ce rostește cuvintele, spasmele încep să se domolească.

— Te rog să stai jos, continuă el către bătrână, fiindcă dacă leșini, nu vei fi de ajutor nimănui.

Ea se supune.

Rune observă glandele parotide umflate ale lui Chandy, palmele roșii, pieptul ca de femeie și rețeaua de noi vase sanguine pe piept și pe obraji. Are o bănuială, că acest Chandy a băut mai mult decât ar fi în stare majoritatea bărbaților. Un iz de

amoniac precedă pata gălbuie care se lățeşte pe partea din față a imaculatului său *mundu* alb.

— A mai pățit asta şi înainte? întreabă el.

— Niciodată! Era bine, ca de obicei, când s-a întors aseară de la moşie. Obosit după ce a condus tot drumul, răspunde soția lui, de această dată în malayalam.

— Nu, nu era *ca de obicei*! exclamă bătrâna, revenindu-i glasul. Parcă îl înțepase o furnică. *Aah*, se certa cu toată lumea!

Stânjenită, soția se încruntă spre ea, însă femeia nu dă înapoi:

— *Molay*, ăsta e adevărul, iar doctorul trebuie să-l ştie.

— Întotdeauna devine nervos la începutul postului, recunoaşte soția.

— Ah! înțelege Rune. Renunță la whisky vreme de patruzeci de zile?

— Cincizeci de zile. Da. Renunță la brandy. Pentru mine o face, admite soția cu sfială. A jurat în primul an de căsătorie.

Postul Paştelui a început cu o zi în urmă. Brusca abstinență i-a provocat, probabil, o criză de delirium tremens. Rune se ridică în picioare.

— Nu vă îngrijorați! le linişteşte el în timp ce respirația lui Chandy, încă zgomotoasă, devine regulată. Îşi va reveni în scurt timp, dar va fi foarte confuz. Mă întorc imediat cu un medicament.

Mathachen, colectorul de sevă, fierbe pe ascuns *arrack* – nu acel *arak* aromatizat cu anason pe care îl ştie Rune din nordul Africii, ci un distilat fără gust pe care el îl foloseşte ca antiseptic. Revenit la Sfânta Bridget, suedezul prepară într-un flacon farmaceutic o tinctură din opiu, *arrack*, lămâie şi zahăr, după care se întoarce la casa vecină.

Chandy e tot pe podea, dar s-a trezit; sub cap are o pernă şi *mundu* murdărit i-a fost schimbat. E confuz, dar înghite medicamentul ca un copil ascultător.

— Să-i mai daţi câte o linguriţă de încă patru ori până la miezul nopţii, îi spune Rune doamnei Chandy – Leelamma pe numele ei. Mâine daţi-i de trei ori pe zi, poimâine de două ori şi apoi o dată pe zi. Am scris totul aici.

Trece din nou pe la ei seara; deja Chandy şi-a revenit complet, dar este somnolent. Rune le spune că, pe viitor, Chandy va trebui să-şi diminueze treptat consumul de alcool până la Miercurea Cenuşii[51].

O săptămână mai târziu, o maşină claxonează în faţa porţii. La volan e Chandy. Cu excepţia lui Rune, el este primul nelepros care intră pe proprietate de când a venit suedezul aici. Acum, că şi-a revenit complet şi stă în picioare, se vede că este un ins robust, cu pieptul lat şi antebraţele puternice, cu un exces de grăsime în zona taliei. Este unul dintre rarii bărbaţi malayali fără mustaţă, iar părul îi e pieptănat lins spre spate, cu cărare pe mijloc. În *juba* de mătase galbenă şi *mundu* albicios, pare un om care se simte în largul lui oriunde, chiar şi la Sfânta Bridget. Îşi exprimă recunoştinţa sub forma unei sticle de whisky Johnnie Walker.

— Am fi onoraţi dacă ni te-ai alătura în duminica Paştelui, pentru un prânz târziu, îi spune el. Te-am invita mai devreme, dar Leelamma nu vrea să-ţi servească orez şi fasole. Iar mie mi-ar plăcea să-ţi pot oferi ceva de băut.

Rune acceptă.

Chandy priveşte în jur cu interes; rămâne impasibil la vederea ocupanţilor. Când Rune se oferă să-i arate proprietatea, acceptă bucuros. Trec printre clădirile în curs de renovare. Medicul sperase să poată refolosi grinzile din lemn de la una dintre vechile construcţii, dar Shankar crede că sunt deja afectate de termite. Chandy se lasă pe vine ca să examineze îndeaproape o grindă şi apoi dă verdictul:

---

[51] Prima zi din postul Paştelui la catolici, luterani, anglicani şi la alte confesiuni creştine occidentale.

— Sunt de acord cu omul tău. E afectată şi de termite şi de apă. Vezi cum jumătatea de sus are o altă culoare?

Chandy se pricepe la betoane şi la diferitele tipuri de ţigle pentru acoperiş. Pe câmp, se apleacă de câteva ori, ia puţin pământ în mână şi-l fărâmiţează între degete.

— Sper ca într-o zi să putem deveni autonomi, spune Rune.

Celălalt nu răspunde, însă peste câteva zile se întoarce împreună cu şoferul şi o maşină căreia i-a fost îndepărtată bancheta din spate, cu o platformă sudată în loc. Şoferul descarcă vase cu puieţi de manghier, de prun şi de bananier plantain, plus saci cu amestec de oase şi bălegar. Chandy desfăşoară un plan schiţat de mână al proprietăţii pe care a notat recomandări privind cele mai bune locuri pentru a planta o livadă. O zonă mai joasă şi mai umedă de lângă canal e ideală pentru bananierii plantain.

— Îngrăşământul ăsta e pentru cocotierii şi curmalii pe care îi aveţi deja. Pământul de aici arată de parcă nimeni nu l-a mai îngrăşat de ani mulţi. Parcela asta dintre cocotieri păstraţi-o liberă, pentru păscut; va hrăni două vaci. Ar fi bună şi o ogradă de păsări.

Paştele petrecut la casa Thetanatt marchează începutul unei prietenii durabile. Rune devine un oaspete obişnuit la masă duminica, delectându-se cu savuroasele sendvişuri ale Leelammei şi cu brandyul lui Chandy. Vara, când căldura e insuportabilă, familia se mută timp de două luni la casa de pe moşie. Îl invită pe Rune să vadă munţii şi să stea la ei din când în când, în weekend.

Salomon Halevi îi trimite lui Rune instrumentarul chirurgical pe care i l-a păstrat, astfel că acum are o clinică şi o sală de operaţii rudimentară; poate face mai multe decât să panseze răni şi să dreneze abcese. Operează selectiv mâini, încercând să le păstreze funcţionalitatea sau să le-o redea prin remedierea contracturilor. De asemenea scrie multe scrisori pentru a strânge fonduri. Evreii paradesi îi finanţează refacerea cuptorului de ars cărămizile, iar o misiune luterană din Malmö

plăteşte pentru gater şi pentru un mic atelier de dulgherie. De Crăciun, aceeaşi misiune luterană se angajează să ofere o sumă anuală pentru leprozerie; scrisorile laborioase ale lui Rune sunt publicate în buletinul lor informativ. Domnul Shaw, a cărui soție a fost pacienta lui Rune, îi donează două vaci de lapte şi o stivă de cherestea.

La cincizeci de ani după ce Armauer Hansen a descoperit, privind la microscop, bacili în formă de bastonaşe în țesuturile leproşilor – *mycobacterium leprae* – încă nu există un medicament care să vindece boala. Rune le oferă bolnavilor un cămin şi ceva de muncă, dar e frustrat că nu poate face prea multe pentru a împiedica deteriorarea progresivă a mâinilor şi picioarelor acestora. La o zi după ce inaugurează gaterul, găseşte un deget retezat în rumeguş. Posesorul, care încă munceşte, nu observă că l-a pierdut decât atunci când Rune îi arată ciotul sângerând. Incidentul îl determină să le țină lucrătorilor câte o lecție săptămânală despre prevenirea vătămărilor corporale. Îi organizează pe perechi, pentru ca fiecare să inspecteze zilnic mâinile şi picioarele partenerului. Şi pansează rănile recente. Nu ezită să pună în ghips un deget sau un picior ca să preîntâmpine deteriorarea ulterioară şi să permită plăgii să se vindece. Fiecare unealtă de la Sfânta Bridget e dotată cu o bretea vătuită care să țină locul degetelor ce nu pot apuca şi să protejeze pielea. Gălețile şi roabele au hamuri care pot fi trecute pe după gât.

În primul an de funcționare a lazaretului îşi face apariția un nou-venit zâmbitor, inconştient de faptul că glezna îi este grotesc dislocată, cu osul ieşindu-i prin piele. Oricine, cu excepția unui lepros, ar fi urlat de durere, însă omul e mândru că a mers toată ziua pentru a ajunge la noul lazaret. Rune a remarcat la pacienții lui acelaşi tip de orgoliu pervers: „avantajul” lor față de cei care i-au respins este faptul că pot să meargă mult şi bine; de asemenea, pot sta nemişcați ca o statuie ore întregi, fără să simtă nevoia să-şi mute greutatea de pe un picior pe altul, fiindcă nu simt nici un disconfort.

Trauma cumulativă a mersului cu răni la tălpi şi a statului în picioare îndelung duce la inflamaţii, întinderi şi în cele din urmă la rupturi ale ligamentelor care ţin laolaltă oasele labei piciorului. Când tralusul – osul în formă de şa de sub tibie, care transferă greutatea corporală asupra călcâiului – se frânge, bolta plantară devine plată ca o *appam*[52] şi apoi convexă, ca tălpicile unui balansoar. Greutatea corpului nu mai e distribuită pe întreaga suprafaţă a tălpii, ci concentrată într-un punct, astfel că apar ulceraţii cauzate de presiune. Dacă sunt neglijate, ulceraţiile se extind şi devin cangrenoase, iar Rune nu mai are de ales decât să amputeze. Dar de durut nu dor niciodată.

[52] Un tip clătită din făină de orez şi nucă-de-cocos rasă, preparată în mod tradiţional în regiunile de sud ale Indiei.

CAPITOLUL 25. CINEVA STRĂIN ÎN CASĂ

1923, Parambil

La vârsta de treizeci şi cinci de ani, în anul Domnului 1923, rămâne din nou însărcinată. Pare un miracol. Primul semn e gustul metalic pe care îl simte în gură, urmat de dispariţia poftei de mâncare. Când îi spune, soţul ei pare uluit. „Să nu-mi zici că nu ştii cum s-a întâmplat!" e tentată să-i zică, dar tace văzându-i expresia îngrijorată; a suferit trei avorturi spontane în anii mulţi de după naşterea lui Bebe Mol, fiecare aducând cu el o tristeţe covârşitoare, senzaţia că e pedepsită pentru JoJo. Soţul ei nu-şi exprimă niciodată temerile, dar ea ştie cât de mult îşi doreşte un fiu căruia să-i lase tot ce a realizat la Parambil; un fiu care să aibă grijă de părinţii lui la bătrâneţe. Dar dacă el e neliniştit, ea e împăcată, încrezătoare că va duce la termen această sarcină. Această încredere sigur trebuie să vină de la Dumnezeu. Au trecut oare cu adevărat cincisprezece ani de când a adus pe lume un copil? Singurul lucru care o întristează e aceea că mama ei nu mai e. Cancerul a răpus-o la numai două luni după vizita la medicul din Cochin.

Ajunsă în luna a şaptea, silită de centrul de greutate coborât să-şi depărteze picioarele în timp ce merge, îşi găseşte într-o zi soţul şezând pe verandă, după masa de seară, privind curtea în lumina lunii. Are o expresie visătoare, ceea ce se întâmplă foarte rar. Din profil, pare că nu a îmbătrânit, deşi părul i s-a rărit şi i-a încărunţit; în plus, nu mai aude bine. La şaizeci şi trei de ani, încă pune mâna să repare o îndiguire sau să sape un canal. Îi face loc alături de el, zâmbind. În ultima vreme e chinuit de dureri de cap, deşi nu se plânge niciodată; ea îşi dă seama după maxilarul încleştat sau fruntea încruntată şi după faptul că se duce la culcare tăcut, punându-şi o cârpă udă pe ochi.

Se aşază încet lângă el; copilul presează şi o doare spatele. Face o remarcă despre cât de umflate îi sunt picioarele, adăugând că nu-şi închipuie cum a putut avea Odat *Kochamma* zece copii... I-a urmărit cu aviditate pe Shamuel şi soția lui, Sara, atunci când nu se ştiau priviți, le-a văzut dialogurile, felul în care îşi iau unul altuia vorba din gură... Chiar şi ciorovăielile lor au un aer intim. Ea însă trebuie să vorbească atât pentru sine, cât şi pentru soțul ei.

El îi urmăreşte buzele cu privirea, ca să nu cumva să-i scape vreun cuvânt. Piciorul lui se leagănă aproape imperceptibil în ritmul bătăilor inimii.

— Tu de ce vorbeşti atât de puțin, bărbate? întreabă ea după un timp.

El îi răspunde fără cuvinte, ridicând şi coborând atât umerii, cât şi sprâncenele. „Cine ştie?" Iritată, îl zgâlțâie puțin, dar e ca şi când ar încerca să zdruncine trunchiul unui copac.

— Cum tu umpli spațiile în care aş putea să rostesc şi eu câteva cuvinte... rămân tăcut.

Ea se preface că se ridică să plece, ofensată, dar, râzând neauzit, el o strânge la piept. Râsul, tăcut sau nu, e chiar mai rar la el decât vorbele, iar ei îi place mai cu seamă atunci când se revarsă nereținut, hohotitor. Brațele lui o cuprind, şi ea râde odată cu el. De ce s-ar sfii că-i vede cineva îmbrățişându-se? Nepoții lui – gemenii – merg ținându-se de mână (chiar dacă soțiile lor îşi sar la beregată una alteia), când se duce la biserică vede femei ținându-se de mână. Dar soții au grijă să stea departe unul de celălalt, ca pentru a nega faptul că pe întuneric se ating – şi nu doar atât.

El îi dă drumul din brațe, dar umerii le sunt încă lipiți. E foarte uşor să înăbuşe ce ar putea spune el vorbind ea prima.

— N-am învățat niciodată să citesc, spune el în cele din urmă. Dar am aflat că ignoranța nu iese niciodată la iveală dacă ştii să-ți ții gura. Atunci când vorbeşti, spulberi orice dubiu.

„Tu nu eşti ignorant! Eşti înţelept, bărbatul meu.” Mărturisirea lui pluteşte între ei în amurgul prietenos. Ea îşi pune braţele în jurul lui ca pentru a-l cuprinde, însă e ca şi cum ar încerca să-l cuprindă la pieptul ei pe Damodaran.

În chinurile facerii, îşi urlă furia că bărbaţii sunt scutiţi de durerea pe care ei înşişi o provoacă, aşa cum e furioasă fiindcă pruncul care a crescut în pântecul ei vrea parcă s-o rupă în două. Pe urmă însă, când guriţa lui i se lipeşte de sfârc, simte deopotrivă un val de colostru şi de iertare, aceasta din urmă aducând cu ea un fel de amnezie. Căci cum altfel ar mai accepta să se culce din nou cu bărbatul din cauza căruia a trecut prin asemenea dureri?

După prima gură de aer şi primul plânset, băieţelul ei priveşte lumea Parambilului cu o expresie atentă şi serioasă, cu o concentrare încruntată. Deja a hotărât (cu binecuvântarea soţului) că-i va pune numele tatălui ei, Philip. Însă aerul înţelept al copilului o determină să-i noteze numele de botez ca fiind Philipose. Ar fi putut să aleagă Peelipose, Pothen, Poonan, toate fiind variante locale ale numelui Philip. Dar îi place Philipose pentru că aminteşte de Galileea antică, ultima silabă, mângâietoare, având susurul unui şipot. Se roagă ca fiul ei să cunoască plăcerea de a se lăsa purtat de curentul unui râu, pentru a reveni apoi la mal.

Numele de botez va fi cel folosit la şcoală şi în toate actele oficiale, şi ea speră că nu va fi schimbat cu vreun diminutiv înainte de acel moment. Prea mulţi copii primesc un nume de alint de care nu mai pot scăpa apoi: Reiji, Biju, Sajan, Renju, Tara sau Libni, la care poate fi adăugat şi un sufix ca *mon* (băieţel), *mol* (fetiţă) sau neutrul „bebe” ori *kutty* (copil). Bebe Mol are două sufixe în loc de numele creştin, care a rămas uitat în registrul naşterilor. Când va ajunge la maturitate, tinerii i se vor adresa lui Philipose cu un sufix respectuos: Philipose *Achayen* sau *Philipochayen* (iar în cazul unei femei, ar fi *Kochamma*, *Chechi* sau *Chedethi*). Când va deveni tată, copiii lui îi vor spune *Appachen* sau *Appa*, aşa cum el îşi va

striga mama *Ammachi* sau *Amma*. Confuziile sunt inevitabile. A auzit despre un bărbat căruia familia îi spune Bebe Kutty, iar prietenii adulți, Bebe Goodyear, deşi a demisionat de la compania cu acelaşi nume după ce s-a căsătorit, de atunci lucrând la biroul de taxe şi impozite din Jaipur. Rudele soției îl numesc Bebe Jaipur. Unchiul rotofei al soției lui a ajuns în Jaipur după o călătorie lungă şi s-a dus să-l caute la biroul de taxe şi impozite; când personalul i-a spus că nu există acolo nici un Bebe Jaipur, s-a înfuriat la culme, astfel că a fost chemată poliția. George Cherian Kurian (adică Bebe Jaipur) a aflat şi s-a dus să-i achite cauțiunea, doar că nu l-a găsit, fiindcă el ştia că-l cheamă Bebe *Thadiyan* (Bebe Grasul), nu Joseph Chirayaparamab George, numele sub care fusese arestat.

La câteva săptămâni după ce-l aduce pe lume pe Philipose, soțul ei e țintuit la pat vreme de cinci zile din cauza unei cumplite dureri de cap însoțite de accese violente de vomă. Ea nu mai ştie ce să facă de îngrijorare, încercând să alăpteze copilul, să fricționeze fruntea soțului cu uleiuri şi s-o liniştească pe Bebe Mol, care e necăjită de suferința tatălui ei. Shamuel îşi face culcuşul în fața camerei lui *thamb'ran*, refuzând să mai plece acasă. Pastilele şi cataplasmele recomandate de *vaidyan* nu au nici un efect. Ea ar vrea să-şi ducă soțul la Cochin, la *sa'ippu* doctor Rune, însă el refuză să urce în barcă. Şi apoi, la fel de misterios cum a apărut, durerea de cap îi dispare, dar în urma ei rămâne cu partea stângă a feței mai flască; nu mai poate închide complet ochiul stâng, iar apa i se scurge prin colțul gurii. Pe ea, acest lucru o deranjează mai mult decât pe el, care începe să se ducă iarăşi pe câmp. Shamuel îi dă raportul: *thamb'ran* munceşte la fel de îndârjit ca întotdeauna, deşi acum e complet surd de urechea stângă.

Soțului ei i se luminează fața ori de câte ori îşi vede fiul nounăscut, dar zâmbetul îi e pieziş; ea învață rapid să se uite la partea dreaptă a feței lui, dacă vrea să-i vadă expresia reală. Şi

are ceva nou în priviri; la început, ea a crezut că e tristețe. Oare își aminteşte de soarta primului său fiu? Dar nu, nu e tristețe, ci neliniște; o neliniște care nu pare a fi legată de nimic din ceea ce-şi poate închipui ea, iar asta o necăjeşte. Şi Bebe Mol e îngrijorată, şi îşi părăseşte băncuța ca să se țină după tatăl ei când el e în casă, ori ca să stea pe marginea patului lui, tăcută, rămânând acolo până când vine mama s-o ducă la culcare.

Când Philipose împlineşte un an, Ammachi Mare nu mai poate nega adevărul în privința fiului ei: băiețelului îi place la baie, însă o sperie de fiecare dată când îi toarnă apă pe cap cu găleata: închide ochii şi apoi îi deschide, dar şi-i dă peste cap şi de multe ori mâinile şi picioarele îi devin moi, fără vlagă. În ciuda acestui fapt, şi spre deosebire de JoJo, râde, ca şi cum i-ar plăcea starea aceea de confuzie. I se pare un joc; ochii lui nefocalizați o îndeamnă să repete gestul. Când creşte suficient pentru a-l putea pune în *uruli*, vasul larg şi scund pentru prepararea de *payasam* la ocazii festive, care zace însă nefolosit, băiețelul se bălăceşte cu plăcere, râzând când, amețit, se răstoarnă şi cade din *uruli* în *muttam*. Ca un marinar beat, se adună singur de pe jos şi urcă înapoi în vas. Şocați, părinții lui îl privesc nevenindu-le să creadă.

— Nu pot să-l pierd pe copilul ăsta frumos, îi spune ea soțului ei.

— Atunci, lasă-l să trăiască! Nu-l ține captiv! replică el cu vehemență. Aşa a putut fratele meu mai mare să profite de mine. Fiindcă mama nu m-a lăsat să merg niciunde. Ți-am mai povestit asta? („Oare chiar a uitat?”, se întreabă ea.) Ceea ce nu înțeleg e de ce fiul meu caută apa, când apa nu e prietenă cu el.

Peste câteva luni, într-o seară, în vreme ce Odat *Kochamma* are grijă de Philipose, Ammachi Mare dă o fugă să se scalde la râu. Spre deosebire de soțul şi de fiul ei, pe ea nimic n-o revigorează mai bine decât o baie în apa curgătoare. La înapoiere, pe când se apropie de casă, aude un zgrepțănat

repetitiv. Soțul ei e așezat pe vine și sapă fără tragere de inimă cu un băț la marginea curții. O clipă are impresia că vede un copil la joacă, însă fața lui are o expresie serioasă.

— De ce sapi acolo? Și atât de repede *după* ce ți-ai făcut baie!?

El ridică privirea. Pentru o fracțiune de secundă, parcă nici n-ar ști cine stă în fața lui. Se ridică în picioare și se clatină. Face câțiva pași împleticiți, după care cade. Ei îi sare inima din piept. Tocmai a aruncat o privire în viitor.

În săptămânile care urmează, se întâmplă iar: îl găsește zgârmând pământul, dar nu-i spune de ce. Asta o îndeamnă să-i ceară lui Shamuel să-l țină atent sub supraveghere.

El e uimit.

— Dar ce s-a întâmplat? De ce îmi ceri așa ceva?

Ea nu răspunde, ci se mărginește să-l privească fix.

— N-are nimic! exclamă Shamuel cu vehemență. Îi e fața ostenită pe o parte, dar cine are nevoie de ambele părți? Asta-i tot spun eu. O parte e de ajuns.

— Ei bine, nu mai e un om tânăr. Tu câți ani ai, Shamuel?

Părul lui e încărunțit, iar mustața, acolo unde nu e îngălbenită de la *beedi*[53], a albit. În jurul ochilor are la fel de multe riduri ca Damodaran.

Shamuel își răsucește o mână în aer.

— Cel puțin treizeci, răspunde el. Poate mai mulți.

Ea izbucnește în râs, iar el i se alătură – ceva rar pentru amândoi în ultima vreme. Hotărăște să-i spună despre zgârmatul cu bățul în țărână. El reacționează de parcă l-ar fi pălmuit. Când își recapătă glasul, zice:

— Poate că *thamb'ran* caută monede pe care le-a îngropat. Așa am făcut înainte să construim *ara*. Poate că e o monedă

---

53 Tip de țigări indiene ieftine, din tutun neprocesat înfășurat în frunze de abanos asiatic.

îngropată, poate că sunt sute. Aur, argint, alamă, explică el refugiindu-se în substantive, pe care le preferă cifrelor.

— Chiar crezi că e o comoară îngropată pe-aici?

El îi ocoleşte privirea, iar când răspunde, glasul îi tremură:

— De ce mă întrebi ce cred? Eu cred doar ce crede şi *thamb'ran*.

Frica îi e palpabilă. Înaintaşii lui nu avuseseră niciodată siguranţa unui adăpost sau a hranei disponibile. Erau probabil muncitori neplătiţi în slujba familiei, plătind la nesfârşit o datorie ancestrală, însă practica a fost între timp scoasă în afara legii. Shamuel e plătit pentru munca lui şi e proprietarul parcelei de pământ pe care şi-a clădit casa. Ar putea munci oriunde, însă nici nu-şi poate imagina s-o facă pentru altcineva. Inima ei se frânge pentru omul care i-a fost alături soţului său vreme de atâţia ani, ca o umbră. Simte dragostea nesfârşită pe care o nutreşte Shamuel pentru el. Fără *thamb'ran*, ce s-ar întâmpla cu umbra lui? Dacă nu se va mai putea baza pe *thamb'ran*, va trebui să se bazeze pe ea.

Câteva zile mai târziu, spre seară, stă pe verandă cu Philipose în braţe şi se uită amândoi la Damo. Simte deodată cum i se ridică părul pe ceafă şi are senzaţia unei prezenţe în spate. Damo nu poate fi, şi totuşi îi dă aceeaşi impresie a unei siluete uriaşe care îşi proiectează umbra asupra ei. Se întoarce şi îşi vede soţul. Priveşte peste umărul ei spre Damo, care mănâncă zgomotos, împingând grămada de frunze de colo-colo. Alături de el stă Bebe Mol, care îşi şterge obrajii cu ambele palme. Bebe Mol, care nu plânge niciodată, nu înţelege natura lacrimilor, nici de ce sunt sărate şi de ce nu se opresc.

Damo rămâne complet nemişcat, uitându-se spre *thamb'ran*. Cei doi uriaşi se înfruntă din priviri, cu chipurile lipsite de expresie, şi pentru o clipă Ammachi Mare parcă îi vede năpustindu-se unul spre celălalt şi încrucişându-şi colţii. Soţul ei îi pune o mână pe umăr – nu ca să se sprijine, ci ca pentru a indica posesiunea.

— Ăla ce vrea? întreabă cu glas scăzut, un strop de salivă licărindu-i în colțul gurii.

— Cum adică „ce vrea”? E Damodaran al nostru!

— Ba nu. E un alt elefant. Goneşte-l de aici!

Şi pleacă, rătăcind câteva secunde înainte să-şi găsească drumul spre camera lui, ajutat de Bebe Mol.

La ora cinei, Damodaran se apropie de casă, ignorând frunzele proaspete de cocotier pe care le-a adunat Unni pentru el. Pare să aştepte să apară *thamb'ran*, poate ca să se plângă de faptul că l-a considerat un impostor. Ammachi Mare îi duce o găleată cu orez şi unt clarifiat. Elefantul nu-i dă atenție.

A preparat felul preferat al soțului ei, *erechi olarthiyathu*. Când el se aşază la masă pe verandă, în partea veche a casei, nu pare să observe că Damodaran a venit şi el, cu toate că animalul e imposibil de ignorat. Ca de obicei, îndată ce carnea încă sfârâind atinge frunza de bananier, soțul ei nu rezistă şi gustă din ea înainte să-i poată pune alături şi orezul. Dar spre totala ei surprindere, o scuipă imediat. Şi cum gura nu i se mai închide complet, mâncarea i se scurge pe bărbie. Aruncă în curte ce a mai rămas pe frunza de bananier.

— Asta nu e bună nici pentru câini!

Caesar, maidanezul recent pripăşit la ei, nu e deloc de acord cu spusele lui şi se repede să înfulece bucățelele de carne de pe jos. Damodaran se mai apropie puțin.

— *Ayo!* De ce-ai făcut una ca asta?

Niciodată n-a mai ridicat glasul la soțul ei. Gustă şi ea din carne.

— Pentru numele Domnului, mâncarea n-are nimic! Ce te-a apucat? De aproape un sfert de secol gătesc *erechti*, de fiecare dată la fel!

— *Aah*, exact asta zic şi eu! Faci mâncarea asta de atâta amar de vreme! Ai zice că deja nu mai poți s-o greşeşti. Asta înseamnă că ai făcut-o dinadins!

Ea îl priveşte siderată. Omul care abia dacă deschide gura, care niciodată nu vorbeşte urât, îi aruncă acum cuvinte usturătoare.

— În toţi anii ăştia mi-am dorit să vorbeşti şi tu mai mult! Dar trebuia să fiu recunoscătoare pentru că taci.

Se întoarce cu spatele şi se îndepărtează furioasă – o nouă premieră. Îl vede pe Damo privind-o fix, cu trompa încovrigată şi cu vârful ei în gură. „Iartă-ţi soţul, că nu ştie ce face!" Aude îndemnul la fel de limpede pe cât ar auzi un glas omenesc.

Îi urmează sfatul şi se întoarce de la bucătărie aducându-i mărături şi legume. El abia dacă mănâncă. Îi ţine ea *kindi*, cu ciocul chiar deasupra degetelor, ca să se spele. Pleacă în camera lui cu paşi ţepeni, trecând pe lângă Bebe Mol. Ammachi Mare îşi dă seama că, de data asta, fetiţa n-a stat lângă tatăl ei la masă, ci s-a retras pe băncuţă. Lacrimile i s-au uscat şi e veselă, vorbind de zor cu păpuşile în loc să se ţină scai după părintele ei. El se opreşte o clipă, privind spre ea şi aşteptându-se să-l însoţească, aşa cum face de zile bune. Dar Bebe Mol priveşte parcă drept prin el.

Ammachi Mare trece pe la soţul ei după ce acoperă jarul din cuptor. Încă e iritată după ceea ce s-a întâmplat mai devreme. El e întins în pat, cu privirea în tavan. Se aşază şi ea alături. El o priveşte şi o roagă să-i dea puţină apă. Paharul e chiar lângă el, iar ea i-l ţine. Se ridică în şezut şi, ca un copil, îi acoperă cu ambele palme degetele care ţin paharul. Are mâini puternice, dar butucănoase şi ridate de vârstă, pline de bătături de la toţi copacii în care s-a urcat şi de la topoarele, frânghiile şi lopeţile pe care le-a mânuit. Mâna ei, micuţă pe lângă a lui, nu mai e mâna fetei care a venit la Parambil cu ani în urmă, ci poartă cicatrici lăsate de scânteile sumedeniei de focuri aprinse şi de stropii de ulei încins. Degetele noduroase sunt mărturie a zilelor fără număr în care a tocat, a măcinat, a curăţat, a mărunţit, a murat... Mâinile lor suprapuse închid între ele anii mulţi petrecuţi împreună ca soţ şi soţie. Când în pahar nu mai rămâne nici o picătură de apă, el îi dă drumul, se întinde la loc în pat, oftează şi închide ochii.

După o vreme, ea se ridică şi pleacă. O să treacă din nou pe la el după ce îi culcă pe Bebe Mol şi pe Philipose. Dar în ciuda celor mai bune intenţii, adoarme imediat lângă copii. Se trezeşte în toiul nopţii şi se duce să vadă ce face soţul ei, aşa cum obişnuieşte de câteva luni încoace. Silueta lui întunecată e complet nemişcată. Când îl atinge, pielea îi e rece. Înainte chiar să aprindă lampa, ştie că s-a dus.

Faţa lui, imobilă, are o expresie de căinţă şi suferinţă. În liniştea din jur, ea îşi simte inima bătând cu putere, o simte zbătându-se şi încercând parcă să-i sară din piept şi să pulseze pentru soţul ei, fiindcă inima Parambilului, pentru care el a robotit atâţia ani, n-o mai poate face.

Plângând încet, se întinde în pat, lângă el, privind chipul pe care l-a văzut prima dată în faţa altarului şi de care i-a fost teamă, iar pe care l-a iubit apoi cu patimă – soţul ei tăcut, care a fost atât de statornic în iubirea pentru ea. În jur, sunetele pământului pe care l-a muncit şi pe care şi-a trăit viaţa par mai acute, exagerate: ţârâitul greierilor, orăcăitul broaştelor, foşnetul frunzelor. Apoi aude o trâmbiţare prelungă, lamentaţia lui Damo pentru cel care l-a salvat când era rănit, pentru un om bun care a fost şi nu mai e.

Soţul ei s-ar bucura că nu trebuie să-i întâmpine sau să stea de vorbă cu numeroşii îndoliaţi care vin acasă – toate rudele şi toţi lucrătorii ale căror vieţi şi destine le-a schimbat atât de profund. Nairii de la *tharavad*, la periferia Parambilului, vin şi ei să-şi prezinte omagiile. Toţi pulayarii, din toate casele, sunt de asemenea prezenţi, stând tăcuţi în curte, cu chipurile întunecate de tristeţe. Shamuel e la loc de frunte printre ei, plângând neconsolat – Shamuel pe care ea îl cheamă în dormitor în ciuda protestelor lui, ca să-şi poată lua rămas-bun de la *thamb'ran* al lui pe care l-a venerat. Soţul ei n-ar fi avut răbdare cu înmormântarea, nedorindu-şi altceva decât să ajungă în pământul pe care l-a iubit atât de mult, alături de prima soţie şi de întâiul lui născut.

La câteva zile după înmormântare, în vreme ce viața la Parambil se străduieşte să-şi găsească o nouă normalitate, ea aude, chiar pe când e gata să adoarmă, zgomote de săpat şi zgrepțănat. Care se opresc. În noaptea următoare le aude din nou. Iese pe verandă şi se aşază, cu fața spre sursa zgomotului.

— Ascultă-mă, şopteşte. Trebuie să mă ierți. Îmi pare rău fiindcă n-am venit la tine după ce am culcat copiii. Am adormit. Şi îmi pare rău fiindcă ne-am certat la cină. Am exagerat. Da, şi eu îmi doresc să fi fost altfel. Dar a fost o singură noapte din atât de multe perfecte, nu-i aşa? Speram să mai avem multe alte nopți perfecte, dar fiecare dintre ele a fost o binecuvântare. Şi ascultă: eu te iert. După o viață plină de bunătate împreună, ai avut şi tu dreptul la o criză de nervi. Aşa că fii liniştit!

Ascultă. Ştie că el a auzit-o. Fiindcă, aşa cum i-a fost mereu felul, îşi exprimă dragostea pentru ea în singurul mod pe care îl ştie: prin tăcere.

CAPITOLUL 26. ZIDURI INVIZIBILE

1926, Parambil

Când fiul ei are aproape trei ani, îl duce cu barca la biserica din Parumala, unde este înmormântat Mar Gregorios, singurul sfânt dintre creştinii Sfântului Toma. Philipose e încântat de prima lui călătorie pe apă, însă ea nu-l scapă din ochi. Nici soţul ei şi nici JoJo n-ar fi putut fi convinşi să urce într-o barcă, pe când băieţelul ei nu poate să vadă apa fără să vrea să se bălăcească. Prietenii lui se zbenguie în iaz ca nişte peştişori, iar el nu înţelege de ce nu le poate urma exemplul. Şi se înverşunează să treacă peste obstacol aidoma unei furnici de foc. Numeroasele sale tentative de a „înota" o îngrozesc pe mama lui; eşecurile sunt lamentabil de privit.

Mormântul sfântului se află pe o laterală a navei din biserica din Parumala, străjuit deasupra de o fotografie în mărime naturală a lui Mar Gregorios; această imagine (sau portretul frecvent reprodus, realizat de artistul Raja Ravi Varma) apare pe calendare şi postere înrămate prezente în casele tuturor creştinilor Sfântului Toma. Barba subliniază buzele delicate ale sfântului, iar perciunii albi încadrează o faţă frumoasă, cu o expresie blândă şi ochi ce par surprinzător de tineri. Mar Gregorios a militat pentru ca pulayarii să se convertească şi să fie primiţi în biserici, însă nu a apucat să-şi vadă dorinţa împlinită. Ea nu crede că se va împlini nici măcar cât va trăi ea.

Băieţelul ei e impresionat de biserică şi îndeosebi de mormântul sfântului, cu sutele de lumânări aprinse în faţa lui.

— Ammachi, roagă-l să mă ajute să înot, insistă el trăgând-o de *mundu*.

Mama lui însă nu-l aude; stă în picioare cu capul acoperit, privind la chipul sfântului. E ca în transă.

Mar Gregorios se uită drept la ea, zâmbind. *Serios? Ai venit atâta drum doar ca să-i fac băiatului un farmec?*

E înmărmurită. I-a auzit glasul, dar când se uită în jur, îşi dă seama fără dubiu că nimeni altcineva nu l-a mai auzit.

Mar Gregorios a citit drept în sufletul ei. Ea nu-i poate susține privirea.

— Da, răspunde. Este adevărat. Ai auzit ce-a spus băiatul. E foarte hotărât. Ce pot eu să fac? Copilul şi-a pierdut tatăl. Sunt disperată!

Una dintre legendele despre Mar Gregorios spune că sfântul a vrut la un moment dat să traverseze râul care curge pe lângă biserica în care se află ei acum, ca să viziteze un enoriaş de pe celălalt mal. Dar trei femei se scăldau vesele în apa joasă de lângă ponton, cu hainele ude lipite de trup, strigătele şi râsetele lor plutind în aer ca nişte panglici de sărbătoare. Din castitate, Mar Gregorios s-a întors în biserică. O jumătate de oră mai târziu, femeile erau tot acolo, aşa că el a renunțat, murmurând pentru sine: „Atunci, stați acolo, în apă. O să mă duc mâine". În seara aceea, diaconul de la biserică i-a povestit că trei femei nu pot ieşi din apa râului. Mar Gregorios şi-a regretat cuvintele necugetate. A căzut în genunchi şi s-a rugat, iar apoi i-a spus diaconului: „Anunță-le că acum pot să iasă". Iar ele au ieşit.

Ammachi Mare a venit ca să-i ceară, cu neobrăzare, exact opusul: să-l împiedice pe unicul ei fiu să intre în râu.

— Sunt văduvă şi am doi copii de crescut. Mai mult decât atât, îmi fac griji pentru băiatul ăsta care, la fel ca tatăl lui, e în primejdie când se apropie de apă. E o Tulburare cu care vin ei pe lume. Am pierdut deja un fiu, luat de apă. Cel de aici e însă hotărât să înoate. Te rog, te implor! Dacă patru cuvinte din partea ta – „Stai departe de apă" – ar însemna că va avea viață lungă şi că-l va slăvi pe Dumnezeu?

Nu aude însă nici un răspuns.

Philipose e speriat văzând că mama lui, cu fața spectral luminată de strălucirea lumânărilor, vorbeşte cu fotografia sfântului.

Pe drumul spre casă, îi spune fiului ei:

— Mar Gregorios veghează în fiecare zi asupra ta, *monay*. M-ai auzit făcând un legământ în fața mormântului său, aşa-i? Am jurat că nu te voi lăsa niciodată să intri în apă fără să ai pe cineva alături. Dacă tu însă vei intra, mamei tale i se va întâmpla ceva rău.

Partea asta e adevărată. Ar muri dacă el ar păți ceva.

— Vrei să mă ajuți să-mi țin legământul? Să nu intri niciodată în apă de unul singur?

— Nici chiar după ce o să învăț să înot?

— Nici chiar atunci. Niciodată. Niciodată să nu înoți singur. Jurămintele nu pot fi încălcate.

El e şocat la ideea că mamei lui i s-ar putea întâmpla ceva rău.

— Promit, Ammachi, răspunde cu patos.

În decursul timpului, ea îi va aminti deseori despre vizita la biserică, despre legământul ei şi despre promisiunea lui.

Când împlineşte cinci ani, băiețelul ei se duce la noua lor „şcoală" timp de trei ore pe zi; e doar un şopron cu acoperiş de paie, deschis pe trei laturi. În prima zi, Philipose şi alți cinci elevi începători aduc frunze de betel, nuci areca şi câte o monedă pentru *kaniyan*, care primeşte darurile şi apoi ia arătătorul fiecărui copil şi trasează cu el prima literă a alfabetului într-o *thali*[54] plină cu boabe de orez. Şcoala e creația ei, un loc în care copiii să fie în siguranță vreme de câteva ore şi să învețe literele. Elevii – copiii şi nepoții familiilor de la Parambil, dar şi ai olarului, ai fierarului şi ai aurarului – vor deprinde acolo alfabetul.

---

[54] Vas plat, ca o farfurie, în care se servesc diverse feluri de mâncare în regiunile din sudul şi sud-estul Asiei.

Învățătorul, *kaniyan*, este un bărbat mic de statură, afectat şi chel, cu un chist sebaceu lucios în vârful țestei, pe care Bebe Mol l-a poreclit „bebe Dumnezeu”. Omul îşi câştigă traiul citind horoscopul pentru viitoarele mirese şi potențialii miri. Faptul că predă îi sporeşte puțin veniturile. Unii brahmani îi consideră pe cei din casta astrologilor şi învățătorilor „pretendenți”, sau „pseudo-brahmani”, dar acest *kaniyan* nu se sinchiseşte de asemenea prejudecăți.

Îndată ce Ammachi Mare iese din raza lor vizuală, Joppan, fiul pulayarului Shamuel, iese din pâlcul de bananieri în care se ascundea. Îi face cu ochiul lui Philipose şi intră în sala de clasă. Cei doi băieți sunt prieteni buni şi tovarăşi de joacă. Fiind cu patru ani mai mare, Joppan are şi misiunea oficială de a veghea asupra lui Philipose. Când merg unul lângă altul ținându-se reciproc pe după umeri, pare că ar fi gemeni, mai ales de la distanță, fiindcă Joppan e scund pentru vârsta lui.

Acum, băiatul ține în mână o frunză care nu e de betel, o piatră care ar trebui să înlocuiască nuca areca şi o monedă pe care a cioplit-o din lemn. Intră în clasă gol de la brâu în sus, ținând darurile în mâna întinsă, arătându-şi într-un zâmbet dinții puternici, cu părul aranjat cu apă, dar deja zburlindu-se ca iarba călcată în picioare.

— *Ah ha!* exclamă *kaniyan* cu un surâs nefiresc, în vreme ce chistul de pe cap i se inflamează. Deci şi *tu* vrei să înveți, da? Bine, o să te învăț. Stai acolo, mai în spate de prag! *Aah*, bine.

Învățătorul se întoarce cu spatele şi apoi se răsuceşte şi, cu bastonul din bambus, loveşte coapsele lui Joppan. Strigătele de protest ale lui Philipose sunt acoperite de urletele dascălului:

— Pulayar parvenit! Mizerabil! Câine murdar! Chiar nu-ți cunoşti locul? Ce mai urmează acum? Nu cumva ai vrea să te-mbăiezi în bazinul de la templu?

Joppan fuge astfel încât bastonul să nu-l mai ajungă, dar se întoarce spre *kaniyan* incredul, pe față citindu-i-se durerea şi ruşinea. Ceilalți privesc şocați. Joppan este eroul lor. Nici un

alt băiat nu are atâta încredere în sine, nu poate traversa râul înot dus şi întors şi nu e în stare să ucidă o cobră, neînfricat. Unii dintre copii (mici adulți în devenire fiind) sunt încântați în sinea lor de umilința suferită de Joppan.

Băiatul îşi umflă pieptul şi strigă cu glasul răsunător pentru care e deja cunoscut:

— IA-ȚI OUL ĂLA DE PE CAP ŞI MĂNÂNCĂ-L! CINE VREA SĂ ÎNVEȚE DE LA UN IDIOT CA TINE?

Blasfemia rostită se aude până pe câmpul de orez, unde Shamuel ridică privirea. Învățătorul se repede, şfichiuind cu bastonul. Joppan se eschivează, sărind într-o parte, iar *kaniyan* se împiedică. Bufonada exagerată a lui Joppan când se îndepărtează ţanţoş stârneşte zâmbetele copiilor. Învățătorul trece printr-un moment de incertitudine: e posibil ca Ammachi Mare să-l fi trimis pe copilul pulayar? Se ştie că la Parambil pulayarii primesc pământ, dar e posibil ca o asemenea excentricitate să se extindă şi la educația lor? „Mi-o plăti ea salariul, dar mai bine mor de foame decât să luminez nişte copii sortiți mizeriei."

Acasă, Philipose îi povesteşte totul mamei, vărsând lacrimi de furie. Ipocrizia celor din jur îi înfierbântă obrajii. Ammachi Mare îşi ia băieţelul în braţe şi-l leagănă uşor. Îi e şi ei ruşine. Nedreptatea la care a asistat copilul nu s-a petrecut numai din vina învățătorului; rădăcinile ei sunt adânci şi atât de vechi, încât pare deja o lege a firii, precum cursul râurilor spre mare. Dar suferința din ochii nevinovați ai fiului ei îi aminteşte ceea ce este atât de uşor de uitat: că sistemul de caste este abominabil. Contrazice însăşi litera Bibliei. Isus şi-a ales ca ucenici nişte pescari săraci şi un perceptor. Iar Pavel a spus: „Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească şi parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Cristos Isus."[55] Numai că ei nu sunt nicidecum una.

---

[55] Galateni 3, 28.

Încearcă să-i explice lui Philipose structura castelor în termeni simpli, conştientă de absurditatea ei: brahmanii – sau nambudiri, cum sunt numiți în Travancore – formează casta superioară, cea mai de sus, a preoților, şi, la fel ca monarhii din Europa, au în proprietate cea mai mare parte a pământurilor, prin drept divin. Maharajahul este, desigur, brahman. Toți nambudirii au privilegiul de a mânca gratis la oricare templu, fiindcă este o onoare să hrăneşti un brahman; de asemenea, pot locui gratuit la casele de oaspeți administrate de stat. Doar fiul cel mare dintr-o casă nambudiri, *illam*, se poate căsători şi poate moşteni proprietatea; doar el poate avea mai multe soții, şi majoritatea au. Celorlalți fii nambudiri li se permite doar să aibă relații neoficiale cu nairi, membri ai castei de războinici aflate imediat mai jos decât brahmanii. Nairii sunt şi ei o castă superioară şi, la fel ca nambudirii, consideră că sunt mânjiți prin contactul cu castele inferioare; sunt supraveghetorii vastelor domenii ale nambudirilor, dar în prezent dețin şi ei pământuri. Pe treapta următoare în jos sunt ezhava, meşteşugarii care în mod tradițional recoltează seva, dar din ce în ce mai des fac afaceri cu frânghii din fibră de cocos sau sunt proprietari de terenuri. Casta cea mai de jos e formată din truditorii lipsiți de pământ: pulayarii şi *cherumanii* (numiți şi *adivasis*, *parayar* sau „de neatins”, „paria”). În afara ierarhiei castelor sunt „tribalii” de pe coastele dealurilor; legătura lor tradițională cu pământul pe care trăiesc, vânează şi pe care îl cultivă nu a fost niciodată consemnată pe hârtie – un lucru de care nou-veniții de la câmpie au profitat cu mare uşurință.

— Cât despre noi, creştinii, continuă să-i explice Ammachi Mare înainte ca el să întrebe, noi ne aflăm între aceste niveluri, *monay*.

Legenda spune că primele familii convertite de Sfântul Toma făceau parte dintre brahmani. Ritualurile hinduse rămân parte componentă a celor creştine, aşa cum e şi micul *minnu* din aur de forma unei frunze de tulsi pe care soțul ei i l-a prins la gât

în ziua nunții, sau principiile *vastu* respectate la construirea caselor. Nici creştinii nu s-au dezis de sistemul castelor. La Parambil, la fel ca în orice altă gospodărie creştină, pulayarii nu intră niciodată în casă; Ammachi Mare îi dă să mănânce lui Shamuel într-un set de vase separat de ale lor – iar Philipose a observat, fără îndoială, acest lucru.

Ceea ce nu-i spune este faptul că creştinii Sfântului Toma nu au încercat niciodată să-i convertească pe pulayari. Misionarii englezi care au sosit la sute de ani după Sfântul Toma nu cunoşteau decât o singură castă în India: păgânii pe care ei trebuiau să-i salveze de la damnarea veşnică. Pulayarii s-au convertit de bunăvoie, sperând poate că, acceptându-l pe Isus, vor deveni egali cu familii precum aceea de la Parambil, pentru care munceau sau ai căror robi erau. Ceea ce nu s-a întâmplat niciodată. Pulayarii au fost nevoiți să-şi construiască propriile biserici, în ritul anglican sau în cel al Bisericii din India de Sud.

— Noțiunile de castă sunt vechi de secole, foarte greu de schimbat, adaugă ea.

Expresia de pe fața lui Philipose trădează dezamăgirea pe care i-o stârneşte mama şi deopotrivă lumea din jur. Copilul se îndepărtează. Ea ar vrea să-l cheme înapoi. „Nu poți traversa un lac cu piciorul doar fiindcă-i schimbi numele şi-i zici «pământ». Etichetele contează." Doar că el este prea mic pentru a înțelege. Ammachi Mare simte că inima i se frânge în piept.

*

Ashari, tâmplarul, şi aurarul îl strigă pe Shamuel să iasă din colibă.

— Fiul tău merită o bătaie bună, îi spune olarul. De ce-o fi crezut oare că poate să meargă la şcoală? Tu nu-l înveți chiar nimic?

Shamuel încremeneşte locului, oripilat. Imploră iertarea, încrucişându-şi mâinile şi trăgându-se de lobii urechilor în timp ce îndoaie genunchii – un gest de supunere menit să stârnească zâmbetul Micului Ganesha. Mai târziu, Shamuel îşi

bate fiul mai rău decât a făcut-o *kaniyan*, acuzându-l în gura mare că a adus ruşine familiei; vrea ca şi cei din amonte de coliba lui să-l audă. Singurul plâns care răsună este cel al mamei lui Joppan; băiatul de nouă ani îşi încasează pedeapsa în tăcere şi nu are câtuşi de puţin remuşcări. Se retrage aidoma unui tigru rănit care se furişează în desiş. Privirea lui amară şi mânioasă îl sperie pe Shamuel. Dar nu îi e frică *de* fiul lui, ci *pentru* el.

Ammachi Mare ar putea insista ca învăţătorul să-l primească şi pe Joppan la ore. Dar ştie că, dacă ar face-o, omul ar renunţa la slujbă, şi chiar dacă ar accepta, ceilalţi părinţi şi-ar retrage copiii de la şcoală. A doua zi, lecţiile încep cu avânt, solul nisipos servind drept tablă de scris. Ammachi Mare trimite după Joppan, dar Shamuel îi spune că băiatul înoată probabil pe undeva. Când se întoarce acasă, Philipose îi arată mamei lui „cartea” din frunze de palmier pe care învăţătorul a scris cu un cui ascuţit primele litere – *a* şi *aa*, *e* şi *ee* (അ şi ആ, respectiv എ şi ഏ). În ziua următoare, o frunză nouă va fi prinsă de precedentele cu o sfoară.

Mai târziu, îl vede pe fiul ei împreună cu Joppan, înşirând frunze de palmier ca să facă o carte pentru băiatul lui Shamuel şi desenând literele în nisip, ca el să le copieze. Bucuria i se spulberă când zăreşte urmele de lovituri de pe spatele lui Joppan – opera tatălui său. De ce să pedepsească băiatul pentru un sistem pe care nu el l-a creat? Îi spune lui Joppan că-l va învăţa ea însăşi, în timp ce copiii ceilalţi vor fi la şcoală. Nu poate anihila ea relele sistemului de caste, dar cel puţin atâta lucru poate face. În decurs de un an, copiii vor fi gata să meargă la noua şcoală primară înfiinţată de guvern lângă biserică, unde va fi permis accesul *tuturor*. În spatele ei este în construcţie şi un liceu, care va deservi mai multe sate şi oraşe din împrejurimi.

Joppan e un elev punctual, isteţ şi recunoscător. Atitudinea lui rebelă e neschimbată, în ciuda bătăilor primite. Însă ea îşi

dă seama că şi-ar dori să fie în sala de clasă, alături de colegii lui. Pentru amândoi – Joppan şi fiul ei – va veni ziua în care îşi vor încheia studiile şi vor fi nevoiți să ia în piept lumea cu toate duplicitățile ei.

CAPITOLUL 27. ÎN SUS E BINE

1932, Parambil

La şase ani după ce a desenat primele litere sub îndrumarea învățătorului, Philipose încă nu stăpâneşte o abilitate mai importantă pentru el: înotul. Şi refuză să-şi accepte înfrângerea. În fiecare an, când apele revărsate se retrag, încearcă iar. Joppan, care se simte mai bine în apă decât pe uscat, persevereză mai mult decât oricine altcineva în încercarea de a-l învăța. Se iveşte însă şi ziua în care refuză să-l mai însoțească la râu, şi nu numai fiindcă are de muncă ziua întreagă; între cei doi prieteni survine prima ceartă. Philipose îl convinge pe Shamuel să vină cu el, fiindcă a jurat când era mic să nu intre în apă de unul singur.

Când Philipose a început şcoala primară, Joppan s-a înscris alături de el. Shamuel n-a fost de acord, dar nu i-a putut spune asta lui Ammachi Mare. Ce-i trebuie unui pulayar să ştie literele? Apoi, după clasa a treia, Joppan a văzut la un moment dat un şlep plutind în derivă pe noul canal de lângă Parambil. Şlepul a rămas înțepenit şi a început să ia apă. Barcagiul, beat, era inconştient. Joppan a reuşit să elibereze vasul şi, de unul singur, l-a împins până când a ajuns din nou în apa râului, iar de acolo l-a dus până la pontonul din fața magaziei proprietarului său, Iqbal. Recunoscător, acesta i-a oferit o slujbă, pe care el a acceptat-o. Ammachi Mare s-a înfuriat pe Shamuel, de parcă ar fi fost vina lui. Slujba e bună, dar Shamuel îşi doreşte ca băiatul lui să muncească la Parambil. Când el nu va mai putea lucra, Joppan i-ar putea prelua îndatoririle. Nu-i aşa că ăsta ar fi cursul firesc al lucrurilor?

— Shamuel, crezi că anul ăsta o să învăț? întreabă Philipose în vreme ce se îndreaptă amândoi spre râu.

Îşi roteşte braţele în aer, repetând un stil nou despre care e convins că-l va putea menţine la suprafaţa apei.

Shamuel nu răspunde, grăbindu-se să ţină pasul cu „micul *thamb'ran*" în vârstă de nouă ani, aşa cum se grăbea odinioară pe lângă tatăl lui.

La doc, cei doi barcagii numără muştele. Incisivii unuia sunt ieşiţi în afară ca prova bărcii lui, cu buza de sus încadrându-i. Ies amândoi din letargie când îl văd pe Philipose dezbrăcându-şi cămaşa.

— *Adada!* Ia te uită cine s-a întors! exclamă dinţosul, iar gesturile îi sunt la fel de încete ca undele râului. Maestrul de înot!

Philipose nu-i aude. Cu ochii larg deschişi şi ţinându-se de nas, trage adânc aer în piept şi sare în apă. Măcar atâta lucru a învăţat: având plămânii plini cu aer, se ridică la suprafaţă negreşit, deşi oricum încearcă mişcarea doar în apă mică. Şi, într-adevăr, revine imediat la suprafaţă, cu părul ud căzându-i peste ochi ca o pânză neagră. Apoi începe să dea din braţe frenetic: tentativa lui de a „înota".

— Ţine ochii deschişi! strigă Shamuel, fiindcă ştie, de când îl însoţea pe *thamb'ran*, că deruta în apă e întotdeauna mai puternică dacă stă cu ochii închişi.

Dar băiatul nu-l aude. Joppan crede că Philipose e tare de urechi, dar Shamuel e de părere că micul *thamb'ran,* spre deosebire de cel mare, aude numai ce vrea el să audă.

— E mică apa, *monay*! ţipă barcagiul dinţos. Stai în picioare!

Atâta bâţâit din braţe agită mâlul de pe fundul râului, iar pe Philipose îl răsuceşte în cercuri, mai întâi pe burtă, pe urmă pe spate, apoi cu capul în jos şi cu tălpile albe la suprafaţă. Hotărând că e de ajuns, Shamuel sare în apă şi-l îndreaptă ca pe o cană care s-a răsturnat.

Barcagiii aplaudă, ceea ce pe Philipose îl încântă. În ciuda ochilor care par să se fugărească unul pe altul, zâmbeşte victorios, dar îşi întrerupe celebrările ca să râgâie şi să scuipe mâlul pe care l-a împrumutat de pe fundul apei.

— Cred că de data asta am ajuns aproape la jumătatea râului, nu-i aşa? întreabă el gâfâind.

— *Ooh, aah*, chiar dincolo de jumătate, răspunde dinţosul.

Celălalt barcagiu râde atât de tare, încât îi cade ţigara din gură.

Philipose se posomorăşte. Shamuel îl însoţeşte spre casă, strigând peste umăr către cei doi:

— Ce nevoie mai aveţi de vâsle, când puteţi face treaba lor cu limba?

Apoi se uită îngrijorat spre băiat, care e neobişnuit de tăcut; n-a moştenit firea taciturnă a tatălui său. Oare micul *thamb'ran* s-a descurajat?

— Undeva greşesc, Shamuel.

— Greşeşti fiindcă vrei să intri în apă, *monay*, replică sec pulayarul; o să fie el ferm, dacă Ammachi Mare nu e. Tatălui tău nu-i place să înoate. Îl vezi cumva că se apropie de apă? Fă şi tu ca el!

Fără să-şi dea seama, Shamuel vorbeşte despre *thamb'ran* cel mare ca şi când ar lucra încă pământul alături de el. La urma urmei, artefactele vieţii lui sunt încă acolo, toate, şi îl cheamă: capra de tăiat lemne, târnăcopul, plugul, gardurile pe care le-au construit amândoi, pământurile arate, fiece copac... Şi atunci, cum să nu fie şi *thamb'ran* prin preajmă?

Philipose se îndepărtează şi se duce să dea alene cu piciorul într-o minge. Shamuel se îndreaptă spre bucătărie.

— A ajuns mai departe de data asta? întreabă Ammachi Mare.

— Mai departe în mâl. S-a băgat cu capul la fund ca un *karimeen*[56]. A trebuit să-i scot nămolul din nas şi din urechi.

Ammachi Mare oftează.

— Ştii cât de greu îmi e să-l las să meargă la râu?

---

[56] Peşte din genul ciclidelor care trăieşte în apele dulci şi salmastre din sud-estul Asiei.

— Atunci, nu-i mai da voie!

— Nu pot. Soțul meu m-a pus să-i promit. Tot ce pot să fac e să-i cer să-şi respecte promisiunea şi să nu intre în apă singur.

Mai târziu, îl găseşte pe Philipose şezând cu mingea la umbra celui mai bătrân cocotier al lor, zgârmând cu un băț într-un muşuroi de furnici abandonat. E abătut. Se aşază lângă el şi-i ciufuleşte părul.

— Poate că ar trebui să încerc s-o iau *în sus*, spune el arătând spre coroana copacului, în loc să...

„Ce-o fi cu oamenii ăştia care vor s-o ia ba în sus, ba în jos, să devină pasăre ori peşte? De ce n-or rămâne pur şi simplu pe pământ?" El o priveşte cu atâta intensitate, încât o cuprinde un fior. „Îşi închipuie că eu am toate răspunsurile. Şi că îl pot proteja de toate dezamăgirile pe care le aduce viața."

— În sus e bine, răspunde ea.

După o vreme, băiatul o întreabă:

— Ştiai că tata a urcat în copacul ăsta cu o săptămână înainte să moară? Shamuel zice că a cules nuci-de-cocos tinere ca să bem cu toții din ele în ziua aia!

Însuflețirea îi revine în glas, ca iarba pârjolită care se destinde după ploaie. „Slavă Domnului că n-a moştenit tăcerile tatălui său!"

— *Aah*. Păi... a fost cât pe ce să cadă...

— Da, dar tot a reuşit să urce până la cer, replică băiatul ridicându-se şi punând un picior în treapta tăiată în scoarța copacului.

Priveşte în sus imaginându-şi isprava tatălui, către locul în care se sfârşeşte copacul şi începe cerul.

— *Aah*, e adevărat, spune ea.

Doar că nu este adevărat. E limpede că Shamuel nu i-a povestit copilului ce s-a întâmplat de fapt. Soțul ei renunțase să mai urce în copaci în ultimul său an de viață. Dar cu o săptămână înainte să moară, un impuls l-a îndemnat să se cațăre. Copacul îi era la fel de cunoscut ca trupurile celor două

femei care i-au dăruit copii. Cu zeci de ani în urmă, tăiase în scoarța lui treptele pe care să poată urca. Însă nu copacul, ci propriile puteri au fost cele care l-au trădat, astfel că a rămas blocat la un sfert din înălțimea trunchiului. Shamuel a urcat după el cu un colac de frânghie între picioare. Când a ajuns lângă *thamb'ran*, i-a pus o mână pe picior şi i l-a împins uşor în jos, spre următoarea treaptă. „Aah, aah, aşa. O nimica toată pentru matale, aşa-i? Şi acum pe celălalt... Coboară şi mâinile, încet." Ea şi-a recăpătat suflarea abia când l-a văzut din nou jos, pe pământ, singurul loc pe care trebuia să-l mai atingă de acum picioarele lui. „Am cules pentru tine nuci-de-cocos tinere", i-a spus soțul ei arătând cu mâna undeva în spatele lui, deşi nu era nici o nucă-de-cocos acolo. „*Aah*, mă bucur foarte mult", a răspuns ea. Şi s-au întors în casă ținându-se de mână, fără să-şi facă griji că i-ar putea vedea cineva.

Philipose o aduce înapoi, în prezent.

— Cred că deocamdată nu vreau să urc în copacul ăsta. E cam mare pentru mine, nu-i aşa?

Sesizează tonul precaut, rar întâlnit, în glasul fiului ei.

— Deocamdată, da.

— Ammachi, dar dacă era suficient de puternic ca să urce în copacul ăsta... atunci de ce a murit?

Întrebarea lui o ia pe nepregătite. La picioarele ei, furnicile roşii transportă o frunză, absorbite de truda lor. Dacă ar lăsa o piatră să cadă deasupra lor, oare ele ar considera că le-a lovit o calamitate naturală? Oare ele vorbesc cu Dumnezeu sau răspund la întrebări imposibile puse de copiii lor?

— Biblia spune că omul trăieşte şaptezeci de ani, dacă are noroc. Tatăl tău se apropia de această vârstă. Avea şaizeci şi cinci. Eu sunt mult mai tânără decât el. Când a murit, eu împlinisem abia treizeci şi şase de ani.

Sesizează îngrijorarea din privirea lui şi ştie că face socotelile.

— Acum am patruzeci şi cinci, *monay*.

Băiatul o cuprinde cu brațul lui slăbuț, îmbrățişând-o, şi stau amândoi aşa un timp îndelungat.

Deodată, se întoarce spre ea şi întreabă:

— Există un motiv pentru care nu voi putea niciodată să înot, nu-i aşa? Nici tata nu putea să înoate, tot dintr-un motiv anume.

Expresia de pe chipul lui nu mai este cea a unui copil de nouă ani. Prin faptul că-şi acceptă înfrângerea, pare mai matur, mai înțelept.

— Care e motivul acela, Ammachi?

Ea oftează. Nu ştie care e motivul. Poate că *el* va fi cel care-l va descoperi. Ce minunat ar fi ca perseverența lui obstinată să se transforme într-o cruciadă pentru vindecarea Tulburării! Ar putea deveni astfel salvatorul generațiilor următoare. Şi-ar putea cruța copiii de suferința care-l afectează pe el. Deocamdată, nu poate decât să-i pună un nume şi să descrie nenorocirile pe care le-a provocat familiei din cele mai vechi timpuri. Poate că totuşi nu-i va arăta băiatului genealogia – Copacul Apei –, ca să nu-l sperie cu ideea unei morți timpurii. Trage adânc aer în piept şi îi spune:

— O să-ți povestesc ceea ce ştiu.

CAPITOLUL 28. MAREA MINCIUNĂ

1933, Parambil

Un băiat de zece ani care nu poate stăpâni apele se întoarce cu înverşunare asupra pământului. Olarul jinduieşte la lutul aluvionar albăstrui de pe malurile râului, iar cărămidarul se scufundă în afluenţii puţin adânci, cu un coş în mână, şi îşi umple bărcuţa cu mâl de râu, singurul care-l interesează. Gusturile lui Philipose sunt eclectice; cu degetele de la picioare prehensile evaluează proporţiile de nisip, lut şi mâl. În privinţa sensibilităţii pentru tălpi, solul nisipos şi moale din preajma bisericii e incomparabil – la polul opus faţă de lateritul roşcat şi dur din apropierea puţului din Parambil. Pământul cu conţinut mare de granit de lângă şcoala lui are culoarea sângelui închegat şi rece ca strângerea de mână a învăţătorului; dar când e zdrobit, filtrat şi uscat, acest tip de pământ lasă pe hârtie pete cromatice intense. Bâjbâind aidoma unui alchimist, ajunge în cele din urmă la o formulă pentru o cerneală care luceşte pe pagină aşa cum n-o face nici una dintre mărcile comerciale, scrisul cu ea devenind o plăcere. Reţeta finală include carapace de cărăbuş zdrobită, agrişe şi câteva picături dintr-o sticlă în care un fir de cupru este suspendat în urină umană (a lui).

La fel ca răposatul lui tată, merge foarte mult pe jos. Lasă-i pe alţii să fie duşi cu şlepul, cu barca sau cu pluta la şcoală. El merge pe uscat. Da, e într-o vrăjmăşie cu apa. Nu şi-a pierdut dorinţa de a vedea lumea, dar mările sigur le va ocoli. Cel care merge pe jos, drumeţul, vede mai multe şi ştie mai multe, asta îşi spune el. Doar un drumeţ s-ar putea împrieteni cu legendarul *pattar* „Sultan” ce şade mereu pe un podeţ de lângă marea reşedinţă Nair. Termenul *pattar* îi desemnează pe brahmanii tamili care au migrat din Madras în Kerala. Porecla „Sultan” i-a fost dată ca urmare a modului caracteristic în care îşi înfăşoară *thorthu* în jurul capului, lăsând afară o coadă ca

de păun. Aura de legendă îi e dată însă de al său *jalebi*. Invitații la o nuntă uită rapid dacă mireasa era frumoasă sau nu, dacă mirele era urât sau nu, însă toți își amintesc de desertul lui *pattar* Sultan care încheie festinul. În unele dimineți, *pattar* Sultan îi dăruiește tânărului drumeț o bucată de *jalebi* rămasă de la festivitățile din seara trecută. Timp de mai bine de un an, Philipose l-a rugat pe *pattar* să-i dezvăluie rețeta secretă. Și într-o zi, fără nici o atenționare și înainte ca băiatul s-o poată nota sau memora, *pattar* Sultan i-a turuit rețeta ca un preot ce recită o *shloka* sanscrită. Oricum i-ar fi fost inutil, fiindcă măsurile lui *pattar* Sultan pentru făină de năut, cardamom, zahăr, unt clarifiat și așa mai departe sunt găleți, butoaie și căruțe.

Într-o după-amiază, când drumețul se întoarce de la școală, un glas panicat strigă în spatele lui: „Păzea!" O bicicletă trece în goană pe lângă el, împiedicându-se în șleaurile lăsate de roțile căruțelor în noroiul uscat între timp ca piatra. Biciclistul cu păr cărunt sare din șa cu o clipă înainte ca vehiculul să se izbească de un obiect neînsuflețit: rambleul drumului. Philipose îl ajută pe bătrân să se ridice de jos. Ochelarii îi stau strâmbi pe nas, iar *mundu* îi e mânjit de noroi, însă se bucură văzând că încă mai are pixul în buzunarul cămășii. Mustața sură, stufoasă a biciclistului îi ajunge până la buza de sus.

— N-are frâne! spune el, și aburi bahici îi însoțesc cuvintele.

Își culege bicicleta de pe jos și îi îndreaptă ghidonul. Apoi atinge cu un deget pixul agățat de buzunarul băiatului și întreabă, de data asta în engleză:

— Ce marcă e? Sheaffer? Parker?

Philipose răspunde în malayalam:

— Nu-i ceva așa de simandicos. Dar în orice caz, importantă e cerneala, pe care eu o numesc Râul Arămiu din Parambil. E făcută de mine, din laterit, cupru și uree, filtrate.

Nu explică și din ce sursă provine ureea. Dar desenează ceva în caietul lui, în chip de demonstrație. La fel de stufoase ca mustața, sprâncenele se ridică pe fruntea bătrânului.

— Hrmmm! exclamă el.

Un kilometru mai departe, Philipose îl zăreşte din nou pe bătrân, acum fără cămaşă, în capul treptelor abrupte care urcă de la drum până la o casă dărăpănată. Declamă cu glas sonor în engleză, ca şi cum s-ar adresa unor mulţimi, deşi în jur nu mai e nimeni în afara băiatului. „Tunuri la stânga lor, tunuri în urma lor" – asta e tot ce reuşeşte Philipose să distingă. Dar pentru urechea lui, această engleză este melodioasă şi pare autentică, spre deosebire de engleza învăţătorului Kuruvilla, care e suspect de asemănătoare cu limba malayalam a aceluiaşi învăţător şi în care cuvintele se calcă pe coadă unele pe altele – „Câineleîşi-urmeazămereustăpânul" sau „ÎnfrângerealuiNapoleonla-Waterloo" – şi sunt presărate cu „*nayinte mone*" (javră ticăloasă) şi cu alte expresii în malayalam care sugerează că elevii lui au tigve de cocos în loc de creier. Philipose bănuieşte că engleza bătrânului e cea veritabilă, limba progresului, a educaţiei superioare, deşi este limba colonizatorilor.

— Flăcău-cerneală! strigă omul în engleză legându-şi *mundu* chiar sub sfârcuri. Bunule Samaritean! Spune-ţi numele, om bun!

— Cu mine vorbeşte *Saar*? întreabă Philipose în malayalam.

— ÎN ENGLEZĂ! strigă bătrânul. Vom discuta în engleză. Care ţi-e bunul nume?

— NumelemeuePhilipose, *Saar*.

Speră că ăsta e numele lui bun.

— Domnule! Nu *Saar*!

Philipose repetă fraza. Mustaţa zvâcneşte.

— Bine, atunci. Urcă aici! Să începem!

— Ammachi! strigă Philipose dând buzna în bucătărie. Koshy *Saar* are pe toţi pereţii rafturi pline cu cărţi. Şi teancuri de alte cărţi uite atât de înalte pe podea!

Ammachi Mare cugetă la cuvintele lui. „Biblioteca" ei e formată din două Biblii, o carte de rugăciuni şi grămezi de

numere vechi din *Manorama*. Ştie despre Koshy *Saar*, fiindcă proviziile aduse de negustoreasa de peşte includ şi cele mai recente bârfe. Koshy şi-a terminat cursurile postliceale la Calcutta şi apoi a lucrat mulţi ani ca funcţionar. Dar în timpul Marelui Război s-a lăsat ispitit de prima de înrolare şi de soldă şi a plecat la luptă. Când s-a întors, era un alt om. După aceea s-a înscris la Colegiul Creştin din Madras şi apoi a rămas acolo ca lector. Acum a revenit în locul de baştină, cu o pensie mică, şi locuieşte în casa strămoşească de pe o mică proprietate, suficient de întinsă cât să aibă un petic cultivat cu tapioca şi mai nimic altceva.

— Pe nevastă ai văzut-o, *monay*? intervine Odat *Kochamma*, apărând în spatele lui.

Philipose n-o aude, aşa că bătrâna trebuie să-l bată pe umăr şi să repete întrebarea.

— *Ooh-aah*. Am văzut-o. *Saar* m-a trimis să aduc ceai. Ea m-a întrebat de unde sunt, din ce familie şi aşa mai departe. *Saar* a strigat din camera lui, în engleză: „*Femeia aia* te ţine captiv?" Ea a răspuns în malayalam, tot strigând – şi Philipose o imită: „Zăltat bătrân, dacă vorbeşti cu mine în engleză, atunci poţi să-ţi faci singur ceaiul!"

— Zăltat bătrân! repetă Bebe Mol şi izbucneşte în râs.

— Biata femeie! o căinează Ammachi Mare.

— Ai înţeles greşit, spune Odat *Kochamma*. Îl ştiu pe Koshy de când eram mici. Atât de isteţ... *Ayo*, şi arătos în uniformă, înainte să plece peste mare. Bocanci lustruiţi, centură şi *athum uthuk okke*, enumeră ea şi mâinile îi flutură pe lângă corp pentru a sugera diversitatea de nasturi, medalii şi epoleţi.

Îşi scoate pieptul în faţă ca un porumbel şi ia poziţie de drepţi, însă din cauza picioarelor crăcănate şi a spatelui cocoşat devine comică. Bebe Mol o imită şi salută amândouă. Odat *Kochamma* oftează apoi.

— A avut în tinereţe propuneri mai bune. De ce păcatele mele s-o fi însurat cu ea, nu pot să pricep.

O cioară cârâie pe acoperiş.

— Poate Dumnezeu pricepe, dar eu, nu, adaugă ea şi, văzând privirile fixe ale celorlalți, se răsteşte: Ce e? Zic şi eu... Dacă mintea ar fi ulei, femeia aia n-ar avea destul nici cât s-aprindă cea mai mică lampă...

— Ai cunoscut-o? întreabă nedumerit Philipose.

— *Aah, aah.* Nu-i nevoie s-o fi cunoscut. Unele lucruri le ştiu, şi gata.

— Armata britanică i-a dat voie să păstreze bicicleta, spune băiatul. El zice că e mai valoroasă decât o zestre. A luptat în Flandra. S-a enervat fiindcă eu n-am auzit de Flandra până acum. Oh, şi mi-a împrumutat cartea asta. A zis că în ea e însumată viața întreagă.

Bebe Mol, Odat *Kochamma* şi Ammachi Mare se uită atente la carte.

— Nu arată a Biblie, constată suspicioasă cea din urmă. Textul e înghesuit şi are poze, dar versetele nu sunt numerotate.

— E o poveste despre un peşte uriaş. Trebuie să citesc zece pagini din ea până săptămâna viitoare. Şi trebuie să scriu toate cuvintele pe care nu le ştiu. Mi-a împrumutat şi dicționarul ăsta. *Saar* zice că-mi va îmbunătăți engleza şi că voi învăța din ea totul despre lume. Data viitoare trebuie să fiu pregătit să discutăm despre ce am citit.

Ammachi Mare nu-şi poate stăpâni un sentiment de gelozie. Odată ce a renunțat la încercările de a înota, fiul său şi-a îndreptat întreaga curiozitate, cu frenezie, spre eforturile de a învăța tot ce se poate despre lume. Setea lui de cunoaştere a depăşit de mult ceea ce-i poate oferi Parambilul. Şcoala nu e nici ea de ajuns. Fără îndoială, Koshy *Saar* e mai învățat şi mai versat decât dascălii lui Philipose. Iar ea priveşte cum fiul ei flămând de cunoaştere e hrănit, însă nu de mâinile ei.

— Şi se aşteaptă să fie plătit?

— Cu doze repetate din cerneala mea, Râul Arămiu din Parambil, răspunde Philipose cu mândrie.

— Aah! exclamă Odat *Kochamma*. Doar să nu-i spui ce ai pus în cerneala aia, eu atâta zic.

O săptămână mai târziu, Philipose revine acasă şi mai entuziasmat.

— Ammachi, poate să spună pe de rost pagini întregi din cartea aia! „Nu te gândi, asta-i a unsprezecea mea poruncă; şi dormi atunci când poţi, asta-i a douăsprezecea."

Pe ea o îngrijorează aceste cunoştinţe ale bătrânului.

— Şi ce dacă ştie pe dinafară cartea aia? Odat *Kochamma* poate să recite întreaga Evanghelie după Ioan, cu toate că nu citeşte. Aşa eram învăţaţi în vremurile de odinioară, n-am dreptate?

Şi se întoarce spre bătrână în încercarea de a apăra singura carte pe care, după părerea ei, Philipose ar trebui să încerce s-o memoreze. Dar Odat *Kochamma* e prea interesată de ce mai are băiatul de zis.

— *Saar* mi-a pus o singură întrebare. „Cine deapănă povestea?" Iar răspunsul este Ishmael! Scrie chiar pe primul rând. Ishmael e „naratorul". Ştiu că engleza mea se va îmbunătăţi, fiindcă nu-mi dă voie să folosesc nici un cuvânt în malayalam.

Vreme de multe săptămâni după aceea, întreaga familie se strânge să-l asculte pe Philipose traducând sau rezumând paginile alocate din *Moby Dick*. Când el zice „Mai bine să dormi alături de un canibal treaz decât de un creştin beat", izbucnesc toţi în râs. Ammachi Mare e scandalizată de povestea aceea, dar şi fascinată. Într-o dimineaţă, imediat ce Philipose pleacă la şcoală, hotărăşte că trebuie să studieze încă o dată poza cu sălbaticul tatuat, Queequeg. Se duce în camera lui, dar acolo dă peste Odat *Kochamma* şi Bebe Mol aplecate deasupra cărţii.

— E un pulayar, Queek-*achine* ăla! declară Odat *Kochamma*. Cine altcineva ar mai ghici norocul în zaruri? Cine altcineva şi-ar construi propriul sicriu? Vă amintiţi când

pulayarul Paulos era convins că un drac i se prinsese de spinare? Nu putea să facă nimic ca să scape de el. Până la urmă, s-a târât printr-o crăpătură în piatră, printr-un loc atât de îngust, încât dracul să nu se poată ține după el...

— Şi şi-a jupuit jumătate din piele şi aproape că a murit de la înțepăturile furnicilor, replică Ammachi Mare.

— *Aah*, dar a ieşit de acolo zâmbind! Dracul dispăruse.

Până în momentul acela, măsurile anilor la Parambil fuseseră Paştele şi Crăciunul, naşterile şi morțile, inundațiile şi secetele. Dar 1933 e anul *Moby Dick*. Când ajung pe la jumătatea cărții, Ammachi Mare îi cere lui Philipose să-l întrebe pe Koshy *Saar* dacă nu cumva toată povestea aceea este născocită.

— E interesantă. Dar oare nu e doar o mare minciună? Întreabă-l!

Koshy *Saar* e indignat.

— E ficțiune! Ficțiunea e marea minciună care spune adevărul despre felul în care trăieşte lumea!

Ca o potrivire perfectă, musonul soseşte în Travancore exact când *Pequod* se scufundă. La Parambil, nimeni nu dă atenție ploii care curge şiroaie, fiindcă sicriul lui Queequeg a devenit o plută de salvare pentru Ishmael, în vreme ce sălbaticul e zărit pentru ultima dată ținându-se de catarg. Patru capete se înghesuie în lumina lămpii, deasupra unei cărți pe care doar o persoană o poate citi.

— Dumnezeu să aibă grijă de sufletele lor! rosteşte Odat *Kochamma* când povestea se încheie.

Bebe Mol e copleşită de tristețe, iar Ammachi Mare îşi face cruce. Începuse să țină la Queequeg. Se gândeşte la Shamuel şi la faptul că termenul pulayar e înjositor, deoarece, la fel ca sălbaticul canibal, e un om mai bun decât aproape toți ceilalți pe care îi ştie ea. Bunătatea inimii lui, hărnicia şi străduința de a face totul cât mai bine ar fi trăsături minunate şi pentru gemeni, de exemplu, pentru Georgie şi Ranjan. Deja nu se mai

simte vinovată la gândul că s-a lăsat captivată de această „minciună care spune adevărul”, *Moby Dick*.

— Koshy *Saar* nu crede în Dumnezeu, le destăinuie Philipose în seara în care se întoarce de la el cu o carte nouă.

Este evident că a păstrat secretul cu privire la ateismul mentorului său până când au terminat de citit *Moby Dick*. Are o expresie vinovată, îi e teamă că mama îi va interzice să-l mai viziteze pe bătrân, dar măcar şi-a uşurat conştiința.

Ea priveşte cu nesaț cartea nouă din mâna lui – *Marile speranțe*, romanul care va defini anul 1934 aşa cum a făcut *Moby Dick* pentru 1933.

— Ei, Koshy *Saar* n-are decât să nu creadă în Dumnezeu, dar e bine că Dumnezeu crede în el. Altfel, de ce ți l-ar fi scos în cale?

CAPITOLUL 29. MIRACOLE MATINALE

1936, Parambil

Într-o zi cu vânt şi ploaie, Ammachi Mare îşi priveşte cu presimţiri sumbre fiul adolescent plecând spre şcoală în întunericul zorilor. În umerii aceia somnoroşi nu vede nimic din alura tatălui său. Băiatul e mai delicat, mai degrabă puiandru decât copac cu trunchiul solid. Îşi înăbuşă impulsul de a-l chema înapoi pe motiv că a trecut peste prag cu piciorul *stâng* când a ieşit; de ce să invite ghinionul? Pe de altă parte, să întorci pe cineva din drum odată ce a plecat ar însemna un ghinion şi mai mare.

— Ammachi? aude în spate glasul fiicei ei.

Aşteaptă cu aprehensiune ca Bebe Mol să mai spună ceva. Darul ei de a anunţa dinainte eventualii vizitatori s-a extins, astfel că acum prezice vremea rea, dezastrele şi morţile.

— Ammachi, răsare soarele!

Ammachi Mare răsuflă uşurată. În cei douăzeci şi opt de ani ai vieţii lui Bebe Mol nu s-a întâmplat niciodată ca soarele să nu răsară, şi totuşi în fiecare dimineaţă ea e încântată la ivirea lui pe boltă. Puterea de a vedea miraculosul în banalitate este un dar mai preţios decât acela al profeţiei.

După micul-dejun, fata întinde spre ea mâna lată, iar Ammachi Mare îi aşază în palmă trei *beedi*. Nici o femeie creştină care se respectă nu fumează, deşi unele mestecă tutun, iar bătrânele pun mare preţ pe cutiuţele lor cu opiu. Nimeni nu ştie cine a învăţat-o pe Bebe Mol să fumeze, iar tânăra nu spune nici în ruptul capului. Dar văzând bucuria pe care i-o oferă, Ammachi Mare nu-i poate refuza cele trei *beedi* zilnice. Nici nu-şi poate imagina o lume în care fiica ei nu mai stă zi de zi pe băncuţa obişnuită, zâmbind şi cântându-le păpuşilor din cârpe. *Muttam* e scena ei. Când orezul opărit e lăsat la aer să

se usuce, nici o sperietoare de ciori nu se ridică la înălțimea vigilenței dovedite de Bebe Mol.

— Unde e copilaşul meu drăguț? o întreabă fata, iar mama ei îi aminteşte că Philipose a plecat la şcoală. Ce copilaş drăguț e el! adaugă chicotind.

— Adevărat. Dar nu la fel de drăguț ca tine.

Bebe Mol râde în gura mare, cu un hohot răguşit de încântare.

— Ştiu, recunoaşte cu modestie. Apoi însă, pe neaşteptate, o umbră îi întunecă trăsăturile: Copilaşului nostru i s-a întâmplat ceva!

Norii sunt joşi şi grei ca aşternuturile ude pe o frânghie de rufe în vreme ce Philipose merge spre şcoală. Rambleurile înalte, acoperite cu muşchi, ce încadrează drumul formează un soi de tunel întunecat. Izbucnirea unui fulger luminează un obiect sinuos, ca o sfoară, întins pe pământ, undeva în față. Băiatul de treisprezece ani încremeneşte locului, până când se convinge că nu e viu; e doar un băț.

În mintea lui încă stăruie scena din urmă cu şase ani, pe când alerga împreună cu Caesar printre arborii-de-cauciuc. (Caesar şi Jimmy sunt singurele nume folosite pentru câini în Travancore, indiferent de sexul acestora.) Potaia sărea şi se ghemuia pe labele din față, cu limba pe afară, sfidându-l pe Philipose să-l prindă şi dând din coadă atât de tare, încât fundul părea gata să i se desprindă de corp, după care o lua de la capăt cu o bucurie frenetică. Pe neaşteptate, cățeluşul sărise în loc de parcă ar fi călcat pe un arc; paradisul se spulberase. Philipose zărise un pliu de piele şi auzise un foşnet în iarba înaltă. Fusese un *ettadi moorkhan*, „şarpele de opt paşi”. Doar atât mai puteai să faci după ce erai muşcat – şi asta, dacă te grăbeai. Caesar izbutise să mai facă doar patru.

— Câinii au nume! rosteşte el cu amărăciune, simțind durerea stârnită de moartea cățelului de parcă s-ar fi întâmplat abia cu o zi în urmă şi continuând un dialog început mai devreme cu motanul care intrase în bucătărie, cu ochii la

pachetul cu *karimeen* pe care i-l pregătise mama pentru prânz. Câinii trăiesc *pentru* tine. Pisicile trăiesc *cu* tine.

Gulerul îi e ud şi cămaşa i se lipeşte de piele în vreme ce continuă să meargă în paralel cu apele umflate ale canalului. Simte o prezenţă în spatele lui; firele de păr i se ridică pe braţe. „Să nu-l laşi pe Satana să te conducă, fiindcă te va duce la pierzanie.” Rosteşte cu glas tare ce l-a învăţat mama lui:

— Cu Dumnezeu înainte!

Se întoarce şi zăreşte o siluetă sinistră în apă, blocându-i vederea către cer. O barjă cu orez, care îşi încetineşte înaintarea până când se opreşte. Acostează. Joppan zice că barcagiii desfrânaţi pe care-i urmăreşte el au locuri secrete de amarare, unde sunt femei care le vând tovărăşie şi băutură, îi uşurează de bani şi se înfruptă din ce transportă barjele. El e invidios pe Joppan, care, în loc să trudească la şcoală, se bucură de asfinţituri pe Lacul Vembanad şi de filme în Cochin şi Quilon. Prietenul lui visează să pună motoare la barje şi să revoluţioneze transportul de mărfuri; zice că nimeni nu s-a gândit la asta fiindcă apa nu e adâncă pe canale, iar barjele sunt vechi, dar el are desene detaliate cu modul în care ar putea fi montate motoarele.

Canalul se lărgeşte şi se bifurcă în jurul unei insuliţe, apa ajungând la treptele celor două biserici noi construite acolo. Fosta congregaţie penticostală s-a împărţit în două atunci când, deodată, spiritele s-au aprins ca flăcările pe un acoperiş din paie. După ciorovăieli, gruparea rebelă şi-a construit o biserică pe pământul ei. Dar cele două lăcaşuri de cult sunt atât de apropiate, încât predica de duminică dintr-unul ameninţă s-o acopere pe cealaltă.

Acum, din faţă se aude clipocitul râului în care se varsă canalul. E mult mai răsunător decât în mod obişnuit; Philipose simte un tremur sub tălpi. Îşi aminteşte spusele lui Shamuel, că revărsările bruşte au muşcat din malurile râului. Asta explică şi faptul că barcagiii de pe barjă au preferat să acosteze. Stropii mari de apă ai ploii lasă urme ca de gloanţe în

solul roşu şi răpăie pe umbrela băiatului, pe care vântul încearcă să i-o smulgă din mâini. Se adăposteşte într-un pâlc de palmieri. O să întârzie la şcoală. Are de ales: ori rămâne uscat şi va fi bătut pentru întârziere, ori ajunge la ore punctual, dar ud până la piele. Oricum, tot va fi lovit la palmă de Saaji *Saar*, profesorul de matematică şi, totodată, antrenor de fotbal la Liceul de Băieţi St. George. Firea lui sportivă este evidentă în forţa şi acurateţea cu care azvârle bucăţile de cretă sau altoieşte un cap de elev. Aşa cum însuşi Philipose poate depune mărturie, fiindcă a simţit-o pe pielea lui, nici nu ştii când ţi-o capeţi. „Nu eram neatent", s-a dezvinovăţit el în faţa lui Ammachi Mare. „Dar *Saar* mormăie! Cine poate înţelege ce spune când stă cu faţa la tablă?!" Ammachi Mare s-a dus la profesor şi a insistat ca fiul ei să fie aşezat într-o bancă mai în faţă, fiindcă aude greu din spate. Notele lui au crescut considerabil după aceea, depăşindu-le chiar pe cele ale lui Kurup, care de obicei e cel mai bun la orice, însă acum a ajuns ţinta biluţelor de scuipat aruncate de pe băncile din spate şi a atacurilor frontale din partea lui *Saar*. Devine tot mai cunoscut la şcoală, dar nu din cele mai onorabile motive.

Mai există şi o a treia posibilitate: umple-ţi burta şi te hotărăşti pe urmă. Desface pachetelul cu mâncare.

— Am fost dus în ispită! îi explică el cu glas tare mamei lui.

Meditează la gustul delicios al cojii de pâine rumenite şi la aromele de piper, usturoi, ghimbir şi ardei iute roşu. Pipăie cu limba după oasele subţiri de *karimeen*, care sunt felul naturii de a-ţi spune: „Ia-o mai încet şi savurează totul!"

Un zgomot îngrozitor, dar omenesc, îi bubuie în urechi. Mâncarea din gură capătă consistenţa lutului. I se face pielea de găină. E un glas bărbătesc, un bocet.

O siluetă doar cu o cârpă în jurul şoldurilor se bate cu pumnii în piept, urlând către cer. Philipose recunoaşte incisivii încălecaţi care ridică buza de sus ca pânza unui cort. E barcagiul de la ponton, cel care încă îl mai tachinează, spunându-i „Maestrul de înot". Cu paşi ezitanţi, se apropie de

el. Barca omului, o copaie ca un băț de chibrit scobit la mijloc, e proptită în mal. Cu ea își câștigă traiul, transportând câte un singur pasager, ca negustoreasa de peşte cu coşul ei. Dar când râul e atât de vijelios, omul trebuie să fie mult prea îmboldit de foame ca să... Stai puțin, ce e ghemotocul acela de cârpe de la picioarele lui? Un bebeluş! Philipose priveşte fețişoara umflată, imobilă, şi ochii exact ca aceia ai lui Caesar în pragul morții. Să fi fost copilul muşcat de un *ettadi*?

Urlând, barcagiul se izbeşte cu capul de trunchiul unui palmier până când Philipose se duce să-l oprească. Omul se răsuceşte pe călcâie, cu fața neagră îngrozită şi ochii înnebuniți, roşii ca ai unei manguste, la vederea siluetei înalte şi masive a băiatului care are abia jumătate din vârsta lui. E limpede că îl recunoaşte.

— A fost un şarpe? întreabă Philipose cu blândețe.

Barcagiul clatină din cap şi îşi reia vaietele.

— *Monay*... fă ceva, te rog! Tu ai educație... salvează-l!

Philipose se ghemuieşte la pământ ca să vadă mai bine, dorindu-şi ca omul să nu mai urle. Educație? La ce-i va folosi aici ceva din ce a învățat în şcoală? Atinge uşor pieptul copilului şi e şocat când acesta icneşte violent. Şi totuşi, nici un fir de aer nu pare să-i treacă printre buze. Gâtul copilului e umflat, bizar. Ceva alb, ca latexul coagulat al unui arbore-de-cauciuc, se vede dincolo de spuma salivei.

— Încetează! Te rog! îi cere bărbatului.

Învingându-şi repulsia, pipăie cu arătătorul în gura copilului. Coaja aceea albă, cauciucoasă, are sânge pe margini. O trage şi la început iese cu uşurință, dar ultima bucată trebuie s-o rupă. Pieptul micuț icneşte iar, dar acum se aude hârâitul aerului – sunetul vieții! Asta a fost doar o judecată sănătoasă, nu rodul educației. N-a trebuit decât să scoată lucrul acela din gură. Dar după ce respiră de câteva ori, copilul scoate un sunet gâlgâit, pieptul îi icneşte violent, gura i se deschide şi i se închide ca a unui peşte, însă aerul nu mai intră. Imaginea e cumplită, devastatoare; Philipose simte că şi lui i e greu să

respire. Îşi vâră degetul mai mult de data asta şi scoate o bucată mare, groasă şi însângerată de coajă. Aerul intră cu un cârâit, ca strigătul unui gânsac, hârâind de parcă gâtul copilului ar fi plin cu pietricele.

— *Saar!* Ştiam eu! Ştiam eu că tu poţi să-mi salvezi copilul.

„Deci gata cu «Maestrul de înot»? Acum sunt *Saar*?"

— Ascultă, îi spune el barcagiului. Trebuie să ducem copilul la o clinică.

— Dar cum, când râul e aşa? urlă omul din nou. Şi n-am bani, şi...

— Termină! strigă Philipose întrerupându-i cuvintele. Nu pot să gândesc când zbieri aşa.

Barcagiul nu se opreşte însă. Urletele lui înnebunitoare şi eforturile disperate ale copilului de a respira îl năucesc. O clipă mai târziu, uitând de vrajba lui cu râul, Philipose ia copilul în braţe şi îl împinge pe barcagiu cu atâta forţă, încât acesta se prăvăleşte înapoi în barcă. Înainte să se poată ridica, băiatul îi aruncă bebeluşul în poală, împinge barca în râu şi, în ultimul moment, sare şi el înăuntru.

— Haide! strigă el. Vâsleşte!

— Dumnezeule! Ce-ai făcut? strigă barcagiul.

Philipose îi ia copilul de pe genunchi, iar omul pipăie în mod automat pe fundul copăii în căutarea vâslei, în vreme ce curenţii puternici zgâlţâie barca, ameninţând s-o răstoarne. Din reflex, omul face singurul lucru care îi poate menţine la suprafaţă: întoarce prova în sensul curentului. Pradă apelor, înaintează pe mijloc cu o viteză sufocantă. Philipose se uită într-o parte şi vede râul frământându-se la mal cu o spumă albă, rupând o nouă bucată de pământ.

— Suntem terminaţi! urlă barcagiul.

— Vâsleşte! Vâsleşte! strigă Philipose.

Ploaia continuă să curgă şiroaie. Mugetul râului e asurzitor, ca gemetele unui om. Barca se înalţă şi cade la loc, iar băiatul îşi simte stomacul în gât; trebuie să strângă copilul tare la piept, ca să nu-i fie smuls din braţe. Chiar e posibil să circuli

cu o asemenea viteză? Un perete mare de apă se înalță într-o parte, iar creasta lui se prăvale în barcă. Mugetele s-au transformat într-un şuierat chiar mai sonor, de parcă apa face haz de sminteala lor. Pentru prima dată în viața lui, Philipose trăieşte o teroare autentică.

— Shiva! Shiva! urlă barcagiul. O să murim!

„Ammachi, mi-am încălcat promisiunea." Într-adevăr, n-a intrat singur în apă, dar un barcagiu inutil nici nu se pune la socoteală. „Doar că nu sunt în apă, ci *pe* ea." Barcagiul inutil nu mai vâsleşte, lăsând copaia să se răsucească şi să fie dusă încotro vrea râul. Imaginea bărbatului de lângă el îl înfurie. E prea mândru ca să-şi recunoască frica ori greşeala. Întinde o mână şi-l loveşte peste față cât poate de tare.

— Dovedeşte un dram de curaj, idiotule! Ține barca dreaptă! Nu ştii altceva decât să-ți bați joc de mine şi înotul meu? Vrei să-ți salvezi copilul? Vâsleşte!

Barcagiul înfige vâsla în apa vârtoasă şi frământată ca orezul în clocot. Cu o mână, Philipose încearcă disperat să-l ajute. Se uită în jos şi vede că respirația copilului s-a oprit din nou. Orbeşte, îşi înfige două degete pe gâtlejul lui, simțind cum dinții de lapte îi zgârie pielea. Gherăie substanța aceea cauciucoasă până când simte aerul trecându-i pe lângă degete. Pieptul mic se umflă şi se dezumflă din nou.

Sfârşitul ar putea veni în orice clipă, şi totuşi, secundă după secundă, continuă să înainteze. Trec în goană pe lângă copaci neclintiți, mişcându-se mai repede chiar decât un tren în viteză. Vâsleşte cu mâna goală pentru a-şi salva viața? Cât o mai poate ține aşa? De cât timp sunt pe apă? Cât va mai dura până ce se vor răsturna?

Coşmarul parcă nu se va mai sfârşi, dar apoi, dintr-odată, la un cot al râului, barca e împinsă departe de centru, înapoi pe un canal vijelios şi umflat. Cu un trosnet de lemn frânt, se izbesc de un obstacol nevăzut – un ponton scufundat – sub nişte trepte din piatră. Philipose sare din barcă ținând copilul deasupra capului. În ultima clipă, năucit, barcagiul se aruncă

pe mal, iar reculul saltului său proiectează copaia ca pe o săgeată înapoi în talazuri, unde e imediat trasă în adânc. Philipose tremură incontrolabil. Nu de frig, ci de mânia stârnită de propria-i stupiditate. Ar fi putut să moară! Îşi aminteşte de sicriul plutitor al lui Queequeg, care a salvat o viață – doar că nu pe a lui Queequeg.

În timp ce ține strâns copilul, cu picioarele ca de gumă, se împleticeşte în sus pe treptele alunecoase tăiate în mal. În urma lui vine şi barcagiul, gâfâind din greu. Treptele se opresc în dreptul unei porți din lemn.

PARTEA A PATRA

CAPITOLUL 30. DINOZAURI ŞI POPASURI PE MUNTE

1936, Domeniul AllSuch, Travancore-Cochin

Amintirile lui Digby din infern, cu Celeste zvârcolindu-se în sariul cuprins de flăcări ca un copil în hainele prea mari ale mamei lui, cu fumul înecându-l în vreme ce striga la ea, cu bubuitul uşilor doborâte şi senzaţia mâinilor care îl trăgeau afară, toate aceste amintiri se disipează în chinul spitalizării. E bandajat şi sedat, dar prin ceaţa morfinei, focul mistuie mai departe; încă cinci zile continuă să ardă. Vede faţa lui Celeste acoperită de ţesătura topindu-se, contorsionată de groază, în vreme ce el se zbate să ajungă la ea. Nările îi sunt pline de duhoarea unui abator, a părului pârlit de pe leşul unui animal. Când tuşeşte, scuipă particule de funingine; glasul răguşit care îi urlă numele nu mai e glasul lui. Mintea şi corpul fizic au pornit-o pe drumuri diferite. Durerea cumplită e nimic faţă de ceea ce merită. Habar nu are cât de întinse îi sunt arsurile. Rana teribilă care-i pune viaţa în pericol e în mintea lui, împrăştiată în ea ca resturile unui vas de porţelan spart, astfel că el nu mai poate fi recunoscut ca Digby din Glasgow, Digby fiul loial, Digby studentul conştiincios, Digby chirurgul cu mâini abile.

Fiecare dintre feţele care se apleacă asupra lui – Honorine, Ravi, Muthu şi stagiara căreia i-a operat buza de iepure într-o viaţă anterioară – îl înecă în ruşine. Ruşine fiindcă i-a dezamăgit. Ruşine fiindcă el este acum Digby adulterinul, Digby asasinul. Ruşinea îi bântuie orele în care e treaz. Ar vrea să se târască într-o grotă lipsită de lumina zilei, unde să fie cruţat de privirile celorlalţi, şi mai cu seamă de cele ale prietenilor lui iertători. Ah, dacă s-ar putea retrage din specia umană, devenind râma care merită să fie! Prietenii lui sunt disperaţi văzând în ce stare psihică e.

În ziua a şasea de după foc, când afară încă este întuneric, se ridică din pat. Chircindu-se de durere, îşi scoate bandajele.

În lumina unui bec care rămâne aprins toată noaptea, îşi analizează rănile. E speriat de felul în care arată dosul mâinii drepte: de la încheietură până la articulaţiile degetelor, e o lecţie de anatomie: firele lucioase ale tendoanelor sunt vizibile, încadrate de carne înnegrită. Dacă nu ar fi escara întunecată care se formează la suprafaţă, ar arăta exact ca o ilustraţie din *Anatomia lui Gray*. Nu-l doare, deci trebuie să fie o arsură de gradul trei – cea mai profundă – care i-a distrus nervii cutanaţi. Probabil că în timpul incendiului şi-a strâns mâna pumn automat, expunând partea dorsală şi protejând palma şi degetele. La stânga are arsuri pe ambele suprafeţe, dorsală şi palmară, cu pielea de un roşu-aprins, vezicată şi supurândă şi cu degetele ca nişte cârnaţi, de două ori mai groase decât normal. Astea trebuie să fie arsuri de gradele unu şi doi, cu nervii rămaşi intacţi şi, în consecinţă, cu dureri înfiorătoare. Pielea de aici se va regenera într-o zi, deşi va rămâne cu cicatrici. Nu acelaşi lucru poate fi spus despre mâna dreaptă.

E gol sub bandaje. Spatele îl doare – probabil că are arsuri şi acolo. Se apropie cu greu de oglindă, cu încăperea rotindu-se în jurul lui, şi face eforturi să nu urle de durere. Cine e creatura asta pârlită, fără gene, sprâncene şi păr, cu urechile umflate ca ale unui pugilist? O arătare pe jumătate om, pe jumătate stegozaur cu ochi goi se uită la el din oglindă. Şi vorbeşte: „Eşti deja pe jumate prăjit, mai bine te termini şi gata. Nu-s fapte bune-n dreptul tău, nu cu sângele ei pătându-ţi mâinile. Şi nici îndurare, caricatură de om! Inimile vor plânge pentru bietul Claude rămas văduv, nu pentru tine. Pleacă de aici! Du-te departe!”

Cerul se luminează de zi. El priveşte silueta culcată pe un preş în colţ.

— Muthy! spune în şoaptă, iar bărbatul se ridică imediat. Muthu, te rog, te implor! Nu pot să rămân aici.

Cu picioarele goale şi înfăşurat într-un cearşaf în loc de bandaje, se furişează afară împreună cu Muthu. Drumul cu ricşa îi dă dureri cumplite. La un han de lângă Gara Centrală, casierul se uită cu gura căscată la clientul spectral, care ar

putea fi alb la origine. Muthu pleacă în grabă să cumpere ce i-a spus el.

Seara, cu bandaje noi şi, peste ele, *mundu* şi o cămaşă largă, Digby zace întins în vagonul de bagaje al Expresului Shoranur. La această cursă, Owen Tuttleberry nu e mecanicul locomotivei, ci doar însoţitor, înăbuşindu-şi îngrijorarea. Înlăcrimat şi abătut, Muthu rămâne pe peron.

— Dacă nevastă-mea află că am minţit-o, spune Owen, o să-mi altoiască o *jhaap* zdravănă peste obraz. O să creadă negreşit că am fugit cu vreo damă.

Reuşeşte totuşi să-şi ascundă dezamăgirea; Claude Arnold, care l-a ucis pe Jeb, o să scape cu faţa curată fiindcă martorul-cheie era combinat cu soţia lui.

În zori, Franz şi Lena Mylin, împreună cu şoferul lor, Cromwell, ies în calea trenului, după ce au parcurs pe timp de noapte drumul de la AllSuch. Îl întind toţi trei pe fugarul sedat pe bancheta din spate a maşinii, punându-i alături, pe podea, geanta cu bandaje, unguente şi opium. El geme, dar nu vorbeşte în cele trei ore cât durează drumul şerpuit de munte. La AllSuch există o căsuţă de oaspeţi separată de casa familiei. Acolo, gazdele îl aşază pe Digby în pat, iar el doarme toată ziua.

Spre seară, Lena şi Franz îi bat la uşă. Digby deschide. Are capul şi corpul acoperite cu un cearşaf şi priveşte fix la bărbatul în cămaşă, pantaloni scurţi kaki şi papuci care stă în spatele soţilor Mylin.

— El e Cromwell, îi explică Lena. Te va ajuta cu tot ce...

— Mă descurc! o întrerupe Digby, dar, recunoscându-şi impolitеţea, adaugă plecându-şi capul: Iartă-mă!

Le datorează o explicaţie. Ruşinea, le mărturiseşte, e mai dureroasă decât arsurile. Trebuia să fugă din Madras, iar ospitalitatea lor e un dar de la Dumnezeu. Îi imploră să nu spună nimănui că stă la ei.

— Într-o zi, vă voi răsplăti. Am nevoie de nişte lucruri. O pensetă – cea mai bună pe care o puteţi găsi. Şi o foarfecă

bună. Spirt pentru dezinfectare. Whisky pentru rezistenţă. Mai multe role de bandaj ca astea pe care le am. Vaselină. Şi lame de ras.

Acolo, sus, în munţi, fără chipuri care să-i reflecte ruşinea, poate să gândească. Deja pe dosul mâinii drepte i s-a format o coajă neagră şi groasă. Dacă n-o înlătură, va deveni dură ca piatra înainte să cadă, iar organismul va umple locul rămas cu ţesut granular, transformându-l într-o cicatrice groasă, rugoasă, care-i va imobiliza tendoanele pentru totdeauna. Începe imediat ce primeşte penseta, îndepărtând bucăţele din escară şi folosind lama de ras ori de câte ori e nevoie, până ce tendoanele şi muşchii rămân curate. Nervii morţi îl cruţă de durere doar până la un punct: la margini, ţesutul sângerează şi e intens dureros.

Mută piesele de mobilier pentru ceea ce urmează să facă dacă vrea să aibă o şansă cât de mică să-şi păstreze mâna dreaptă funcţională. Renunţă la doza de opiu pentru a rămâne alert; mâna stângă trebuie să-şi facă treaba. Îşi fixează genunchiul drept între noptieră şi marginea mesei şi ridică un pliu de piele – locul din care va preleva grefa. După ce îl curăţă cu alcool, desprinde un strat subţire de epidermă, de mărimea unui nasture. Urlă când lama îi taie pielea. Durerea e insuportabilă, desăvârşită. Ia o gură zdravănă de whisky. Penseta îi tremură între degete când ridică foiţa de piele şi o aşază pe carnea vie de pe dosul mâinii drepte, întinzând-o bine. În ora care urmează, gazdele lui aud ţipete din când în când, ca şi când o roată de tortură l-ar strivi cu fiecare rotire. Când i-l oferă, el le refuză ajutorul. Îi lasă mâncare în faţa uşii, iar Cromwell stă de veghe. Digby speră că grefele de piele, ca o puzderie de insuliţe, vor prinde, vor creşte şi vor acoperi locul ars. Nu e nici pe departe o operaţie standard. Chirurgul nu trebuie să-şi fie niciodată propriu-i pacient, şi nici să înlocuiască eterul cu whisky.

A doua zi, iese şchiopătând din casa de oaspeţi. Cromwell apare imediat în spatele lui, aidoma unei umbre.

— Trebuie să merg, îi explică Digby.

În fiecare zi măreşte drumul parcurs, pe poteci nivelate, prin pâlcurile umbroase de arbori-de-cauciuc; natura îi aduce alinare. Îi ţine pe Lena şi Franz la distanţă, fiindu-i ruşine să discute cu ei după mărturisirea iniţială. Pe Cromwell îl tolerează. Cu el nu are un trecut comun şi nici aşteptări la nivelul cărora să se ridice. Subtil, şoferul îi ghidează cele două plimbări zilnice, conducându-l de fiecare dată în alte locuri de pe proprietate.

La trei săptămâni de la sosirea lui Digby, Cromwell îi spune Lenei:

— Doctorul trist rău. Nu mişcă.

Lena îl găseşte aşezat pe treptele de la intrarea casei de oaspeţi. E fără cămaşă. Expresia lui, de disperare totală, îi dă fiori. Fără un cuvânt, el îi arată dosul mâinii drepte: un crater plin cu lavă neagră, pătată. Ea nu ştie ce să înţeleagă – doar că posesorul mâinii pare gata să şi-o reteze.

— Lena, spune el după o vreme, n-am reuşit nimic. Tendoanele încă îmi sunt imobilizate.

Ea nu se poate stăpâni; trebuie să-l atingă. Pentru asta, alege umărul, a cărui piele arată normal. El tremură, dar nu se retrage.

— Oh, Lena, ce s-a ales de viaţa mea?

Rămâne lângă el, alături, oferindu-i darul prezenţei ei, arătându-i că nu e singur. Într-un târziu, îi spune:

— Digby, uită-te la mine. Ai zis că nu vrei vizitatori. Că vei pleca dacă va veni cineva să te vadă. Te rog, trebuie să-ţi vorbesc despre un prieten de la câmpie, care la sfârşit de săptămână obişnuieşte să urce în munţi. E chirurg. Specializat în chirurgia mâinilor.

CAPITOLUL 31. SUFERINȚA MAI MARE

1936, Sfânta Bridget

Cei de la Sfânta Bridget au de suferit în ultimele zile ale verii, când apa din puț abia dacă se mai ridică de câteva degete deasupra fundului mâlos. Rune urcă pe drumul de munte spre moşia soților Chandy, lăsând în urma maşinii un vălătuc de praf. În cei paisprezece ani de când a ajuns la Sfânta Bridget, a devenit parte din familia lor. Când ei pleacă de la casa Thetanatt şi se mută la bungalow-ul spațios pentru a-şi petrece vara acolo, deseori Rune se duce la ei în weekend. În răstimp de trei ani, lui Chandy şi Leelamma li s-a născut un fiu şi apoi o fiică. Băiatul e temperamental încă de când a venit pe lume şi, doisprezece ani mai târziu, lui Rune încă i se pare la fel. Fata, Elsie, e la polul opus şi l-a acceptat imediat pe „unchiul Rune". Viața s-a schimbat drastic pentru cei doi copii în urmă cu cinci luni, când Leelamma s-a îmbolnăvit de febră tifoidă. Febra păruse să-i scadă, când, deodată, s-a prăbuşit, doborâtă de dureri abdominale severe. Chandy a dus-o în grabă la Cochin, unde chirurgii au descoperit că o ulcerație tifoidă a intestinului perforase; Leelamma a murit pe masa de operație. Pentru copii a fost ca şi cum o seceră trecuse prin casa lor cu o lună înainte, răpunându-le bunica iubită, pentru ca la întoarcere s-o ucidă şi pe mama lor. Rune a jurat că va face drumul de trei ore până la ei în fiecare weekend al verii, ca să aibă grijă de familie, care abia dacă poate face față.

Pe de altă parte, timpul a fost mai blând cu Rune. Şi-a construit o căsuță lângă zidul din față, la marginea proprietății – una cu intrare separată, destul de departe de leprozerie pentru ca prietenii din exterior să-l poată vizita cu uşurință. Spitalul are o maşină „oficială", dăruită de Misiunea Suedeză, pe lângă străvechiul Humber pe care-l conduce Rune. Datorită găinilor, micii ferme de vaci de lapte, grădinii de legume şi livezii – toate gestionate de rezidenți – se pot întreține singuri,

şi chiar au un surplus pe care îl vând sau îl dăruiesc. Însă nici măcar un cerşetor lihnit nu ar accepta să pună gura pe ceva ce vine de la o leprozerie. Excepţia este vinul de prune de la Sfânta Bridget, graţie lui Chandy. În prima zi din postul Paştelui, rămas singur la moşie, Chandy e cuprins din nou de tremurături, riscând să intre în convulsii. Ca să diminueze orice ispită, Leelamma îndepărtase din bungalow toate băuturile alcoolice. Dar câteva sticle prăfuite cu vin de prune de la Sfânta Bridget au scăpat privirilor ei vigilente; un pahar i-a oprit tremurăturile. Iar Chandy a decis că, date fiind originile lui sfinte, vinul poate fi băut pe perioada postului. Acum îl cumpără cu lăzile. Vinul are clienţi, mai cu seamă printre doamne, fiindcă e uşor, delicios şi (jură Chandy) are proprietăţi „medicinale". În drum spre moşie, Rune duce în maşină patru lăzi.

Copiii dorm când ajunge el la Thetanatt, dar Chandy îl aşteaptă şi îi spune că Lena Mylin i-a lăsat un mesaj: ea şi Franz ar dori să-l vadă în seara următoare, fiind vorba de ceva urgent. Fermierii şi rudele lor din regiune, prietenii lui Chandy, au devenit între timp şi prietenii lui Rune.

Înainte să se retragă în camera lui, Rune fumează o ultimă pipă pe verandă, lăsându-se învăluit de sunetele nopţii. Vălul pâclos de deasupra lui se destramă dând la iveală stelele, iar cerul pare atât de jos, încât îi dă impresia că dacă întinde o mână, poate atinge veşmântul lui Dumnezeu. E liniştit. Despre durerea din piept care îl sâcâie îşi spune că, sigur, e de la o angină, însă îşi acceptă diagnosticul cu seninătate. Îşi transpune în viaţă credinţa, un amestec de creştinism şi filozofie hindusă. Medicina este adevărata lui chemare preoţească, misiunea de tămăduire a trupurilor şi sufletelor din mica sa turmă. Şi va continua s-o facă atât cât va putea.

După o dimineaţă întreagă petrecută cu copiii şi o partidă de bridge după-amiază, Rune porneşte la asfinţit spre AllSuch. Când intră pe aleea lungă de aproape doi kilometri ce duce în faţa casei, zăreşte parcă o fantasmă: un bărbat alb, cu şalvari

în carouri şi bandaje la mâini, care merge cu pas grăbit. Rune e şocat: parcă ar fi văzut un leopard care a pătruns într-o enclavă omenească.

În camera de zi, Lena îi spune o poveste reală care începe în Madras, cu un chirurg care i-a salvat viața printr-o operație de urgență, şi se încheie cu ea şi Franz oferindu-i chirurgului găzduire în casa lor de oaspeți. Au jurat amândoi să păstreze secretă prezența lui – până acum. Franz stă alături, în tăcere.

Rune se îndreaptă spre casa de oaspeți, ducând în mână o sticlă cu vin de prune. Îl găseşte pe locatarul ei – fantasma de mai devreme – în solariu, cu jaluzelele coborâte, cu un şal din caşmir pe cap şi umeri şi cu mâinile dezgolite. Imaginea tânărului chirurg, care nu pare să fi împlinit încă treizeci de ani, îl înduioşează. Are impresia că a întâlnit un tovarăş de arme, un camarad de luptă căzut pe câmpul de bătălie. Toate cuvintele pe care intenționase să le rostească s-au evaporat. Fără să spună nimic, caută două pahare, le găseşte, toarnă vin în ele şi se aşază lângă necunoscutul tăcut. Veranda dă spre o pantă abruptă. Privind în jos, Rune simte o stare de dezechilibru, are senzația că se află pe buza unui hău. Dedesubt, arbuştii de ceai cresc în şiruri drepte, paralele, de parcă un pieptăn uriaş ar fi trecut pe coastele dealului.

După un timp, Rune trage lampa aproape, îşi întoarce scaunul spre necunoscutul de lângă el, îşi pune ochelarii şi ia între palme antebrațele tânărului. Imaginea acestor instrumente de lucru ale unui chirurg, acum distruse, îl umple de durere. La urma urmei, are în față propriul său coşmar, deşi, pentru el, vinovatul e întotdeauna lepra. E copleşit. Trage adânc aer în piept. Călătoria în care vor porni amândoi, îşi spune, trebuie să înceapă cu iubire. Să-i iubeşti pe cei bolnavi – nu ăsta e oare de fiecare dată primul pas?

Strânge îndelung, cu subînțeles, antebrațele lui Digby în palme, privindu-l în ochi. Tânărul e alarmat. Ca un animal sălbatic, îşi spune Rune; instinctul îi dictează să-şi arate colții, să se retragă... dar Rune nu-l slăbeşte din ochi şi nu-i dă

drumul braţelor. Speră că necunoscutul va vedea în ochii lui nu milă, ci recunoaştere – doi războinici luptând umăr la umăr împotriva aceluiaşi inamic. Secundele trec. Tânărul clipeşte frenetic, după care e nevoit să-şi întoarcă privirea. Volubilul Rune a reuşit – prin tăcerea lui, prin atingerea şi prin prezenţa lui – să transmită un mesaj: „Înainte să tratăm trupul, trebuie să abordăm suferinţa mai mare, cea a spiritului".

Acum încearcă să asimileze ceea ce vede. Dosul mâinii drepte e ca un mozaic, cu insule de piele subţire ca hârtia, încreţită, care punctează un ţesut cicatrizat gros care s-a contractat, trăgând încheietura spre spate. Rune apasă, dar mâna nu cedează. Degetele sunt încovrigate ca nişte gheare, fiindcă tendoanele sunt imobile. Cu gesturi blânde, ridică apoi şalvarii tânărului expunând coapsa dreaptă, pe care sunt coji de dimensiunile unor monede. Ele stau mărturie a tentativei disperate a tânărului chirurg de a se autotrata. Ce altceva dacă nu ruşinea l-ar fi putut determina să încerce aşa ceva?

Mâna stângă e într-o stare mai bună, vătămările limitându-se la palmă, pe care o cicatrice groasă, pieloasă o traversează ca o bandă; are margini drepte, ceea ce sugerează că Digby a apucat un obiect supraîncălzit. Coaja contractată strânge palma, degetele fiind aduse laolaltă ca un cioc. Pe urechi şi pe obraji, pielea lui Digby e cojită, decolorată – urmele unor arsuri superficiale. Cicatricea liniară din colţul gurii trebuie să fie veche, fără nici o legătură cu celelalte.

După ce îi întinde un pahar cu vin, Rune îşi îndeasă pipa meditativ şi apoi o aprinde.

— Voi mai opera vreodată?

Glasul îi e ca un mănunchi de crengi uscate frânte sub tălpi.

„Aşadar, poţi vorbi." Rune îşi îngustează pleoapele şi îşi pregăteşte răspunsul, pufăind din pipă.

— Mâna stângă ţi-o repar imediat. Ştiu un truc prin care pot să îndepărtez cicatricea din palmă. Şi va fi funcţională. Dreapta...? Ei bine, a fost o alegere bună s-o acoperi cu grefele acelea.

— Şi...?

— Şi, prietene..., rosteşte Rune umplându-şi paharul din nou şi făcându-i semn tânărului să bea din al lui, ceea ce el face. Digby... Pot să-ţi spun pe nume? Ai auzit despre nasul lui Cowasjee?

Tânărul se uită la el de parcă ar avea în faţă un nebun. Apoi încuviinţează.

— Da.

Rune e impresionat. Cowasjee fusese un căruţaş din secolul al optsprezecelea care muncea pentru britanici. Fusese capturat de armata lui Tipu Sultan într-o bătălie împotriva acestora din urmă. Oamenii lui Tipu îi retezaseră nasul şi o mână şi-i dăduseră drumul. Omul poate trăi fără o mână, dar nimic nu e mai desfigurant şi mai ruşinos decât o gaură în mijlocul feţei. Cum medicii britanici nu putuseră să-l ajute cu nimic, Cowasjee dispăruse şi, câteva luni mai târziu, reapăruse cu un nas nou. Fusese operat de zidarii din Poona, care foloseau o tehnică din secolul al şaptelea, preluată de la Sushruta, „părintele chirurgiei". Zidarii confecţionaseră un nas din ceară – o piramidă goală la interior – care să se potrivească în gaura din centrul feţei lui Cowasjee. Scoseseră apoi această formă, o aplatizaseră şi o puseseră cu susul în jos în mijlocul frunţii pacientului, ca să le servească drept tipar. Cu ajutorul unui scalpel, trasaseră o incizie pe frunte în jurul acestui tipar, lăsând netăiată însă latura de jos, între sprâncene. Îndepărtând tiparul, scobiseră şi ridicaseră pielea de pe frunte ca pe un pliu prins la nivelul sprâncenelor. Pe urmă rotiseră pliul în jos, îi cususeră lateralele pe marginile găurii şi folosiseră beţişoare mici pentru a păstra libere orificiile nărilor. Grefa se vindecase bine, graţie afluxului de sânge permis de marginea intactă dintre sprâncene. Da, noul nas era puţin cam flasc fiindcă îi lipsea cartilagiul, dar aerul putea trece prin el şi, mai important, înfăţişarea omului revenise la normal. Un chirurg britanic menţionase tehnica într-o publicaţie de specialitate.

— Asta intenționezi pentru mine? Un pliu? întreabă Digby.

Rune răspunde cu propriile-i întrebări:

— De ce noi, în Vest, am avut nevoie de secole pentru a deprinde o tehnică pe care am avut-o chiar sub ochii noştri? Şi oare ce altceva nu mai ştim, Digby? Ce altceva?

— Doctore Orqvist, vă rog! Ce propuneți?

— Spune-mi Rune, te rog. *Homo proponit, sed deus disponit*[57], replică el ridicând un deget spre ceruri. Îți propun să vii la Sfânta Bridget. Plecăm dimineață. Dar cu o condiție.

Digby îl priveşte nelinişti.

— Care?

— Să-mi spui că-ți place vinul nostru de prune.

[57] Omul propune, dar Dumnezeu dispune (în limba latină în original).

CAPITOLUL 32. RĂZBOINICUL RĂNIT

1936, Sfânta Bridget

Digby are impresia că a ajuns pe o altă planetă. După săptămâni în care a locuit la mare altitudine, în AllSuch, căldura şi umezeala de la câmpie nu fac decât să-i accentueze sentimentul de dezrădăcinare. E găzduit în bungalow-ul confortabil al lui Rune. În prima zi, medicul mai vârstnic îl conduce prin grădina îngrijită până la clinică, vorbind în malayalam cu locatarii pe care îi întâlnesc în cale. Digby îşi lipeşte şi el palmele, cu rigiditate, ca răspuns la saluturile lor. Experienţa lui cu leproşii se limitează la cerşetorii pe care i-a văzut pe străzile din Madras. Acum are prea multe alte griji, ca să-şi mai facă probleme privind eventualitatea molipsirii de lepră; iar faptul că pe Rune nu-l preocupă acest risc îi e de ajutor.

În ceea ce pare a fi o sală de ghipsare ortopedică, suedezul îi întinde şi-i masează viguros mâinile, evaluând gradul contracturii. Locatarii leprozeriei s-au strâns ciorchine pe la ferestre, ca tot atâţia gură-casă la femeia cu barbă şi alte ciudăţenii de la circ, intrigaţi de ceea ce văd. Când Digby ţipă de durere, spectatorii încep să murmure tulburaţi.

— Ei bine, i-ai convins că nu ai lepră, spune Rune. Ei ţipă dintr-o sumedenie de motive, dar niciodată de durere, explică el pregătind o seringă. Încheietura mâinii drepte trebuie să-şi recapete mai mult din flexibilitate înainte de a încerca s-o operez. Dar stânga? Pe ea o rezolvăm azi, bine?

Parcă ar fi un copil mare, se gândeşte Digby, râzând în hohote la propria sa glumă. Rune schiţează pe o foaie de hârtie ce intenţionează să facă.

— Credeam că *eu* am inventat chestia asta, dar un francez şi-a asumat-o înaintea mea. A numit-o *la méthode de*

pivotement. Eu îi zic „semnul lui Zorro”. Transformă cicatricea asta orizontală într-una verticală şi creează spaţiu. Bine?

Fără să mai aştepte un răspuns, Rune injectează anestezic local în două locuri de la încheietura lui Digby, dar şi direct în cicatricea orizontală. Freacă palma cu antiseptic şi apoi desenează pe ea cu un creion chirurgical, folosindu-se de un retractor şi o riglă. Până când îl conduce pe un culoar scurt către mica sală de operaţii, palma lui Digby a amorţit deja. Rune îşi pune masca şi mănuşile, după care face incizia lungă, orizontală, pe linia trasată cu creionul, chiar prin mijlocul cicatricii. De la capetele inciziei, face alte două mai mici, în unghi de şaizeci de grade, obţinând astfel o tăietură ca un Z culcat. Digby priveşte totul ca de undeva din afara propriului său corp. Cu un forceps şi un scalpel, Rune ridică două pliuri triunghiulare de piele din colţuri. Apoi le inversează, ridicând partea de jos şi coborând-o pe cea de sus şi suturându-le. Astfel, Z-ul iniţial a devenit un Z inversat, destinzând cicatricea. Deja Digby vede cum degetele i se întind.

— *Voilà!* exclamă Rune, scoţându-şi mănuşile. Semnul lui Zorro!

În fiecare zi, dimineaţa şi seara, Rune încearcă să detensioneze încheietura mâinii drepte a lui Digby – torturi repetate care îl lasă pe pacient scăldat în sudoare. Suedezul pare încântat să aibă un oaspete cu care să poată vorbi, chiar dacă discuţiile sunt mai degrabă monologuri. Într-o seară, când intră în casă, Rune e cenuşiu la faţă şi se ţine cu o mână de piept, rezemându-se de cadrul uşii. Digby se ridică imediat să-l ajute, dar Rune îi face semn să stea liniştit.

— Trebuie doar să-mi recapăt suflul... Uneori am... aşa... o apăsare în piept. Când e foarte cald şi urc de la clinică spre casă. Dar trece.

Şi, într-adevăr, trece.

La zece zile după venirea lui Digby la Sfânta Bridget, Rune îi spune:

— În seara asta nu mănânci. Mâine îți vom opera mâna dreaptă. Şi de data asta te vom adormi.

Când îi explică ce are de gând să facă, Digby îl priveşte uluit.

Odată ce eterul îşi face efectul, Rune pregăteşte şi dezinfectează mâna dreaptă a lui Digby şi face acelaşi lucru cu pielea din partea stângă a pieptului. Cu scalpelul şi forcepsul, curăță meticulos dosul mâinii drepte, îndepărtând grefele pe care şi le-a făcut Digby singur şi țesutul cicatrizat care s-a format între timp.

— Să nu-ți pară rău, prietene, murmură el. Grefele tale au fost de un oarecare ajutor. Fără ele, tendoanele ți-ar fi acum ca prinse în ciment. Aşa, sunt doar sufocate de buruieni.

Abia după o oră dosul mâinii este expus de la încheietură până la falange, carne vie sângerândă, cu tendoanele la vedere, dar libere să se mişte. Încheietura palmei, îndoită, se aplatizează când Rune apasă pe ea.

Chirurgul poziționează mâna dreaptă, cu palma în jos, pe partea stângă a pieptului şi îi trasează conturul pe pielea toracelui cu un creion chirurgical al cărui vârf urmează conturul fiecăruia dintre degetele desfăcute.

Pune apoi mâna deoparte, acoperită cu pansamente sterile, şi face o incizie verticală imediat în stânga sternului, corespunzătoare încheieturii de pe „desen". Prin incizie „sapă" sub piele, inserând lamele unei foarfeci şi depărtându-le, până ce obține un buzunar suficient de mare încât să încapă în el mâna lui Digby. Apoi, ghidându-se după modelul desenat, face pe piept cinci incizii mici cât nişte împunsături, câte una pentru baza fiecărui deget. În continuare introduce mâna expusă în buzunarul de piele abia creat, trăgând fiecare deget prin mica incizie corespunzătoare. Astfel, mâna lui Digby e acoperită cu un pliu de piele de pe piept, pliu din care ies doar degetele intacte, ca dintr-o mănuşă fără degete. *Tânărul meu Bonaparte*, spune Rune în sinea lui. Aplică apoi ghips de deasupra umărului până la cot, prelungindu-l în jurul torsului, ca să se asigure că brațul nu se va putea mişca.

A doua zi, ameţit, Digby străbate curtea cu mâna prinsă în marsupiul ei toracic, iar cotul, prins în ghips, ieşind în afară. Când trece pe lângă atelierul de tâmplărie, toţi cei de acolo se opresc din lucru, ieşind ca să-l privească. Zâmbetele lor piezişe şi felul în care clatină din cap par a spune: „Am mai văzut noi trucul ăsta şi înainte”. Digby însă nu l-a mai văzut. Nu l-a întâlnit în nici un manual. Lucrătorii îl invită înăuntru şi, vorbind de zor în malayalam, îi arată strungul, rindeaua, fierăstrăul, dar şi masa şi scaunul încă nevopsite, pe care abia le-au lucrat; întind către el mâinile şi picioarele, pentru ca Digby să vadă lucrările lui Rune în carnea lor. E mişcat de această primire generoasă. Nu e deferenţă faţă de profesia lui, dat fiind că nu mai are una. Să fie oare faptul că e pacientul lui Rune? Ori că e alb? Nu, motivul e acela că e şi el unul dintre ei, rănit, ciuntit, desfigurat. Şi vor ca el să vadă că încă sunt utili, cu toate că lumea nu mai are trebuinţă de ei. Digby îşi exprimă uimirea şi admiraţia cu ajutorul mimicii şi al gesturilor făcute cu mâna stângă. E copleşit de chipurile lor sluţite, de membrele ţepene şi diforme; şi se gândeşte la propria lui situaţie. Se întreabă dacă şi-a ocolit soarta ori dacă nu cumva tocmai şi-a întâlnit-o.

În zilele următoare se ocupă de un lucru pe care nu a fost în stare să-l facă până atunci: îi scrie lui Honorine, cu mesaje pentru Muthu şi Ravi. Efortul de a caligrafia cu mâna stângă nu e nici pe departe la fel de dificil ca încercarea de a-şi exprima remuşcările.

La douăzeci de zile după prima operaţie, Rune consideră că vasele de sânge din pielea de pe piept au avut timp suficient să prindă rădăcini în grădina pe care o reprezintă mâna lui. După ce îşi anesteziază pacientul cu eter, taie pielea din jurul mâinii prinse în buzunarul încropit până când aceasta devine liberă, acoperită cu un strat nou, umflat, dar viu, de epidermă. Acoperă plaga rămasă pe piept cu petice subţiri de tegument luate din zona coastelor. Spre deosebire de grefele pe care şi le-

a făcut Digby, aceste fâşii mai lungi nu se vor contracta la fel de mult când vor umple pătratul de carne vie de pe pieptul lui.

Digby se trezeşte vomitând de la anestezic. O faţă pluteşte deasupra lui, o mână caldă îi susţine capul, iar glasul pe care-l aude îi este familiar. Îşi spune că visează. Are o durere usturătoare într-o parte a trunchiului, dar îşi simte mâna eliberată din temniţa anterioară. Adoarme iar. Când se trezeşte pe deplin, s-a înserat deja. Honorine îl priveşte cu duioşie. Cu mâna stângă, el îi atinge obrazul, ca să se convingă că e reală. Apoi, lacrimi pe care nu ştia că le poate vărsa îi şiroiesc în urechi. Închide ochii, prea ruşinat ca să se uite la ea.

— Gata, gata! Ssst, încetează! Uită-te la mine! E-n regulă, flăcău. E-n regulă, şopteşte ea şi-i ţine capul lipit de pieptul ei până când se linişteşte. Digby, o să mergem acum acasă la Rune; picioarele tale nu-s bolnave. Pe urmă o să poţi să dormi. O să avem suficient timp să stăm de vorbă.

Dimineaţă se simte năuc, dar şi-a revenit. E entuziasmat la vederea mâinii lui drepte, cu pielea ei nouă; aşa, durerea arzătoare din zona pieptului şi a coastelor devine suportabilă.

— Ah, ne-am trezit deci! exclamă Honorine, apropiindu-se cu o tavă în mâini. Te simţi bine, flăcău?

El încearcă să bâiguie o scuză, ceva.

— Ei, haide, taci! Da, ne-ai îngrijorat de moarte. Am crezut că eşti gata să faci cine ştie ce prostie. Bine că Muthu al tău nu poate ţine un secret faţă de mine. Ştiam eu c-o să ne anunţi când te vei simţi în stare. Acum ia şi mănâncă ceva.

Înfulecă omleta şi continuă cu două felii din pâinea lui Rune unsă cu unt şi gem. Honorine stă lângă patul lui şi-i mângâie părul tuns scurt.

— Dragul meu Digby! Cât de greu trebuie să-ţi fi fost să scrii scrisoarea aia! Să ştii că mi-au dat lacrimile. Trebuia să vin să văd cu ochii mei. Habar nu aveam despre operaţie.

— Sunt un mare prost, Honorine... Nu, te rog, ascultă-mă! Îmi va prinde bine. Eu şi Celeste am devenit amanţi abia după moartea lui Jeb. Ăsta e adevărul. O mai întâlnisem de două ori

înainte, în contexte sociale. M-am îndrăgostit de ea de prima dată când am văzut-o. Poate fiindcă ştiam că nu vom ajunge nicăieri, adaugă Digby râzând cu amărăciune. Şi chiar n-am fi ajuns nicăieri, dacă n-ar fi venit ea să mă avertizeze de planul lui Claude, care intenționa să mă indice ca parte implicată într-un proces de divorț. Nu-i păsa că nu era adevărat sau că îi păta ei numele!

Abia după ce rosteşte cuvintele îşi dă seama de ipocrizia tonului său indignat, şi roşeşte.

— Ei bine, în ziua în care ea a venit să-mi spună asta, minciuna lui Claude a devenit adevăr.

Honorine, care dădea semne de agitație, îl întrerupe:

— Digby, de ce să te mai gândeşti la ce-a fost? Aşa e, ai făcut o greşeală cumplită. Cu consecințe tragice. Da, cu toții am fost furioşi pe tine. Dezamăgiți. Nu ascund asta. Dar supărarea îmi trecuse cu mult timp înainte să primesc scrisoarea ta. Om eşti şi tu! Supus greşelii. Şi ți se pare că eşti singurul. Dar meriți să fii iertat. Cu toții merităm. Nu ştiu dacă tu însuți te vei ierta vreodată, dar trebuie să încerci. Voiam să îți spun asta personal.

Digby şi-ar dori să afle ce fac copiii lui Celeste, însă Honorine nu ştie prea multe. N-au putut ajunge la timp la înmormântare. El se întreabă ce sperase oare să audă. Că juraseră să-i răzbune moartea? Oare ştiau cât de nefericită în căsnicie fusese mama lor? O vor judeca doar în lumina aventurii cu el? Fantoma lui Celeste nu-l părăseşte nici o clipă; dimpotrivă, e tot mai prezentă odată cu trecerea timpului.

Honorine se miră aflând că el n-a auzit despre ancheta asupra morții lui Jeb. Dar la urma urmei, a stat ferit de ochii lumii.

— Credeam că va fi un simulacru de proces, dată fiind situația, spune Honorine. Claude arăta groaznic, mai degrabă din cauza băuturii decât a durerii sufleteşti... Da, e meschin din partea mea. A mințit, Digby. N-a fost deloc plăcut. Te-a învinovățit pe tine. A zis că l-ai trădat din momentul în care ai

venit în India. Şi că în privinţa a ceea ce s-a întâmplat cu Jeb, ai încercat să-l sabotezi profesional, cu toate că el a petrecut ore la rând străduindu-se să te înveţe chirurgie! Da.

Digby râde amar.

— A zis că, deşi tragică, moartea lui Jeb a fost rezultatul unei complicaţii cunoscute a unui abces care poate slăbi artera. Patologul extern l-a contrazis, a spus că nu a existat nici un abces, doar o necroză mai sus de anevrism. Şi că incizia făcută de Claude în anevrism a dus la moartea lui Jeb. Anevrismul s-ar fi putut rupe în lipsa unui tratament, dar nu în ziua aceea. Apoi a venit rândul meu, continuă Honorine, şi glasul îi devine mai încordat. Am spus că ne-ai chemat în sala de operaţii fiindcă noi îl cunoşteam pe Jeb şi că nu credeai că e un abces, şi că Arnold n-a reacţionat bine la opinia ta. Am descris ce am văzut. Şi că departe de a învăţa ceva de la Claude, care opera foarte rar, ai învăţat de la Ravichandran, la Spitalul General. Ravi era şi el acolo, şi toată lumea s-a întors să-l vadă. El s-a ridicat fără să fie invitat şi a zis că e adevărat şi că ar fi avut încredere în tine să-l operezi pe el sau pe oricine din familia lui, că atât de bun eşti. Şi da, chiar eşti, Digby.

Partea incriminantă a mărturiei depuse de Honorine se referise la paralizia pe care o manifestase Claude în faţa hemoragiei abundente. Ea şi Digby interveniseră şi făcuseră tot ce fusese posibil.

— Superintendentul spitalului a fost nevoit să aducă registrele de sală şi de salon ale lui Claude. Eu şi cu tine ştim, dar pentru cei de la tribunal a fost şocant să vadă toate acele pagini albe. Comisia încă nu a emis decizia finală. Dumnezeu ştie de ce durează atât de mult. Dar a recomandat suspendarea imediată din activitate a lui Claude. Nu concediu medical, ci suspendare. Apropo, şi tu eşti în concediu medical pe termen nedeterminat. Asta s-a întâmplat în mod automat când ai fost internat cu arsuri.

În seara următoare, Honorine pleacă. Mâinile lui Digby nu suportă în zilele următoare nimic mai mult decât un masaj

foarte blând şi întinderi uşoare. Trebuie să-şi aloce timp suficient, iar timp are din abundenţă.

Digby locuieşte la Rune de mai bine de o lună. Îşi face griji pentru el – un om care are de peste două ori vârsta lui. Nu o dată l-a văzut oprindu-se din mers şi aşteptând ca „gheara" din piept să-i treacă. Într-o seară, în timp ce stau amândoi în camera de zi, Digby deschide subiectul, însă Rune îl opreşte. Aşa că păstrează tăcerea, privindu-l cum îşi curăţă pipa, o umple şi îndeasă tutunul, pentru ca în cele din urmă să rotească chibriturile aprinse în jurul lui. Lejeritatea acestor mişcări coordonate, complexe şi deliberate, îşi spune Digby, va rămâne probabil pentru totdeauna dincolo de posibilităţile sale. Fumul dulceag al tutunului aprins se ridică în aer.

Rune îşi studiază colegul mai tânăr, care în curând va împlini treizeci de ani, născut fiind chiar înainte de Marele Război. Când a ajuns în India, suedezul bătea deja spre patruzeci de ani, şi simte o afecţiune paternă pentru tânărul scoţian pe care l-a cunoscut retras în spatele zidului său de tăcere. Între timp, treptat, zidul a căzut. Poţi să fii martorul unui spirit tămăduindu-se, îşi spune Rune, la fel de bine cum poţi vedea o rană vindecându-se.

— Deci, Digby, îţi place la noi, la Sfânta Bridget?

— Îmi place.

Pentru el, leprozeria fusese iniţial un popas în drumul său, nicidecum o destinaţie. În mod inexplicabil însă, de când se află aici, îndurând operaţiile şi durerile şi aşteptând să se vindece, a început să se simtă ca acasă. E un paria într-o comunitate de alţi paria.

— Simt că aici sunt printre ai mei, Rune.

— Ce? Eşti suedez şi n-ai spus nimic până acum?

Râsul lui Digby are accente mai umane.

— Sunt din Glasgow. Din zona defavorizată a oraşului.

— Am fost şi eu în Glasgow. Există şi o zonă favorizată?

Digby umple din nou paharele folosindu-se de ambele mâini.

— Înțelegi tu la ce mă refer. Fiecare mână pe care o văd aici e înrudită cu a mea. Cei din „turma” ta, așa cum îi numești tu, sunt... frații și surorile mele.

Se oprește stânjenit.

— Așa și sunt, Digby. Și sunt deopotrivă frații și surorile mele, adaugă Rune golindu-și paharul și plescăind din buze. Mâinile sunt o manifestare a divinului, dar trebuie să le folosești. Nu le poți lăsa să lenevească aidoma mâinilor unui conțopist de la biroul funciar, Dumnezeu să mă ierte. Mâinile noastre au treizeci și patru de mușchi individuali – i-am numărat. Dar mișcările lor nu sunt niciodată izolate, ci într-o activitate mereu colectivă. Mâinile știu înainte ca mintea să-și dea seama. Trebuie să-ți eliberăm mâinile, Digby, să începi să faci mișcări firești, banale, mai ales cu mâna dreaptă. Deci, ce-ți place să faci cu mâinile?

— Să operez, răspunde el fără să-și poată stăpâni amărăciunea din glas.

— Bun. Și altceva? Să brodezi?

— Păi... cândva, într-o altă viață, îmi plăcea să desenez, să pictez.

— Excelent! Dumnezeu știe că pereții și ușile astea au nevoie de un strat nou de vopsea.

— Ei, acuarele... cărbune...

— Ah, minunat! Asta vom face. Cea mai bună recuperare presupune să faci lucruri cu care mintea și mâinile sunt familiarizate; le prinde bine și uneia, și celorlalte. Și știu exact dascălul potrivit pentru tine.

CAPITOLUL 33. MÂINI CARE SCRIU

1936, Sfânta Bridget

Noua terapeută a lui Digby vine după-amiază de la casa Thetanatt, cu materialele de pictură în ghiozdanul de şcoală şi codițele negre ca abanosul săltându-i pe umeri. Servitoarea care o însoțeşte pe fetița de nouă ani se aşază pe vine într-un colț al verandei lui Rune, cu *thorthu* ridicat peste nas şi cu privirea zburându-i de colo-colo, ca a unei santinele. Rune i-l prezintă pe tânărul chirurg terapeutei mai tinere decât el, amuzat să constate că, dintre cei doi, Digby e cel mai timid.

Suedezul se agită în jurul lui Elsie, cu ciocolată caldă, pâine prăjită şi gem de prune. Moartea Leelammei i-a spulberat fetiței vesele şi exuberante inocența pe care ar fi trebuit s-o păstreze încă cel puțin câțiva ani, îşi spune el. Era pierdută, ca o floare ale cărei petale se închiseseră. În durerea ei, copila descoperise un talent şi totodată o alinare în darul oferit de Rune: un caiet de schițe, cărbune şi acuarele. Elsie n-a simțit nevoia să exprime acest gând, dar ştie că va fi o artistă.

Fata pregăteşte hârtia, îi întinde lui Digby un baton de cărbune şi se aşază lângă el să deseneze. În scurt timp, hârtia ei devine populată de siluete. Privind-o, Digby îşi aminteşte de felul în care el însuşi desena ca pradă unei compulsiuni în perioada în care veghea asupra mamei lui deprimate. Elsie l-a surprins pe Rune păşind, cu barba înainte şi poalele pleoştite ale *jubei* ca pânza unei corăbii fluturându-i în urmă. Rapiditatea cu care desenează şi acuratețea imaginii sunt uimitoare. Hârtia lui, pe de altă parte, continuă să fie albă.

Elsie pregăteşte o coală nouă pentru sine şi scoate din raftul cu cărți al lui Rune un volum scund. Digby recunoaşte ilustrațiile lui Henry Vandyke Carter, care, prin claritatea combinată cu măiestria artistică, au transformat *Anatomia lui Gray* într-o lucrare clasică. Textul s-a şters din amintirea lui,

însă ilustrațiile au rămas. Oare Elsie ştie că londonezul Henry Gray l-a văduvit pe Vandyke Carter de banii şi recunoaşterea meritate? Cuprins de amărăciune, acesta din urmă s-a alăturat Serviciului Medical Indian, unde a rămas pe întreaga durată a carierei sale profesionale, văzându-şi numele dispărând de pe ediţiile ulterioare ale manualului său de referinţă, cu toate că desenele realizate de mâna lui au fost păstrate. Henry Gray a murit de variolă la vârsta de treizeci şi patru de ani, numele lui rămânând în memoria colectivă prin intermediul cărţii eponime. Soarta căruia dintre cei doi Henry a fost mai nefericită, se întreabă Digby: a celui care a murit tânăr, dar a devenit celebru, sau a celui care a avut o viaţă îndelungată, însă munca nu i-a fost recunoscută?

La plecarea lui Elsie, pe foaia lui se văd câteva linii şi mai multe adâncituri, acolo unde cărbunele, ţinut cu stângăcie în mâna dreaptă, a apăsat prea tare pe hârtie. Imaginea pe care o avusese în minte, un profil inspirat de figura lui Vandyke Carter cu muşchii capului şi gâtului reliefaţi, s-a blocat undeva la jumătatea drumului între creier şi degete.

Digby ridică în mână schiţa lăsată în urmă de Elsie. Iniţial, i se pare că fata a desenat o mână de lepros. Dar unghiile acelea pătrăţoase, pielea umflată şi decolorată de pe dosul palmei şi semnele de sutură arată neîndoielnic că e mâna *lui*. O priveşte cu o fascinaţie oripilată. Membrul ţeapăn, greu şi osos care ţine între degete un baton de cărbune este opusul mâinilor din *Crearea lui Adam* de Michelangelo. Talentul copilei este extraordinar. Tânăra artistă n-a manifestat nici un dram de repulsie pentru subiectul ales. Dimpotrivă, cu o acurateţe zdrobitoare şi fără o judecată critică, a redat mâna lui Digby aşa cum arată şi a acceptat-o aşa cum este. El încă nu a reuşit acest lucru.

Seara primeşte o scrisoare de la Honorine; se chinuieşte stângaci cu coupe-papier-ul până ce ajunge s-o rupă pe mijloc. Comisia a decis ca Arnold să fie demis din cadrul Serviciului Medical Indian, iar familia lui Jeb să primească o compensaţie

financiară generoasă pentru moartea lui. „Dumnezeu ştie ce va face Claude mai departe”, scrie Honorine.

E o slabă consolare. Claude poate opera din nou, în cadrul unui cabinet privat, oriunde în lume. Un chirurg de o incompetenţă criminală trăieşte ca să poată ucide din nou. Cele două jumătăţi rupte ale scrisorii îi amintesc însă că mâinile lui se pricep cel mai bine să distrugă. Gândul la Celeste, care nu-l părăseşte niciodată, îl apasă ca o piatră de moară. Dacă n-ar fi venit la el în ziua aceea, dacă... Atât de mulţi de dacă! Vinovăţia e încrustată în fiinţa lui pentru totdeauna, la fel ca tăietura din obraz.

A doua zi, când vine Elsie, Digby arată spre desenul ei.

— E foarte, foarte bun!

— Mulţumesc frumos, replică ea în engleza corectă de şcolăriţă, cu un zâmbet abia schiţat.

Digby îşi dă seama că vorbele lui n-au făcut decât să redea ceea ce ea ştie deja. Elsie îi pregăteşte o planşă nouă, dar pe urmă îl întreabă:

— Pot să încerc, te rog...?

Îi pune batonul de cărbune între degetele ţepene, care nu-l pot ţine cum trebuie. Digby se străduieşte să aplice doza corectă de presiune, ca să nu rupă batonul, dar să-l poată ţine ferm cu vârful pe hârtie – un lucru pe care înainte vreme îl făcea în mod inconştient şi fără efort. Elsie îşi scoate o panglică din păr şi, muşcându-şi buza de concentrare, o răsuceşte în jurul batonului de cărbune, fixându-i-l între degete. Apoi îi coboară cu atenţie mâna spre planşă, de parcă ar fi acul unui gramofon atingând discul de vinil.

— Încearcă acum, te rog!

O linie întunecată, tremurată, apare pe hârtie. Are impresia că mişcarea îşi are originea în umeri. Vârful cărbunelui se împiedică de o asperitate şi se opreşte. Ea îi împinge uşor braţul, în speranţa că-i va da un impuls nou. O altă linie chinuită se conturează, dar cărbunele îi pivotează între degete: acul gramofonului s-a îndoit. El ridică privirea spre ochii ei

cenuşii, cu colţurile uşor lăsate în jos şi irisul mai deschis la culoare decât la majoritatea indienilor pe care îi cunoaşte. Vede compasiune în ei, dar nu milă. Nu va renunța să-l ajute.

Elsie desface panglica, ezită o clipă, apoi îşi aşază mâna peste a lui şi le leagă împreună, degetele ei susținând batonul de cărbune. Cu o zvâcnire a bărbiei, schițează un gest care s-ar traduce prin „încearcă acum". El nu înțelege malayalam, dar se pricepe din ce în ce mai bine la acest limbaj gestual.

Mişcarea mâinii lui (sau a ei?) pe hârtie pare mai lină, dispozitivul lunecând pe făgaşe noi. Mâna lui o poartă în spate pe a ei în timp ce se mişcă pe hârtie desenând cercuri mari, eliberatoare – o încălzire, o zbenguială nesăbuită. Ea strecoară o coală nouă sub vârful cărbunelui şi gonesc amândoi fără efort pe ea, cu anvelopele gata încălzite, înnegrind hârtia cu cercuri şi S-uri sinuoase, apoi – pe o altă coală – cu triunghiuri, pătrate, cuburi şi piramide haşurate.

E fascinat la vederea mâinii lui zburdând pe hârtie, a mişcărilor fluide pe care pare să le poată face acum. Priveliştea îi trezeşte creierul la viață, aducându-i în minte imagini, amintiri, sunete: o păstaie de amaranth plesnind în pădurea de pe proprietatea soților Mylin, un stol de păsări speriate luându-şi zborul, clipocitul valurilor pe nisipul ud, sunetul pielii despicându-se sub lama scalpelului.

O rază de soare dinspre fereastră cade pe hârtie. Să fi fost oare acolo în tot acest timp? Firişoare de praf dănțuiesc în ea ca acrobații în lumina reflectoarelor, nesupuse gravitației – o privelişte atât de frumoasă, încât i se taie răsuflarea. Coli de hârtie noi le înlocuiesc pe cele desenate deja, ca şi cum Elsie ar înțelege că mişcarea e necesară şi că nu trebuie să se oprească – şi, într-adevăr, liniile fluide trasate cu cărbunele îi învinge spasmul din palmă şi încheietură, dezmorțind o parte înghețată a creierului său şi generând o avalanşă de idei care îi curg prin braț, până pe hârtie. Râde, iar sunetul îl surprinde până şi pe el, văzând cum mâna lui – mâinile *lor* – se mişcă acum cu fermitate, cu finețe şi precizie.

Fața unei femei se conturează în mod inexplicabil pe hârtie. Nu e Celeste – chipul ei l-a desenat de sute de ori. Nu, e mama lui, trăsăturile ei frumoase prinzând formă: ochii somnoroşi, nasul lung, buzele pline, uşor bosumflate – triada care o caracteriza. Pentru a desena linia părului, cărbunele schițează un norişor, un vălătuc de fum la partea de sus a frunții, continuând cu şuvițele lungi şi ondulate care îi încadrează pomeții.

E mama lui în vremurile fericite, din zilele de miercuri când obişnuiau să bea ceaiul la Gallowgate. Ei i-ar fi plăcut desenul acesta. „Bravo, Digby", i-ar fi zis. „Tare fain chip ai desenat!" Alchimia mâinilor suprapuse, acest *pas de deux* al lor, s-a transmis prin degetele lui, prin fibrele nervoase, şi a descătuşat un portret din cortexul lui occipital, l-a extras din memorie şi l-a marcat cu râs şi cu iubire.

La facultatea de medicină memorase expresiile faciale – faciesurile – care permiteau diagnosticarea diverselor boli: faciesul ca o mască al maladiei Parkinson; cel hipocratic al cancerului în fază terminală, cu obrajii şi tâmplele supte, concave; *risus sardonicus* – zâmbetul sardonic – al tetanosului. Mâna lui, unită cu a acestei fetițe, a dat naştere funcției şi formei deopotrivă, a creionat un portret drag. Ridică privirea spre partenera lui. „Elsie, biată căprioară şi tu rămasă fără mamă, ştii oare că, împreună, am izbutit ceva ce timpul nu a reuşit să facă? În toți aceşti ani, singura imagine a mamei care mi-a persistat în memorie, faciesul care s-a impus asupra tuturor celorlalte, a fost acela al măştii ei mortuare obscene, monstruoase."

Mama lui parcă prinde viață pe hârtie. Simte mirosul lavandei pe care o presăra între cardiganele împăturite; are impresia că îl ține din nou în brațe. *Iart-o,* aude un glas îndemnându-l.

— O iert, rosteşte el cu voce tare. O iert.

Lacrimi de neajutorare îi curg pe obraji. Elsie strânge din buze, speriată... Sculptura vie, mobilă, a mâinilor lor

suprapuse tremură, ezită şi se opreşte. Cu stânga, Digby trage de panglică şi o dezleagă; încearcă apoi să-i ofere un surâs liniştitor.

Într-o zi pe care nimeni n-o va uita vreodată la Sfânta Bridget, glasul lui Rune răsună ca în fiecare dimineaţă, ridicându-se de pe platforma care serveşte drept baie exterioară, în spatele bungalow-ului său; suedezul cântă în gura mare „Helan Gar”, un antrenant cântec de pahar din ţara sa natală. În livadă, Digby e uimit să-i audă pe cei trei lucrători de lângă el ţinându-i isonul. Nu înţeleg versurile, dar recunosc emoţia: un îndemn la muncă. Melodia e acompaniată de clipocitul apei, Rune cufundând găleata în bazinul cu apă şi răsturnându-şi-o apoi în cap.

Dar cântecul se întrerupe brusc, la jumătatea unui vers, şi imediat răsună un trosnet metalic. Pe proprietate, toată lumea încremeneşte. Digby dă drumul sapei din mână şi o ia la fugă. Platforma e îngrădită cu pereţi de şindrilă pe trei laturi. Îl găseşte pe Rune căzut cu faţa în sus pe beton, nemişcat, cu o mână lipită de piept, între degetele căreia strânge încă un săpun de casă. Inima acestui Goliat, masiva lui inimă nordică, e neclintită. În ciuda intervenţiei lui Digby, refuză să-şi reia bătăile.

*

Leprozeria devine un loc tăcut şi întunecat odată ce soarele apune, dar în seara aceea toate luminile sunt aprinse, iar porţile stau larg deschise. Colectorul de sevă, Mudalali şi alţii din sat care l-au cunoscut şi l-au iubit pe suedez vin să-i aducă un ultim omagiu, chiar dacă acest lucru presupune să treacă pentru prima dată pragul leprozeriei. De la proprietăţile din jur sosesc automobile: Franz şi Lena Mylin, familiile Thatcher şi Kriappas, toată echipa de la Forbes, secretarul şi bucătarul de la club plus doi hamali – toţi prieteni cu Rune – conduc ore în şir pentru a-i fi alături. Vizitatorii se opresc cu respect în faţa capelei neîncăpătoare, în vreme ce locatarii

plânşi ai leprozeriei se înghesuie pe băncile lucrate de mână, unul dintre ei oficiind slujba. Aerul din capelă e greu de la mirosul lemnului proaspăt tăiat, din care a fost lucrat sicriul la gaterul de pe proprietate.

Purtătorii sicriului sunt oameni de-ai locului, Sankar şi Bhava în faţă, şchiopătând în cârje, păşind nesiguri, clătinat, într-o procesiune greoaie spre cimitirul de lângă zidul din faţă al incintei. Mâini cu degete lipsă, mâini încovrigate ca nişte gheare, mâini care nu sunt mâini, ci cioturi de carne coboară frânghiile pentru a îngropa rămăşiţele pământeşti ale sfântului care şi-a dedicat viaţa misiunii de a le uşura lor soarta. Plânsetele „turmei" lui zdruncină temeliile cerului şi frâng inimile celor prezenţi care, pentru prima dată, reuşesc să vadă dincolo de chipurile desfigurate şi să se recunoască pe ei înşişi.

În zilele care urmează, încă şocaţi, locatarii se îndreaptă către Digby aşa cum se îndreptaseră înainte spre Rune, iar el se sprijină pe Sankar şi Bhava. Folosindu-l ca translator pe Basu, care ştie puţină engleză, îi încurajează să continue activitatea ca până atunci, să cultive pământul, să îngrijească livada şi vitele. Noaptea, în intimitatea camerei lui din bungalow, îşi revarsă şi el durerea. Rune nu i-a fost doar chirurg, ci salvator, confesor şi persoana care i-a fost în viaţă cel mai aproape de un tată.

*

Poate că Rune avusese o premoniţie a propriului sfârşit. Trebuie să fi ştiut mai bine decât oricine că suferea de angină, fiindcă testamentul e de dată recentă. Suma consistentă din contul său de economii revine Misiunii Suedeze, cu instrucţiunea ca banii să fie păstraţi în cont, iar dobânda să fie folosită pentru întreţinerea leprozeriei.

Digby expediază o telegramă de informare către Misiunea Suedeză din India. Răspunsul vine imediat.

REGRETE PROFUNDE STOP CEL MAI BUN OM DIN LUME STOP RUGĂCIUNILE NOASTRE SUNT NEÎNTRERUPTE STOP AŞTEPTĂM INSTRUCŢIUNI DE LA UPPSALA

Apoi îi trimite o scrisoare episcopului din Trichinopoly, care conduce misiunea, şi copiază în ea părţile relevante din testamentul lui Rune. Şi încheie cu:

Sunt chirurg, în prezent în concediu medical pe perioadă nedeterminată de la Serviciul Medical Indian, ca urmare a unor răni la mâini fără legătură cu lepra. Dr. Orqvist m-a operat de două ori. Am ţinut mult la domnia-sa şi ţin la bolnavii de aici. Fac tot posibilul pentru ca Sfânta Bridget să funcţioneze mai departe, oferind îngrijiri medicale de bază. Dacă corespund criteriilor dumneavoastră, îmi pot continua activitatea aici. Dar mâinile mele nu vor mai putea face niciodată genul de intervenţii chirurgicale pe care le efectua Rune.

Răspunsul soseşte după zece zile. Misiunea trimite două călugăriţe care să administreze Sfânta Bridget şi speră că va recruta un medic pentru viitor. Digby izbucneşte într-un râs fără veselie şi mototoleşte scrisoarea.

— Aţi făcut cercetări, nu-i aşa?!

Deocamdată, concediul lui medical rămâne tot pe termen nedefinit. Dar ce va face Serviciul Medical Indian când situaţia se va schimba? Îl va obliga să revină la o activitate medicală oarecare? Îl va demite fără nici o plată?

Oare nu există un cămin şi pentru el în lumea asta? Nici măcar într-o leprozerie?

CAPITOLUL 34. MÂNĂ ÎN MÂNĂ

1936, Sfânta Bridget

Cu bebeluşul în braţe, ud până la piele, Philipose se uită la indicator, întrebându-se dacă nu cumva s-a înecat, de fapt. Râul i-a înghiţit până la urmă? Pe indicator scrie:

സെന്റ് ബ്റിജിറ്റ് കുഷ്ഠരോഗ
ചികിത്സാ പരിരക്ഷാ കേന്ദ്രം.

În mintea lui, scrisul înseamnă *Centrul de Tratament Sfânta Bridget / Azil pentru suferinzii de lepră*, deşi cuvintele scrise mai jos în engleză sunt mai concise: LEPROZERIA SFÂNTA BRIDGET. Să aibă oare în faţă intrarea într-o leprozerie, sau poarta către iad? Şi există cumva o deosebire între ele?

Plămânii îl ustură, însă măcar trage în ei aer, nu apă de râu. Bebeluşul e greu ca o piatră de povară, iar faţa lui vineţie e la fel de imobilă. La leprozerie nu există oare un doctor ori o asistentă? Există leproşi, asta ştie sigur. Să intre în incintă i se pare la fel de nesăbuit ca decizia de a împinge bărcuţa în apele râului. Cum îi va explica lui Ammachi Mare de ce şi-a riscat el viaţa pentru copilul barcagiului? „Ammachi, mi s-a părut că în locul copilului sunt eu. Am simţit că mă înec, că nu am aer, că încerc să revin la suprafaţa apei, că mă zbat ca să supravieţuiesc. N-am avut de ales!”

Şi încă nu are de ales. Trece dincolo de poartă şi aleargă cu mica povară în braţe. Barcagiul habar nu are unde se află. Cerul e întunecat, dar ici şi colo, prin mici spărturi în pânza celestă, strălucesc lumini. Drept în faţă se află o clădire centrală, acoperită cu ţiglă, înconjurată de construcţii mai mici, ca nişte mlădiţe – toate văruite în alb, dar pătate cu un roşu noroios acolo unde întâlnesc pământul. Dacă ăsta e iadul,

înseamnă că iadul e un loc curat şi ordonat. Se îndreaptă spre clădirea principală.

— Ce se întâmplă? Copiii n-au voie aici! De ce aţi venit?

Un bărbat slab, în *mundu* şi o cămaşă albastră, le blochează drumul. Philipose îşi spune că arată ca un ou, cu obrazul neted şi lipsit de expresie, fără păr şi fără sprâncene. Un ochi îi e albicios, iar nasul, aplatizat. Barcagiul se trage înapoi.

— Copilul ăsta moare, spune Philipose. Cheamă-l pe doctorul vostru!

— *Ayo!* Doctorul nostru a murit! strigă omul. Nu ştiaţi asta? Nu vă mai poate ajuta.

Un bărbat alb apare dinăuntru. Are cam treizeci de ani, e înalt şi arătos. Dar mâinile rănite care bâjbâie pe lângă nasturi par să aparţină unui bătrân; ochii îi sunt înfundaţi în cap.

— Dacă doctorul a murit, strigă barcagiul, atunci albul ăsta cine e? Spune-i să ne ajute, pentru numele Domnului!

— Nu vorbesc despre doctorul ăsta. Celălalt, doctorul cel mare a murit. Şi acum, plecaţi de aici! Copiii n-au voie, v-am spus!

Bărbatul alb se crispează la auzul glasurilor răstite. Îi măsoară cu privirea pe necunoscuţii într-o stare jalnică: unul negricios, scund, slab şi fără cămaşă; celălalt, un băiat în uniformă şcolară leoarcă de apă, cu părul ud lipit de frunte. Băiatul ţine la piept un bebeluş muribund, cu ochii sticloşi ca ai unui macrou la piaţa de peşte.

— Copilul nu mai respiră, explică Philipose şi roşeşte când doctorul se uită la el surprins.

N-a mai stat niciodată atât de aproape de un alb şi n-a mai discutat în engleză cu un vorbitor nativ al acestei limbi. Ba chiar a avut la un moment dat îndoieli că există cu adevărat o lume în care oamenii vorbesc ca în *Moby Dick*.

— Copilul are mult... alb în gură şi gât. Ca seul de balenă. Dar tare... ca pielea. Am pescuit puţin şi a respirat o vreme. Acum s-a oprit iar, domnule.

Doctorul se uită la băiat, nedumerit de felul ciudat în care vorbeşte. *Pescuit?* Deschide gura copilului cu degete neîndemânatice şi mişcări greoaie, ţepene, iscate mai mult din cot decât din încheietură. Îi face semn lui Philipose să aşeze copilul pe masa de consultaţii, iar el răstoarnă cu zgomot o tavă de instrumente, căutând ceva.

— Serios, Rune, n-avem nici un tub traheal? murmură ca pentru sine.

Înfăţişarea stranie a doctorului se potriveşte cu locul acesta, de parcă, la fel ca toate clădirile albe cu fustiţe roşii noroioase, s-ar fi întrupat şi el din ţărână, cu mâinile nu pe deplin formate, cu pământ lipit încă de ele.

— Tu! Pescarule! Am nevoie de ajutorul tău, spune medicul în timp ce şterge gâtul copilului cu un tampon înmuiat într-un lichid cu miros înţepător. Eşti rudă cu el? îl întreabă apoi pe Philipose arătând cu bărbia spre barcagiu.

— Nu rudă, domnule. Păşeam drept către şcoală şi pare că mă îndreptam spre acea destinaţie.

Nu-şi poate stăpâni tonul declamator, chiar dacă nu este al lui, ci al lui Ishmael. Melville e muzical, Dickens nu chiar, iar engleza lui Philipose se bazează la greu pe fragmente lungi din proza lor învăţate pe de rost.

— Acul busolei mi-a permis să urmez strigătul şi i-am văzut copilul. Acest tată se temea de râu... dar eu... M-a îndemnat pe calea cea bună şi când hăis, când cea, cu barca am plutit.

— De ce aici?

Băiatul pare nedumerit.

— Îndurarea Domnului?

Doctorul schiţează o grimasă. Apleacă lampa mai aproape de gâtul copilului. Încearcă să apuce un instrument, dar nu poate. Face un semn, iar Philipose ridică scalpelul şi i-l întinde.

— Cum te cheamă?

— Să-mi spuneţi Philipose.

Buzele doctorului se mişcă de parcă ar exersa numele.

— Uite ce-i, tu o să faci ce e de făcut, îi spune apoi şi împinge cuţitul spre el, cu mânerul înainte.

— Nu!

Cuvântul a răsunat mai tare decât intenţionase puştiul.

— Copilul e ca şi mort, şopteşte medicul. Pricepi? Nu ai nimic de pierdut. Chiar în timp ce noi vorbim, creierul lui începe să moară. Hai! Deja i-ai salvat viaţa o dată!

— Dar eu sunt şcolar, nu...

— Uite ce-i, eu n-o pot face cu mâinile astea. Am fost operat. Încă nu le pot folosi cum trebuie. Şi nu, n-am lepră. O să-ţi spun exact ce anume trebuie să faci.

Ochii albaştri nu-i dau de ales. Cu un deget ţeapăn, îndoit, doctorul trasează linia verticală pe care Philipose va trebui să taie, în partea de jos a gâtului, acolo unde se uneşte cu osul pieptului.

— Traheea! La ea trebuie să ajungem. Repede! Taie!

L-a văzut pe Shamuel tăind gâtul găinilor, dar niciodată ca să le salveze. Trece lama scalpelului pe linia imaginară trasată de doctor şi face un pas înapoi, aşteptându-se ca sângele să ţâşnească, iar bebeluşul să fluture din braţe şi s-o ia la goană prin încăpere. Copilul nu mişcă.

— N-ai tăiat suficient de adânc. Ţine scalpelul ca pe un creion. Apasă mai tare. Până când vezi că pielea se desface. Haide!

Apasă, iar acum o dungă palidă apare sub lama cuţitului şi sânge întunecat se iveşte în urma ei, revărsându-se ca un râu care iese din albie. Philipose are senzaţia că încăperea se roteşte cu el şi stomacul îi urcă în gât. Doctorul ignoră sângele şi, cu pansamentul de pe vârfurile degetelor, trage pielea de o parte şi de cealaltă a tăieturii, lăsând la iveală o urzeală de ţesut deschis la culoare. Îi întinde apoi băiatului un instrument ca o foarfecă, dar bont şi fără margini tăioase.

— Vâr-o în tăietură şi depărtează-i marginile, îi spune, arătându-i cu două degete.

Philipose împinge instrumentul sub marginile tăieturii şi îl deschide. E prea ezitant, iar doctorul îşi pune mâna ţeapănă peste a lui şi îl ghidează în unghiul corect.

— Depărtează! Până la capăt.

Simte ţesutul sfâşiindu-se. Sânge nou apare în tăietură, închis la culoare şi ameninţător.

— Ce e cu sângerarea?

— Înseamnă că bebeluşul trăieşte încă, băiete, răspunde medicul tamponând cu pansamentul ca un furnicar până ce dedesubt se vede un cilindru albicios, striat, nu mai gros decât un pai de băut. Asta e traheea. Acum vom face o mică tăietură verticală în peretele ei anterior, doar cu vârful scalpelului.

Văzând că Philipose se teme, îi explică:

— În trahee e doar aer, nu şi sânge. Dar să nu tai adânc. Vrem doar să facem o mică deschidere.

Când băiatul ezită iar, îşi pune din nou mâna peste a lui, îndrumându-l. Împreună apasă vârful scalpelului pe trahee, până când acesta se înfige ca o secure în trunchiul unui copac. Barcagiul se apropie şi priveşte cu oroare plaga de la gâtul fiului său.

— Stop! E suficient de adânc, spune doctorul. Acum, continuăm să tăiem foarte uşor, în jos.

Lama spintecă de parcă ar trece prin lemn de plută. Philipose îşi simte stomacul urcându-i în gât. Ridică privirea ca pentru a întreba: „Şi acum ce facem?”

În aceeaşi clipă se aude un sunet ca de supt, umed, care nu vine din gură ori din nas, ci din gâtul însângerat – un fir de aer care intră gâlgâit pe lângă vârful scalpelului. Pieptul copilului se umflă. La expiraţie, un jet de stropi fini ţâşneşte din rană şi, înainte ca Philipose să poată face o mişcare, îl stropeşte pe faţă.

Doctorul scoate scalpelul din plagă, îl întoarce cu susul în jos şi inserează capătul neascuţit în tăietura făcută, apoi îl răsuceşte la nouăzeci de grade ca să deschidă incizia. În interiorul traheii, interpunându-se în calea aerului, se află un

fel de cheag gros. Doctorul scoate dinăuntru o bucată lungă şi cauciucoasă, ca o fâşie de pânză. Imediat, aerul intră şi iese prin mica deschidere, cu un sunet aspru, hămesit.

— Asta e membrana difterică. De la cuvântul grecesc care înseamnă „pielos". Ai spus şi tu că e „ca pielea", nu-i aşa? Ei bine, spunând asta, ai pus diagnosticul. „Căptuşeala" de ţesut mort a gâtului se desprinde, încărcată cu celule purulente. Ai auzit de difterie? E o boală răspândită. Acum există un vaccin împotriva ei. Doar copiii mici mai mor din cauza asta.

Philipose vede stropi de sânge pe obrajii doctorului şi ştie că, probabil, sunt şi pe faţa lui.

— Putem să ne molipsim şi noi?

— Probabil că am avut boala în copilărie, indiferent dacă am ştiut sau nu, aşa că ne-am imunizat. Copilul ăsta e malnutrit şi n-a putut face faţă bolii. Ca adulţi, dacă ne îmbolnăvim, nu facem o formă severă, fiindcă avem căi aeriene mai largi.

Cu aceste explicaţii, medicul ia un pai metalic şi îl introduce în incizia din trahee, direcţionându-l cu vârful spre picioare. Aerul trece prin tub, în inspiraţii hârâite. Culoarea revine în obrajii bebeluşului, care începe să-şi mişte mâinile şi picioarele.

Philipose e înmărmurit văzând această revenire la viaţă. Mâinile îi sunt pătate cu sângele unui necunoscut şi, privindu-le, un alt val de greaţă îl copleşeşte. Clipa e deopotrivă transcendentă şi oripilantă; are impresia că s-a ridicat undeva deasupra acestei încăperi, cu mirosul ei înţepător de antiseptic, şi priveşte în jos la copil, la tată, la doctor şi la propriile-i mâini. Metal, sânge, pământ, apă, carne, tendoane, piele albă şi piele negricioasă – toate sunt un amalgam. Nu are o senzaţie de triumf, ci doar dorinţa de a o lua la fugă. Însă medicul îi întinde o pensetă cu un ac curbat prin care trece un fir, iar mâna lui albă şi diformă îi cuprinde degetele. Deşi mişcările nu-şi au originea în fiinţa lui, le execută, şi astfel prind amândoi tubul de piele şi închid plaga.

— Eşti secundantul meu, îi spune doctorul puştiului, care habar nu are ce înseamnă cuvântul.

Ochii copilaşului se focalizează asupra lor; e vioi şi pare gata să spună ceva. Apoi, când zăreşte chipul tatălui său, ridică brațele spre el, iar colțurile gurii îi coboară. Trage tare aer în piept, fața i se contorsionează în pregătirea unui hohot de plâns sonor... însă nici un sunet nu se aude, doar aerul trecând prin tub. Copilul e surprins.

— Corzile vocale ți-au fost dezafectate temporar, micuțule, spune doctorul. Bine ai revenit în lumea asta mizeră! Poate că vei reuşi tu să faci ceva ca s-o schimbi.

CAPITOLUL 35. REMEDIUL PENTRU CE TE SUPĂRĂ

1936, Sfânta Bridget

Philipose iese în fugă pe verandă în clipa în care stomacul lui îşi dă afară conținutul. Acidul şi condimentele îl ard pe gât. Se spală pe mâini şi îşi clăteşte gura cu apa care se scurge de pe streaşină. Unghiile lui au margini înnegrite, de la sânge. Le curăță cu frenezie.

Când ridică privirea, la doar câteva degete de fața lui e o alta, monstruoasă şi rânjită. Arătarea are două găuri în chip de nas şi ochi nevăzători, deşi îşi înclină capul pe un umăr de parcă i-ar auzi răsuflarea. Urletul lui Philipose e mai degrabă un gâlgâit sugrumat. Strigoiul se împleticeşte câțiva paşi înapoi, mai speriat decât el.

Trebuie să plece din locul ăsta! Trebuie să se întoarcă acasă. Doar că... unde anume se află?

Leprosul sau paznicul care le-a ieşit în cale când au venit şi a încercat să-i alunge îi oferă răspunsul, însă băiatul nu poate să creadă ce aude – în nici un caz. Un alt lepros se apropie şi confirmă. Amândoi îşi dau seama cât de uimit e el de faptul că ei ştiu drumurile din zonă atât de bine.

— Pe unde n-am umblat noi! Ori credeai cumva că mergem cu autobuzul?! Sau cu bacul?!

Râsul lor e macabru. Interacțiunile lui cu leproşii s-au limitat la monedele pe care le lăsa să cadă în cănuțele cu care cerşeau; cine ar fi bănuit că sunt inteligenți şi că pot vorbi?

Drumul către casă va implica un ocol, fiindcă podul principal, Pulath, a fost luat de ape – o deviere de opt kilometri în direcția opusă casei, după care va trebui să ia calea înapoi, pentru încă vreo cincisprezece. Nici un autobuz nu trece pe la leprozerie. Inima i se strânge în piept. Şi când te gândeşti că el îşi făcea griji fiindcă va întârzia la şcoală! S-ar putea să se înnopteze înainte să ajungă el acasă.

Doctorul vine afară, să-l caute.

— Philipose te cheamă, da? Apropo, eu sunt Digby Kilgour. Poți să traduci ceva pentru mine?

Se întorc amândoi înăuntru, la barcagiu, care stă în picioare şi îşi alină copilul care plânge neauzit.

— Spune-i că, după părerea mea, vom putea scoate tubul peste douăzeci şi patru de ore. Până atunci, cel mai bine e să rămână aici.

— Ce altceva pot să fac? replică barcagiul. Mi-am pierdut barca. Mi-am pierdut mijlocul de trai. Şi ce dacă? Încă mai am copilul, nu-i aşa?

Doctorul Kilgour remarcă starea de agitație a lui Philipose, iar când băiatul îi explică despre ce e vorba, îl liniştеşte:

— Te ducem noi acasă. Astăzi ai salvat o viață.

Îi spune apoi că un prieten pe nume Chandy e aşteptat să se întoarcă după-amiază de la proprietatea lui din munți şi îl asigură că şoferul acestui Chandy îi va duce acasă cu maşina.

Aşteptarea e lungă – cu atât mai lungă cu cât Philipose refuză mâncarea şi băutura pe care i le oferă Digby, de teama contagiunii. Soarele a ieşit, iar cerul e lipsit de nori, de parcă potopul de dimineață n-a fost decât o glumă proastă. Găseşte un loc la umbră în livadă şi, când nu mai poate de sete, scoate apă din puț şi bea din căuşul palmelor, cu grijă să nu atingă marginile găleții. Căldura a întărit şleaurile şi crestele de noroi de pe alee.

E trecut bine de amiază când soseşte o maşină. Bărbatul voinic care o conduce coboară şi se duce în bungalow-ul în care s-a retras Digby. Philipose silabiseşte numele înscris pe maşină:

— Chev-Ro-Lett.

Cuvântul îi este familiar. Dă senzația de mişcare, cu un zvâcnet la sfârşit – sună aşa cum îşi închipuie el că trebuie să fie America: o țară cu oameni muncitori şi ambițioşi, ca aceia din Tisbury sau Martha's Vineyard. Maşina asta e ca un om bogat care s-a lepădat de hainele elegante ca să muncească alături de pulayari în țărână. Apărătorile i-au dispărut, astfel că roțile

şi părţile de dedesubt sunt la vedere, şi e la fel de stropită de noroi ca teleaga trasă de boi a lui Cocos Kurian. Un cârlig iese de sub partea din faţă. Pe scaunul de lângă volan e aşternută o prelată şi pe ea e un fel de motor. O platformă din metal a fost sudată de partea din spate a maşinii, iar pe ea se află bidoane cu benzină, frânghii, un scripete... şi o siluetă întunecată, ghemuită, care îl priveşte cu indiferenţă. Philipose nici n-ar fi remarcat prezenţa omului, dacă nu i-ar sclipi albul ochilor la fiecare clipire.

Digby iese din casă împreună cu Chandy, iar acesta din urmă i se adresează băiatului în malayalam, întrebându-l unde locuieşte.

— Bine, *monay*, nu-ţi face griji. Te ducem noi acasă. Aşteaptă aici, că mă întorc.

Dar e deja ora cinci când Chandy revine, proaspăt îmbăiat, cu *juba* din mătase bej lucind în lumină şi cu *mundu* apretat, de un alb orbitor. Un ceas de aur îi lunecă uşor în jurul încheieturii, culoarea lui asortându-se cu cea a ţigărilor State Express 555 pe care le ţine în mână. Philipose se aşază în spate, lângă o fată în uniformă şcolară alb cu albastru. Părul negru îi e pieptănat cu cărare pe mijloc şi strâns în două codiţe care-i cad pe lângă urechi. E fiica lui Chandy, fără îndoială. Fata îi zâmbeşte doctorului Kilgour, care flutură mâna spre ea. E cu câţiva ani mai mică decât Philipose, însă atitudinea deschisă şi încrezătoare cu care îl studiază o face să pară mai mare. Iar asta îi sporeşte lui timiditatea: n-a avut niciodată până acum ocazia să stea atât de aproape de o altă fată decât Bebe Mol.

Huruitul motorului îi aminteşte de mugetul râului. Când se pun în mişcare, cu geamurile coborâte, Philipose scoate capul în afară. Vântul îi ciufuleşte părul de pe frunte şi-i trage obrajii spre spate într-un zâmbet. E primul lui drum cu maşina.

Vocea lui Chandy răsună la fel ca motorul.

— Deci, *monay*, spune el peste umăr, doctorul zice că i-ai salvat viaţa acelui *kutty*. Eşti cumva vreun sfânt neştiut?

Se întoarce zâmbind; un dinte de aur îi sclipeşte pe sub mustață.

— Mâinile doctorului puse peste ale mele mi-au arătat ce să fac.

Degetele fetei se întind pe spațiul gol al banchetei dintre ei. Philipose le priveşte apropiindu-se şi nu-i vine să creadă. O clipă mai târziu, mâna ei o acoperă pe a lui, împingându-i în jos degetele unul câte unul, de parcă ar cânta la pian. Înainte ca el să poată reacționa, ea îşi retrage palma; experimentul s-a încheiat. Fata ia un caiet.

— *Monay*, răsună iar glasul lui Chandy, iar Philipose încremeneşte; oare crede că el s-a întins după mâna fetei? Copilul s-a vindecat?

— Încă nu. Doctorul a zis că difteria face un fel de otravă care îmbolnăveşte nervii şi inima. Dar că o să-şi revină, cu puțin noroc.

— Elsie a avut difterie. Îți aduci aminte, *molay*? o întreabă Chandy, iar fetița ridică privirea interesată. Aveai şase ani. Te-a durut doar în gât. Abia o săptămână mai târziu am aflat că era difterie, când te-am dus la doctor fiindcă de fiecare dată când beai apă, îți venea înapoi pe nas.

Bărbatul râde cu un hohot sonor, ca de trompetă, iar Elsie zâmbeşte către Philipose.

— S-a dovedit că cerul gurii nu ți se mai închidea. Nervul fusese afectat temporar. Ca o valvă rămasă deschisă.

Philipose e acut conştient de prezența lui Elsie. Îi vine să întindă mâna şi să-i atingă părul des şi mătăsos, iar gândul îl face să roşească. Simte că ea îl studiază, iar stânjeneala îi sporeşte. Se concentrează pe priveliştea caselor care par că zboară pe lângă maşină şi pe senzația de viteză, care e mai puternică decât în autobuz. *Chev-Ro-LETT*.

Când familiara imagine a Parambilului apare la orizont, se străduieşte să-şi păstreze stăpânirea de sine, deoarece în mod surprinzător, vederea lui îl tulbură. În ultimii doi ani a tot jinduit la aventuri, şi-a dorit să cutreiere împrejurimile ca

Joppan, doar că mai departe decât el. Dar ziua de azi aproape că a fost ultima din viața lui. E mare mirare că nu s-a înecat. Nici măcar lepra sau difteria nu se compară cu pericolul navigației pe un râu vijelios. În clipa în care a sărit din barcă, în momentul în care picioarele i-au păşit pe pământ solid, a ştiut că a izbutit să păcălească moartea. Dar în *siguranță* nu se simte decât acum, când vede Parambilul. Întotdeauna şi-a închipuit că atunci când va fi mare va locui într-o metropolă, departe de aici, undeva unde viața să palpite. Abia în aceste momente înțelege cât de necesar îi este Parambilul, la fel cum îi sunt plămânii sau inima. Dacă îți părăseşti căminul, o faci pe propriul tău risc.

Care cu boi, căruțe, ricşe şi un elefant – toate au străbătut aleea asta, dar nu şi o maşină, până acum. Philipose zăreşte multe siluete strânse pe verandă; probabil că au venit rudele din familia extinsă, temându-se de ce e mai rău. La vederea maşinii încremenesc toate, ca un grup de leneşi surprinşi în pădure. Îi distinge pe gemeni, Georgie şi Ranjan, ținându-se de mâini, şi silueta subțire al lui Dolly *Kochamma* alături de cea mai scundă a mamei lui şi de cea chiar mai mică a lui Bebe Mol. Ceva mai departe de ele se profilează trupul masiv al lui Cuviință *Kochamma*. Un personaj solitar stă de veghe în *muttam*: Shamuel.

Ammachi Mare îl vede pe fiul ei coborând din maşină, dar nu se poate mişca. Abia când el se apropie în fugă reuşeşte să scape de paralizia care a cuprins-o. Îl strânge în brațe, îi pipăie trupul.

— *Monay, monay!* Eşti chiar tu? Ai pățit ceva? Ce s-a întâmplat? Îşi duce apoi o mână la gât, pentru a-i arăta cât de îngrijorată a fost, spunându-i: Ammachi *thee thinnu poyi!* Foc am înghițit!

Cu mâinile în şolduri, Bebe Mol se uită urât la el şi-i altoieşte o palmă peste picior. Pe urmă se repede însă în brațele lui, cu limba afară din gură, râzând. Chiar şi Cuviință *Kochamma* îl striveşte la piept, unde îl înecă pudra ei Cuticura amestecată

cu transpirație, iar crucea de la gâtul ei îl înțeapă în obraz. Shamuel stă locului, cu lacrimi de fericire şiroindu-i pe față. Philipose îl cuprinde în brațe:

— Shamuel, n-am nimic!

Află că plecaseră pe urmele lui, spre şcoală; Shamuel îi găsise umbrela şi frunza de bananier în care avusese înfăşurat sendvişul. Scotociseră malurile canalului, temându-se de ce era mai grav.

— Mâine mergem la biserica din Parumala, decide mama lui. Am jurat că, dacă Dumnezeu mi te va da înapoi, mă voi duce acolo ca să-i mulțumesc.

Philipose se teme că Parambilul i se va părea sărăcăcios cuiva ca Chandy, care conduce un Chevrolet. Omul se simte însă în largul lui, de parcă ar fi un văr de mult pierdut, nu trimisul Domnului care le aduce înapoi băiatul rătăcit.

— *Ayo, Kochamma*, băiatul ăsta al tău e un adevărat erou, ştiai? rosteşte el cu obişnuitu-i glas bubuitor.

Şi regalează întreaga familie cu o poveste mult înfrumusețată, vorbind cu atâta autoritate, încât chiar şi Philipose începe să creadă că versiunea lui e cea reală. Dar cu adevărat genial e faptul că izbuteşte să nu pomenească nimic despre leproşi. Şi încheie astfel:

— *Kochamma*, ăsta e un semn din partea Atotputernicului că fiul tău trebuie să devină doctor, nu crezi? Ce har are!

Philipose simte toate privirile ațintite asupra lui. Se forțează să afişeze un surâs politicos, dar în sinea lui îşi scutură un fior. N-a avut niciodată nici cea mai vagă dorință să se facă medic. Iar dacă ar fi avut vreuna, întâmplările din dimineața asta i-ar fi spulberat-o pentru totdeauna.

Femeile o ajută pe Ammachi Mare să pregătească nişte gustări în bucătărie. În lipsa lor, Georgie schițează cunoscutul gest cu arătătorul şi degetul mare înclinând din cap, iar Chandy răspunde lăsându-şi şi el abia vizibil capul pe un umăr şi ridicând o sprânceană. Gemenii se fac nevăzuți şi reapar cu rachiul de palmier din seva culeasă dimineață, care

până la ora asta sigur a fermentat suficient încât să-i ia de cap. Philipose e surprins de festinul ivit din bucătărie: *appam* abia scos din tavă, tocăniță cu carne, *ooperi* – felii de banane plantain – proaspăt prăjite, *thera* de mango, peşte fript şi pui la grătar. Îşi dă seama că mâncarea a fost adusă de la casele învecinate, pentru eventualitatea unei nopți lungi nedormite şi a unor veşti cutremurătoare.

Când vine timpul ca oaspeții să plece, Chandy strigă:

— Elsie, unde eşti?

— E cu mine! răspunde Bebe Mol de pe verandă.

Elsie şade pe băncuță cu genunchii strânşi sub fusta albastră a uniformei şi desenează, în timp ce Bebe Mol stă în spatele ei şi, cu mânuțe durdulii, prinde în codițele fetiței panglici din propria ei provizie. În jurul lor sunt împrăştiate desene cu subiecte cerute de Bebe Mol: un meşteşugar care rulează *beedi*, un elefant, una dintre păpuşile ei... toate figurile sunt artistic reprezentate. Elsie le strânge pe toate, le face sul şi le leagă cu una dintre panglicile lui Bebe Mol.

— *Chechi*, rosteşte sora lui Philipose de parcă Elsie ar fi sora ei mai mare, deşi fetița i-ar putea fi foarte bine fiică. *Povu aano*?

— Da. Trebuie să plec.

— Te întorci repede?

Elsie clatină din cap, ceea ce înseamnă da.

Bebe Mol o imită, adăugând:

— *Poyeete vah.* Atunci, du-te şi vino înapoi.

Mai târziu, la rugămintea surorii lui, Philipose desface sulul. Pe prima foaie e desenat portretul cuiva cunoscut: un băiat văzut din profil, cu fața în bătaia vântului, ochii pe jumătate închişi şi părul suflat de pe frunte, fluturând în urma lui. Niciodată nu s-a văzut până acum privit prin ochii altcuiva; nu seamănă deloc cu cel pe care îl zăreşte în oglindă. Îl miră frugalitatea liniilor din jurul nasului şi al buzelor, lăsând imaginația privitorului să completeze detaliile. Elsie a surprins

în desen senzația de mişcare, de viteză. În felul în care i-a zugrăvit ochii, în unghiul sprâncenei, în cuta de nelinişte de pe frunte, a imortalizat pentru posteritate haosul şi teroarea unei zile ca nici o alta, o zi care ar fi putut fi ultima din viața lui. Şi cu toate că ea nu ştie, i-a surprins totodată nevoia sinceră şi arzătoare de a fi acasă.

CAPITOLUL 36. ÎN LOCUINȚA MORȚILOR NU EXISTĂ ÎNȚELEPCIUNE

1936, Sfânta Bridget

Când sosesc călugărițele de la Misiunea Suedeză, Digby își ia rămas-bun de la Bhava și Shankar. Îi caută apoi și pe ceilalți, în distilerie, în magazia cu grâne, în livadă și în grădina de legume. La început, când a venit la Sfânta Bridget, locatarii i se păreau imposibil de deosebit între ei, atât de tare semănau în desfigurarea lor. Acum îl știe pe fiecare și le distinge trăsăturile de caracter unice: glumețul, pacifistul, stoicul, zgârcitul – fiecare tip de personalitate e reprezentat în rândul lor. Toți au însă o trăsătură comună: o atitudine jucăușă, năzdrăvană. Sau o aveau pe când trăia Rune.

Le mulțumește pentru că l-au primit între ei; își transmite mesajul și durerea despărțirii lipindu-și palmele una de alta și privindu-i în ochi. În această lume cu susul în jos, grimasele sunt zâmbete, urâtul e frumos, infirmii muncesc mai mult decât cei zdraveni, dar lacrimile sunt aceleași. Pentru a-i răspunde, ei își lasă uneltele și își apropie palmele așa cum pot. Digby e impresionat de saluturile asimetrice schițate cu degetele chircite ori absente, ori cu mâini care nu mai există. „Imperfecțiunea e semnul distinctiv al tribului nostru, semnul nostru secret." Rune spunea că, pentru el, divinul nu a fost niciodată mai vizibil decât la Sfânta Bridget, *datorită* imperfecțiunilor. „Domnul zice: Îți este de ajuns harul meu, căci puterea mea se desăvârșește în slăbiciune."[58] Ar fi un gând mângâietor pentru Digby, dacă ar avea credință.

A venit la Sfânta Bridget doar cu hainele de pe el. Singur în bungalow-ul suedezului, rememorează serile petrecute împreună, îndulcite cu vin de prune, în pâcla tutunului cu

[58] Epistola a doua către Corinteni 12:9.

parfum lemnos. Într-o astfel de seară, cu câteva zile înainte de moartea lui Rune, Digby i-a pus aceeaşi întrebare pe care o rostise când se întâlniseră, acasă la soţii Mylin: „Voi mai opera vreodată?" Suedezul se gândise, vălătucii de fum înălţându-se ca bulele cu gândurile personajelor din benzile desenate, încă goale de cuvinte. Apoi îşi ciocănise tâmpla cu tija pipei.

— Digby, ceea ce ne deosebeşte pe noi de celelalte animale nu este degetul mare opozabil, ci creierul. Datorită *lui* suntem specia dominantă. Nu mâinile sunt importante, ci ceea ce gândim să facem cu ele. Cunoşti mottoul nostru aici, la Sfânta Bridget? E preluat din Ecleziast. „Tot ceea ce mâna ta prinde să săvârşească, fă cu hotărâre, căci în locuinţa morţilor în care te vei duce nu se află nici faptă, nici punere la cale, nici ştiinţă, nici înţelepciune."[59]

Trebuie să-şi mai ia la revedere de la cineva. Chandy şi fiul lui sunt plecaţi cu treburi; la casa Thetanatt sunt doar Elsie şi menajera. Digby se aşază în faţa fetei pe verandă, mirat el însuşi de cât de tăcut devine în preajma ei, de parcă el ar avea nouă ani, iar ea, douăzeci şi opt. Fetiţa aşteaptă liniştită, cu o expresie matură în privire, o stăpânire de sine şi o înţelepciune mult peste vârsta ei.

— Am venit să-mi iau rămas-bun. Am... Ştii că operaţiile făcute de Rune mi-au reconstruit mâinile. Dar, Elsie, tu eşti cea care a readus-o la viaţă pe asta, spune el şi ridică mâna dreaptă.

Gestul ei inspirat de cuplare a mâinilor, cu palma ei peste pielea nouă a mâinii lui, i-a retrezit degetele amorţite, a doborât barierele nemişcării şi nefolosinţei, restabilindu-i legătura între creier şi degete. Ar vrea ca ea să ştie că, atunci când a văzut chipul frumos al mamei lui conturat pe hârtie, masca grotescă a morţii întipărită în memoria lui s-a frânt – o imagine care bloca toate celelalte amintiri cu ea. Acum însă, cu

---

[59] Ecleziastul 9:10.

sângele năvălindu-i în obraji, descoperă că e prea stânjenit pentru a-i face o mărturisire atât de intimă. Poate, când Elsie va fi mai mare... Dacă drumurile li se vor mai încrucişa vreodată...

Îi întinde darul pe care l-a adus pentru tânăra lui terapeută. Elsie desface pachetul. Ochii ei se măresc de încântare când recunoaşte exemplarul lui Rune din *Anatomia lui Gray*. Digby e de părere că fata are acelaşi har ca Henry Vandyke Carter: acela de a reda în desen un obiect aşa cum e el, de a-l lăsa să vorbească pentru sine însuşi.

Buzele lui Elsie se mişcă, rostind în tăcere dedicaţia pe care Digby a caligrafiat-o cu meticulozitate. Primul citat îi aparţine unui scoţian de seamă pe nume Robert Burns[60]; rândurile care urmează sunt gândurile unui alt scoţian, pe care istoria nu-l va reţine.

„Sunt cărţi care-s minciuni de la-nceput pân' la sfârşit, iar unele minciuni sfruntate nicicând în scris nu s-au urzit."

Dar ai cuvântul meu că această carte este adevărată, aşa cum o ştiu eu din scoarţă-n scoarţă.

Pentru Elsie, care m-a ajutat să înţeleg că prezentul şi trecutul merg mână în mână.

Cu recunoştinţă nemărginită,

Digby Kilgour

1936, Leprozeria Sfânta Bridget

Fata strânge volumul la piept, aplecându-şi fruntea asupra lui, aşa cum ar face un copil cu o păpuşă. Când ridică privirea, expresia de pe faţa ei înlocuieşte orice cuvinte de mulţumire.

---

[60] Apreciat poet scoţian din secolul al XVIII-lea, pionier al mişcării romantice, devenit după moarte o sursă de inspiraţie pentru adep¬ţii liberalismului şi socialismului; este considerat poetul naţional al Scoţiei.

El se ridică, gata să plece. Ea lasă cartea pe masă şi îl conduce spre ieşire. Îşi strecoară mâna într-a lui ca şi când ar fi cel mai firesc gest din lume. Ajunşi afară, îi dă drumul.

El simte cum sufletul i se smulge din zăgazuri, lăsându-l să plutească în derivă, fără pânze şi fără o hartă.

CAPITOLUL 37. UN SEMN FAVORABIL

1937, AllSuch

Franz şi Lena organizează în ajunul Anului Nou o cină la care îşi invită prietenii apropiaţi; prilejul este unul dulce-amar, dar fiind că e totodată ziua de naştere a lui Rune. Chandy e reţinut la câmpie, însă obişnuiţii casei – familiile Kariappa şi Cherian, Gracie Cartwright (nu şi Llewellyn), Bee şi Roger Dutton, soţii Isaac şi Singh – s-au aşezat la masa pregătită de Lena, cu antebraţele sprijinite pe faţa din damasc în lumina candelabrelor care le luminează chipurile ca într-o pictură de Rembrandt. Toastează în amintirea doctorului suedez cu vin de prune şi îl rememorează cu râsete şi lacrimi.

Digby e şi el prezent; a venit în urmă cu trei săptămâni şi s-a instalat, la fel ca înainte, în casa de oaspeţi de la AllSuch. Nu mai seamănă deloc cu arătarea arsă şi înfofolită care s-a izolat de toată lumea, cu excepţia lui Cromwell, până când a venit Rune şi l-a luat cu el. Acum li se alătură lui Lena şi Franz la fiecare masă; l-a însoţit pe Franz în toate drumurile lui cu maşina pe proprietate, în camera de degustare a ceaiului şi la licitaţiile săptămânale de ceai. Alteori a călărit împreună cu Cromwell şi a învăţat subtilităţile implicate de culesul frunzelor de ceai sau de recoltarea cardamomului şi a boabelor de cafea. În fiecare dimineaţă, devreme, desenează cu sârguinţă timp de o oră, străduindu-se să-şi recapete fluiditatea mişcărilor, dacă nu şi graţia lor. Intenţionase să se întoarcă la Madras şi să locuiască la Honorine, însă soţii Mylin au insistat să rămână până la aniversarea lui Rune. Habar nu are ce va face după ce i se va încheia concediul medical.

Acum, la petrecerea de Anul Nou, încurajat de rugăminţile invitaţilor şi cu inhibiţiile atenuate de vin, Digby conturează timid un portret al lui Rune aşa cum doar el l-a cunoscut. Vorbeşte despre geniul lui în materie de chirurgie, mâinile lui fiind în sine o mărturie a talentului deosebit al suedezului. Ba

chiar îşi descheie cu sfială cămaşa, pentru ca toţi ceilalţi să-i poată vedea cicatricea pătrată, lucioasă, din partea stângă a pieptului. („Inima sfântă a lui Isus!”, exclamă Gracie, apăsându-şi palmele pe propriul piept.)

— A murit cântând, adaugă Digby, la fel de plin de viaţă ca întotdeauna...

Îşi înghite nodul din gât, incapabil să continue.

Tăcerea care se aşterne nu se destramă nici măcar când Franz toarnă brandy în paharele pe care ei le ridică încă o dată, fără cuvinte, în memoria lui Rune. Liniştea nopţii vibrează în jurul lor. Betty Kariappa apropie un chibrit aprins de lichidul auriu rămas în paharul ei. O flacără albăstruie, fantomatică, dansează pe suprafaţa alcoolului, în sus şi-n jos pe pereţii de sticlă, şi apoi se stinge.

Primele ore ale noului an 1937 îi găsesc tot aşezaţi la masă, starea de spirit schimbându-se de la nostalgică la sărbătorească şi apoi la una intens spirituală, ca şi cum nivelul alcoolului în sânge ar fi trecut dincolo de pragul care descătuşează pornirile mistice. Şi atunci, înaintea zorilor, mesenii ajung la subiectul pe care îl cunosc cel mai bine: coastele muntoase pe care îşi duc viaţa, solul lor fertil şi generos. Sanjay aduce în discuţie Müller’s Madness şi extraordinara oportunitate pe care o oferă vânzarea respectivei proprietăţi – dar numai dacă preţul cerut este corect. Apoi, după o succesiune de etape pe care ulterior nici Digby şi nici ceilalţi nu şi le mai amintesc, ajung să formeze un consorţiu, să-i schiţeze statutul pe un şerveţel şi să-i adopte în unanimitate prima rezoluţie: Digby şi Cromwell vor pleca primii, aidoma exploratorilor Lewis şi Clark, ca delegaţi ai consorţiului, ca să se întâlnească cu Müller şi să exploreze proprietatea acestuia.

În a treia zi a noului an, Digby şi Cromwell pornesc la drum în Chevroletul soţilor Mylin, ducând cu ei anvelope de rezervă, provizii de benzină şi echipament de campare. Gaţii de Vest se întind paralel cu ţărmul cale de şapte sute de kilometri – în cea mai mare parte peisaj virgin, păduri luxuriante, exceptând

douăsprezece regiuni rezidențiale discrete, înființate de aventurieri curajoşi în urmă cu un secol. Croindu-şi drum pe poteci călcate de elefanți şi cunoscute doar de indigeni – „tribali", cum sunt numiți –, aceşti pionieri şi-au însuşit parcele de teren pe cele mai fertile coaste. Dar dacă n-au tăiat rapid după aceea un drum de munte în stâncă, săpând tuneluri şi serpentine, terenurile astfel arogate nu le-au folosit la nimic, deoarece le trebuia o modalitate de a aduce muncitori de la câmpie până la proprietățile aflate la altitudini de peste o mie cinci sute de metri şi de a transporta ceaiul, cafeaua sau mirodeniile la vale, spre comercializare. Primii proprietari şi-au vândut pământurile la prețuri modice sau au donat pur şi simplu loturi vaste, pentru a avea parteneri cu care să împartă cheltuielile de construire şi menținere a drumului. Cele mai întinse regiuni rezidențiale sunt Wayanad, Highwavys, Anaimalais, Nilgiris şi Cinnamon Hills, pe teritoriul acesteia din urmă aflându-se proprietatea soților Mylin şi cele ale prietenilor lor.

Începutul de drum este marcat de ghinion, cu probleme de motor, dar Cromwell le remediază scoțând carburatorul, curățându-l şi reasamblându-l la umbra unui copac. Cromwell e badaga, făcând parte dintr-un trib indigen din munții Nilgiri ai cărui membri trăiesc în comunități strâns unite, îşi cultivă pământul împreună şi se mândresc că nu au fost niciodată robii nimănui. Cei care au părăsit aceste comunități au ajuns proprietari de magazine, sudori, tâmplari sau mecanici pricepuți. Cromwell i se pare lui Digby un om plăcut şi afabil. Un fost angajat a spus la un moment dat despre el că e „un Cromwell ca la carte", ca urmare a faptului că a aplanat cu isteține şi curaj o situație potențial explozivă în care erau implicați fiul angajatorului, o femeie căsătorită şi un soț îndurerat; Digby a aflat tărăşenia de la Lena. Când a înțeles în ce constă comparația, Kariabetta a decis că preferă să i se spună Cromwell în locul numelui său de botez, iar acum până şi mama lui îl strigă aşa.

Înnoptează amândoi pe malul unui pârâu. A doua zi la amiază ajung la poalele unui masiv ale cărui creste ascuțite îi amintesc lui Digby de piscurile stâncoase de la Carn Mor Dearg ori de la Lochnagar, în Scoția. Undeva, acolo sus, printre nori, se află şi proprietatea Müller's Madness. Gerhard Müller a fost unul dintre primii pionieri care nu au construit un drum de munte. Instalați pe o vastă proprietate pe care nu au avut cum s-o amenajeze – de aici şi nebunia din nume[61] –, el şi soția lui au predicat Evanghelia în fața indigenilor, câştigându-şi astfel o existență precară. Fiul lui, Bernard, s-a descurcat doar puțin mai bine, căutând parteneri, dar gonindu-i apoi cu prețul cerut pentru pământ. A construit un simulacru de drum care era luat de ape în fiecare an. Şi acum, dintr-odată, Bernard Müller vinde totul şi pleacă la Berlin, în țara înaintaşilor săi, pe care el nu a văzut-o însă niciodată. Prețul pe care îl cere a scăzut de trei ori în tot atâtea luni, ceea ce e un semn de disperare.

Urcuşul până la proprietatea lui Müller se dovedeşte extrem de dificil şi, după ce fac pană de cauciuc, continuă drumul pe jos, printre cețuri. „Ce caut eu aici?", se întreabă Digby. Chirurg nu mai poate fi, e limpede. Dar s-a concentrat atât de intens pe chirurgie, atât de mult timp, încât nu se poate imagina făcând altceva în medicină. Gândul de a deveni fermier plantator îl atrage mai mult decât să practice medicina generală, să prescrie unguente şi digitalină şi să examineze o sută de oameni pe zi. Şi dacă tot fuge de trecut, munții de aici sunt o ascunzătoare la fel de bună ca oricare alta. Continuă să urce în urma lui Cromwell, gâfâind. Dacă Müller va accepta oferta consorțiului, planul pe care şi l-au făcut presupune ca Digby să administreze proprietatea, ajutat de Cromwell, şi cu timpul să primească şi el o bucată de pământ drept răsplată. Dacă Müller îşi va da acceptul, va fi pentru el un semn că

---

[61] Numele proprietății, Müller's Madness, se traduce prin „Nebunia lui Müller".

exact asta e menit să facă. „Rune ar fi de acord. Tot ceea ce mâna ta prinde să săvârşească, fă cu hotărâre.”

Valea de dedesubt, pietrele de sub picioare şi muntele din faţa lui, toate vor dura mai mult decât el. La scara peisajului de aici, Digby este doar un fir de praf; cuvinte ca „ruşine” sau „vinovăţie” nu înseamnă nimic, iar reputaţia nu e câtuşi de puţin diferită de o flăcăruie pâlpâitoare, un spirit evanescent într-un pahar de brandy.

PARTEA A CINCEA

CAPITOLUL 38. O. P. PARAMBIL

1938-1941, Parambil

Sosirea în Parambil a celui care avea să devină cunoscut ca Maestrul Propăşire împreună cu soţia lui, Shoshamma, trece neobservată. Ar fi putut prezice oare cineva că o persoană le va dezvolta atât de mult comunitatea? În scurt timp, nimeni nu-şi mai aminteşte care e numele lui de botez. Soţii duceau o viaţă fericită la Madras, când fratele Shoshammei murise pe neaşteptate – de la prea multă băutură. Omul era necăsătorit, nu avea copii, astfel că, pe negândite, Shoshamma i-a moştenit proprietatea. Terenul de casă şi cei doi acri de pământ din jur se află la marginea vestică a Parambilului, departe de râu – una dintre cele douăsprezece parcele pe care tatăl lui Philipose le-a vândut sau le-a dăruit rudelor în ultimii zece ani de viaţă.

După părerea lui Ammachi Mare, fratele Shoshammei avusese un spirit de iniţiativă mai slab chiar decât al unei pietre de râu. Casa pe care a lăsat-o în urmă e în stare jalnică, dar cocotierii şi copacii de cherestea de pe proprietate sunt buni. Când vin în vizită la ea prima dată, Ammachi Mare e impresionată de cei doi copii ai soţilor, o fată şi un băiat de nouă şi şapte ani, amândoi bine-crescuţi. Shoshamma are un chip plăcut, un râs vesel şi pare plină de energie. În ciuda anilor de muncă la o companie britanică de prestigiu, soţul ei e un om simplu şi modest. Ammachi Mare li-l prezintă pe Philipose şi le mărturiseşte visul ei: ca el să studieze medicina în Madras. Maestrul Propăşire exclamă:

— Minunat! Colegiul Medical din Madras este cea mai veche şcoală de medicină din ţară. Am fost şi eu o dată acolo. Am văzut un profesor britanic şi pe toţi studenţii strânşi în jurul unui pat...

Nu-şi mai continuă fraza, fiindcă ceva anume în surâsul forţat al băiatului îi dă de înţeles că Philipose nu-şi doreşte să

studieze medicina, însă e prea politicos ca să-şi contrazică mama.

La scurt timp după ce se mută în zonă, Maestrul primeşte un credit de la Biroul Guvernamental pentru Dezvoltare – cine ştia că e posibil aşa ceva? Cu banii respectivi cumpără o vacă, reconstruieşte casa şi trasează un drum de acces nou. Invitaţia adresată vecinilor de a i se alătura în solicitarea de reevaluare a taxelor pe proprietate e întâmpinată cu ironii. Cuviinţă *Kochamma* exclamă:

— Cât tupeu! Individul se întoarce din Madras şi consideră că guvernul trebuie să-i perceapă taxe mai mici!

Numai Ammachi Mare semnează petiţia pe care o înaintează el, contribuind la costurile implicate de cadastru şi timbrare. Răspunsul primit este pozitiv. Când scepticii înţeleg ce mulţi bani ar fi putut economisi şi ei, apelează la Maestrul Propăşire pentru a-i ajuta.

— Cu plăcere, răspunde el. Următoarea evaluare este peste doi ani, aşa că avem suficient timp până atunci.

Sosirea Maestrului şi a soţiei lui coincide cu o schimbare în atitudinile rigide ale oamenilor din Travancore. Există acum mai multe ziare din care să aleagă şi, totodată, mai mulţi cititori. Analfabeţii pot găsi oricând o ceainărie în care presa este citită cu glas tare. Ştirile despre opoziţia crescândă faţă de stăpânirea britanică şi despre ameninţarea unui nou război mondial ajung până în cele mai mărunte sate. Alfabetizarea schimbă obişnuinţe de viaţă care rămăseseră neschimbate de generaţii întregi. O dovadă în acest sens, îi spune Maestrul Propăşire Shoshammei, este una dintre persoanele pe care le-a întâlnit la ceainărie.

— Un ins fără cămaşă care stătea pe bancă spune, ca să mă impresioneze, cred: „Maharajahul e un om de paie al britanicilor. Eu sunt de partea lui Gandhi! Săptămâna trecută, când Gandhi a pornit în marş către mare, mie de ce nu mi-a spus nimeni? M-aş fi dus şi eu cu el! De ce să plătesc taxă pe sare, când pot s-o iau gratis?” Bietul om! Nu m-a lăsat inima

să-i spun că Marşul pentru Sare al lui Gandhi[62] a avut loc în urmă cu opt ani. Însă faptul că *ştie* despre el este un progres!

Când constată că Philipose e mare amator de lectură, Maestrul îl felicită şi îi mărturiseşte că şi el este pasionat de citit:

— Cărţile sunt o uşă deschisă către cunoaştere. Cunoaşterea sporeşte recoltele de orez. Cunoaşterea combate sărăcia. Cunoaşterea salvează vieţi. Există oare o familie în zonă care n-a pierdut pe cineva drag răpus de icter sau de febră tifoidă? Din nefericire, puţini sunt cei care înţeleg că apa şi alimentele contaminate sunt cauza îmbolnăvirilor şi că o igienă mai bună le-ar putea preveni.

Entuziasmul arătat de Maestru pentru asemenea cauze de ordin social îl transformă într-un adevărat magnet pentru Philipose şi cei de-o seamă cu el, care îi adoptă mottoul şi şi-l însuşesc: *Fiecare trebuie să-l înveţe pe celălalt*. Nou-venitul îi încurajează să înfiinţeze o Asociaţie a Băieţilor Creştini şi o Asociaţie a Fetelor Creştine şi să organizeze o Bibliotecă de Împrumut şi Lectură în Parambil, toate cu sediul într-o jumătate de magazie de pe proprietatea lui, cu o firmă care le menţionează pe toate trei. La cei treisprezece ani ai săi, Philipose sapă alături de colegii lui latrine pentru fiecare locuinţă, astfel încât să se elimine haznalele improvizate şi, prin urmare, infestările cu paraziţi. Fetele îi învaţă pe săteni cum să depoziteze şi să manipuleze alimentele.

În cealaltă jumătate a magaziei îşi are Maestrul biroul. Lângă un fişet înalt se află o masă mică pe care tronează, ca un zeu, preţioasa lui maşină de scris. Cu ajutorul ei bombardează diversele departamente guvernamentale cu petiţii pentru

---

[62] Unul dintre actele de nesupunere civică din cadrul campaniei de pro¬teste nonviolente iniţiate de Mahatma Gandhi faţă de monopolul britanic pe sare şi, prin extensie, împotriva ocupaţiei britanice în India, marşul s-a desfăşurat între 12 martie şi 5 aprilie 1930, cale de 387 de kilometri.

drumuri, igienizare, educație sanitară, o stație de autobuz și alte amenajări, toate în cea mai insistentă engleză colonială.

— *Monay*, ca să impulsionezi schimbările sociale, îi explică Maestrul celui mai dedicat învățăcel al lui, Philipose, trebuie să înțelegi care e cel mai important principiu referitor la bani: nimeni nu vrea să se despartă de ai săi. Indiferent dacă vorbim despre soțul care îi dă soției, despre tine care-l plătești pe frizer, despre maharajah achitându-le tributul britanicilor ori despre guvern care ne dă nouă... cine renunță la bani de bunăvoie? Cuvântul pe care îl folosesc eu în acest sens este „rezistență". Sătenii noștri nu înțeleg că guvernul *trebuie* să finanțeze proiecte civice menite să ne îmbunătățească condițiile de viață. Altfel, pentru ce mai plătim taxe și impozite? Banii sunt în buget! Dar funcționarul de la Secretariat opune rezistență atunci când primește solicitările noastre. Omul își zice: „*Aah*, familiile acelea din Parambil au trăit atâta timp fără un pod. Dacă vărul meu primește finanțarea și în satul meu e construit un pod, nu-i așa că valoarea proprietăților *noastre* va crește?" Monay, de asta scriu eu în toată corespondența mea „în copie pentru Excelența Sa, Maharajahul". Și îi trec de asemenea în copie pe toți funcționarii aflați pe scara ierarhică mai sus decât cel căruia îi adresez mesajul. În felul ăsta, omul se gândește de două ori înainte s-o ignore.

Curios, Philipose îl întreabă pe Maestru dacă expediază și copiile la indigo.

— *Aah*, replică acesta cu o licărire șireată în ochi, de fapt nu fac copii. Dar *ei* nu știu asta.

Când Maestrul îl invită pe mararajah (de această dată chiar trimițând copii la indigo către o sumedenie de oficiali) să inaugureze „Prima Expoziție Anuală a Noilor Progrese în Domeniul Fertilizatorilor, Irigațiilor și Îngrijirii Animalelor din Parambil", chiar și Ammachi Mare se teme că omul a mers prea departe. Maestrul o asigură că nici măcar pentru o clipă nu i-a trecut prin minte ideea că maharajahul va veni; de fapt,

încearcă doar să se asigure că oficialii cărora le-a trimis copii vor contribui la organizarea expoziției.

Dar nimeni nu e mai uluit decât Maestrul atunci când maharajahul acceptă invitația. În ziua respectivă, memorabilă, la Parambil vin oameni de pretutindeni, în ținute elegante; invalizii se ridică cu greu din pat ca să fie martori la această vizită regală unică a Excelenței Sale Sree Chithira Thirunal. Toată lumea se așteaptă ca maharajahul să arate exact ca în fotografia colorată prezentă peste tot în școli, în magazine și în birourile guvernamentale: un chip placid, cu obraji grași și rumeni, cu capul ce pare mic sub turbanul bătut cu pietre scumpe și cu pieptul doldora de medalii, traversat în diagonală de o eșarfă. Și toți rămân șocați când văd coborând din automobilul regal un tânăr de douăzeci și ceva de ani, elegant, încrezător, fără turban, într-o jachetă neagră imaculată cu guler rotund, pantaloni de călărie kaki și pantofi maro lustruiți. Curiozitatea și interesul autentic cu care studiază fiecare exponat îi determină și pe ceilalți să acorde atenție expoziției. Dragostea pe care le-o poartă tânărul maharajah supușilor săi îi răzbate din privirea blândă, afabilă, și din surâsul timid. Cu numai doi ani în urmă, el a sfidat dorința rudelor și consilierilor săi, adoptând cu temeritate Proclamația de Acces în Temple, care le permite tuturor hindușilor, din toate castele, să intre în lăcașurile sfinte. Acest act cu caracter revoluționar i-a înfuriat pe brahmani și l-a determinat pe Gandhi să spună că nu el, ci maharajahul merită titlul de „Mahatma", adică „Suflet Mare".

Maharajahul are grijă ca Maestrul Propășire să-i fie alături pe toată durata vizitei, lăsându-i pe funcționarii districtuali să-și dea coate reciproc în încercarea de a ajunge mai aproape de el. În alocuțiunea sa menționează numele Maestrului și laudă spiritul progresist al propășirii Parambilului ca fiind un „model pentru Travancore". Fotografia în care apar Excelența Sa și Maestrul Propășire este înrămată și expusă în clubul-bibliotecă din magazie. În ziua aceea, omul care a avut ideea, s-a ocupat de toate aspectele practice și l-a adus pe maharajah în micul

lor colț de lume a primit supranumele de Maestrul Propăşire. Şi nimeni nu-şi mai aminteşte acum care era numele lui real.

La patru ani după sosirea sa în Parambil şi la trei după vizita istorică a maharajahului, Maestrul îi prezintă lui Ammachi Mare cea mai cutezătoare idee a sa: dacă ar face un recensământ al tuturor familiilor, incluzându-i aici pe pulayari şi pe meşteşugari, dacă ar trece în revistă moara de orez, gaterul, şcoala primară cu o clasă, ceainăriile, croitoriile şi alte instituții, şi dacă ar face o numărătoare a tuturor vitelor, poate că Parambilul s-ar califica pentru a fi considerat „sat districtual". Şi îi explică ce avantaje ar aduce această clasificare. Ammachi Mare este de acord imediat. Pentru ea, Maestrul este persoana care duce mai departe viziunea soțului ei cu privire la pământul pe care s-a stabilit. Trecând la treabă, Maestrul obține semnăturile necesare din partea tuturor familiilor, menționând numele ei atunci când cineva e reticent. Scepticii au replicile pregătite: „Pentru ce? Dacă vom deveni sat districtual, va cânta cocoşul mai devreme? Se va culege orezul singur?"

E nevoie de un munte de hârtii, de numeroase drumuri cu autobuzul făcute de Maestru la Secretariatul din Trivandrum şi de şapte luni şi şase zile până ce Parambilul este declarat „sat districtual", clasificare ce atrage după sine o infuzie de fonduri din cuferele maharajahului pentru „Propăşirea Satului". Pesimiştii sunt reduşi la tăcere. Muncitori plătiți de guvern construiesc aducțiuni şi rigole pentru ca noile drumuri să nu mai fie luate de apă. Canalul din apropiere este extins, lărgit, curățat de aluviuni şi consolidat cu pereți din piatră, ceea ce permite un trafic mai intens al barjelor. Noua clasificare ca sat districtual atrage după sine înființarea unui oficiu poştal Anchal şi prezența unui diriginte plătit din fonduri guvernamentale. De multe generații, maharajahii din Travancore îşi expediază corespondența prin intermediul sistemului Anchal: curierul, care poartă asupra sa un toiag cu clopoței, are prioritate de trecere pretutindeni conform

decretului regal, deşi în ultima vreme curierii nu mai umblă pe jos, ci iau autobuzul, trenul sau şlepul. Un oficiu poştal Anchal îi pune de asemenea în legătură cu Serviciul Poştal Britanic din India; locuitorii Parambilului pot trimite acum scrisori oriunde în India sau în lume; nu mai sunt nevoiți să-i ceară preotului să ducă şi să aducă misive către şi dinspre dioceza de la Kottayam.

Vine şi ziua în care este inaugurată clădirea cu o singură încăpere a oficiului poştal, pe a cărei firmă scrie O. P. PARAMBIL. Maestrul Propăşire insistă ca Ammachi Mare, mamă de familie, să taie panglica. A doua zi, în gazetă apare singura fotografie care i-a fost făcută vreodată lui Ammachi Mare. La prima vedere, în centrul pozei pare să se afle o fetiță zâmbitoare cu o foarfecă în mână, pe care adulții înalți strânşi în spatele ei o fac să pară şi mai mică. Nu e alta decât Ammachi Mare, iar mândria care-i iluminează fața e inconfundabilă.

În seara aceea, strânge ziarul cu fotografia în mâini când îi vorbeşte lui Dumnezeu:

— Răposatul meu soț nu ştia nici să scrie, nici să citească, dar a avut o viziune, nu-i aşa? Iar viziunea lui s-a împlinit în moduri pe care nu şi le-ar fi putut imagina. Mi-aş dori s-o vadă şi el.

În ochi îi apar lacrimi.

De obicei, Dumnezeu rămâne tăcut, dar în seara asta îl aude vorbindu-i la fel de limpede pe cât i-a vorbit lui Pavel pe drumul spre Damasc: *Soțul tău chiar o vede. Te vede pe tine. Şi zâmbeşte.*

CAPITOLUL 39. GEOGRAFIE ŞI DESTIN MATRIMONIAL

1943, Cochin

Toţi croitorii din Cochin cos uniforme militare, contribuind la efortul de război, şi îi refuză pe Maestrul Propăşire şi pe Philipose, care se străduiesc să-i găsească băiatului haine potrivite pentru colegiu. Unul le sugerează să încerce în Cartierul Evreiesc. În scurt timp, traversează amândoi piaţa de condimente, căscând ochii la munţii de piper, cuişoare şi cardamom din halele înalte. Se opresc câteva clipe ca să urmărească un ritual străvechi: un cumpărător se lasă pe vine în faţa unui vânzător şi-i ia mâna într-a sa; comerciantul îşi pune *thortu* peste mâinile lor unite. Cu gesturi ale degetelor vechi de secole, fără nevoia unei limbi comune, ofertele şi contraofertele zboară între cei doi sub pânza care le acoperă mâinile, ascunse de ochii celorlalţi clienţi.

Un croitor din Cartierul Evreiesc are hainele gata cusute pe care le doresc ei. De la un alt magazin, cei doi cumpără apoi un geamantan metalic, aşternuturi şi saltea, sandale din piele, săpun de rufe albastru, săpun de corp alb şi pasă de dinţi.

— Gata cu şamponul din fasole şi praful de cărbune pentru curăţat dinţii, prietene! exclamă vesel Maestrul, străduindu-se să-l binedispună pe tânărul său însoţitor.

Ammachi Mare şi-a dorit cu ardoare ca fiul ei să studieze medicina; după părerea ei, faptul că l-a salvat de la moarte pe copilul barcagiului a fost felul lui Dumnezeu de a-i arăta că asta e chemarea lui. Philipose crede însă că Dumnezeu i-a arătat exact contrariul: că nu suportă să aibă de-a face cu boala. Era sensibil încă dinainte de acea întâmplare, dar de atunci e-n stare să leşine la vederea sângelui, dacă nu se aşază jos imediat. Iar argumentele lui Ammachi Mare n-au fost ajutate de faptul că, la şase luni după ce l-a salvat, copilul barcagiului a murit din cauza unei boli diareice. Dacă fiul ei are o pasiune, o chemare, aceea e către cuvintele scrise pe

hârtie, către felul magic în care îi pot transporta pe el şi pe cei care-l ascultă pe tărâmuri îndepărtate.

— Ammachi, când termin de citit o carte şi ridic privirea din ea, văd că au trecut doar patru zile, însă în acel răstimp am trăit vreme de trei generaţii şi am învăţat despre mine însumi şi despre lume mai multe decât într-un an întreg de şcoală. Ahab, Queequeg, Ofelia şi alte personaje mor în cărţi pentru ca noi să putem avea o viaţă mai bună.

Deşi spusele lui frizau blasfemia, Ammachi Mare a fost de acord ca el să studieze literatura. Astfel, Philipose şi-a depus candidatura la prestigiosul Colegiu Creştin din Madras – cel la care învăţase şi predase Koshi *Saar*; bătrânul îi dăduse şi scrisori de recomandare. A fost în al nouălea cer când a aflat că e admis. Dar în cele două săptămâni de dinaintea plecării la Madras, Ammachi Mare şi Maestrul au remarcat că entuziasmul lui lăsa loc îngrijorării; părea închis în sine însuşi. Maestrul a făcut tot posibilul ca să-l încurajeze.

La ora trei a după-amiezii, Maestrul Propăşire şi Philipose iau o ricşă de acasă până la gară. Căldura şi umiditatea din Cochin sunt atât de intense, încât muştele cad din zbor pe podea. Băieţii de prăvălie moţăie după prânz, la fel de nemişcaţi ca barierele de ciment din port. Oraşul va reveni la viaţă abia pe înserat, când arşiţa se va mai potoli.

Dar pe peron, în noua gară Ernakulam Sud, iminenta plecare la drum a trenului *The Mail* stârneşte o adevărată furtună. Hamalii şontâcăie sub povara bagajelor duse pe cap, cu chipuri obosite. Un Romeo cu o ghirlandă de flori în mână sare peste un cărucior, sprintând pentru a-şi lua rămas-bun. Mecanicul anglo-indian, cu un picior pe treapta de sus, se apleacă în afară ca să examineze fuiorul de fum cu ochiul unui pictor care-şi combină culorile şi, în anticiparea plecării, trage de lanţ eliberând un şuier de abur.

— Primul fluier, remarcă voios Maestrul.

Stă pe peron lângă boghiu şi priveşte nostalgic printre zăbrele în vagonul de dormit de clasa a treia. Philipose a urcat

primul în compartiment şi stă la fereastră; ceilalţi călători acum se aşază.

— Până mâine-dimineaţă, când o să ajungeţi la Madras, o să fiţi cu toţii ca o familie fericită, ascultă-mă pe mine, adaugă Maestrul în şoaptă.

Philipose nu-l aude şi ridică din sprâncene, întrebător.

— Am zis că aş da orice să pot veni cu tine până la capăt. Ammachi Mare mi-a propus... dar Shoshamma..., spune Maestrul cu glas tare şi apoi îşi alungă din minte amintirea figurii ei încruntate. O să te distrezi grozav! adaugă şi bate cu palma în peretele vagonului de parcă ar fi un credincios animal de povară. Ştii, eu cel mai bine dorm în tren.

Maestrul Propăşire e îmbrăcat în pantaloni şi cămaşă – Philipose nu l-a mai văzut niciodată aşa, în ţinută oficială –, cu o batistă împăturită şi vârâtă între guler şi piele, ca s-o protejeze de transpiraţie.

— Al doilea fluier întârzie, spune apoi, privindu-şi ceasul.

În aceeaşi clipă se aude tropot de sute de bocanci şi peronul se umple de soldaţi indieni, cu echipamentele şi armele în mâini. Tăcuţi, arşi de soare, cu figuri aspre, abia dacă privesc în jur. Cam o treime din ei sunt sikh[63], cu barbă şi turban. Însemnele Diviziei a Patra Infanterie Vulturul Roşu sunt imprimate pe cuferele din cărucioarele care vin în urma lor.

— *Aah*, nu-i de mirare, zice Maestrul.

Soldaţii fuseseră trimişi în Sudanul Britanic şi luptaseră pentru eliberarea Abisiniei de sub stăpânirea italiană; văzuseră moartea cu ochii şi o aduseseră la rândul lor asupra duşmanilor. Divizia a Patra se îndreaptă spre Birmania, unde japonezii avansează. Războiul, care în Parambil păruse ceva abstract, devine deodată cât se poate de real, întipărit pe feţele acelor bărbaţi curajoşi.

---

[63] Adepţi ai sikhismului, o religie monoteistă apărută în secolul al XV-lea în Punjab.

Maestrul Propăşire îşi mângâie mustaţa cu unghia degetului mare. Îl vede pe Philipose imitându-l fără să-şi dea seama, deşi, după părerea lui, băiatul de nouăsprezece ani ar face mai bine să-şi radă tuleiele care-i cresc deasupra buzei, decât să şi le modeleze. Dar cine îl poate învinovăţi? Fără mustaţă, un bărbat e expus, vulnerabil, ca un prunc nebotezat, cu sufletul încă în pericol.

— Apropo, îi spune lui Philipose, păstrează la tine scrisoarea asta, pentru orice eventualitate. Îi e adresată prietenului meu, Mohan Nair. La el să te duci când ai un necaz. E şef la Satkar Lodge, aproape de Gara Egmore.

Băiatul pune scrisoarea în buzunar. Maestrul oftează.

— Oh, Madras... Ce dor mi-e! Plaja Marina, Piaţa Moore...

Niciodată n-a mai auzit Philipose o asemenea notă de regret în glasul lui.

— De ce aţi plecat de acolo?

— Într-adevăr, de ce?! Aveam o slujbă bună, un fond de pensie... Dar nu visează oare orice malayali să se întoarcă acasă? Tata n-a avut pământ să-mi lase. Când Shoshamma a moştenit proprietatea de la Parambil, ni s-a împlinit un vis. A fost o binecuvântare.

— Şi pentru noi, replică Philipose încet. Mama spune asta mereu.

Celălalt dă din mână a negare, însă este încântat. Trenul zvâcneşte înainte. Maestrul întinde mâna pe geam şi strânge uşor umărul băiatului.

— Suntem cu toţii mândri de tine! Cineva din Parambil să meargă la Colegiul Creştin din Madras! Vei fi primul din familia noastră care va avea o diplomă de colegiu! Simţim toţi că mergem şi noi cu tine, în trenul ăsta. Dumnezeu să te binecuvânteze, *monay*!

Maestrul face câţiva paşi pe lângă trenul care se mişcă deocamdată cu viteza melcului; e mâhnit de temerile care se citesc pe chipul lui Philipose.

— Nu-ţi face griji, *monay*! Totul o să fie bine, îţi promit eu!

Continuă să fluture braţul mult timp după ce mâna băiatului nu se mai vede în zare.

Maestrul Propăşire simte că-i vine să plângă şi vrea să alerge după tren. Se simte frânt în două, iar asta nu are nimic de-a face cu Philipose. O jumătate a fiinţei lui, cea mai bună, jinduieşte să urce în tren şi să-şi reia viaţa de funcţionar în Cea Care A Fost Cândva Vechea Companie a Indiilor de Est. Cealaltă jumătate, o siluetă solitară cu umerii pleoştiţi şi pantaloni pe care nu-i mai poate încheia, rămâne amărâtă pe peronul pustiu, doar cu un câine vagabond care să-i ţină companie; nu se poate închipui întorcându-se acasă.

Când închide ochii simte mirosul copertelor din piele ale registrelor de la Cea Care A Fost Cândva Vechea Companie a Indiilor de Est (nume pe care îl preferă în locul celui real, „Postlethwaite & Fiii", care îi scrânteşte limba). Pentru el, fiul unui pescar sărac, doar cu liceul absolvit, faptul că lucrase ca funcţionar fusese o realizare glorioasă. Şi el şi Shoshamma fuseseră fericiţi la Madras. La fel ca toţi malayalii, visaseră să cumpere într-o zi o proprietate la ţară şi să se întoarcă pe pământul roditor pe care se născuseră, să aibă o grădină plină de bananieri şi *kappa*. Vinerea, el şi Shoshamma se duceau pe plaja Marina, şedeau pe nisip, lipiţi unul de altul, şi chiar se ţineau de mână. Când se apropiau vânzătorii de bilete de loto, cumpărau unul şi rosteau o rugăciune. Când se întorceau acasă, făceau întotdeauna dragoste; părul Shoshammei mirosea a briza mării şi a iasomie.

Când ea a moştenit proprietatea, n-au mai stat la discuţii. Câştigaseră la loterie. El şi-a dat demisia, şi-au luat la revedere de la prieteni şi s-au mutat la Parambil. Propăşirea satului îi ocupă tot timpul, dar îi e dor de agitaţia de la biroul din Madras, de continuul du-te-vino al agenţilor şi brokerilor – britanici şi localnici deopotrivă. Era şi el o rotiţă în maşinăria comerţului global şi îi povestea Shoshammei, care-l asculta fascinată, despre întâmplările zilei. Fireşte că nu pomenea niciodată de Blossom, stenografa anglo-indiană care purta

rochii înflorate cu corsaje strâmte şi avea mereu un zâmbet aparte pentru el. Blossom descuiase o uşă în imaginaţia lui. Şi ce lucruri îi prindeau contur în minte! Uneori, în momentele de intimitate cu Shoshamma, şi-o închipuia pe Blossom rostindu-i obrăznicii la ureche, deoarece clipele pasionale cu soţia se desfăşurau întotdeauna într-o tăcere mormântală. Acum, de când sunt la Parambil, chiar şi amintirea lui Blossom a pălit. E greu să păstrezi o fantezie departe de sursa ei de inspiraţie, aşa cum câştigul la loterie nu aduce fericire pentru totdeauna.

„Geografia îţi marchează destinul", obişnuia să spună şeful lui, J.J. Gilbert. Maestrul Propăşire e de părere că, mai degrabă, geografia îţi marchează personalitatea. Fiindcă Shoshamma din Madras, care se îmbăia, mesteca un cuişor aromat, îmbrăca un sari curat şi îşi punea iasomie în păr când se întorcea el acasă, a lăsat treptat locul Shoshammei de la Parambil, care purta *chatta* şi *mundu* lălâi. Gata cu imaginea taliei ei goale întrezărite între sari şi bluză, gata cu felul în care hainele îi accentuau forma sânilor şi a feselor. La Madras se duceau când şi când la biserică, dar acum ea insistă să meargă în fiecare duminică şi a impus regula rugăciunilor de seară. A rămas la fel de iubitoare şi de jucăuşă ca întotdeauna, dar a început să se amestece în treburi pe care înainte le lăsa doar pe seama lui. La început au fost doar lucruri mărunte – de pildă, contramanda ordinele pe care le dădea el pulayarilor. Apoi, nu cu mult timp în urmă, când s-a întors într-o zi de la Trivandrum, a constatat că Shoshamma îi vânduse întreaga lor recoltă de nuci-de-cocos negustorului Cocos Kurian. Maestrul Propăşire a fost şocat, jignit şi înfuriat, dar şi-a ţinut limba; a hotărât s-o pedepsească tăcând. Chiar a doua zi fusese adoptat un edict împotriva stocurilor de alimente, preţul cocosului scăzuse drastic şi-i prinsese pe picior greşit pe Cocos Kurian şi pe ceilalţi negustori, în timp ce, mulţumită Shoshammei, ei se aleseseră cu un câştig foarte frumos. Dar ăsta fusese un noroc şi nu-i scuza câtuşi de puţin fapta. În seara aceea, în pat, continuând să păstreze tăcerea, Maestrul se întorsese spre ea din obişnuinţă. Erau intimi unul cu celălalt în majoritatea

nopților, mai cu seamă sâmbăta şi duminica. Ea adopta întotdeauna poziția obişnuită, iar el presupunea că asta însemna disponibilitate, dacă nu chiar dorință din partea ei. În seara aceea însă, când el o apăsase uşor pe şold, nu se întorsese spre el. Apăsase încă o dată.

— Numai asta ai în minte? întrebase ea pe un ton somnoros şi totuşi jucăuş, rămânând cu spatele spre el. După doi copii, sigur ne-ajunge.

El se ridicase în capul oaselor, şocat de cuvintele ei care nu numai că nu aduceau a preludiu, dar nu erau câtuşi de puțin ludice. Asta însemna oare că în toți anii ăştia doar îi tolerase pornirile amoroase? Renunțând la tăcerea autoimpusă, se răstise indignat către spatele ei întins spre el:

— Cum adică? În tot timpul ăsta eu am luat inițiativa de a-mi îndeplini îndatoririle conjugale, aşa cum le spune în Corinteni, iar acum răsplata mea e să fiu caracterizat ca un libidinos?

Ea nu se clintise, fapt care-l înfuriase.

— Dacă aşa simți, ascultă la mine, Shoshamma, de acum înainte n-o să mai iau niciodată inițiativa în pat!

Ea se întorsese să-l cerceteze cu privirea, îngrijorată de o asemenea amenințare – sau aşa îşi închipuise el.

— Da, jur în fața lui Mar Gregorios că n-o să mai fac primul pas niciodată. De acum înainte, Shoshamma, e treaba ta!

Ea îl privise uimită şi apoi replicase, zâmbind dulce:

— Aah! *Valare, valare* mulțumiri.

Multe, multe mulțumiri. Faptul că rostise „mulțumiri" în engleză nu făcuse decât ca sarcasmul ei să fie şi mai dureros. După aceste cuvinte, se întorsese iar cu spatele şi se culcase.

În aceeaşi clipă el îşi dăduse seama că făcuse o greşeală gravă: Shoshamma nu inițiase niciodată vreun moment de intimitate fizică. Şi cu noua ei bună-cuviință creştină, nici n-avea s-o facă vreodată. El abia dacă putuse să închidă ochii în noaptea aceea, în vreme ce ea dormise somnul liniştit al celor care se ştiu fără păcate. Dimineața, Shoshamma îi adusese

cafeaua şi îi zâmbise. Dacă avea remuşcări, nu lăsase să se vadă.

Deja celibatul autoimpus ce dura de mai mult de un an părea un fel de avanpremieră a morții. Cu timpul, sentimentele pentru ea s-au răcit, dar dorința i-a rămas neschimbată. În somn o apucă pe căi carnale. În timpul zilei îşi dedică întreaga energie propăşirii satului.

Acum, în vreme ce trenul care duce cu sine o parte din el însuşi se îndepărtează, Maestrul simte că se pierde cu firea, iar inima îi e grea în piept. Oare concentrarea asupra propăşirii satului va putea să-l mențină pe linia de plutire? Şi chiar dacă maharajahul îi va decerna la un moment dat un titlu oficial, oare asta îi va uşura suferința? Oare cei mai buni ani ai vieții lui au trecut deja?

Când iese din gară, privirea îi este atrasă de o plăcuță prinsă de trunchiul unui palmier de lângă canal. O săgeată strâmbă e desenată sub câteva litere scrise de mână: கள்ளு *Kall-uh*. Rachiu de palmier. Porneşte în direcția indicată de săgeată de-a lungul canalului, pe lângă apa verzuie care scânteiază, până ce zăreşte maghernița cuibărită în stuful înalt, având aceeaşi firmă ca un *pottu* în mijlocul frunții. Intră şi, în întunericul din interior, se apucă să bea de unul singur – o premieră pentru el. Un bărbat cu o viață împlinită acasă nu are nici un motiv să stea la cârciumă. Ia o înghițitură zdravănă din tigva de bambus. Nu-i nimic deosebit la rachiul acela, dar, spre uimirea lui, lichidul alb-lăptos se transformă într-un elixir magic care îi redă echilibrul şi-i alină mâhnirea. E ca şi când un pietroi cât un elefant i-ar fi apăsat pe piept încă din seara aceea regretabilă cu Shoshamma. Acum, în cârciuma întunecată, datorită rachiului, pietroiul dispare. Şi în clipa aceea, Maestrul îşi dă seama că s-a îndrăgostit şi că nu orice relație de dragoste are nevoie şi de o a doua persoană.

CAPITOLUL 40. ETICHETE REDUCTIVE

1943, Madras

Când deschide ochii, Philipose constată că e dimineață și că trenul își continuă drumul zgomotos peste trecerile la nivel de la periferia Madrasului, pe lângă străzi pavate și case joase. Cerul și linia orizontului sunt vizibile în toate direcțiile, fără nici un palmier în zare. Paleta Madrasului e redusă la o singură culoare: solul e maro, drumurile sunt acoperite cu bitum de un maro prăfos, clădirile văruite au o nuanță maronie. Pâraie și râuri nu par să existe deloc. Trenul trece printr-un tunel urban, șuierul locomotivei fiind amplificat de spațiul îngust, și intră apoi, lent, în incinta ca un hangar a Gării Centrale – un oraș în sine. Hamali cu turbane roșii stau ciuciți la marginea peronului, ca sculptați în piatră, cu fețele la doar câteva degete de vagoanele încă în mișcare. La auzul fluierului, se reped ca niște maimuțe în compartimente ignorându-i pe pasageri, atacând bagajele și mârâind unii la alții.

Mustața albă a hamalului care îi ia lui bagajul iese în relief aidoma curățitorului de linie al unei locomotive în vreme ce omul își croiește loc prin mulțimea de pe peron, ducând pe cap cufărul și salteaua rulată. Zgomotul din jur e ca un atac asupra timpanelor lui Philipose: scârțâitul cărucioarelor cu roți metalice ale căror axuri cer să fie unse; fluierele locomotivelor; chemările vânzătorilor ambulanți; țipetele copiilor; ciori mari și obraznice cârâind deasupra resturilor de orez ori pe lângă frunzele de bananier aruncate pe jos; strigătele neîncetate ale hamalilor de *Vazhi, vazhi!* – „Faceți loc, faceți loc!” –, toate acoperite de glasul tunător care se revarsă din megafoane, anunțând sosirea unui tren la peronul cutare și cutare. Philipose e năucit de acest asediu senzorial.

La capătul peroanelor se întinde o sală centrală cu pardoseala din ciment, mai vastă decât trei terenuri de fotbal

la un loc şi umbrită de un acoperiş metalic cu grinzi din oţel, înalt cât cinci etaje. Aici sunt chiar mai mulţi soldaţi decât în gara din Cochin. Puzderia de omenire mişună ca furnicile pe un cadavru, deplasându-se în valuri care ocolesc insule staţionare formate din alţi călători ce aşteaptă aşezaţi pe propriile bagaje. O astfel de insulă e constituită din membrii unei familii, toţi raşi în cap, şezând ca nişte ouă înfăşurate în pânză de culoarea şofranului: pelerini din Tirupati sau Rameswaram. Hamalul lui Philipose ocoleşte un alt grup staţionar, de această dată de ţigani în haine viu colorate; unul dintre ei, o femeie într-un sari roşu-aprins, îl studiază pe Philipose cu ochi întunecaţi, fardaţi cu negru. Femeia şade pe o ladă, cu genunchii ridicaţi şi depărtaţi, de parcă ar trona pe nişte perne luxoase, ca o maharani şleampătă. Băiatul nu-şi poate lua privirea de la ea. Ţiganca îşi ridică voit sariul şi scoate limba la el, printre două şiruri de dinţi foarte albi, după care râde văzându-i expresia şocată. „Şi asta e doar gara, pui de ţăran! Stai numai, să vezi ce-i afară!" Sub uitătura ei, ambiţia lui de a deveni un literat pare doar o glumă. Cuvintele n-ar putea reda tot ce-i simt acum nasul, urechile, ochii şi corpul. Dacă ar putea să se întoarcă şi să se urce în clipa asta într-un tren înapoi către casă, ar face-o.

— *OY! OY! OY!* strigă cineva, iar el se răsuceşte să se uite şi vede un ins alb, îndesat şi roşu la faţă, cu pălărie de pai şi cu o privire alarmată.

Omul continuă să strige şi să arate către ceva. Nasturii costumului său din in stau să sară pe pieptul lui bombat ca un butoi. Philipose se întreabă dacă nu cumva albii sunt fiinţe cu sângele rece; altfel, cum poate cel de aici să poarte atâtea straturi de haine? Omul pune mâna pe el şi-l trage într-o parte exact în clipa în care un cărucior încărcat cu cutii din metal trece pe lângă el, marginea lui ascuţită sfâşiindu-i cămaşa. Hamalii care împing căruciorul strigă la Philipose în tamilă, limbă suficient de asemănătoare cu malayali încât el să le înţeleagă recomandarea: să-şi scoată capul din fund, ca sunetele să-i poată ajunge la urechi. Probabil că strigau la el

de ceva vreme, dar, cu toate zgomotele care-l asaltează din toate părțile, cum să-i audă?

Bărbatul alb arată cu degetele spre urechile lui Philipose, într-un gest care dă de înțeles: „Foloseşte-le!"

Ruşinat, băiatul păşeşte în urma hamalului, printr-o deschidere într-un munte înalt cât trei etaje, alcătuit din pachete înfăşurate în pânză de iută pe care scrie ceva cu purpuriu. Vaporii maşinăriilor, aburul locomotivelor şi mirosurile emanate de îngrămădeala umană îi atacă plămânii. Ajuns în sfârşit afară, priveşte înapoi, la clădirea din cărămidă roşie pe care tocmai a lăsat-o în urmă. Turnul cu ceas al Gării Centrale e cel mai mare obiect făcut de mâna omului pe care l-a văzut el vreodată. Mai degrabă s-ar întoarce acasă pe jos decât să mai calce încă o dată acolo.

Ia o ricşă şi apoi trenul electric până în suburbia Tambaram, unde se află Colegiul Creştin din Madras, şi se alătură celorlalți studenți din anul întâi strânşi în fața casieriei, ca să-şi plătească taxele. Ceilalți se tem de un lucru la care el nu s-a gândit încă: luna de inițiere – sau *ragging* – la care îi vor supune studenții din ani mai mari. Maestrul Propăşire i-a spus că trebuie să se aştepte la aşa ceva, dar el a uitat.

Şi, într-adevăr, la căminul la care a fost repartizat, Saint Thomas Hall, un grup de „seniori" îi conduce pe boboci la „smârcuri" – băile comune – şi îi obligă să-şi radă mustățile şi să-şi ridice perciunii până la două degete deasupra lobului urechii, căpătând astfel un aer de pui jumuliți care contribuie la identificarea lor uşoară ca începători. Şi apoi, urlând la ei ca sergenții la instrucție, îi învață să execute salutul bobocilor, cu care trebuie să-i întâmpine pe seniori: se prind cu mâna de testicule şi sar în aer cât mai sus. Lui Philipose totul i se pare şocant, dar şi puțin comic. Unii colegi tremură de frică; unul chiar leşină. La câteva ore după ce s-a instalat în cămin, aleargă de colo-colo cu treburi pentru seniorii din aripa lui: cumpără țigări pentru Thangavelu şi spală lenjeria de corp a lui Richard Baptist D'Lima III.

Duminica dimineața, bobocii îi bărbieresc pe seniorii aşezaţi pe un şir de scaune, pe verandă. Philipose mânuieşte briciul – o misiune delicată, dat fiind că Richard D'Lima III nu tace nici măcar o clipă, mărul lui Adam jucându-i în sus şi-n jos când îi salută pe seniorii în trecere prin faţa lui. Philipose şi ceilalţi boboci sunt aidoma cele mai de jos caste, invizibili în timp ce-şi văd de treburile alocate de stăpâni.

— Deci, băieţi, cine vine la Madam Florie, în Saint Thomas Mount? turuie D'Lima. E reducere pentru virgini. Tu, Thambi, hai să-ţi începi anul cum trebuie!

Thambi şi ceilalţi seniori nu-i dau atenţie. Philipose se străduieşte să nu facă mişcări greşite cu briciul. D'Lima observă şi începe să râdă.

— Hei, Philipose! La ce-ţi foloseşte educaţia, dacă nu ştii lucruri practice?

— Da, să trăiţi, se bâlbâie el, simţind cum se înroşeşte la faţă.

D'Lima îl priveşte cu un soi de compasiune şi îi spune, coborând glasul:

— Ascultă, mucea, nu poţi să zici c-ai trăit până nu te duci la Florie. Măcar aşa o să ştii ce să faci în noaptea nunţii. Lăsând la o parte iniţierea, vorbesc serios. Te duc eu. Fac cinste. Ce zici?

Philipose nu e-n stare să răspundă. D'Lima aşteaptă, după care se ridică în picioare, jignit de aşa o respingere.

— Un avion japonez a bombardat Ceylonul în urmă cu două săptămâni. Ştiai asta, Philipose? Doar ca să ne arate că pot să ajungă până acolo. Dacă ne bombardează în noaptea asta, o să mori virgin, cu puţulica într-o mână şi manualul de frecangeală în cealaltă, frecând-o până treci în lumea drepţilor. Idiotul naibii, ţi-ai ratat şansa.

Philipose îşi zăreşte faţa în oglindă şi vede ceea ce văzuse ţiganca de pe ladă, în gară, când scosese limba la el: un băieţandru ruşinos, acum cu tâmplele şi buza de sus rase; un băieţandru menit să moară virgin.

Primul curs, „Retorică şi gramatică engleză”, le este destinat tuturor studenților din anul întâi, atât de la ştiințe cât şi de la arte, şi se desfăşoară într-o aulă veche şi întunecoasă, cu şiruri de bănci semicirculare care urcă în spate până sub grinzile tavanului. În orar scrie că e susținut de A.J. Gopal, dar cu o scurtă alocuțiune de bun-venit rostită de director, profesorul Brattlestone. În primul rând se află câteva fete; băieții au lăsat un rând liber în spatele lor, de parcă ar fi riscat să se molipsească de ceva, ocupând celelalte şiruri de bănci. Philipose se aşază pe ultimul rând, sus de tot. În aulă intră doi bărbați – un indian suplu şi înalt, probabil Gopal, şi un alb. Philipose îl recunoaşte imediat: e cel care l-a salvat din calea căruciorului, în Gara Centrală. Bărbatul care i-a spus să-şi folosească urechile. La fel ca Gopal, acum poartă şi el roba neagră de profesor peste costumul de haine. Philipose încearcă să se facă invizibil.

Colegii scriu de zor, ceva ce a spus probabil Gopal. Dar ce? Trage cu ochiul în caietul vecinului. „Prima recapitulare, vineri la ora 2 p.m.” În timp ce scrie şi el, colegul de bancă îl înghionteşte.

— Hei, nu despre tine e vorba? Tu eşti Philipose?

El ridică ochii şi constată că e ținta tuturor privirilor din aulă. Probabil că Gopal i-a strigat numele. Sare în picioare şi strigă:

— Da, să trăiți!

— E suficient să spui „Prezent”, spune Gopal pe un ton sever. Crezi că poți?

— Prezent, să trăiți!

Profesorul Brattlestone îl priveşte îndelung. După ce dascălul îşi îndreaptă ochii în altă parte, Philipose îi şopteşte ruşinat colegului de bancă:

— Nu l-am auzit pe Gopal!

— E o nimica toată, nu-ți face griji, îl linişteşte celălalt, deşi expresia de pe fața lui, de milă şi uşor amuzament, sugerează cu totul altceva.

Nu fusese o nimica toată. Când toți cei din sală se întorseseră să se uite la el, inclusiv Brattlestone, Philipose îşi dorise să-l înghită pământul. Cursul nici măcar n-a început, iar el se simte deja însemnat, de parcă o cioară s-ar fi găinățat pe capul lui.

Discursul de bun-venit al lui Brattlestone e lung. Şi probabil că e amuzant, fiindcă publicul chicoteşte de câteva ori. Philipose îl aude, însă, în mod ciudat, nu distinge ce spune, cu excepția câtorva cuvinte ici şi colo.

După plecarea profesorului, Gopal îşi trage scaunul, îşi ia însemnările de curs şi spune:

— Notați!

Toți aşteaptă, pregătiți. Gopal se uită la însemnările din mână, astfel că Philipose nu-i zăreşte decât chelia din creştet. Apoi începe să citească şi din când în când mai ridică ochii ca să sublinieze ceva ori să clatine din cap. În jurul lui Philipose, tocurile scriu de zor; al lui e nemişcat. Cursul următor, „Introducere în poezie", se desfăşoară în aceeaşi aulă. Philipose coboară cu discreție până în primul rând ocupat de băieți, care e totuşi al treilea de la catedră. Conferențiarul, K.F. Kurian, pare încântat de subiectul pe care-l abordează; se plimbă de colo-colo pe estradă, făcând din când în când câte o glumă. Philipose îl aude bine, dar numai când Kurian vorbeşte cu fața spre el.

Supraviețuieşte inițierii în cămin pe durata primei săptămâni; mai mult îl deranjează senzația de dislocare pe care o încearcă în sala de curs. I se pare că se află într-o țară ai cărei oameni vorbesc o limbă străină. Împrumută notițele de curs şi le copiază. Manualele pe care le-a cumpărat din piața Moore – *Poeți elisabetani* şi *Literatura engleză medievală* – nu-l entuziasmează. În afară de *Shakespeare: O introducere*, nu există nici o carte pe care ar citi-o de plăcere.

În a treia săptămână de şcoală e căutat de un asistent. Profesorul Brattlestone vrea să discute cu el. Philipose

aşteaptă în zona de recepţie până când profesorul îi face semn să intre şi să se aşeze pe un scaun.

— Cum te descurci la cursuri? îl întreabă înainte să se aşeze la rândul lui, apropiindu-se cu paşi lenţi de birou.

— Foarte bine, domnule profesor.

— Iartă-mă că te întreb, dar cumva... ai probleme în a-l auzi pe lector?

Philipose rămâne tăcut o clipă, luat prin surprindere, apoi răspunde în mod automat:

— Nu, domnule profesor!

Simte un fior, şi o parte străveche a fiinţei lui îşi dă seama că e în pericol, încolţit. Clipeşte nedumerit.

Brattlestone îl studiază cu o curiozitate clinică, poate chiar cu empatie. Apoi se răsuceşte cu spatele şi împinge o carte de pe raft, ca s-o alinieze cu celelalte, după care se întoarce la loc şi se uită la Philipose ca şi când ar aştepta ceva.

— Ai auzit ce-am spus?

Tânărul simte că se prăbuşeşte. E din nou băiatul care tot încearcă să înoate, dar de fiecare dată se duce la fund şi trebuie să fie pescuit, scuipând apă şi mâl, în vreme ce barcagiii se îndoaie de râs.

— Nu, răspunde cu glas scăzut. Nu am auzit.

— Domnule Philipose, am văzut când ai fost în pericol la Gara Centrală, cred că îţi aminteşti. Câţiva dintre profesorii tăi, nu chiar toţi, au remarcat că ai probleme. Că atunci când eşti întrebat ceva, ori nu auzi, ori răspunzi greşit fiindcă n-ai înţeles corect întrebarea. Mă tem că surzenia de care suferi este gravă şi te împiedică să-ţi continui cursurile.

„Surzenia". Cuvântul cade ca o lovitură de baros în moalele capului. Mai bine să-i spună că e nepregătit, inadecvat, lipsit de motivaţie, dar nu asta! „Nu sunt surd." Problema e volumul sonor. Oamenii aleg să murmure, să vorbească în şoaptă sau să nu-şi termine frazele. A ţinut până acum cuvântul acela oribil departe de el. Dispreţuieşte etichetele reductive. *Nu poate să înoate. Nu poate auzi. Nu poate să...*

În tăcerea care se aşterne sunt multe lucruri pe care poate să le audă: ticăitul ceasului de pe perete, scârțâitul scaunului când directorul se aşază. Probabil că şi pentru el situația e neplăcută.

Într-un târziu, Brattlestone continuă:

— Îmi pare rău. Te voi trimite la medicul colegiului. El poate aranja să consulți un specialist. Nu văd cum ai putea continua dacă auzul nu ți se îmbunătățeşte. Fii pregătit!

CAPITOLUL 41. AVANTAJUL DEZAVANTAJULUI

1943, Madras

Dar nu e pregătit. Nu e pregătit pentru sentimentul de uşurare care îl cuprinde – uşurare amestecată cu umilire. Uşurare, pentru că trupul lui trebuie să fi ştiut ce dificil e la colegiu şi, în acelaşi timp, sufletul lui tânjeşte după Parambil. Ideile lui romantice de a studia literatura engleză i-au fost spulberate de textele anoste şi de profesorii chiar mai anoşti – judecând după notiţele de curs pe care le împrumută de la colegi. A sperat în secret la un miracol care să-l elibereze, însă nu e pregătit pentru aşa o ieşire din scenă degradantă.

Şi nici pentru coada care aşteaptă la Clinica pentru Nas, Gât şi Urechi de la Spitalul General, aflată vizavi de Gara Centrală. Pacienţii îşi suflă în ceafă unul altuia, înşiraţi până la taburetul de examinare de lângă doctorul Seshaya; nici un bolnav nu petrece pe taburet mai mult de un minut. Doctorul Seshaya seamănă leit cu un buldog, mârâie şi suflă greu şi fălcile îi atârnă. Îl răsuceşte pe Philipose într-o parte şi-n alta cu taburetul, ţinându-i lobul urechii în laba lui de mastif, după care îşi lasă în jos oglinda de pe frunte ca să se uite în canalul auditiv.

Apoi îşi ţine pumnul lângă urechea lui şi-i cere:

— Spune-mi ce auzi!

„Ce să aud?”

— N-are a face.

Repetă gestul şi la urechea cealaltă. Pe urmă desface pumnul şi îşi pune ceasul la loc, la încheietură. Mai departe, apasă un diapazon într-o parte şi-n cealaltă, cerându-i cu glas plictisit:

— Să-mi spui când încetează sunetul.

Şi:

— L-ai auzit la fel în ambele părţi?

Dar ignoră răspunsurile lui Philipose. Când examinarea e gata, Seshaya scrie ceva pe o foaie de hârtie, spunând totodată:

— Membranele timpanice sunt în regulă. Urechea mijlocie e în regulă. Arată-i asistentului trimiterea asta. El o să te ducă la Gurumurthy pentru teste de audiologie.

— Deci sunt sănătos, domnule?

— Nu, răspunde medicul fără să ridice privirea spre el. Am spus că nu e o problemă la timpan sau la oscioarele urechii. Pe astea le-am putea remedia. Problema e la nervul care duce sunetele la creier. Ai surzenie nervoasă. Foarte des întâlnită. E genetică. Tu eşti tânăr, dar se mai întâmplă.

— Domnule, există un tratament pentru surzenia...?

— Următorul!

Pacienta care intră după el, o femeie cu o excrescenţă roşie, ca o ciupercă, ieşindu-i din nară, îl împinge de pe taburet lovindu-l cu şoldul, iar asistentul îl conduce afară.

Vadivel Kanakaraj Gurumurthy, Licenţiat în Arte (fără diplomă), nu-i aude când bat la uşă, nici când intră şi îi rostesc numele. Scrie de zor, cu degetele pătate de cerneală, pe biroul plin de hârtii. În cele din urmă, asistentul strigă:

— GURUMURTHY SAAR!

— Da?... Da, bun-venit, intraţi! spune el strângându-şi în grabă hârtiile şi studiind trimiterea. Student la colegiu, *aah*? Oh... îmi pare foarte rău!

Şi chiar îi pare rău, nu ca lui Seshaya, care abia dacă i-a dat atenţie. Probabil că pacienţii lui sunt surzi de-a binelea, fiindcă omul vorbeşte nefiresc de tare.

— Nu te-ngrijora! Facem teşte! Auditiv şi vestibular. Teşte complete vom făcea!

Testele lui Gurumurthy sunt mai sofisticate decât cele la care l-a supus Seshaya. La generatorul de tonuri, Philipose aude sunete pe care Gurumurthy nu le percepe: auzul audiologului e mai slab decât cel al pacientului. Foloseşte două diapazoane

diferite, face teste de echilibru şi în final îi injectează apă rece în fiecare ureche în vreme ce-i studiază mişcările oculare. Acest din urmă test îi provoacă o ameţeală cumplită.

— Doctorul Seshaya a diagnosticat, din păcate, corect, spune Gurumurthy în cele din urmă. Îmi pare rău, prietene. E surzenie nervoasă. Şi la mine la fel! Nu canalul, nu oscioarele, doar nervul e de vină.

— Şi nu poate fi făcut nimic? se aude Philipose întrebând, încă şocat.

— *Totul* poate fi făcut! Şi chiar faci, doar că nu ştii! Citeşti pe faţă, nu-i aşa? E mai corect spus aşa, decât că citeşti pe buze, fiindcă trebuie să învăţăm să interpretăm faţa întreagă. Îţi arăt eu cum să citeşti lumea întreagă, prietene, nu te îngrijora! O să-ţi dau sfaturi şi câteva recomandări personale într-o broşură. Vezi tu, poate că eu nu sunt medic, dar sunt audiolog. Şi fizician. Doar licenţiat în arte! Universitatea din Madras!

— Da, am văzut pe uşă.

— *Aah*, da. „Fără diplomă", dar într-o zi o să fie „Cum laude", îi mai spune Gurumurthy şi-i oferă zâmbetul unui om care-şi ţine frecvent discursuri motivaţionale. Vezi tu, eu iau întotdeauna examenele scrise! adaugă, de parcă Philipose l-ar fi întrebat ceva, însă surâsul larg începe să-i piară. Dar în fiecare an, la oral, profesorul Venkatacharya mă pică. Vorbeşte şoptit – cine să-i audă întrebările? În orice caz, dacă nu înainte să moară el, măcar după, tot o să trec eu şi la oral.

Două ore stă Philipose în cabinetul lui Gurumurthy. După toate aparenţele, Seshaya nu-i trimite mulţi pacienţi, astfel că audiologul are suficient timp şi e dornic să-i împărtăşească tot ce ştie.

Întors la cămin, Philipose îşi face bagajul, îşi rulează salteaua şi ia de pe perete „tabloul" pe care i l-a dat Bebe Mol. Autoportretul ei surprinde esenţialul: un zâmbet care se întinde până la extremităţile feţei ca un disc şi o panglică roşie care i se iveşte din păr. Aşteaptă până când nu se mai aud

glasuri pe coridor; toți sunt la cursuri deja. Philipose scoate scrisoarea pe care Maestrul Propăşire i-a dat-o la gară.

Satkar Lodge se dovedeşte a fi o clădire îngustă cu cinci etaje într-o încrengătură de construcții similare, fiecare la o distanță de numai câteva palme de celelalte. Mohan Nair, cel la care ar trebui să se ducă „la necaz", nu se zăreşte pe nicăieri. Îl strigă. O față cutată ca o hartă veche se iţeşte de după o draperie în spatele tejghelei. Mohan Nair are ochii roşii, înceţoşaţi, şi zâmbetul afabil al unui hangiu.

— Ce mai face ţapul bătrân? întreabă după ce citeşte scrisoarea Maestrului. Mai poartă ceasul Favre-Leuba? Să nu mă-ntrebi cum i l-am obținut. Şi la ce preț!

Philipose îi spune că are nevoie de o cameră pentru două nopți „şi un bilet de tren până la Cochin, în trei zile, dacă poți, te rog". Se străduieşte să vorbească aşa cum ar face-o un om care ar şti foarte bine ce vrea, nu ca unul căruia i-a fugit pământul de sub picioare.

— *Aah, aah!* Bilet în trei zile? Şi mai ce altceva? Un covor zburător? *Monay*, dacă te duci şi stai la coadă la Gara Centrală, nu găseşti bilet pentru cel puțin două luni de acum înainte.

Philipose simte că-l părăsesc puterile. Nair sună dintr-un clopoțel.

— Dar... să vedem ce pot face.

Clipeşte apoi şoltic, zâmbind ca şi când ar spune că într-o casă strâmbă n-are rost să foloseşti uşa din față.

A doua zi, iese din han având la el manualele recent cumpărate. Piața Moore e o hală dreptunghiulară din cărămidă roşie, asemănătoare cu o moschee, cu un labirint de alei mărginite de tarabe înăuntru. Un glas ascuțit îi strigă în ureche: „Vino, doamna, cel mai bun preț!" Doi grauri într-o colivie îl provoacă parcă să ghicească al cui a fost glasul, care dintre ei a vorbit. Îşi întoarce privirea de la cățeii, pisoii, iepuraşii, țestoasele şi chiar puii de şacal scoşi la vânzare. Această zonă în care pluteşte un damf iute, de amoniac, lasă

loc alteia în care se simte mirosul ziarelor şi al cărţilor. Parcă ar fi revenit acasă.

Rafturile şi mesele încărcate din prăvălia LA JANAKIRAM, CĂRŢI NOI ŞI VECHI sunt împărţite pe secţiuni: drept, medicină, ştiinţe, contabilitate şi arte. Janakiram prezidează urcat pe un podium, cu ventilatorul din tavan la numai o palmă de capul lui. Ochelarii cu lentile în formă de semilună nu au braţe, dar se sprijină pe un dâmb de la mijlocul nasului.

— J.B. Thorpe e *Bhagavad Gita* şi *Vedele* pentru contabilitate, îi explică el unui tânăr. De ce să plăteşti pentru Priestley, când Thorpe te va ajuta să treci examenul?

Privirea i se opreşte asupra lui Philipose şi a cărţilor din braţele lui. Coboară de pe podium. Degetele lui subţiri ating manualele pe care tânărul le-a învelit recent în hârtie brună. Trimite un băiat să aducă ceai şi îl conduce pe Philipose până în *puja*[64].

— *Thambi*, să n-ai grijă, ţi-o iau înapoi cu banii jos când nu-ţi mai trebuie. Dar, *ayo*, ce s-a întâmplat? îl întreabă proprietarul odată ce s-au aşezat amândoi cu picioarele încrucişate.

Philipose nu intenţionase să-i povestească, dar amabilitatea acestui librar legendar, prieten al tuturor studenţilor din Madras, îl determină să se răzgândească. Expresia de pe chipul lui Jana se schimbă de la îngrijorare la indignare şi apoi la tristeţe. Faptul că-l ascultă cineva e o alinare, la fel cum e ceaiul roşu-cărămiziu cu mult lapte, foarte dulce şi cu păstăi de cardamom plutind deasupra.

— Un ceai bun, fără nici o îndoială! exclamă Jana în cele din urmă, plescăind din buze. Aşa e viaţa. Aici devastare, succes dincolo. Niciodată *numai* succes. Am vrut şi eu să învăţ. Dar a murit tata. Devastare! Ce să fac? Am început să muncesc. Cumpăram şi revindeam ziare mai întâi şi apoi cărţi vechi. Iar

---

64 La hinduşi, o încăpere sau o parte dintr-o încăpere care este rezervată rugăciunilor şi altor activităţi cu caracter religios.

acum? Şed pe un munte de cunoaştere! Citesc tot ce pot şi tot ce vreau. E *mai bine* decât la şcoală. Îți spun eu că o să reuşeşti în viață! Să nu renunți niciodată!

Devastare – asta a avut Philipose din plin. Ar fi vrut să călătorească pe mări, ca Ishmael, însă Tulburarea i-a spulberat rapid acest vis. Şi-a spus că va explora lumea pe uscat, dar uite că e în Madras, nerăbdător să se întoarcă acasă. Deci devastare a avut. Cum ar mai putea arăta acum succesul? Janakiram ştie răspunsul.

— Succesul nu înseamnă bani! Succesul înseamnă să-ți placă din suflet ceea ce faci. Asta înseamnă succesul!

Înapoi la han, află că Mohan Nair a găsit un bilet de tren pentru o săptămână mai târziu.

— E un miracol! Toți se tem că japonezii vor bombarda Ceylonul. Toate trenurile sunt supraaglomerate. Şi fiindcă tot a venit vorba, hai să-ți arăt ceva.

Îl conduce după draperia din spatele tejghelei, unde Philipose vede cu surprindere nu unul, ci mai mult de zece radiouri.

— Vând fără licență. Nimeni nu s-a sinchisit de licențe până în urmă cu o săptămână, până când a început spaima asta cu japonezii. Toată lumea e precaută. Oh, şi nu se mai acordă licențe.

Cu o rotire de buton, Nair aduce în încăpere glasul unui englez. Instinctiv, Philipose îşi lipeşte mâinile de aparatul de radio. Şi în aceeaşi clipă e transportat în locul din care vine sunetul, percepându-l cu tot corpul. Butonul se mai roteşte şi se aude muzică de orchestră.

— Cu un radio, spune Nair, lumea întreagă vine în casa ta. N-o să găseşti nicăieri unul mai ieftin.

A doua zi plouă torențial – o imagine neobişnuită şi binevenită. Străzile sunt inundate. Până seara, cade curentul electric în tot Madrasul. Interiorul pieței Moore e luminat cu lumânări şi lămpi cu ulei. Philipose s-a întors fiindcă spusele lui Nair, că „lumea întreagă vine în casa ta”, i-au dat o idee.

„Poate că mă duc acasă, dar nu sunt un exilat. Atât timp cât am ochi şi romane, marile minciuni care spun adevărul, atunci lumea, în formele sale cele mai eroice şi mai deşănțate, poate fi mereu a mea.” Chiar şi după ce a plătit radioul, tot i-au rămas bani din taxele de şcolarizare recuperate. Sunt bani pe care mama i-a strâns pentru educația lui; Philipose speră că ea va aprecia faptul că îi cheltuieşte exact în acest scop.

— Excelent, prietene! spune Janakiram când el îi explică. Dar nu eşti primul căruia i-a venit o asemenea idee.

Îl conduce la un set de volume cu coperte albastre şi titluri scrise cu litere aurii, în relief, aşezate ordonat pe raftul lor din carton cu trei polițe – o imagine superbă în sine. Pe cotorul fiecărui volum scrie CLASICI HARVARD. Jana citeşte un extras din primul volum: „Pe un raft de doi metri încap cărți suficiente pentru a forma echivalentul unei educații liberale pentru toți cei care le vor citi cu dedicare, chiar şi dacă nu-şi pot permite decât cincisprezece minute de lectură pe zi”.

Philipose se îngrozeşte la vederea prețului.

— Nu te îngrijora, îl linişteşte Jana. Am aceiaşi autori în cărți la mâna a doua. Doar că nu sunt de acord cu selecția de la Harvard. Nu-s destui ruşi! Prea mult Emerson... Ai încredere în Jana, să-ți sugereze el clasici *adevărați*?

Are.

Cumpără şi un alt cufăr, în care să-şi pună comorile: Thackeray, dar nu Darwin; Cervantes şi Dickens, dar nu Emerson. Hardy, Flaubert, Fielding, Gibbons, Dostoievski, Tolstoi, Gogol... Deşi a citit *Moby Dick* şi *Tom Jones*, vrea să aibă şi propriile sale exemplare. *Tom Jones* e cea mai rasistă carte pe care a citit-o în viața lui. Ca un dar de despărțire, Jana adaugă şi volumele 14, 17 şi 19 din *Enciclopedia Britanică*: de la HUS la ITA, de la LOR la MEC şi de la MUN la ODD. Volumele la mâna a doua miros a oameni albi, a mucegai şi a pisici.

Două cufere cu cărți şi o ladă legată cu sfoară în care se află radioul din lemn lustruit, cu butoane din imitație de fildeş,

ocupă acum podeaua din camera lui de la han. Achiziţiile recente sunt singurele care-i permit să se întoarcă acasă nu cu sentimentul unei înfrângeri totale, ci cu acela al unui obiectiv de atins. Înapoindu-se la Parambil nu se retrage şi nu fuge de lumea largă. Dimpotrivă, o aduce în casa lui.

CAPITOLUL 42. TOȚI ÎMPREUNĂ

1943, de la Madras la Parambil

Ceilalți pasageri din compartiment s-au liniştit cu mult timp în urmă, şi-au aranjat bagajele, şi-au scos pernuțele şi joacă deja cărți când Philipose, transpirat şi istovit, urcă în tren. Hamalii săi împing valizele celorlalți în încercarea de a face loc sub cele două banchete pentru cuferele şi lada lui cu radioul. O femeie masivă într-un sari galben, cu un bebeluş în poală, se înfurie când unul dintre hamali îi dărâmă geamantanul şi îl muştruluieşte în tamilă; omul îi răspunde cu asupra de măsură. O tânără cu ochelari de soare şi părul strâns într-o eşarfă aplanează conflictul sugerându-i hamalului să aşeze lada şi un cufăr în cuşeta de sus – a ei – exact în momentul în care trenul se urneşte.

Zece compartimente într-un vagon, şase pasageri într-un compartiment, aşezați față în față câte trei pe două banchete. Noaptea, două cuşete de deasupra fiecărei banchete se pot lăsa în jos, iar banchetele devin şi ele cuşete. Din compartimentele alăturate, Philipose aude râsete şi glasuri vesele. În compartimentul lui însă lipseşte camaraderia obişnuită a călătoriei în comun, iar vinovatul este chiar el.

Îşi scoate caietul. Pe prima pagină a notat câteva axiome aflate de la Gurumurthy. „Scrii ca să-ți dai seama ce gândeşti.” „Dacă auzul e deficitar, simțul olfactiv şi vederea devin hiperacute.”

E conştient, la periferia câmpului său vizual, de mărul lui Adam care se mişcă în sus şi-n jos în gâtlejul bărbatului slab de lângă el; degetele agitate cu care îşi aranjează ochelarii sunt indicii că va începe să vorbească. Omul emană un iz misterios de camfor, mentol şi tutun.

— Gara care urmează e Jolarpet, spune insul deodată. Cel mai aglomerat *presupus* nod feroviar din Asia!

Philipose constată că aude mai bine în tren, aşa cum îi spusese şi Gurumurthy, fiindcă în medii zgomotoase oamenii îşi schimbă tonalitatea glasului şi vorbesc mai tare.

— Chiar aşa? întreabă el şi pune capacul pixului, mulţumit că cineva intră în vorbă cu el.

— Indubitabil. Tehnic vorbind, nu e un nod feroviar. Nodul presupune patru direcţii, nu-i aşa? Dar la Jolarpet sunt numai trei. Către Salem, Bangalore şi Madras!

Philipose se arată impresionat. Vecinul său de banchetă zâmbeşte larg şi-i întinde o mână osoasă.

— Arjun-Kumar-Railways.

Omul deschide o cutiuţă din metal gravat care explică mirosurile ciudate, ia puţin tutun între degete şi îl trage pe nas, înăbuşindu-şi cu abilitate dublul strănut. Apoi se reazemă de spătarul banchetei, vizibil mai liniştit.

Tânăra cu eşarfă care stă lângă Arjun şi care le-a permis hamalilor să-i pună o parte din bagaj în cuşeta ei îşi scoate ochelarii de soare şi se apleacă spre ei.

— Pot să văd şi eu? întreabă politicos, urmărind apoi cu unghia modelul cu frunze şi flori gravat pe cutiuţă. Nu se obişnuieşte ca o femeie singură să iniţieze o conversaţie. Philipose e impresionat de vena delicată care îi străbate dosul palmei, alimentată de altele mai mici, dintre degete. Mâinile ei par capabile, ca acelea ale unui croitor ori ale unui ceasornicar.

— Ce gravură fină! exclamă ea.

Vocea îi e surprinzător de guturală. Întoarce cutiuţa şi se uită cu atenţie la inscripţia aproape ştearsă de uzură.

— Ştii cumva ce scrie?

— Da, ştiu, tânără domnişoară, râde Arjun-Kumar-Railways; în dosul lentilelor, ochii îi par şi mai mari.

— Şi... îmi poţi spune?

— Indubitabil, pot!

Tânăra schimbă o privire cu Philipose şi amândoi ajung la aceeaşi concluzie: pentru Arjun-Kumar-Railways, orice, cu

excepția unui răspuns literal, este la fel de ieşit din comun ca a numi „nod feroviar” ceva ce nu e asta. Fata are un parfum proaspăt, cu o vagă nuanță de săpun, cu care Gurumurthy nu ar fi de acord (fiindcă parfumul suprasaturează simțul olfactiv), însă lui Philipose i se pare delicios.

— În acest caz, vrei, te rog, să-mi spui ce scrie?

— Sigur! Scrie: „Nu-njura, iată-l aici”.

După o scurtă pauză, tânăra izbucneşte în râs – un sunet cristalin, încântător. Arjun este în culmea fericirii.

— Vezi dumneata, tânără domnişoară, prizarea tutunului e totuna cu nerăbdarea! Să ne gândim că a venit momentul, că vrei priza de tutun – şi dacă nu-l ai la îndemână, ai o înjurătură, nu-i aşa? spune el cu un glas ascuțit, plin de entuziasm ce contrastează cu al ei. Am acasă o colecție de tabachere. E pasiunea mea! Cea de aici e doar pentru călătorii. Dar chiar acum, în Madras, am cumpărat încă una. O clipă, tânără domnişoară!

În vreme ce el caută, ea rupe o foaie din carnețelul ei, o aşază peste cutiuță şi apoi haşurează cu creionul pentru a reproduce modelul complex cu frunze şi flori. Arjun îi întinde noua achiziție, o casetă cu pietre prețioase, pictată de mână cu tuşe delicate, înfățişând călăreți cu turbane într-un deşert din sidef.

— Artă pe o tabacheră, constată tânăra domnişoară aproape ca pentru sine, complet absorbită de cutiuță, trasând contururile desenului cu o unghie.

— Corect ai spus, domnişoară! Orice prost obicei poate genera artă! Tabachere, sticle de whisky, pipe de opiu... Nu-i aşa?

— Am citit că asta se numeşte „tabacheră anatomică”, adaugă tânăra arcuindu-şi degetul mare spre spate pentru a accentua adâncitura triunghiulară formată pe dosul palmei între cele două tendoane care se întind de la baza policarului până la încheietura mâinii.

Philipose e fascinat de eleganța degetului ei arcuit, asemănător cu gâtul unei lebede, şi de perişorii fini, translucizi

de pe antebraţ. Fata se uită la cei doi bărbaţi cu o expresie întrebătoare. Ochii ei, apropiaţi, sunt uşor ridicaţi spre tâmple, unghiul fiind accentuat de sprâncene, ceea ce-i conferă un aer exotic, ca de regină egipteană. Are nasul ascuţit, pe potriva feţei înguste.

Tânăra domnişoară şterge din mintea lui Philipose orice altă femeie din lume, aşa cum, în piesa lui Shakespeare, Julieta o înlocuieşte pe Rosalina.

Arjun se încruntă.

— Indubitabil, unii doar pun *podi* acolo pe dosul mâinii şi trag pe nas! Prizarea e preferabilă.

Tânăra pare înaltă chiar şi când stă jos, cu postura elongată a unei dansatoare. Eşarfa i-a alunecat, lăsându-i la vedere părul des şi negru strâns într-o coadă simplă pe care ea o trage acum peste umărul stâng într-un gest inconştient, făcându-i vârful să şfichiuiască în dreptul taliei ca o cravaşă. Are o frumuseţe care nu e evidentă, îşi spune Philipose. (Mai târziu, în carneţelul lui va scrie: „O femeie cu o frumuseţe neconvenţională aduce cu ea speranţa că privitorul ar putea fi singurul care i-o percepe şi că, recunoscând-o şi apreciind-o, el însuşi îi creează frumuseţea”.)

— Ei bine, cred că acum trebuie să încercăm, spune tânăra domnişoară şi buzele i se arcuiesc într-un zâmbet. Privirea ei jucăuşă se opreşte asupra lui Philipose. Ce părere ai?

„Dacă aşa îşi doreşte tânăra domnişoară, subsemnatul va priza chiar şi pui de scorpion.” Ea şi Philipose iau fiecare puţin tutun între degete şi urmează recomandarea lui Arjun de a trage „pe nas doar. Nu şi în piept. Prizaţi încet, doar până în partea din faţă a nărilor. Evitând să trageţi până în partea din spate. Observaţi, vă rog!” Arjun le demonstrează şi, imediat, aidoma reculului unei arme, strănută de două ori. Trăsăturile i se destind.

— Exact două strănuturi vor fi. Dacă nu mai multe.

Tânăra domnişoară şi Philipose prizează... şi apoi strănută la unison, de câte două ori. Stau cu gurile deschise, în aşteptarea

unui alt strănut. De fapt, a încă patru. În duet. Doamna Sari Galben izbucneşte în hohote de râs sonore, cărora li se alătură şi ceilalţi. Gheaţa s-a topit.

După ce trenul pleacă din Jolarpet, Philipose leagănă bebeluşul să-l adoarmă, în timp ce Meena – doamna Sari Galben – se duce la toaletă, iar soţul ei pregăteşte cuşetele. Arjun împarte cărţile, învăţând-o pe tânăra domnişoară să joace Douăzeci şi opt. La apusul soarelui îşi fac apariţia sufertaşele şi pachetele cu mâncare. Orice diferenţe de clasă s-au şters în compartimentul C de la clasa a treia. Philipose primeşte câte ceva de mâncare de la fiecare, şi e recunoscător, fiindcă el nu a adus nimic. Brahmanul taciturn cu diamante sclipitoare în urechi şi papuci ponosiţi e vegetarian, desigur, şi oferă *thayir sadam* (orez înmuiat în iaurt şi sare) la schimb pentru o bucăţică din puiul fript al Meenei.

— N-o să-i spun soţiei. De ce s-o necăjesc?

Sufertaşul cu opt nivele al Meenei e mare cât un obuz de artilerie. Tânăra domnişoară contribuie cu o cutie de savuroşi biscuiţi Spencer înfăşuraţi în hârtie fină roz.

La ora zece, soţul şi bebeluşul Meenei dorm deja pe patul din mijloc, iar brahmanul sforăie deasupra. Cu gura înroşită de la *paan*, Meena se apleacă să-i mărturisească tinerei domnişoare (şi deci deopotrivă lui Arjun şi Philipose) că bărbatul care sforăie pe patul din mijloc „e doar vărul meu”. Trăiesc ca soţ şi soţie în Madras de trei ani.

— Cum s-a întâmplat, mă întrebi?

Tânăra domnişoară nu întrebase.

— Am învăţat împreună până în clasa a cincea. Mie îmi plăcea de el şi lui de mine. Dar eram veri, nu? Ce să facem? Pe mine, părinţii m-au măritat. Abia în ziua nunţii mi-am văzut soţul prima oară. Arătos, ten deschis la culoare, ca tine. Dar după căsătorie, descopăr că e doar un copil. Pe dinafară arată normal. Pe dinăuntru, are numai zece ani. Doi ani mai târziu, eu sunt tot virgină. El nu ştia ce să facă!

Socrii dăduseră vina pe Meena. Când vărul ei, care îşi croise o viaţă prosperă în Madras, venise în vizită, cei doi se îndrăgostiseră şi fugiseră împreună.

Anonimatul unei călătorii cu trenul, îşi spune Philipose, îndeamnă la asemenea confesiuni intime între necunoscuţi. Sau conferă libertatea de a născoci unele. „Dacă mă vor întreba şi pe mine cine, unde şi de ce, o să inventez ceva. Dacă vor vrea o poveste, exact asta vor avea. Dar care să fie povestea mea?"

— Eu? Cred că şi eu am fugit de ceva, răspunde tânăra domnişoară la întrebarea Meenei, iar ceilalţi sunt uimiţi.

Nu e surprinzător faptul că o fată de vârsta studenţiei călătoreşte neînsoţită. Atmosfera de comuniune dintr-un compartiment de clasa a treia este mai sigură decât cea de la clasa întâi (clasa a doua nu există), unde cuşetele individuale au uşi care se încuie, femeile fiind astfel vulnerabile în faţa oricărei persoane care izbuteşte să intre.

— Călugăriţele de la colegiu nu mă aveau la inimă, continuă ea. Poate fiindcă nici eu nu le aveam pe ele.

— Dar mama şi tatăl tău?

— Mama nu mai trăieşte. Tata nu va fi prea mulţumit.

Philipose e încântat când îşi dă seama că sunt amândoi într-o situaţie similară. Mărturisirea ei mai atenuează amărăciunea întoarcerii lui la Parambil. Numai că tânăra domnişoară îşi gestionează mai bine întoarcerea. Observă cruciuliţa de la gâtul ei; probabil că este o creştină a Sfântului Toma, deşi întreaga conversaţie de până acum, între pasageri din Madras, Mangalore, Vijayawada, Bombay şi Travancore, s-a desfăşurat în engleză.

Meena ţâţâie din buze în semn de compasiune.

— Dar de ce ai mers la colegiu? O pierdere de vreme. După măritiş n-o să mai conteze.

— Sper că aşa o să gândească şi tata. Dar nu sunt gata să mă mărit, Meena. Încă nu.

Nu peste mult timp, Meena se culcă, astfel că mai rămân treji doar cei trei amatori de prizat tutun. Patul lui Philipose e chiar bancheta pe care stau acum; deci se poate culca doar când se hotărăsc şi ei s-o facă. Creionul tinerei domnişoare zboară pe paginile gălbui ale unui caiet de două ori mai mare decât al lui. Philipose îşi doreşte ca Arjun să se retragă în patul său, însă omul face calcule pe un formular de curse. Dar sigur că, dacă Arjun s-ar culca, el ar trebui să-şi adune curajul să vorbească singur cu tânăra domnişoară. Stiloul lui scrie cu o cerneală sclipitoare, dând glas unui dialog interior care poate că a existat tot timpul în sinea lui. E ceva incitant. De ce a făcut „Băietanul-Cerneală", aşa cum îl numeşte Koshi *Saar*, această descoperire atât de târziu? Oare câte idei s-au volatilizat în neant fiindcă nu au fost consemnate în scris?

O bucată de hârtie împăturită cade din caietul lui. E o listă a posibilelor cariere profesionale pe care le-a luat în calcul, unele care nu necesită nici şcolarizare şi nici un auz normal. Îi revine în minte o amintire dureroasă: noii lui colegi întorcându-se şi uitându-se la el: „Trezeşte-te! Nu pe tine te strigă?" Descurajat, pune hârtia deoparte. La urma urmei, a tăiat din listă toate carierele pe care le scrisese. Da, fusese conştient şi înainte de colegiu că nu are auzul la fel de bun ca al altora, dar în lumea izolată a gimnaziului, stând în prima bancă şi atât de aproape de profesori încât le simţea stropii de salivă, se descurcase. Toată viaţa de până acum, handicapul pe care îl simţise ca fiind real fusese antagonismul său cu apa. Auzul, niciodată.

*

Tânăra domnişoară se ridică şi se duce să se spele. Arjun urcă în patul de la mijloc şi în curând începe să sforăie. Philipose trebuie să-şi ia bagajele din patul tinerei domnişoare, ca să se poată culca şi ea. Coboară lada cu radioul şi o aşază pe bancheta lui. Apoi se luptă cu cufărul plin de cărţi, trăgându-l până la margine, dar când îl înclină, ca să-l apuce, cufărul ameninţă să se răstoarne peste el. Două mâini puternice – ale tinerei domnişoare – îi vin în ajutor şi amândoi

reuşesc să-l coboare pe banchetă. Ea zâmbeşte larg, de parcă împreună ar fi săvârşit o ispravă supraomenească, apoi aşteaptă.

— Pentru puțin, spune apoi, privindu-l în ochi.

A uitat să-i mulțumească! Din cauza apropierii de ea; învăluit în parfumul pastei ei de dinți cu mentă, a uitat de buna-creştere, a uitat de toate.

— Scuze... adică, mulțumesc. Şi îți mulțumesc fiindcă i-ai dat voie hamalului...

I se pare foarte intim s-o privească drept în ochi. Niciodată n-a mai păstrat atât de îndelung contactul vizual cu o femeie din afara familiei. Simte că trenul e suspendat undeva în spațiu.

— Cufărul ăsta parcă e plin cu cărămizi, remarcă ea.

— Da, am luat toate cărțile pe care mi le-am permis.

„A zis oare cărți, sau cărămizi?"

— Iar în cufărul de colo sunt altele, adaugă el arătând spre bagajul de sub banchetă, cel care răsturnase valiza Meenei.

Ea analizează informația primită.

— Şi în ladă sunt tot cărți?

— Nu. Un radio. Vezi tu, mă duc acasă din motive similare cu ale tale, spune el pe negândite.

Ce s-a întâmplat cu planul lui de a născoci o poveste?

— Nu de călugărițe, dar şi eu am fost alungat de la colegiu. Probleme cu auzul... susțin ei. Dar nu-i nimic. Probabil că e mai bine aşa.

E şocat de propria-i mărturisire.

Ea încuviințează.

— Şi eu la fel. Studiam economia gospodăriei, îi explică şi schițează o mică strâmbătură, izbucnind în râs. Pe care o poți studia foarte bine acasă, în gospodărie! Totuşi, aş fi rămas la colegiu. Dar n-a fost să fie pentru mine.

— Îmi pare rău.

— Să nu-ți fie. Cum ai zis şi tu, e mai bine aşa.

— Păi... Pentru ce voiam eu să studiez – literatura – nu era nevoie să merg până la Madras. Nu voi lăsa asta să mă

oprească. Tot ce ştiu e că-mi place să învăţ. Îmi place literatura. Cu ajutorul cărţilor de aici, voi putea să navighez pe mări, să vânez o balenă albă...

Ea priveşte în jos.

— Spre deosebire de Ahab, tu ai ambele picioare.

Deci ştie despre cartea lui preferată! Îi urmăreşte şi el privirea în mod automat, ca pentru a confirma că, într-adevăr, are ambele picioare. Şi râde.

— Da, spune cu emoţie în glas. Sunt mai norocos decât Ahab. Am fost frânt şi îndoit, dar sper că asta m-a adus într-o formă mai bună.

Ea se gândeşte câteva clipe.

— Bravo ţie! spune într-un târziu. Iar cu radioul, lumea întreagă vine la tine, nu-i aşa?

Niciodată n-a mai vorbit atât de mult cu o fată de vârsta lui. Privirea nu i se dezlipeşte de pe buzele ei. L-a întrebat ceva. El a pomenit deja despre Ahab. Şi despre Dickens. Se teme să nu pară prea încrezut. Ar trebui să facă o glumă. Dar dacă va părea prostească? În plus, nu-i vine în minte nici una. Deschide gura să vorbească, să spună ceva... dar Dumnezeu să-l ajute, e atât de frumoasă, cu ochii de un cenuşiu-deschis... Tânăra domnişoară îi vede parcă fiecare gând care-i roieşte prin minte. Creierul lui intră în vrie şi se blochează, când tot ce ar trebui să spună e „da”.

— Ei, atunci noapte bună, murmură ea. Se apropie de scară, pune un picior pe prima treaptă şi se opreşte. Despre *Marile speranţe* era vorba?

— Da! Da, despre *Marile speranţe*. Estella!

— Te rog, poţi s-o mai spui o dată?

— Indubitabil, pot.

O clipă mai târziu, ea izbucneşte în râs. Se uită vinovaţi la Arjun care doarme, apoi fata se apleacă şi şopteşte:

— Atunci, *vrei*, te rog, s-o mai spui o dată?

— Am fost frânt şi îndoit, dar sper că asta m-a adus într-o formă mai bună.

Ea îi zâmbeşte în chip de mulţumire şi înclină din cap încet. Apoi faţa îi dispare din câmpul lui vizual.

Philipose îi priveşte tălpile, catifelate şi moi, urcând pe scară, urmate de poalele sariului din bumbac şi de jupa lucioasă de dedesubt. Trupul ei dispare din vedere, însă imaginea persistă – cea fugar întrezărită a călcâiului, a dedesubtului degetului mare, a celorlalte degete alături, ca nişte puişori ţinându-se de mamă. O fierbinţeală i se iscă în abdomen şi se întinde încet până în membre. Se trânteşte pe banchetă şi loveşte cu capul în barele de la fereastră, având totuşi grijă să nu facă zgomot. „Idiotule! De ce n-ai vorbit mai mult cu ea? Ai întrebat-o măcar cum o cheamă? N-am vrut să fiu prea iscoditor. Cum adică «iscoditor»? Asta înseamnă să faci conversaţie!" Cu întârziere, îşi aminteşte o glumă: Cum îi spui unui malayali care nu te-ntreabă despre numele de familie, unde locuieşti, cât câştigi şi ce ai în punga din mână? Surdomut! „Ăsta eşti tu!"

Se aşază cât poate de bine lângă bagaj, fiindu-i imposibil să se întindă. Pune deoparte foaia de hârtie cu lista de posibile cariere tăiate, iar stiloul începe să-i alerge înainte şi-napoi pe paginile caietului.

„Probabil îşi închipuie că sunt genul de om care trage pe nas când trag şi ceilalţi, care mănâncă atunci când mănâncă alţii şi vorbeşte doar când i se vorbeşte. Dar nu sunt aşa! Te rog, tânără domnişoară, nu mă judeca după ezitările mele!" Dar a fost drept s-o judece el aşa cum a făcut-o, s-o considere sigură pe sine, dornică să întrebe despre lucrurile care o interesează, dar fără să se agite când cineva nu răspunde? E acut conştient de prezenţa ei deasupra, cu numai Arjun Railways între ei.

Când se trezeşte, e o lumină orbitoare şi un peisaj şocant de înverzit afară: câmpuri de orez inundate, cu ridicături de pământ înguste şerpuind printre ele, abia reuşind să zăgăzuiască apa în a cărei suprafaţă liniştită se oglindeşte cerul; cocotieri, la fel de mulţi şi deşi ca firele de iarbă; viţe încâlcite de castraveţi pe marginea unui canal; un lac împestriţat de bărci; şi o barjă maiestuoasă care trece printre

ambarcațiunile mai mici aidoma unei procesiuni în nava centrală a unei biserici. Nările lui simt miros de jaquier, peşte uscat, mango şi apă.

Înainte chiar ca mintea să-i înregistreze toate aceste lucruri, corpul – pielea, terminațiile nervoase, plămânii, inima – recunoaşte geografia sa natală. Niciodată până acum nu şi-a dat seama cât de importantă e. Fiecare colțişor al acestui peisaj fertil îi aparține; el însuşi e conținut în fiece atom al naturii din jur. Pe această fâşie de țărm binecuvântată pe care se vorbeşte limba malayalam, carnea şi oasele strămoşilor lui s-au infiltrat în sol, au pătruns în copaci, în penajul iridescent al papagalilor de pe ramuri şi s-au dispersat în adierea vântului. Cunoaşte numele celor patruzeci şi două de râuri care curg din munți, două mii de kilometri de căi navigabile hrănind pământul dintre ele, iar el este una cu fiece atom al lor. „Eu sunt răsadul din mâinile voastre", spune în sinea lui privind femeile musulmane în *mundu* şi bluze lor colorate cu mâneci lungi, cu eşarfe acoperindu-le părul, aplecate din talie aidoma hârtiei îndoite pe mijloc, înaintând la unison în orezării şi înfigând mlădițe noi în sol. „Orice ar fi să urmeze pentru mine, oricare mi-ar fi povestea de viață, rădăcinile care trebuie s-o hrănească se află aici." Se simte transformat ca în urma unei experiențe religioase, deşi nu are nimic de-a face cu religia.

Tânăra domnişoară se întoarce de la spălător şi, când Philipose dă să scoată cufărul şi lada de sub banchetă, îl opreşte; îşi face loc şi se aşază între el şi Arjun. Îşi pune ochelarii de soare cu colțuri ridicate, ca ochii de pisică, şi îşi înfăşoară eşarfa la gât, de parcă s-ar îmbărbăta pentru ceea ce urmează. Arjun e bărbierit proaspăt, a îmbrăcat o cămaşă apretată şi are pe frunte *namamul* lui Vishnu, al cărui trident se deosebeşte de cel al brahmanului mai vârstnic, care prin dispunerea lui orizontală indică venerarea lui Shiva. Liniile despărțitoare au fost trasate – vaishnavit versus shaivit – însă ambii bărbați zâmbesc.

— Jumătate din viaţă mi-o petrec în tren, îi mărturiseşte Arjun lui Philipose. Necunoscuţi aparţinând tuturor religiilor se înţeleg perfect într-un compartiment. De ce n-ar face la fel şi afară? De ce să nu ne avem bine cu toţii?

Apoi se uită pe geam şi înghite cu greu nodul din gât.

Philipose nu mai are timp să-i răspundă, fiindcă au ajuns la Cochin. Un hamal îi înşfacă unul dintre cufere, iar cel al Meenei ameninţă să plece cu radioul lui. În toată acea agitaţie, tânăra domnişoară îl bate pe umăr şi îi dă foaia de hârtie împăturită; probabil îi căzuse din caiet. Îşi ia rămas-bun de la el în tăcere, cu un zâmbet şi o uşoară înclinare a capului. „Succes", îi urează din priviri. Şi apoi dispare.

Odată urcat în autobuzul către Changanacherry, cu toate bagajele lângă el, se poate relaxa. Dar e furios pe sine însuşi fiindcă n-a întrebat-o pe tânăra domnişoară cum o cheamă. „Idiot ce sunt! Idiot!" Se izbeşte cu fruntea de spătarul scaunului din faţă. Ocupantul acestuia se întoarce şi se încruntă la el. Philipose scoate din buzunar foaia de hârtie, ruşinat la gândul că fata i-a citit lista de cariere. Dar în ea mai este o altă bucată de hârtie împăturită. Una de-a ei. Un portret. Îl înfăţişează pe el adormit, cu capul rezemat de geamul vagonului şi corpul răsucit într-o parte, lada cu radioul împungându-l în coaste. Are buzele strânse, şanţul subnazal reliefându-se în carnea de deasupra marginii stacojii a buzei de sus.

Nu suntem obişnuiţi să ne vedem sinele cel adevărat, îşi spune. Chiar şi în faţa unei oglinzi ne ajustăm trăsăturile astfel încât să corespundă aşteptărilor noastre. Dar tânăra domnişoară l-a redat cu desăvârşire: ambiţiile lui frânte şi anxietatea faţă de viitor. Totodată, i-a surprins şi hotărârea. Se simte încurajat de acest lucru şi chiar încântat văzând felul în care ea i-a reprezentat mâinile, una sprijinindu-se pe radio, iar cealaltă, pe cufărul cu cărţi. Poziţia lor îi redă curajul, încrederea în sine, sunt mâinile unui om hotărât. „Tatăl meu a defrişat o junglă; a făcut ceea ce alţii credeau că e imposibil. Eu nu mă voi lăsa mai prejos."

Cum se poate ca, în numai câteva tuşe de creion, ea să fi surprins toate astea, chiar şi adierea răcoroasă a primilor zori care îi amorţise o parte a feţei? Bine că n-a inventat cine ştie ce poveste şi i-a spus doar adevărul! Fiindcă ea ar fi văzut dincolo de minciunile lui.

În partea de jos a hârtiei, a scris:

Frânt şi îndoit, dar într-o formă mai bună. Succes!
Pentru totdeauna,
E.

Cândva, într-o altă viaţă, o elevă pe nume Elsie îl desenase pe când călătorise, pentru prima dată în viaţa lui, în Chevroletul tatălui ei. Fusese atât de preocupat atunci, atât de îngrijorat, ştiind că, aflând despre revărsarea râului, mama lui se temea probabil de ce era mai rău. O mult mai micuţă tânără domnişoară şezuse pe bancheta maşinii alături de el şi întinsese degetele ca să atingă mâna care izbutise să salveze viaţa unui copil. Lipise portretul acela în interiorul şifonierului său: era o imagine mai fidelă decât cea din oglinda de pe exterior.

Dacă tânăra domnişoară este chiar fiica lui Chandy, care a crescut şi e chiar mai talentată la desen, fără îndoială că soarta i-a readus împreună. Rememorează dialogul din tren şi felul în care arăta ea... zâmbetul ei tăcut de rămas-bun întipărit pentru totdeauna în amintirea lui.

Autobuzul se opreşte, iar şoferul coboară şi se duce în dosul unor tufişuri.

— Avea nevoie, nu-i aşa? bombăne o pasageră. Dacă bărbaţii ar şti prin ce trec femeile! „Am nevoie înseamnă să aştepţi!”

Mirosul celorlalţi călători – ulei de cocos, fum de lemn, sudoare, frunze de betel şi cocoloaşe de tutun – e sufocant şi îl readuce la realitate. Creştinii Sfântului Toma formează o comunitate relativ restrânsă, membrii ei rareori căsătorindu-se cu persoane din exterior. Chiar şi aşa, Chandy, cu Chevroletul lui, cu vasta plantaţie de ceai şi stilul de viaţă luxos, are mulţi,

mulți alți candidați la mâna fetei sale pe care să-i ia în considerare, toți fiind băieți extrem de bogați şi incredibil de realizați, sau cel puțin extrem de bogați. Şi ei, la Parambil, sunt înstăriți, dar nu se pot compara cu cei de la Thetanatt.

Autobuzul porneşte din nou, iar mişcarea declanşează o schimbare în atitudinea lui, deoarece l-a cuprins un nou sentiment de hotărâre. „Nu voi renunța la ea." Elsie e frumoasă, talentată, voluntară. Fără îndoială, a simțit conexiunea dintre ei, a simțit că au împărtăşit mai mult decât câteva fire de tutun. Trebuie să-l fi recunoscut imediat, deşi ea şi-a dezvăluit identitatea abia la finalul călătoriei. „Elsie, o să-mi fac un nume în viață. O să devin demn de tine! Şi atunci o voi trimite pe Ammachi Mare la mijlocitorul Aniyan, să propună o alianță. Cel mai rău lucru care se poate întâmpla e ca ai tăi să spună nu. Dar cel puțin voi fi încercat, iar tu vei şti că am făcut-o."

— Dar, Elsie, te rog să mă aştepți! Lasă-mi măcar câțiva ani răgaz.

Cei doi soți de pe bancheta din față se întorc şi se uită urât la el; probabil că a vorbit cu glas tare. Bărbatul îi spune consoartei lui:

— *Avaneu vatta.*

„Da, chiar sunt nebun. Nu poți porni la drum ca să-ți împlineşti obiectivele fără un dram de nebunie."

CAPITOLUL 43. ÎN CASA TA

1943, Parambil

În absența lui Philipose, Parambilul alunecă în dezordine. Shamuel cade când urcă într-un palmier în care nu avea ce să caute; glezna i s-a umflat cât o nucă-de-cocos. Stafia încărunțită din pivniță răstoarnă un borcan şi face un zgomot răsunător. Deja într-o dispoziție nervoasă, Ammachi Mare coboară pregătită să se ia la trântă cu ea, dacă e nevoie. Dar în beciul fără aer, înțesat cu pânze de păianjen, nu vede nimic nelalocul lui: borcanul era gol şi este intact. Îşi spune, cu forța convingerii, că spiritul se simte pur şi simplu singur. Se aşază pe un vas cu gura în jos şi începe să vorbească; parcă ar fi negustoreasa de peşte după felul în care descrie avalanşa recentă de calamități.

— De când s-a întors de la Cochin, Maestrul Propăşire este el însuşi, cel dintotdeauna, pe timpul zilei, dar când soarele apune, bea până nu mai ştie de el. Iar a noastră Cuviință *Kochamma* a alunecat în bucătărie şi şi-a rupt încheietura mâinii, dând vina pe Dolly *Kochamma* pentru că era grăsime pe podea. Dolly i-a răspuns în felul ei calm şi liniştit: „Data viitoare, dacă va vrea Domnul, poate că-ți vei rupe gâtul".

Ammachi Mare pleacă, după ce făgăduieşte să vină mai des.

După-amiaza, se surprinde aşteptându-se să-l audă pe Philipose, în virtutea obişnuinței, strigând „Ammachio!" când se întoarce de la şcoală. Acel „Ammachio" înseamnă că idei noi îi roiesc în minte aidoma mormolocilor în bălticele. Ce multe a învățat despre lume de la fiul ei! Hărțile pe care le-a desenat de mână acoperă un perete în camera lui, ilustrând locurile în care luptă şi pier trupele indiene. Tripoli, El Alamein – chiar şi numele sunt fascinante. La fel ca lui Bebe Mol şi Odat *Kochamma*, şi ei îi e dor de lecturile de seară, când stăteau toate trei pe patul de frânghie precum sturzii pe sârma de rufe, cu privirile ațintite asupra lui. În anul care trecuse,

interpretase două povestiri în malayalam scrise de M.R. Bhattathiripad şi o memorabilă dramă englezească, în care el jucase fiecare rol: regele asasinat, fratele lui care se căsătorise cu văduva şi fantoma regelui ucis. Când frumoasa Ofelia îşi pierduse minţile, împletind cununi de flori pe care să le atârne pe ramurile copacilor, şi căzuse în apele râului, femeile de la Parambil se agăţaseră una de alta. Rochia, întinsă pe suprafaţa apei ca un sari, o menţinuse la suprafaţă o vreme. Apoi însă, în ciuda rugăciunilor disperate înălţate la Parambil, se înecase. După plecarea lui Philipose, Odat *Kochamma* dăduse de ştire: „Mă duc în vizită acasă la fiul meu. E plictisitor aici fără băiatul nostru.” N-a rezistat mai mult de o săptămână.

Într-o dimineaţă senină şi însorită, la nici o lună după plecarea lui Philipose, îşi ia exemplarul din *Manorama* şi se aşază.

AVIOANE JAPONEZE BOMBARDEAZĂ MADRASUL. EXOD ÎN MASĂ AL POPULAŢIEI DIN ORAŞ.

Titlul o loveşte parcă în ochi; îşi simte gâtul de parcă ar fi băut leşie. Se ridică, vrând s-o ia la fugă spre fiul ei.

Bebe Mol se ridică şi ea şi exclamă:

— Copilul nostru vine acasă!

În ziar scrie că bombardamentele au fost în urmă cu trei zile. Un avion japonez solitar „de recunoaştere” a zburat deasupra oraşului deja afectat de întreruperea curentului electric din cauza ploilor şi a lansat trei bombe în apropierea plajei. Sirenele de raid aerian n-au sunat, iar exploziile au rămas neexplicate: timp de două zile, cetăţenii n-au ştiut despre bombardamente, fiindcă posturile de radio nu avuseseră electricitate, iar armata nu voise să stârnească panică. Când vestea s-a aflat, teama de o invazie niponă a provocat un exod frenetic al locuitorilor din oraş.

„Dumnezeu să mă ajute, cum să-mi găsesc eu fiul?”

Bebe Mol sare-n sus şi-n jos entuziasmată, ceea ce-i distrage atenţia lui Ammachi Mare şi o scoate din sărite. În plus, o căruţă trasă de boi se apropie de casă, hodorogind. Ce-o mai fi acum? Expresia trudită a animalelor o oglindeşte pe cea a unicului pasager, care coboară şi rosteşte moale:

— Ammachio...

Ea îşi apasă palmele pe ochi. Are vedenii oare? Apoi, ea şi Bebe Mol se reped şi se agaţă de el, ca pentru a-l împiedica să plece iar. A slăbit şi e tras la faţă.

Philipose e uşurat, dar şi uluit.

— N-aveţi de gând să mă-ntrebaţi de ce m-am întors?

Ammachi Mare, care ţine încă ziarul în mână, îl loveşte cu el în piept, ca pentru a compara realitatea cu ştirea tipărită.

— Am văzut asta şi am crezut că mor. Dumnezeu te-a adus acasă ca să te salveze şi să mă cruţe pe mine.

Citeşte şi el articolul. Habar nu avusese.

În seara aceea, după ce Bebe Mol şi Odat *Kochamma* se duc la culcare, Ammachi Mare ia două pahare cu apă *jeera* fierbinte şi se duce în camera lui. Se aşază lângă el pe pat, aşa cum obişnuiau să stea înainte. Fără alte preparative, Philipose îi mărturiseşte că a fost eliminat de la colegiu. Şi îi povesteşte totul: întâlnirea cu profesorul în Gara Centrală, care s-a dovedit a fi un semn de rău augur. Faptul că nu şi-a auzit numele în sala de curs. Ea plânge pentru el, îşi doreşte să-l fi putut cruţa de asemenea suferinţe.

— Ammachi, îmi pare rău că te dezamăgesc.

— *Monay*, niciodată n-ai putea să mă dezamăgeşti. Mă bucur mult că ai venit acasă. Dumnezeu te-a auzit. Locul tău nu era acolo.

Cu ezitări, el îi arată conţinutul celor două cufere pline cu cărţi, incapabil să-şi ascundă entuziasmul. Şi apoi radioul, despachetat şi aşezat într-un colţ. E nerăbdător să-şi justifice achiziţiile.

— Undele radio sunt pretutindeni în jur, Ammachi, iar acum avem aparatul cu care să le captăm, să aducem lumea la noi. Ne mai trebuie doar curent electric.

— E bine, *monay*. Ai folosit banii cum se cuvine.

Stau amândoi tăcuți în lumina palidă a lămpii. Ea îl ține de mână – o mână atât de deosebită de a soțului ei, cu degete prelungi, mai asemănătoare cu ale ei. E ca şi când n-ar fi plecat nici un moment de acasă.

— Ammachi, mai e ceva.

„Dumnezeule, ce-o mai fi acum?" Dar pe chipul lui vede o expresie de emoție şi încântare, ca în ziua în care a venit cu romanul *Moby Dick*, strigând „Ammachio".

Îi povesteşte despre tânăra din compartimentul lui.

— Fiica lui Chandy? Cerule mare! Mi-o amintesc când era mică şi desena cu Bebe Mol. Ce coincidență! Cum mai e acum?

— Ammachi, e minunată! exclamă el cu însuflețire.

Îi relatează fiece detaliu al întâlnirii lor de parcă ar depăna o epopee mitică, de când a urcat în tren până când i-a dat ea desenul. Îi arată apoi portretul: fiul ei întorcându-se acasă, marcat de îngrijorare, înconjurat de bagaje.

— Ammachi, într-o zi o să mă însor cu ea, spune Philipose cu glas scăzut. Dacă va vrea Dumnezeu. Da, ştiu. Acum, că nu voi mai fi absolvent de colegiu, nu am perspective prea bune. Ca să nu mai pomenesc despre auz şi despre Tulburare. Dar o să reuşesc eu în ceva. Nu voi fi un ratat. Mă rog doar să nu se mărite înainte să am eu şansa să-i demonstrez că merit să mă ia de soț.

Ea îşi simte inima grea de îngrijorare.

— Ei nu i-ai spus nimic din toate astea, nu-i aşa? Despre căsătorie.

El clatină din cap.

După ce mama lui se duce la culcare, Philipose încearcă zadarnic să adoarmă. Habar nu avusese cine era tânăra domnişoară şi ratase prilejul s-o întrebe. Totul s-ar fi putut

sfârşi atunci şi acolo. Dar Elsie avusese grijă ca el să afle. Îşi pune toate speranţele într-o rugăciune: ca în seara asta să fie la fel de prezent în memoria fetei pe cât este ea într-a lui.

Poate că se gândeşte la el chiar acum, întrebându-se cum a fost întoarcerea lui acasă, aşa cum Philipose încearcă să-şi închipuie cum a întâmpinat-o tatăl ei. Dacă doi oameni se gândesc exact în acelaşi moment unul la celălalt, poate că atomii se contopesc alcătuind forme invizibile, ca undele radio, şi stabilesc o conexiune între ei. Faţa ei frumoasă îi persistă în imaginaţie când îl cuprinde somnul – un somn liniştit, care nu poate surveni decât acasă la el, în patul lui, pe pământul de la Parambil, acolo unde s-a născut.

CAPITOLUL 44. UN ȚINUT AL BELȘUGULUI

1943, Parambil

Philipose a avut noroc că a plecat din Madras atunci când a făcut-o. În ziare scrie că gările și stațiile de autobuz sunt pline ochi de oameni care vor să fugă. Se întreabă dacă și colegii lui au părăsit orașul. La Madras, totul a rămas în suspensie. El însuși e în suspensie.

S-a temut de faptul că va trebui să le explice tuturor de ce s-a întors acasă, însă acum nu mai e necesară nici o explicație. Teama de o invazie japoneză plutește peste Travancore. De pe o zi pe alta, prețul orezului explodează. Orezul sud-indian e atât de apreciat, încât cea mai mare parte a lui pleacă la export; consumatorii din India trebuie să se mulțumească cu cel birmanez, importat. Dar după ce orașul Rangoon a fost cucerit de japonezi, importurile de orez au fost sistate, iar britanicii au confiscat orezul cultivat local, păstrându-l pentru armată. Așa se declanșează o foamete.

În scurt timp, războiul coboară din paginile ziarului *Manorama* și se apropie de casă șontâcăind, sub forma unui bărbat îmbrăcat cuviincios, cu un zâmbet sardonic – consecință a obrajilor atât de lipsiți de grăsime, încât par lipiți de craniu. Oasele umerilor îi sunt proeminente ca nucile palmierilor areca, și depresiuni adânci îi străjuiesc claviculele. Soția lui așteaptă la umbră, cu un copil mic în brațe. Bărbatul vorbește cu glas tremurat. Alungat de japonezi din Singapore, a venit acasă fără o lețcaie.

— Iertați-mă! În dimineața asta m-am întrebat: „Să-mi las oare copilul să moară fiindcă mândria mă împiedică să cerșesc?” Așa că cerșesc, dar nu bani vreau. Doar un dram de orez, sau apa rămasă de la fiert. Am trăit mâncând pleavă, dar s-a terminat și ea. Sânii soției mele s-au uscat ca ai unei bătrâne. Și are abia douăzeci și doi de ani.

În altă zi, apare un bărbat care vorbeşte în numele fratelui său tăcut. Soția fratelui şi-a luat copiii şi s-a aruncat cu ei într-un puț, ca să scape de soarta mai cruntă a înfometării. O fetiță a reuşit să scape şi e împreună cu ei, agățată de mâna tatălui, în timp ce unchiul ei le spune povestea şi cerşeşte de mâncare. Philipose identifică un miros nou: izul fructat, de acetonă, al unui corp care se hrăneşte din sine însuşi: mirosul inaniției.

Bântuit de aceste imagini, scoate în *muttam* cazanul mare din alamă rezervat pentru Onam şi Crăciun şi îl aşază pe cărămizi. Cu ajutorul lui Shamuel, găteşte un terci din orez şi kappa, în care amestecă banane şi ulei de cocos în loc de unt clarifiat. Pregăteşte apoi pachețele în frunze de bananier pe care să le poată oferi cu discreție anumitor sărmani; dacă s-ar duce vestea, lumea ar da năvală.

La câteva săptămâni după întoarcerea lui, membrii familiei lărgite se reunesc la Parambil după slujba de la biserică şi beau ceai. Philipose ascultă şi citeşte pe buze, urmărind conversația sumbră. Cei veniți în vizită nu duc lipsă de hrană şi vorbesc doar despre felul în care îi afectează situația actuală. Fără îndoială, şi la ei acasă au venit oameni flămânzi să cerşească.

— Ați aflat despre Philipose al nostru? întreabă la un moment dat Manager Kora cu obişnuitul său ton glumeț, ca pentru a-i binedispune pe toți ceilalți.

Respiră greu, şuierat, şi pronunță cuvintele sacadat pentru a putea trage aer în piept. Acum vorbeşte de parcă Philipose nici n-ar fi acolo, cu toate că se uită la el cu un zâmbet larg.

— A venit acasă cu un radio, continuă el. Dar problema e că radioul are nevoie de curent electric. *Aah!* Dacă nu e curent electric în Travancore, cum să fie la Parambil?

Pe Philipose, cuvintele lui îl scot din sărite. Tatăl lui Kora primise de la maharajah titlul onorific de „Manager”, pentru activitatea de voluntariat pe care o făcuse pe când locuia la Trivandrum. Tatăl se mândrise cu titlul, deşi unicul privilegiu

pe care i-l oferea era acela de a-l adăuga la numele său. Fiul insistă că titlul este ereditar, deşi în realitate nu e. Bietul lui tată girase un credit pe care îl luase Kora pentru o afacere care apoi falimentase, astfel că îşi pierduse proprietatea deținută în Trivandrum. Ar fi rămas pe drumuri dacă un văr de-al treilea – tatăl lui Philipose – nu i-ar fi dăruit un teren de casă în Parambil. După ce a murit părintele său, Kora s-a înființat imediat, împreună cu soția lui, pentru a-şi cere moştenirea; era în acelaşi an în care Maestrul Propăşire şi Shoshamma se întorseseră şi ei acasă. Kora era mai tânăr şi părea cel mai sociabil dintre ei; Philipose şi-a spus că el avea cele mai mari şanse de a reuşi în viață. Dar s-a înşelat. Kora încropeşte planuri unul după altul, însă nici unul nu se concretizează.

Toată lumea o iubeşte pe soția lui, Lizziamma, sau Lizzi, aşa cum o strigă cei mai mulți. Orfană, a fost educată la mănăstire până la bacalaureat. Plăcută la fire şi frumoasă, e imaginea vie a zeiței Lakshmi aşa cum e înfățişată în pictura lui Raja Ravi Varma, reprodusă în numeroase calendare. Varma era membru al familiei regale din Travancore. Inspirația de a-şi achiziționa o tiparniță i-a permis să distribuie pe scară largă copii ale picturilor sale. Într-una dintre ele a înfățişat-o pe zeița Lakshmi cu trăsături malayali distinctive: o față rotunjoară, îngerească, sprâncene groase, întunecate, încadrând ochii ca de căprioară, şi păr lung, ondulat, care îi ajungea până sub şolduri. Grație popularității şi simțului comercial acut al lui Varma, acest chip malayali al zeiței este cel întipărit în conştiința tuturor hinduşilor din India. Philipose e de părere că Lizzi habar nu are cât e de drăguță; e modestă, cu totul deosebită de soțul ei lăudăros. Ammachi Mare o iubeşte şi o tratează ca pe o fiică. Tânăra petrece mult timp în bucătăria mamei lui Philipose, iar când Kora e plecat peste noapte cu una dintre noile lui „afaceri”, doarme împreună cu Ammachi Mare şi Bebe Mol. Singurul lucru bun pe care-l poate spune cineva despre Kora este că-şi adoră soția; în ciuda tuturor defectelor lui, nu poți să nu admiri cât îi este de devotat.

— Kora, intervine Maestrul Propăşire, tu, care ai aşa o relaţie bună cu maharajahul, nu ştiai că în Trivandrum *este* curent electric? Diwanul a iniţiat o campanie de electrificare peste tot în Travancore.

Diwanul este şeful guvernului unui maharajah.

— Cine zice asta? ripostează Kora pe un ton provocator, deşi e limpede că nu ştie care e realitatea.

— *Chaa!* Deja sunt instalate generatoare termale în Kollam şi Kottayam! Şi eu, care credeam că tu eşti mereu cu degetul pe pulsul celor din Trivandrum!

Georgie, aşezat lângă fratele lui, intervine:

— Degetele lui Kora sunt în buzunarele celor din Trivandrum, nu pe pulsul lor!

Kora zâmbeşte forţat, se scuză şi pleacă. Philipose nu ştie dacă să se bucure fiindcă a fost pus la punct sau să-i pară rău pentru el. Dar „gluma" pe care a făcut-o încă îl enervează, deoarece ştie că banii cheltuiţi pe aparatul care zace nefolosit i-ar fi hrănit azi pe mulţi.

E bântuit de chipurile oamenilor flămânzi care vin la uşa lor în fiecare zi. Pachetele cu orez pe care le împarte sunt doar o nimica toată. „Trebuie să facem mai mult. Dar ce?" Îi vine în minte un plan şi apelează la ajutorul Maestrului Propăşire ca să-l pună în aplicare.

Construiesc lângă pontonul de acostare un şopron cu acoperiş din stuf şi împrumută de la casele din Parambil cazane mari, din cele pe care orice familie le păstrează pentru nunţi. Îl cheamă apoi pe Sultan *pattar*, bătrânul bucătar care găteşte la nunţi. Acesta e reticent, până când vede şopronul, stiva de lemne, cele patru vetre de foc şi cazanele lustruite. Se entuziasmează şi încropeşte un meniu ieftin, dar hrănitor, pe bază de *kappa*, fiindcă fiecare gospodărie poate dona câţiva tuberculi de tapioca.

Nu peste mult timp este inaugurat „Centrul Alimentar". Fiecare persoană primeşte pe o frunză de bananier o

grămăjoară de *kappa*, o alta de *thoren* din fasole mung, puțină lămâie verde murată şi o linguriță de sare. Sultan *pattar* este de nerecunoscut: proaspăt bărbierit, fără cămaşă, săltând pe vârfurile picioarelor şi lansând ordine către mica lui armată – copiii din Parambil veniți să dea o mână de ajutor la tăiat, răzuit, turnat şi curățat. *Pattar* îi distrează dansând cu paşi mărunți, sânii clătinându-i-se în vreme ce cântă în gura mare melodii deocheate.

În prima zi, hrănesc aproape două sute de persoane înainte să rămână fără provizii. Două săptămâni mai târziu vine în vizită un reporter care prezintă meniul simplu conceput de *pattar* ca fiind unul dintre cele mai bune din câte ştie el şi îl creditează pe Philipose cu ideea Centrului Alimentar, descriindu-l ca pe un tânăr care n-a suportat să vadă atâta suferință în jurul lui fără să facă ceva pentru a o alina. Philipose îl citează pe Gandhi: „Există în lume oameni atât de flămânzi, încât nu şi-l pot închipui pe Dumnezeu decât sub forma mâncării". Fotografia care însoțeşte articolul îi înfățişează pe Sultan *pattar*, Maestrul Propăşire şi Philipose stând în spatele armatei bucătarului, cel mai mic „soldățel" având doar cinci ani, iar cel mai mare, cincisprezece. Publicarea articolului atrage după sine donații, voluntari şi mai mulți oameni flămânzi. După exemplul lor, alte Centre Alimentare se deschid în alte zone din Travancore.

La sfârşitul fiecărei zile, Philipose scrie în caietele lui, încercând să redea conversațiile pe care le aude la Centrul Alimentar, poveşti marcate de suferință şi sacrificiu, dar şi de eroism şi generozitate. E surprins de capacitatea oamenilor de a da dovadă de umor în fața suferințelor. Scrisul este un exercițiu, nu o relatare jurnalistică, aşa că poate îngemăna mai multe persoane într-una singură, poate inventa elemente care nu existau în povestea originală şi poate construi propriile lui finaluri – neficțiuni, aşa cum numeşte el acest gen literar. Se gândeşte deseori la Elsie când scrie; face şi ea oare acelaşi lucru cu cărbunele, încercând să dea un sens acestor timpuri

nesigure? Studiază cu meticulozitate articolele şi eseurile pe care le admiră în revista săptămânală a ziarului *Manorama*. Ceea ce scrie el pare altfel. Decide să înscrie una dintre neficțiunile lui la un concurs de povestiri organizat de *Manorama*.

RUBRICA DE DUMINICĂ: OMUL PLAVU
de V. Philipose

E oare posibil să confunzi un om cu un jaquier – un plavu*? Da. Mi s-a întâmplat mie. Eu sunt un om obişnuit, nu un povestitor, astfel că vă voi oferi sfârşitul încă de la început. (De ce nu începe totuşi fiecare poveste cu sfârşitul? De ce să avem mai întâi Facerea, Cartea lui Sofonie şi mai ştiu eu ce, când putem începe cu Evangheliile?) Dar povestea aceasta începe la Centrul Alimentar. Nu-i spuneți Centrul Foametei, fiindcă guvernul susține că nu există foamete, indiferent ce vedeți voi cu ochii voştri. După plecarea tuturor celorlalți, a venit un bătrân slab ca un creion, ducând un* chakka[65] *uriaş, mai mare decât el însuşi. Să le dați mâine copiilor să mănânce, ne-a spus. Dacă aveți un bucătar bun, puteți prepara un* puzhukku *gustos. Frate, i-am răspuns, să mă ierți, dar tu însuți îmi pari flămând; de ce vrei să dăruieşti acest* chakka*? Ha, a exclamat el, nu eu îl dăruiesc, ci* plavu*! Natura e generoasă. Mi-a trecut prin minte să-i spun că, în cazul ăsta, lasă* plavu *să trimită şi nişte orez cu murături. A doua zi, omul a adus un* chakka *şi mai mare. De departe, părea o furnică ducând o nucă-de-cocos. I-am zis: Frate, mănâncă nişte* puzhukku *înainte să pleci. A refuzat. Cine refuză o masă în vremurile astea? Frate, i-am mai spus, cum se poate ca un om atât de slab să care greutăți atât de mari? Care e secretul tău? Iar el a răspuns: Secretele sunt ascunse în cele mai vizibile locuri.*

---

[65] Numele fructului de jaquier în limba malayalam.

În ziua aceea am trecut pe lângă celebrul nostru plavu Ammachi*, mama tuturor jaquierilor, chiar arborele în a cărui scorbură s-a ascuns de duşmani maharajahul nostru, Marthanda Varma, cu secole în urmă. Da, voi susţineţi că acest copac legendar e în satul vostru, însă vă înşelaţi. Aici se află, dar haideţi să nu ne contrazicem. Oricum, am auzit o voce spunând: Ai venit să-mi afli secretul? Am recunoscut glasul bătrânului, dar n-am văzut pe nimeni. Arată-te, i-am cerut, iar el a zis: Te uiţi chiar la mine.*

Dacă v-aş spune că se sprijinea de copac, m-aţi înţelege greşit. De fapt, se sprijinea în *copac. Pielea lui era scoarţa trunchiului, iar ochii îi erau nodurile din lemn. Când a început foametea, mi-a spus, eu nu mai aveam orez. M-am rezemat de acest* plavu *şi am aşteptat moartea. Scoarţa era aspră, dar de ce m-aş plânge? mi-am zis. În curând voi părăsi această lume. După câteva ore m-am lipit mai tare de copac. Era confortabil, de parcă mă odihneam la sânul lui Ammachi a mea. Oh, falnice* plavu*, dacă poţi face fructe atât de mari chiar şi pe secetă, nu poţi oare să mă hrăneşti şi pe mine? Iar* plavu *a răspuns: De ce nu? Aşa se face că mă aflu acum aici.* Plavu *îmi dăruieşte tot ce am nevoie. Natura e generoasă. Bătrâne, l-am întrebat, dacă natura e generoasă, atunci de ce e foamete? Iar el a zis: Vinovată e firea omenească, cea care îi face pe negustori să strângă provizii şi pe Churchill să ne ia orezul pentru soldaţi, în timp ce noi murim de foame. Şi nu-ţi lipseşte tovărăşia umană, trăind singur aici? l-am mai întrebat, iar el a zâmbit. Cine zice că sunt singur? Uite acolo, la* plavu *acela mic – îl vezi pe* Kochu *Cherian? Iar aici, alături de mine, o vezi pe Ponnamma? De ce nu vii şi tu să stai lângă noi? Natura ne dă tuturor.*

Prieteni, am fugit cât m-au ţinut picioarele. De ce să-mi fie ruşine s-o spun? Dragă cititorule, morala este aceasta: dăruieşte şi tu la fel de generos cum dăruieşte natura. Şi uită-te bine la

plavu *al tău, fiindcă secretele sunt ascunse în cele mai vizibile locuri.*

„Omul Plavu" câştigă premiul întâi şi este singura, dintre cele trei povestiri laureate, care ajunge să fie publicată. Philipose consideră că acest lucru este un semn. În răstimp de numai câteva luni, numele i-a fost menţionat în *Manorama* ca iniţiator al Centrului Alimentar, iar acum povestea lui apare în revistă. Poate că asta e adevărata lui vocaţie, să fie redactor de ziar. Succesul lui nu opreşte remarcile meschine ale unora ca Manager Kora, despre faptul că el nu s-a mai întors în Madras. În plus, nu tuturor le-a plăcut „Omul Plavu" – Cuviinţă *Kochamma* zice că este o blasfemie. Însă pentru Philipose, importantă este părerea unui singur cititor – cel pentru care scrie. Se roagă ca Elsie să fi citit povestirea şi speră ca ea să vadă că el e îndoit, dar nu frânt.

A trecut deja mai mult un an de când a revenit din Madras, însă rana lăsată de perioada petrecută acolo încă nu s-a închis. După ce i-a fost publicată prima povestire, editorul de la *Manorama* a vrut să mai vadă şi altele, dar i-a respins trei una după alta, înainte s-o publice pe cea de-a patra, cu supratitlul „Rubrica Omului Obişnuit". Lui Philipose, titlul îi sugerează că ar putea deveni un colaborator permanent, deşi nu-l încântă formularea aleasă de editor – cine vrea să fie considerat doar „obişnuit"?

În acel an şi în următorul, Philipose publică alte câteva neficţiuni. Scrierile sale sunt apreciate, judecând după scrisorile primite de la cititori, deşi malayalii pot găsi mereu nod în papură, şi o fac şi acum. Totuşi, nimic nu-i pregăteşte nici pe el şi nici pe cei de la ziar pentru tumultul care se iscă după publicarea unei povestiri intitulate „De ce nici un şobolan care se respectă nu lucrează la Secretariat". Naratorul este un şobolan răpit care într-o noapte se târâie cu greu până într-una dintre marile clădiri guvernamentale şi e încântat să vadă că nu mai sunt semeni de-ai săi acolo, care să-i facă

concurență. A doua zi dimineață vin la lucru angajații Secretariatului:

Acest uriaş spațiu deschis trebuie să fie un loc de închinăciune, mi-am spus eu. Dumnezeu e undeva sus, nevăzut. Ventilatoarele din tavan sunt o manifestare a lui Dumnezeu, fiindcă se află chiar deasupra marilor preoți (numiți „înalți funcționari"). Cu cât mai joasă e casta din care faci parte, cu atât mai departe de ventilatoare eşti aşezat. Şi munca în ce constă? Aah*, am avut nevoie de ore bune ca să înțeleg, deşi era cât se poate de limpede: munca presupune să stai jos. Vii dimineața, te aşezi şi te zgâieşti la dosarele pe care le ai în față, făcând o mutră lungă. Într-un târziu pui mâna pe pix. Când marele preot se uită spre tine, iei primul dosar şi desfaci şnurul care leagă hârtiile. Dar imediat ce el iese din încăpere, vă repeziți toți, tu şi colegii, vă strângeți lângă biroul lui, sub ventilator, şi începeți să spuneți glume. În asta constă munca.*

Sindicatul Funcționarilor ia o poziție dură față de articolul lui Philipose şi cere capul Omului Obişnuit; agitația nu face însă altceva decât să atragă mai mulți cititori. Publicul (la fel ca Sindicatul Jurnaliştilor şi al Reporterilor) este de partea autorului, fiindcă nu există cetățean în Travancore care să nu se fi lovit de birocrație şi să nu fi plecat de la Secretariat dezamăgit. Maestrul Propăşire este unul dintre puținii care au răbdarea şi abilitatea de a se lua la trântă cu hârțogăraia; bătălia chiar îl încântă.

Un cititor îşi anunță prezența seara târziu, cu o chemare ca un tril în crescendo, ca râsul unei femei gâdilate. Philipose îl întâmpină pe Joppan altoindu-i un pumn zdravăn în umăr.

— Asta e fiindcă de atât timp n-ai mai venit să mă vezi!

— *Aah*, şi te simți mai bine acum?

Joppan e la fel de voinic ca întotdeauna, scund şi vânjos, cu umeri la fel de largi pe cât îi e zâmbetul. Într-o mână ține o sticlă cu rachiu de palmier, iar cu cealaltă îşi loveşte şi el prietenul.

— Iar *asta* e fiindcă sunt ultima persoană care a aflat că de atâta vreme eşti comunist.

— Asta sunt? replică Philipose masându-şi umărul.

— Nu tu ai înfiinţat Centrul Alimentar? Ţi-a păsat suficient ca să faci ceva. Sunt mândru de tine. Vladimir Lenin spunea: „Presa nu trebuie să fie doar un agitator colectiv, ci şi un organizator colectiv al maselor". Aşa că, vezi, prin cuvintele şi faptele tale, eşti un revoluţionar!

— Aah, perfect! Acum pot să dorm mai bine. Dar tu ce mai faci, Joppan?

Tânărul ridică din umeri. La fel ca toate afacerile din zonă, cea a lui Iqbal cu şlepul s-a înţepenit. Iqbal nu-l mai poate plăti, însă fiindcă îi este ca un fiu, îi asigură mâncarea.

— Uită-te la mine, spune Joppan. Vorbesc şi scriu în malayalam şi citesc în engleză. Pot să ţin contabilitatea. Ştiu căile navigabile de aici ca pe buzunarul meu. Dar acum sunt norocos dacă pot munci cu ziua când şi când. Seara, particip la şedinţele de partid. Măcar mintea să mi-o hrănesc, dacă nu şi burta. Dorm pe şlep, căci dacă mă duc acasă, nu fac altceva decât să mă cert cu tata.

— Nu te mai poţi aştepta să se schimbe acum.

Joppan oftează.

— El şi Amma vor să mă însor, îţi vine să crezi una ca asta? Eu abia dacă pot să mă întreţin pe mine! exclamă el şi râde. Poate c-o să mă-nsor, ca să fie ei mulţumiţi. Nimic altceva din tot ce fac nu le convine.

Vorbesc ca în vremurile trecute, până după miezul nopţii, când Joppan se ridică să plece, rumen la faţă după rachiul din care el a băut cea mai mare parte.

— Cât despre Centrul Alimentar... Am vorbit serios, Philipose, sunt mândru de tine. Salvezi vieţi. Dar gândeşte-te la asta: dacă nimic nu se va schimba, dacă oamenii nu vor avea cum să scape de sărăcie, dacă pulayarii nu vor putea deţine niciodată pământ şi nu-şi vor putea lăsa bunurile copiilor, când va lovi următoarea foamete, aceiaşi oameni vor sta la

rând să primească de mâncare. Şi va fi nevoie de oameni ca tine care să le-o ofere.

Acest gând îl ține treaz pe Philipose până târziu în noapte.

Câteva săptămâni mai târziu, Ammachi Mare anunță că Joppan urmează să se însoare a doua zi.

— Cum? Nu se poate! Mie nu mi-a spus nimic. Ne-a invitat şi pe noi?

— Nu Joppan trebuia s-o facă. Ne-a invitat azi Shamuel. Iar eu îți spun ție acum. Uite ce e, continuă Ammachi Mare văzând expresia lui siderată, nu e o căsătorie pusă la cale de luni bune. Probabil că abia s-a stabilit.

— Şi unde e nunta? La biserica lor? Mă duc şi eu.

— Nu vorbi prostii! Nu aşa merg lucrurile.

— Oricum, eu mă duc! insistă el îmbufnat. Joppan o să se bucure să mă vadă.

— Ba nu, nu te duci, replică mama lui cu fermitate. Familia lor e prea importantă pentru noi. Nu-i pune într-o situație stânjenitoare doar fiindcă nu înțelegi care ți-e locul.

După nuntă, tinerii însurăței şi părinții mirelui vin în vizită, aducând dulciuri pregătite cu *jaggery*. Joppan dă mâna cu Philipose, zâmbind stingher.

— Ți-am zis eu c-o să mă-nsor, îi şopteşte.

— Ai zis că *poate* o să te însori!

Mireasa lui, Ammini, e sfioasă şi îşi ține capul acoperit, astfel că Philipose nu-i poate vedea bine chipul. Shamuel e vesel de parcă toate grijile lui ar fi luat sfârşit; îşi ține fiul de mână cu un gest afectuos. Ammachi Mare le oferă tinerilor soți trei suluri de bumbac, un set nou de vase din alamă şi un plic gros. Cu palmele împreunate, Joppan se apleacă să-i atingă picioarele, dar ea îl opreşte. Shamuel şi Sara pipăie darurile ca nişte copii încântați. Philipose e impresionat de câtă dreptate a avut mama lui.

După plecarea oaspeților, Ammachi Mare îi spune că i-a dat lui Shamuel o parcelă de teren dreptunghiulară, în spatele

celei pe care e casa lui, ca să construiască acolo o locuință separată pentru Joppan şi soția lui ori să le-o dea tinerilor aşa cum e.

La un an şi patru luni de când şi-a lansat Maestrul Propăşire campania de petiții, rețeaua de curent electric ajunge la oficiul poştal din Parambil de la o substație aflată la trei kilometri distanță. Doar patru familii sunt dispuse să suporte costul extinderii.

— Când ceilalți vor decide că vor şi ei curent electric, spune Maestrul, vor trebui să plătească o parte din costurile achitate inițial de noi, ajustată la rata de creştere a prețurilor. Poate că ne vom recupera chiar investiția.

La lumina becurilor de douăzeci de wați, locuitorii caselor electrificate sărbătoresc, în vreme ce vecinii lor cârcotesc. Pentru Philipose, expresia de pe fața lui Bebe Mol când aprinde „soarele mic" a meritat tot efortul. Insectele dau buzna din întuneric şi roiesc în jurul becului de parcă s-ar fi pogorât însuşi Mesia al nevertebratelor. Philipose deschide radioul care atât de mult timp a stat degeaba. Un glas de bărbat se revarsă în cameră, relatând ştirile în engleză, iar în acea clipă, cu mâna pe aparat, tânărul se simte împlinit. A adus lumea în pragul casei sale. Auzind glasul necunoscut, fără trup, Odat *Kochamma* vine în fugă şi în drum înşfacă de pe sârma de rufe ce-i cade în mână ca să-şi acopere capul – întâmplător, chiloții lui Bebe Mol. Philipose o vede oprindu-se în cadrul uşii şi făcându-şi semnul crucii cu bizarul obiect de lenjerie lățit pe frunte.

— Ridică-te, *monay*! îi cere ea sever. Un glas venit de nicăieri trebuie să fie glasul Domnului!

El îi explică, dar ea nu e pe de-a-ntregul convinsă. Philipose schimbă postul, pe unul ce difuzează muzică, iar Bebe Mol dansează până când vine vremea să meargă la culcare. După ore bune, el e tot aplecat asupra aparatului şi se simte aidoma lui Ulise navigând pe marea împânzită de paraziți a undelor radio. Pe un alt post, e o piesă de teatru care-l duce din

Parambil pe o scenă îndepărtată, şi murmură odată cu actorii cuvinte pe care le-a învățat pe dinafară: „Dacă e gata, sunt şi eu, acum sau oricând altă dată, numai să-mi fie tot de la îndemână”[66].

Ammachi Mare refuză să pună un bec în dormitorul ei sau în bucătărie. Îi e suficientă lampa cu ulei, veche prietenă credincioasă, cu piciorul ros de vreme, care a luat deja forma palmei şi a degetelor sale; i se par mângâietoare haloul ei auriu, umbrele lichide pe care le proiectează pe pereți şi pe podea şi mirosul fitilului ars. Preferă ca aceste elemente fluide ale nopților ei să rămână pe mai departe aşa cum sunt.

Înainte să se culce, îi duce fiului ei apă *jeera* fierbinte. Fața lui Philipose e iluminată de strălucirea eterică emisă de cadranul radioului. Lumea, îşi spune ea, merită curiozitatea, bunătatea lui sufletească şi articolele pe care le scrie. Cândva, a năzuit la o lume mai vastă decât tot ce-şi poate imagina ea, dar până la urmă s-a mărginit la cărți şi la radio. Ammachi Mare speră că ele îi sunt suficiente. „Doamne, spune-mi că asta e menirea fiului meu”, se roagă.

Philipose o vede, se întoarce şi exclamă:

— Ammachio!

Îi face semn să intre şi, pentru prima dată de ore bune, închide radioul. E roşu la față de încântare şi pare puțin emoționat. Ea se oțeleşte, aşteptând să afle ce nouă pasiune îl animă.

— Ammachi, vreau să trimiți după mijlocitorul *Aniyan*. Sunt pregătit.

---

[66] William Shakespeare, Hamlet, actul al V-lea, scena a II-a, traducere de Ion Vinea, Editura Litera, 2018, p. 210.

CAPITOLUL 45. LOGODNA

1944, Parambil

Mijlocitorul *Aniyan* este un om respectabil, cu părul negru ca smoala pieptănat pe spate la tâmple, care îi dă o înfățișare elegantă, aerodinamică. Aniyan înseamnă „frate mai mic”; numele care i-a fost dat la botez a fost de mult uitat. Nici nu zâmbește și nici nu se arată mirat când Philipose îi povestește cum a întâlnit-o pe Elsie în tren, deși nu se uită la Ammachi Mare.

Spre surprinderea lui Philipose, *Aniyan* știe exact cine e Elsie și că nu e căsătorită, sau „nu era alaltăieri”. Comunitatea creștinilor Sfântului Toma e mică în comparație cu cele ale hindușilor și musulmanilor din Travancore și Cochin, dar tot are sute de mii de membri risipiți în lumea întreagă. Mijlocitorii ca *Aniyan* sunt adevărate registre ambulante cu nume de case și arbori genealogici datând încă de la primii convertiți.

— Ei bine, o să vorbesc cu cei de la Thetanatt – cu Chandy adică, spune Aniyan în cele din urmă. Dacă e interesat, cum tu ai văzut deja fata, nu mai e nevoie de *pennu kaanal*.

Se referă la „vizionarea fetei” – întâlnire la care participă potențialii cuscri, dar nu întotdeauna și tânărul.

— Eu tot vreau un *pennu kaanal*, intervine Philipose.

Expresia mijlocitorului nu se schimbă. În meseria lui, chipul nu trebuie să dezvăluie nimic, oricâte provocări ar întâmpina.

— Dacă Chandy crede că încă n-ai văzut fata, atunci... e posibil.

— Și vreau să vorbesc cu ea, adaugă Philipose.

— Nu se poate.

— Insist!

Venele care șerpuiesc pe tâmplele lui *Aniyan* se umflă ușor. Mijlocitorul zâmbește vag și se ridică.

— Lasă-mă să-i prezint lui Chandy propunerea. Ăsta este primul pas.

— Uite ce-i, *Anichayan*. Eu o să mă însor cu ea. Gândeşte-te la asta ca şi cum ar fi ambele, *pennu kaanal* plus logodna. Aşa, sigur nu va fi o problemă să-i spun câteva cuvinte.

— Logodna are rolul de a plănui căsătoria. Nu e un prilej de a vorbi cu fata.

Înainte de sfârşitul săptămânii, *Aniyan* are veşti: Chandy este interesat. Pot pregăti *pennu kaanal*.

Dar Ammachi Mare are o nelămurire.

— Au întrebat despre JoJo? Sau despre Bebe Mol? Despre apă...?

Aniyan ridică o sprânceană.

— Ce e de întrebat aici? Un accident tragic a provocat un înec. Doar nu e o boală de minte în familie! Ori crize de epilepsie. Asta n-aş ascunde niciodată. Şi, Ammachi, mă crezi sau nu, există în comunitatea noastră mai multe Bebe Mol decât îți poți închipui. Nu e un impediment în calea unei alianțe matrimoniale.

Ammachi Mare se întoarce către Philipose:

— Dacă ajungeți să vă căsătoriți, trebuie să-i spui totul lui Elsie, înțelegi? Fără secrete.

Aniyan se uită la ei, aşteaptă şi pe urmă spune:

— Deci... Ammachi, veți veni, tu şi încă unul sau doi membri vârstnici ai familiei, la casa Thetanatt. *Aah*, poți să vii şi tu, *monay*, adaugă apoi, de parcă abia şi-ar fi amintit. Dacă nu vor fi alte obstacole, ziua aceea poate fi ziua logodnei, când vom stabili data nunții şi dota...

— Vreau puțin timp în care să vorbesc doar cu Elsie, îl întrerupe Philipose.

Aniyan se uită spre Ammachi Mare, dar înțelege de ce din partea ei nu va primi nici un ajutor.

— Ei, poate după rugăciuni şi ceai...

— Între patru ochi?

— *Aah, aah*, între patru ochi, sigur. Dar cu toți ceilalți prezenți.

Ammachi Mare este așezată pe o canapea albă, imposibil de lungă, în casa Thetanatt, strângând în mâini ceșcuța și farfurioara cu bordură aurie. Fotografii înrămate ale celor decedați sunt agățate sus, pe pereți, una lângă alta și înclinate puțin în jos. E un obicei de dată recentă care ei i se pare sinistru. Răposata soție a lui Chandy se uită spre ei. Lângă ea se află portretul liniștitor al lui Mar Gregorios realizat de Ravi Varma. „Spune-mi că facem ceea ce trebuie", îi cere ea sfântului.

— *Ena-di?* Ce tot mormăi acolo? o chestionează Odat *Koch-amma* enervată. Bea-ți ceaiul!

Bătrâna e foarte mulțumită de faptul că a fost invitată, ca unul dintre bătrânii din familie, împreună cu Maestrul Propășire. Nici casa, nici ocazia n-o intimidează câtuși de puțin; toarnă ceaiul fierbinte în farfurioară („Altfel care mai e rostul ei?") și suflă în el.

— *Aah*, foarte bun ceai, trebuie să spun!

Mijlocitorul *Aniyan* nici nu bea, nici nu mănâncă; trăsăturile îi sunt la fel de liniștite ca apa unui lac, iar privirea i se plimbă prin încăpere, analizând viitorii potențiali clienți, chiar dacă deocamdată sunt sugari.

Ammachi Mare se uită spre Chandy, gazda lor afabilă, care discută cu Maestrul Propășire. „Philipose al meu unde o fi?" Fiul ei este un giuvaier, desigur, un tânăr cât se poate de eligibil, și va moșteni Parambilul, care cândva se întindea pe aproape cinci sute de acri. Dar tot nu se compară cu moșia lui Chandy, care, din câte i s-a spus, se află la câteva ore distanță și are mii de acri de teren cultivat cu ceai și arbori-de-cauciuc, pe lângă casa strămoșească de aici și celelalte proprietăți. Averea îi e vizibilă în piesele de mobilier și în cele două mașini de afară – una elegantă, cu botul lung și partea din spate aerodinamică, lucind ca un safir la intrarea în casă, și cealaltă, parcată în lateral, cea care l-a adus pe Philipose acasă în urmă

cu atâția ani, cu o platformă ataşată în spate. Chandy ar fi putut alege pentru Elsie fiul unui alt proprietar de moşie, sau un medic ori poate un perceptor districtual. Dar poate că i-a plăcut pur şi simplu de Philipose, şcolarul, când l-a întâlnit prima dată; i-a spus atunci că este un erou. Între timp, şcolarul şi-a făurit singur un nume scriind. Sau poate că Elsie (care încă nu şi-a făcut apariția) a fost la fel de insistentă ca el în legătură cu această căsătorie. Suspină privindu-şi fiul, atât de arătos în ciuda emoțiilor, cum stă drept, cu părul des aşezat în stânga şi-n dreapta cărării, *juba* albă subliniindu-i culoarea deschisă a pielii.

După rugăciuni, din nou sunt aduse ceai şi *palaharam* de o tânără în sari, verişoara lui Elsie, care apoi îl conduce pe Philipose până la una dintre cele două bănci de pe veranda spațioasă, unde toți oaspeții îl pot vedea foarte bine prin uşile deschise. În acelaşi moment, la unison, trei *ammachi* bătrâne din partea familiei de la Thetanatt, cu urechile atârnându-le de la greutatea bijuteriilor din aur, se ridică şi-i însoțesc. Fiece pliu al veşmintelor lor e călcat perfect, ascunzându-le spinările curbate, iar *chatta* fiecăreia este atât de apretată de la apa de orez în care au fost clătite, încât zici că se va rupe când se aşază pe cea de-a doua bancă şi apoi îşi potrivesc mai bine peste piept *kavani*-urile din brocart auriu.

Încruntată, Odat *Kochamma* îşi pune farfurioara cu zgomot pe masă şi iese pe verandă, trunchiul legănându-i-se la fiecare pas din cauza mersului crăcănat. Cele trei *ammachi* o privesc alarmate cum se apropie. Ea se înghesuie pe bancă alături de ele, făcându-şi loc cu coatele, şi spune:

— E loc destul. Dați-vă mai încolo!

Apoi ia o bucată de halva de pe farfuria pe care a adus-o verişoara, o adulmecă şi, încrețindu-şi nasul, îi dă drumul la loc pe farfurie, făcându-i semn fetei să plece şi lipsindu-le astfel de halva şi pe bătrânele *ammachi*. Acestea deschid gura să protesteze, dar Odat *Kochamma* le ignoră şi îşi clămpăneşte zgomotos dinții din lemn. Cele trei sunt nevoite să-şi învingă

cataracta şi să se uite pe după Odat *Kochamma* ca să-l vadă pe Philipose. Vorbesc mult prea tare fiindcă nu aud bine.

— Să stea de vorbă cu fata, zici? Pentru ce? Să vină când o fi nunta, asta-i tot ce trebuie să facă el!

— *Aah*, *aah!* Dacă vrea să-i spună ceva, are o viaţă întreagă înainte s-o facă, nu-i aşa?

— *Ooh*, *aah!* De ce să nu mai păstreze câteva cuvinte şi pentru când o fi bătrân? Măcar vorbe o să mai aibă, când nimic în rest n-o să-i mai meargă!

Umerii li se scutură de râs şi îşi ridică mâinile cu degete cocârjate ca să-şi acopere gurile ştirbe. Odat *Kochamma* se preface că nu le aude. Îi face scurt cu ochiul lui Philipose şi sloboade un pârţ, după care se uită acuzator la celelalte trei.

Philipose simte privirile tuturor aţintite asupra lui. Atmosfera e atât de groasă, încât ar putea desena litere în ea cu degetul. În cameră, mama lui lasă impresia că nu se simte în largul ei, părând şi mai mică pe canapeaua lungă, de pe care picioarele nu-i ajung până pe podea. Apoi, capetele şi privirile celorlalţi se întorc, iar discuţiile încetează: probabil că a apărut Elsie. Se ridică în picioare şi îşi şterge încă o dată faţa cu batista. Inima îi bate atât de tare, încât Elsie i-ar putea urma bubuitul până la el.

E chiar mai frumoasă decât îşi amintea el din tren. E amuţit, incapabil măcar s-o salute. Se aşază unul lângă altul pe bancă. Sariul roşu cu albastru formează un fundal senin pentru mâinile ei lipsite de podoabe; nu poartă nici măcar o brăţară simplă. Degetele îi sunt subţiri şi lungi, ca pensulele şi creioanele cu care desenează. Parfumul gardeniei din părul ei i se pare îmbătător.

Îşi drege glasul ca să vorbească, dar îi observă degetele de la picioare ieşind de sub tivul sariului şi cuvintele i se evaporă. E transportat înapoi în tren, unde tălpile ei se zăresc fugar atunci când urcă scara patului.

Corzile vocale i-au amorţit. „Oh, Doamne, oare aşa e când te loveşte apoplexia?” Dă să-şi scoată batista, dar nimereşte în alt

buzunar; când scoate mâna, are între degete o monedă de un chakram pe a cărei față e imprimată imaginea lui Bala Rama Varma. O întinde către ea şi, o clipă mai târziu, moneda dispare. Îi arată ambele mâini, cu palmele în sus şi apoi în jos. „Vă rog să priviți cu atenție, doamnelor şi domnilor; verificați că n-am ascuns nimic.” Apoi duce mâna spre urechea ei, scoate la iveală moneda şi i-o aşază în palmă.

Una dintre *ammachi* îşi duce mâna la gură de parcă tocmai a fost martoră la un viol.

— Ați văzut?!

Celelalte nu văzuseră.

— *Aah*, a făcut el ceva! Şi-a pus mâna când ici, când colo!

— A fost magie, explică Philipose, căruia i-a revenit în sfârşit glasul.

Cuvintele i se revarsă de pe buze în engleză, ceea ce nu a fost o decizie deliberată, însă se dovedeşte a fi una bună, dacă e să aibă puțină intimitate. Elsie îi ia mâna şi o întoarce cu palma în sus.

— Ai mâini frumoase. Mâinile mi se par interesante, îi spune în engleză.

Tot în engleză vorbiseră şi în tren. Philipose îşi aminteşte glasul ei. Are un timbru domol, seducător, care îi impune lui să-i privească atent buzele.

— Le-am observat pe ale tale de prima dată când ne-am întâlnit, adaugă ea.

Philipose remarcă o mică pată de vopsea verde în palma ei. Pielea îi vibrează acolo unde l-a atins ea.

— Am caiete pline cu desene de mâini, continuă Elsie, iar el întreabă de ce. Fiindcă tot ce desenez sau pictez începe cu propriile mele mâini, aşa cred. Uneori am impresia că mâna este cea care conduce, iar mintea o urmează. Fără mâini, nu aş avea nimic.

— Eu am un caiet cu desene de picioare. Picioarele pot dezvălui caracterul. Dacă eşti rege sau episcop, îți împodobeşti

mâinile cu giuvaiere. Dar picioarele reprezintă sinele tău neînfrumusețat, indiferent de ceea ce susții tu că eşti.

Ea se apleacă să se uite la picioarele lor goale. Îşi aduce piciorul ei lângă al lui. Al doilea deget, doar puțin mai lung decât cel mare, unghiile transparente, luminoase şi unduirile încheieturilor – toate sunt mărturii ale firii ei artistice, îşi spune Philipose. Pe lângă al lui, piciorul ei pare mititel. Pielea ei o atinge pe a lui.

Cele trei *ammachi* mai au puțin şi explodează. Dacă ar avea un fluier, ar sufla deja în el.

— *Ayo!* Mai întâi a pus mâna! Acum îşi ating picioarele! Oare nu pot aştepta?

Elsie îşi înăbuşă râsul.

— Le-ai auzit?

El ezită.

— Nu pot distinge fiecare cuvânt, dar mi-am făcut o idee generală.

Engleza a fost o idee excelentă.

— Philipose, rosteşte ea de parcă i-ar încerca numele, privindu-l în ochi; sonoritatea îi dă fiori. Ai cerut să vorbeşti cu mine? întreabă zâmbind.

El se pierde în surâsul ei, aşa că răspunsul vine cu întârziere:

— Da, da, am cerut! Am încălcat o sumedenie de reguli cerând. Da, am vrut să vorbim. Sincer, pot să-ți spun de ce?

— Sinceritatea e mai bună decât nesinceritatea.

— După ce am... După tren... am sperat. Adică, mi s-a părut că soarta a vrut ca, după atâția ani, să fim în acelaşi tren, în acelaşi compartiment, pe aceeaşi banchetă... Şi ne-am despărțit prea repede. De atunci am... am visat cu ochii deschişi că ne vom căsători. Doar că eram un om care nu va absolvi colegiul. Frânt şi îndoit. Am muncit însă din greu, iar acum nu mai sunt nici frânt, nici îndoit. Când am ştiut asta, l-am chemat pe mijlocitorul *Aniyan*. Numai că îmi amintesc ce i-ai spus Meenei în tren, că nu erai pregătită pentru căsătorie.

Elsie, *eu* vreau să ne căsătorim. Şi am vrut să fiu sigur că şi... că şi *tu* vrei. Că nu te obligă nimeni s-o faci.

Ea cade pe gânduri o clipă, apoi se întoarce spre el şi zâmbeşte, răspunzându-i fără cuvinte: „Da, şi eu vreau".

— Oh, slavă Domnului! Mă temeam că tatăl tău va dori pe cineva ca... pe cineva mai...

— *Eu* am vrut asta. Te-am vrut pe tine.

E ca şi când tocmai l-ar fi sărutat. Simte că se prăbuşeşte în adâncurile privirii ei, în explozia de nuanţe căprui, cenuşii şi chiar albastre din irisurile ei. Îi vine să sară în sus de bucurie. Zâmbeşte către Odat *Kochamma*, care îi face cu ochiul, apoi se ridică de pe bancă aruncându-şi poalele *kavani*-ului pe un umăr şi în nasul celor trei *ammachi*. Cu fruntea sus, bătrâna se înapoiază la Ammachi Mare, luând în drum o bucată de halva.

— Sunt un om norocos, spune Philipose. De ce m-ai ales pe mine?

Acum ea e cea lipsită de cuvinte, mai reţinută decât îi stă în fire.

— E un secret? insistă el.

— Secretele sunt de obicei ascunse în cel mai vizibil loc.

Philipose e flatat: replica ei e finalul primei lui neficţiuni, „Omul Plavu".

— Vrei cu adevărat să ştii? Să-ţi spun *cu sinceritate*? întreabă ea tachinându-l, dar redevine serioasă şi continuă: Fiindcă sunt o artistă.

El nu înţelege.

— Ca Michelangelo adică? Sau ca Ravi Varma?

— Păi, cred că da... Dar, totodată, nu ca Ravi Varma.

— Atunci, cum?

— Ca mine însămi, răspunde ea fără să zâmbească. Dacă Ravi Varma ar fi venit pe lume ca fată, crezi că după căsătorie ar fi avut libertatea de a studia cu un dascăl olandez? Sau de a expune la Viena? Ori de a călători unde a vrut în India? Şi-a cumpărat o tiparniţă la Bombay. Înţeleaptă mişcare. De aceea

reproducerile lucrărilor lui se găsesc pretutindeni. A întâlnit cele mai frumoase femei ale epocii lui, maharani şi metrese, şi le-a pictat. Chiar s-a apropiat de una sau două dintre ele. Ceea ce vreau să spun, Philipose, e că dacă Ravi Varma ar fi fost femeie, Ravi Varma nu ar fi existat.

Înţelege la ce se referă ea, dar nu şi ce legătură ar putea avea cu el.

— Philipose, şi tu eşti artist, continuă Elsie, iar el se simte flatat din nou. Poţi să-ţi petreci cea mai mare parte a zilei făcând artă. Nimeni nu-ţi spune să nu scrii, sau când anume să scrii. Iar căsătoria nu va schimba acest lucru.

Aici n-o poate contrazice.

— Încă de când m-am întors acasă, tata a avut în minte alţi pretendenţi. Un băiat cu proprietăţi funciare... un altul care deţine ţesătorii în Coimbatore. I-am refuzat pe toţi. M-am gândit că, dintre toţi cei cu care aş putea să mă mărit, tu mi-ai lua în serios arta şi aspiraţiile, îi mărturiseşte Elsie cu o privire gravă. Am o situaţie materială bună. Tata nu mă forţează să mă căsătoresc. Dar dacă lui i se întâmplă ceva, toată averea, cu excepţia zestrei mele... *totul* îi revine fratelui meu. Aşa e legea în comunitatea noastră, nu? E nedrept, dar aşa stau lucrurile. Dacă aş rămâne nemăritată, după ce el n-ar mai fi, aş rămâne fără o casă. De asta e el atât de dornic să mă vadă măritată. Pentru viitorul meu.

— Şi bărbaţii sunt presaţi să se însoare. Pentru a le face pe plac rudelor, replică el gândindu-se la Joppan.

— Da, dar după nuntă nimeni nu-ţi va spune: „Lasă scrisul, Philipose. Datoria ta acum este să-ţi serveşti consoarta şi pe părinţii ei tot restul vieţii. Să ai grijă de bucătărie, să creşti copiii.” Fratele meu, adaugă ea cu o nuanţă de amărăciune în glas, va avea o viaţă aşa cum ar fi trebuit să am eu. Sper să nu şi-o irosească.

Privesc amândoi spre fratele ei. Are un burdihan rotunjit sub *mundu* dublu, de calitate; e umflat la faţă, cu cearcăne care în scurt timp vor deveni trăsături permanente. Ar putea fi luat

drept dublura puhavă a tatălui său, devenită astfel din aceleaşi motive, doar că la o vârstă mai mică: fumat şi prea mult alcool. Dar de pe chipul lui lipseşte umorul lui Chandy, lipsesc omenia şi vitalitatea lui. Simţindu-le privirile, fratele se uită în direcţia lor cu ochi goi, nesimţitori. „Nu e prea multă iubire frăţească între ei", se gândeşte Philipose.

Elsie îşi apropie capul de el.

— Îţi spun toate astea pentru că m-ai întrebat. E greu de explicat cât de mult îşi iubeşte o fiică tatăl; cel mai mare dar pe care i-l pot oferi e să mă căsătoresc. După aceea, voi deveni grija ta, nu a lui. Şi m-am gândit că, dacă tot trebuie să mă mărit, cine mă va respecta ca artistă şi îmi va permite să-mi împlinesc ceea ce cred eu că e menirea mea? Cred că tu eşti acela.

Philipose e flatat, însă cuvintele ei sunt în acelaşi timp şi puţin descurajante. Unde e *dragostea* în toată explicaţia asta? Unde e dorinţa? Ea pare să-i citească gândurile.

— Îmi pare rău dacă ceea ce ţi-am spus ţi se pare dezamăgitor. Suntem doar la *pennu kaanal*. Poţi să zici că ai venit, ai văzut şi nu e ceea ce-ţi trebuie ţie. Poţi să refuzi. Sau pot să refuz eu. Ai întrebat, aşa că ţi-am răspuns cu sinceritate.

Cu o sinceritate brutală! El ar fi avut oare curajul de a spune tot ce a spus ea?

— Elsie, ultimul lucru pe care mi-l doresc e să refuz...

— Când ţi-am făcut portretul în dimineaţa aceea, în tren, am crezut că pot vedea în sufletul tău. Nu mai eram şcolăriţa care stătea lângă tine pe bancheta maşinii. Iar tu nu mai erai băiatul curajos care a salvat un copil. Am văzut în tine un bărbat care se străduia să-şi găsească drumul în viaţă. Şi ţi l-ai găsit, îmi dau seama din articolele pe care le-ai scris. Când a venit propunerea de căsătorie, m-am bucurat. Mi-am zis: uite, un om care percepe lumea la fel ca mine. Care năzuieşte s-o înţeleagă aşa cum o fac şi eu. Spune-mi că nu m-am înşelat!

— Nu, nu te-ai înşelat. Şi trebuie să ştii că nu vreau să mă însor doar ca să fiu însurat. Vreau să mă însor *cu tine*. Iar când vom fi căsătoriți, voi face tot ce voi putea ca să-ți susțin arta. Cum aş putea să n-o fac?

Ea e încântată.

— Eşti sigur? Draga ta mamă speră că voi prelua eu treburile în bucătărie, că la mine vor sta cheile de la *ara*, că voi găti un curry de peşte gustos. Se va scandaliza când va veni negustoreasa de peşte şi eu nu voi şti să deosebesc un *mathi* de un *vaala*...

— Cum, nu ştii?! În cazul ăsta..., exclamă el şi se preface că se ridică să plece.

Sprâncenele se arcuiesc pe fruntea ei şi, o clipă mai târziu, Elsie izbucneşte în râs – un sunet cristalin, ca de clopoțel. Şirul perfect al dinților ei, limba şi cerul gurii îi dau lui Philipose o stare de amețeală.

— Elsie, câtă vreme vei râde aşa, nu-mi va păsa de altceva. Îți promit. Vei avea tot atât timp şi aceeaşi posibilitate de a te ocupa de artă pe cât voi avea eu pentru a scrie. Încă n-o cunoşti pe mama, dar e pâinea lui Dumnezeu! Va înțelege.

— Philipose..., murmură ea încet, recunoscătoare, lipindu-se de el cu capul plecat.

Se înclină şi el spre ea, susținându-i greutatea – la naiba cu bătrânele *ammachi*! Îşi simte brațul în flăcări acolo unde îl atinge pe al ei. Inima îi bate tare şi repede, nu de teamă sau panică, ci ca o recunoaştere a faptului că a găsit ceea ce căuta. E mândru de sine însuşi. Omul Obişnuit a reuşit ceva cu totul neobişnuit.

CAPITOLUL 46. NOAPTEA NUNȚII

1945, Parambil

După şase ani, războiul e aproape încheiat. Două milioane şi jumătate de soldați indieni vor fi demobilizați, inclusiv, pentru prima dată, sute de ofițeri indieni. În timpul Primului Război Mondial, britanicii n-au pregătit nici un ofițer din rândul indienilor, temându-se că ar instrui astfel viitori lideri ai rebelilor. Şi au avut dreptate. Acum, ofițerii indieni care se întorc acasă sunt oameni decorați pentru fapte de vitejie, oameni care au văzut soldați aflați sub comanda lor murind pentru eliberarea abisinienilor, pentru eliberarea francezilor şi, în general, pentru eliberarea Europei de sub jugul hitlerist. În momentul acesta nu vor accepta nimic mai puțin decât eliberarea Indiei. Britanicii fac prostia să anunțe că soldații indieni capturați de japonezi şi forțați, sub amenințarea decapitării, să se alăture Armatei Naționale Indiene a lui Subhas Chandra Bose vor fi judecați ca „trădători". Furia manifestată de indieni, soldați şi civili deopotrivă, e înspăimântătoare. Dacă o singură garnizoană se revoltă, nimic nu va mai opri prăbuşirea pieselor de domino. Cei două sute de mii de civili britanici de pe teritoriul Indiei riscă să fie măcelăriți peste noapte de cei trei sute de milioane de localnici.

În Travancore, un viitor mire ascultă radioul seară de seară, urmărind de la O. P. Parambil eliberarea Leningradului şi a Romei, a Rangoonului şi a Parisului. Adaugă noi coli pentru a extinde harta de pe perete, dar războiul din Pacific e imposibil de reprezentat cu acuratețe, la orice scară. Scrie numele alături de punctulețe: Guadalcanal, atolul Makin, Morotai, Peleliu. O sumedenie de oameni au murit pe insulițele acelea. Totul e cât se poate de absurd. Şi personal: unul dintre nepoții olarului s-a înrolat doar pentru bonusul de la recrutare şi pentru soldă; bietul de el a murit în Africa de Nord.

Împreună cu Maestrul Propăşire, Philipose hotărăşte să închidă Centrul Alimentar, deoarece accesul la hrană s-a îmbunătăţit constant. Nu-şi poate alunga senzaţia că soarta în schimbare a războiului şi optimismul indienilor cu privire la apropiata lor libertate sunt legate de turnura nouă pe care a luat-o destinul lui.

Se căsătoresc în aceeaşi biserică în care s-a măritat Ammachi Mare şi a fost botezat Philipose. Când intră, Elsie îşi trage peste cap marginea *pallu* a sariului şi păşeşte cu ochii plecaţi, aşa cum se cuvine, trecând pragul cu piciorul drept. Un murmur colectiv răsună, stârnit de frumuseţea miresei – probabil prima tânără care se mărită în sari în această biserică. Lui i se pare că o strălucire aurie o învăluie, aidoma unui praf de scorţişoară. În loc să se împovăreze cu giuvaierele mamei ei, poartă doar câte o brăţară la fiecare încheietură, un lănţişor fin din aur cu medalion şi cercei din aur. La cei nouăsprezece ani ai ei, are siguranţa de sine şi prestanţa unei femei care a trăit deja de două ori mai mult. Când s-a privit în oglindă încă o dată înainte de a pleca spre biserică, lui Philipose i s-a părut că, dimpotrivă, e doar un băieţel de doisprezece ani încercând să pară un bărbat de douăzeci şi doi.

Cu cele mai bune *mundu* şi *juba* ale lui, Joppan stă mândru alături de Maestrul Propăşire şi de rudele de la Parambil în zona rezervată bărbaţilor, chiar în faţă. Dar în ciuda tuturor insistenţelor lui Philipose, Shamuel refuză să pună piciorul în biserică. Se uită de afară, pe fereastră.

Cuplul pleacă acasă în Fordul lung şi elegant al lui Chandy, împodobit cu trandafiri. Se apropie de Parambil pe aleea recent lărgită, în lateralul căreia invitaţii sunt aşezaţi pe scaune, sub un uriaş *pandal*[67] alb. Pe cealaltă latură aşteaptă Damodaran,

---

[67] Construcţie temporară sau permanentă, ca un pavilion, destinată unor reuniuni largi în India.

care înţelege solemnitatea momentului. Când tinerii însurăţei coboară din maşină, Damo o înghionteşte uşor pe Ammachi Mare, care întinde mâna să-l mângâie. Pe urmă elefantul îl cuprinde pe Philipose cu trompa şi-l trage spre el, ciufulindu-i părul cu gura; invitaţii de la Thetanatt icnesc de uimire. Damo aşază apoi pe capul miresei ghirlanda de iasomie pe care i-o întinde Unni. Trompa zăboveşte asupra ei, adulmecându-i obrajii şi gâtul; Elsie râde încântată şi îi mulţumeşte cu o găleată de orez îndulcit pe care i-o dă Ammachi Mare.

Chelnerii circulă de colo-colo ducând platouri aburinde cu deliciosul biryani de oaie al lui Sultan *pattar*. În aer răsună, şocant, hohotul de râs dezlănţuit al lui Cuviinţă *Kochamma*, un sunet plăcut, ascuţit, de care nimeni n-o credea capabilă. „Punciul de la moşie" al lui Chandy, un vin de prune care poartă numele unui sfânt, face furori printre doamne.

Pe un podium înălţat, Elsie şi Philipose primesc un şir ameţitor de invitaţi, printre care şi prietenii lui Chandy, în rândul cărora se numără mai multe cupluri de albi. Philipose îl zăreşte pe Shamuel stând în afara pavilionului, cu o înfăţişare princiară în *mundu* de un alb orbitor şi *juba* din mătase de culoarea muştarului pe care el i le-a cumpărat. Bătrânul se încruntă şi nu se clinteşte din loc când Philipose îi face semn să se apropie. Expresia lui spune clar că *thamb'ran* ar trebui să ştie mai bine. În consecinţă, Philipose o conduce pe Elsie afară şi îl cuprinde în braţe, nu numai din iubire, ci şi pentru a-l împiedica să fugă.

— Elsie, el e Shamuel, singurul tată pe care l-am cunoscut cu adevărat.

Surprinderea resimţită de bătrân la apropierea lor se transformă în consternare la auzul unei asemenea blasfemii. Abia dacă o poate privi pe Elsie în ochi când îşi lipeşte palmele una de alta, sub bărbie. Ea îi răspunde cu acelaşi gest şi apoi se apleacă să-i atingă picioarele. Cu un strigăt, Shamuel se vede nevoit s-o prindă de mâini ca s-o împiedice. Ea îi reţine palmele în ale ei, îşi apleacă fruntea şi murmură:

— Dă-ne binecuvântarea!

Incapabil s-o refuze, cu buzele tremurându-i, îşi pune mâinile bătrâne deasupra capetelor lor. Philipose încearcă să-l îmbrăţişeze, dar Shamuel îl împinge fără menajamente, prefăcându-se înfuriat. Arată apoi cu degetul spre podium indicându-le că trebuie să se întoarcă la invitaţi şi îşi fereşte privirea, ca tinerii să nu-i vadă lacrimile.

E aproape miezul nopţii când rămân în sfârşit singuri în camera lui Philipose. În scrisorile pe care le-au schimbat înainte de nuntă, el i-a povestit despre hotărârea lui Odat *Kochamma* ca harta să dispară, iar camera să fie pregătită pentru tânăra soţie. Imediat a venit o telegramă de la Elsie, cea dintâi primită la O. P. Parambil.

PĂSTREAZĂ HARTA STOP NU SCHIMBA NIMIC STOP VREAU SĂ TE VĂD AŞA CUM EŞTI STOP

Elsie zâmbeşte când vede telegrama prinsă pe perete, devenită parte integrantă a tapiseriei de naţiuni, armate, flote şi sminteală umană. Cu valizele ei înăuntru, camera pare mai mică. Lângă dormitorul lor se află o baie recent construită; un bazin încăpător de afară trebuie umplut cu apă de la puţ în fiecare dimineaţă ca să aibă ce curge la robinete, însă Philipose intenţionează să cumpere în scurt timp o pompă electrică. Elsie îşi ia articolele de toaletă şi se duce la baie de parcă ar fi trăit la Parambil de ani buni. Slavă Domnului că nu trebuie să se ducă la closetul de afară sau la ţarcul de îmbăiat din curte. Philipose se spală acolo şi se grăbeşte înapoi în dormitor.

Până când se întoarce ea, aprinde lampa cu ulei, a cărei lumină palidă e mai puţin deranjantă decât cea a becului de pe perete. Elsie s-a schimbat într-o cămaşă de noapte albă cu trandafiri roz-pal, iar el e doar în *mundu*, cu pieptul gol. Se întind în pat unul lângă celălalt, privind în tavan. Pe tot parcursul ceremoniei nupţiale, de fiecare dată când li se atingeau mâinile, el simţea o undă de şoc străbătându-i braţul.

În drumul spre casă stătuseră lipiți unul de altul, zâmbind ca doi copii, parcă pentru a spune: „Am făcut-o!”

Philipose coboară fitilul lămpii. Stau mult timp nemișcați, ascultând vântul foșnind în palmieri, un porumbel uguind și clinchetul îndepărtat al lanțului lui Damo. E întuneric în cameră, dar, treptat, două dreptunghiuri palide se conturează pe peretele opus ferestrei; perdeaua acoperă doar jumătatea de jos a acesteia, crengile bătrânului *plavu* din curte profilându-se pe fundalul cerului. Cele trei fructe care atârnă pe ele par niște copii jucându-se în pom.

Philipose se întoarce spre ea, iar Elsie se răsucește spre el, ca și când ar fi așteptat semnalul. Genunchii li se ating cu stângăcie. El își trece un picior peste genunchii ei, iar ea își strecoară gambele între ale lui; tălpile lor se caută și se găsesc reciproc. Philipose nu-i poate vedea decât fața, îi simte răsuflarea pe obraji și mirosurile de săpun și pastă de dinți, pe lângă cel natural al pielii.

Cu mișcări delicate, degetele ei îi conturează tâmplele, maxilarul, gâtul, ca un sculptor care măsoară. El îi dezmiardă părul. Trupurile lor sunt strâns lipite, pieptul ei catifelat îl atinge pe al lui. Ea nu-și poate stăpâni un căscat, iar el cască înainte ca ea să închidă gura. Își înăbușă amândoi râsul, după care Elsie suspină și se culcușește lângă el. Capul i se sprijină în îndoitura dintre umărul și trunchiul lui, iar degetele îi stau răsfirate pe piept.

Rușinoasa retragere din Madras l-a lăsat cu senzația că e un om incomplet, că firele ființei lui sunt încurcate și rupte pe alocuri. Acum însă, cu Elsie lângă el, e din nou întreg. Abdomenul ei apasă ușor pe al lui și se retrage apoi cu fiecare inspirație, ritmul răsuflării devenind mai lent. El studiază acest miracol. Și apoi, în ciuda entuziasmului febril pe care i-l dă faptul că ține în brațe o femeie atât de frumoasă – soția lui –, adoarme și el.

Când se trezește e trecut de miezul nopții și picioarele le sunt tot împletite, dar cămașa ei de noapte, împreună cu *mundu*, s-a tras într-o parte și pielea coapsei ei e lipită de a lui. Deodată,

e complet treaz, de parcă ar fi fost stropit cu apă. Locurile în care li se ating trupurile sunt fierbinți. Îşi presează corpul uşor de al ei şi, în mod uimitor, ea îi răspunde. Deschide ochii. El nu ştie bine cum anume să procedeze. Îşi apropie capul de ea. Elsie se lipeşte de acea nouă tărie a lui care nu existase acolo în îmbrățişarea tandră dinainte de a adormi.

Buzele li se întâlnesc într-o mângâiere stângace – excitantă, dar uscată. Nu e chiar ce şi-a imaginat el. Încearcă din nou, o explorare mai hotărâtă, şi limbile li se ating cu o senzație electrică şi o intimitate atât de profundă, încât corpul îi vibrează. Bâjbâie în faldurile cămăşii ei de noapte şi, deodată, sânii ei rămân goi. Nimic, absolut nimic în viața lui nu va reuşi să depăşească acest prim moment în care îi vede, în care îi atinge, în care o simte răspunzându-i. Mâna lui coboară cu timiditate pe corpul ei, în timp ce dosul palmei ei şi apoi degetele ating cu delicatețe acea parte a lui care nu mai poate fi ignorată. Nesiguranța şi stângăcia lor împărtăşite sunt la fel de erotice ca tot ce le-a precedat. Philipose se ridică peste ea. E ca un orb care a nimerit într-un colț şi bâjbâie cu bastonul, însă ea îl ghidează cu o mână, ținându-i-o pe cealaltă pe piept, ca pe o frână. Încet, foarte încet, îi face loc înăuntru. Se crispează, dar continuă să-l țină. Doar atunci când o simte relaxându-se începe el să se mişte cu blândețe. „Doamne", îşi spune, „odată ce descoperi minunea asta, cum e posibil să mai faci altceva?" S-a topit în trupul tinerei lui mirese, răsuflările lor, sevele şi vintrele lor se contopesc. Nimic din experimentele lui şi din ce a citit în *Fanny Hill* sau în *Tom Jones* nu l-a pregătit pentru fiorii şi dulceața a ceea ce tocmai s-a întâmplat.

Se lasă acoperiți amândoi de un misterios văl anestezic, impregnat de mirosurile lor amestecate. Philipose se trezeşte şi îşi aduce aminte, iar amintirea îl excită încă o dată, dureros de intens, şi vrea totul din nou. Încearcă să-i transmită prin puterea voinței să deschidă ochii, şi, prin pâcla somnului, ea chiar o face, încercând preț de câteva clipe să se dumirească unde se află. Pare dintr-odată vulnerabilă, pomenindu-se într-

o casă cu totul nouă. Înțelegând ce se petrece, o ia uşor în braţe şi o ţine aproape. Se întreabă dacă o doare. Felul în care se cuibăreşte lângă el îi sugerează că a procedat bine îmbrăţişând-o. După mult timp, Elsie îşi lasă capul pe spate, se uită la el şi-l sărută; răsuflarea îi miroase a el şi a somn. Îi şopteşte ceva, dar nu-i poate distinge mişcarea buzelor.

— Elsie, aud cu greu şoaptele. Îmi pare rău.

Ea îşi lipeşte gura de urechea lui.

— Am spus că nu cred că, dacă m-aş fi măritat cu altcineva, m-aş fi simţit atât de în siguranţă cum sunt cu tine. Asta am spus.

Se ghemuieşte iar lângă el şi adorm amândoi.

Se trezesc la unison. Lumina pătrunde pe ferestre şi prin gurile de aerisire. Cocoşul leneş anunţă: Soarele s-a trezit înaintea mea! Undeva departe se aude clinchetul unei găleţi lovite de marginea puţului, apoi scârţâitul şi şuieratul frânghiei şi al scripetelui. Gospodăria se trezeşte.

Un strop de transpiraţie luceşte în adâncitura claviculei ei. Mirosurile lor amestecate au un iz intens carnal. Ar vrea să-i spună cât de ameţitoare a fost uniunea de noaptea trecută, cât de... Însă cuvintele n-ar face decât s-o bagatelizeze. Aşa că se mărgineşte să-i sărute pleoapele, fruntea şi fiecare centimetru al feţei.

— Vreau să fii fericită aici, Elsie, îi şopteşte. Orice dorinţă ai avea, trebuie doar să spui... Orice!

Cuvintele îi par solemne chiar şi lui. Îl înnobilează. Suveran mărinimos şi îndrăgostit, îşi priveşte regina cu dragoste, admirându-i nasul drept, ochii alungiţi şi înguşti, pe potriva feţei. În lunile care trecuseră de la întâlnirea lor în tren, chipul ei îi rămăsese în amintire ca având ochii apropiaţi, dar asta numai din cauza felului în care erau înclinaţi spre rădăcina nasului – Nefertiti a lui. Iar memoria lui nu reţinuse cu fidelitate delicatul arc al lui Cupidon format de buza ei de sus. E îmbătat, îmbătat de superba lui soţie, clocotind de

generozitate, aidoma împăratului Şah Jahan care s-a oferit să-i construiască alesei sale un palat.

— Orice? întreabă ea pe un ton visător, cu braţele întinse în lături ca nişte aripi, cu buzele abia mişcându-i-se şi ochii pe jumătate închişi. Ca duhul din lampa lui Aladin? Eşti sigur?

— Da, orice.

Elsie se ridică într-un cot şi se întoarce spre el, cu sânii pe pieptul lui – o privelişte atât de fermecătoare la lumina zilei, încât, dacă i-ar cere să-şi taie capul ca să se poată desfăta mai departe cu această imagine, el n-ar pregeta. E amuzată şi încântată de atenţia lui, deloc inhibată, astfel că rămâne în acea poziţie, pentru ca el să poată privi mai departe. Pielea îi e nefiresc de netedă, catifelată şi mai deschisă la culoare decât cea de pe restul corpului, doar cu areola mai întunecată. Pasiunea pe care o resimte fiecare pentru corpul celuilalt, abia descoperit, este mai puternică decât sfiala. Şcolăriţa din maşină, tânăra domnişoară care a prizat tutun cu el în tren este acum soţia lui, iar ochii ei cenuşii îl îndeamnă: „Hai, uită-te, atinge, sărută...”

— Orice, repetă el cu glasul îngălat de dragoste şi dorinţă ostoită. Şi nu mă refer la construirea unui atelier. Oricum îl vom construi. Am schiţat un plan, extindem veranda dinspre sud şi-i punem un acoperiş. Va avea lumină bună, dar tu eşti cea care decide. Nu, la altceva mă referam. Vrei să recuceresc Ţara Sfântă? Să răpun vreun balaur?

Îi mângâie obrazul.

Ea îl priveşte cu un zâmbet pe buze, ezitând. Apoi se uită pe fereastră, de data asta fără nici o ezitare. El îi urmăreşte privirea, încercând să perceapă lumea familiară prin ochii ei.

— Îmi place lumina dimineţii. *Plavu* acela, spune Elsie arătând spre copacul din care cel mai apropiat fruct, cât capul unui copil, pare să se uite drept la ei. Ţine întuneric în cameră. Poţi să-l tai. Asta e dorinţa mea.

Să taie *plavu*? Copacul care i-a vegheat somnul încă din copilărie?

— Dincolo de el probabil că se întinde o privelişte frumoasă, adaugă ea.

CAPITOLUL 47. TEME-TE DE COPAC

1945, Parambil

„Până diseară va dispărea, iubito!” Asta ar trebui să spună. Dar el ezită suficient cât să se audă al doilea cântat al cocoşului.

— Copacul acela? întreabă.

Nota falsă pe care şi-o aude în glas îl îngreţoşează.

Ea îşi întoarce privirea. Zâmbetul îi păleşte ca acela al unui copil căruia cineva îi oferă dulciuri şi în clipa următoare i le refuză. Într-o lume ce se împarte între cei care-şi respectă cuvântul şi cei care doar rostesc cuvinte, ea şi-a dăruit trupul unuia din ultima categorie.

— E în regulă, Philipose.

— Nu, nu, te rog, dragă Elsie, lasă-mă să-ţi explic! O să-l tai. Serios! Promit că o să-l tai. Dar vrei, te rog, să-mi laşi puţin timp?

— Sigur, răspunde ea.

Dar el simte deja fisura, breşa apărută între ei. Ah, dacă ar putea să dea timpul înapoi! Sau dacă ea şi-ar dori altceva!

— Îţi mulţumesc, dragă Elsie. Uite cum stau lucrurile...

Povestirea sa, „Omul Plavu”, a atins o coardă sensibilă la câţiva dintre cititori. Unii vin chiar în pelerinaj ca să vadă copacul, crezând că povestea e adevărată şi că acela e chiar *plavu* descris în ea; nimic din ce le spune Philipose nu le poate zdruncina convingerea. Alţii îi scriu prin intermediul ziarului şi îl roagă să le pună scrisorile în scorbura copacului; cuvintele lor sunt adresate celor plecaţi de pe această lume, cu care încearcă astfel să ia legătura. Toate acestea l-au determinat pe redactorul-şef să comande o fotografie a lui Philipose în faţa copacului.

— Fotograful trebuie să vină în curând. Până atunci, voi avea şi binecuvântarea lui Shamuel. Vezi tu, mi-a povestit deseori

cum tatăl lui şi al meu au plantat acest *plavu* când au curăţat terenul. A fost primul copac plantat aici. Când eram mic, Shamuel mi-a arătat cum au făcut. Am săpat o groapă şi am pus în ea un *chakka* uriaş, întreg. Din sutele de seminţe dinăuntrul lui au dat douăzeci de mlădiţe. Oricare dintre ele ar fi putut creşte fiind în sine un copac. Dar noi le-am legat împreună, le-am forţat să devină un singur *plavu* maiestuos.

Deja a spus prea multe, îşi dă seama de asta. Din bucătărie se aud oale zdrăngănind. O cioară cârâie gălăgios către perechea ei: „Uită-te la idiotul ăsta, cum dă din gură când ar trebui să tacă!"

— Nu-ţi face griji! Nu mai vorbi cu Shamuel. Nu trebuie să...

— Elsie, nu! Gândeşte-te că a şi dispărut. Consideră că dorinţa deja ţi-a fost împlinită. Cere-mi ceva ce pot face chiar acum, cere-mi...

— E în regulă, repetă ea mai blând decât merită el, strângându-şi umerii sub cămaşa de noapte şi ascunzându-şi sânii. Nu am nevoie de nimic altceva.

Se ridică, mândră şi înaltă, încheindu-şi nasturii de sus până jos, până ce triunghiul întunecat al feminităţii ei şi albul coapselor rămân doar o amintire.

În pragul uşii se opreşte. Filtrată printre frunzele copacului, lumina care pătrunde prin fereastră îi scaldă ochii albaştri-cenuşii care lucesc aidoma granitului.

— Dar, Philipose... Te rog... te rog, vrei să-ţi ţii cuvântul cu privire la arta mea?

O aude slab, afară, vorbind cu Bebe Mol, apoi cu Ammachi Mare şi Lizzi, iar glasurile le sunt vesele, cristaline, al ei cu o tonalitate mai joasă, mai uşor de sesizat decât celelalte.

*

Fotograful a venit şi a plecat, săptămânile trec, transformându-se în luni. În fiecare noapte, în langoarea somnolentă de după ce fac dragoste, Philipose îşi spune că va discuta în secret problema cu Shamuel, pentru ca frumoasa lui soţie să se trezească într-o revărsare de lumină şi să

constate că el e un om de cuvânt. Elsie pare să nu se mai gândească deloc la copac. Subiectul nu intervine în conversațiile lor. Dar Philipose nu şi-l poate scoate din minte.

Din radio se revarsă muzica de jazz a unui duce din America pe nume Ellington[68]. Philipose stă aproape de aparat, iar Elsie desenează lângă el. Trage cu ochiul, să vadă ce anume prinde contur pe hârtie; e el, aplecat asupra radioului, cu părul căzându-i în ochi. Un fior îl străbate – mândrie pentru ea, dar şi o nelinişte pe care n-o poate defini. Schița e flatantă: linii ferme ale maxilarului şi delicate pentru buzele pline şi senzuale. Dar indiferent dacă ea îşi dă seama sau nu, i-a surprins tulburarea interioară, spaimele secrete. El, un muritor supus greşelii – şi nicidecum împăratul Şah Jahan sau vreun duh din lampă –, se simte mic în fața talentului ei; nu mai e sigur pe sine însuşi şi caută maniera corectă în care să fie soțul ei, să fie demn de ea.

Inspirat de Elsie, munceşte mai îndârjit decât oricând. Dar munca e starea ei de relaxare, la fel de inconştientă ca respirația, pe când, în comparație cu ea, Philipose îşi mânuieşte condeiul prea selectiv, cu toate că subiectul pe care-l abordează – viața însăşi – e prezent pretutindeni în jur. Arta lui, îşi spune sieşi, dă o voce banalului în moduri memorabile, şi astfel aruncă o lumină asupra comportamentului uman, asupra injustiției. Dar el n-o poate produce aşa cum o face ea.

Când fac dragoste, uneori îl surprinde rearanjându-i membrele, preluând controlul cu atâta impetuozitate, încât el începe să se simtă ca una dintre păpuşile lui Bebe Mol – ceea ce e extrem de excitant. Dar odată satisfăcută, Elsie se retrage din lumea reală, în care mai e prezentă doar fizic când el se retrage. Observându-i trupul inconştient, acea nelinişte reapare: oare el a fost doar hârtia, piatra, cărbunele care i-au

---

[68] Referire la numele pianistului şi compozitorului Edward Kennedy Ellington, cunoscut ca Duke, termen care în engleză înseamnă „duce”.

împlinit viziunea dorinței din noaptea respectivă? Când preia el inițiativa, ea i se dăruieşte total, iar îndoielile lui se risipesc... doar pentru a renaşte mai târziu, o temere persistentă că o parte a ei e ascunsă vederii, ca o *ara* încuiată, a cărei cheie nu este la el. Oare îşi imaginează toate astea? Dacă nu, atunci el e singurul vinovat: cauza e promisiunea lui impulsivă că va tăia copacul acela idiot. Se crispează de fiecare dată când se gândeşte la asta, iar gândul mocneşte în mintea lui. Ar trebui să pună mâna pe topor.

Ammachi Mare e cucerită de nora ei. O încântă când îi vede pe tinerii soți atât de fericiți, când îşi vede fiul atât de atent cu mireasa lui. Înainte de căsătorie, Philipose îi mărturisise ceea ce acum este cât se poate de limpede: că Elsie nu va prelua administrarea gospodăriei. Că e o artistă dedicată. Ammachi Mare se prefăcuse enervată: „Cine a zis că am nevoie de cineva care s-o preia? Eu ce-ar trebui să fac, dacă altcineva se va ocupa de tot? De câte ori să-ți citesc articolele din ziar fără să fac o gaură-n hârtie?" E mulțumită ca Elsie să facă doar ce alege să facă. Iar Elsie alege să vină deseori la bucătărie, unde se aşază pe taburet şi alege orezul, râde auzind pălăvrăgeala lui Odat *Kochamma* şi ascultă cu atenție poveştile lui Ammachi Mare. Afecțiunea pe care Ammachi Mare o simte pentru nora ei creşte cu fiecare zi. Cum mama lui Elsie a murit când ea era încă mică, n-a avut pe nimeni care să-i depene poveşti, să-i spună *molay*, să-i pieptene părul ori s-o trimită să-i aducă uleiul de baie. Ammachi Mare face toate astea şi chiar mai multe. Şi, cum face Elsie un pas, Bebe Mol se ține după ea ca o codiță. Lizzi, soția lui Manager Kora, e şi ea deseori prezentă; în scurt timp îi devine ca o soră tinerei soții a lui Philipose.

Elsie este de acord cu planurile concepute de *ashari*, tâmplarul. Lucrările de construcție încep. Dormitorul lor, inițial al tatălui lui Philipose, îşi triplează dimensiunile. O treime e transformată în biroul lui, cu rafturi pentru cărți pe doi pereți şi o nişă pentru radio în spate, iar celelalte două

treimi sunt ocupate de dormitorul mărit. Pentru atelierul lui Elsie, toarnă ciment şi construiesc o terasă care se întinde pe aproape opt metri dincolo de latura din spate a dormitorului. Un acoperiş ascuţit, nu din paie, ci cu ţiglă, e ridicat peste dormitor, atelier şi terasă. Aceasta din urmă e înconjurată de un zid din ciment şi cărămidă, înalt până la genunchi; va ţine afară vacile şi caprele, dar va permite luminii să pătrundă. În spate e instalată o poartă largă, cu balamale. Jaluzelele rulante din fibră de cocos montate pe trei laturi ale terasei pot fi coborâte pentru a feri interiorul de soare sau de ploaie. Şoferul de la casa Thetanatt îi aduce lui Elsie materialele de pictură: pânze întinse pe cadru, teancuri de lucrări încă neterminate, recipiente cu pensule, creioane şi peniţe, cutii din lemn cu tuburi de vopsele, şevalete, unelte de tâmplărie, butoiaşe cu terebentină, ulei de in şi lac. În scurt timp, mirosurile de vopsea şi terebentină devin la fel de familiare în Parambil ca aroma seminţelor de muştar prăjite.

Ammachi Mare o aude pe Cuviinţă *Kochamma* cerându-i lui Elsie să-i picteze portretul („în ulei, aşa cum lucrează Raja Ravi Varma"); tânăra ezită. Poate cândva în viitor. Şi adaugă politicos că, fără îndoială, Cuviinţă *Kochamma* înţelege trei lucruri: că artistul are libertatea de a o înfăţişa aşa cum consideră; că modelul nu poate vedea lucrarea decât când este finalizată; şi că portretul rămâne al lui Elsie, dacă nu este comandat şi plătit. Cu fiecare cuvânt rostit de Elsie, colţurile gurii lui Cuviinţă *Kochamma* coboară şi mai mult. Doar prezenţa lui Ammachi Mare o împiedică să-i dea tinerei o replică usturătoare, aşa că se îndepărtează, roşie la faţă.

Conversaţiile lungi dintre Elsie şi Lizzi se concretizează, întâmplător sau nu, cu faptul că soţia lui Kora devine primul model al pictoriţei. Philipose îşi doreşte să le fi putut asculta dialogurile. A remarcat că, de două săptămâni, Lizzi doarme la Parambil, dar n-a dat atenţie faptului decât atunci când a aflat de la Maestrul Propăşire că Manager Kora şi-a luat tălpăşiţa. Un creditor descoperise că acesta falsificase nişte documente

funciare folosite pentru a obține un împrumut; originalele se aflau la alt creditor şi, în plus, împrumutul a trecut de data scadenței. „Poate că fuga a fost cel mai bun plan al lui", spune Maestrul. Philipose se miră că pe fața lui Lizzi nu se vede nimic. Tânăra n-a spus nimănui nici un cuvânt despre toată tărăşenia, şi nimeni nu deschide subiectul de față cu ea. Exact când se află despre fuga lui Kora, Philipose are parte de o vizionare specială a portretului: pictura i-a surprins stăpânirea de sine, dar şi încrederea, convingerea ei că îşi are locul la Parambil. E surprins să desluşească în portret ceea ce n-a observat la modelul viu: mânia care mocneşte în Lizzi, stârnită fără îndoială de necazul lui Kora. Philipose e de față când tânăra îşi vede portretul finalizat: rămâne complet nemişcată atât de mult timp, încât el începe să se îngrijoreze şi iese din încăpere împreună cu Elsie. Când Lizzi îşi face apariția într-un târziu, pe figură i se citeşte o nouă hotărâre. Fără un cuvânt, o îmbrățişează pe Elsie, îl salută pe Philipose şi pleacă acasă.

Nimeni din familie n-o va mai vedea vreodată. A doua zi dimineață, află că tânăra a dispărut peste noapte. Ammachi Mare e copleşită de mâhnire: a pierdut o fiică.

— I-am spus că poate rămâne la noi pentru totdeauna. Asta e şi casa ei. Nu şi-a luat rămas-bun de la mine fiindcă n-a putut să mă mintă şi să nu-mi spună unde pleacă. Cred că a simțit că e de datoria e să se ducă acolo unde se ascunde el.

Elsie plânge, convinsă că, cine ştie cum, portretul a determinat-o pe Lizzi să plece.

— Dacă ai dreptate, îi spune Philipose, a fost foarte bine că a făcut-o. Cred că, pentru prima dată, Lizzi s-a văzut pe sine cu adevărat în pictura ta, şi-a conştientizat propria putere. Ştia de o vreme că soțul ei nu-şi putea pune viața pe un făgaş corect şi că nu putea avea grijă de ea. Da, ar fi putut rămâne aici. Dar a ales să se ducă la Kora dintr-un singur motiv: nu ca să fie o soție conştiincioasă, ci fiindcă a hotărât să preia ea controlul, să fie capul familiei. Kora îi va fi recunoscător, şi ori va accepta termenii impuşi de ea, ori va fi pierdut pentru totdeauna. Şi totul, datorită portretului tău.

Elsie ascultă privindu-l cu ochi mari.

— E şi asta una dintre neficţiunile tale?

— Nu. E doar adevărul pe care l-ai surprins tu în pictură. Nu-ţi dai seama? Ei bine, eu da. Uiţi că am trecut prin experienţa de a fi desenat de mâna ta. Crede-mă, portretele tale îi oferă modelului o viziune profundă cu privire la adevărata lui personalitate.

După plecarea ei, ceilalţi membri ai familiei vin să vadă *Portretul lui Lizzi*. Philipose îi priveşte făcând ceea ce făcuse şi Ammachi Mare: se uită îndelung la pictură, prinşi într-un dialog tăcut cu ei înşişi şi deopotrivă cu modelul. Poate că portretul îl ajută pe fiecare dintre ei să accepte plecarea lui Lizzi. Dar îi ajută totodată să înţeleagă un lucru pe care Philipose îl ştie deja: că Elsie este un artist de primă clasă. Nu *ca* Raja Ravi Varma, ci mult mai bine – e o pictoriţă cu propria ei viziune. Pe lângă portretele ei, lucrările lui Ravi Varma par plate şi lipsite de viaţă, în ciuda compoziţiei lor teatrale.

În luna iunie, Philipose întrerupe liniştea înserării cu o salvă de urale care îi aduce imediat pe toţi ceilalţi în faţa radioului.

— Nehru e liber! După nouă sute şaizeci şi trei de zile în închisoare! Britanicii recunosc astfel că totul s-a sfârşit!

Philipose rămâne lipit de radio până târziu în noapte. În trecut, America, Irlanda şi Noua Zeelandă s-au eliberat de sub dominaţia britanică. Şi-i imaginează acum pe englezii din celelalte colonii – Nigeria, Birmania, Kenya, Ghana, Sudan, Malaya, Jamaica – stând şi ei lângă aparatele de radio, neliniştiţi fiindcă Marea Britanie va pierde în curând giuvaierul coroanei, iar soarele care nu apune niciodată pe cuprinsul Imperiului Britanic tocmai e pe cale să o facă. Negocierile pentru libertatea Indiei sunt în curs. Situaţia e dificilă, deoarece Jinnah[69] şi Liga Musulmană vor o ţară separată

[69] Muhammad Ali Jinnah (1876-1948), politician indian, preşedintele partidului politic Liga Musulmană pentru Întreaga Indie şi, ulterior, fondatorul statului Pakistan.

pentru musulmani, aceştia constituind aproape o treime din populaţia Indiei. Jinnah nu are încredere în Partidul Congresului, dominat de hinduşi.

Elsie citeşte când Philipose vine în pat şi întreabă:

— Cum e posibil ca un mic stat insular să ajungă să stăpânească jumătate din globul pământesc? Asta aş vrea eu să ştiu.

Ea lasă deoparte exemplarul hărtănit din *Tom Jones*, în care de zile bune se cufundă seara, la culcare.

— Ceea ce aş vrea *eu* să ştiu e ce efect a avut acest năzdrăvan Tom Jones asupra băiatului de aici, care a citit romanul.

— Păi, replică Philipose, de fapt...

Dar Elsie îl opreşte acoperindu-i gura cu buzele ei. El bâjbâie după întrerupătorul electric.

În august, în răstimp de trei zile, două bombe atomice distrug Hiroshima şi Nagasaki. O sută de mii de oameni mor într-o clipă. Familia de la Parambil priveşte uluită montajul apărut în ziar cu fotografii din cele două oraşe. Dintre toate imaginile războiului pe care le-au văzut până acum, nimic nu se compară cu acelea.

Mai târziu, Philipose o găseşte pe Odat *Kochamma* uitându-se singură la fotografii, cu lacrimile curgându-i pe obraz. Îi cuprinde umerii cu braţul, iar ea se preface că-l respinge, chiar în timp ce se lipeşte de el, îndurerată.

— Poate că nu ştiu să citesc, dar înţeleg mai multe decât crezi tu, *monay*. Ţi se pare că sunt tristă? Greşeşti! Astea sunt lacrimi de bucurie. Mă bucur că sunt bătrână şi voi fi cruţată de ceea ce urmează. Dacă am ajuns să ne ucidem unii pe alţii cu atâta uşurinţă, înseamnă că a venit sfârşitul lumii, nu-i aşa?

Philipose desface ansamblul de hărţi care acoperă un perete al dormitorului. Războiul a devenit pentru el un hobby vinovat, însă nu mai suportă să aibă în faţa ochilor toată suferinţa

umană întruchipată de hărțile acelea. Elsie îl privește în tăcere.

— Sunt lucruri mai plăcute pe care vreau să le țin minte din ultimii ani, îi explică el. M-am întors la Parambil, unde mi-e locul. Am devenit scriitor. Și, mai presus decât orice, ai apărut tu în viața mea. Astea sunt amintirile pe care vreau să le păstrez.

Chandy le trimite o scrisoare în care le spune că se mută pe perioada verii din casa Thetanatt, de la câmpie, în bungalow, și îi invită să-l viziteze. Elsie e entuziasmată.

— Aici va fi umiditate mare, pe când acolo, grădina va fi învăluită în cețurile dimineții... Tu vei putea scrie, iar eu voi picta. Putem să facem plimbări, să jucăm tenis sau badminton. Și să mergem la cursele de cai în weekend, dacă vrei. Trebuie să vezi și tu moșia. Toată lumea e nerăbdătoare să te cunoască.

— Păi... pare minunat.

Adevărul e că fiecare cuvânt al ei îl neliniștește. Se simte amețit și începe să transpire.

— Să ne hotărâm asupra zilei și îl rog pe tata să trimită mașina, iar...

— Nu! exclamă el și se rușinează văzând expresia ei șocată. Adică, hai să ne mai gândim. Bine?

O rămășiță a zâmbetului persistă pe buzele ei; încă nu renunță la speranță. Fără îndoială că un om care ia conștiincios notițe când ascultă la radio, care citește chiar și la masă și comandă mai multe cărți decât îi pot încăpea pe rafturi – fără îndoială că un asemenea om va fi nerăbdător să exploreze teritorii necunoscute și să încerce lucruri noi.

— Philipose... ne va prinde bine să mai plecăm când și când de la Parambil. Să mai vedem și noi lumea. E bine și pentru arta noastră.

— Știu.

Dar dacă știe, de ce îi bate inima atât de tare, de ce are așa o senzație cumplită de apăsare, de parcă nu poate să respire?

Şederea la Madras, aşa scurtă cum a fost, l-a destabilizat. A fost nevoit să revină acasă pentru a se regăsi, pentru a se reconstrui pe sine. Dar nu şi-a dat seama, până în clipa în care i-a propus Elsie să plece, că însuşi gândul la o asemenea eventualitate îi va stârni o spaimă similară cu aceea de înec. Parambilul e terenul lui solid, sursa lui de echilibru; orice altceva îi dă senzația că e pe apă. Şi descurajantă nu e doar ideea de a pleca undeva departe, în munți; serile în cluburi, petrecerile, cursele de cai – toate vor fi o încercare dură pentru auzul lui. Va fi judecat de oameni care au cunoscut-o pe Elsie de când era mică, iar asta nu face decât să-i sporească frica.

Elsie încă aşteaptă o explicație. Temerile lui sunt iraționale şi îi e ruşine pentru asta. Doar că nu le poate recunoaşte fără să scadă în ochii ei, fără să pară un molâu, unul care a dat greş atât ca bărbat, cât şi ca soț. Gândurile îi roiesc în minte, dureroase.

— Să vină lumea la noi, se aude spunând în cele din urmă, iar cuvintele i se par chiar şi lui dure şi arogante.

Elsie tresare. A fost o prostie să spună aşa ceva, îşi dă seama. Dar odată ce a rostit vorbele, nu mai poate da înapoi.

— Eu am aici tot ce-mi trebuie. Tu nu? Pot să vizitez orice loc din lumea largă prin intermediul radioului.

Femeia pe care o adoră se uită la el de parcă nu-l mai recunoaşte.

— Philipose, spune ea într-un târziu, atât de încet încât el e nevoit să se concentreze asupra buzelor ei, şi întinde o mână spre el, ezitantă, ca un copil care încearcă să mângâie un câine cu comportament imprevizibil. Philipose, nu-i nici o problemă. O să mergem cu maşina. Nu pe apă, nu cu barca...

Această aluzie la celălalt handicap al lui îi sporeşte şi mai mult ruşinea şi sentimentul de izolare, astfel că un răspuns urât îi scapă automat de pe buze înainte să-l poată opri.

— Elsie, o interzic, spune cineva pe care nu-l recunoaşte, cineva care îi foloseşte gura şi glasul. Cuvintele sună oribil încă din clipa în care le formulează: Îți interzic să te duci!

Gata. A spus-o!

Mâna ei zvâcneşte înapoi. Trăsăturile îi împietresc. O priveşte retrăgându-se în locul acela în care el nu are acces. Elsie se întoarce şi spune ceva ce el nu aude.

— Elsie, ce-ai zis?

Se răsuceşte drept spre el, cu fruntea sus. Cuvintele pe care i le citeşte pe buze şi care îi ajung la urechi sunt lipsite de răutate, lipsite de ranchiună, lipsite de orice, în afară de tristeţe.

— Am zis că mă duc să-mi văd tatăl.

În seara aceea, soţia lui nu vine în patul conjugal. Când o caută, o găseşte dormind pe rogojini alături de celelalte trei femei, aşa cum face doar atunci când Bebe Mol se simte rău şi o roagă să doarmă cu ea. Mândria nu-l lasă s-o trezească, fiindcă riscă s-o deştepte din somn şi pe mama lui. La masă, când Ammachi Mare îl întreabă ce s-a întâmplat, se preface că n-o aude.

În zilele care urmează se simte nelalocul lui. Dar tăcerea încă e preferabilă mărturisirilor. În plus, cum să explici în mod raţional nişte spaime iraţionale? Încearcă o abordare nouă de fiecare dată când e în preajma ei, aşa cum ai încerca o cămaşă nouă ori să-ţi laşi mustaţă, sperând că lumea (şi soţia lui) îl va percepe altfel. Dar nimic nu funcţionează. Când sunt împreună, îi stă pe limbă clipă de clipă să-i spună: „Iartă-mă, am fost un idiot!” Dar o voce belicoasă din interiorul lui îl îndeamnă să tacă, fiindcă altfel va face concesii toată viaţa. Cât mai poate continua această dihonie?

Nu foarte mult, după cum se dovedeşte, fiindcă de pe banca ei, Bebe Mol anunţă că vine o maşină. O jumătate de oră mai târziu, un automobil de la moşie îşi face apariţia. Probabil că Elsie a scris acasă. Acum îi dă şoferului un teanc de pânze şi se întoarce în camera lor să mai ia şi altele. Philipose vine după ea furios, neîncrezător, descumpănit, cu sângele bubuindu-i în urechi. Ea îşi prinde o agrafă în păr şi priveşte pe fereastră, la bătrânul *plavu*...

El prinde momentul.

— Uite ce e! Faci toate astea din cauza afurisitului de copac, nu-i aşa? Ţi-am spus că o să mă ocup de el. Dar în caz că ai uitat, ţi-am interzis să pleci.

Elsie se întoarce calmă şi-l priveşte, fără să pară surprinsă ori afectată de cuvintele lui. El aşteaptă. În tăcere, ea îşi strânge pieptenii şi periile de păr. Reacţia ei e descurajantă. Philipose stă şi se uită la ea, simţindu-se mai caraghios cu fiecare clipă.

— Atunci, rămâi în camera asta până când te răzgândeşti! strigă şi se năpusteşte afară, trăgând după el jumătatea de jos a uşii, dar cum ivărul e pe interior, trebuie să întindă mâna pe deasupra ca să-l tragă.

Nu face decât să pară şi mai ridicol: temnicerul care lasă cheile pe dinăuntru. Se opreşte locului, gâfâind, şi se răsuceşte apoi pe călcâie, dând nas în nas cu mama lui. Venise în fugă la auzul uşii trântite şi al glasului ridicat. Încearcă să treacă pe lângă ea, însă Ammachi Mare nu se clinteşte din loc până ce nu aude o explicaţie. Philipose bâiguie ceva neclar despre copac...

— Ce prostie! Taie amărâtul ăla de copac! E o hidoşenie!

Cu aceste cuvinte, Ammachi Mare îl împinge din calea ei, se apleacă şi descuie uşa. Înainte să intre în cameră, se întoarce spre el şi îi şopteşte:

— Nu vezi că e însărcinată? Ce-i prostia asta, să nu te duci cu ea?

El priveşte neajutorat cum soţia lui urcă în maşină şi pleacă.

În săptămâna care urmează, are timp să se obişnuiască cu ideea că Elsie e însărcinată, cu absenţa ei şi cu tâmpenia lui. Bebe Mol refuză să-i vorbească. Mânia lui Ammachi Mare se domoleşte pe măsură ce-şi vede fiul tot mai abătut.

— E bine pentru ea să-şi mai vadă familia. Aş vrea să fi avut şi eu şansa asta în tinereţe. Oricum, dacă mama ei ar fi trăit, Elsie s-ar fi dus acolo ca să nască. Oricât de mult îţi place ţie să stai acasă, trebuie să ieşi mai mult, de dragul ei.

Ar vrea să meargă la soția lui, însă nu ştie dacă e la casa Thetanatt sau la bungalow-ul de pe munte, unde el n-a fost niciodată. Trimite la ambele adrese scrisori încărcate de remuşcări şi aşteaptă. Ea îi scrie că e la bungalow-ul de pe moşie şi că intenționează să rămână acolo încă o săptămână, iar pe urmă se va duce împreună cu tatăl ei la casa Thetanatt de la câmpie. Atât şi nimic altceva.

Opt zile mai târziu, Philipose pleacă spre casa Thetanatt pentru prima dată de când s-au logodit. Din fericire, servitorul îi spune că Chandy şi fiul lui nu sunt acasă. Aşteaptă în sufragerie, pe o sofa mică, privind spre canapeaua albă mult prea lungă, cu mai multe picioare decât un centiped. Una dintre fotografiile înrămate de pe perete este un *memento mori*: familia a pozat în jurul unui sicriu deschis. Cu ochii înlăcrimați, Elsie, care are şase sau şapte ani, stă lângă fratele ei. Cum de n-a observat asta? Faptul că n-a făcut-o îi sporeşte remuşcările.

Când Elsie intră în încăpere, frumusețea ei îi taie răsuflarea. Se aşază în fața lui, pe canapea. Dacă el n-a dormit şi s-a tot frământat în timpul scurtei lor separări, ea pare odihnită, ca şi cum despărțirea i-ar fi priit. Sarcina i-a împlinit obrajii şi i-a adus o rumeneală intensă pe pomeți şi la rădăcina nasului. Poartă acelaşi sari în nuanțe de corai şi albastru ca în ziua logodnei. Să fie oare un semn bun? Se uită la el fără mânie, fără nimic în privire, aşa cum s-ar uita la o şopârlă de pe perete, întrebându-se încotro o s-o apuce.

— Elsie, îmi pare rău.

Ea rămâne tăcută. Philipose e siderat amintindu-şi cum a stat lângă ea pe aceeaşi verandă la logodnă şi i-a promis că-i înțelege şi că-i va susține dorința de a fi artistă. Şi a susținut-o! O susține în continuare. Totuşi, iată-l ajuns aici. Încearcăîncă o dată:

— Şi vom avea un copil! Dacă aş fi ştiut!

Tot nici un cuvânt din partea ei. El oftează.

— Elsie, am greşit făcând ce-am făcut. Am fost ca un bou care dă cu piciorul în carul plin de oale, insistă el şi vede că spusele lui par s-o întristeze, totodată îmblânzindu-i puţin expresia. Elsie, te simţi bine?

Ea ridică din umeri şi strânge din buze. Ar vrea să dea fuga şi s-o îmbrăţişeze.

Elsie se uită în jos, la propria-i talie, unde încă nu se vede nimic.

— Mi-e greaţă... Nu mai suport mirosul de vopsea. Fac schiţe în creion. Dar mi-a prins bine să fiu cu tata, la bungalow. Să-mi văd prieteni vechi.

— Elsie, ar trebui să vezi cum arată atelierul! *Ashari* a terminat de lucrat dulăpioarele din lemn de tec pentru materialele tale. Le-am montat pe toate. Arată superb.

Nu spune însă şi că, între timp, şi-a dat seama cât de prolifică a fost; pe lângă ea, el pare un începător. Cei câţiva centimetri pătraţi de gânduri pe care le-a aşternut pe hârtie au apărut într-un ziar regional, într-o limbă regională – ce-i drept, cu un tiraj uriaş.

— Elsie, te rog să înţelegi că după Madras... lucrurile care mă scot din rutină mă destabilizează, îmi provoacă anxietate, mai ales dacă trebuie să cunosc mulţi oameni noi, neştiind dacă voi auzi ce vorbesc. Când mi-ai spus despre invitaţia trimisă de tatăl tău, inima a început să-mi bată nebuneşte şi am simţit că mă pierd cu firea. Dar cel mai rău lucru e că mi-a fost ruşine, foarte ruşine să-ţi spun adevărul, şi...

— Nu-i nimic, Philipose, îl întrerupe ea, privindu-l cu milă şi, poate, chiar cu afecţiune.

Şi-a expus sinele în faţa ei. Această tulburare şi deruta pe care o simte sunt cele mai reale lucruri în ceea ce-l priveşte. Îşi închipuise că, odată ce îi va explica, Elsie se va întoarce la Parambil. Acum însă, înţelege că, dacă o iubeşte, trebuie să accepte tot ce va decide ea. Numai dacă l-ar lăsa să vină lângă ea, s-o ia de mână...!

Servitoarea aduce două pahare cu suc de lămâie verde şi aşază tava în faţa stăpânei ei. Apoi aruncă o privire curioasă spre Philipose. Elsie ia cele două pahare şi vine să se aşeze lângă el. Philipose suspină şi uşurarea pe care o simte e atât de evidentă, încât ea sigur este înduioşată. Ori de câte ori stăteau atât de aproape unul de celălalt, între ei se manifesta o atracţie magnetică în faţa căreia nu puteau rezista, simţeau o nevoie imperioasă să se atingă. Poate că ea o simte şi acum, fiindcă se lipeşte de el şi surâde. Philipose îi ia mâna şi degetele li se împletesc. Un geamăt scapă de pe buzele lui, chinul ultimelor săptămâni domolindu-se în sfârşit.

— Elsie, iartă-mă! Te iubesc atât de mult! Ce pot să fac?

Ea îl priveşte cu afecţiune, dar încă uşor reţinută, încă puţin distantă.

— Philipose... Poţi să mă iubeşti un pic mai puţin.

CAPITOLUL 48. ZEII PLOII

1946-1949, Parambil

Bebe Ninan vine pe lume în anul Domnului 1946, ca o vijelie de vară iscată din senin, fără foşnet de frunze care s-o anunţe şi fără ca rufele întinse la uscat să se clintească.

În ziua aceea, Ammachi Mare şi Odat *Kochamma* sunt în bucătărie, cojile de cocos şi ramurile de palmier uscate trosnesc în foc şi fumul se ridică de sub acoperişul de paie ca suflat pe două nări păroase.

— *Yeshu maha magenay nennaku*, îngână Odat *Kochamma* amestecând în oală. Pentru tine, Doamne Isuse, fiul lui Dumnezeu.

Philipose a plecat până la oficiul poştal.

— AMMACHI!

Liniştea dimineţii s-a spart. Teroarea care răzbate din glasul lui Elsie, aflată în casa mare, opreşte totul într-o clipă. Dau fuga şi o găsesc în pragul camerei ei, încercând parcă să se ţină pe picioare, cu mâinile încleştate pe cadrul uşii. Părul îi este desfăcut, încadrându-i faţa cu o paloare cadaverică. Lumina care pătrunde în casă e minunată în ziua aceea, atât de substanţială încât îţi dă impresia că te poţi sprijini pe ea – o lumină pe care Ammachi Mare n-o va uita niciodată.

— *Ammay!* rosteşte Elsie printre dinţii încleştaţi. E mult prea devreme!

Se întinde spre soacra ei, dar un junghi de durere o face să se îndoaie de mijloc.

Ammachi Mare simte ceva ud sub talpă şi vede o bălticică limpede. I s-a rupt apa. Încearcă s-o liniştească vorbindu-i cu un glas nefiresc de calm:

— *Saaram illa, molay. Veshamikanda*. E bine, fata mea. Nu-ţi face griji.

Dar nu e bine. Cele două femei vârstnice schimbă o privire şi, fără un cuvânt, Odat *Kochamma* se întoarce şi pleacă să caute ac şi aţă; slavă Domnului, apa deja fierbe într-o oală, în bucătărie. Ammachi Mare o ajută pe Elsie să ajungă în pat, de parcă ar fi o fetiţă somnoroasă, nu o femeie în toată firea, mai înaltă decât ea.

În timp ce se spală pe mâini, o aude strigând din pat: *Ammay!* Nu *Ammachi*, ci *Ammay*, pentru a doua oară. Inima i se frânge. „Da, acum eu sunt mama ei. Cine altcineva e aici?” Dă fuga la timp pentru a vedea creştetul mic al copilului ivindu-se. Odat *Kochamma* se întoarce, aducând vasul cu apă.

Şi în clipa aceea, aproape fără nici un efort, cel mai mic prunc pe care l-au văzut ele aterizează în palma lui Ammachi Mare – un cocoloş ud, moale şi vânăt.

Cele două femei se uită incredule la corpul nefiresc de mic, la băieţelul în miniatură a cărui poveste de viaţă încă n-a fost scrisă... Numai că a venit pe lume prea devreme. Copilul e ca o păpuşă din ceară, cu pieptul imobil. Ammachi Mare şi Odat *Kochamma* schimbă o altă privire. Cea mai în vârstă se apleacă ţeapănă din talie, ducând mâinile la spate pentru a-şi menţine echilibrul, cu picioarele arcuite mai depărtate decât în mod obişnuit, şi şopteşte către urechea minusculă:

— *Maron Yeshu Mishiha*. Isus este Domnul.

Brusc, bebeluşul îşi întinde braţele în lături şi începe să plângă. Oh, acel scâncet dulce, dulce, minunat al nou-născuţilor, sunetul care spune că da, există un Dumnezeu, şi da, El încă săvârşeşte miracole. Dar e un scâncet slab, abia auzit. Culoarea copilului aproape că nu se schimbă.

Odat *Kochamma* leagă şi înnoadă buricul. Placenta lunecă afară. Văzând că Elise se ridică în coate şi se uită cu îngrijorare spre bebeluş, bătrâna exclamă arţăgoasă:

— Băieţii! Întotdeauna se grăbesc!

Ammachi Mare şterge cu grijă nou-născutul – nu mai e timp pentru baia ritualică; abia dacă e greu cât o nucă-de-cocos mică. Cu tot cu coajă. Trage apoi bluza lui Elsie într-o parte şi-

i aşază copilul gol pe piept, unde nu pare mai mare decât un pandantiv; îi înveleşte pe amândoi cu cearşaful. Elsie îşi îmbrăţişează delicat copilul şi îl priveşte cu uimire, cu teamă şi cu lacrimile curgându-i pe obraz.

— Oh, *Ammay*! Cum va putea supravieţui? Trupul îi e atât de rece!

— Se va încălzi de la tine, *molay*, nu-ţi face tu griji, răspunde Ammachi Mare, deşi e frământată de nelinişte.

O vede pe Bebe Mol stând pe băncuţa ei, imperturbabilă, vorbind de una singură – sau cu spiritele nevăzute care îi dau voie să privească în viitor. Calmul ei este ori un semn bun, ori unul oribil.

Bebe Ninan – numele pe care îl pregătise Elsie dacă avea să aibă un băiat – arată ca un pui de iepure abia venit pe lume, cu unghiile abia formate, albăstrui, cu ochii închişi şi pielea palidă pe cea goală a mamei. Nimic nu e cum trebuie, îşi spune Ammachi Mare. Prea devreme, prea mic, prea vineţiu, prea rece, iar tatăl lui nu e acasă. Cuvintele *Maron Yeshu Mishiha* trebuie rostite la urechea nou-născutului de un preot ori de o rudă de sex masculin. E uimită de rapiditatea cu care a gândit Odat *Kochamma*: timpul este esenţial, amândouă fiind sigure că bebeluşul o să plece către Tatăl lui ceresc înainte ca acela pământesc să se întoarcă de la poştă.

Cu buzele tremurându-i, Elsie se uită la cele două femei în aşteptarea unui semn a ceea ce urmează.

— Îţi va auzi inima, *molay*. Şi se va încălzi, îi spune Ammachi Mare.

Tăcută, Odat *Kochamma* scoate verigheta de pe degetul lui Elsie, răzuieşte un firişor de aur de pe partea interioară, îl pune într-o picătură de miere şi, cu degetul, unge buzele pruncului, căci fiecare copil din comunitatea creştinilor Sfântului Toma trebuie să simtă gustul norocului, fie şi doar pentru un moment.

Odat *Kochamma* îi iese în cale înainte ca Philipose să intre în casă. El ascultă cu atenţie şi apoi întreabă:

— Elsie ştie că pruncul ar putea muri?

Bătrâna se preface că n-a auzit.

Elsie ştie. Philipose îşi dă seama după felul în care faţa i se descompune când intră el în cameră. Se apropie şi se uită la copil. Picioarele i se înmoaie.

Trei ore mai târziu, Bebe Ninan este încă pe această lume; vârfurile degetelor nu-i mai sunt la fel de vineţii, iar respiraţia îi e rapidă, dar regulată, la pieptul lui Elsie. Ea încearcă să-l pună la sân, însă areola aproape că e mai mare decât feţişoara lui, iar sfârcul nu-i încape în gură. Ammachi Mare o ajută să stoarcă întâiul lapte, gros şi auriu, într-o ceaşcă.

— E o esenţă a ta concentrată. Foarte bună pentru el.

Elsie îşi înmoaie vârful degetului în lapte şi îl duce apoi la buzele copilului; o picătură se scurge înăuntru, printre ele.

Ammachi Mare se oferă să i-l ia din braţe.

— Nu! exclamă Elsie. Nu. În toate lunile astea, s-a obişnuit cu bătăile inimii mele. Rămâne aici, să le audă în continuare.

E o nimica toată să-l ţină în braţe – e ca un fruct de mango la pieptul ei. Totuşi, o fâşie de muselină moale în jurul trunchiului ei şi pe sub copil e de ajutor. Ammachi Mare îi acoperă căpşorul cu aceeaşi muselină.

În noaptea aceea, stau de veghe toţi trei: Elsie rezemată de perne în pat, Ammachi Mare lângă ea şi Philipose pe rogojina de pe podea. Tânăra mamă nu-şi ia ochii de la copilul ei.

— Corpul meu îi ţine de cald ca atunci când era în pântecul meu. Temperatura lui e temperatura mea. Îmi aude vocea, inima, respiraţia, la fel ca în tot acel timp. Dacă e să scape, asta e cea mai bună şansă a lui.

Lumina lămpii cu ulei scaldă viaţa abia mijită în pântecul ei afară din pântec.

Timp de două luni, Elsie refuză orice vizitator. Face mici plimbări pe verandă, mereu însoţită de Philipose. Nu vrea să citească ori să i se citească, nici să deseneze; e absolut, total concentrată pe capodopera lor fragilă. Dacă în mod obişnuit un nou-născut îl împinge pe tată până la marginea cercului

familial, acesta al lor îl trage pe Philipose în însăşi inima familiei.

Într-o seară, când mama şi bunica îl hrănesc prin laborioasa metodă a degetului, Ninan deschide ochii, pleoapele depărtându-i-se doar atât cât să poată privi în jur şi cei din jur să-l vadă cu adevărat pentru prima dată. Ammachi Mare îşi spune că nepotul ei are ochi limpezi şi luminoşi.

Peste zece săptămâni, Bebe Ninan le dă de înţeles că nu mai are loc în cuib, agitându-şi braţele, dând din picioruşe; când nu doarme, stă mai mult cu ochii deschişi decât cu ei închişi. Poate să sugă chiar la sân, deşi numai pentru scurte perioade. Într-o zi, se cuibăreşte pentru prima dată lângă un trup care nu este al mamei, ci al tatălui, cu mângâietorul său piept păros. Femeile o ung rapid pe Elsie cu uleiuri, o masează şi îi freacă pielea cu tărâţe de nucă-de-cocos, iar apoi ea dă fuga la râu şi se cufundă în apa curgătoare. Se grăbeşte pe urmă înapoi, revigorată după săptămâni în care s-a spălat doar pe bucăţi.

Ammachi Mare îi face lui Bebe Ninan prima baie, îl şterge, îl înfaşă şi-l aşază pentru prima dată pe pat, unde doarme. Mama şi tatăl se întind de-o parte şi de cealaltă a lui, obişnuindu-se să-l vadă desprins de trupul matern. Pe neaşteptate, copilul întinde braţele, de parcă s-ar visa căzând, şi arătătorul îi rămâne întins, într-o binecuvântare dată părinţilor. Îşi zâmbesc unul altuia, fericiţi.

Iubirea fără margini pentru fiul lor îi ajută să se îndrăgostească iarăşi unul de celălalt. Philipose e extaziat de faptul că Elsie îl priveşte pe tatăl copilului ei cu o expresie rezervată doar pentru el, de fiecare dată când îl vede. Mâinile lor se caută reciproc şi, când nu e nimeni prin preajmă, el o sărută. Înainte vreme, atingerea buzelor îi înfierbânta pe amândoi, însă acum indică o legătură nouă între ei, şi totodată răbdarea de a o amâna pe cealaltă.

Ori de câte ori îşi aminteşte cum s-a purtat când ea şi-a dorit să se ducă la tatăl ei, Philipose se înfioară.

— N-am fost eu acela, spune într-o zi, fără nici un motiv, când Ninan e în braţele bunicii lui, iar ei doi sunt singuri. A fost altcineva, nu eu, repetă el dându-şi singur o palmă peste cap. Un copil prostănac şi speriat, care mi-a luat în stăpânire corpul şi mintea. Altă explicaţie nu am.

Ea îl priveşte cu indulgenţă.

Din când în când, se uită pe fereastra dormitorului şi îşi aminteşte de promisiunea neîmplinită. Fotograful a venit şi a plecat, iar rubrica Omului Obişnuit e însoţită acum de o poză neclară a lui Philipose în faţa copacului. Shamuel n-a avut nici o obiecţie cu privire la tăierea lui. Şi totuşi, *plavu* e tot în picioare. Din fericire, Elsie pare să fi uitat.

Boţul de lut vineţiu care a venit pe lume atât de precipitat recuperează timpul pierdut. Mişcările lui neîncetate şi precocea curiozitate malayali i-au convins pe toţi ai casei că el însuşi şi-a grăbit sosirea prematură; probabil că escaladase zidurile temniţei sale lichide în căutarea unei ieşiri. Acum, afară fiind, îşi reia explorările. Bebe Ninan are o misiune foarte simplă: SUS! Când e în braţele lor, vrea să li se caţăre pe umeri ori pe ceafă, ţinându-se de tot ce poate – urechi, păr, buze sau nas. Se duce cu bucurie în braţele oricui îl cheamă, însă ceea ce-şi doreşte cu adevărat e să meargă şi să urce. Pieptul mamei e acasă pentru el, însă până şi alinarea sânului păleşte în faţa bucuriei de a fi aruncat în sus, legănat sau săltat, chiar dacă sughiţă şi-şi ţine răsuflarea când se întâmplă. Râde şi dă din picioare, cerându-le: „Din nou!”

Într-o zi, fără mari preambuluri, Elsie intră în atelier şi se aşază iarăşi în faţa şevaletului ori de câte ori copilul îi permite. Philipose constată că ultimul peisaj pe care îl pictează pare să piardă legătura cu realitatea. Cum e posibil ca apa de pe câmpul cu orez să fie aurie şi cerul verde? Norii se înşiră precum vagoanele de marfă. Acest stil primitiv exagerat este totuşi plăcut. În plus, Elsie cedează în faţa rugăminţilor cu care o asaltează Cuviinţă *Kochamma* concomitent cu promisiunea că va respecta condiţiile puse de artistă, şi începe

să lucreze la portretul acesteia. Ori de câte ori o vede pozând aşezată, Philipose e convins că femeia se consideră un fel de Mar Gregorios, lipsindu-i doar sutana, cârja episcopală şi aura de sfinţenie.

Pe Ninan, mersul îl interesează doar atât timp cât îi permite să se cațăre. „De ce să folosim doar două membre, când avem patru?", pare să fie filozofia lui. Patru membre îți permit să urci. În scurt timp, bufnetul unui trup mititel căzând pe podeaua tare devine un sunet la ordinea zilei. O clipă de tăcere e urmată de un plânset scurt, mai mult de indignare decât de durere, iar pe urmă cățărătorul îşi reia urcuşurile.

— E ca bunicul lui, pe jumătate leopard, spune Shamuel.

Ammachi Mare ştie că Ninan seamănă cu bunicul şi cu tatăl lui din alt punct de vedere: apa turnată pe cap îl dezorientează, ochii îi pendulează când într-o parte, când în cealaltă. Are Tulburarea.

Într-o zi, îi cheamă pe ambii părinți în camera ei şi, cu aceleaşi mişcări ca ale soțului ei odinioară, desface şi întinde „Copacul Apei", aşa cum a numit ea arborele genealogic. Când s-au căsătorit, Philipose i-a spus soției lui despre Tulburare. Ea nu s-a arătat îngrijorată; auzise deja câte ceva despre ea. „Fiecare familie are câte ceva", a zis. Ce anume aveau cei din familia ei? „Băutura. Bunicul, tata, frații lui. Chiar şi fratele meu."

Acum, Ammachi Mare îi explică ce e cu arborele genealogic.

— Trebuie doar să ai grijă cu Ninan în preajma apei. Nu va fi nevoie să-l înveți tu s-o ocolească – dacă nu va fi ca soțul tău, care a tot încercat să învețe să înoate; slavă Domnului că la un moment dat a renunțat.

Philipose păstrează tăcerea. Îşi face griji pentru siguranța fiului său aşa cum nu şi-a făcut niciodată pentru a sa.

Pe 14 august 1947, aproape de miezul nopții, vocea prim-ministrului Jawaharlal Nehru răsună la radio cu cele mai

entuziasmante cuvinte auzite de ei de când au aparatul. Cu câteva ore mai devreme se născuse un nou stat: Pakistanul[70].

„Cu mulți ani în urmă", rostește Nehru într-o engleză britanică, „ne-am dat întâlnire cu destinul. Când va bate de miezul nopții, iar lumea va fi cufundată în somn, India se va trezi la o nouă viață, în libertate."

Dar trezirea Indiei se dovedește a fi sângeroasă. Douăzeci de milioane de hinduși, musulmani și credincioși sikh sunt forțați să părăsească pământurile pe care trăiseră familiile lor de generații. Musulmanii se îndreaptă spre noul stat Pakistan, iar hindușii și sikhii, care deodată constată că nu se mai află în India, pornesc către ea. Trenuri încărcate cu refugiați sunt atacate de bande ale taberei religioase opuse. Gloate însetate de sânge ucid copii, violează femei și mutilează bărbați, înainte de a-i ucide. Viața oamenilor atârnă de un fir de ață: prezența sau absența prepuțului. Philipose își amintește de călătoria sa cu trenul de la Madras și de Arjun-Kumar-Railways, amatorul de tutun, care era încântat de faptul că membrii tuturor religiilor și castelor se pot înțelege atât de bine într-un compartiment de tren.

— De ce nu se înțeleg și în afara compartimentelor? De ce nu se înțeleg unii cu alții?

În India de Sud și mai cu seamă în Travancore, Cochin și Malabar, chiar se înțeleg. Violențele care au loc la nord de ei par să se petreacă pe un alt continent. Musulmanii malayali, ai căror înaintași sunt negustorii din Arabia veniți cu pirogile pe Țărmul Mirodeniilor, n-au a se teme de vecinii lor nemusulmani. Geografia este destin, iar geografia comună a Țărmului Mirodeniilor și a limbii malayalam unește toate

---

[70] Pe 15 august 1947, India Britanică a fost împărțită în două dominioane care aveau să devină ulterior două state independente, India și Pakistanul. Împărțirea a fost urmată de migrația în masă a populațiilor musulmană și hindusă, însoțită de grave pierderi de vieți omenești.

credinţele religioase. Încă o dată, fortăreaţa naturală a Gaţilor de Vest, care a ţinut departe invadatorii şi falşii profeţi vreme de secole, îi cruţă de nebunia care duce la genocid. Philipose scrie în caietul său: „Faptul că suntem malayali este o religie în sine".

Chiar înainte ca Bebe Ninan să împlinească doi ani, la Parambil soseşte un plic sigilat cu ceară; este pentru Elsie şi a fost retrimis de la casa Thetanatt. *Portretul lui Lizzi* a fost acceptat pentru a fi expus la o expoziţie a Trustului Naţional, în Madras. Ochii artistei strălucesc de mândrie.

— N-am ştiut că ai concurat! exclamă Philipose.

— N-avea nici un rost să-ţi zic. Am participat cu lucrări încă de când aveam paisprezece ani. Prietenul şi, totodată, negustorul de ceai al tatei din Madras le trimite în locul meu; îi plac picturile mele. Dar până acum au fost mereu respinse, îi spune Elsie şi adaugă cu o sclipire năstruşnică în privire: Anul ăsta l-am rugat ca, în loc de „T. Elsiamma", să le înscrie sub numele „E. Thetanatt".

— Şi asta a contat?

Ea ridică din umeri.

— Juriul e format doar din bărbaţi, care acum cred că sunt şi eu bărbat. În orice caz, trebuie să trimit şi alte lucrări pe lângă *Portretul lui Lizzi.* Nu mai am mult timp la dispoziţie.

— Păi... Elsie, e minunat! Sunt foarte mândru de tine! izbuteşte el să bâiguie.

Ea îl ia în braţe şi-l strânge atât de tare, încât îi taie răsuflarea. Cu întârziere, Philipose îşi dă seama că el ar fi trebuit s-o îmbrăţişeze primul. E bucuros pentru ea, şi îi e ruşine să admită că vestea l-a zdruncinat. Să fie de vină faptul că şi-a folosit numele de fată? Nu, nu e asta. Se gândeşte la toate manuscrisele lui respinse despre care i s-a plâns, rămânând îmbufnat multe zile după aceea, de fiecare dată. Iar Elsie consideră că nici nu merită să amintească despre lucrările ei respinse.

O vede cum îl priveşte visătoare, cu gândurile undeva departe. Cu egoism, îşi spune că, probabil, îşi imaginează picturile ei în expoziție şi premiul întâi pe care îl va câştiga. Dar greşeşte.

— Philipose, nu e necesar ca expozanții să fie prezenți la fața locului. Dar ce-ar fi dacă am merge împreună la Madras pentru inaugurare? Să petrecem puțin timp împreună, doar noi doi. Ammachi Mare poate să aibă grijă de Ninan. N-ar fi grozav să luăm iar trenul, dar în cealaltă direcție?

El păleşte vizibil, incapabil să-şi ascundă tulburarea. Broboane de sudoare îi apar pe frunte, iar ea observă.

— Elsie, ți-am promis că vin cu tine la moşie. Oricând. Şi în orice alt oraş. Nu trebuie decât să spui. Dar la Madras? Inima mi-o ia la goană doar când aud numele. Mă afectează fizic. E oraşul în care am fost înfrânt, umilit, trimis pachet înapoi.

— Şi cu mine s-a întâmplat acelaşi lucru, Philipose. De asta eram în trenul acela, atunci. Dar de data asta vom fi împreună.

— Draga mea, insistă el; ar vrea să-i facă pe plac, însă are impresia că se sufocă şi transpirația îi şiroieşte pe față. Draga mea, sunt foarte mândru de tine. Te rog să mă înțelegi, voi merge cu tine oriunde altundeva – la Kanpur, Jabalpur, orice „pur”. Dar nu la Madras.

— Era doar un gând, replică ea.

Însă tonul trist din glasul ei se înfige în el precum cârligul unei undițe şi-l face de ruşine. Antidotul ruşinii este indignarea, mânia prezumțioasă. Din fericire, de această dată şi-o ține în frâu; ştie că nu e justificată. Îi e teamă să se întoarcă la Madras şi nu poate să ascundă asta. Dar mai mult se teme de faptul că ar putea s-o piardă pe ea, că ea îl va lăsa în urmă.

În noaptea aceea, în mod atipic, Ninan se lipeşte de pieptul mamei lui şi rămâne acolo neclintit, cu picioarele ghemuite, până când adoarme, amintindu-le părinților de perioada în care nu s-a desprins de ea.

— Ar fi un şoc pentru el dacă aş lipsi chiar şi o singură noapte. Şi mie mi-ar fi dor de el, spune Elsie, apoi ridică o privire şugubeaţă spre Philipose şi-l întreabă: Ţie ţi-ar fi dor de mine dacă m-aş duce singură la Madras?

— Cumplit de dor! Şi m-aş chinui de gelozie închipuindu-mi-te cum prizezi tutun cu un necunoscut. Probabil că aş sări în trenul următor, ca să vin după tine.

Ea zâmbeşte şi se uită la Ninan.

— Ei, dacă am merge, cel puţin ne-ar fi dor de el împreună. Şi am putea înlocui amintirile dureroase din Madras cu unele noi.

— Ştiu. Dar hai să mergem mai întâi într-un alt oraş. Să lăsăm Madrasul pentru când mă voi simţi mai în puteri.

Şase săptămâni mai târziu, când el vine seara în pat şi stinge lumina, Elsie îl anunţă:

— Azi, când ai plecat împreună cu Maestrul Propăşire, a venit şoferul tatălui meu şi a adus o scrisoare. *Portretul lui Lizzi* a câştigat medalia de aur la expoziţia din Madras. Iar cel al lui Cuviinţă *Kochamma* a primit o Menţiune Onorifică.

El se ridică brusc în capul oaselor.

— Cum? Şi abia acum îmi spui? Trebuie s-o trezesc pe Ammachi, să...

Ea îi pune un deget pe buze şi insistă că totul poate aştepta până dimineaţă.

Ştirea apare în ediţia de a doua zi a ziarului *Indian Express*. În articol, autorul se întreabă de ce a durat atât de mult până ce talentul artistului a fost recunoscut. Folosind un nume care nu oferea nici un indiciu asupra sexului, a câştigat medalia de aur. Dar nu este oare aceeaşi Elsiamma ale cărei lucrări au fost respinse cu un an în urmă de aceiaşi membri ai juriului? (Sursa de informaţii a reporterului este prietenul lui Chandy şi susţinătorul fervent al lui Elsie – şeful firmei de intermediere a vânzărilor de ceai din Madras, cel care i-a înscris lucrările în expoziţie.) Trei dintre picturile lui Elsie au fost vândute în

prima zi. *Portretul lui Lizzi* a obținut cel mai mare preț la licitație. O zi mai târziu, ziarele de limbă malayalam preiau articolul din *Indian Express*.

Când Ninan împlinește trei ani, Maestrul Propășire e de părere că băiatul va deveni politician, membru în Partidul Congresului, fiindcă obișnuiește să viziteze cu regularitate toate casele din Parambil. Îi plac bucățile de mango murat, dar mănâncă tot ce i se oferă cu o asemenea poftă, încât ceilalți se întreabă dacă nu cumva acasă flămânzește. Din fericire, nu manifestă nici o dorință de a înota. Privirile lui se îndreaptă spre înălțimi: partea de sus a dulapului, vârful căpiței de fân, stâlpul central al acoperișului. Până acum, cea mai mare înălțime la care a ajuns a fost pe spinarea lui Damodaran, unde însuși elefantul l-a urcat, pentru a-l coborî apoi în brațele lui Unni, care aștepta. Sfântul Graal al culmilor îi este însă teritoriu interzis: ramurile de sus, încărcate de fructe, ale palmierului în care se cațără culegătorul de sevă. Imitându-și eroii, copilul își leagă la brâu o cingătoare din cârpă în care a înfipt un os uscat și o crenguță pe post de cuțit. După el se ține o mică *pulayi* a cărei unică misiune e să-l țină pe cât posibil mai aproape de nivelul mării. Într-o seară memorabilă, familia e adunată pe verandă și se uită cu uimire cum Ninan escaladează un stâlp, cu tălpile goale pe suprafața netedă a acestuia de parcă ar fi o șopârlă și cu palmele pe partea opusă a stâlpului. Înainte ca vreunul dintre cei prezenți să poată reacționa, el le zâmbește dintre grinzile acoperișului.

Într-o dimineață, când se întoarce de la oficiul poștal, Philipose o găsește pe Elsie în pat, cu o expresie neliniștită și cu fruntea fierbinte. O șterge cu cârpe ude pentru a-i scădea temperatura. Dar cum în zilele următoare aceasta nu cedează, familia bănuiește că e vorba despre febră tifoidă. Philipose închiriază o mașină și aduce un medic de la o oră distanță; specialistul confirmă diagnosticul pus de ei, le spune că nu

există un tratament specific şi-i asigură că în scurt timp Elsie va începe să se simtă mai bine.

Philipose o îngrijeşte singur, refuzând orice ajutor. Constată că lui îi este cel mai bine – *lor* le este cel mai bine – atunci când ea e dependentă de el, ca acum. Oare nu aşa ar trebui dragostea să fie mereu, precum cele două laturi ale literei A? Când Elsie e absorbită de munca ei şi nu se sprijină pe el, Philipose se simte dezechilibrat şi instabil.

În a treia săptămână de boală, se mai înzdrăveneşte. Philipose o ajută să-şi facă baie cum se cuvine, dar pe urmă e atât de slăbită, încât e nevoit s-o ducă în braţe până în pat. Degetele ei se cufundă în adâncitura de la baza degetului mare al mâinii lui, între tendoanele încheieturii, iar pe faţă i se întinde un zâmbet copilăresc.

— Prizăm înceeet, rosteşte ea, mângâindu-i „tabachera anatomică".

— Şi vor urma exact două strănuturi, îi intră el în joc. Dacă nu cumva vor fi mai multe.

Ea râde abia auzit. Philipose o sărută pe frunte. E copleşit de un val de tandreţe şi simte nevoia imperioasă de a-şi transpune emoţiile în cuvinte. Dar ştie că acestea sunt momentele în care devine cel mai periculos pentru sine însuşi.

Ea îl întreabă despre Ninan, pe care l-au ţinut departe de ea din motive de siguranţă.

— S-a cocoţat pe acoperişul ţarcului de capre al lui Cuviinţă *Kochamma* şi i-a cules fructele de mango. Ceea ce pe ea n-a bucurat-o deloc. A zis că Ninan e capră de la talie în sus şi maimuţă de la mijloc în jos. Nu e deloc flatant pentru nici unul dintre noi.

Elsie râde şi imediat se crispează. O doare abdomenul. Deschide ochii şi se uită la el. Philipose îşi lipeşte capul de al ei, astfel că se uită pieziş unul la celălalt şi zâmbesc ca doi copii nătăfleţi.

Ce nume ar putea da acestei energii care vibrează în încăpere şi-i uneşte? Ah, dacă ar putea îmbutelia acest elixir căruia

boala i-a conferit atâta forță! E oare posibil s-o iubească mai mult? Sau să se simtă la fel de prețuit ca acum? Cum s-o numească altfel decât iubire? Puțin mai târziu, lacrimi se ivesc în ochii lui Elsie. Se gândeşte oare la mama ei, răpusă de aceeaşi boală când ea nu era cu mult mai mare decât Ninan? Simte o nevoie intensă de a o alina.

— Ce s-a întâmplat? Ce pot să fac pentru tine, Elsiamma? Spune-mi! Orice...

„Idiotule! Iarăşi ai făcut-o!" E ruşinat. Elsie dă să spună ceva, dar renunță. El aşteaptă. Energia care vibrase în cameră piere, lăsând în urmă tristețea.

Ea priveşte afară, pe fereastră.

— Bun! exclamă el şi oftează teatral. Promit! Copacul va dispărea. Gata cu scuzele.

Ea închide ochii. Oare asta semnificase privirea ei către fereastră? Oricum, i-a promis deja. Din nou. Şi n-o va dezamăgi.

În prima zi de iunie a lui 1949, în casă domneşte iritarea. Nervozitatea e un simptom al apropierii musonului, care afectează întreaga coastă de vest a Indiei. Ziariştii scriu articole arțăgoase care reinterpretează articole arțăgoase anterioare despre această iritabilitate al cărei unic remediu e ploaia. Musonul vine întotdeauna pe întâi iunie, dar iată că deja e ziua a cincea a lunii. Fermierii cer ca guvernul să acționeze. Sunt organizate rugăciuni în masă. La Mavelikara, o femeie îşi decapitează soțul cu care a trăit vreme de douăzeci şi cinci de ani; motivează că n-a mai suportat vorbăria şi veselia bărbatului, că ceva în ea s-a frânt.

În această perioadă, când pulayarii nu au mult de lucru, Philipose îi cere lui Shamuel să taie copacul. Bătrânul îi ascultă instrucțiunile şi se îndepărtează nedumerit.

Philipose îl vede întorcându-se cu o echipă de pulayari, printre ei aflându-se şi Joppan. Pe soția lui, Ammini, o zăreşte deseori muncind alături de Sara, dar Joppan e o pasăre rară. A auzit că vechiul lui prieten şi-a renovat casa, înlocuind pereții

din stuf cu unii din cherestea şi turnând o podea din ciment pe care a extins-o ca să construiască şi o verandă. Afacerea cu şlepul e din nou înfloritoare. Ammini munceşte cot la cot cu soacra ei, ţesând panouri din stuf; în plus, acum mătură ea curtea şi e plătită pentru asta.

— Mai întâi, culegeţi fructele. Fiecare dintre voi capătă unul, le spune Shamuel membrilor echipei, după care se lasă pe vine şi supraveghează operaţiunea.

Sara vine şi ea şi se ghemuieşte lângă el. Bărbaţii culeg fructele mari, ţepoase.

— E bine că poamele astea cresc aproape de trunchi, îi spune Shamuel soţiei lui după un timp. Sunt mari ca nişte bolovani! Nucile-de-cocos care cad din pom sunt destul de periculoase, dar o *chakka* te poate ucide când cade pe tine. Uită-te la degetul meu de la picior, dacă ai impresia că glumesc! Dar ştii asta, nu-i aşa?

Sara se preface că nu l-a auzit şi pleacă fără un cuvânt. Într-o zi, cum erau şi femei prin preajmă, Shamuel se dusese după un jaquier să urineze. Tocmai îşi scosese penisul – ţuţulica-mica – şi stătea cu capul plecat. La vârsta lui, pentru ca jetul să se pornească, trebuia să tuşească, să scuipe, să-şi imagineze o cascadă, să se sprijine de ceva sau să se uite în sus. Când povesteşte întâmplarea, întotdeauna încheie cu: „Dacă m-aş fi uitat în jos, la ţuţulica-mica mea, acolo mi-ar fi fost sfârşitul! Dacă n-aş fi ridicat ochii, n-aş mai sta de vorbă acum cu tine!” Abia avusese timp să-şi dea capul pe spate înainte ca fructul greu să-i cadă pe degetul de la picior.

În timp ce se îndepărtează, Sara se întreabă: „De ce s-or uita mereu bărbaţii în jos? Ce, nu e mereu acolo? Că doar nu se desprinde şi pleacă! Trebuie doar să ţintească şi să tragă!” I se alătură din nou lui Ammini, ca să termine amândouă de împletit un panou de stuf.

— Bărbatul ăla e lumina ochilor mei, îi spune ea nurorii. Dar dacă ar mai fi repetat încă o dată povestea cu *chakka* şi degetul de la picior, aş fi încheiat eu ce n-a reuşit *chakka* aia!

Odată ce toate fructele au fost culese, Shamuel îşi îndrumă ajutoarele să reteze fiecare creangă cât mai aproape de trunchi, „chiar după umeri”. Ei par nedumeriți, iar nepotul lui, Yohann, întreabă:

— De ce nu tăiem tot copacul?

— *Eda Vayinokki!* Obrăznicătură! Cine eşti tu să întrebi asta? Păi, fiindcă aşa a cerut *thamb'ran*! Nu crezi că e suficient?!

„Ce l-o fi apucat pe Yohann?”, se miră Shamuel în sinea lui, enervat. „Ce, s-a trezit şi-a uitat ce-nseamnă să fie unul de-al nostru?” Adevărul e că nici el nu înțelege de ce copacul trebuie tăiat aşa. Bun, şi ce-i cu asta? Câte lucruri n-a făcut el doar pentru că aşa a zis *thamb'ran*? Ce altceva contează oare?

Folosindu-se de câte un *vakkathi* ascuțit, oamenii retează fiecare creangă tăind-o oblic de-o parte şi de alta, până când se frânge şi cade la pământ, lăsând în urmă un ciot, un vârf ascuțit. Din aceste tăieturi se scurge sevă, pe care bărbații o culeg rapid în tigve. Copiii folosesc seva lipicioasă pentru a prinde păsări – o cruzime, după părerea lui Shamuel. Totodată însă, seva e un clei excelent pe care el îl foloseşte ca să-şi călăfătuiască barca veche. Cine ar fi crezut că poți să călăfătuieşti o barcă atât de târziu, în iunie?! Stropi albi de sevă împestrițează hainele muncitorilor, lipindu-se de *vakkathi*. Va fi nevoie ca lamele şi mânerele să fie frecate cu ulei şi tărâțe de cocos pentru a le curăța.

— Ați făcut treabă bună, îi laudă Shamuel. Să-mi păstrați o creangă, să-mi fac o vâslă din ea! E lemn moale, dar dacă o lucrezi cum trebuie, o să aibă un luciu bun. Luați ce vreți şi faceți ce poftiți. Vindeți totul lui *ashari* dacă sunteți prea puturoşi – ce-mi pasă mie?

În scurt timp, aerul devine greu de la mirosul grețos al fructelor coapte de jaquier. După plecarea celorlalți, Shamuel şi Joppan se uită la ce-a mai rămas: un trunchi înalt şi gros, cu brațe şi degete ca nişte pumnale. O zeiță răuvoitoare.

— Asta-i o prostie! exclamă Joppan cu amărăciune. Oamenii care nu ştiu ce să facă cu pământul n-ar trebui să aibă voie să-l păstreze!

Şi se îndepărtează înainte ca tatăl lui, uluit, să aibă timp să replice.

Philipose îi priveşte de la fereastra dormitorului. Poate că Elsie va fi de părere că ce a rămas e o sculptură, un candelabru cu zece braţe ascuţite, îndreptate în sus. Dar se păcăleşte singur şi ştie asta. Ceea ce a rămas e o sperietoare de ciori hidoasă, cu ghearele ridicate spre cer. Compromisul a avut rolul de a-i oferi ei o încăpere bine luminată şi a-i păstra lui talismanul, însă rezultatul e urât şi jenant, ca goliciunea unui bătrân. Copacul ar trebui doborât. Shamuel a rămas singur afară, iar Philipose e pe punctul de a-i striga: „*O'Shamuel'O!* Pune-i să-l reteze de tot", când îl vede pe Joppan lângă tatăl lui. Mândria îi opreşte cuvintele pe buze. Prostia lui ar părea şi mai mare.

Dormitorul chiar este mai luminos, astfel că acum se observă o pânză de păianjen într-un colţ. Elsie avusese dreptate: copacul le obstrucţionase priveliştea. Dar ce vede acum? Se apleacă să se uite mai bine. S-a schimbat ceva pe cer? Nu sunt nori, dar atmosfera albastră are o altă textură. Şi în aer pluteşte un alt miros. Să fie oare posibil?

Se duce afară. Caesar latră. O pală de vânt îi împinge *mundu* între picioare. Un stol de păsări se roteşte, în derută. Dacă ar fi fost ieri pe plaja de la Kanyakumari, poate că ar fi văzut vijeliosul muson de sud-vest apropiindu-se pe traseul urmat de anticii romani, egipteni şi sirieni pentru a ajunge pe aceste ţărmuri.

Îşi fereşte ochii, ocolind trunchiul de *plavu* amputat, şi traversează păşunea până când ajunge pe dâmbul de la marginea câmpurilor de orez, de unde cerul şi linia orizontului, mărginită de palmieri, se văd perfect. I se alătură şi alţii, din casele alăturate, cu chipurile încordate de aşteptare. Au uitat că musonul îi va imobiliza vreme de săptămâni, va inunda

orezăriile pârjolite, se va infiltra prin acoperişurile de paie şi le va subția proviziile de mâncare; tot ce ştiu e că, la fel ca pământul uscat, trupurile lor jinduiesc după ploaie; pielea scorojită e însetată. Aşa cum terenurile vor rămâne pârlogite, la fel şi corpul omului trebuie să se odihnească, pentru a redeveni iarăşi revigorat şi suplu.

Sus, în văzduh, o pasăre de pradă pluteşte cu aripile întinse, lăsându-se purtată de curenți. În zare, cerul e roşiatic, întunecat. Izbucnirea unui fulger îi animă pe cei care privesc. Savurează cu toții minutele dinaintea potopului, uitând că în curând vor năzui la haine bine uscate, fără acel miros de jilav, vechi şi mucegăit, şi că vor afurisi uşile şi sertarele umflate, care se vor bloca aidoma pruncilor care dau să vină pe lume cu fundul înainte. Deocamdată, aceste amintiri sunt uitate. Vântul suflă când dintr-o parte, când din cealaltă, iar Philipose se străduieşte să-şi păstreze echilibrul. O pasăre dezorientată încearcă să zboare împotriva curentului, dar o rafală îi ridică vârful unei aripi, silind-o să facă o tumbă în aer.

Shamuel a venit lângă el, cu pielea stropită de seva albă, şi zâmbeşte larg spre cer. Într-un târziu, muchia din față a masei întunecate a norilor se apropie de ei, o divinitate neagră – oh, voi cei slabi de credință, de ce v-ați îndoit de venirea lui? Pare la kilometri distanță, dar şi deja asupra lor, fiindcă plouă – o ploaie binecuvântată, piezişă, ploaie de dedesubt, ploaie nouă, nu o ploaie de care poți să fugi ori de care poți să te fereşti cu o umbrelă. Philipose îşi ridică fața spre cer, iar Shamuel îl priveşte zâmbind şi murmură:

— Ochii deschişi!

„Da, bătrâne, da, ochii deschişi în fața acestui pământ prețios şi a oamenilor lui, în fața legământului apei, apă care spală păcatele lumii, apă care va deveni pâraie, lacuri şi râuri, râuri ce vor curge spre mare, apă în care eu nu mă voi cufunda niciodată.”

Se grăbeşte să se întoarcă acasă, cu Shamuel pe urme, fiindcă îi aşteaptă un ritual mult mai important. Locatarii celorlalte case vin şi ei şi ajung exact la timp.

După o ultimă privire în oglindă, Bebe Mol iese pe veranda din faţă – o copilă scundă, cu umerii traşi spre spate în ciuda coloanei care cu fiecare an devine mai gheboşată, cu trunchiul legănându-se dintr-o parte în alta, ca pentru a-i contrabalansa paşii. Îndată ce au simţit miros de ploaie, Ammachi Mare a împletit în grabă iasomie şi panglici noi în părul lui Bebe Mol şi a îmbrăcat-o în veşmântul special: fusta de un albastru lucios cu margine aurie şi un demisari din mătase peste bluza aurie, prins pe umăr. Elsie i-a desenat un *pottu* mare şi roşu în mijlocul frunţii şi i-a conturat ochii cu *kajal*, astfel încât pare o femeie în toată puterea cuvântului.

Bebe Mol zâmbeşte timid când vede publicul adunat, rude şi cunoscuţi veniţi să asiste la dansul musonului. Simte povara responsabilităţii, fiindcă totul depinde de ea pentru ca ploaia să cadă mai departe. Tradiţia a început pe când ea era doar un copil, şi cum va rămâne mereu un copil, şi tradiţia va continua la nesfârşit. Iese în *muttam*, iar spectatorii se îngrămădesc pe verandă ori, în cazul pulayarilor, stau sprijiniţi de peretele verandei, sub streaşină.

Bebe Mol începe să se legene, bătând din palme pentru a stabili un ritm pe care îl subliniază şi cu paşii târşâiţi. Şi odată ce-şi intră în acest ritm, miracolul se petrece: paşii sacadaţi devin fluizi şi în scurt timp toate limitările ei – coloana vertebrală curbată, statura scundă, mâinile mari şi picioarele late – dispar. Douăzeci de perechi de mâini aplaudă la unison şi o ovaţionează. Bebe Mol îşi ridică braţele spre cer, ademenind norii, icnind din cauza efortului, iar ochii ei zvâcnesc dintr-o parte în alta. E propriul ei *mohiniyattam*[71],

---

[71] Dans indian clasic al cărui nume derivă de la mohini, „cea care vrăjeşte” – un avatar al zeului hindus Vishnu, care, prin puterile sale feminine, face ca binele să triumfe asupra răului.

iar ea e *mohini* – fermecătoarea – unduindu-şi şoldurile, depănând o poveste cu ajutorul ochilor, al expresiilor faciale, al gesturilor cu mâinile şi al posturii braţelor şi picioarelor. Dansul ei e teluric, necizelat şi autentic. Stropii de transpiraţie se amestecă cu cei de ploaie în solemnitatea dansului. Mesajul piruetelor ei este unul pe care fiecare privitor îl interpretează, dar temele sale sunt munca îndârjită, suferinţa, răsplata şi recunoştinţa. „O viaţă norocoasă", îi transmite lui Philipose, în timp ce ploaia cade. „Viaţă norocoasă, norocoasă! Norocos te poţi considera tu în această apă. Norocos eşti tu fiindcă poţi fi purificat iar şi iar..." Încheindu-şi dansul, Bebe Mol le-a pecetluit legământul, musonul şi-a făgăduit loialitatea, familia este în siguranţă şi totul e bine în lume.

CAPITOLUL 49. PRIVELIŞTEA

1949, Parambil

În a doua zi a musonului, Bebe Mol este inexplicabil de agitată şi de nemulţumită; în loc să stea pe banca ei, păşeşte de colo-colo şi nu se bucură de potopul de apă, aşa cum face de obicei. Ceilalţi se tem că e bolnavă, că o supără plămânii şi inima suprasolicitată. Se întinde alături de Elsie, care îi masează picioarele în vreme ce Ammachi Mare îi sprijină capul. Nimănui nu-i vine să creadă că Bebe Mol are patruzeci şi unu de ani – nu mai e un copil şi totuşi va fi mereu unul.

— Spune-mi ce te supără, o roagă Ammachi Mare, dar Bebe Mol nu face decât să geamă şi să plângă în hohote, când şi când răstindu-se la fantasma care cine ştie ce-i şopteşte în ureche.

Noaptea, soţul şi soţia stau în pat ascultând cum cerurile îşi revarsă potopul asupra Parambilului, Ninan doarme lângă Elsie, iar Philipose îşi ţine soţia în braţe, ambii îngrijoraţi pentru Bebe Mol.

A doua zi dimineaţă, ploaia ia o pauză, iar cerul se înseninează. Iese soarele. Oamenii se aventurează cu precauţie afară din case, neştiind cât va dura răgazul. Maestrul Propăşire vine fuga ca să obţină semnătura lui Ammachi Mare pe un formular de cerere fiscală. Georgie şi Ranjan decid că acum e momentul să discute cu Philipose despre o arendă cu plăţi întârziate. Shamuel şi ceilalţi s-au strâns şi ei în spatele bucătăriei, unde aşteaptă să fie plătiţi şi să li se dea orezul păstrat, aşa cum e obiceiul când începe musonul. Joppan vine dinspre coliba lui. Odat *Kochamma* iese să întindă rufele pe frânghie, fiind însă pesimistă cu privire la posibilitatea ca vreuna dintre ele să se usuce. Imediat ce termină de întins, o burniţă măruntă şi deasă începe să cearnă. Femeia bombăne către cer, indicându-i că ar trebui să se hotărască odată.

Dintr-odată, un țipăt sfâşie liniştea, un sunet atât de cumplit, încât opreşte până şi ploaia. Aşezat la biroul lui, Philipose îşi dă seama imediat că strigătul a venit din încăperea alăturată şi că Elsie a fost cea care a țipat, deşi n-a mai auzit niciodată la ea un asemenea sunet – un urlet de groază care îi îngheață sângele în vene. E primul care ajunge la ea.

Elsie stă cu mâinile încleştate pe barele ferestrei, încă țipând. Philipose crede că a fost muşcată de un şarpe, dar nu vede nici unul, şi îi urmăreşte privirea spre ciotul de *plavu*. Iar ceea ce vede îi aduce stomacul în gât.

Bebe Ninan. Suspendat cu susul în jos, cu fața albă, cadaverică, încremenită într-o expresie de surprindere, cu trupul contorsionat într-o poziție imposibilă.

Un ciot de creangă ascuțit îi străpunge pieptul; în jurul lui, sângele s-a închegat.

Urlând, Philipose se năpusteşte afară şi urcă în copac, cu picioarele alunecându-i pe scoarța udă, zgâriindu-şi gambele, julindu-şi palmele până la sânge – cum a ajuns Ninan atât de sus? –, dar reuşind în sfârşit să se prindă de un ciot. Împins de adrenalină şi disperare, urcă pas după pas până când ajunge la copilul lui. Încearcă s-l ridice cu o mână. Shamuel, care era lângă camera lui Philipose când au răsunat țipetele, urcă în spatele lui, în ciuda vârstei înaintate, sforțându-se să țină aproape de *thamb'ran*. Joppan ajunge şi el la timp ca să-şi vadă tatăl cățărat lângă Philipose. Trupul bătrânului, având aceeaşi culoare ca scoarța copacului, e lipit de cel al stăpânului său. Philipose îi simte răsuflarea cu miros de betel şi fum de *beedi* când se opintesc amândoi – şi chiar e nevoie de amândoi – să-l ridice pe Ninan şi să-l scoată de pe ciotul ascuțit. Împing împreună şi, cu un plescăit agonizant, pieptul copilului iese de pe țepuşă.

Trupul micuț alunecă din mâinile lor în cele ale lui Joppan şi apoi în multele care aşteaptă jos, iar Ninan e întins pe pământ, moale şi nemişcat, cu spinarea într-un unghi nefiresc, în timp

ce ploaia cade asupra siluetei lui inerte şi asupra tuturor celorlalţi. Shamuel coboară de pe trunchi şi, când el ajunge jos, Philipose sare de la înălţime şi aterizează dur, ţipând din cauza durerii care îi săgetează ambele glezne când călcâiele îi ating pământul, dar aplecându-se în secunda următoare asupra fiului său, strigând, glasul lui răsunând peste câmp şi printre copaci.

— *Ayo! Ayo! Ente ponnu monay!* Dragul meu copil! *Monay!* Ninan! Vorbeşte cu mine! urlă apoi refuzând să accepte ceea ce vede, surd la plânsetele lui Elsie şi ale lui Ammachi Mare, la ale celorlalţi aplecaţi asupra lui, surd la vaierele lor, la gemetele şi icnetele lor. Nu aude nimic, fiindcă pieptul lui Ninan e o lume prăbuşită în ea însăşi, un puţ întunecat al groazei, centrul unui univers care a trădat un copil, a trădat o mamă, un tată şi o bunică şi pe toţi cei care l-au iubit. Tot ce anima acel trup micuţ – puls, răsuflare, glas şi gând – e dus şi pierit, mai mult decât mort.

Îşi ridică în braţe băieţelul frânt. Când mâinile celorlalţi încearcă să-l oprească, le împinge, le loveşte, le alungă. Îşi strânge fiul la piept, un lunatic gata să se năpustească în întunericul adânc al norilor musonului. Şi dacă nu către acei nori vindecători, atunci încotro aleargă? Pentru un om cu gleznele rupte căutând ajutor pentru primul lui născut, cel mai apropiat spital e mai departe chiar decât soarele.

Shamuel şi Joppan vin în urma lui. Joppan se repede să-şi ţină de mijloc prietenul din copilărie, creatura şchiopătândă care urlă, de parcă decibelii ar putea readuce la viaţă ceva ce nu va mai trăi niciodată:

— *Monay*, nu ne părăsi! *Monay, ayo, Ninanay!* Aşteaptă! Stai! Ascultă-mă! *Monay*, îmi pare rău!

Alertaţi de ţipete, bărbaţii de la Parambil – unchi, nepoţi, veri, muncitori – urmează dâra de sânge, în spatele tatălui şi al fiului său mort. Aproape două sute de metri mai departe, Philipose încă se mai împleticeşte ca un om beat pe picioare nesigure, cu laba piciorului stâng întoarsă nefiresc spre

înăuntru, hohotind; ceilalți bărbați plâng şi ei, oameni în toată firea înconjurându-l fără a îndrăzni să-l oprească, într-un marş lent alături de un tată care are impresia că aleargă, când de fapt abia dacă se târâie, până ce într-un final rămâne locului, clătinându-se ca un bătrân.

Gleznele îi cedează, iar ceilalți îl prind; brațele puternice ale oamenilor de la Parambil îl susțin, îl aşază încet pe pământ, în genunchi, el continuând să-şi strângă cumplita povară la piept. Cu fața ridicată spre cer, Philipose urlă, îşi imploră Dumnezeul, orice dumnezeu. Dar Dumnezeu e tăcut. Ploaia e tot ce-i pot oferi cerurile.

Shamuel, cel mai vârstnic şi mai nobil dintre ei, ghemuit lângă Philipose, este singurul care are curajul şi autoritatea de a descleşta cu blândețe mâinile însângerate ale tatălui. Apoi acoperă micul trup cu propriul său *thorthu*, pânza veche, decolorată, transformându-se într-un linţoliu sacru, întruchiparea iubirii care-l animă pe acest bătrân. Shamuel ia în brațe corpul micului *thamb'ran*, îl strânge uşor, cu dragoste, şi oasele îi trosnesc când se ridică în picioare; Ranjan, Georgie, Maestrul Propăşire, Yohann şi alte zece mâini îl ajută să se ridice, toți frați între ei, toate barierele tradiționale şi de castă fiind şterse în cumplita solidaritate impusă de moarte; singur, Joppan are grijă de tatăl prăbuşit, îl ridică în picioare, îşi vâră capul la subsuoara lui, îl susține cu un braț în jurul mijlocului, ducându-l aproape pe sus, în vreme ce Philipose şchioapătă, cu gleznele evident frânte.

Femeile s-au retras pe veranda casei tânguindu-se, țipând sau plângând în tăcere, cu şalurile ridicate la gură. Elsie e în genunchi, cu mâinile încleştate pe piept, Ammachi Mare stă agățată de un stâlp al verandei, iar Odat *Kochamma* se loveşte ritmic cu pumnii în piept, gemând, cu fața ridicată spre cer. Toate aşteaptă. L-au văzut pe Philipose împleticindu-se pe drum cu tălpile grotesc răsucite, ducându-şi în brațe fiul nemişcat; au sperat cu toatele că, cine ştie cum, odată ce au dispărut din vedere, tatăl sau Dumnezeu sau poate amândoi

vor face un miracol, vor înzdrăveni copilul, vor îndrepta ce e strâmb.

Dar orice speranță se spulberă când văd alaiul de tați şi fii întorcându-se, un zid de bărbați mustăcioşi, crunți, fiecare cu brațele pe umerii celorlalți, frați întru tragedie, păşind ca unul singur, plângând sau cu ochii uscați, dar toți cu chipurile distorsionate de durere şi mânie, de şoc şi obidă. Împreună cu ei este şi tatăl înnebunit, cu un braț pe umărul lui Joppan, susținut de prietenul lui din copilărie ai cărui muşchi se reliefează încordați sub povară, până ce Yohann se strecoară sub celălalt braț al lui Philipose.

În mijlocul grupului este Shamuel, aproape gol, doar cu o cârpă maronie în jurul şoldurilor, după ce şi-a pierdut *mundu* în blestematul acela de copac; Shamuel, mergând cu demnitate desăvârşită, privind drept înainte, singurul al cărui chip pare cizelat în piatră, cu pieptul gol oțelit față de povara teribilă pe care o poartă în brațe şi pe care bietul lui *thorthu* n-o poate ascunde în întregime; Shamuel, apropiindu-se încet de femeile care aşteaptă, cu paşi măsurați, de parcă fiece clipă a trudei lui de-o viață, curățând acest pământ alături de *thamb'ran* al lui, munca fără de sfârşit care i-a dăltuit bicepşii tari şi pectoralii ca nişte platoşe, a dus către acest moment, către această dureroasă îndatorire: să-l poarte în brațe, cu solemnitate deplină, pe primul născut al ultimului născut al răposatului său *thamb'ran*, care se alătură acum strămoşilor săi în binecuvântata viață de apoi.

*

După înmormântare, sprijinindu-se greu în cârje, Philipose priveşte pe fereastră către locul în care se aflase bătrânul *plavu*. Fără să întrebe pe nimeni, Shamuel a retezat trunchiul rămas; şi-a vărsat durerea şi furia hăcuind copacul cu lovituri de secure, iar Philipose îşi doreşte să fi fost el acolo, în locul copacului, pentru ca securea să muşte din trupul lui. Joppan a venit, nerugat, să-şi ajute tatăl – de fapt, să-i ia securea, căci loviturile bătrânului deveniseră tot mai haotice şi mai

nesăbuite; nu peste mult timp au venit Yohann şi alţii, şi de data asta n-au mai lăsat nimic, atacând trunchiul cu ferocitate, scormonind după fiece rădăcină şi umplând apoi cu pământ craterul rămas, pentru ca nici măcar o cicatrice a existenţei lui să nu se mai vadă – o execuţie brutală a unui copac blestemat. Philipose îşi doreşte să-l fi ucis şi pe el, să-l fi îngropat acolo, în pământul acela nămolos în care muşchiul hrănit de sânge şi de ploile musonului creşte deja, ascunzând orice urmă a locului în care cândva a crescut un copac în Parambil.

Mai târziu, Shamuel îi spune lui Philipose că au găsit o bucată din cămaşa lui Ninan pe penultima ramură de la vârf, de două ori mai sus decât cea în care i s-a înfipt trupul. Alte amănunte nu-i mai dă, însă îşi închipuie amândoi cum copilul şi-a prins cămaşa în creanga aceea de sus, atârnând câteva clipe înainte ca pânza să se rupă, iar el să se prăbuşească în vârful ascuţit al ramurii, aproape trei metri mai jos. Philipose era în biroul lui, lucrând. N-a auzit căderea, ci doar ţipătul lui Elsie.

E mult prea multă lumină în dormitor acum – o lumină obscenă, odioasă. Philipose clocoteşte de mânie îndreptată împotriva lui însuşi. Fiindcă nu l-a văzut pe Ninan începând să urce în copac. Fiindcă nu l-a auzit strigând. Fiindcă n-a tăiat complet copacul. Sau fiindcă nu l-a lăsat întreg. Totul e doar vina lui. Dar... Dacă Elsie n-ar fi zis nimic despre copac... copacul *lui*, dacă i-ar fi respectat munca aşa cum el i-a respectat-o pe a ei, atunci Ninan, primul lui născut, ar trăi încă. Dacă, atunci când Elsie i-a spus ce-şi doreşte, el ar fi zis: „Nu!” Sau dacă ar fi zis un „Da” adevărat! În viaţă, aceste căi de mijloc sunt fatale; nehotărârea i-a ucis copilul. Dar în durerea lui, în amărăciunea care-l macină în acest moment, Philipose îşi spune că totul a pornit de la fatidica dorinţă a lui Elsie: „Poţi să tai copacul acela”.

De ce a trebuit să fie totul atât de dificil? El nu şi-a dorit niciodată altceva decât s-o iubească. Nu i-a făcut mereu şi mereu pe plac de când s-au logodit? Nu şi-a schimbat el

obiceiurile, pentru ca ea să şi le continue pe ale ei? Asta l-a ucis pe micul Ninan, încăpățânarea ei. O parte din el ştie că ideea e meschină şi falsă chiar în clipa în care o gândeşte. Dar mintea lui nu poate accepta alternativa. Dacă ar fi numai vina lui, ce scuză ar mai avea ca să mai facă umbră pământului?

Aude paşi în spate şi, fără să se întoarcă, ştie că Elsie a intrat în cameră. N-au mai fost singuri, doar ei doi, din ziua morții. Se răsuceşte cu fața spre ea, şchiopătând cu cârjele, ignorând durerea, abia izbutind să-şi ascundă mânia.

Şi e întâmpinat de o furie care o depăşeşte pe a lui. În ochii ei se citeşte furie, dar şi ceva ce nu poate suporta: învinovățire. Elsie îl provoacă s-o acuze, iar el o provoacă să exprime în cuvinte ceea ce gândeşte.

Apoi, uitându-se peste umărul lui, ea vede că ciotul acela criminal al copacului a dispărut... doar că mult prea târziu. Privirea i se întoarce către el. Cât va trăi, Philipose nu-i va uita expresia de pe față. E fața unui zeu răzbunător.

Îi simte impulsul primar de a se arunca asupra lui, de a-l lovi, de a-i scoate ochii, de a-i sfâşia obrajii cu unghiile. Vede cu ochii minții traiectoria acestui atac şi se vede pe sine repezindu-se să-l pareze cu mâinile goale, s-o împingă din fața lui, s-o blesteme fiindcă a vrut ce n-ar fi trebuit să vrea niciodată, s-o acuze că i-a ucis fiul, s-o condamne pentru că a apărut în viața lui şi nu i-a adus altceva decât tragedie.

*

O clipă mai târziu, Elsie priveşte drept prin el, aşa cum vreme de ani a privit prin acel *plavu*, prefăcându-se că urâțenia lui nu există şi nu-i blochează priveliştea. În acel moment îl face să dispară, îl şterge de pe pânza ei, şi tot ce rămâne e o suprafață mânjită pe care sunt nişte linii false, o siluetă care nu i-a ieşit cum trebuie, tuşele greşite ale unei căsnicii şi o lume scâlciată peste poate, departe de tot ce şi-a imaginat ea. Trece pe lângă el, lovindu-l cu umărul – bărbatul invizibil, sec, nici măcar obişnuit, ci ordinar, soțul care nu mai e acolo – şi îşi strânge câteva lucruri.

El aude sertare deschizându-se şi închizându-se. Apoi o aude pe ea spunând cuiva: „Să mergem!”

PARTEA A ŞASEA

CAPITOLUL 50. PERICOLE PE CULMI

1950, Grădinile Gwendolyn

Răpăitul degetelor lui Cromwell pe tăblia uşii de la bucătărie şi bufnetul umed al cizmelor de cauciuc lăsate să cadă pe podea marchează începutul ritualului lor de seară. Tovarăşul de încredere al lui Digby intră în birou desculţ, în pantaloni scurţi şi cămaşă cu mâneci scurte, ca întotdeauna. Şi tot ca întotdeauna, zâmbeşte.

— Mie pune-mi unul dublu, îi cere Digby când el toarnă în pahare.

Zâmbetul lui Cromwell devine mai larg.

O singură băutură, şi niciodată singur, asta e regula lui Digby. „E o chestiune de autoconservare. Unul dintre riscurile statutului de moşier", ar putea răspunde dacă ar fi întrebat. Au trecut paisprezece ani de când a achiziţionat proprietatea lui Müller în numele consorţiului format din prietenii reuniţi la masă în casa familiei Mylin, într-un ajun de An Nou. Şi treisprezece de când a câştigat şi el o parte din ea, pe care a numit-o Grădinile Gwendolyn, în amintirea mamei lui. În acest răstimp a asistat la schimbarea a trei manageri adjuncţi la firma Perry & Co., tineri care nici acasă nu se încurcau când venea vorba de o băută zdravănă. La început a fost o aventură palpitantă: bungalow-uri, servitori, motocicletă dată de firmă şi conştiinţa că erau stăpâni peste cantităţi mai mari de ceai, cafea şi cauciuc decât ar fi bănuit că pot exista. Dar subestimaseră singurătatea şi izolarea implicate de primul muson şi îşi găsiseră alinarea în alcool.

Singurul lui regret în privinţa proprietăţii e distanţa până la Franz şi Lena. Chiar şi pe vreme bună, drumul spre sud durează o zi, trecând pe lângă Trichur şi Cochin ca să ajungă în apropiere de Sfânta Bridget, pentru ca apoi să urce vreme de câteva ore până la AllSuch. Familia lui e formată din Cromwell, soţii Mylin şi Honorine, care vine la el în fiecare vară timp de

două luni. După plecarea ei, e cuprins de melancolie. Fără Cromwell şi fără ritualul de seară din perioada musonului, ar fi pierdut.

Cromwell, care disprețuieşte scaunele, se aşază pe vine lângă şemineu, cu sticla ridicată la gură – whiskyul se cere deopotrivă băut şi adulmecat. În tot ce face pune acelaşi amestec de plăcere şi calm studiat. Lui Digby i se pare fără vârstă, aşa că îi face o plăcere perversă când vede fire argintii apărând în părul prietenului său. El se tunde scurt, astfel că încărunțirea e mai puțin vizibilă. Are patruzeci şi doi de ani, dar arată mult mai tânăr; Cromwell, bănuieşte el, e puțin mai vârstnic.

În cadrul ritualului de seară, fac „turul" celor nouă sute de acri de teren ai Grădinilor Gwendolyn. Dacă toți ar fi plantați cu cafea, ar fi uşor, deoarece arborii-de-cafea necesită puțină muncă, ba chiar mai puțină de când au trecut la soiul robusta, după ce plantația de arabica le-a fost distrusă de rugina frunzelor. Într-o dimineață fermecată din martie, o sută de acri de la Grădinile Gwendolyn vor părea acoperiți de zăpadă după ce, peste noapte, arborii-de-cafea se vor umple de flori albe. Dar concurența cafelei din Brazilia a dus la scăderea prețurilor. Ceaiul e foarte rentabil şi ocupă cea mai mare parte a proprietății, însă e aidoma unui copil plăpând şi necesită mulți lucrători. Cum sunt mai aproape de ecuator, ei pot culege ceaiul pe toată durata anului, spre deosebire de cei din Assam şi Darjeeling. Iar cererea e nesfârşită. Zonele aflate cel mai la sud pe plantație, fiind mai calde, sunt cultivate pe mulți acri cu arbori-de-cauciuc.

— La acu' de păr unşpe. Lunecă. Tot acolo ca şi-nainte, spune Cromwell în încheierea raportului său.

„Ştiam eu că am un motiv să vreau o dublare!" O alunecare de teren la curba în ac de păr unsprezece e o catastrofă. Într-o săptămână vor epuiza rezervele de orez, iar pentru muncitori e chiar mai important să-şi primească porția de orez decât salariul. Digby vede locul cu ochii minții, drumul sfârşindu-se brusc într-o râpă de noroi, pietroaie şi copaci dezrădăcinați.

Imediat mai sus, apa izvorăşte în mod misterios din roca platã a muntelui. Un stigmat. Tribalii aşazã acolo mici mormane de pietre, ofrande aduse lui Varuna sau Ganga, însã zeii nu sunt îmbunaţi. Iar remediul este unul dureros: trebuie sã-şi taie drum paralel cu alunecarea de teren, prin pãdurea deasã, ca sã ajungã mai jos de ea, apoi sã procedeze la fel transversal şi în sus, ca sã ajungã din nou la drumul forestier. Toţi deţinãtorii de proprietãţi din zonã vor participa. Muncitorii vor cãra poveri grele pe acest ocol în formã de U, pânã ce drumul va fi reconstruit. Pe de altã parte, ocolul ar putea deveni un drum nou.

A doua zi dimineaţã, musonul se opreşte de parcã cineva ar fi acţionat un întrerupãtor, iar ţârâitul continuu al ploii pe acoperiş încetează. Timp de multe sãptãmâni, Digby n-a vãzut în zare decât ceţuri, iar mai rar, când norii coborau deasupra vãii, privea aidoma lui Zeus, în jos la straturile de cumulus şi cumulonimbus. Acum, când iese din casã, cerul e senin şi însorit; magaziile de procesare şi acoperişul de paie al clinicii seamãnã cu un câine ud şi lãţos care a stat prea mult în ploaie. În ciuda alunecãrii de teren, optimismul îi revine.

Skaria, preparatorul, se grãbeşte spre clinicã; poartã un pulover care seamãnã la culoare cu voma biliarã. Fumul de tutun pe care-l suflã pe nas devine mai dens în aerul rece. Skaria e dependent de nicotinã, pufãind trabucuri puturoase de parcã ar fi doar nişte *beedi*. La vederea lui Digby, îşi ţine rãsuflarea ca sã ascundã mirosul de tutun când îl salutã. Omul se poate ocupa de un caz banal, de rutinã, dar în caz de urgenţã e mai mult decât inutil – devine un impediment.

Cromwell aduce caii. E somnoros, însã zâmbeşte. A reuşit sã facã un drum pânã la alunecarea de teren, luând cu el toţi oamenii zdraveni, ca sã înceapã sã lucreze la drumul ocolitor. Îl anunţã pe Digby cã o vacã e gata sã fete, iar pisica polidactilã din acelaşi şopron are deja pisoi.

— Puii au şi ei tot câte şase degete. Asta înseamnã noroc!

Digby încalecã pe Billroth. Rambleurile noroioase ale aleii sunt împestriţate cu flori de nu-mã-uita şi unduiesc ca

răspuns la o pală de vânt iscată din senin, la fel ca pielea calului său. Priveliştea îi dă fiori de emoţie. Şi o scobitoare dacă ar lăsa să cadă pe solul ăsta, în scurt timp ar răsări din ea un copăcel. De la băiat de oraş a trecut la chirurg şi apoi la plantator. Solul fertil este cel care îl ţine aici; e pomada pentru rănile ce nu i vor închide niciodată.

Deodată, Billroth îşi lasă urechile pe spate şi nechează, cu mult înainte ca sunetul să ajungă la urechile lui Digby: zdroncănitul unui car tras de boi care se apropie în viteză, contrar fizicii roţilor din lemn, osiilor fragile, drumului denivelat şi bovinelor. Apoi îl şi vede – boii cu ochii măriţi şi fire de salivă curgându-le din boturi, iar cel care îi mână lovindu-i de parcă l-ar fugări însuşi diavolul.

Cromwell îi iese în întâmpinare. După un scurt schimb de replici, îi face semn spre poteca de cai care duce la o clădire joasă, cu acoperişul din paie ca o căciulă trasă peste urechi. Clinica.

— Au venit de pe partea cealaltă a muntelui, îi explică el. Şi acolo e o alunecare de teren. Au întors şi au venit încoace. Cineva le-a zis că aici e doctor. Nu e bine.

Digby resimte doar teamă, nicidecum emoţia incitantă pe care o încerca la Urgenţe, când avea de-a face cu viaţa umană redusă la elementele ei de bază – respiraţie, o inimă bătând – sau fără ele. Ştie ce *ar trebui* făcut în cazul majorităţii urgenţelor, dar nu are mijloacele necesare. Pentru situaţiile care *nu* sunt urgenţe... ei bine, mai mulţi administratori de proprietăţi au constatat că, dacă îşi doresc un medic de familie prietenos, gata să vină în vizită fiindcă lui Mary sau Meenei nu i-a priit terciul de ovăz, Digby nu e cel pe care-l caută. A utilat dispensarul suficient cât să-şi îngrijească muncitorii, dar acum e în primul rând plantator. În caz de urgenţă, e dispus să facă tot ce poate, însă nu reuşeşte să-şi stăpânească iritarea şi temerile gândindu-se la situaţia cu care se va confrunta.

— DOMNULE, DIGBY, DOMNULE! strigă Skaria ieşind din clinică şi fluturând din braţe.

Billroth se apropie de clădire; calul ştie unde trebuie să meargă, cu toate că stăpânul lui nu e chiar hotărât.

Pumnul unui copil se ridică în aer.

Ceea ce-l nedumereşte pe Digby e faptul că pumnul iese dintr-o tăietură în abdomenul unei femei foarte speriate şi cât se poate de însărcinate.

Mânuţa pare întreagă, nerănită. Mama, puţin trecută de douăzeci de ani, e întinsă pe masă şi pe deplin conştientă. Are o înfăţişare remarcabilă, cu păr negru, ondulat, care îi încadrează faţa ovală cu tenul deschis la culoare. Poartă o bluză verde, un sari alb şi o jupă mătăsoasă în aceeaşi nuanţă. Nu e, în mod evident, o muncitoare pe plantaţie. Micul pandantiv pe care îl are la gât – o frunză cu puncte în relief care formează o cruce – sugerează că face parte dintre Creştinii Sfântului Toma. Figura i se pare lui Digby tulburător de familiară, de o frumuseţe clasică. Poate fiindcă seamănă cu imaginea lui Lakshmi din calendar, atât de des întâlnită în magazinele şi locuinţele muncitorilor – o copie foto a picturii lui Raja Ravi Varma. Mintea lui înregistrează în mod automat o serie de detalii; verigheta de pe deget, cearcănele accentuate de sub ochi şi admirabila ei stăpânire de sine, care sugerează că e suficient de inteligentă pentru a înţelege că alternativa nu i-ar fi de nici un ajutor. Dar dincolo de această faţadă, femeia e îngrozită. Şi stânjenită.

Pielea de pe abdomenul ei e foarte întinsă. Incizia lungă de cinci centimetri coboară oblic în stânga ombilicului, fiind prea curată pentru a fi fost făcută cu altceva decât un cuţit ori un scalpel. Un fir de sânge curge încet de la una dintre marginile ei; femeia nu riscă să sângereze până la moarte. Digby îşi imaginează lama pătrunzând prin piele, apoi prin muşchiul abdominal... şi în cele din urmă prin uter, care, dat fiind că sarcina este într-un stadiu foarte avansat, a umplut tot spaţiul abdominal, până sub coaste, împingând spre spate vezica urinară şi intestinele. Doar aşa se explică faptul că intestinele i-au rămas neatinse: lama a străpuns pielea şi muşchiul

abdominal, întâlnind apoi un muşchi mai mare, mai gros şi mai puternic: uterul. L-a tăiat şi pe acesta, lăsând în urmă o deschidere faţă de care copilul a reacţionat la fel ca orice prizonier: s-a întins către lumina zilei.

Degetele fătului sunt strânse pumn, unghiile transparente lucind ca sticla. În timp ce face aceste observaţii, Digby tamponează rana şi pumnul cu antiseptic. Iodul îi dă mamei usturimi, dar nu pare să-l deranjeze pe cel mic. Dacă femeia ar fi mers la un spital, fără îndoială că i s-ar fi făcut cezariană. Teoretic, ar putea face şi el una. Are pe undeva o rezervă de cloroform, dacă nu cumva s-a evaporat. Dar cum îi lipsesc retractoarele abdominale şi un asistent capabil, dacă ar încerca să facă o cezariană, ar pune în pericol atât mama, cât şi copilul.

Îşi cântăreşte opţiunile, dar atenţia îi e distrasă de un miros de tutun ieftin combinat cu un morman de bălegar, care îi aminteşte de varieteul Gaiety din Glasgow – o amintire care ar face mai bine să rămână uitată. Se întoarce şi-l vede pe Skaria lângă pervazul ferestrei, cu trabucul duhnitor între buze. Preparatorul ştie bine că nu are voie să fumeze în interior sau în preajma lui Digby, însă nu se poate abţine să nu sugă din trabucul molfăit, ca un bebeluş la sân.

Mâna stângă a lui Digby, devenită cea dominantă, se mişcă rapid, cu precizia unui hoţ de buzunare pe peronul gării din Saint Enoch. Smulge trabucul din gura lui Skaria şi...

... din aceeaşi mişcare, îi apropie capătul aprins de degetele copilului, la numai câţiva milimetri de pielea lui.

Universul ezită, nehotărât. Apoi, pumnişorul se retrage în lumea lui lichidă, zvâcnind înapoi ca reacţie la atacul vătămător. Spaţiul în care se afla până în urmă cu o clipă e acum doar aer vibrând, purtând amprenta a ceea ce nu mai e prezent. În scurta sa carieră de chirurg, Digby a văzut viermi inelari târându-se afară din vezici biliare, tumori germinale ce conţineau păr, dinţi şi urechi rudimentare, dar niciodată n-a fost martor la aşa ceva.

Azvârle trabucul spre Skaria, înşfacă un pansament steril şi-l apasă pe rană.

— Mâini în detenție, rosteşte apoi cu glas tare, adresându-se fătului.

(Şi-l imaginează pe micul ştrengar clocotind de furie în uter, suflându-şi în degetele pârjolite, afurisindu-l pe Digby şi punând la cale o revoltă.)

Mâini în detenție. La şcoala din Glasgow, sora Evangeline îşi sublinia cuvintele cu lovituri de riglă peste degete.

— Pumnul copilului ăsta o să dea de necaz într-o zi, murmură el.

Skaria a şters-o, aşa că Digby ia mâna mamei şi o pune deasupra bandajului, indicându-i să țină apăsat.

Afară, cineva geme, bombăne şi apoi sloboade un urlet; habar nu are cine o fi, dar sigur omul ori e beat, ori deliriază. Îl aude apoi pe Cromwell intervenind.

După ce prinde pe un mâner lung acul curbat cu firul de sutură ataşat, îi face semn mamei să-şi ia mâna de pe rană şi se roagă ca fătul să nu mai aibă încă o tentativă de evadare. Depărtează marginile rănii doar atât cât să vadă peretele uterin bombat. Din fericire, cu inervarea sa viscerală, uterul nu e la fel de sensibil ca pielea. Trece acul, cât de repede poate, prin peretele uterului în dreapta rănii şi apoi în stânga, apoi înnoadă firul şi taie surplusul. Mama nu schițează nici o mişcare. Digby continuă cu alte două suturi uterine. Acum, singura cale de ieşire a fătului e uşa principală. Închide apoi pielea cu alte două suturi. Mama se crispează, dar rămâne tăcută. Dacă ar fi folosit anestezic local pentru fiecare lacerație a pielii pe care a suturat-o, ar fi epuizat prețioasa provizie de tetracaină în decurs de o săptămână.

— Bine, deci! Am terminat, spune cu glas tare şi priveşte în jur după Cromwell, care să traducă.

Mama e palidă, extenuată, dar calmă încă.

— Vă mulțumesc mult, domnule doctor, replică ea în engleză, luându-l prin surprindere.

El o priveşte din nou cu atenţie: cercei din aur, unghii îngrijite. O întreabă cum o cheamă. Lizzi, vine răspunsul. Se prezintă şi el.

— Ai contracţii, Lizzi? În câte luni eşti? întreabă apoi, după ce ea clatină din cap.

— Cred că sorocul e peste două săptămâni.

— Bine. Sper că vei naşte normal. Dar e preferabil să fii într-un spital când va începe travaliul, da?

Ea răspunde afirmativ cu o mişcare hotărâtă a bărbiei, ca un copil. Strigătele de afară sunt deranjante. Cine o fi beat la o oră atât de matinală?

— Deocamdată, rămâi aici. S-ar putea ca drumul să se deschidă abia după câteva zile.

Se întoarce cu spatele la ea, ca să pregătească pansamentele.

— Domnule doctor! A fost un accident.

Câte alte femei înaintea ei n-au spus acelaşi lucru? Şi câţi medici, poliţişti, asistente şi copii n-au auzit aceleaşi cuvinte, convinşi că sunt neadevărate? E greu de înţeles motivul pentru care o femeie îl protejează pe cel care nu merită să fie protejat. Figura lui Celeste îi revine în minte.

— Acela este soţul meu, Kora, explică femeia făcând un semn spre gălăgia de afară. E înregistrator de plantaţie.

Înregistratorii sunt intermediari care încheie contracte cu mai-marii satelor de la câmpie pentru muncitori pe plantaţii; sunt numiţi aşa fiindcă ei scriu într-un registru numele fiecărui muncitor. Se întâmplă deseori ca reprezentantul unui sat să semneze contracte cu mai mulţi înregistratori, astfel că, la debutul sezonului, unele plantaţii rămân fără personalul necesar. Digby are lucrători fideli, care în fiecare an se întorc la el, fiindcă a făcut eforturi să le asigure cea mai bună cazare, îngrijiri medicale, o şcoală cu o sală de clasă şi o creşă pentru sugari.

— Soţul meu şi-a pierdut deodată minţile aseară, domnule doctor. A crezut că eu sunt diavolul.

— Adică înainte de asta era bine?

— Da. Are doar un astm sever. Aici, în munți, i se agravează mult. Ia de obicei țigarete pentru astm, dar anul ăsta trei zile nu i-au fost de ajutor. Ieri a mâncat o țigaretă. Poate mai multe. A făcut ochii mari. A devenit agitat, auzea voci. Zicea că vin dracii să-l ia. Când i-am adus mâncare, era ascuns după uşă şi m-a atacat. Pe urmă i-a părut foarte rău.

Bunica lui Digby fuma țigări cu datura, prerulate. Ştie că în India astmaticii îşi rulează singuri astfel de țigări, folosind frunze de datura sau ciumăfaie uscată. Atropina din frunze dilată bronhiile, dar în exces e toxică, producând simptome caracteristice: pupile dilatate, piele şi gură uscate, febră şi agitație. Orice student la medicină cunoaşte poezioara care îl ajută să recunoască semnele: „Orb ca o cârtiță, fierbinte ca focul, uscat ca osul, roşu ca sfecla şi smintit ca o găină beată".

— Ar putea fi vorba despre o otrăvire cu atropină, îi spune el femeii. O să-l consult. Ar trebui să se liniştească pe măsură ce trece efectul. Sunteți de aici, din zonă?

Întrebarea pare s-o întristeze.

— Nu. Suntem din Travancore. Aveam înainte vreme o casă, o moşie şi o familie iubitoare. Dar a... am pierdut totul. A împrumutat bani de la oameni periculoşi. A avut necazuri mari. A fugit. Eu aş fi putut să rămân. Uneori îmi doresc să fi rămas.

Deja i-a dat mai multe informații decât i-a cerut el. Digby uită că femeia îl consideră nu plantator, ci medic, o persoană în care poate avea încredere să i se destăinuie. După chinul prin care a trecut, îi face bine să vorbească. Iar lui nu îi e greu s-o asculte şi să-i contemple trăsăturile clasice, frumusețea malayali idealizată.

O vreme, rămân amândoi tăcuți. Apoi, pentru prima dată de când a venit, ea îşi pierde stăpânirea de sine. Buzele încep să-i tremure.

— Doctore, copilul meu o să fie bine?

Se uită la chipul ei frumos, la ochii care îl privesc cu atâta seriozitate. Gândurile îi sunt întrerupte de un alt urlet: tot

soțul ei, afară. Şi în clipa aceea, Digby are impresia că-i vede viitorul – o tulburătoare premoniție sumbră aşa cum nu a mai avut niciodată.

— Copilul o să fie bine, o linişteşte el şi vede cum o expresie de uşurare i se aşterne pe față. Foarte bine, adaugă apoi, sperând că aşa va fi. Are reflexe foarte bune, asta e clar. Întinsese pumnul mai ceva ca Lenin!

Încercând să mai însenineze puțin atmosfera, îşi pune mâna, cu palma în jos, deasupra abdomenului ei, ca într-o binecuvântare pastorală, şi se apleacă adresându-i-se copilului:

— Te declar Lenin, pururea. Asta, dacă eşti băiat!

Şi zâmbeşte, deci, cicatricea îi transformă zâmbetul într-o mică strâmbătură.

— Lenin Pururea, repetă frumoasa Lizzi clătinând din cap, accentuând fiecare silabă ca pentru a o memora. Da, domnule doctor.

CAPITOLUL 51. DISPONIBILITATEA DE A FI RĂNIT

1950, Parambil

Ninan e mort de şase luni şi tot de atunci Elsie e plecată de la Parambil, după ce soţii s-au întors unul împotriva celuilalt, când Ammachi Mare şi Maestrul Propăşire se duc la casa Thetanatt în cele mai bune haine cernite ale lor. Ultima dată, Ammachi Mare a fost în casa lui Chandy în urmă cu şase ani, cu ocazia logodnei. Atunci, încăperea răsunase de râsul sonor al gazdei. Acum, bietul de el e întins într-un sicriu în mijlocul camerei, înconjurat de jerbe din iasomie şi gardenii. Lobii urechilor şi vârful nasului au o nuanţă pământie. Dacă ar mai trăi, ar protesta faţă de parfumul greu al florilor şi faţă de faptul că e stropit din când în când, discret, cu apă de colonie, ca să-i disimuleze mirosul. Şi de data aceasta, Ammachi Mare e aşezată pe canapeaua albă şi lungă, cu picioarele atârnându-i incomod la distanţă de podea, şi-şi doreşte ca Odat *Kochamma* să fi fost lângă ea, la fel ca data trecută.

„Doamne, la câte înmormântări m-ai făcut să particip în numai şase luni?! Dacă e să mai urmeze una, a mea să fie! Mai întâi l-ai luat pe Bebe Ninan. Despre asta hai să nu mai vorbim. Apoi pe Odat *Kochamma*. Da, era bătrână. Şaizeci şi nouă sau nouăzeci şi şase de ani avea. «Alege tu», ar fi zis ea. «E ori una, ori alta. Ce nevoie am să ştiu?» Dar chiar trebuia să moară pe când îşi vizita fiul la casa lui? M-am rugat şi am dormit în aceeaşi cameră cu ea mai mult decât cu oricine altcineva, lăsând-o deoparte pe Bebe Mol. Ar fi trebuit s-o laşi să fie cu mine când ai luat-o. Pe urmă ai venit după soţia lui Shamuel, care s-a prins cu mâinile de burtă într-o zi şi a răposat înainte să putem ajunge cu ea la un spital. Destul, Doamne! Eşti atotputernic, ştim asta. De ce nu stai şi tu liniştit, fără să faci nimic? Prefă-te că e ziua a şaptea a săptămânii timp de câţiva ani.”

Ştie că gândurile ei sunt blasfemie clară, dar nu-i pasă. E ca un arbore-de-cauciuc îmbătrânit, din care nu mai curge seva când e crestat, golită de lacrimi, dar nu şi de sentimente – sau aşa crede ea. Dar lacrimile îi revin când aude femeile cântând „Samayamaam Radhathil". „În rădvanul timpului." Imnul funerar se împleteşte cu amintirile de la moartea tatălui ei – cea mai grea zi pe care a trăit-o până acum –, impresionând-o şi mai puternic cu fiecare deces care a urmat. Roţile rădvanului se învârtesc mereu, aducându-ne tot mai aproape de finalul călătoriei, de casa noastră cerească, în braţele Domnului... „Dar, Doamne, unii dintre ei, JoJo şi Ninan, abia porniseră la drum. De ce te grăbeşti aşa?"

Mai devreme, când a ajuns la casa Thetanatt, Elsie s-a aruncat în braţele ei, cu trupul zguduit de hohote de plâns care nu se mai opreau. Ea n-a putut să facă altceva decât să-i şteargă lacrimile, s-o sărute şi s-o ţină la pieptul ei. „*Molay, molay*, Ammachi îţi simte durerea." Au trecut şase luni de când nu şi-a mai văzut nora – Elsie plecase imediat după înmormântare. Ammachi Mare a rămas uluită văzând cât a slăbit şi cum i-a albit părul la tâmple – o imagine şocantă la cineva atât de tânăr.

Ar vrea cu disperare s-o întrebe: „Unde ai fost, *molay*? Nu ştii cât de dor ne e şi mie şi lui Bebe Mol?" Sunt atâtea lucruri pe care să i le spună, lucruri pe care Elsie poate ar vrea să le afle – de pildă, faptul că Lizzi le-a scris în sfârşit, fără să-şi dea adresa, anunţându-le că are un băieţel. Dar sigur că nu e momentul potrivit acum. Aşa că de două ore stă lângă ea pe canapea, fiindcă Elsie nu vrea să-i dea drumul la mână; biata fată pare un copil hăituit încercând să-şi găsească un loc în care viaţa să nu-i mai aducă şi alte suferinţe. Iar Ammachi Mare s-a oferit pe sine însăşi – şi-a oferit braţele, mâinile, sărutările... şi disponibilitatea de a fi rănită. Nu asta fac mamele pentru copiii lor? Ce altceva face un părinte?

La cimitir, imediat după ce sicriul e coborât în groapă, Maestrul Propăşire se întoarce spre Ammachi Mare:

— Trebuie să plecăm, dacă vrem să ajungem înapoi diseară.

Elsie se ține strâns de mâna soacrei sale, plângând şi refuzând să-i dea drumul.

— *Molay*, îi spune Ammachi Mare, aş rămâne, dacă n-ar fi Bebe Mol...

Şi-ar dori să adauge: „Nu vrei să vii şi tu cu mine? Parambilul e casa ta. Dă-i voie lui Ammachi a ta să aibă grijă de tine acolo...” Dar sigur că, având atâția oaspeți la casa Thetanatt, Elsie e nevoită să rămână, aşa că ar fi nepoliticos să-i ceară asta. În plus, prăpastia dintre ea şi fiul ei e atât de mare, încât foarte probabil că rugămințile ei nu ar avea nici un efect.

În autobuzul spre casă, priveşte uimită nesfârşitele câmpuri cultivate cu orez, un lepros şezând pe un podeț, şi casele în interiorul cărora vede un bătrân citind, două fete jucându-se, femei gătind... Familii care îşi trăiesc viața, nici una cruțată de suferințe. Toți aceşti oameni vor fi într-o zi doar nişte umbre, aşa cum ea va fi îngropată şi uitată. Atât de rar pleacă de la Parambil, încât îi piere din minte faptul că e doar un firişor de praf în universul lui Dumnezeu. Viața vine de la Domnul şi e prețioasă tocmai fiindcă e scurtă. Darul lui Dumnezeu este timpul. Oricât de mult sau de puțin ne-ar mai fi rămas, de la el vine. „Iartă-mă, Doamne, pentru ce-am spus! Ce ştiu eu? Iartă-mă pentru că am gândit că lumea mea măruntă e tot ce contează.”

După o scurtă traversare cu barca, merg pe jos de la debarcader până acasă. Îi mulțumeşte Maestrului Propăşire. Vede în față Parambilul, o siluetă vag profilată pe albastrul cerului, exact aşa cum l-a văzut cu o jumătate de secol în urmă, tânără mireasă fiind. Nu e aprinsă nici o lampă, nici un bec, iar asta nu face decât să-i sporească supărarea pe Philipose.

Când sosise mesagerul cu vestea că Chandy murise pe neaşteptate, ea dăduse fuga să-i spună fiului ei.

— Trebuie să te duci. Să fii alături de soția ta. Iar pe urmă, după câteva zile, poate o vei aduce înapoi acasă.

El citea în pat; pupilele îi erau mici cât nişte gămălii de ac. A râs auzind-o.

— Să mă duc? Cum să mă duc? Nu pot nici măcar să stau mult în picioare, darămite să merg. Şi de ce m-aş duce în cârje, ca să stau acolo ca un furuncul pe fruntea ei – unul pe care nu-l vrea? Pe mine mă învinovăţeşte. Şi *merit* să fiu învinovăţit.

Era atât de copleşit de vinovăţie, încât ori de câte ori îl certa, îi primea mustrările fără cârtire. Ea renunţase să mai încerce să-l convingă şi îl rugase pe Maestrul Propăşire s-o însoţească.

— Fiul meu a devenit un cuţit care nu mai taie, un foc care nu mai poate încălzi nici măcar o cană de cafea.

Bebe Mol a prezis deja că mama ei se întoarce fără Elsie. Se ridică de pe bancă şi se aşază pe rogojina ei. Ammachi Mare o aude trăgându-şi nasul. Fata plânge foarte rar.

Aprinde lampa. Philipose iese şchiopătând din camera în care stătuse pe întuneric, mijind ochii ca o pisică sălbatică. Se sprijină într-o singură cârjă. Glezna dreaptă, fracturată, s-a vindecat, dar călcâiul stâng care i-a fost zdrobit încă îl doare. Nimeni n-a înţeles clar cât de rău s-a rănit când a sărit din *plavu* după ce a recuperat corpul lui Ninan, decât a doua zi, când gleznele lui începuseră să semene cu cele ale lui Damo, având chiar şi aceeaşi culoare cenuşie, fiind însă contorsionate. Durerea insuportabilă a pierderii lui Ninan era agravată de cea fizică.

Se lasă să cadă greu pe banca lui Bebe Mol. Ammachi Mare se aşază lângă el şi, în minte, îl îndeamnă s-o întrebe despre Elsie. El îşi pipăie însă absent *mundu*, marginea lui prinsă la brâu, ca o maimuţă care se caută de purici, până când găseşte cutiuţa din lemn. Unghiile lui ar trebui tăiate, remarcă ea când Philipose deschide capacul lăsând la vedere foiţa de opiu din interior. În fiecare casă există câte o astfel de cutiuţă cu remediul bătrânesc pentru dureri de spate, insomnii şi artrită. Ammachi Mare îl folosea pentru durerile de cap ale soţului ei. Acum îşi doreşte să nu i-l fi dat lui Philipose. Fiul ei a devenit consumator de opiu.

E preocupat, scormonind cu o scobitoare din bambus ca să desprindă un fir de opiu pe care îl rulează apoi între degete, înainte şi-napoi, enervant, până când obţine o perlă neagră, lucioasă. În copilărie, când ea îşi vedea bunica mâncând câte una, perlele acelea i se păreau minunate. Odată, bătrâna o lăsase să-i lingă degetul; gustul oribil, amar, îi întorsese stomacul pe dos. E tentată să o zboare din mâna atât de chipeşului ei fiu, numai că el a înghiţit-o deja.

— Ammachi, poţi să-mi aduci puţin iaurt cu miere?

Ea se ridică de pe bancă înainte să-i răspundă cu o jignire. Să-şi ia singur iaurtul!

La câteva săptămâni după înmormântarea lui Chandy, Ammachi Mare îi scrie din nou lui Elsie. Până acum, scrisorile ei au rămas fără răspuns, dar simte nevoia să-i spună că draga ei Bebe Mol respiră mai greu decât oricând. Adevărata ei boală e rana pe care o poartă în suflet. Abia dacă se mai hrăneşte, spunând că o să mănânce când se va întoarce Elsie. „Când oamenii pe care îi iubeşte pleacă, pentru ea este un fel de moarte. Te implor să vii în vizită!", îi scrie, lăsând nespuse multe alte lucruri. A mai primit o scrisoare de la Lizzi, dar tot fără adresa expeditorului – se pare că tânăra nu vrea să se ştie pe unde e. Lizzi îi povestea că a avut un accident pe când era însărcinată şi că mâna bebeluşului îi ieşise din pântec. Printr-o minune, copilul, pe care l-a botezat Lenin, a venit pe lume sănătos. Nu menţionează în scrisoarea către Elsie nici că Philipose a dispărut într-o zi de acasă şi s-a întors cu o bicicletă nouă şi cu julituri pe bărbie, coate şi genunchi, de când învăţase să meargă cu ea. Hotărâse s-o cumpere fiindcă Joppan refuzase să-i mai procure opiu, susţinând că trebuie să înceteze să-l mai ia. După moartea lui Ninan, Joppan rămăsese săptămâni de-a rândul alături de Philipose, dormind în aceeaşi cameră cu el. Acum s-au certat din cauza opiului. Ammachi Mare bănuieşte că bicicleta are un singur rost: să-i permită fiului ei să se ducă să cumpere drogul de la magazinul

de stat de lângă biserică. Dar în scrisoarea către Elsie nu pomeneşte nimic despre toate astea.

Starea lui Bebe Mol se agravează. În disperare de cauză, Ammachi Mare mai scrie o ultimă misivă, una scurtă; pare inutil să mai tot insiste.

Draga mea Elsie,
Mă rog ca această scrisoare să ajungă la tine. Bebe Mol e pe moarte. Spune-i înfometare sau inimă frântă, până la urmă e acelaşi lucru. Ca de la o mamă la alta, te implor să vii până aici. „Unde e Elsie?" – asta e tot ce mai spune Bebe Mol. Dacă vii, o să mănânce. Şi atunci, poate că va trăi.
Cu dragoste, a ta Ammachi

Philipose se bărbiereşte pe verandă, cu oglinda proptită de pervaz. Soarele e sus pe cer. Aşa-zisul muson s-a stins imediat ce a început, dovedindu-se un impostor. În oglindă se zăreşte o siluetă apropiindu-se pe alee. Un cerşetor, îşi spune el. Ba nu, e o femeie într-un sari alb; nici măcar o umbrelă nu are. E înaltă, palidă, slabă şi frumoasă. Inima i se opreşte în piept. Pe braţe i se face piele de găină.

Să aibă oare halucinaţii? Dacă e Elsie, de ce nu vine cu maşina de la Thetanatt? Neclar îşi aminteşte că Shamuel i-a povestit ceva despre un taluz prăbuşit, care a transformat drumul într-un torent de apă. Doar cu piciorul se mai poate trece, pe un buştean la vreo cincizeci de metri mai sus de prăbuşire.

Cu gura căscată şi obrazul săpunit, se holbează la soţia pe care n-a mai văzut-o de un an. Uneori îşi imaginează că nici n-a existat vreodată, că viaţa lor împreună a fost doar un vis. Acum e copleşit de amintiri: şcolăriţa din maşină, mireasa pe care a adus-o acasă, prima lor noapte împreună, copacul blestemat... Stă neclintit, ca o statuie din piatră. Cu nici zece minute înainte, Bebe Mol – care nu s-a mai ridicat de pe rogojina ei de zile bune – a apărut lângă el şi l-a anunţat că vor

avea vizitatori. Dacă i-ar fi acordat atenție, s-ar fi îmbăiat şi ar fi îmbrăcat un *mundu* curat şi un maiou.

Elsie se opreşte în loc aidoma zeiței Durga, ochii ei opalin-cenuşii privind fix spre Philipose. El îşi face griji pentru felul în care arată: coaja de la rădăcina nasului, din cauza unei căzături cu bicicleta, urechea zdrențuită de la altă trântă. Jumătatea stângă a corpului i se înclină spre podea. Parfumul ei floral slab ajunge până la el, mult deosebit de cel pe care şi-l aminteşte.

— Elsie, rosteşte ținând încă briciul în mână.

El-sie. Două silabe care închid în ele bucuria lui, durerea împărtăşită şi iertarea la care năzuieşte, cu toate că el însuşi nu se poate ierta. Faptul că a rămas fără cuvinte e o binecuvântare acum: vorbele nu i-au fost niciodată de ajutor în relația cu ea.

— Philipose...

Priveşte pe lângă el şi fața slabă i se luminează când Bebe Mol vine spre *chechi* a ei, râzând şi aruncându-i-se în brațe. Elsie o aşază pe bancă, şocată să vadă cât de reliefați îi sunt pometii, niciodată vizibili înainte vreme, după cum nici bluza nu-i atârna pe umeri. Auzindu-le, Ammachi Mare iese din casă şi o îmbrățişează pe Elsie cu un simplu „*Molay!*".

Philipose le priveşte invidios. Cele mai importante trei femei din viața lui formează o friză alcătuită din plete întunecate, un sari alb, păr cărunt, panglici viu colorate şi o *chatta* pătată de curcuma. Şi dispar împreună în bucătărie. În oglindă, îl vede pe Omul obişnuit rămas cu gura căscată, gata să prindă muşte cu ea.

CAPITOLUL 52. AŞA CUM ERA ODINIOARĂ

1950, Parambil

Ca un zeu răzbunător, musonul adevărat îşi face apariţia la scurt timp după Elsie şi îi pedepseşte fiindcă s-au lăsat păcăliţi de impostor. Ploile torenţiale şi vântul cu forţa uraganului îndoaie ramurile de palmier ca pe nişte cozi de păun, înainte de a le frânge. Când se abate asupra ferestrelor, vântul şuieră aidoma cuiva care suflă la gura unei sticle. Stâlpul electric se prăbuşeşte, astfel că radioul rămâne mut. Shamuel se aventurează afară şi se întoarce şocat: dincolo de piatra de povară se întinde un lac al cărui mal opus nu se zăreşte. Inundaţiile din 1924, devenite legendare, au făcut ravagii peste tot în Travancore, dar au ocolit Parambilul. Acum, pârâul umflat în care se îmbăiază Ammachi Mare ameninţă colibele meşteşugarilor şi ale pulayarilor. Râul şi-a ieşit din albie, a distrus debarcaderul şi, pentru prima dată de când îşi aminteşte ea, poate fi văzut din casă, punând în primejdie locuinţa pe care soţul ei a avut grijă s-o construiască departe de apele lui. În a cincea săptămână, mirarea lor înspăimântată faţă de violenţa naturii lasă loc disperării. Pământul cerşeşte îndurare. Nu există cuvinte care să exprime senzaţia lor tot mai adâncă de izolare. Ziarul n-a mai ajuns acasă încă de la începutul musonului.

Ammachi Mare îşi face griji pentru Elsie, care petrece ore în şir păşind încolo şi-ncoace pe verandă, chiar şi noaptea, studiind cerul cu aerul disperat al unei mame care şi-a lăsat copilul pe celălalt mal al apei. Cândva, cu mult timp în urmă, pictura o absorbea în aşa măsură, încât n-ar fi băgat de seamă nici dacă acoperişul i-ar fi fost smuls de deasupra capului. A venit pentru o vizită scurtă, într-adevăr, şi totuşi de ce se grăbeşte aşa să plece?

Îndată ce a înțeles că Elsie a venit doar ca s-o vadă pe Bebe Mol şi că nu intenționează să rămână, Philipose s-a retras în carapacea lui şi a renunțat la orice încercare de a interacționa cu ea. O vede rareori; pentru el, deosebirea între zi şi noapte e neclară din cauza perlelor de opiu, şi devine din ce în ce mai mult o ființă a nopții. De câteva ori o zăreşte pe verandă, uitându-se la ploaie de parcă ar putea-o face să se oprească dacă ar fixa-o suficient de mult cu privirea. Aproape că izbucneşte în râs când o aude, în fața ferestrei lui, întrebându-l pe Shamuel dacă există vreo posibilitate de a expedia o scrisoare. Bătrânul îi spune că oficiul poştal e sub ape deja. Philipose e tentat să-i strige: „Eşti o bună înotătoare, Elsie! De ce nu te duci s-o livrezi în persoană?”

Într-o seară, se trezeşte chiar înainte de miezul nopții şi, din obişnuință, trage perdeaua şi se uită afară. Distinge o siluetă cocoțată pe marginea verandei, cu genunchii strânşi la piept – o femeie din piatră, poate o fantomă, cu privirea spre perdeaua de ploaie. Stomacul i se strânge de teamă când îşi dă seama că e Elsie. Fața ei, învăluită în umbre, pare mult schimbată, prea împovărată. Văzând că plânge, e cuprins de milă, fără voia lui. Se ridică să se ducă la ea... dar se opreşte. Prezența lui nu va fi o alinare; poate chiar îi va face şi mai rău. Elsie a devenit o străină. Nu ştie nimic despre viața ei în ultimul an. Dar nu reuşeşte să înțeleagă. „De ce atâta nelinişte? De ce e atât de important să pleci? Ce se întâmplă, Elsie?” Nu are legătură cu Ninan, e sigur de asta.

Probabil că a ațipit, fiindcă vede, când deschide ochii, că cerul s-a mai luminat. Oare şi-a închipuit că o vede pe Elsie? Se uită afară, iar ea este tot acolo, cu spatele la el, aplecată peste zidul scund, şi vomită. De data asta, dă fuga afară. Când îl vede, ea se îndreaptă de spate, se clatină, iar Philipose o prinde înainte să cadă. O duce încet spre banca lui Bebe Mol, iar ea se aşază şi se apleacă în față, ținându-se cu mâinile de burtă. Îi aduce puțină apă.

— Elsie, Elsiamma mea, spune-mi! Ce s-a întâmplat?

Expresia ei, când ridică privirea spre el, e atât de îndurerată, atât de chinuită, încât îi dă fiori. Instinctiv, o trage spre el, o ține în brațe până când spasmul trece. Pentru o frântură de clipă, e sigur că e pregătită să-i vorbească, să-şi deşerte povara în fața lui. Aşteaptă... Dar o vede răzgândindu-se şi plecându-şi ochii.

— Poate că de vină au fost mustrările..., murmură ea.

Îi dă drumul. Nici o mustrare nu produce atâta suferință.

— Mie nu mi-au făcut rău, spune el.

Vocea ei e răguşită, aspră, când îi răspunde:

— Abia dacă ai stat la masă cu noi.

— Ştiu... Muncesc şi dorm la ore neobişnuite.

Inconştient, îi imită postura: aplecat în față, cu privirea în jos. Glezna lui dreaptă e umflată, iar stânga e răsucită, aşa a rămas pentru totdeauna. Picioarele ei sunt aşa cum şi le aminteşte, poate puțin mai bronzate, cu degetele mai îndoite. Imaginea picioarelor lor unul lângă altul, la logodnă, îi revine în minte. Un hău desparte acel moment de cel de acum. Trage în piept parfumul ei, care-i este cu totul străin. La un moment dat, trupurile lor avuseseră acelaşi miros, un rezultat al apei, al pământului şi al mâncării de la Parambil. Părul lui Ninan, încă îşi aminteşte asta, avea o mireasmă firavă, dulce, ca a unui cățeluş, care se contopea cu mirosul restului familiei.

Elsie priveşte drept înainte, cu lipsa de speranță a unui condamnat, şi clatină din cap. Dacă nu s-ar fi uitat la buzele ei, n-ar fi ştiut ce a spus:

— N-am avut de gând să stau atât de mult.

Din nou, ochii i se umplu de lacrimi.

Cuvintele ei îl rănesc. Ploaia se întețeşte, ca pentru a-i sublinia frustrarea. Cum să se poată vindeca amândoi, dacă nu împreună? Într-un târziu, îi spune:

— Nu doar Bebe Mol avea nevoie de tine aici.

Piciorul deformat îi zvâcneşte incontrolabil.

Cuvintele pe care le-a rostit au luat-o prin surprindere. Îl priveşte cu o expresie diferită.

— Îmi pare rău, spune şi se şterge la ochi. Mi-a fost greu să rămân aici după ce Ninan... Îşi dă seama, poate, că el n-a avut aceeaşi posibilitate de a alege, fiindcă adaugă: Dar durerea nu m-a cruțat. A rămas cu mine. Clipă de clipă. Cum sunt sigură că a rămas şi cu tine. Ştiam că Bebe Mol are nevoie de mine. Că Ammachi Mare are nevoie de mine... Că tu ai nevoie de mine, murmură. Dar n-am putut. Mă duc să mă culc, bine?

Îşi lasă paharul jos şi, cu o mână, îl atinge pe umăr cu un gest de regret, dacă nu de afecțiune.

Două zile mai târziu, Philipose vede razele soarelui răzbătând printre norii portocalii şi împrăştiind în jur o aură diafană. În câteva secunde dispare, dar între timp, cuprins de exaltare, el a urcat în şaua bicicletei şi pedalează frenetic. Se apropie de capătul aleii, şerpuind printre bălțoace, cu viteză tot mai mare, entuziasmat...

Când deschide ochii, vederea îi este obstrucționată. Nici chiar un iubitor fervent al pământului nu alege să-şi îngroape fața în el. Oare cât timp a zăcut inconştient? Ploaia cade torențial. Se răsuceşte pe o parte. Două picioare goale se apropie, cu pielea albă la glezne şi pline de noroi mai jos. Elsie îl ajută să se aşeze în capul oaselor şi apoi să se ridice.

— Nu ştiu, îi răspunde când el o întreabă ce s-a întâmplat. M-am uitat la un moment dat afară şi am văzut ceva pe jos. Pe urmă te-ai mişcat.

Are pielea jupuită la un cot. Genunchiul stâng îi pulsează. Umărul îl doare. Îşi lasă greutatea pe bicicleta strâmbată în timp ce merg înapoi spre casă în tăcere, uzi amândoi până la piele. Se pipăie la brâu, în *mundu*, şi răsuflă uşurat constatând că n-a pierdut cutiuța. Are nevoie de ea, stringent, dar nu în fața ei. Deodată, izbucneşte:

— Elsie, o putem lua de la capăt. Construim o casă nouă altundeva pe proprietate. Sau ne mutăm de aici.

Ea nu răspunde şi nu se uită la el. După o vreme, el continuă, mai degrabă pentru sine decât pentru ea:

— Cum am ajuns aici? E numai vina mea.

Ploaia sau lacrimile, sau poate amândouă, şiroiesc pe faţa ei.

În camera lui – cândva camera lor – îşi rulează în grabă o perlă, o doză foarte mare pentru durerea din genunchi, din umăr, din glezne, din cap... şi din inimă. După ce face o baie, se lasă în voia drogului, plutind într-un pântec în care se loveşte uşurel de pereţii moi. Se mişcă atunci când simte, mai degrabă decât aude, scârţâitul şifonierului. E Elsie, cu spatele la el; s-a îmbăiat şi îşi ia hainele rămase acasă. De obicei o trimite pe Bebe Mol să i le aducă, dar ştie că fata nu se simte bine. Un *thorthu* îi înfăşoară părul ud, iar *mundu* jilav care îi acoperă trunchiul îi lasă la vedere umerii şi picioarele. Se pregăteşte să iasă în vârful picioarelor, cu hainele în braţe, când, cu un gest impulsiv, Philipose o prinde de mână. Se uită la el surprinsă, ca un şoarece captiv într-o capcană. El îi dă drumul.

— Elsie... te rog! Te implor! Stai o clipă!

Ea ezită. Se apropie şi se aşază delicat pe marginea patului.

— Vreau să-ţi mulţumesc, spune el luându-i iar mâna.

Privirea ei rămâne fixată în podea. Simplul fapt că-i ţine degetele în palma lui îi aduce alinare.

— Dacă n-ai fi fost tu, probabil că aş fi fost călcat de un car tras de boi. Dacă n-ai fi fost tu... Vocea i se frânge, dar adaugă: E vina mea. Am mai spus asta?

Încet, cu blândeţe, îi ridică bărbia spre el.

— Elsie, iartă-mă!

Expresia ei îl înfioară. Şoarecele se uită şocat, incredul, la cel care i-a întins capcana şi acum îşi cere iertare. Oare chiar înţelege ce-i spune el? Elsie îşi întoarce faţa şi buzele i se mişcă.

— Elsie, nu te aud.

— Am spus că eu sunt cea care are nevoie să fie iertată.

El râde – un sunet nelalocul lui.

— Nu, nu, Elsie a mea! Nu! Dumnezeu ştie că demnitatea mea s-a dus. Picioarele mi s-au dus. Copilul mi s-a dus. Soţia,

la fel. Dar cât despre cine a greşit, aici nu e loc de îndoială. Eu sunt acela. Nu-mi lua şi singurul lucru pe care-l mai am!

Se ridică, crispându-se de durere, şi îi cuprinde umerii cu braţul julit în cot. Durerea nu mai contează. Când vorbeşte din nou, are un ton glumeţ.

— Elsie, tu ai venit pe lume iertată. Ne putem întoarce acum la epava asta de om, te rog? El are nevoie de iertare, de îndurare.

Nu îşi dă seama că ea nu răspunde la tentativa lui de glumă. Disperarea pe care a văzut-o noaptea trecută e întipărită pentru totdeauna în trăsăturile ei, iar asta îl doare. Dar dacă pe el îl mângâie faptul că o ţine de mână, sigur e mângâietor şi pentru ea, nu? Nodul care îi ţine *mundu* legat la piept se desface, iar el nu-şi poate întoarce privirea. E stânjenit de afluxul de sânge care îi năvăleşte în pelvis. „Nu, nu asta am intenţionat când te-am rugat să te aşezi, jur pe zeul musonului!" Dar dorinţa îşi are propriul vocabular, mai convingător decât cuvintele pe care le-ar putea rosti buzele lui, şi, cu toate că încearcă s-o stăpânească, dorinţa e mai puternică.

Inundat de un val de tandreţe, o îmbrăţişează. Ea nu se retrage. *Thorthu* îi alunecă din păr şi, când ridică mâinile să-l prindă, *mundu* i se deznoadă complet. „Nu eu le-am desfăcut, ci universul, soarta, sau zeul tuturor *mundu* şi *thorthu*, zeul confuziilor, un zeu în care nu cred." Elsie dă să-şi ridice *mundu*, însă mâna lui o opreşte cu blândeţe. Îi sărută obrajii, apoi pleoapele. Ea tremură, cu o expresie atât de îndurerată, încât îi frânge inima lui Philipose. Nu vrea decât s-o consoleze, dar e copleşit de o uluire familiară, vechiul lui sentiment de mirare că femeia asta desăvârşită e soţia lui. „Dumnezeul dezamăgirilor, dumnezeul regretelor, spune-mi, de ce-mi dăruieşti fericire doar pentru a mi-o lua înapoi?" Îi simte trupul dilatându-se în faţa lui, la fel ca propriul său trup – să fie oare efectul perlei negre? Buzele ei sunt mai pline, adâncitura de la baza gâtului, pe care o adoră, e mai

cuprinzătoare, areola întunecată e mai largă – toate trăsăturile ei senzuale sunt mărite, crescând parcă sub privirea lui.

Câtă plăcere şi-au oferit cândva trupurile lor unul altuia! Orice altceva s-ar fi întâmplat, asta nu le-a lipsit niciodată. Poate că au găsit balsamul menit să facă insuportabilul suportabil. După pierderea suferită, nu şi-au dat nici o clipă şansa de a-şi plânge pe umăr. Dimpotrivă, s-au întors unul împotriva celuilalt. Înţelege acum totul, înţelege cum ar fi trebuit să procedeze. Îşi trece degetele prin părul ei ud, atât de des încât i s-a părut întotdeauna ceva viu, cu viaţă proprie, distinctă de a ei. O trage încetişor în jos, întinzând-o pe pat. Fără s-o forţeze. Vede că uşa e larg deschisă, aşa că se ridică cu greu, dureros, şi şchioapătă până la ea ca s-o încuie. Elsie stă cu faţa întoarsă în cealaltă parte, cu gândurile duse, de parcă ar fi uitat de prezenţa lui, dar când el se apropie, îl priveşte, îi studiază corpul rănit cu privirea unui artist, nelipsită însă de curiozitate şi îngrijorare.

Se întinde şi el în pat. Pupilele ei sunt la polul opus faţă de ale lui: mari şi adânci. Tălpile ei se simt bătătorite şi aspre, nu moi şi delicate, aşa cum şi le aminteşte. A mers desculţă – un semn indubitabil al neglijării din partea soţului. Îi sărută mâna cu care îşi acoperă sânii şi buzele lui întâlnesc o bucată de piele întărită pe marginea arătătorului. Şi-o închipuie frângându-şi degetele în durerea ei, mânuind pensulele zi şi noapte pentru a remodela o lume schimonosită. Pielea îi e palidă şi aspră. E cotropit de mai multe remuşcări la vederea atâtor dovezi ale neglijenţei lui.

— Oh, Elsie, Elsie, murmură cu inima frântă. Eu trebuie să îndrept totul, să refac totul.

Ea nu pare să înţeleagă, dar nu contează atât timp cât înţelege el. Formează o pereche perfectă, îşi spune, amândoi măcinaţi de vârstă şi de durere. Iar timpul ce e altceva, dacă nu pierderi acumulate?

Îşi lipeşte buzele de ale ei, ezitant. Nu vrea s-o forţeze; se va opri dacă va vedea că nu-l doreşte. Dar nu-i aşa că pe ei sărutările i-au revigorat mereu? Niciodată un sărut nu va

putea spune lucruri greşite. Îi vine să râdă amintindu-şi primele lor sărutări stângace, atingându-şi buzele de parcă ar fi lipit un plic. Cu timpul au devenit experţi. Însă ea a uitat. „Eu trebuie să-i reamintesc. E datoria mea să-i readuc buzele la viaţă şi să ne deschidem inimile." Şi o face, cu tandreţe şi delicateţe, închipuindu-şi că ea îi răspunde. Da, îşi spune, s-au mişcat şi buzele ei – fără pasiune, dar va veni şi aceasta cu timpul.

Îi ia sânii în palme, îi încercuieşte sfârcurile cu degetele lui. Abia dacă se mai poate stăpâni. Ea are ochii închişi şi lacrimi i se scurg pe la colţuri, iar el înţelege, fiindcă apropierea le aduce aminte de Ninan. Ea nu i se opune, dar nici nu-i vine în întâmpinare, ca în zilele de demult. „E bine, iubirea mea. E bine. Voi face eu totul. Nu de asta avem noi nevoie? Balsamul din Galaad[72], cel ce ne va tămădui durerile."

Înainte vreme, când trupurile lor se mişcau la unison, deveneau ca sculpturile extatice ale templului din Khajuraho, răsucindu-se încolo şi-ncoace, cu aşternuturile căzând pe podea. „Dar mai e timp pentru asta", îşi spune Philipose, acoperind-o cu trupul lui. Acum nu e vorba despre nevoia lui, ci doar de dorinţa de a-şi exprima iubirea, afecţiunea. Încet, cu blândeţe, încearcă, explorează, atinge, şi când simte că e gata, pătrunde. Acum sunt amândoi un singur trup. Se mişcă el pentru amândoi. Şi imediat, în ciuda celor mai bune intenţii ale lui, resimte valul, tensiunea, nevoia egoistă, îi aude numele prinzând contur în gâtlejul lui, rostit cu atâta patimă, încât ea deschide ochii şi, din hăul negru al pupilelor ei, altcineva, nenumit, priveşte spre el, numai că Philipose e undeva prea departe, şi se prăbuşeşte în ea, singura femeie cu care a fost şi va fi vreodată intim. Ce pavăză mai bună există împotriva morţii, decât asta? Căci asta e iertare, e sfârşitul doliului solitar. Bucurie şi tristeţe, triumf şi tragedie – iată florile şi

---

[72] Aluzie la un verset din Cartea lui Ieremia, Vechiul Testament: Ieremia 46:11.

buruienile paradisului lor, cele care vor supraviețui loviturilor mortale ale lumii acesteia.

După un timp, Philipose nu ştie cât anume, grădina lor intimă şi placidă se tulbură, iar Elsie se retrage de sub el. Îşi simte pleoapele grele ca nişte pietre când ea se ridică în capul oaselor şi se întinde să-şi ia *mundu*. Pluteşte undeva, sătul, satisfăcut, liniştit odată ce bariera dintre ei a dispărut. Are senzația unui *déjà-vu* când o vede pe marginea patului, cu spatele spre el şi brațele ridicate strângându-şi părul, răsucindu-l în jurul palmei şi apoi într-un coc, coatele ei formând vârfurile unui triunghi care îi încadrează capul, curbura coloanei vertebrale copiind-o pe cea concavă a taliei şi pe cea convexă a feselor. Se întoarce spre el, dar nu-l priveşte în ochi, ci îi pune o mână pe piept, cu ochii închişi şi capul plecat, de parcă s-ar ruga deasupra lui, şi rămâne aşa îndelung. Apoi se ridică, iar el ştie că în clipa următoare îşi va trece delicat *mundu* umed printre picioare...

Doar că nu asta face. Îşi leagă *mundu* şi ia hainele împăturite pe care le aşezase pe podea. Se opreşte scurt în fața oglinzii, ca să se asigure că goliciunea îi e acoperită. Ochii ei reflectați în oglindă îi întâlnesc pe ai lui, iar Philipose zâmbeşte somnolent – tot o reluare a vechiului lor ritual. Numai că la el se uită o străină, un suflet deja plecat din această lume, care aruncă o ultimă privire către viața încheiată. Şi iese din cameră fără un cuvânt.

CAPITOLUL 53. FEMEIA DE PIATRĂ

1951, Parambil

Fără glasurile ce răsună seara la radio, fără un ziar, fără ştiri sau veşti măcar ca acelea aduse de negustoreasa de peşte, se simt de parcă ar fi ultimii oameni rămaşi pe lume. Îngrozită, Cuviinţă *Kochamma* colindă de la o casă la alta, strigându-le ocupanţilor să se pocăiască, dacă vor ca satul să reziste. Cu pieptul gol, Philipose o împiedică să treacă pragul casei lui şi-i spune că toate familiile sunt de acord: dacă ea, Cuviinţă *Kochamma*, s-ar sacrifica lăsându-se pradă râului, amploarea păcatelor ei l-ar îmblânzi pe Dumnezeu.

Când răbdarea le-a ajuns la limită, musonul dă semne că încetează. Mai trec încă două săptămâni până când ziarul ajunge din nou în sat. Află astfel că sute de oameni s-au înecat, mii au rămas fără locuinţă, iar holera şi dizenteria fac ravagii.

Când oficiul poştal se redeschide, Philipose devine agitat, fiindcă asta înseamnă că Elsie va putea pleca în scurt timp. Mândria nu-l lasă să-i ceară să rămână şi, pe de altă parte, n-a mai avut ocazia să rămână singur cu ea. Mai târziu în aceeaşi seară, beţişorul lui de bambus râcâie în van fundul cutiuţei de opiu. Sunetul este la fel de şocant ca acela al fundului unei bărci lovind stâncile. Noaptea întreagă îşi fricţionează corpul cu balsam mentolat şi geme de durere. A doua zi dimineaţă, îşi ia bicicleta şi se duce la magazinul care vinde opiu, trecând pe câmpuri înnămolite, îngreţoşat de duhoarea peştilor morţi rămaşi în urma apelor care se retrag. Trei bătrâni fără astâmpăr aşteaptă în faţa magazinului, fornăind pe nas şi scărpinându-se. „Eu nu sunt ca ei.” Se străduieşte să-şi ţină sub control mâinile agitate. Krishnankutty deschide prăvălia târziu, fără să-şi ceară scuze. E singurul care are dreptul legal de a vinde opiu în regiune; are nasul şi obrajii ciupiţi de vărsat. Un ochi îi alunecă într-o parte, derutându-i pe clienţi, care nu

ştiu cui i se adresează. Krishnankutty dezveleşte rezerva – un cocoloş lucios cât un cap de om, cu suprafaţa umedă ca spinarea asudată a unui muncitor, emanând un miros respingător, de stătut – şi taie din ea o felie... dar simte că îi vine să strănute. Se freacă viguros deasupra buzei de sus, vârful bulbucat al nasului său legănându-se într-o parte şi-n alta, până ce senzaţia de strănut dispare. Acul cântarului abia dacă s-a oprit din balans când Krishnankutty împachetează felia în hârtie de ziar şi i-o azvârle clientului. Philipose îşi muşcă limba, dispreţuindu-se fiindcă acceptă un asemenea tratament jignitor. După ce iese din magazin, îşi rulează imediat o bucată de trei ori mai mare decât doza obişnuită. Îi vine să vomite din cauza amărăciunii, dar nervii lui biciuiţi chiuie de uşurare.

În scurt timp, durerile care îi chinuie corpul şi crampele din abdomen dispar. Pumnul încleştat în care se transformase inima lui se desface. Philipose le zâmbeşte trecătorilor care îl privesc cu suspiciune. Deja volume întregi prind contur în mintea lui, aşteptând să fie aşternute pe hârtie. Unii şi-ar putea închipui că perla neagră e sursa acestei inspiraţii, dar asta nu-i decât o absurditate. Ideile au fost şi sunt mereu în mintea lui! Durerea e uşa blindată, paznicul inflexibil care le ţine blocate înăuntru. Perla nu face decât să le elibereze, iar creionul lui se ocupă de restul.

Când se apropie de casă, aude un bocănit ciudat. În halatul ei de lucru, cu antebraţele pline de praf, Elsie bate într-o piatră, în atelier. Dar ce piatră! Mare cât un bou, lată la un capăt şi îngustată la celălalt. Oare cum a adus-o acolo? Probabil că Shamuel şi ajutoarele lui au târât-o de afară. Iar uneltele – ciocan, daltă mare, raşpel? Fierarul le-a adus, fără îndoială. Îl doare gândul că Elsie vorbeşte mai mult cu Shamuel şi cu fierarul decât cu el. Dar uită de durere când îşi dă seama că amploarea activităţii în care s-a angrenat înseamnă un singur lucru: că rămâne! Stă în loc fascinat, privind-o cum izbeşte ciocanul greu cu gesturi exersate, masculine, şoldurile legănându-i-se în ritmul loviturilor. E atât

de absorbită, încât nici năvala unei hoarde de elefanți n-ar reuşi să-i distragă atenția. Inspirat de exemplul ei, se retrage şi el în camera lui, ca să lucreze.

Intenționează să se alăture familiei la prânz, sau poate la cină... dar adoarme. Când se trezeşte, e miezul nopții. În casă domneşte liniştea. Deschide la întâmplare cartea lui de căpătâi, *Frații Karamazov*. Chiar şi atunci când nu e atent la ceea ce citeşte, senzația pe care i-o dau cuvintele, cadența lor şi pătrunderea din nou în visul din mintea lui Dostoievski îl alină. Privirea i se opreşte asupra unei fraze: *Ferească Dumnezeu, dragul meu băiat, să ceri vreodată iertare pentru o greşeală unei femei pe care o iubeşti.*

— Vai! exclamă el şi lasă cartea din mână. De data asta, tonul lui Dostoievski nu se potriveşte cu starea lui de spirit.

A doua zi dimineață, Elsie nu e nici în bucătărie, nici în atelier. Când vrea să intre în încăperea în care dorm cele trei femei, Bebe Mol îl opreşte ducând un deget la buze.

— Nu poți să intri.

— De ce? E aproape zece. Nu se simte bine?

Mama lui, în trecere pe lângă ei, sâsâie:

— Sst!

Oare a înnebunit toată lumea? Când Elsie bocăne ore întregi într-o piatră e-n regulă, dar *el* vorbeşte prea tare? Deschide gura să protesteze, dar Ammachi Mare îi pune o mână pe buze.

— Vorbeşte mai încet! îl îndeamnă zâmbind. Are nevoie de somn pentru doi. Aşa eram şi eu când te purtam pe tine în pântec.

El o priveşte năuc.

— Vai! Bărbații! Întotdeauna-s ultimii care observă, adaugă Ammachi Mare ciupindu-l de obraz şi îndreptându-se apoi spre bucătărie cu o vervă pe care n-a mai arătat-o de ani buni.

El simte că îl lasă genunchii. Din noaptea petrecută împreună a tot sperat că Elsie va veni la el după ce adormeau mama lui şi Bebe Mol, cu buzele întinse în acel zâmbet plin de

dorință ca al unei dansatoare în templu. Dar n-a venit. Şi totuşi, Dumnezeu – Dumnezeul *lor*, nu al lui – a hotărât că o dată este de ajuns. Un copil! O a doua şansă! Un nou început! De ce nu i-a spus Elsie oare? Se duce în camera lui şi aşteaptă ca soția lui să se trezească.

Adoarme şi e trezit de zgomotul dălții în piatră. În pragul atelierului, îi vede perişorii de pe antebraţe ninşi de praf, lucind ca argintul în lumină; pe frunte are de asemenea o boare de praf. Schițează un fel de dans lent în jurul pietrei, schimbându-şi greutatea de pe un şold pe altul. În timp ce o priveşte, Philipose îşi spune: „Dumnezeul care ne-a greşit îşi cere iertare, făcând un pas spre noi după ce s-a uşurat în capul nostru". Se simte uşor ca o pană. Povara dezamăgirii s-a ridicat şi...

Îi vine o idee nouă, una atât de incitantă, atât de arogantă, atât de plină de bucurie şi de izbăvire... Nu, nici măcar n-o s-o rostească cu glas tare! Încă nu.

Spre surprinderea tuturor, îşi face şi el apariția la masa de seară. Elsie se ridică să-i aducă o farfurie, dar el o opreşte.

— Am mâncat mai devreme.

N-a mâncat, de fapt. Ammachi Mare oftează şi se duce în bucătărie să-i aducă iaurt şi miere; cu asta trăieşte el în ultimul timp. Când rămâne singur cu Elsie, îi spune:

— Am auzit!

Ea încearcă să zâmbească. Şi apoi, fără nici un avertisment, fața i se descompune şi lacrimi îi apar în ochi. El înțelege, sigur: binecuvântarea unui alt copil îi aminteşte totodată de pierderea suferită.

Peste două zile, Bebe Mol anunță de pe banca pe care doamnele se aşază acum împreună, ca într-un nou ritual:

— Vine Bebe Dumnezeu.

Abia ieşită de la baie, Elsie împleteşte părul cumnatei ei. Ammachi Mare o aşteaptă să termine, având pregătită pentru ea o cană cu lapte fierbinte.

Zece minute mai târziu, primul învățător al lui Philipose, *kaniyan*, se iveşte pe alee asudat de la mers, cu *sanji*-ul trecut peste piept.

— Cine l-a chemat? întreabă Ammachi Mare scuipând spre el un jet de zeamă de tutun şi demonstrând fără să vrea un obicei prost pe care pretinde că nu-l are.

— Eu, răspunde Philipose.

Umerii goi, lucioşi ai învățătorului sunt replici miniaturale ale capului său chel – o triadă care atestă o viață lipsită de muncă manuală. Cineva i-a spus la un moment dat lui Bebe Mol, în glumă, că chistul sebaceu din creştetul lui *kaniyan* e de fapt un bebeluş care trăieşte pe țeasta acestuia.

— Dar vine miercurea? bombăne Ammachi Mare. El mai ales, dintre toți oamenii, ar trebui să ştie că asta aduce ghinion. Nici măcar un pui de leopard n-ar ieşi din pântecul mamei lui într-o zi de miercuri.

Acestea fiind zise, se retrage în bucătărie. Învățătorul intră în urma ei şi se sprijină cu o mână de tocul uşii ca să-şi recapete suflul, după care îi cere „ceva" care să-i astâmpere setea, sperând în sinea lui că va primi lapte bătut sau ceai. Încruntându-se, ea îi dă apă.

Kaniyan se aşază pe vine în *muttam*, în fața băncii lui Bebe Mol, şi scoate pergamentele din *sanji*. Ammachi Mare vine şi ea din bucătărie. Învățătorul desenează un pătrat în țărână cu ajutorul unui băț şi apoi îl împarte în rânduri şi coloane, murmurând: *Om hari sri ganapathaye namah*.

Ammachi Mare întoarce între degete cruciulița pe care o poartă la gât şi se încruntă spre Philipose; el o ignoră şi aşază o monedă într-unul dintre pătrățelele careului. Nu ştie ce nu-i convine mamei lui; doar a avut încredere în el când a fost vorba ca fiul ei să învețe literele! Acum se poartă de parcă această metodă vedică de ghicire a viitorului ar fi o aiureală, şi totuşi cu câteva clipe mai devreme a pomenit de atragerea ghinionului! În prag, cu o pânză de sac împăturită pe cap, se ghemuieşte să se uite şi el.

Kaniyan intonează numele părinților, le recită din memorie configurațiile astrale şi datele de naştere şi apoi întreabă indirect despre ultima menstruație a lui Elsie. Ea e şocată. Nedescurajat de tăcerea ei, bătrânul murmură ceva în sanscrită numărând pe degete şi aruncând o privire spre abdomenul lui Elsie; mâna îi pluteşte deasupra hărților astrologice şi pe urmă scrie cu un stil din metal pe o fâşie mică dintr-o frunză de papirus pe care o lasă apoi să se ruleze formând un cilindru. Leagă micul sul cu un fir roşu, recită un *slokum* şi i-l dă lui Philipose, care e cât pe ce să-l rupă în graba lui de a-l desface. Înăuntru scrie:

VLĂSTARUL VA FI BĂIAT

— Ştiam eu! Ce v-am spus? Domnul vostru fie lăudat! exclamă Philipose, dându-şi seama chiar şi el că a vorbit nefiresc de tare. Ninan al nostru renăscut!

Cinci perechi de ochi se întorc spre el cu priviri siderate. Elsie sughiță de uluire. Ammachi Mare îşi face cruce şi murmură:

— *Deviame!* Dumnezeule Mare!

Shamuel se pipăie pe cap, ca să se asigure că pânza de sac e la locul ei, şi apoi pleacă. Bebe Mol se încruntă către Bebe Dumnezeu.

— Vino! îi spune Ammachi Mare lui Elsie. Să plecăm din nebunia asta!

*

Entuziasmul resimțit de Philipose e domolit de impolitețea femeilor. Oare ele nu-şi dau seama că au fost martore la un exemplu desăvârşit de profeție? Convingerea lui e de nezdruncinat: copilul din pântecul lui Elsie e Bebe Ninan reîncarnat. Asta nu-i altceva decât o compensație pentru chinurile pe care le-a suferit, pentru coşmarul repetat în care ridică de fiecare dată în brațe un trup fără viață şi aleargă cu picioarele frânte către nicăieri. Uitarea adusă de opiu nu poate

împiedica fiarele sălbatice ale amintirii să-l hăituiască. Ah, dar acum fiarele acelea fug cu cozile între picioare. Fiindcă Bebe Ninan se întoarce!

Săptămânile şi lunile trec, iar Elsie lucrează de zor la piatra ei. Îi lasă neatins capătul mai lat şi mai greu, dar sub el se conturează un gât şi mai apoi şiragul coloanei vertebrale flancate de omoplaţi. Treptat, Philipose îşi dă seama că înfăţişează o femeie şezând în patru labe. Parcă se întoarce să privească peste umăr, dar nu e sigur, fiindcă faţa îi e ascunsă încă de capătul lat al pietrei. Sânii plini îi atârnă şi abdomenul îi e uşor curbat spre sol. O mână e aşezată pe pământ. Celălalt braţ dispare în piatră, imediat sub umăr. Oare ce simbolizează acel braţ? Sfidare? Renunţare? Femeia întinde oare mâna spre ceva?

Într-o noapte pe care mai târziu va voi s-o poată şterge din existenţă, în timp ce toţi ceilalţi dorm, se duce în atelier să studieze Femeia din Piatră şi îşi trece palma pe suprafaţa ei. Aşa face de multe nopţi. Mintea lui încearcă să dezlege enigma. Cu o săptămână în urmă a folosit un centimetru de croitorie care i-a confirmat bănuielile: e cu un sfert mai mare decât o femeie în carne şi oase. Fără îndoială, asta a fost o alegere deliberată. Raportul de patru la cinci o face să pară, în mod paradoxal, mai reală. Oare stă în genunchi pe o rogojină şi alege pietricelele din orez? A văzut-o pe Elsie aşezată astfel, jucându-se cu Ninan şi lăsându-şi părul să cadă de-a lungul feţei ca să-l amuze. A văzut-o pe Ammini, soţia lui Joppan, jucându-se la fel cu fetiţa lor. Şi totuşi, poziţia răsucită a gâtului Femeii din Piatră şi poziţia bărbiei care începe să se contureze sugerează că personajul priveşte înapoi. O invitaţie? Poate că braţul încă ascuns, care se întinde înainte, e încleştat pe tăblia patului ca să-i susţină trupul când e pătrunsă în actul iubirii? Când îi va finaliza Elsie faţa? Aşteptarea e insuportabilă şi îi dă o stare de agitaţie.

Se întoarce în camera lui şi îşi ia pixul, dar mai întâi rulează o perlă de opiu, ca să se liniştească. Abia după ce o înghite îşi aminteşte că a mai luat una cu câteva minute înainte.

Elsie, în noaptea asta am dat roată Femeii din Piatră, aşa cum dă un achen *roată altarului. Limita lui e trei cercuri, dar eu nu sunt constrâns de ritualul lui vrăjitoresc. Elsie, spune-mi, te rog, cine e această Zeiță care iese cu spatele dintr-un pântec de piatră? Tu eşti? Şi, dacă asta e o naştere, natura zice că e mai bine să fie cu capul înainte. Spune-mi că iese, că nu intră la loc! Ce adevăr va dezvălui fața ei despre tine, draga mea, sau despre noi? Aştept de săptămâni să termini fața aceea! În fiecare noapte mă duc să mă uit cu speranța că acum e acum! În zilele de demult, când minţile noastre erau la fel de unite ca trupurile, puteam să te întreb. Elsie, Ninan vine! Ninan se întoarce. Ca părinți, ar trebui să fim mai apropiați...*

Închide ochii să se gândească, fără să lase pixul din mână. Aţipeşte cu capul pe birou, netulburat de vijelia cu tunete şi fulgere de afară. Nu e nici o ploaie monotonă şi nici musonul, ci doar un exemplu de vreme capricioasă. O jumătate de oră mai târziu, se trezeşte brusc, extrem de agitat. A avut un vis ce-a părut aievea! Un vis extraordinar, superb şi semnificativ! Se uită în jos şi îşi dă seama că e excitat. În vis, Femeia din Piatră şi-a întors capul spre el. L-a chemat spre ea. Şi i-a văzut clar fața! Expresia ei a dezvăluit un adevăr profund despre... despre... Îşi altoieşte singur o palmă peste cap. Un adevăr despre *ce*? Răspunsul e undeva aproape, dar nu şi-l poate aminti. Oftând, îşi rulează încă o perlă.

Picioarele îl poartă spre atelierul lui Elsie, dar a uitat să-şi ia papucii. Fragmente ascuțite de gresie îl înțeapă în tălpi. Se opreşte în fața sculpturii.

— Uite ce e, deja ți-am văzut fața în vis. Te mai întreb o singură dată: de ce te ascunzi? Ți-e frică? Ori ce e?

Femeia din Piatră tace. Un fulger o scaldă în lumină. Stropii de ploaie care pătrund de afară fac ca pielea ei să pară umedă

şi vie. Alte fulgere îi animă braţele şi picioarele. Femeia se zvârcoleşte, sforţându-se să-şi extragă capul din piatră! Oare încă visează? se întreabă el. Menghina aceea din piatră o ţine captivă într-o carapace dură. Elsie să fie crudul ei temnicer? Sau Femeia din Piatră e însăşi Elsie?

Următorul fulger însoţit de tunet îi scoate la lumină groaza inconfundabilă. Philipose trebuie să facă ceva! „Rezistă, iubita mea! Te eliberez eu. Vin acum!" În clipa următoare, ţine în mână barosul ridicat deasupra capului. E mai greu decât şi-a închipuit, dezechilibrat, cu partea metalică trăgând în jos. Şi coboară cu mai multă forţă decât intenţionase el, ricoşând în piatră, stârnind scântei şi o undă de şoc care-i ajunge până la cot. În recul, cu o voinţă proprie parcă, ciocanul îi izbeşte clavicula, iar el aude osul rupându-se. Urlă când durerea îl săgetează în gât şi umăr. Barosul cade pe podea. Se prinde instinctiv cu mâna stângă de cea dreaptă, pe care o strânge la piept, fiindcă cea mai mică mişcare a braţului sau a umărului îi provoacă o durere cumplită în claviculă. Suferinţa îl cocoşează. Îşi aude inima răpăind mai tare decât ploaia. Prin pâcla tulbure a durerii, îşi spune: „Sunt treaz, fără îndoială". E sigur că urletele lui şi bubuitul ciocanului pe podea au trezit casa întreagă. Trece un minut. Nimeni nu vine însă.

E oripilat văzând nu doar că n-a reuşit s-o elibereze pe Femeia din Piatră, ci şi că de-acum nici o faţă nu se mai poate contura vreodată. Lovitura lui a desprins o bucată de gresie şi a lăsat un crater acolo unde ar fi trebuit să fie ochii, fruntea, nasul şi buza de sus.

Se împleticeşte până în camera lui, clavicula pulsându-i şi dându-i junghiuri cumplite la fiecare mişcare a braţului drept, chiar şi doar a degetelor. Singura modalitate de a mai atenua durerea e să-l ţină cu stânga, lipit de piept. Vede în oglindă umflătura şi conturul neregulat al osului. Poţi trăi o viaţă întreagă fără să bagi în seamă claviculele, ştiind doar că stau în partea de sus a pieptului, ca un umeraş de haine. Iar apoi, un gest prostesc ţi le aduce brusc în atenţie. Cu mare greutate,

îşi încropeşte o faşă care să-i susţină braţul. Efortul îl lasă scăldat în sudoare.

În curând va veni dimineaţa. N-o poate lăsa pe Elsie să vadă ce-a făcut. Cum s-ar putea aştepta ca ea să înţeleagă, când nici el nu pricepe ce i-a venit? Chiar dacă n-a fost premeditată, tot crimă se cheamă ceea ce a făcut şi, în orice caz, are un cadavru de care trebuie să scape. Se întoarce în curtea interioară şi ascunde setul de ciocane şi dălţi în dosul rafturilor cu cărţi din camera lui.

Aşteaptă pe verandă ivirea zorilor şi venirea lui Shamuel. Furtuna din seara trecută a lăsat curtea presărată cu frunze uscate şi ramuri de palmier. În sfârşit apare Shamuel şi se opreşte în faţa lui ca un totem întunecat, gol de la brâu în sus. Mirosul de *beedi* pe care Philipose îl asociază cu el pluteşte în jurul lui, la fel ca *thorthu* jerpelit care-i acoperea capul când a venit, dar pe care, din respect pentru *thamb'ran*, şi l-a trecut acum peste umăr. Şi-a ridicat pe jumătate *mundu* şi rotulele i se văd ca nişte farfurioare. E complet încărunţit acum, chiar şi sprâncenele îi sunt sure, şi pete cenuşii i se zăresc de asemenea în adâncurile pupilelor.

— A plouat bine noaptea trecută, remarcă Philipose.

Ştie că e o dezamăgire pentru bătrânul acesta, care l-a iubit şi l-a slujit încă de când a venit pe lume. Acum îi priveşte braţul prins în faşă şi vânătaia.

— Ia să vedem, Shamuel... Azi... să nu uiţi să duci orezul la moară, să fie măcinat.

— *Aah, aah*, răspunde maşinal pulayarul, deşi a măcinat orezul cu o săptămână în urmă.

— Şi du-te la *vaidyan*, spune-i să vină încoace. Dar înainte de asta, se grăbeşte să adauge înainte ca bătrânul să-l poată întreba de ce, cheamă nişte ajutoare şi mutaţi piatra aia la care lucrează Elsie.

— *Aah, a...* Adică femeia cea mare?

Deci i-a văzut şi el evoluţia.

— Da. Luați-o pe ea mai întâi. Fără întârziere, insistă Philipose ridicându-se în picioare şi străduindu-se să pară că vorbeşte ca în orice altă zi normală. Duceți-o undeva unde să nu se vadă, poate în spatele tamarindului. Dar faceți-o repede. O să continue lucrul la ea după ce se naşte copilul.

Fără să mai aştepte, Philipose intră în casă şi-l lasă pe Shamuel în *muttam*, scărpinându-se în piept.

În jumătate de oră, bătrânul se întoarce împreună cu doi oameni, cu colaci de frânghie în mâini. Philipose se bucură că nu e şi Joppan printre ei. Grupul se apropie de curtea interioară care îi serveşte lui Elsie drept atelier. Oamenii dau roată Femeii din Piatră, fără ca tălpile lor să bage în seamă fragmentele ascuțite de gresie de pe jos. Philipose îi urmăreşte cu discreție. Ce părere or fi având ei despre sculptură? Oare arta li se pare un capriciu absurd? Mai cu seamă acum, când pentru ei a devenit motiv de trudă? Împreună, târâie afară piatra desfigurată.

Mai târziu vine *vaidyan*. Philipose nu prea are încredere în tonicele şi pilulele lui, dar omul se pricepe la fracturi. Şi se dovedeşte că faşa pe care Philipose şi-a încropit-o singur chiar este remediul corect. Trebuie s-o țină timp de cel puțin trei săptămâni.

Elsie mănâncă dimineață *idli* aburinde, durdulii şi albe ca nişte norişori. Pe urmă, sub privirile grijulii ale lui Ammachi Mare, îşi unge tot corpul cu *dhanwantharam kuzhambu*. Fiecare *vaidyan* are propria sa rețetă pentru acest unguent, dar ingredientele de bază sunt uleiul de susan, cel de ricin şi rădăcina de dalac. O oră mai târziu îşi face baie, curățând uleiurile cu pudră de năut verde. Înainte ca soacra să-i dea voie să plece, bea lapte fierbinte infuzat cu rădăcină de *brahmi* şi de *shatavari*. E deja ora unsprezece când ajunge la atelier şi îşi pune un şorț peste sari. Philipose aşteaptă. Stă în picioare, clătinându-se din cauza oboselii, a lipsei de somn şi a opiului.

Ea priveşte interiorul gol al atelierului şi apoi se întoarce încet spre el.

— Elsie, pot să-ți explic. Am pus statuia undeva în siguranță. Doar până după ce se naşte fiul nostru.

O muscă zboară pe lângă fața lui, şi simplul gând că ar trebui să-şi fluture mâna ca s-o alunge e suficient pentru a-i declanşa un val de durere.

Ea vede faşa care-i susține brațul şi umflătura urâtă şi vânătă de la claviculă şi le studiază cu o privire curioasă şi chiar cu îngrijorare. Apoi se întoarce iarăşi spre ceea ce nu mai e în atelier. Se apleacă şi ia de pe jos fragmentul de piatră desprins când a lovit el cu ciocanul. Lui îi vine să-şi dea palme fiindcă l-a lăsat acolo. Ținându-l în mână cu brațul întins, Elsie îl răsuceşte într-o parte şi-n cealaltă, încercând să-şi dea seama de unde provine. El îşi doreşte s-o vadă izbucnind de furie, acuzându-l de ceea ce merită să fie acuzat.

— A fost un accident, Elsie. Am avut un coşmar oribil, răbufneşte Philipose, deşi nu asta intenționase să-i spună. Eram convins că femeia încerca să evadeze din piatră. Cred că visam încă atunci când am intrat în atelier. Am vrut s-o eliberez.

Şi aşteaptă, închipuindu-şi ce e mai rău.

— Deci ai avut intenții bune.

Glasul ei e lipsit de inflexiuni, fără sarcasm, fără nimic altceva. Deci înțelege! Slavă Domnului!

— Da, da. Îmi pare foarte rău. Elsie, o s-o aduc înapoi după ce se va naşte fiul nostru. Sau îți iau alte pietre, dacă vrei.

— Fiul nostru? rosteşte Elsie într-un târziu.

E o binecuvântare faptul că nu vrea să mai vorbească despre Femeia din Piatră.

— Da, fiul nostru! Era nemulțumit şi se plângea, adaugă el încercând să adopte un ton glumeț. Îmi zicea: „*Appa*, sunt nerăbdător să mă întorc pe lumea asta, dar tot bocănitul acela mă scoate din minți!”

— Eşti foarte sigur că este băiat.

N-a fost o întrebare. El râde cu nervozitate.

— Ai uitat ce-a spus *kaniyan*? E Ninan al nostru renăscut!

Glasul i se poticneşte când pronunţă numele, iar pe faţa ei trece o undă de şoc. O fantomă a trecut printre ei.

— Dumnezeu îşi face *mea culpa*, Elsie. Dumnezeu ne cere iertare. Dumnezeu vrea să ne dea motive pentru a crede din nou. Dumnezeu ni-l înapoiază pe Ninan ca să ne putem vindeca.

Ea se uită la fragmentul de piatră pe care îl ţine în mână de parcă n-ar şti bine ce să facă cu el, apoi îl aşază cu grijă pe podea, ca pe un obiect sacru. Deodată, pare foarte ostenită. Atunci când vorbeşte, glasul îi e lipsit de răutate, ba poate are chiar o notă de compasiune pentru cel cu care s-a măritat.

— Philipose, oh, Philipose, ce s-a întâmplat cu tine?

Privirea cu care îl aţinteşte îi dă senzaţia că devine din ce în ce mai mic în faţa ei, până ce ajunge cât ciobul acela din piatră.

— Tot ce mi-am dorit, continuă ea, a fost susţinerea ta ca să pot lucra mai departe. Dar se pare că tu mereu ai impresia că mi-o oferi, când de fapt mi-o retragi.

RUBRICA OMULUI OBIŞNUIT: NEREMEDIUL
de V. Philipose

Opreşte orice om întâlnit pe stradă şi, odată ce va înţelege că nu-i vrei banii sau ultimele fire de tutun, ci doar o poveste, îţi va împărtăşi cu bucurie istoria vieţii lui. Căci cine nu vrea să-ţi povestească despre ghinioanele sale, despre nedreptăţile care au intervenit între el şi măreţie şi l-au împiedicat să devină o celebritate ca Gandhi sau Sarojini Naidu? Ori bogat peste poate, ca familiile Tata şi Birla? Fiecare malayali are o astfel de legendă personală, şi vă asigur că e complet fictivă. Orice malayali are, de asemenea, alte două istorisiri în repertoriul său, la fel de nelipsite ca propriu-i buric: una e o poveste cu fantome, iar cealaltă, un remediu pentru negi.

Dragă cititorule, eu sunt colecţionar de remedii pentru negi. Am sute. Dacă vrei să te înspăimânţi singur adunând poveşti cu fantome, asta te priveşte, nu-i aşa? Prin urmare, oricare ar

fi părerea ta despre colecția mea de remedii pentru negi, eşti rugat frumos s-o păstrezi pentru tine.

De ce remedii pentru negi? mă întrebi. Am cumva pielea plină de ei? Nu. Dar am avut unul pe deget când eram mic. Fireşte, credeam că e o pedeapsă pentru un păcat comis. Şi în loc să-i spun mamei, am dat fuga la prietenul meu, un băiat mai mare, plin de încredere în sine – eroul meu. Iar el mi-a dezvăluit remediul lui secret: pipi proaspăt de capră, captat înainte de a atinge pământul şi aplicat pe neg chiar înainte de răsărit. Frate drag, încearcă tu să găseşti pipi de capră altundeva decât pe pământ! Soră dragă, capra ta poate să se uşureze pe unde vrea ea privindu-te insolent în ochi în vreme ce te stropeşte pe picior, dar încearcă tu să prinzi câteva picături într-o coajă de nucă-de-cocos pe întuneric, fără să primeşti un cap în gură sau o copită într-un loc delicat! În orice caz, am reuşit până la urmă. Cum anume – asta-i o altă poveste, dar am reuşit... şi negul a căzut! Când i-am spus prietenului meu, puşlamaua s-a prăpădit de râs. Inventase totul! Numai că eu am fost cel care a râs la urmă, nu-i aşa? Căci remediul a funcționat.

Familiile îşi transmit din generație în generație remediile pentru negi, ca pe rețetele secrete din bucătărie. „Taie capul unui țipar şi îngroapă-l. Aşa cum el va putrezi, la fel va păți şi negul." „Du-te la un priveghi şi freacă-ți discret negul de corpul mortului." „Mergi timp de trei minute în umbra cuiva a cărui față e plină de ciupituri de vărsat."

Iată de ce m-am dus să vorbesc cu DOCTORUL X. (Nu aşa îl cheamă, dar nu vă spun cum.) E specializat în negi. Pe firmă era trecut numele lui, urmat de literele DM (h) (USA), MRVR. Te-ai aştepta să vezi o astfel de firmă pe o clădire solidă, cu acoperiş din țiglă, nu pe o coşmelie lângă un atelier de vulcanizare auto, cu un şanț plin de lături puturoase în față. În prag stătea un bărbat cu un mundu *slinos, fără cămaşă, zâmbind larg. L-am întrebat unde e Doctorul X şi a zis că el e.*

Firește că l-am rugat să-mi spună ce-i cu toate acele litere de după numele lui. Mi-a explicat că DM (h) înseamnă doctor în medicină, homeopatie. Aah*, am spus, deci ați absolvit Colegiul de Homeopatie? (Între noi fie vorba, aveam unele suspiciuni.) Oh, da, a răspuns, am studiat uite aici, acasă,* Farmacopeea Britanică*, ediția din 1930. O știu pe dinafară. Întreabă-mă orice! Dar nu se poate să nu știți că există și o ediție mai nouă, am vrut să-i spun, însă în loc de asta, l-am întrebat ce legătură e între studierea* Farmacopeii *și homeopatie. Iar el a zis: Dacă e vorba de diluție, de ce nu? Diluția este esențială!* Aah*, am replicat, dar ce înseamnă USA scris după DM (h)? (Nu părea un om care să fi călătorit departe de sus-menționatul șanț duhnitor.) Ei, a zis el, asta înseamnă Unani, Siddha și Ayurveda. Toate trei sunt sisteme medicale pe care le-am studiat; s-ar putea spune că m-am specializat în ele.*

Ce tupeu pe el! Frate, am dat să exclam, dar el m-a întrerupt. Spune-mi „domnule doctor”, te rog! Aah*, domnule doctor, dar nu credeți că oamenii ar putea face confuzie între acele trei litere și Statele Unite ale Americii? Stop! m-a oprit el cu palma ridicată spre mine, ca un polițist. Dă-mi voie să-ți amintesc că Unani, Siddha și Ayurveda sunt practici străvechi, care existau și înaintea Americii. Îi provoc pe Churchill și pe oricine altcineva să mă contrazică.* Aah*, am spus, să lăsăm asta, dar ce e cu MRVR? Vin din latină, a zis el, de la* Medicus Regius Vel Regis*, sau medicul regilor. Stați puțin, am exclamat. Ați tratat pe cineva de la Palatul Buckingham? Nu, a răspuns el. Am prescris, cu bune rezultate, un purgativ unui bărbat foarte constipat care era văr de-al șaselea cu precedentul maharajah de Travancore; toate celelalte tratamente dăduseră greș. În loc de diluție, am apelat în cazul lui la concentrație. Am folosit cascara, senna, ulei mineral, lapte de magneziu, plus ingredientul meu secret. Și a funcționat? am vrut să știu. (Aveam un interes de natură*

personală; la urma urmei, cine nu are probleme cu constipația?) Aah*! Prietene, a replicat el cu glas scăzut şi cu un râs deranjant. Dacă a funcționat, mă întrebi? Permite-mi să mă exprim aşa: dacă se întâmplă să citeşti o carte când iei medicamentul ăsta, o să-i zboare paginile din cotor! În orice caz, pacientul meu a fost foarte recunoscător. După aceea, am căutat în dicționarul malayalam-latin şi am adăugat MRVR la numele meu.*

Aah*, destul despre asta! am spus. N-am venit aici ca să vorbim despre firma dumneavoastră. Sunt colecționar de remedii pentru negi, şi astea sunt sumedenie. Da, da, a zis el pe un ton amabil, adăugând că ingredientul comun în toate este credința. Un tratament funcționează atunci când pacientul crede în el. Iar când remediul e complex, îi e şi mai uşor să creadă. Asta-i firea omenească! Aveți dreptate, am convenit, fiindcă de data asta eram de acord cu el. Deci, spuneți-mi, l-am îndemnat, cum tratați negii pacienților dumneavoastră? El a întins o mână. Ce-i asta? am întrebat. Pune banii aici, te rog! Dacă un pacient e suficient de interesat încât să-mi pună bani în palmă, înseamnă că are credință. Iar în cazul ăsta, remediul meu sigur va funcționa.*

Mi-am luat bicicleta, gata să plec. Eu nu am negi, i-am spus. V-am întrebat în calitate de ziarist. Te înşeli, din păcate, a replicat el. Ți-am diagnosticat negii din prima clipă în care te-am văzut. Unde? Arătați-mi! Aah*, dar negii tăi sunt toți pe dinăuntru, după cum sigur ştii. Încă stătea cu mâna întinsă.*

Dragă cititorule, să nu mă judeci prea aspru. Lacrimi de înțelegere mi-au umplut ochii. Am pus banii în palma medicului. Domnule doctor, i-am spus, sunt disperat! Şi cred.

CAPITOLUL 54. UN ÎNGER ANTENATAL

1951, Parambil

Un armistițiu tulbure e în vigoare pe durata sarcinii lui Elsie. Ammachi Mare o vede cum îşi evită soțul. Şi cine ar putea s-o condamne? De când cu vizita *kaniyan*-ului, comportamentul lui Philipose a devenit tot mai imprevizibil.

Când Elsie intră în luna a şaptea, Ammachi Mare trimite după Anna, o tânără cu glas melodios pe care o cunoaşte de la biserică. A auzit că soțul Annei a dispărut şi că ea şi fiica ei o duc greu. Ammachi Mare are şaizeci şi trei de ani şi îi simte din plin. Cu noul bebeluş care se apropie, i-ar prinde bine puțin ajutor, iar dacă Anna e dispusă, o înțelegere între ele ar putea fi reciproc avantajoasă. Îi e foarte dor de Odat *Kochamma*; prezența imperturbabilă a bătrânei ar fi fost o adevărată binecuvântare în timpul naşterii. Nu are o fotografie a bunei sale prietene, aşa că-i păstrează dinții falşi din lemn într-un borcan, în bucătărie. Odat *Kochamma* îi „împrumutase" de la tatăl nurorii ei şi-i purta când avea chef. Ammachi Mare zâmbeşte ori de câte ori privirea i se opreşte asupra dinților în borcan. În fiecare seară, la rugăciunile pentru cei răposați, plânge când ajunge la Odat *Kochamma*.

Anna soseşte după prânz, când Ammachi Mare se odihneşte pe patul de frânghie, cu un cocoloş de tutun şi cu ziarul la îndemână; lăsând la o parte muştele, nu e nimeni prin preajmă care s-o certe pentru obiceiul urât. Anna se apropie de treizeci de ani şi are fruntea lată, şoldurile late şi un zâmbet ce pare mai lat decât ambele la un loc. Pentru o femeie atât de masivă, fața îi pare nefiresc de sfrijită, în comparație cu felul în care arăta când a văzut-o Ammachi Mare ultima dată, la biserică. În spatele ei se ascunde o fetiță firavă, cu pantaloni scurți prea mari pentru ea, legați la brâu cu un şiret de pantofi; ochii mari par să-i ocupe toată fața.

— Ei, cine e codița ta?

— Ea e mica mea Hannah, răspunde mama cu mândrie, arătând mai mulți dinți decât ar încăpea în mod normal într-o gură.

Ammachi Mare nu poate să nu observe petele uscate concentrice de pe *chatta* Annei; prin urmare, doar laptele de sân o mai ține în viață pe copila cu ochi mari.

— *Aah*, cred că Hannah ar vrea ceva de mâncare, decide Ammachi Mare ignorând protestele Annei şi intrând în bucătărie.

Apoi, în timp ce ele mănâncă, întreabă ce e cu soțul absent.

— Ammachi, ghinionul s-a ținut scai de bărbatul meu, ca pisicile după căruța cu peşte. A adormit sub un palmier după ce a băut rachiu, iar o nucă-de-cocos i-a frânt coastele. Ce ghinion! Pe urmă şi-a pierdut slujba şi n-a mai găsit altceva de muncă. Era foarte amărât. Într-o dimineață, a hotărât să se furişeze într-un tren spre Madras, Delhi sau Bombay, ca să caute de lucru. Asta se întâmpla în urmă cu trei luni. În casă n-avem nici un bob de orez, spune Anna continuând să zâmbească larg, de parcă ar descrie doar o altă întâmplare comică din căsnicia ei, deşi ochii îi sunt înlăcrimați. Vreau să-l găsesc, dar cum? Când Hanna o să crească şi o să mă întrebe dacă am făcut totul ca să-l găsesc pe *Appachen* al ei...

Ammachi Mare se preface enervată, dar strânge uşor mâna tinerei.

— Nu poți să-l cauți în lumea întreagă!

Încă din primele momente, Anna pare că adaugă patru perechi de mâini în gospodărie. Ammachi Mare se miră cum s-a descurcat înainte să vină Anna *Chedethi*. Sufixul atribuit îi conferă nou-venitei un statut de rudă, nu de servitoare angajată. Hannah se ține după Ammachi Mare aşa cum făcea odinioară micul JoJo. „Doamne, am venit aici pe când eram eu însămi o copilă, rămasă fără tată şi cu dor de mama. Iar acum sunt mamă pentru atâția alții.” Hannah pare să aibă trei ani, dar ridică cinci degete când e întrebată ce vârstă are. Nu trece

mult însă, şi obrajii încep să i se rotunjească aidoma pâinii dospite. Ammachi Mare o învaţă să citească, folosind ca material de lucru Biblia. Fetiţa rămâne absorbită de Cartea Sfântă mult timp după ce lecţia ia sfârşit.

Ammachi Mare şi Anna *Chedethi* pregătesc dormitorul din partea veche a casei pentru când va fi să nască Elsie. E alături de *ara* şi deasupra pivniţei, aşa că pot ţine sub ochi şi averile casei. Patul cu platformă ridicată şi stâlpi în colţuri aidoma turlelor de biserică e ticsit cu teancuri de pânză. Ammachi Mare şi-a adus copiii pe lume în acest pat. Mama ei a stat în acest dormitor în ultimele ei luni de viaţă, când îi era greu să se ridice de pe rogojina aşternută pe podea. Camera are pereţii lambrisaţi cu lemn de tec închis la culoare, cu scoabe din alamă, şi un tavan fals decorativ. E un muzeu al obiectelor vechi de la Parambil, fiecare cu propria sa istorie, iar ea nu se poate convinge să arunce vreunul. Aici se află câteva *kindi* cu cioc lung, din alamă, şi mai multe lămpi cu ulei şi gaz care zac nefolosite de când au în casă curent electric. Într-un colţ e o lampă cu ulei ceremonială, cu şapte nivele, înaltă cât Ammachi Mare. Acum scot totul din cameră, cu excepţia patului. Anna *Chedethi* şterge pereţii şi tavanul, apoi lustruieşte podeaua din ciment roşu până când îşi poate vedea imaginea reflectată în ea. Elsie va naşte acolo, în această încăpere a amintirilor şi a riturilor de trecere.

În bucătărie, Ammachi Mare aude un bufnet şi dă fuga în vechiul dormitor; îl găseşte pe Philipose urcat pe o scară, trăgând jos diverse obiecte depozitate în spaţiul de deasupra *ara*, la care se ajunge din dormitorul vechi.

— Căutam bicicleta din lemn a lui Ninan, explică el. Cea fără pedale. Nu-i aici, sus?

— Ai înnebunit? Dă-te jos!

Mai târziu îl aude dându-i instrucţiuni lui Shamuel:

— Elsie o să nască pe şase. Vreau ca Sultan *pattar* să prepare *biryani*...

Ammachi Mare se apropie de ei, curioasă.

— Ce prostie! Dar ce crezi tu, că asta e nuntă? Luna se ține așa de program, nu copiii! Shamuel, poți să pleci. Fără Sultan *pattar*, fără nimic!

Shamuel se retrage cu pași lenți, ca să audă restul discuției.

— Ce-i cu tine, Philipose? Ce-i cu purtarea asta de rău augur? Nimeni nu sărbătorește nimic înainte să vedem copilul bine și sănătos.

O privește ca un om care și-a pierdut complet uzul rațiunii. Poate că Ammachi Mare i-ar fi împărtășit îngrijorările pe care i le provoacă sarcina lui Elsie, dar spectrul din fața ei nu ar înțelege. Ce sminteală l-a făcut oare să scoată din atelier piatra lui Elsie? Ammachi Mare își compătimise atunci nora, însă aceasta îi răspunsese: „Nu-i nimic. Ideile pe care le am în minte sunt nenumărate. Pe ele nimeni nu mi le poate lua".

Ammachi Mare știe un lucru de care Philipose nu are habar: Elsie lucrează la altă sculptură la râu, acolo unde obișnuia să se îmbăieze – un loc de care soțul ei nu se apropie niciodată. La început a fost un mănunchi de vreascuri, care s-a transformat apoi într-un zid curbat, pentru a deveni treptat un uriaș cuib de păsări. Elsie cutreieră tot timpul pe proprietate culegând crenguțe verzi, maleabile, și rămurele uscate, pe care le „țese" în structura cuibului alături de diverse obiecte găsite – o bucată de cârpă, fire de trestie din șezutul unui scaun vechi, panglici, un scripete ruginit, frânghie de cocos, o clanță. După ce pe acolo trece un om al bisericii, Ammachi Mare îi găsește mătăniile împletite în structură. Elsie e ca o pasăre-țesător, întorcând capul când încoace, când încolo, cercetând pământul în vreme ce merge desculță prin iarba înaltă. Pielea pe mâini îi e bășicată de la atâta muncă. Ammachi Mare se miră în sinea ei: „Să fie oare cuibul artă adevărată? Sau sarcina i-a afectat judecata?"

Într-o dimineață, observă că Elsie merge cu picioarele țepene, ca pe catalige, și o obligă să se întindă în pat.

— Uită-te la picioarele tale! În curând vor ajunge cât ale lui Damodaran! Gata cu mersul pe jos!

Gleznele nici nu i se mai văd. Unghiile de la picioare îi sunt terne, iar călcâiele, crăpate ca o albie de râu secat. Bătături îngălbenite îi împestrițează tălpile.

— De ce nu porți papucii? Trebuia să fiu eu mai atentă!

Numai că s-a concentrat până acum pe forma abdomenului ei, în căutarea scăderii în înălțime care i-ar sugera că pruncul s-a întors cu capul spre pelvis – şi abia ce-a văzut această schimbare. Speră totuşi să se înşele, fiindcă e prea devreme.

— De acum nu te mai scap din ochi, o avertizează cu severitate. Stai aproape de mine. Desenează sau pictează, în loc să strângi tot soiul de *kara-bura*! adaugă, născocind cuvântul pe loc.

Se mută amândouă în dormitorul vechi – Elsie doarme pe pat, iar Ammachi Mare, pe o rogojină întinsă pe podea. În prima noapte o aude întorcându-se şi răsucindu-se în pat, agitația fiind un semn al apropiatului travaliu. Aşteptarea s-a sfârşit, chiar dacă se întâmplă mai devreme decât s-ar fi aşteptat ea. Înainte de ivirea zorilor, când deschide ochii, Ammachi Mare o vede pe Elsie uitându-se la ea. Pentru un moment straniu, are impresia că o altă persoană ocupă trupul nurorii sale, una care vrea să-i spună ceva ce ea nu şi-ar dori să audă.

— *Molay*, ce s-a întâmplat?

Elsie clatină din cap. Recunoaşte că are dureri intermitente.

— Ammachi, te rog să vii cu mine până la cuib, îi cere îndată ce răsare soarele.

Pleacă amândouă, Elsie sprijinindu-se cu un braț pe umerii soacrei. Se strecoară împreună prin deschiderea cuibului, invizibilă pentru un ochi neştiutor. Partea de sus a acestuia îi ajunge lui Ammachi Mare până la piept.

— Sper să pot face unele şi mai mari decât acesta. În aer liber. Dacă scap cu viață după naştere.

— Ce aiureală mai e şi asta? Cum „dacă scap cu viață”?! exclamă Ammachi Mare, prefăcându-se enervată.

Elsie o priveşte lung, părând gata să i se destăinuie. Dar apoi îşi întoarce ochii şi oftează.

— Ce e, *molay*?

— Nimic. Ammachi, dacă păţesc ceva, te rog să ai grijă de copilul acesta. Îmi promiţi?

— *Chaa!* Nu mai vorbi aşa! N-o să păţeşti nimic. Dar cum de-ţi trece prin minte să întrebi? Sigur că voi avea grijă de el!

— Dacă e fată, vreau să poarte numele tău.

În chip de răspuns, Ammachi Mare o strânge la piept, iar Elsie se agaţă de ea. O clipă mai târziu, Ammachi Mare e şocată de expresia îndurerată a nurorii sale. Încearcă s-o aline cu vorbe şi cu mângâieri. Îşi aminteşte cât de intense erau emoţiile ei, cât de frică îi era la apropierea sorocului, iar pentru Elsie, acesta urmează să vină din clipă în clipă. Fragilitatea ei de acum asta arată.

Acasă, Ammachi Mare se duce la Philipose.

— Ascultă-mă bine! Elsie ţine neapărat să nască acasă. Dar mie nu-mi place deloc ce văd. Nu pot să-ţi explic. Va naşte dintr-o clipă în alta. Pregăteşte o maşină...

El sare din pat, cuprins de îngrijorare.

— Acum? Dar calendarul meu...

— Ce ţi-am zis eu despre calendarul tău? Putem să mergem la spitalul misiunii din Chalakad. Credeam însă că avem mai mult timp la dispoziţie. Dumnezeule mare, ce bine ar fi fost dacă aveam un spital mai aproape!

În acelaşi moment, Anna *Chedethi* o strigă fără să-şi poată ascunde neliniştea din glas.

— Asta e! rosteşte Ammachi Mare. Probabil că lui Elsie i s-a rupt apa.

Anna *Chedethi* a întins aşternuturi albe în partea de jos a ferestrelor din vechiul dormitor. De afară, Philipose se uită la ele fără să priceapă. Îl cheamă pe Shamuel şi-i spune:

— Se pare că Ninan al nostru se grăbeşte să vină, la fel ca data trecută. Trebuie să tăiem o capră. Şi pregăteşte rachiu...

Mama lui îl aude dinăuntru şi se pregăteşte să-l mustre, când răsună glasul lui Shamuel, vorbind pe un ton care nu seamănă deloc cu cel obişnuit al bătrânului pulayar.

— *Chaa!* Taci din gură! Dacă vrei să dai o mână de ajutor, du-te la biserică şi roagă-te. Jură că n-o să treci pe la prăvălia lui Krishnankutty. Asta e tot ce poți să faci.

Se aşterne tăcerea.

Gemetele lui Elsie survin ritmic. Ammachi Mare se pregăteşte, strângându-şi părul într-un coc în faţa oglinzii. Părul i s-a subțiat, devenind mai mult cărunt decât negru. Parcă abia ieri era o tânără soție zvârcolindu-se în durerile facerii pentru prima oară, chiar în această cameră. Doar că n-a fost ieri, ci în anul Domnului 1908. I se pare că abia ce şi-a întors privirea de la aceeaşi oglindă... iar acum e anul 1951, şi ea a intrat în al şaptelea deceniu de viață. Lobii urechilor i-au devenit atât de alungiți! Dar înfățişarea la care spera atunci, în tinerețe, nu mai înseamnă acum nimic pentru ea. Îşi îndreaptă spatele; dacă nu are grijă, nu peste mult timp umerii ei vor ajunge să se cocoşeze ca o cobiliță. Deja e aplecată într-o parte ca un palmier strâmb, de la atâția ani în care i-a cărat pe JoJo, pe Bebe Mol, pe Philipose şi apoi pe Ninan, pe stânga mereu, ca să aibă mâna dreaptă liberă să amestece în oale ori să ațâțe focul. Oftează şi îşi face semnul crucii.

— Doamne, stânca mea, fortăreaţa mea, izbăvitorul meu... fii alături de noi acum!

O aude pe Elsie strigând:

— *Ammay...!*

Probabil că se apropie o contracție.

— Gata, gata, *molay*, nu te îngrijora, răspunde fără să se gândească prea mult, cu un ultim ac de păr prins între dinți. Vin imediat!

Anna *Chedethi* netezeşte aşternuturile care n-au nevoie să fie netezite. Contracția e ca un nor îndepărtat, vizibil pe deasupra copacilor, care-şi aruncă apoi umbra pe chipul lui Elsie când durerea îi contorsionează trupul ca pe o rufă ce

trebuie stoarsă. Elsie strânge atât de tare mâinile lui Ammachi Mare, încât îi dă impresia că-i va frânge încheieturile.

— Gata, gata, respiră. Ai mai trecut o dată prin asta.

Dar nu este adevărat. Ninan s-a născut uşor, ca un pisoi care se strecoară printre zăbrelele de la geam.

Contracţia trece, iar Elsie trage disperată aer în piept. Cu uimire, Ammachi Mare vede în ochii ei nu spaimă, ceea ce ar fi firesc, ci, din nou, aceeaşi tristeţe covârşitoare.

— Ammachi, du-mă la cuib!

— Dar am fost acolo abia acum o oră, nu-ţi aminteşti? Hai să ne plimbăm aici, prin cameră, dacă vrei.

O mângâie, aşteptând şi retrăind durerile groaznice şi binecuvântate ale facerii. Îşi aduce aminte că totul, în afara acestei camere, încetase să mai existe pentru ea. Cine altcineva decât o femeie ar putea să înţeleagă? Atunci când ţi se pare că durerea nu are cum să mai sporească, exact asta se întâmplă. Firul care o lega de lumea aceasta se rupsese, iar ea se pomenise complet singură, luptându-se cu Dumnezeu, luptându-se cu miraculoasa creaţie pe care El o lăsase să crească în pântecul ei şi care o sfâşia pe ea – tot o creaţie a Lui – în două. Bărbaţii cred că femeia uită durerile atunci când îşi vede copilul. Nici vorbă. Femeia îşi iartă pruncul, poate îl iartă chiar şi pe tată. Dar nu uită niciodată.

La următoarea contracţie, Elsie împinge deja.

— Ţine-o de mâini pe Anna *Chedethi*!

Ammachi Mare se duce la capătul patului, depărtează picioarele lui Elsie şi-i ridică genunchii spre abdomen. Dar nu înţelege ceea ce vede. În locul părului umed şi întunecat al copilului, zăreşte piele deschisă la culoare. Şi o gropiţă. E fundul copilului! Iar gropiţa e anusul. Aude un bubuit care-i distrage atenţia şi se întreabă cine bate la uşă, până când îşi dă seama că de fapt e propria-i inimă. Copilul nu s-a întors cum trebuie. Asta înseamnă probleme. Contracţia trece şi funduleţul se retrage. Colul poate că încă nu s-a deschis suficient, poate că mai e nevoie de timp...

Deodată, picioarele lui Elsie țâșnesc în sus, întinse, ca trase de nişte scripeți invizibili.

— Elsie, nu! Îndoaie genunchii la loc!

Însă Elsie n-o mai poate auzi. Picioarele îi sunt rigide, cu vârfurile degetelor îndreptate spre uşă, şi brațele i s-au încovrigat pe piept într-o poziție stranie. Gemete atavice îi răzbat printre dinții încleştați, împreună cu bulbuci de salivă sângerie.

— Îşi muşcă limba! exclamă Anna *Chedethi*.

Ochii lui Elsie se rotesc în orbite, lăsând doar albul la vedere. Apoi încep convulsiile, membrele i se zvârcolesc, trupul îi zguduie patul. Ammachi Mare îi ia capul la sânul ei, ca pentru a ține piept duhului care o stăpâneşte, ca pentru a-l împiedica s-o mai azvârle dintr-o parte în alta. Şi, o veşnicie mai târziu, intrusul se îndepărtează. A luat-o însă şi pe Elsie cu el: e moale, respiră şuierat, iar ochii îi sunt întredeschişi, privind spre stânga. E inconştientă.

Ammachi Mare îi îndoaie din nou picioarele, până ce călcâiele ating fesele. Spre dezamăgirea ei, nimic nu s-a schimbat. Îşi spală mâinile cu apă fierbinte, gândindu-se bine la ce are de făcut. Îşi scoate inelele şi se unge cu ulei de cocos pe mâna dreaptă, până mai sus de încheietură.

— Anna *Chedethi*, aşază-te pe pat în genunchi. Pune palma pe burta ei şi împinge când îți spun eu. Doamne, stânca mea, fortăreața mea... ei bine, m-ai auzit şi înainte, rosteşte pe acelaşi ton sever cu care i-a vorbit şi Annei.

Dacă n-ar fi apărut convulsiile, poate că ar fi aşteptat ca natura să-şi urmeze cursul, ca fundul copilului să lărgească colul, ca Elsie să împingă... însă colul nu pare că se va dilata mai mult de atât, iar Elsie nu mai poate să împingă.

Îşi strânge degetele strâmbe formând un fel de cioc şi apoi le strecoară în canalul de naştere. Degetele ei trec pe lângă fundul copilului, apoi se depărtează unul de altul şi continuă să înainteze prin spațiul atât de îngust, încât îşi simte articulațiile strivite. Închide ochii, ca pentru a vedea mai bine în

întunericul din uter. Bâjbâie şi dă peste nişte muguraşi moi. Degetele de la picioare! Şi un călcâi? Da! Cu un singur deget trage de talpă, menţinând-o în acelaşi unghi cu tibia în care a găsit-o. Tocmai când credea că riscă s-o rupă, talpa alunecă pe lângă fesele copilului şi iese. Găseşte şi celălalt picior, mai sus, îl scoate şi pe el şi apoi, fără nici o greutate, fundul alunecă şi el afară, laolaltă cu o bucată din cordonul ombilical. Anna *Chedethi* priveşte cu gura căscată.

Picioarele atârnă din col, ude şi acoperite cu mucus, cu un genunchi îndoit şi celălalt întins, de parcă pruncul tocmai ar păşi încercând să intre înapoi. E cu coloana vertebrală spre ele, ca un mic şirag de mărgele sub piele. Ammachi Mare înfăşoară un prosop în jurul trunchiului mic al copilului şi trage. Pieptul nu se clinteşte din loc, dar se roteşte ca roata unei mori de apă. Îşi strecoară încă o dată mâna înăuntru şi trage de îndoitura unui cot; ca un bonus, ambii umeri alunecă afară. Doar capul a mai rămas înăuntru, prins în deschiderea uterului. Ammachi Mare aruncă o privire spre Elsie, care nu se mişcă. Spuma de pe buze îi tremură cu fiecare răsuflare scurtă, rapidă.

Trage din nou, dar capul e prins ca într-o menghină. Îşi închipuie că, dacă l-ar striga, copilul ar răspunde: „Da, Ammachi?" şi ar veni la ea ca atâția alți micuți. Sudoarea îi picură în ochi, orbind-o. Anna *Chedethi* îi şterge faţa şi îi face vânt cu evantaiul din bambus. Cordonul ombilical atârnă sub copil ca un şarpe alb, pulsând cu fiecare bătaie de inimă a lui Elsie; încrengătura de vinişoare de sub suprafaţa lui gelatinoasă e umflată şi roşie. Imaginea corpului întreg al copilului fără cap o duce cu gândul la statuia lui Elsie. Înainte ca Philipose s-o desfigureze.

— Anna, împinge când îți spun eu! îi cere cu iritare în glas, deşi ceea ce o enervează e propria ei minte care nu izbuteşte să se concentreze.

Când începe următoarea contracție, se lasă pe vine, cu genunchii trosnindu-i. Anna *Chedethi* apasă pe abdomenul

umflat, în timp ce Ammachi Mare trage copilul în jos, spre podea. Însă o sperie unghiul nefiresc pe care-l formează gâtul şi trunchiul. „Stop! Trage în sus, nu în jos!", rosteşte un glas cât se poate de clar. Nu Anna *Chedethi* a vorbit. Dar atunci, cine? Oare vechea locatară a pivniței încearcă să-i ofere un sfat? Îşi strecoară un deget înăuntru şi găseşte gura copilului. Apoi, la următoarea contracție, ținând capul aplecat, se ridică în picioare şi trage trunchiul copilului în sus şi spre abdomenul lui Elsie, fiindcă cineva sau ceva i-a spus că aşa trebuie să procedeze.

— Împinge, Anna!

Capul alunecă afară cu un gâlgâit – sunetul care arată că mama şi copilul se supun acelei reguli a naturii care spune că nici un suflet nu poate zăbovi între cele două lumi, dacă vrea să pătrundă în cea de aici.

Anna *Chedethi* taie şi leagă cordonul ombilical cu mişcări sigure, în timp ce Ammachi Mare ține în brațe nou-născutul nemişcat, albăstrui la piele. Îi suflă uşor în nările înguste.

— Haide, scumpete! Ai ieşit din apă şi ai ajuns la Parambil!

Nu se întâmplă însă nimic. Îşi aminteşte limpede cum Odat *Kochamma*, aplecată pe picioarele-i ca nişte paranteze, cu mâinile la spate pentru echilibru, a rostit la urechea micului Ninan: *Maron Yeshu Mishiha.* „Isus este Domnul." Ridică privirea spre tavanul fals şi o invocă, sigură că cea care i-a fost alături atât de mulți ani se uită acum la ele. „Spune-o tu, Kochamma! Chiar vrei să fac eu totul?"

... iar copilul trage aer în piept şi țipă – un sunet victorios, un limbaj universal, prima rostire a unei vieți noi. Hainele lui Ammachi Mare sunt leoarcă de transpirație, oasele o dor, ochii o ustură, dar bucuria o copleşeşte.

Se aud zgomote de veselie de dincolo de uşă: cei care aşteptau au auzit plânsul nou-născutului.

Ammachi Mare se lasă pe vine, cu copilul în brațe. Parcă s-a născut şi ea încă o dată. Ce copil desăvârşit! O încântă plânsul ascuțit, sonor, al pruncului, un sunet care semnalează

sfârşitul singurătăţii, întoarcerea mamei în lume, depăşirea unui pericol de moarte. Ceea ce era înăuntru este acum afară, la fel de fragil, la fel de legat de mamă, dar pentru prima dată separat de ea.

— Eşti un copil voinic, nu-i aşa? Lăudat fie Domnul! Mă temeam să nu fii mic cât un pisoiaş.

E obişnuită să vadă nou-născuţii strângând din ochi din cauza luminii puternice, abia deschizând pleoapele, cu o privire nefocalizată. Acesta de aici se uită însă direct la bunica lui, cu o expresie serioasă.

Elsie respiră acum regulat şi ochii i-au revenit în poziţia firească. E încă inconştientă, dar trăieşte. Iese şi placenta, grea şi mustind, odată ce şi-a încheiat datoria. Anna *Chedethi* înlocuieşte cearşaful murdar de sub Elsie cu un prosop alb, gros, şi înfăşoară placenta în hârtie de ziar.

Apoi vine să se ghemuiască lângă Ammachi Mare, zâmbind amândouă larg copilului, cu spatele spre Elsie. De dedesubt răsună un trosnet puternic. Din pivniţă. Le ia prin surprindere şi amândouă privesc mai întâi în jos, apoi se întorc spre pat. Şi văd în aceeaşi clipă: un şuvoi de sânge roşu-aprins se scurge din canalul de naştere, îmbibând prosopul alb şi picurând pe podea. Cu gesturi rapide, Ammachi Mare înfaşă copilul şi îl aşază pe rogojină. În timp ce Anna *Chedethi* depărtează iar picioarele lui Elsie, ea şterge cheagul format la intrarea în vagin, doar ca să vadă apoi un altul, oribil – cu chipul Satanei –, purtat de râul roşu ce alimentează lacul de sânge strâns deja sub fesele tinerei mame.

N-a mai văzut niciodată aşa ceva, dar a auzit că se poate întâmpla. „Doamne, sunt atâtea feluri în care putem muri noi, femeile! Dacă mama şi pruncul nu sunt ucişi de travaliul care stagnează, atunci e una ca asta! Dar nu e drept!” Îi masează pântecul, fiindcă a auzit că poate ajuta uterul flasc să-şi recapete tonusul şi să se contracte la loc, oprind hemoragia. Dar masajul nu face decât să sporească sângerarea. Înfrântă,

Ammachi Mare se împleticeşte înapoi, văzând cum viaţa se scurge din Elsie.

De afară se aude vocea lui Philipose:

— Ce se întâmplă acolo? Fiul meu e bine?

Ele însă nu-l aud. Se uită amândouă, neajutorate, la torentul hemoragic.

— *Ammachi*, lasă-mă să încerc ceva, spune deodată Anna *Chedethi*.

Îşi unge repede mâna lată şi o introduce în canalul de naştere. Când a ajuns în uter, strânge degetele pumn şi împinge în sus. Pune cealaltă mână pe abdomen şi apasă în jos; astfel, strânge uterul între pumnul din interior şi palma de afară, comprimându-l. Sângele continuă să curgă pe braţul ei, dar apoi fluxul încetineşte... şi se opreşte.

Vorbind în rafale scurte, cu faţa congestionată de efort, însă zâmbind oarecum, Anna *Chedethi* explică:

— Era o călugăriţă albă... mai sus de Rani... infirmieră... a salvat o *pulayi* care sângera ca un torent... strângându-i uterul aşa.

— Erai acolo, cu ea?

— Nu, răspunde ea privind spre Ammachi Mare. Am auzit doar... şi mi-am amintit.

Braţele îi tremură şi venele de la tâmple par gata să se spargă. Acum e rândul lui Ammachi Mare s-o ajute, ştergându-i transpiraţia de pe faţă. E un mare noroc că Elsie nu simte nimic. Dar faţa îi e albă ca un *mundu* decolorat. Ammachi Mare aruncă o privire peste umăr, spre nou-născutul înfăşat, care pare să se uite cum mama lui luptă să trăiască.

— Ammachi, întreabă Anna *Chedethi*, ce-a fost zgomotul acela care s-a auzit... de dedesubt?

— Probabil că s-a răsturnat un borcan de murături. Rafturile alea s-au cam înclinat.

Ea însă ştie cine a fost şi îi este recunoscătoare. Dacă ar fi continuat să gângurească amândouă cu ochii la copil, Elsie ar fi murit până când s-ar fi întors ele să se uite la ea.

— Anna, ce-ai zice să-i dai drumul acum? propune, îngrijorată că femeia va leşina din cauza efortului.

La început, Anna *Chedethi* pare că n-a auzit-o. Un alt minut se scurge. Apoi, încet, slăbeşte presiunea pe abdomen, păstrând însă pumnul înăuntru. Îşi ţin amândouă răsuflarea. Nu se mai scurge sânge. După încă un minut, cu mişcări foarte uşoare, îşi retrage mâna, care e roşie de la vârfurile degetelor până la cot. Se roagă împreună în tăcere, doar buzele mişcându-li-se, fără a-şi lua privirea de la Elsie. Cinci minute. Zece. Alte zece. Treptat, Ammachi Mare simte că poate răsufla din nou.

Strigă numele lui Elsie. Tânăra e cufundată însă într-un somn adânc, nefiresc. Dar trăieşte. Dumnezeule mare, poate oare biata fată să supravieţuiască după ce a pierdut atâta sânge? Ambele femei continuă să aştepte. Şi încă mai aşteaptă, Ammachi Mare ţinând copilul în braţe. Într-un târziu, pune o mână pe creştetul Annei, ridicându-şi privirea către cer şi binecuvântând-o.

— Îţi mulţumesc, Doamne. Tu ai ştiut ce se va întâmpla şi mi-ai trimis aşa un înger.

Când iese din dormitor, Ammachi Mare e de nerecunoscut, secătuită, palidă şi transpirată de parcă ea ar fi trecut prin chinurile facerii. Mâinile îi sunt curate, dar are sânge la coate, *chatta* şi *mundu* îi sunt pătate de sânge în faţă, iar pe obraz are o dâră roşie. Însă surâde ca prin vis, cu bebeluşul în braţe. Ridică privirea mirată să vadă grupul strâns în faţa ei: Bebe Mol, Shamuel, Dolly *Kochamma*, Maestrul Propăşire, Shoshamma şi tatăl copilului, Philipose.

— A fost cât pe ce s-o pierdem pe Elsie. Slavă Domnului că ne-a ajutat să trecem cu bine. A fost o naştere foarte grea. Copilul a venit cu fundul înainte. Pe urmă Elsie a făcut convulsii. Cum-necum, am reuşit să scoatem copilul. Dar Elsie a început deodată să sângereze, mult, atât de mult... Aproape că am pierdut-o. Încă o putem pierde. E foarte slăbită. Rugaţi-vă să

nu sângereze iar! Dar copilul e bine. Slavă Domnului, slavă Domnului, slavă Domnului...

Se apropie cu paşi mici şi obosiți de fiul ei, zâmbind. El o privise uluit în timp ce o asculta, dar acum fața i se luminează şi întinde brațele.

— Avem deja un nume ales pentru fiica ta, îi spune Ammachi Mare.

El clipeşte nedumerit şi lasă brațele să-i cadă pe lângă corp.

— Fiica ta, repetă Ammachi Mare.

Bărbatul face câțiva paşi înapoi, împleticiți. Shamuel trage un scaun sub el. Philipose nu poate decât să se uite incredul la mama lui, cu gura căscată şi cu o expresie de stupefacție.

— Dumnezeu ne-a greşit din nou, murmură el.

Ea nu se grăbeşte. Vine până la scaunul lui şi rămâne în picioare, privindu-l de sus. Când vorbeşte, cuvintele îi scapără pe limbă, căzând asupra lui ca uleiul încins în apă:

— După chinul prin care a trecut Elsie... După toate prin câte am trecut eu şi Anna *Chedethi*, asta-i tot ce ai tu de spus? Că Dumnezeu ne-a greşit? O femeie îşi riscă viața ca să nască, adaugă ea pe un ton din ce în ce mai ridicat, şi la final bărbatul ei, care timp de nouă luni n-a făcut *nimic* – ba chiar mai puțin decât nimic –, zice „Dumnezeu ne-a greşit”?

Dacă ar fi după Ammachi Mare, orice bărbat care ar spune ceea ce tocmai a spus fiul ei ar merita biciuit.

— Da, Dumnezeu ne-a greşit, continuă ea. Când a împărțit bunul-simț, pe tine te-a uitat! Dacă te-ar fi făcut femeie, poate că n-ai fi scos pe gură rahat în loc de cuvinte! Ruşine să-ți fie!

Nimic nu mişcă la Parambil în timp ce vorbele abia rostite plutesc deasupra lui Philipose. El ridică privirea, uluit, şi dezamăgirea i se transformă în jignire. Dar nu îndrăzneşte să spună ceva.

Ammachi Mare se încruntă către fiul ei. Cândva a fost şi el un bebeluş ca acesta pe care-l ține ea în brațe acum. Oare nu poartă şi ea o responsabilitate pentru ceea ce a devenit fiul ei între timp?

— Uite ce e, în urmă cu o oră aş fi putut ieşi din cameră ca să te anunţ că Elsie a făcut convulsii şi a murit. În urmă cu patruzeci de minute aş fi putut să vin şi să-ţi spun că pruncul era blocat invers şi că au murit şi el şi mama. Iar în urmă cu zece minute aş fi putut veni să-ţi dau de ştire că Elsie a sângerat de moarte. Pricepi ? Dar n-a trebuit să-ţi spun nimic din toate astea. Ţi-am spus doar că soţia ta trăieşte, şi că viaţa ei atârnă de un fir de aţă. Iar ceea ce vezi aici este îndurarea Domnului întruchipată în copilul acesta perfect.

Philipose nu spune nimic. Nu se uită la copil, iar pe faţă are o expresie atât de chinuită, încât parcă Bebe Ninan a murit încă o dată şi el îi ţine încă în braţe cadavrul însângerat.

— Mariamma! anunţă Ammachi Mare cu glas răsunător numele pe care l-a ales Elsie şi, fără să mai aştepte vreo părere din partea fiului ei, repetă: Numele copilei este Mariamma.

Da, este chiar numele de botez al lui Ammachi Mare. *Mariamma*. Nume pe care nimeni nu i l-a rostit vreodată, din câte îşi amintesc cei prezenţi, nume rămas nespus de când a venit ea la Parambil, mireasă la doisprezece ani.

Mariamma.

CAPITOLUL 55. VLĂSTARUL ESTE FATĂ

1951, Parambil

Elsie e conştientă, dar confuză şi foarte slăbită din cauza hemoragiei. Abia după trei zile se poate ridica în capul oaselor fără să ameţească. Îşi revine foarte, foarte încet. Nu are cum să alăpteze. Anna *Chedethi*, cea mereu zâmbitoare, îi dă fetiţei lapte de sân, fapt care îi întăreşte lui Ammachi Mare convingerea că Hannah încă mai suge noaptea. Dacă ar fi ştiut, le-ar fi certat pe amândouă. Acum, rosteşte o rugăciune de mulţumire pentru asta.

Abia în a cincea zi o duce pe Mariamma la mama ei şi e surprinsă să vadă pe chipul lui Elsie aceeaşi expresie hăituită şi chinuită care a nedumerit-o înainte de naştere. Elsie îşi priveşte fiica plină de iubire, iubire care însă e umbrită, înecată chiar de o tristeţe inexplicabilă. Mâinile îi sunt ca nişte frunze pleoştite şi nu schiţează nici o încercare de a le întinde către copil. După ceea ce pare o eternitate, închide ochii, de parcă n-ar mai suporta s-o privească, şi lacrimi îi curg printre pleoape. Se întoarce într-o parte şi hohoteşte incontrolabil, cu umerii scuturându-i-se.

Tatăl copilei stă închis în camera lui, izolat în propria-i casă, neputând face altceva decât să privească pe fereastră continuul du-te-vino către şi dinspre vechiul dormitor. Nu iese de acolo, sau dacă iese, o face când toţi ceilalţi din casă dorm.

Parambilul este încă o dată transformat de sosirea unui nounăscut şi de iureşul de activitate din jurul lui. Scutece fluturătă întinse pe frânghie, iar Bebe Mol patrulează pe afară, cerându-le tuturor să facă linişte. Ammachi Mare e încântată de nepoata şi tiza ei. Dar un copil ar trebui să le aducă bucurie părinţilor lui, pe când aici domneşte posomorârea.

Ammachi Mare îşi direcţionează energiile spre Elsie, dându-i să mănânce supă, apoi peşte şi carne, ca să-şi refacă sângele pierdut, dar şi tonicele aduse de *vaidyan*. După o săptămână,

Elsie se încumetă să se dea jos din pat. Ammachi Mare o susține, păşind la unison prin cameră. În a treia săptămână, i-a reapărut culoarea în obraji şi face plimbări din ce în ce mai lungi singură, câteodată îmbăindu-se chiar la pârâu. Deşi are grijă de copil, nu încearcă să-l ia în brațe, ci îl priveşte doar când e ținut la pieptul Annei *Chedethi*. Ammachi Mare nu-i înțelege purtarea şi nu-şi poate alunga presimțirile sumbre, senzația că, după toate cele prin care au trecut, mai există ceva ce aşteaptă să se întâmple.

La trei săptămâni după naştere, Elsie iese din casă la asfințit, ca să facă o baie la pârâu. Înainte de a pleca, o roagă pe Ammachi Mare să-i pregătească din nou sardine înăbuşite în frunză de bananier, ca în ajun, fără condimente, doar cu puțină sare.

Trec aproape două ore până când îşi dă cineva seama că încă nu s-a întors.

CAPITOLUL 56. DISPĂRUTĂ

1951, Parambil

Caută prin casă şi prin împrejurimi. Shamuel colindă de-a lungul pârâului şi pe malul canalului; strigă la familiile fierarului, aurarului şi olarului, întrebând dacă au văzut-o pe Elsie. Pe bicicletă, Joppan patrulează în sus şi-n jos drumurile cufundate în întuneric şi trece pe la casele învecinate să întrebe. Alţii caută pe malul râului. La miezul nopţii, toţi membrii familiei extinse se strâng pe verandă; vocile ascuţite ale femeilor contrastează cu cele joase ale bărbaţilor. Caesar aleargă în jurul lor lătrând. Joppan inspectează cu discreţie toate puţurile, ţinând deasupra lor o ramură de palmier aprinsă şi privind în adânc.

A doua zi, la ivirea zorilor, Georgie ia autobuzul spre casa Thetanatt de la şes. Dacă nici Elsie şi nici fratele ei nu sunt acolo, va închiria o maşină şi se va duce la moşie. Maestrul Propăşire alocă fiecăruia câte un sector, ca să poată cerceta sistematic terenul de la Parambil pe o rază de aproape doi kilometri de casă. Shamuel îi ia la întrebări pe barcagii şi toţi îl asigură că nimeni n-a luat-o pe Elsie în barca lui în seara precedentă. Înarmat cu un băţ cu care sondează terenul în faţa lui, Joppan se avântă curajos în iarba înaltă din *sarpa kavu*, la marginea proprietăţii, unde pietre mari aşezate de mâna omului sugerează că a existat un templu antic închinat zeului-şarpe şi pe unde nu trece nimeni. Ajunge la concluzia că şerpi sunt din abundenţă, dar Elsie nu e de zărit.

Numai Bebe Mol rămâne indiferentă faţă de dispariţia cumnatei sale. Când Ammachi Mare o întreabă dacă ştie unde e, fata spune doar: „Păpuşilor mele le e foame”. Ammachi Mare simte nodul din gât mărindu-i-se.

Georgie se întoarce pe la începutul după-amiezii. Elsie nu e la casa familiei, iar fratele ei abia s-a întors, cu o oră în urmă, din munţi. Era sigur că Elsie nu se află la bungalow-ul de pe

moşie. Georgie spune că fratele lui Elsie a fost cam nepoliticos cu el, tratându-l ca pe un servitor, nicidecum ca pe unul dintre bătrânii de la Parambil. În plus, părea beat şi a avut diverse lucruri urâte de zis despre Philipose.

Eforturile de a o găsi sunt oprite. Doar Shamuel continuă, trecând din nou prin zone care au fost deja verificate. La douăzeci şi patru de ore după dispariţia lui Elsie, Ammachi Mare, Philipose şi Maestrul Propăşire stau pe verandă, când îl văd pe Shamuel apropiindu-se pe alee. Paşii lui cumpătaţi, aproape ceremonioşi, le atrag atenţia, la fel ca obiectele pe care le ţine în mână ca pe o ofrandă.

— Am mers de-a lungul râului pornind de la debarcader. Am ajuns într-un loc în care pinii-palmier cresc foarte deşi. Am observat un loc în care iarba era îndoită, culcată la pământ. Am trecut de el şi am ajuns într-un luminiş. Mic cât să stea cineva în picioare în el. Acolo am găsit astea, explică el întinzând obiectele pe care le ţine în mâini, şi vocea i se frânge.

Un calup de săpun e aşezat pe un *thorthu*, o bluză şi un *mundu*, toate împăturite cu grijă. Sub ele se află papucii lui Elsie.

Maestrul Propăşire îi informează pe cei de la subsecţia de poliţie. Acum nu mai pot spera decât să afle că trupul i-a fost găsit undeva în aval.

Cum Anna *Chedethi* alăptează copilul, Ammachi Mare se duce singură la locul în care Shamuel a găsit hainele lui Elsie. Stă acolo, simţind pământul sub tălpi, aşa cum trebuie să-l fi simţit şi ea. Se uită la suprafaţa unduită a râului pe care îl cunoaşte atât de bine, după o viaţă în care s-a dăruit îmbrăţişării lui. Bărcile amarate ajung mai sus pe stâlpii debarcaderului, semn că a plouat în munţi, dar o creangă de copac pluteşte lin pe oglinda apei. Se înfioară închipuindu-şi-o pe Elsie, slăbită, dezbrăcându-se şi intrând în râu. Ce-o fi fost în mintea ei? Oare jinduia la comuniunea cu apa, năzuia să se simtă purificată, reînnoită? Elsie e o bună înotătoare, dar hemoragia abundentă a slăbit-o mult. Râul e nemilos cu cei

care îl subestimează, şi e mereu schimbător. Stând în micul luminiş, Ammachi Mare simte o apăsare în piept. După mult, mult timp, se îndură să plece, dar numai după ce îngenunchează şi sărută pământul pe care a păşit Elsie pentru ultima dată.

Picioarele o poartă către cuib. Are senzaţia că se apropie de un altar, de un sanctuar ferit de restul lumii. Muşchiul din interior e gros, iar obiectele împletite în pereţi par că se află acolo de decenii.

Când intră, zăreşte pe jos o hârtie dreptunghiulară sub o piatră ovală, lustruită – una dintre cele luate din albia râului, pe care Elsie le folosea ca greutăţi pe masa de lucru. Inima începe să-i bată mai repede. Cei care au cercetat cuibul căutau o persoană, nu o hârtie, aşa că nu au observat-o. Se apleacă s-o ridice. E o foaie groasă, rugoasă, de tipul celor pe care obişnuia Elsie să deseneze sau să picteze. Era o vreme, înainte de moartea lui Ninan, când asemenea hârtii se găseau peste tot prin casă, de la banca lui Bebe Mol până în bucătărie. De când s-a întors, mâinile puternice ale lui Elsie au renunţat la cărbune şi pensulă în favoarea ciocanului şi a dălţii, după care a început să construiască cuibul. Roua a îndoit colţurile hârtiei – sigur a stat aici doar peste noapte, nu mai mult, fiindcă este încă de un alb imaculat. Degetele îi tremură când o despătureşte. Pe hârtie este un desen simplu, ce redă cu parcimonie, în câteva linii, un subiect familiar: o mamă şi un prunc. Feţele nu sunt detaliat desenate, dar cu o tuşă ici şi o dâră dincolo, sunt conturate sprâncenele, nasul, buzele...

— E ceva important, *molay*, nu-i aşa?

Hârtia îi tremură în mâini. O studiază. E fetiţa, fără îndoială, dar mama nu e nicidecum tânără, judecând după umerii uşor aduşi şi gâtul împins în faţă.

— *Molay, molay!* exclamă cu glasul sugrumat. *Ayo, molay*, ce ai vrut să spui? Asta-s *eu*, nu-i aşa? Dacă ai fi tu, ai fi mai tânără, mai înaltă şi fără acea cută pe frunte. Îmi ceri în felul ăsta să am grijă de copilul tău? Dar asta m-ai rugat deja. Şi

ştii că aşa voi face. Dar am şaizeci şi trei de ani! Un copil se poate descurca fără tată, dar are nevoie de mama lui. Oh, Elsie, ce-ai făcut? Este ăsta felul tău de a-ți lua adio?

E copleşită şi trebuie să se aşeze pe jos.

Corpul îi spune, fără urmă de îndoială, că Elsie nu se mai întoarce; că s-a predat râului de bunăvoie. Gândul că i-a lăsat un mesaj aici cu numai câteva momente înainte de a se duce la râu şi a-şi lua viața e insuportabil. Strângând hârtia la piept, se lasă cotropită de durere.

Aude în depărtare glasul Annei *Chedethi* strigând-o din bucătărie.

— Ammachi Mare-*o*!

Din acel *o* muzical, în crescendo, de la final, ştie că nu e o problemă urgentă. Dar chemarea îi sună în urechi ca un punct de final. E un memento al faptului că viața la Parambil trebuie să continue. Pentru stăpâna casei, pentru o mamă şi o bunică, îndatoririle nu se termină niciodată, treburile continuă s-o asalteze până în ultima ei zi pe lume.

Nu spune nimănui despre bilet. Îl păstrează pentru ea cu gelozie: e un mesaj personal de la fiica ei pentru ea. Pune hârtia alături de arborele genealogic, în acelaşi şifonier în care păstrează prețiosul *kavani* alb ca zăpada, cu bordură din aur adevărat, pe care îl poartă la nunți şi la înmormântări.

În anii care vor urma, la aniversările Mariammei şi cu alte ocazii când Elsie îi revine în amintire, va scoate desenul să se uite la el, dar numai seara, în lumina blândă a lămpii. Şi de fiecare dată când o va vedea, frugalitatea acelor tuşe o va uimi din nou. Ar putea fi Fecioara cu Pruncul. Ar putea fi multe alte lucruri. Dar ştie că de fapt ea e în acel desen, ținându-şi în brațe tiza. Pe Elsie n-o vede şi n-o va vedea niciodată înfățişată acolo.

Bucata de hârtie dreptunghiulară conține în ea lumea sferică şi colțurile ei imaginare, amintirile celor morți şi dispăruți, bătăile de inimă ale credincioşilor care se roagă în fiece seară ca voia lui Dumnezeu să se facă, fără să ştie care va fi aceasta.

PARTEA A ŞAPTEA

CAPITOLUL 57. INVICTUS

1959, Conacul Managerului, în satul M...

Lenin Pururea are nouă ani fără o săptămână când molima se abate asupra colibei cu o singură încăpere care le serveşte drept cămin. Şi vine cu aceeaşi viteză cu care cade o şopârlă de pe grinzile acoperişului. Când mama lui, Lizzi, i-a spus într-o dimineaţă că şcoala se închide, copilul s-a bucurat, prea încântat ca să mai întrebe de ce. A doua zi dimineaţă, când se trezeşte, în loc de fondul sonor al mamei lui trebăluind în bucătărie, nu aude decât linişte. Părinţii lui sunt încă întinşi pe rogojini, cu surioara lui între ei. Feţele le sunt lucioase de la transpiraţie. Îşi aminteşte că în urmă cu o seară nu s-au simţit bine.

Pielea mamei lui e fierbinte. Când o atinge pe Shyla, sora lui care are abia cinci luni, fetiţa ţipă de parcă ar fi înţepat-o cu un ac. Plânsul ei îl trezeşte pe tată, care se ţine cu mâna de frunte, strâmbându-se de durere. Kora se ridică anevoie în picioare, clătinându-se. Lenin se întreabă dacă nu cumva tatăl lui e mahmur. Numai că în ajun s-a întors treaz, după ce n-a găsit nimic de mâncare. Şi-au umplut burţile cu apă *kanji*, în care abia dacă pluteau câteva boabe de orez, şi s-au dus la culcare.

— Trebuie să hrănesc vaca, spune Kora cu un glas mai şuierat decât de obicei, aspru ca hârâitul pietrei frecate pe piatră.

Dar nu poate sta în picioare. Îşi scutură soţia de un umăr, însă ea nu face decât să geamă. Tatăl şi fiul se privesc nedumeriţi. Lizzi e temelia familiei.

— Şi tu ai febră, *monay*? întreabă tatăl, iar când Lenin scutură din cap, continuă: Atunci, du-te şi adu-ne apă. Şi du-i vacii fân şi apă. Te rog! Totul o să fie bine, adaugă apoi, într-o doară.

Şi încearcă să afişeze zâmbetul său câştigător, cel la care apelează „Managerul” Kora pentru a-l convinge pe reprezentantul unui sat că va curge doar lapte şi miere dacă va semna un contract cu el, şi că *nu, nu există malarie sus, la moşie – cine a zis aşa ceva? – există doar locuinţe confortabile şi lapte şi miere – v-am spus asta deja?* Dar în dimineaţa asta, zâmbetul nu-i reuşeşte.

— Am mai văzut eu situaţii din astea, spune bărbatul scărpinându-şi umflăturile de pe piele. Dacă lumea află că avem boala, nimeni n-o să ne mai ajute. Nici n-o să se mai apropie de noi. Pune apoi o mână pe obrazul soţiei şi oftează: Buna ta mamă... Ce mult am făcut-o să sufere!

Lenin e surprins; tatălui nu-i stă în fire să recunoască asemenea lucruri. Dar pe urmă îl aude spunând:

— Totul o să fie bine.

Lui Lenin nu i-a fost cu adevărat frică decât atunci când Kora a rostit pentru a doua oară cuvintele liniştitoare. Asta însemna că de fapt nu era câtuşi de puţin bine. Că lucruri rele începuseră să se întâmple din cauza unei fapte săvârşite de tatăl său. A fost o vreme, înainte ca Lenin să vină pe lume, în care au avut o casă la Parambil, un loc pe care băiatul nu l-a văzut niciodată, dar din poveştile pe care i le-a spus mama lui, şi-l închipuie ca pe o grădină a paradisului, cu familii iubitoare de jur împrejur. Din discuţiile pe care le-a surprins, ştie că necazurile în care a intrat Kora i-au silit să fugă de la Parambil. După acel moment, mama lui a preluat controlul total. L-a ajutat pe Kora să găsească de lucru ca înregistrator de plantaţie în Wayand, Malabar. Lenin are vagi amintiri din acea perioadă. Dar când avea el patru sau cinci ani, tatăl lui a dat de un necaz. Lizzi şi-a vândut ultimele bijuterii pentru a cumpăra o colibă pe o bucată anemică de teren, ca să se asigure că nu va mai rămâne niciodată fără adăpost. I-a interzis lui Kora să împrumute bani şi să facă orice altceva decât să muncească pentru un salariu. De atunci trăiesc în

coliba aceea, pe care tatăl lui o numeşte „Conacul Managerului”.

Lenin dă de mâncare vacii şi aduce apă pentru întreaga familie. Încearcă s-o convingă pe mama lui să bea, însă ea nu poate. Mama lui trăieşte după principiul „Spune adevărul de la bun început” şi nu crede în „Totul o să fie bine”. Soţul ei nu e în stare să-şi găsească de muncă sau să păstreze o slujbă. Lizzi e cea care aduce bani în casă, ori carne şi peşte, datorită priceperii ei ca moaşă; a învăţat de la o femeie de pe plantaţia Wayand. În urmă cu două săptămâni, Kora s-a întors acasă seara târziu cu vaca, spunând că a câştigat-o la un joc de noroc. Niciodată nu şi-a mai văzut Lenin mama atât de furioasă, insistând să ducă vaca înapoi. Tatăl lui părea speriat, motivând că, dacă ar fi făcut asta, ar fi fost luat la bătaie. Vaca nu are voie să se îndepărteze de coliba lor. Şi, la urma urmei, ugerul ei e gol.

Lenin îşi petrece cea mai mare parte a zilei afară din casă, necăjit la gândul că părinţii şi surioara nu se simt bine. La asfinţit intră şi scotoceşte prin bucătărie, dar nu găseşte decât mirodenii; mestecă un cuişor. Simte foamea ca pe o durere. Încearcă să fumeze o *beedi* ascunsă în cutia cu ţigarete pentru astm a tatălui lui. Înainte să se culce, se străduieşte din nou să le dea tuturor apă. Pe mama lui tot n-o poate trezi. Faţa ei frumoasă e urâţită de nişte mici umflături. Părul buclat îi e lipit de frunte. Tatăl lui nu poate să ridice capul de pe rogojină; ia o înghiţitură de apă şi se strâmbă de durere. Îşi aţinteşte privirea intensă asupra fiului său şi îl strânge de un umăr. Lenin n-a mai văzut niciodată o asemenea expresie de teroare ca aceea de pe chipul lui Kora.

— Ascultă! îi şopteşte. Tu să nu faci ce-am făcut eu. Să mergi pe calea cea dreaptă.

Acestea sunt ultimele lui cuvinte raţionale.

„Să mergi pe calea cea dreaptă.” Au existat momente în care Lenin şi-a urât tatăl şi şi-a dorit să i se întâmple lucruri oribile. Acum însă nu-l urăşte. Senzaţia mâinii părintelui pe umărul

său îl întristează. Îi e foarte frică. Ar accepta bucuros să meargă la şcoală, dacă aşa s-ar face cu toţii bine.

A doua zi dimineaţă, înainte să deschidă ochii, îşi spune în gând: „Ce bine ar fi să fi fost un vis urât! S-o văd pe mama robotind prin casă şi pe tata ţinând copilul în braţe!" Dar pielea tatălui e rece ca piatra. Chipul îi e desfigurat din cauza veziculelor şi a expresiei nedumerite care i-a rămas întipărită pe faţă. Gura surorii lui se mişcă precum cea a unui peşte scos din apă, gâfâind sporadic, şi chiar în timp ce Lenin se uită la ea, se opreşte. Băiatul n-a văzut niciodată un mort, dar ştie că acum are în faţă doi. Mama lui respiră încă. Ceva se frânge în el. Azvârle vasul de apă, gol, izbindu-l de perete. Apoi o scutură pe Lizzi cu violenţă.

— Cum o să mă descurc dacă nu mai e nimeni să aibă grijă de mine? strigă, prăbuşindu-se peste ea. Sunt copilaşul tău! Te rog, Amma, nu mă părăsi!

Însă ochii ei sunt întorşi în sus, incapabili să mai vadă. Iar de auzit nu-l mai aude.

Deşi e foarte cald afară, băiatul tremură de frică şi de foame. „Să mergi pe calea cea dreaptă" – ăsta a fost ultimul lucru pe care i l-a spus tatăl lui. Aşa o să facă. Va merge în linie dreaptă până când va găsi ceva de mâncare sau va cădea mort. Nimic nu-l va opri. Dacă va ajunge la o apă... ei bine, atunci o să se înece.

Linia dreaptă îl duce dincolo de un gard, pe lângă un taur fioros, peste un câmp dincolo de care se zăreşte o casă mare, albă. Familia de creştini care locuieşte acolo deţine cea mai mare parte a pământurilor din regiune. Dar oamenii aceia n-au vrut să aibă nimic de-a face cu Lizzi şi Kora. Acum, casa i se pare altfel lui Lenin – fiindcă toate uşile şi ferestrele sunt zăvorâte. Un glas de bărbat strigă din interior:

— SĂ NU ÎNDRĂZNEŞTI SĂ TE APROPII! PLEACĂ DE-AICI, ALTFEL PUN CÂINELE PE TINE!

Lenin încremeneşte, şocat. Oamenii ăştia au cocotieri, *kappa*, găini şi multe vaci. Chiar nu pot da ceva şi altora?

Chiar nu le e milă? Obrajii îi sunt brăzdaţi de lacrimi. E cât se poate de hotărât. „Să mergi pe calea cea dreaptă.” Porneşte iar înainte, împleticindu-se. „Daţi drumul câinelui! Dacă nu mă mănâncă, poate îl mănânc eu pe el. Omorâţi-mă sau daţi-mi de mâncare!”

O faţă se iveşte din păpurişul care se întinde în dreapta lui. E o femeie *pulayi* slabă, de vârsta mamei lui, cu un *thorthu* care-i acoperă sânii. Vrea oare să-i facă rău?

— *Monay*, vino-ncoace, unde ei nu te pot vedea! îi spune.

Acolo, în păpuriş, e ascunsă de privirile celor din casa mare. Lenin se apropie de ea.

— Eu sunt Acca, de acolo, îi şopteşte femeia arătând spre o colibă mică. Tu eşti Lenin, nu-i aşa? Aşteaptă aici. Îţi aduc ceva de mâncare, adaugă ea diagnosticându-i problema dintr-o singură privire.

Băiatul tremură de emoţia aşteptării. Femeia se întoarce cu un pachețel în frunză de bananier şi două banane. Le pune pe pământ la mică distanţă de el şi se retrage, aşezându-se pe vine la trei metri depărtare. Peşte prăjit! Orez! Le înfulecă şi pe urmă dă gata şi bananele.

— *Monay*, nu ai umflături pe piele?

Îi dau lacrimile auzind că îi spune *monay*. Ar vrea să alerge la pieptul ei. Ridică braţele ca să arate că nu e bolnav.

— Şi ceilalţi? întreabă ea.

Lenin îşi şterge lacrimile de pe obraji.

— *Appa* şi bebeluşul au murit. Amma nu mă mai aude şi nu mă mai vede.

Ea icneşte audibil.

— Mama ta... Poţi să trăieşti multe vieţi fără să dai peste cineva atât de cumsecade ca Lizzi *Chedethi*. Are o inimă de aur. Şi pe deasupra, e şi frumoasă, spune femeia tamponându-şi ochii cu *thorthu*. *Monay*, boala e variolă. Rea de tot. De asta se spune să nu-ţi numeri copiii înainte ca variola să vină şi să treacă. Eu şi soţul meu am avut-o. A doua oară n-o mai putem lua. Mulţi au murit aici, în împrejurimi.

— Aş fi vrut s-o am şi eu. Aşa, când mama se va duce, m-aş duce şi eu cu ea.

Lacrimile îi cad în praful de pe jos. Ea suspină.

— Nu, să nu spui asta! Are Dumnezeu un motiv de te-a cruțat. O să trimit vorbă să te ajute cineva, adaugă ea şi se ridică să plece.

— Acca! Aşteaptă! strigă el, iar femeia se întoarce; ştie că e o generozitate fără seamăn din partea unui pulayar să-i dea lui peşte şi orez, când ei trăiesc doar cu *kanji* şi murături. Acca, m-ai salvat. Îți făgăduiesc că, dacă o să scap cu viață, o să găsesc o cale de a-ți înapoia înzecit ce mi-ai dat tu. Oameni de acolo, din casă, au vrut să asmută câinele asupra mea. Ei nu sunt tot creştini?

Râsul ei are o notă neplăcută.

— Creştini, zici tu? *Aah.* Bunicul meu a devenit creştin, aşa că asta suntem şi noi. El a crezut că, de acum, moşierul o să-l invite să stea la masă la dreapta lui! Nimeni nu i-a spus că pulayarul Isus a murit pe un alt fel de cruce. Era crucea scundă şi negricioasă din spatele bucătăriei!

Şi râde din nou.

El nu ştie cum să răspundă, aşa că rosteşte doar:

— Cred că eşti o sfântă.

— Ascultă, dacă asta te ajută cu ceva, află că m-au trimis la piață în urmă cu două zile, ca să iau peşte şi carne de oaie. Când m-am întors, le-a fost frică să mă lase să mă apropii. Dacă aveam variolă? Sau dacă boala era în mâncare? Şi mi-au zis s-o păstrez. Aşa că am gătit peştele şi oaia şi ne-am ospătat. Ai avut noroc că ne-a mai rămas ceva, îi explică femeia cu o mină serioasă. Nu, *monay*, nu sunt o sfântă. Şi să ştii că glumeam. E *aceeaşi* cruce. *Acelaşi* Isus. Doar că oamenii nu se poartă la fel cu toți semenii lor. Sper că tu te rogi. Trimit după ajutoare.

În drum spre casă, îşi dă seama că în tot acest timp nu s-a rugat nici măcar o dată. Nu i-a trecut prin minte. Ar fi schimbat oare ceva?

Mirosul dezgustător îl izbeşte încă înainte de a deschide uşa. Mama lui respiră hârâit. Faţa tatălui e suptă, aproape de nerecunoscut. Sora lui e ţeapănă ca o păpuşă din lemn.

O duce pe mamă la uşă, spre aer mai curat, trăgând-o cu rogojina, şi se întinde lângă ea. Are o respiraţie urât mirositoare. Ştie că mama, aşa cum a cunoscut-o, nu mai este, însă vrea să fie aproape de ce a mai rămas din ea. „Pentru ultima dată, Amma, ţine-mă la piept!" Şi-i trage braţele în jurul lui. Astfel îi lasă la vedere abdomenul şi cicatricea locului în care tatăl lui, înnebunit de ţigaretele pentru astm, a înjunghiat-o, locul prin care el şi-a scos mâna când era în pântecul ei. Doctorul Digby i-a pus-o la loc şi i-a dat numele, Lenin Pururea.

Zace lângă mama lui şi încearcă să se roage. În minte îi vine chipul Accăi, o imagine mângâietoare.. Poate că ea a fost Maria lui. O Marie *pulayi*.

— Doamne, trimite un alt înger care s-o salveze pe Amma. Dacă nu, atunci când o iei pe ea, ia-mă şi pe mine!

Dimineaţă, îngerul vine purtând o rasă albă cu o cingătoare la brâu şi toca neagră a preoţilor. Încălţate în sandale, picioarele îi sunt albite de praf până la glezne. E slab ca o scândură, cu ochi blânzi şi pătrunzători şi cu o barbă sură, lungă. Îngerul se uită prin colibă, tulburat. Mirosul a devenit palpabil. Când se uită la mama lui, Lenin îşi dă seama, după expresia lui, că e moartă. Când a adormit, trupul ei era cald încă. Acum e rece.

— Lenin Pururea? Nu aşa te cheamă?

Îngerul întinde braţele spre el.

CAPITOLUL 58. APRINDE LAMPA

1959, Parambil

Ammachi Mare stă pe verandă învăluită în lumina lămpii, lângă *ara*, şi îi dă să mănânce nepoatei sale, care a împlinit opt ani.

Lampa le proiectează umbrele pe peretele din tec din spatele lor – două ovale, unul mai mic şi celălalt mai mare. Pietricelele din *muttam* lucesc după ploaia de seară, câte una ici şi colo părând că se mişcă. Bunica şi nepoata îl aud pe Philipose strigând: „E ora rugăciunii!"

— *Chaa!* Tatăl ăsta al tău! Înainte vreme, *eu* trebuia să-i amintesc *lui* de rugăciuni.

— Tata zice că broaştele se nasc din pietricele.

Mariamma stă pe marginea scaunului, legănându-şi picioarele, când o altă pietricică face un salt, sfidând gravitaţia.

— *Aah*. Asta înseamnă că are în cap numai pietricele. Credeam că i le-am scos pe toate până acum.

Fetiţa râde, lăsând să i se vadă strungăreaţa, iar Ammachi Mare îi strecoară în gură un cocoloş de orez.

— Poate că a aflat asta din cărţile alea în engleză pe care ţi le citeşte numai ţie, mai spune ea, prefăcându-se geloasă.

Philipose vorbeşte cu Mariamma în engleză, păstrând malayali pentru toţi ceilalţi.

— Acum ţi-o citeşte pe cea cu peştele mare şi alb?

Mariamma clatină din cap şi faţa îi devine serioasă.

— Nu. Alta. E cu un băiat, Oliver, care nu are nici mamă, nici tată. Şi îi e mereu foame. Ceilalţi copii sunt răi şi-l pun să cerşească mâncare. Iar un om s-a înfuriat şi l-a vândut pe Oliver unui alt om care face înmormântări.

Ammachi Mare şi-ar dori ca fiul ei să aleagă poveşti fără părinţi morţi şi copii vânduţi.

— *Molay*, poate că aşa e soarta bietului băiat. Poate că aşa i-a fost scris în frunte.

— Aşa cum sunt eu „specială”? întreabă fata, ducându-şi mâna la şuviţa albă de păr din dreapta cărării.

— Nu, tu eşti specială şi atât. E un semn al norocului, răspunde Ammachi Mare, care e de părere că şuviţa conferă un plus de seriozitate tuturor cuvintelor micuţei Mariamma. Ce am vrut să spun e că băiatul a avut ghinionul să se nască într-o familie nepotrivită sau într-o zi nepotrivită.

— Eu în ce fel de zi m-am născut?

— *Aah!* Nu ţi-am mai povestit despre ziua în care ai venit pe lume? Cum fetiţa clatină din cap, străduindu-se să nu râdă, bunica ei spune: Ţi-am zis povestea asta chiar şi ieri. Şi alaltăieri, cred. Ei bine, ţi-o zic din nou, fiindcă e povestea *ta*, aşa că e mai bună decât a acelui Oli sau Olamandel.

Mariamma izbucneşte în râs, iar Ammachi Mare continuă:

— În ziua în care te-ai născut, am trimis-o pe Anna *Chedethi* să scoată afară lampa cea mare din alamă. În toţi anii mei la Parambil, n-am văzut niciodată acel *velakku* aprins. Fiindcă bunicul tău avea deja un fiu întâi-născut. Şi de fiecare dată când intram în camera aceea, mă loveam cu piciorul de lampă. Dar în ziua în care ai venit *tu* pe lume, m-am gândit aşa: „Cine zice că trebuie să aprindem lampa doar pentru fiul întâi-născut? De ce nu şi pentru întâia Mariamma?” Vezi tu, eu *ştiam* deja că eşti specială.

Philipose se apropie în tăcere; are părul pieptănat spre spate. Ammachi Mare încă se mai miră că fiul ei a devenit la fel de punctual ca ora exactă de la BBC News. Noul Philipose e dependent de rutină: scrie la ora cinci a dimineţii, străbate proprietatea împreună cu Shamuel la nouă, se îmbăiază şi se rade la zece, pleacă la oficiul poştal la unsprezece... face iar o baie înainte de cină, după care urmează rugăciunile. Încă nu-şi poate alunga temerile că, într-o zi, toată rutina lui se va prăbuşi ca o cocioabă după o ploaie torenţială, iar el va reveni la nenorocita aceea de cutiuţă din lemn cu perlele negre. Nu

doar credința este cea care-l aduce la rugăciunile de seară şi la biserică; a avut nevoie de asemenea ritualuri pentru a-şi reclădi încrederea în sine. Dacă n-ar fi existat un Dumnezeu, fiul ei ar fi trebuit să inventeze unul.

— Şi *velakku* a fost ideea lui tata?

— *Chaa!* exclamă Ammachi Mare de parcă el nu s-ar fi aflat lângă ele, iar Mariamma râde. Ei bine, tatăl tău are o sumedenie de idei istețe... Poate că şi asta a fost ideea lui. Nu-mi aduc aminte.

Cu ochii la fetiță, Philipose continuă să zâmbească.

Ammachi Mare e năpădită de amintiri despre naşterea chinuită şi despre reacția nemiloasă a fiului ei. Îşi aminteşte tupeul cu care *kaniyan* s-a înființat la ei îndată ce a prins de veste că pruncul era fată şi a scos un mic sul de pergament ascuns sub streaşina bucătăriei, pe care i l-a dat lui Philipose. Pe el scria: „VLĂSTARUL VA FI O FATĂ". A zis că-l pusese acolo când îi vizitase ultima dată, fiindcă avusese o puternică bănuială că pruncul va fi fată, însă nu voise să-l dezamăgească pe Philipose. Ammachi Mare a înşfăcat pergamentul şi l-a azvârlit spre *kaniyan*, strigând la el: „Nu încerca să ne vinzi nouă asemenea bazaconii! Caesar citeşte viitorul mai bine decât tine! Dumnezeu ne-a dăruit o fetiță minunată, şi asta e bine, fiindcă nu mai avem nevoie de alți bărbați zevzeci. Deja prea mulți fac umbră pământului aici!" Îşi aminteşte şi de un alt martor al scenei, un bătrân care a stat de veghe la uşa încăperii în care năştea Elsie şi care mai târziu a privit când femeile au aprins lampa; Shamuel era un vajnic apărător al tradițiilor, însă ei i s-a părut că era şi el de acord cu aprinderea acelui *velakku*.

Ammachi Mare e readusă brusc în prezent de nepoata ei, care o scutură de umăr şi insistă:

— Ammachi, spune-mi! Despre lampă în noaptea în care m-am născut... Ce s-a întâmplat atunci? Spune-mi!

— *Aah*, lampa...

Philipose le ascultă cu demnitatea unui om care a făcut pace cu trecutul său. Ştie foarte bine la ce au dus gândurile mamei lui.

— Am pus-o pe Anna *Chetethi* să lustruiască acel *velakku* până ce ne-am putut vedea feţele în ea. A fost nevoie de trei oameni ca să-l mute acolo, între cei doi stâlpi. L-a umplut cu ulei, i-a pus fitiluri noi – patru sus, apoi şase, opt, zece, douăsprezece, paisprezece şi la urmă şaisprezece. Eu te-am dus afară şi le-am spus doamnelor: „Asta este seara noastră!" Au sosit femei de la toate casele din Parambil şi de mai departe, de peste tot, fiindcă auziseră despre lampă şi o văzuseră de departe. Au adus cu ele dulciuri şi nuci-de-cocos. Era seara ta, dar şi a noastră. Nimeni, în întreaga creştinătate, n-a sărbătorit naşterea unei fete aşa cum am făcut noi în ziua în care ai venit pe lume. Iar eu le-am spus tuturor: „Niciodată nu va mai fi alta ca Mariamma, şi nici nu vă puteţi închipui ce lucruri va face ea!"

— Ce lucruri voi face eu, Ammachi?

— În Cartea lui Ieremia, Dumnezeu zice: „Eu te-am cunoscut înainte de a te naşte". Domnului îi plac poveştile, şi îl lasă pe fiecare dintre noi să-şi scrie singur povestea cu propria-i viaţă. Povestea ta nu va semăna cu a nimănui altcuiva. Să ţii minte asta. Fiindcă te-ai născut la Parambil şi fiindcă eşti fată, vei putea să faci tot ce-ţi vei imagina că poţi.

Fetiţa cugetă la această poveste pe care o ştie atât de bine. În seara asta însă, pune o întrebare care o ia pe bunica ei prin surprindere:

— Ammachi, când erai mică tu ce-ţi imaginai?

— Eu? Asta a fost cu multă vreme în urmă. Acum totul s-a schimbat. Cred că mi-am imaginat ce-mi permiteau timpurile acelea. Dar, ştii, mi-am imaginat exact asta: o casă, un soţ bun, copii iubitori, o nepoţică minunată...

— Dar, dar, dar... dacă printr-o magie ai avea acum opt ani din nou, ce ţi-ai imagina?

Ammachi Mare nu are nevoie să se gândească prea mult.

— Printr-o magie, zici? Dacă aş avea din nou opt ani, ştiu ce mi-aş imagina. Aş vrea să fiu doctoriță. Aş construi un spital aici, în locul ăsta.

Ani întregi l-a tot bătut la cap pe Maestrul Propăşire: dacă Parambilul poate avea bancă şi oficiu poştal, de ce nu şi o clinică sau un spital?

— De ce?

— Ca să pot să-i ajut mai mult pe ceilalți. Ştii câtă suferință am văzut aici şi n-am putut face nimic ca s-o uşurez? Pe vremea mea, *molay*, fetele nu puteau avea asemenea visuri. Dar *tu*, tiza mea, tu poți fi doctoriță, avocată, ziaristă – tot ce-ți trece prin minte. Am aprins lampa aceea ca să-ți lumineze *ție* calea.

— Aş putea să mă fac episcop, declară Mariamma, iar Ammachi Mare e prea uimită ca să poată răspunde.

— *Aah*, intervine Philipose, dacă tot a venit vorba despre episcopi, e timpul pentru rugăciuni.

CAPITOLUL 59. ASUPRITORI BLÂNZI ŞI ASUPRIŢI RECUNOSCĂTORI

1960, Parambil

Pe neaşteptate, la Parambil soseşte un tânăr vizitator. Băiatul de zece ani care urcă pe verandă şi îi priveşte în ochi pe toţi are un nume pe măsura precocei lui încrederi în sine: Lenin Pururea. A trecut un an de când BeeYay *Achen* i-a scris lui Ammachi Mare şi i-a dat vestea şocantă că Lizzi, Manager Kora şi fetiţa lor muriseră de variolă. Doar Lenin supravieţuise. Ammachi Mare i-a răspuns imediat asigurându-l că e gata să-l crească pe Lenin ca pe propriul ei fiu, fiindu-i rudă: tatăl băiatului era văr de-al patrulea cu Philipose. Într-o altă scrisoare, BeeYay Achen i-a destăinuit că Lenin credea că exista un motiv pentru care Dumnezeu îl cruţase: ca să se facă preot. BeeYay avea să-i asigure cazarea la seminarul din Kottayam, iar Lenin avea să urmeze cursurile unei şcoli din apropiere până la vârsta la care era acceptat la seminar. Însă vacanţele de vară şi le putea petrece la Parambil. Ammachi Mare s-a bucurat la gândul că fiul lui Lizzi va deveni preot şi aştepta cu nerăbdare prima lui vacanţă.

Acum, văzându-l în carne şi oase, este atât de emoţionată, încât nici nu-i trece prin minte că mai e mult până la vacanţă; cursurile şcolare sunt în toi. Îl strânge la piept. Băiatul, frumuşel, a moştenit cele mai atrăgătoare trăsături ale mamei lui. Curând, vestea că „băiatul lui Lizzi, Bebe *Achen*, este aici" ajunge şi la celelalte case. Toată lumea vrea să-l vadă şi să vorbească despre mama lui; nimeni nu pomeneşte despre Kora.

Fără să se lase mult rugat, Lenin povesteşte despre boala care a lovit Conacul Managerului şi i-a răpus familia. Glasul puternic şi imaginile vii pe care le zugrăveşte în cuvinte îi vor fi utile în cariera preoţească. Le spune cum, pe măsură ce zilele treceau şi mama lui era singura care se mai agăţa de viaţă, el

era sigur că avea să moară, însă de foame, nu de variolă. Ultimele cuvinte pe care le rostise tatăl lui fuseseră: „Să mergi pe calea cea dreaptă”. Cei care-l ascultă sunt impresionați de căința și remușcările lui Kora când era pe punctul de a-și întâlni Creatorul. Mariamma îl privește, puțin invidioasă pe acest nou-sosit, vărul ei de-al cincilea, dar la fel de captivată de povestea lui ca toți ceilalți. Disperat, povestește Lenin mai departe, se hotărâse să plece și să meargă tot înainte, unde-l va duce drumul. Proprietarul unei case mari de care se apropiase îi spusese să se oprească, fiindcă altfel va pune câinele pe el. Atunci apăruse o femeie.

— Cred că era Maria cea Binecuvântată în chip de *pulayi*. Așa cum scrie în Matei douăzeci și cinci, ea mi-a dat să mănânc când eram flămând.

Cei prezenți suspină din nou, căci cine nu știe parabola din Evanghelie?

— Ea le-a trimis vorbă lui BeeYay *Achen* și călugărilor lui, care îi îngrijeau pe bolnavii de variolă din sat. Nu știu de ce m-a cruțat Dumnezeu. Bee Yay *Achen* zice că nici nu e *nevoie* să știu. Zice că există o vreme și un timp pentru orice. Dumnezeu m-a salvat. Eu trebuie să-l slujesc. Asta e tot ce știu.

Cuviință *Kochamma* e copleșită de povestea lui și-l strânge la pieptul ei generos.

Cineva îl întreabă dacă îi place să locuiască la seminar. Pentru prima dată, încrederea în sine a băiatului se clatină.

— Îmi plăcea mai mult în ashram, cu BeeYay *Achen*. La seminar nu-mi place. Am avut câteva... neînțelegeri cu cei de acolo.

Maestrul Propășire îl întreabă dacă acum nu e perioadă de cursuri.

— Ba da, confirmă Lenin. Dar am avut unele neînțelegeri la școală. Directorul seminarului a spus că e mai bine să locuiesc aici și să merg la școala de aici. El m-a trimis.

— Singur? se miră Ammachi Mare.

— M-a însoţit un *achen*. Am... am avut unele neînţelegeri, murmură băiatul şi, văzând că răspunsul nu-i mulţumeşte pe ceilalţi, continuă: Când eram în autobuz, am văzut că urma să trecem pe la trei kilometri de Conacul Managerului. Am vrut să mă duc până acolo. *Achen* a zis că nu... Aşa că, spune Lenin întunecându-se la faţă, l-am lăsat în autobuz şi am venit aici. Am mers pe jos până aici. Toată ziua am mers.

Pe locul în care fusese înainte coliba familiei era acum un câmp plantat cu *kappa*, spune băiatul mai departe. Proprietarul casei mari – cel care îl ameninţase că pune câinele pe el – ieşise cu un băţ. Crezuse că Lenin e un hoţ, dar băiatul i-a explicat. Proprietarul i-a spus că pământul era acum al lui deoarece Kora împrumutase bani de la el punând terenul ca garanţie. Lenin l-a contrazis, insistând că pământul e moştenirea lui, iar omul a replicat că, dacă vrea, poate să-l dea în judecată. Pe urmă băiatul a cerut s-o vadă pe Acca, femeia *pulayi* care îi dăduse de mâncare; voia să-i dăruiască ei cruciuliţa pe care o purta, binecuvântată de însuşi BeeYay *Achen*. Proprietarul i-a zis să-şi păstreze cruciuliţa, întrucât Accăi şi soţului ei le veniseră nişte idei de la şedinţele de partid, iar acum erau de părere că, dacă tot munciseră pământul, aveau dreptul la el. I-a mai spus şi că cei doi uitaseră că orezul din burţile lor şi acoperişul de deasupra capetelor se datorau generozităţii stăpânului, aşa că îi alungase de pe pământul lui şi le dăduse foc la colibă.

Chipul lui Lenin e negru de mânie în timp ce povesteşte.

Philipose îi pune o întrebare care îi frământă pe toţi, iar băiatul răspunde:

— Ce puteam să fac? Dacă aş fi fost mare cât el, l-aş fi bătut cu băţul lui. Aşa, i-am spus doar: „Într-o zi, o s-o găsesc pe mărinimoasa Acca şi o să-i dau tot pământul tău şi casa ta mare, fiindcă tu eşti un hoţ şi una ca ea e mai bună decât o sută ca tine”. S-a repezit la mine, dar cu burta aia a lui, n-avea nici o şansă să mă prindă.

Peste câteva zile, primesc o scrisoare de la preotul care fusese trimis să-l însoțească pe Lenin până la Parambil şi care încercase să-i interzică să coboare din autobuz ca să se ducă la Conacul Managerului. Băiatul aşteptase până ce adormise şi îi legase sandalele una de alta. *Achen* se trezise când oprise autobuzul ca să coboare Lenin, se ridicase ca să se ia după el şi căzuse în nas. Lenin strigase în gura mare că *achen* îl răpise. Scrisoarea se încheie cu cuvintele: „Fără îndoială, Lenin a ajuns la Parambil. În două săptămâni o să căutați un loc unde să-l trimiteți cât mai departe, dar, vă rog eu, nu-l expediați pe dracul acela de băiat înapoi la seminar!"

Lenin se adaptează rapid la şcoala şi la viața în Parambil. Dar când constată că pioasa Cuviință *Kochamma* i-a rupt paginile „indecente" din revista lui preferată de benzi desenate, *Mandrake Magicianul*, pe care a împrumutat-o de la bibliotecă, Lenin le înlocuieşte cu desene înfățişând femei şi bărbați goi, pe care scrie: IMAGINI VULGARE ORIGINALE DIN COLECȚIA LUI CUVIINȚĂ *KOCHAMMA*. Când află asta, biata femeie masivă şi artritică, acum în vârstă de aproape şaptezeci de ani, se repede la el cu o viteză de care nimeni n-o credea capabilă. Simpla vedere a bătrânei năpustindu-se către el e suficientă pentru a-l determina să „meargă pe calea cea dreaptă". O ia la fugă peste orezul întins la uscat pe rogojini, îl calcă în picioare pe cel cultivat pe un teren, trece printr-un pâlc de urzici şi intră în casa tânărului aurar, cu gândul să iasă prin spate. Vechiul aurar a murit, iar fiul lui e cunoscut de toată lumea ca „tânărul aurar", cu toate că e de vârstă mijlocie. Aşa cum avea să explice Lenin mai târziu, odată activat, acest impuls de a urma calea dreaptă îi dispare doar atunci când întâlneşte un obstacol insurmontabil sau când primeşte un semn de la Dumnezeu. Tânărul aurar e atât un obstacol, cât şi un semn, fiindcă îi altoieşte o bătaie bună. Apoi îl duce înapoi acasă la Ammachi Mare târându-l de o ureche. Trupul băiatului e urzicat de sus până jos. Tânărul aurar declară: „Băiatul ăsta e la fel de neisprăvit ca tată-său!"

Mariamma a pus propriul ei diagnostic: Lenin e neisprăvit de obicei în timpul zilei; seara îşi pierde din ţanţoşeală, paşii îi devin nesiguri, ba chiar l-a văzut chiar uneori împleticindu-se ca un om beat. În timp ce ea se roagă deseori de Ammachi Mare s-o lase să stea până mai târziu, băiatul abia aşteaptă să se culce.

Drept pedeapsă pentru ultima escapadă, Lenin e închis în casă vreme de două săptămâni.

— De ce nu încerci să urci, în loc să tot mergi aşa, drept înainte? îl întreabă Mariamma. Poate c-o să-ţi rupi gâtul, dar cel puţin n-o să mai distrugi lucrurile altora.

— *Aah*, dar necazul cu urcatul e că ajungi sus prea repede.

La câteva zile după ce şi-a primit pedeapsa, o furtună grozavă, cu tunete şi fulgere, se abate asupra Parambilului. Pereţii se cutremură şi trăsnetele cad unul după altul, căutându-şi prada pe pământ. Iar în toiul vijeliei, „odorul de băiat" nu e de găsit. Îl zăresc afară, pe acoperişul staulului. Imaginea e înspăimântătoare: cu faţa întoarsă spre ceruri, cu braţele ridicate şi părul lipit de frunte, ca Isus pe Muntele Golgotei, Lenin e surd la strigătele lor, clătinându-se pe picioare în bătaia vântului şi a ploii. Un tunet zguduie casa, norii fulgeră şi scânteiază. Un trăsnet loveşte un palmier la nici şase metri de el şi îl spintecă, iar Lenin e doborât de o creangă în cădere. După aceea, „odorul" îşi poartă ghipsul de la încheietura mâinii ca pe o medalie. Îi spune lui Ammachi Mare că s-a cocoţat pe acoperişul staulului în căutarea „îndurării divine", dar în faţa Mariammei recunoaşte că voise de fapt ca trăsnetele să-i pătrundă în corp şi să-i dea puterea de a arunca fulgere din vârfurile degetelor, întocmai ca Lothar din *Mandrake Magicianul*.

La o lună de la sosirea lui Lenin, Mariamma şi Podi constată că nici nu-şi mai amintesc bine cum era viaţa la Parambil înainte de a veni el. Podi e cea mai bună prietenă a Mariammei, cam de aceeaşi vârstă cu ea. În copilăria lor, Joppan, tatăl lui Podi, şi Philipose fuseseră şi ei prieteni buni.

Numele fetiței înseamnă „mititică” sau „fir de praf”. Până la venirea lui Lenin, Mariamma şi Podi gândeau la fel aproape în toate privințele. Acum, Mariammei îi e ciudă pe băiat, fiindcă e „odor”, fiindcă e neînfricat şi e privit ca un erou de toți copiii din împrejurimi, inclusiv de Podi – cu toate că fetița neagă acest lucru. Lenin însă nu se sinchiseşte de părerea Mariammei, fapt care nu face decât s-o enerveze şi mai rău; nu poate recunoaşte în fața nimănui că, deşi îl detestă, simte nevoia să nu-l scape din priviri, ca nu cumva să rateze vreuna dintre poznele lui.

Mariamma îl aude pe tatăl ei spunându-i lui Ammachi Mare:

— Am fost chemat iarăşi la şcoală. S-a iscat o altă bătaie, fiindcă Lenin a vrut să înființeze o filială a Partidului Comunist. Are doar zece ani! Ammachi, nu mă contrazice! Internatul, asta-i trebuie lui!

Mariamma ar trebui să fie bucuroasă auzind asta, şi totuşi nu e.

În acea noapte visează că Shamuel îi spune: „Ascultă de tatăl tău! El ştie că-i încalci regulile. Nu eşti deloc mai bună decât Lenin, şi poate că va fi nevoit să te trimită şi pe tine de acasă”. Se trezeşte agitată. Oare ce-o fi însemnând asta? Dacă ar mai dormi în pat cu Hannah, ar întreba-o, şi ea ar şti să-i spună. Pentru Hannah, fiecare vis are o semnificație, la fel cum avea pentru Iosif în Cartea Facerii. Numai că fata a plecat cu o bursă la o şcoală religioasă. Anna *Chedethi* nu ştie că fiica ei vrea să fie călugăriță şi că de aceea îi place mai mult să postească decât să mănânce; ar fi şocată să audă că Hannah îşi „mortifică” trupul cu o cingătoare din frânghie cu noduri pe care o poartă pe sub haine. Fata a zis că aşa procedează călugărițele. Mariamma nu-şi doreşte nicicum să fie călugăriță.

În lipsa lui Hannah, trebuie să încerce să desluşească singură visul. De ce i-a apărut Shamuel? Toată lumea vorbeşte despre el la timpul prezent. E oare posibil ca un om să fie mort când ceilalți vorbesc despre el ca şi cum ar fi viu? Îşi aminteşte de ziua în care bătrânul a dispărut. Se dusese la magazinul

alimentar şi, cum nu se întorsese nici la ore bune după prânz, tatăl ei plecase să-l caute, mergând pe acelaşi drum ca el. Răsuflase uşurat văzându-l la piatra de povară, şezând pe vine rezemat de unul dintre stâlpii acesteia, cu sacul aşezat pe lespedea orizontală. Bărbia îi era aplecată în piept, de parcă ar fi dormit. Dar era rece la atingere. Inima i se oprise.

A fost prima moarte din viaţa Mariammei. Îşi aminteşte cum tatăl ei a plecat cu bicicleta la magazia lui Iqbal şi s-a întors cu Joppan aşezat pe bara din faţă a bicicletei. Până în ziua aceea nu mai văzuse bărbaţi plângând. Au aşezat trupul lui Shamuel în faţa casei lui, într-un sicriu pus pe masa pe care o folosea drept banc de lucru. Au venit o mulţime de oameni să-i aducă un ultim omagiu, de parcă murise un maharajah. Mariamma s-a speriat văzând cât de îndurerată era Ammachi Mare; bunica ei a plâns lângă sicriu, atingând cu mâna fruntea omului despre care spunea că veghease asupra ei încă din ziua în care sosise la Parambil, în urmă cu şaizeci de ani. Shamuel a fost îngropat alături de soţia lui, în cimitirul bisericii Indiei de Sud. Mult mai târziu, tatăl ei şi Ammachi Mare au comandat montarea unei plăcuţe de alamă pe lespedea orizontală a pietrei de povară. Mariamma a copiat literele mari de pe ea cu cărbune şi o foaie de hârtie. Scria, în malayam:

VENIŢI LA MINE TOŢI CEI OSTENIŢI ŞI ÎMPOVĂRAŢI ŞI EU VĂ VOI ODIHNI[73].

ÎN MEMORIA LUI SHAMUEL DIN PARAMBIL

Aproape că au venit zorii, şi ea tot n-a reuşit să desluşească semnificaţia visului. Se furişează afară din cameră şi se ghemuieşte ca să treacă pe sub fereastra lui Philipose. De auzit n-ar auzi-o, dar nu vrea ca el să-i vadă cumva umbra. Odată ce s-a depărtat de casă, o ia la fugă spre pârâu şi de acolo la canal. Aude paşi în urma ei: e Podi. Parcă au aceeaşi minte în

[73] Evanghelia după Matei 11:28.

două trupuri – ori de câte ori Mariamma se ridică din pat, prietena ei ştie. Regula spune că nu au voie să înoate decât în prezența unui adult. Dar regulile sunt bune la croşetat şi pentru călugărițe. Aşa că se scufundă, lăsând apa să-i vâjâie pe la urechi. Câteva momente mai târziu, aude o explozie lângă ea când Podi sare la rândul ei în apă. Înotul în canal e cel mai mare secret al lor şi cea mai savuroasă plăcere a ei, cu toate că, dacă ar fi descoperite, consecințele ar fi... Ei bine, nici nu vrea să se gândească la consecințe.

Mariamma trebuie să se pregătească pentru şcoală, dar Podi poate să mai rămână, fiindcă Joppan e plecat. Când tatăl ei lipseşte de acasă, fata chiuleşte de la cursuri şi face tot ce-i trece prin cap. Dacă află însă, aşa cum se întâmplă de obicei, Joppan îi trage o bătaie. Mariamma l-a auzit strigând la fiica lui: „Eu am fost alungat de la şcoală când am vrut să învăț! Acum, pe tine te primesc cu brațele deschise, şi tu eşti prea leneşă ca să te duci?" Joppan o fascinează pe Mariamma. Ea nu ştie decât despre canalul ăsta, însă el le cunoaşte *pe toate*. Indiferent ce ar face, unii oameni par pur şi simplu mai mari, mai importanți şi mai încrezători decât alții. Aşa e şi Joppan. Şi Lenin. Iar ea îi invidiază.

La micul-dejun, când îl vede pe tatăl ei, îşi dă seama: visul. Shamuel îi spunea că tatăl ei ştie despre canal! Poate că a ştiut dintotdeauna. Înainte să ajungă la şcoală, Mariamma se duce în camera lui, unde el verifică facturile, murmurând pentru sine. Când o vede, dă registrul într-o parte şi, zâmbind, ridică privirea spre ea. Fata se opreşte lângă birou, îi aşază mai bine creioanele, gata să mărturisească. Dar are şi ea regula ei: spune întotdeauna adevărul... atunci când e întrebată. Deschide gura... însă se dovedeşte dificil să recunoască atunci când *nu* i se cere. Totuşi, trebuie să spună ceva. E hotărâtă.

— Appa, l-am visat pe Shamuel.

— Da?

Încuviințează cu o mişcare a capului.

— Appa? Joppan e plecat mult de acasă.

— Şi?

— Bine, ne vedem mai târziu.

Se dovedeşte că e mult mai uşor să *nu* mărturisească, decât s-o facă.

„Shamuel? Joppan?" Philipose e nedumerit. Apoi clatină din cap şi râde ca pentru sine. Joppan chiar lipseşte mult de acasă. Dacă Mariamma ar fi stat lângă el mai mult de zece secunde şi dacă ar fi vrut cu adevărat să ştie, poate i-ar fi spus că a existat un moment în care a crezut că l-a convins să stea pe acasă *tot* timpul. Asta s-a întâmplat la scurt timp după înmormântarea lui Shamuel. Mama lui îl chemase pe Joppan. Şi-o aminteşte stând pe patul de frânghie de lângă bucătărie, cu ochii umflaţi de plâns, în timp ce el şi Joppan şedeau în faţa ei pe nişte taburete joase, ca doi şcolari. Ammachi Mare le-a povestit că, ori de câte ori îi plătea salariul, Shamuel lua cât avea nevoie şi o ruga să-i păstreze restul în seiful din *ara*. Când s-a înfiinţat banca, a pus economiile lui într-un cont comun. „Acum, banii îţi aparţin, Joppan", i-a spus ea întinzându-i carnetul de economii. Casa şi terenul lui Shamuel îi reveneau tot lui, pe lângă parcela pe care o deţinea deja el însuşi. De asemenea, a adăugat Ammachi Mare, îi ceda şi fâşia îngustă de pământ aflată dincolo de parcela lui, care făcea legătura cu drumul. Lui îi aparţinea acum şi putea face cu ea ce dorea. I-a dat apoi binecuvântarea ei şi, printre lacrimi, i-a spus că Shamuel îi fusese ca un membru al familiei şi că la fel erau Joppan, Ammini şi Podi.

După aceea, Philipose l-a rugat pe vechiul lui prieten să-i acorde un minut şi s-au retras amândoi în fostul atelier al lui Elsie. Joppan şi-a aprins o *beedi* şi s-a apucat să studieze carnetul de economii. Peste câteva clipe, a zâmbit şi a întrebat:

— Câte vaci crezi că sunt aici?

Philipose s-a uitat la el nedumerit.

— Ori de câte ori îi pomeneam tatei despre o sumă de bani mai mare de câteva rupii, mă întreba: „Câte vaci înseamnă asta?" Ştia ce valoare are o vacă – asta era moneda lui de

schimb, i-a explicat Joppan fără să mai zâmbească. Ar fi putut să-mi arate carnetul ăsta mai devreme. Ai crede că îl bucura faptul că ştiu să socotesc şi să ţin registrele. Dimpotrivă, dacă mă vedea citind, se încrunta. Îl speria ideea ca eu să ştiu asemenea lucruri. A fost un om bun. Dar voia să fiu şi eu la fel ca el – să fiu el. Următorul pulayar Shamuel din Parambil.

Philipose a simţit o undă de vinovăţie auzind mărturisirea prietenului său, fiindcă Shamuel se mândrea cu faptul că el – Philipose – terminase liceul şi mersese la colegiu. Şi îl stânjenea să afle că bătrânul îi aplicase lui un alt standard decât propriului său fiu. Tatăl şi fiul se certaseră deseori, însă îşi dăduseră mâna pentru a-l salva când dependenţa lui de opiu se agravase. Într-o dimineaţă, la scurt timp după ce se înecase Elsie, cu binecuvântarea lui Ammachi Mare şi cu ajutorul lui Unni şi Damo, îl scoseseră pe braţe din camera lui. Damo îl înşfăcase cu trompa şi şi-l ridicase în spinare, unde Unni îl prinsese şi-l aşezase între el însuşi şi Shamuel. Astfel, însoţiţi de Joppan pe bicicleta lui Philipose, care urla şi-i implora să-i dea drumul, porniseră spre tabăra tăietorilor de lemne din pădure. De acolo, elefantul urmase o potecă printre copaci până la coliba în care îşi păstra Unni vasele cu alifii puternic mirositoare, secerile şi raşpelele uriaşe cu care întreţinea unghiile şi pernuţele de la picioarele lui Damo. Când elefantului îi venea cheful să hălăduiască liber prin junglă, acolo îl aştepta Unni, deseori bând până ce-şi pierdea minţile. În următoarele şase săptămâni, Joppan a venit şi a plecat de mai multe ori, însă Shamuel a rămas tot timpul cu Philipose în coliba aceea, înghiţindu-i acuzaţiile şi blestemele, ajutându-l să suporte crampele, frisoanele şi halucinaţiile, până când, două săptămâni mai târziu, opiul i-a ieşit în fine din organism. Dar tot nu l-au lăsat să plece. Era copleşit de ruşine. A înţeles, din discuţiile lungi şi sincere cu Shamuel, cât de mult îi tulburase viaţa cutiuţa aceea din lemn. Tentaţia n-a pierit niciodată cu totul, dar mai mult decât orice altceva, cea care l-a menţinut pe drumul drept a fost teama că-i va dezamăgi pe Shamuel, pe Joppan şi pe Ammachi Mare.

— Joppan, eu şi mama vrem să-ţi facem o ofertă, a continuat Philipose atunci, în atelierul lui Elsie. Deşi din ceea ce tocmai mi-ai zis, bănuiesc că o vei refuza. Dar te rog să mă asculţi.

I-a spus că el şi mama lui îi erau mult îndatoraţi lui Shamuel. Bătrânul îl îndrumase şi-l ajutase să administreze Parambilul. Fără Shamuel, el însuşi ar fi fost pierdut, atât ca om în sine, cât şi ca gestionar al proprietăţii, fiind mult mai puţin priceput decât bătrânul.

— E strict o propunere de afaceri. *Nu* e vorba să-i iei locul lui Shamuel. Am dori să fii tu administratorul Parambilului, tu să iei toate deciziile, şi să primeşti în schimb douăzeci la sută din profiturile aduse de recoltă. Ţi-am plăti de asemenea un mic salariu lunar, astfel că în eventualitatea unui an slab vei avea totuşi un venit. Dacă vei alege să cultivi oricare din terenurile nefolosite, asta va însemna mai multă muncă pentru tine, dar şi profituri mai mari.

Joppan a rămas tăcut.

— Douăzeci la sută din profituri e un procentaj considerabil, a adăugat Philipose, dar mi se pare că merită. În felul ăsta, eu aş putea să scriu mai mult, căci nu sunt făcut pentru o asemenea activitate.

Tăcerea începea să devină inconfortabilă. Joppan părea că ezită.

— Philipose, n-aş putea să-i spun lui Ammachi Mare ceea ce-ţi voi spune ţie acum. Am prea mult respect pentru ea, pentru dragostea pe care i-a arătat-o tatălui meu şi pe care mi-o arată mie. Ştiu că vă va fi greu să înţelegeţi, şi ei şi ţie, dar o voi spune oricum. Banii de pe carnetul ăsta de economii...

S-a întrerupt, privindu-l pe Philipose.

— Înseamnă multe vaci?

Joppan a încuviinţat.

— Da. Dar... oricum sunt mult mai puţine decât ar fi meritat tata. Dacă te gândeşti cât l-a ajutat bunicul pe tatăl tău să defrişeze tot acest teren... Cât a muncit tata aici, din copilărie până în ziua în care a murit... *Toată viaţa lui!* Şi la final, cu ce

se alege? Da, cu multe vaci. Şi cu propriul lui teren de casă – ceva rar pentru un pulayar. Dar să ne imaginăm că *n-ar* fi fost un pulayar. Să zicem că ar fi fost vărul tatălui tău. Şi că ar fi muncit cot la cot cu el. Şi că după moartea tatălui tău, ar fi continuat să muncească sârguincios pentru Ammachi Mare şi pentru tine vreme de încă treizeci de ani. Zi de zi! Cât i-ar reveni vărului pentru o viaţă întreagă de muncă? Nu cumva mult mai mult decât ce e în carnetul ăsta? Poate chiar jumătate din tot pământul de aici!

Philipose şi-a simţit deodată gura acră şi cleioasă.

— Şi tu asta ceri?

Joppan l-a privit cu iritare – sau cu milă, cumva?

— Nu *cer* absolut nimic. Mama ta a trimis după mine. Altfel, n-aş fi avut habar despre carnetul ăsta. Şi pe urmă, *tu* mi-ai cerut să vin ca să vorbim, îţi aminteşti? Te-am avertizat că nu-ţi va fi uşor să auzi ce am de zis. Şi tu şi mama ta aţi repetat acelaşi lucru: ce mult îi *datoraţi* tatălui meu. Că v-a fost ca un membru al familiei. Eu subliniez ceva faţă de tine, cel mai bun prieten al meu şi cel care vorbeşte în numele Omului Obişnuit. Credeam că, poate, vrei *cu adevărat* să înţelegi adevărul. Şi adevărul e că nu toată lumea priveşte situaţia aşa cum o priviţi tu şi Ammachi Mare. Dacă i-aţi da aceeaşi răsplată vărului care a muncit aici întreaga lui viaţă – o parcelă de teren şi economiile lui –, toţi cei din jur ar fi de părere că l-aţi exploatat. Dar dacă e vorba despre Shamuel pulayarul... atunci vorbim de generozitate! Ceea ce consideraţi voi generozitate sau exploatare depinde de cel căruia îi daţi. Iar la asta a ajutat şi faptul că tata era convins că aşa e soarta lui, să fie un pulayar. Se simţea *norocos* să poată munci pentru Parambil! Şi s-a crezut bogat la sfârşitul vieţii, cu economiile din propriu-i salariu crescând, cu o parcelă de teren pentru casa lui, o alta pentru fiul lui şi, acum, încă una.

Philipose avea impresia că s-a izbit de o creangă de copac nevăzută. Cuvântul „exploatare” îl ardea ca un fier roşu. Îl durea senzaţia că profitase de Shamuel, un om pentru care ar

fi fost gata să-şi dea viaţa. Se considerase pe sine, dar şi pe toţi cei de la Parambil, ca fiind dincolo de orice considerente de castă. Şi totuşi era suficient acum să privească chipul din faţa lui şi să-şi amintească de bastonul acelui *kaniyan* pe spatele lui Joppan, de umilirea trăită de băiatul care venise cu atâta avânt să înveţe la şcoala deschisă pentru copiii de la Parambil.

— Vă e greu să înţelegeţi lucrurile astea fiindcă l-aţi iubit pe tata, a continuat Joppan. Vă consideraţi amabili şi generoşi. Stăpânii de sclavi „buni", în India şi oriunde altundeva, sunt întotdeauna cei cărora le vine cel mai greu să recunoască injustiţea sclaviei. Generozitatea lor, comparativ cu a altor stăpâni de sclavi, îi orbeşte faţă de inechitatea unui sistem sclavagist pe care *ei* l-au creat, *ei* l-au menţinut, şi care îi avantajează. E totuna cu britanicii care se laudă că ne-au lăsat căi ferate, colegii şi spitale – se laudă cu „bunătatea" lor! De parcă asta ar justifica faptul că timp de două secole ne-au lipsit de dreptul de a ne autoguverna! De parcă ar trebui să le mulţumim pentru ce ne-au furat! Oare Marea Britanie, Olanda, Spania, Portugalia sau Franţa ar fi ceea ce sunt acum fără tot ce au câştigat înrobindu-i pe alţii? Tare le mai plăcea britanicilor, în timpul războiului, să ne spună cât de bine s-au purtat ei cu noi, în comparaţie cu felul în care ne-ar trata japonezii dacă ar fi să ne invadeze. Dar e drept oare ca o naţiune să o stăpânească pe alta? Asemenea lucruri se întâmplă doar atunci când un grup îl consideră pe celălalt inferior prin naştere, ca urmare a culorii pielii sau ca dictat al istoriei. Inferior şi deci mai puţin merituos. Tata n-a fost sclav. A fost iubit de cei de aici. Dar nu v-a fost *niciodată* egal şi, prin urmare, nu a fost răsplătit ca atare. Unele dintre rudele voastre – multe, de fapt – au primit gratis parcele generoase, de câte doi sau trei acri, mai mult decât primeşte un pulayar ca să-şi facă o colibă. Suficient pământ ca să se descurce bine în viaţă. Dar, sincer, în afară de Maestrul Propăşire şi alţi câţiva, câţi dintre ei s-au descurcat bine? Imaginează-ţi cum ar fi fost

dacă tata ar fi primit *un* acru pe care să-l lucreze pentru el. Gândeşte-te cât de bine s-ar fi descurcat el!

Sofisticarea argumentației lui Joppan a fost o surpriză pentru Philipose. Dar însuşi faptul că o considera „sofisticată" demonstra exact acea orbire la care se referise Joppan. Ideea de sofisticare sugera clar că oameni ca Shamuel şi fiul lui nu aveau capacitatea de a-şi folosi rațiunea şi intelectul şi de a face apel la istorie.

— Înțeleg că răspunsul tău e nu, a zis Philipose.

— Țin la Parambil. Nu există aici nici o palmă de pământ pe care să nu ne fi jucat împreună sau pe care să nu fi muncit cu tata la un moment dat. Dar nu țin la el aşa cum a ținut tata. Fiindcă nu este al meu. Însă există o problemă şi mai mare. Poți să-mi spui administrator, poți să mă plăteşti bine, dar pentru rudele tale eu voi rămâne tot pulayarul Joppan, fiul pulayarului Shamuel. Cel a cărui soție *pulayi* țese *ola* şi mătură curtea de la Parambil. În privința faptului că mi se spune pulayar nu pot face mai nimic. Dar pot să aleg dacă vreau sau nu să *trăiesc* ca unul.

La scurt timp după acea discuție, Philipose s-a dus la Joppan cu o a doua ofertă: îi vor da douăzeci de acri de teren semidesțelenit, niciodată cultivat până atunci, teren care va fi al lui. Actul de donație va intra în uz după zece ani, răstimp în care Joppan va administra tot pământul de la Parambil, primind douăzeci la sută din profituri, dar fără un salariu lunar. După zece ani, va putea intra în posesia terenului sau vor putea negocia un contract nou, pentru un teren şi mai mare. Joppan s-a arătat şocat. Tatăl lui Philipose luase în stăpânire peste cinci sute de acri, mai mult de jumătate fiind teren pietros şi denivelat sau mlăştinos. Desțelenise circa şaptezeci de acri de lângă râu, iar jumătate din această suprafață era cultivată. Joppan ar fi deținut mai mult pământ decât oricare dintre rudele lui Philipose.

Pe buze i s-a întins unul dintre celebrele lui zâmbete.

— Philipose, dacă te-ar auzi tata, ar zice că ai înnebunit.

Apoi i-a zis că are nevoie să bea ceva şi a scos o sticlă de *arrack*.

— Oferta ta îmi arată că ai ascultat ce-am avut de zis. Şi că ai înţeles, oricât de dureros ar fi fost. E foarte generoasă. Poate că voi regreta, însă o refuz, a declarat Joppan luând o gură zdravănă de băutură. Am muncit mulţi ani cu Iqbal, la bine şi la rău. Am dormit nopţi de-a rândul pe şlep, uitându-mă la stele şi visând la o flotă care să circule cu o viteză de patru ori mai mare decât cea de acum. Da, am dat de greu când a venit vorba despre şlepul motorizat. Nu s-a împotmolit elicea în plantele din apă; întregul proiect s-a scufundat din cauza birocraţiei. Dar progresăm. Şi chiar dacă voi da greş, trebuie să încerc. Dar dacă renunţ la visul meu, ceva în mine va muri.

Philipose a simţit că se face mic; discuţia l-a făcut să-şi aducă aminte de visurile lui din ajunul plecării spre Madras, de visurile pe care le avusese când o întâlnise pe Elsie, când se căsătoriseră, când îl părăsise şi apoi se întorsese. A băut tot *arrack*-ul din câteva înghiţituri, ca să-şi amorţească durerea. Pe urmă a ascultat apatic în vreme ce Joppan îi vorbea despre „Partid” – termen care întotdeauna îi desemna pe comunişti. Deşi comunismul era în multe locuri considerat o oroare, sinonim cu trădarea, în Travancore-Cochin-Malabar, în Bengal şi în alte state din India comuniştii alcătuiau un partid legitim, cu reale şanse în alegeri. În teritoriile de limbă malayalam, comuniştii înfocaţi erau tineri foşti membri ai Partidului Congresului care se simţiseră trădaţi când acesta ajunsese la putere şi cedase în faţa intereselor marilor industriaşi şi latifundiari. Din Partidul Comunist nu făceau parte doar cei săraci şi lipsiţi de drepturi, ci şi intelectuali şi studenţi idealişti (deseori din castele superioare) care îl considerau singura grupare politică dispusă să abolească străvechile privilegii de castă. În anul în care murise Shamuel – 1952 –, Partidul câştigase douăzeci şi cinci de locuri dintre cele patruzeci şi patru ale Congresului. Unirea dintre Travancore-Cochin cu Malabar pentru a forma statul Kerala era iminentă şi avea să atragă după sine noi alegeri.

— Ascultă la mine, i-a spus Joppan înainte de a se despărți în seara aceea. Într-o zi, Kerala va deveni primul loc din lume cu o guvernare comunistă aleasă prin vot democratic, nu printr-o revoluție sângeroasă.

În timp ce rememorează acea discuție care a avut loc în urmă cu aproape un deceniu, Philipose simte un fior de umilință dându-şi seama că Joppan avusese dreptate: câțiva ani mai târziu, Partidul Comunist a câştigat majoritatea în Kerala şi a format primul guvern comunist ales în mod democratic din lumea întreagă.

CAPITOLUL 60. REVELAȚIA SPITALULUI

1964, Convenția de la Maramon

Indiferent cărei religii îi aparțin, toți malayalii se îndoiesc de orice, cu excepția credinței lor. Şi în fiecare an, nevoia de a şi-o reînnoi, de a renaşte şi a se adăpa din nou direct de la sursă îi atrage pe creştinii malayali la marea reuniune din februarie, Convenția de la Maramon[74]. Iar familia de la Parambil nu face excepție.

Încă de la prima adunare organizată în 1895, într-un cort aşezat în albia secată a râului Pamba, participanții au revenit în număr mare în fiecare an. Abia în 1936 şi-au procurat un microfon – de fapt, un dar primit din partea misionarului E. Stanley Jones din America. Înainte de acel moment, crainicii stăteau la intervale ca nişte stâlpi, până la corturile învecinate şi spre mulțimea de pe malurile râului, repetând tot ce rostea vorbitorul. Dar malayali fiind, transmițătorii considerau că e de datoria lor creştină să adapteze şi să îmbunătățească mesajul transmis. Astfel, afirmația lui E. Stanley Jones că „Îngrijorarea şi anxietățile sunt aidoma nisipului în angrenajul vieții, iar credința e precum uleiul" ajunsese la ultimii ascultători sub forma: „Oh, voi cei puțin credincioşi, capul vostru e plin de nisip şi nu aveți ulei în lampă!" Fusese cât pe ce să se işte o răzmeriță.

De la ştafeta umană, Convenția de la Maramon a trecut la excese ale amplificării sonore, sau cel puțin aşa i se pare cuviosului reverend Rory McGillicutty din Corpus Christi, Statele Unite ale Americii, care priveşte cum nişte oameni se cațără în palmieri, trăgând după ei alte boxe audio. În timp ce aşteaptă în culise, timpanele îi sunt agresate de zgomotul

---

[74] Mare adunare creştină organizată anual în satul Maramon din Kerala de Asociația Evanghelică Mar Thoma a Creştinilor Sfântului Toma.

înfiorător şi de pocnetele ca de puşcă la bubuitul cărora câinii vagabonzi o iau la fugă lăsând în urmă dâre de urină. Electricianul testează peltic: „Teşt, teşt, un doi trei, *kekamo*?" Da, poate fi auzit până în spate şi chiar dincolo de Strâmtoarea Palk, în Ceylon.

Ochii reverendului Rory McGillicutty sunt la fel de supra-solicitaţi ca urechile. A început de când a zărit marea de oameni şi adevăratul oraş format din corturi. Se simţise ca o lăcustă într-un roi pe când încerca să ţină pasul cu entuziastul *chemachen* care îl însoţea. Mulţimea de aici depăşea cu mult tot ce văzuse el la Expoziţia Statală din Tulsa şi chiar la cea din Texas. Oamenii ăştia îşi strângeau Bibliile la piepturile lor înveşmântate în alb, fiind la fel de serioşi ca ţeava unui revolver. Veniseră aici ca să audă Cuvântul, iar cei mai mulţi nu se lăsau distraşi de tarabele cu mâncare şi zorzoane, de spectacolele de magie sau de „Arena Morţii" – o uriaşă emisferă săpată în sol, cu pereţii curbi netezi, în care doi motociclişti cu ochii înnegriţi cu kohl se întrec rulând cu viteze ameţitoare; sfidând gravitaţia; motocicletele lor urcă până la marginea de sus a arenei, aproape paralel cu solul pe care stau şi privesc spectatorii.

Cel mai mare şoc l-a avut însă McGillicutty văzând garda de onoare schiloadă care mărginea calea de acces. Leproşii erau înşiraţi pe o parte, iar neleproşii, pe cealaltă. Singurul numitor comun al celor din urmă era suferinţa. A văzut copii care abia dacă mai semănau cu nişte fiinţe umane: unul avea degetele lipite între ele, faţa ca o clătită şi ochii acolo unde ar fi trebuit să-i fie urechile, ca un peşte exotic. Aceşti copii, i-a explicat *chemachen*, fuseseră mutilaţi în pruncie de cei care-i crescuseră şi care îi expuneau acum în lungul şi-n latul Indiei. „Dar sunt indieni din *nord*", a adăugat omul pe un ton liniştitor, ca şi cum acest lucru ar fi diminuat oroarea sorţii lor. Acum, în timp ce aşteaptă în culise, McGillicutty e agitat ca o muscă într-un borcan cu clei. Nu-l ajută nici faptul că a fost chemat în ultimul moment să-l înlocuiască pe reverendul

William Franklin („Billy") Graham[75], a cărui faimă a ajuns până la Convenția de la Maramon; gazdele nu sunt la fel de entuziaste ca în privința vorbitorului inițial. Însă cea mai mare grijă a lui Rory McGillicutty este translatorul.

Iar îngrijorarea lui e justificată. Dacă măsura fluenței în limba engleză este abilitatea de a reproduce o frază greşit memorată dintr-un manual de clasă primară, ca *Pen' ce se ţâne cânele după ştăpânu' lui?*, atunci mulți se consideră calificați pentru post. La urma urmei, susțin ei, ca să traduci, trebuie doar să vorbeşti fluent malayalam, nu şi engleză. Chiar şi *achen*, cu studiile sale la Şcoala de Studii Religioase Yale, s-a dovedit un traducător execrabil, fiindcă se comporta de parcă frazele rostite de vorbitor nu erau fidele traducerii lui.

Totuşi, Rory nu trebuie să-şi facă griji; convenția i-a furnizat un translator, descoperit de episcopul Mar Paulos la un eveniment de dezvoltare sătească desfăşurat cu ani în urmă, când l-a văzut traducând pentru un expert în cereale din Coralville, Iowa, Statele Unite. Omul traducea doar ceea ce spunea vorbitorul, fără să atragă atenția asupra sa.

*

În dimineața convenției, acest translator veteran şedea în fața oglinzii, tunzându-şi mustața groasă ca o omidă, care i se întindea sub nas la o jumătate de centimetru deasupra buzei de sus, nedând socoteală nici unuia, nici celeilalte, detaşată de ambele. Pentru un malayali trecut de vârsta pubertății, mustața este imperativă. Iar formele din care să alegi sunt numeroase: periuță, cu vârfurile în sus ca un sergent-major, cu vârfurile în jos ca un brigadier, stufoasă ori un smoc mic, fascist. Secretul omizii purtate de translator este să te apropii

[75] Cunoscut evanghelizator american, pastor baptist şi militant pentru drepturile civile, celebru în a doua jumătate a secolului XX pentru predicile care atrăgeau numeroşi participanți, fiind totodată transmise la radio şi la televiziune.

mult de oglindă, să-ţi umfli buza de sus şi să foloseşti lama de ras goală, ţinută între degetul mare şi arătătorul mâinii drepte, în timp ce cu stânga întinzi bine pielea. Cu mişcări în jos abia sesizabile, conturezi marginile de sus şi apoi pe cele de jos – cele mai importante. Dacă ar trebui să scrie un manual de tundere a mustăţii, translatorul ar spune că esenţială este fâşia de piele rasă de *sub* mustaţă, cea care o separă de marginea stacojie a buzei superioare.

Shoshamma urmărea mişcările precise ale soţului ei. La un moment dat, i-a spus, tachinându-l:

— Mustaţa Maestrului Propăşire e mai joasă în partea stângă.

Surprins, el s-a tăiat.

— Femeie, de ce-ţi baţi joc de mine? Vezi ce-ai făcut?

Ea şi-a cerut scuze, râzând însă.

— Habar n-ai tu ce pasiune clocoteşte aici! a replicat el, bătându-se în piept. *Pasiune!*

Ea a ieşit din cameră cu umerii cutremurându-i-se. „Pasiune fără firescul debuşeu conjugal, din cauza încăpăţânării tale!" Asta era din vina lui; jurase să aştepte până ce va iniţia ea avansurile amoroase. Şi încă mai aştepta.

Autobuzul era atât de aglomerat, încât nici n-a mai oprit în staţiile obişnuite. În apropiere de Chenganur, o siluetă familiară s-a repezit cu un salt cutezător pe scară şi s-a împins apoi înăuntru, strigând: „Biletul meu e la fel de bun ca al vostru! Jos cu sistemul de caste!" Lenin avea paisprezece ani. La zece fusese trimis la internatul unei şcoli religioase cu reguli stricte. Îl văzuseră cu o vară în urmă, însă deja era mai înalt, cu o mustăcioară abia mijită şi cu mărul lui Adam la fel de proeminent ca bărbia. Însă avea vânătăi pe faţă, iar părul parcă îi fusese păscut de o capră. A fost încântat să-i vadă.

— A fost o neînţelegere cu colegii mei de clasă, le explicase. Sunt secretarul cantinei de la cămin şi am hotărât să le dau porţia de *biryani* de duminică săracilor din faţa bisericii.

— *Aah*. Iar colegii tăi de clasă nu erau dispuşi să postească?

— Predica de duminică era despre versetul douăzeci şi cinci din Matei. „Căci flămând am fost, şi mi-aţi dat să mănânc.” Foarte sugestiv, după părerea mea. Apoi, la studiul biblic, pioşii mei colegi au jurat să trăiască respectând acele principii. Aşa că...

— *Monay*, l-a întrerupt Shoshamma, ai auzit şi tu zicala *Aanaye pidichunirtham, aseye othukkinirthaan prayasam.* E mai uşor să stăpâneşti un elefant, decât propriile tale dorinţe.

Maestrul Propăşire s-a zgâit la ea. Oare lui îi fusese adresată zicala?

— Adevărat, *Kochamma*. Dar sunt atât de ipocriţi! Ce-ar zice Isus văzând că într-o casă e de mâncare, iar vecinii mor de foame? Dacă s-ar întoarce, nu crezi că Isus ar vota cu comunişti?

Un bărbat din spatele lui Lenin a strigat:

— Afurisită blasfemie! Cristos să voteze cu comunişti?!

Partidul a făcut istorie şi a atras numeroşi votanţi, însă puţini dintre ei s-ar fi aflat într-un autobuz către Convenţia de la Maramon. S-a iscat un scandal, autobuzul a oprit, iar Lenin a coborât în fugă pe uşa şoferului. A râs, agitându-şi pumnii şi rotindu-şi pelvisul ca o vedetă de la Bollywood, după care a luat-o la goană.

Rory McGillicutty e solid ca un *plavu* şi faţa îi e plină de cicatrici de la acneea din tinereţe, ca un fruct de jaquier. Are o cuşmă de păr des, fiecare folicul părând că i-a fost înfipt în scalp ca un piron, fără să fi făcut cunoştinţă cu vreun ulei de păr, astfel că firele îi stau în toate direcţiile, dezordonate. E un miracol faptul că un om care în copilărie pescuia în smârcurile din Aransas Bay a ajuns pescar de oameni în satul Maramon din Kerala, India.

Maestrul Propăşire e îngrijorat când se întâlneşte cu Rory în culise: omul nu are un discurs scris, nu are notiţe şi nici versete însemnate. Rory e îngrijorat din alte motive. Tocmai l-a urmărit pe un episcop rostindu-şi predica pe un ton lipsit de inflexiuni, sigurul său gest fiind un deget ridicat timid, ca un

copil care pipăie nasul unui mastif; totuşi, publicul, foarte serios, n-a părut deranjat. Rory are, aşa cum îi explică el translatorului, un stil complet diferit.

— Eu vreau ca ascultătorii mei să simtă mirosul părului pârlit şi fierbinţeala focurilor veşnice ale damnării. Numai aşa vor putea aprecia Mântuirea... înţelegi?

Maestrul Propăşire ridică din sprâncene alarmat, deşi mişcarea capului său – ca a unui ou răsucindu-se pe masă – ar putea însemna deopotrivă da şi nu. Sau nici una, nici alta.

— Eu însumi pot depune mărturie pentru asta, continuă McGillicutty, fiindcă am fost acolo. Aş zăcea şi acum într-un şanţ dacă n-aş fi fost salvat de sângele Mielului.

Predicile lui în stil foc şi pucioasă dau roade în sudul extrem al Statelor Unite şi, în nord, până în Cincinnati. Au fost un succes în Cornwall, Anglia, şi au constituit baza invitaţiei sale de ultim moment în India. Rory nu are planuri de rezervă: stilul lui este chiar mesajul transmis. Înşfacă umerii Maestrului Propăşire şi-l priveşte în ochi cu înfocare.

— Prietene, când traduci, trebuie să-mi transmiţi pasiunea în mod *fizic*. Altfel, sunt condamnat.

Maestrul are unele presimţiri neplăcute.

— Domnule reverend, vă rog să nu uitaţi că suntem în Kerala. La Convenţia de la Maramon nu vorbim în limbi. Penticostalii fac asta. Noi aici suntem... serioşi.

McGillicutty face o faţă lungă. Nu e genul lui să vorbească în limbi, dar când Sfântul Duh îşi începe turuiala emoţionantă, cine e el ca să obiecteze? O asemenea imagine are puterea de a transforma un cort plin de păcătoşi.

— Păi... Dă tot ce ai mai bun! *Încearcă* să-ţi acordezi tonul şi gesturile cu ale mele. Pasiune! Pasiunea, asta e ceea ce urmăresc eu!

Un *chemachen* îi anunţă că le vine rândul după cor. McGillicutty se retrage într-un colţ.

Maestrul Propăşire îl priveşte îndepărtându-se. Cât orgoliu pe mutră ciupită ăsta, care nu şi-a pregătit nici un text! Dar se

smereşte când îl vede îngenunchind şi plecându-şi capul în rugăciune. Gestul n-ar trebui nici să-l surprindă, nici să-i înmoaie inima, dar încearcă ambele sentimente. Se simte ca un ipocrit – la urma urmei, abia ce i-a ţinut Shoshammei lecţia despre pasiune! Când McGillicutty se ridică, Maestrul Propăşire îi pune o mână pe umăr – ceva ce n-a făcut niciodată până acum cu un alb.

— Nu vă îngrijoraţi! Voi face tot ce pot. Pasiunea se va simţi. În mare parte. Pe cât posibil, va fi acolo.

Uşurarea pe care o vede la celălalt îi dă impresia că a făcut un lucru creştinesc. McGillicutty îl bate amical pe spate şi apoi toarnă dintr-o ploscă metalică într-un pahar pe care i-l oferă translatorului. Maestrul Propăşire bea şi îl înţelege mai bine pe oaspetele său, care îi face semn să golească paharul. Apoi Rory bea la rândul său un pahar, după care trage aerul printre dinţi. Maestrul Propăşire simte alcoolul – ce-o fi el – înfierbântându-i pieptul. Pasiunea dinăuntrul său creşte. E puţin mahmur, adevărul fie spus, şi băutura oferită de reverend e un dar de la Dumnezeu. Cei doi mai beau câte un pahar. Maestrul Propăşire se simte mai bine decât bine; de fapt, niciodată nu s-a simţit mai bine. Temerile de mai devreme i-au dispărut. Îşi relaxează umerii. Şi îşi spune: „Dacă McGillicutty dă greş, motivul nu va fi lipsa unui translator bun".

Mulţimea murmură anticipativ: un preot alb, venit de departe, e întotdeauna ceva de interes, chiar dacă nu e Billy Graham. „Suntem înrobiţi chiar şi după ce devenim liberi", îşi spune Maestrul Propăşire. „Ni se pare că mesajul unui alb e mai bun decât tot ce ar putea spune unul de-al nostru."

McGillicutty este anunţat şi urcă amândoi pe scenă. În liniştea care se aşterne s-ar putea auzi un ac căzând.

Reverendul începe cu o glumă lungă, complicată. Când ajunge la poantă, o rosteşte din toate puterile, cu o mână ridicată spre cer, privind mulţimea cu speranţă. Câteva mii de chipuri lipsite de expresie îl privesc la rândul lor. O roşeaţă i se

întinde pe piele deasupra gulerului. Se întoarce către translator şi se uită la el implorator.

Maestrul Propăşire îşi netezeşte cu palma părul aranjat cu ulei. Cercetează mulţimea cu o privire încrezătoare, dispreţuitoare chiar. Şi o face mult timp. Apoi li se adresează participanţilor de parcă ar fi nişte amici de suflet.

— Îndelung suferinzii mei prieteni! Vreţi să ştiţi ce tocmai s-a întâmplat? Bunul reverend sahib[76] Rory *Kutty* a făcut o glumă. Ca să vă spun adevărul, am fost atât de surprins, încât nu vă pot da detalii. Cine se aştepta la o glumă, la Convenţia de la Maramon? Daţi-mi voie să vă spun doar că era ceva cu un câine, o bătrână, un episcop şi o geantă...

Cineva din partea în care stau femeile râde – un hohot ascuţit. Se lasă o tăcere şocată, după care încep copiii să râdă. În scurt timp, valuri de râsete se revarsă ca răspuns la îndrăzneala Maestrului Propăşire.

— Gluma nu e atât de amuzantă pe cât crede reverendul. În plus, există în Kerala bătrâne care poartă geantă? În cel mai bun caz, au câteva monede înfăşurate în batistă, nu-i aşa? Dar vă rog, să nu dezamăgim un invitat venit de foarte, foarte departe! Binecuvântaţi sunt cei care râd la gluma unui oaspete. Oare nu aşa scrie în Fericiri[77]? *Aah*. Deci când număr până la trei, vă rog, toată lumea să râdă – şi mă adresez în special vouă, copiilor zurbagii de acolo, din primele rânduri, meşteri în prefăcătorii faţă de părinţii voştri, căci iată prilejul pe care vi-l oferă Dumnezeu. Faceţi-o acum, cu binecuvântarea Domnului! Unu, doi... trei!

McGillicutty e entuziasmat. Gluma cu bătrâna, episcopul şi geanta a funcţionat peste tot, din McAllen până în

---

[76] Termen reverenţios cu care localnicii li se adresau europenilor albi în India colonială.

[77] Referire la îndemnurile adresate de Isus credincioşilor în Predica de pe Munte.

Murfreesboro, şi acum la Maramon. Şi chiar mai bine în malayalam decât în engleză!

Reverendul redevine serios şi ridică o mână pentru a cere linişte. Maestrul Propăşire îl imită, ca o umbră întunecată.

Vorbitorul îşi pleacă fruntea, cu mâna încă în aer.

— Fraţi şi surori, vin în faţa voastră ca un păcătos...

Maestrul Propăşire traduce:

— Gata cu glumele acum, lăudat fie Domnul! El zice: Vin în faţa voastră ca un păcătos.

Un murmur apreciativ străbate mulţimea.

— Vin în faţa voastră ca un adulterin... Un preacurvitor.

— Vin în faţa..., traduce Maestrul, dar glasul i se îneacă.

Îşi simte stomacul ca atunci, în Madras, când a avut dizenterie. Dacă va folosi persoana întâi pentru a traduce cuvintele lui McGillicutty, nu va crede toată lumea că *el* e preacurvitorul, adulterinul? Caută chipul Shoshammei în mulţime.

Cu o privire neliniştită către translatorul său tăcut, reverendul continuă:

— Prieteni, nu sunt eu omul care să se ascundă după deget. Preacurvitor, am spus. Un bărbat care s-a culcat cu toate femeile uşoare şi cu unele care nu erau aşa, până ce m-am dezbărat de ele. Iată ce am fost!

Episcopii şi preoţii din primele rânduri, care înţeleg foarte bine engleza, schimbă priviri îngrijorate.

Maestrul Propăşire zâmbeşte nesincer către McGillicutty şi apoi către public, încercând cu disperare să-şi adune gândurile.

— Reverendul spune: „Prieteni, biserica mea de peste mări e una mare. Una uriaşă. Şi totuşi, n-am văzut niciodată atâţia credincioşi câţi văd astăzi aici. Şi sunt mândru pentru că Maestrul Propăşire este cel care traduce pentru mine. Reputaţia lui a ajuns din Maramon până în oraşul meu natal. Pe el l-am cerut. Îţi mulţumesc, Maestre Propăşire!”

Şi cu aceste cuvinte, schiţează o plecăciune, cu modestie. Apoi aruncă o privire emoţionată spre McGillicutty, încercând să anticipeze ce urmează. Iar când reverendul îşi începe tirada, deschide o gură atât de mare, încât şi-ar putea înghiţi propriul cap.

— Numărul celor faţă de care trebuie să mă căiesc, numărul celor pe care i-am dus pe căi greşite, rosteşte el făcând un gest larg cu mâna, se întinde din partea aceasta a mulţimii până în partea cealaltă.

Ochii Maestrului Propăşire urmăresc mâna vorbitorului şi zăresc în rândul al treilea o femeie care se prăbuşeşte, doborâtă de căldură şi umiditate; o recunoaşte pe Ammachi Mare, prima care îi dă ajutor, întinzând-o pe pământ şi făcându-i vânt cu programul. Şi chiar la ieşirea din cort, un copil pare să aibă convulsii. Adulţii se îngrămădesc în jurul lui.

Maestrul Propăşire schiţează acelaşi gest cu mâna pe care l-a făcut Rory şi declamă:

— Când privesc din partea aceasta a râului până la partea cealaltă, mă gândesc la toţi oamenii de pe aceste pământuri minunate, care suferă de boli rare, sau de cancer, sau au nevoie de o operaţie pe inimă, şi nu au unde să se ducă... Ei bine, lucrurile acestea mă tulbură şi trebuie să vorbesc deschis despre ele.

— I-am frânt inima mamei când am cunoscut-o carnal pe propria mea doică! spune reverendul, cu mâinile strânse la piept. O femeie nevinovată de la ţară. M-a hrănit la pieptul ei, şi totuşi la treisprezece ani am profitat de ea.

Aproape fără să mai aştepte ca Rory să termine, Maestrul Propăşire îşi duce şi el mâinile la piept şi spune:

— Dacă un copil se naşte cu o gaură în inimă, ca micuţul lui Papi al nostru, şi are nevoie de o operaţie, unde poate să meargă? (I-a inventat pe Papi şi copilul lui, dar a făcut-o în slujba Domnului.) Bietul băiat avea zece ani şi pielea mai mult albastră decât cafenie, înainte ca Papi să strângă bani ca să-l ducă în alt stat, tocmai în Vellore, la Colegiul Medical Creştin... Dar deja a fost prea târziu!

Apoi McGillicutty îşi ia translatorul pe nepregătite, coborând de pe scenă spre locul în care stau copiii pe jos, cu picioarele încrucişate, şi pune mâna pe unul dintre ei. Băiatul pe care-l ridică e tot numai urechi, coate şi genunchi, iar între dinţi are o strungăreaţă prin care ar putea trece un ţăruş de cort. Maestrul Propăşire îl recunoaşte: e un amărât, un *potten* – născut mut şi surd – care primeşte întotdeauna un loc chiar în faţă. Mai devreme, el râsese cel mai tare şi fusese ultimul care se oprise. Maestrul îl vede an de an la fiecare convenţie, la care părinţii îl aduc în speranţa unui miracol. Copilul n-a rostit niciodată măcar un cuvânt inteligibil. Ce ghinion pe reverend să-l aleagă pe *potten*, dintre toţii copiii de acolo!

— Când am devenit tată, spune McGillicutty după ce s-a întors pe scenă împreună cu băiatul, mi-am părăsit propriul copil, care nu era mai mare decât acest îngeraş. Copilul a flămânzit. Socrii meu au fost nevoiţi să-i aducă de mâncare fiindcă eu îmi cheltuiam salariul pe jocuri de noroc şi pe femei!

Tânăra care leşinase este scoasă din mulţime. Maestrul Propăşire o vede pe Ammachi Mare privind drept spre el, cu emoţie şi speranţă.

— De ce un copil atât de grav bolnav, rosteşte el, trebuie să călătorească până la Madras şi chiar mai departe pentru a fi tratat? Dacă ajutorul necesar ar fi disponibil aici? Nu mă refer la o clinică cu o singură încăpere, un singur medic şi o vacă la poartă. Mă refer la un spital *adevărat*, cu multe etaje, cu specialişti pentru cap, pentru coadă şi pentru toate cele dintre ele. Un spital la fel de bun ca oricare altul din lume. Dacă o singură misionară albă, Ida Scudder, fie sufletul ei binecuvântat, poate construi o instituţie de primă clasă la Vellore, în mijlocul pustietăţii, oare noi, creştinii din acest ţinut al laptelui şi mierii, nu putem face acelaşi lucru?

— Numai un diavol poate neglija aşa un copil pentru whisky şi târfe, spune reverendul mai departe, şi vocea i se frânge. Dar pe urmă, într-o zi pe când zăceam într-un şanţ din Corpus

Christi, Texas, Dumnezeu mi-a vorbit. „Spune-mi numele!”, mi-a cerut, iar eu am zis: „Isus, Isus, Isus!”

Maestrul Propăşire traduce:

— Prieteni, nu acesta este mesajul pe care am vrut să-l propovăduiesc, însă Domnul pare să mă fi adus din oraşul Trupului lui Cristos[78] din Texas tocmai până aici şi mi-a pus în gură aceste cuvinte ca să vi le transmit. El zice: Priveşte suferinţele din jurul tău! N-a venit oare vremea să le ostoieşti? Şi întreabă: Chiar aveţi nevoie de o altă biserică? Cinstiţi-mi numele cu un spital demn de mine! Îi aud glasul la fel cum l-am auzit cu atâţia ani în urmă când eram un păcătos jalnic, zăcând în şanţ, iar Domnul mi-a apărut şi a strigat: „Spune-mi numele!” Iar eu am zis: „Yesu, Yesu, Yesu!”

Deasupra mulţimii pluteşte o tăcere mormântală. Singurul sunet este croncănitul ciorilor în apropierea tarabelor cu mâncare. Rory McGillicutty şi Maestrul Propăşire aşteaptă, amândoi sperând că publicul va răspunde cu un „Isus, Isus, Isus”. Dar malayalii nu aşa reacţionează. Maestrul Propăşire are impresia că mulţimea îl priveşte fără simpatie. „Îşi doresc să dau greş. Shoshammei i se va părea teribil de amuzant.” Numai Ammachi Mare se uită la el cu speranţă, înclinând din cap pentru a-l încuraja. „Fac tot ce pot, Ammachi!” Se simte groaznic fiindcă o dezamăgeşte.

Deodată, micul *potten* întrerupe tăcerea, rostind cu glasul sonor, lipsit de inflexiuni, al surzilor:

— Yesu! Yesu! Yesu!

Iute ca fulgerul, McGillicutty duce microfonul la gura băiatului, astfel că numele „Yesu” reverberează în cort şi dincolo de el. Şi apoi se apleacă spre el, renunţând la serviciile translatorului, şi strigă:

— Spune-o din nou, fiule! Spune: Yesu, Yesu, Yesu!

— Yesu! Yesu! Yesu! urlă *potten*, încântat când cuvintele lui se transformă în unde sonore care îi lovesc corpul.

---

[78] Corpus Christi, în latină, se traduce prin „Trupul lui Cristos”.

Aude! Vorbeşte! Dansează de bucurie.

Murmurele din public devin din ce în ce mai ample, pe măsură ce vestea se împrăştie din faţă până în spate, apoi spre corturile învecinate şi spre cei care stau afară, către vânzătorii de zorzoane, către cerşetori şi către motocicliştii temerari: „Un *potten* a vorbit pentru prima dată! E un miracol!"

— Spuneţi-o şi voi împreună cu el, prieteni! zbiară McGillicutty, cu faţa roşie de efort, străduindu-se să insufle mai multă viaţă mulţimii docile. STRIGAŢI de pe acoperişuri: Isus! Isus! Isus!

Dar numai *potten* îi ascultă îndemnul, urlând la rândul lui:

— Yesu! Yesu! Yesu!

— *Aah*, intervine Maestrul Propăşire, indignat de această reticenţă tipică pentru malayali. Deci Dumnezeu i-a dat glas unui mut. Un miracol! Iar acum, prin trimisul său, acest ciot de *plavu* din Trupul lui Cristos, Texas, Dumnezeu vă cere să-i daţi un semn că sunteţi atenţi. Ascultaţi: vă întreabă El. Aţi venit aici ca să primiţi Sfântul Duh? Să fiţi curăţaţi şi reînnoiţi în credinţa voastră? Ori vă e ruşine să strigaţi numele Domnului? Aţi venit oare aici să vă uitaţi şi să bârfiţi, să vedeţi cine-i gravidă şi care tânăr o peţeşte pe care tânără?

Se aud chicote din zona copiilor. Maestrul Propăşire simte că i s-a ivit o ocazie şi se întoarce spre ei.

— Atunci, staţi şi uitaţi-vă! Lăsaţi-i pe copii să vă arate ce înseamnă credinţa şi curajul. Copii binecuvântaţi, vă rog să le arătaţi adulţilor de aici cum se face! Aţi văzut ce curaj a avut unul de-al vostru, care stă acum aici. Oferiţi-i susţinerea voastră! Spuneţi: „Yesu, Yesu, Yesu"!

Binecuvântaţi, cu adevărat, sunt copiii, căci niciodată nu ratează un prilej justificat de a le da cu tifla părinţilor. Aşa că sar în picioare şi strigă, cu sute de glasuri: „Yesu, Yesu, Yesu!" – un strigăt ce ajunge direct la urechile lui Dumnezeu.

Maestrul Propăşire întinde braţul, cu palma în sus, spre zona copiilor, fixându-i pe adulţi cu o privire plină de înţeles. „Vedeţi?" Apoi continuă:

— De asta a zis Isus: „Lăsați copiii să vină la Mine şi nu-i opriți”. Acum o puteți spune şi voi? Yesu, Yesu, Yesu!

Femeile, mamele, se ridică şi îşi alătură glasurile: „Yesu, Yesu, Yesu!” Soții ce altceva pot să facă? Strigă deci şi bărbații: „Yesu, Yesu, Yesu!” Episcopii şi preoții, modele de reținere şi cuviință creştină, sunt în dilemă, căci e ceva profan într-o asemenea dezlănțuire de pasiune, ca să nu mai vorbim de traducerea bizară. Dar cum să rămână ei tăcuți, când numele Mântuitorului e astfel intonat? Aşa că se alătură mulțimii: „Yesu, Yesu, Yesu!”

Niciodată până acum nu s-au mai auzit asemenea scandări la aceste convenții placide. Mulțimea e îmbătată de sunete şi nu se poate opri. Maestrul Propăşire simte cum i se ridică firele de păr pe ceafă. Glorie, glorie, glorie! Fără îndoială, Sfântul Duh e prezent aici. Cercetează publicul cu privirea, în căutarea Shoshammei. „Acum recunoşti pasiunea?” Rory îi face cu ochiul.

După mult timp, scandările lasă în sfârşit loc bătăilor din palme, mulțimea aplaudând furtunos. *Potten*-ul este reprimit în zona copiilor, ca Isus intrând în Ierusalim, iar prietenii lui, aclamându-l, îl ridică de la pământ. Spectatorii se aşază şi îşi zâmbesc unii altora, şocați de faptul că şi-au încălcat buna-cuviință autoasumată.

— Prieteni, prieteni, rosteşte McGillicutty şi se inspiră din Matei 25:33, arătându-i versetul Maestrului Propăşire. Dumnezeu ne va cântări viețile în Ziua Judecății, şi, prieteni dragi... Îşi ține Biblia deschisă la piept şi se apropie de marginea scenei, părând în pragul lacrimilor. Cade într-un genunchi şi ridică spre cer un deget tremurător: Luați seama, noi va trebui să-i RĂSPUNDEM!

Asta dovedeşte că Sfântul Duh este cu adevărat prezent, îşi spune Maestrul Propăşire, dat fiind că reverendul s-a referit la acelaşi verset ca Lenin. Strângând şi el Biblia la piept, se lasă să cadă la rândul lui într-un genunchi, având grijă să-şi ridice grațios *mundu* înainte. Şi traduce:

— Dumnezeu stă într-o *kasera* din aur ca aceea de pe veranda voastră, dar de o sută de ori mai mare. El ne va cântări viața în Ziua Judecății. Dacă Domnul vă va permite să intrați în împărăția Lui, veți avea pentru tot restul zilelor *kappa* şi curry de *meen*. Dar dacă nu, veți ajunge în celălalt loc. Vă amintiți de puțul părăsit de pe terenul acela, în care a căzut cum-îl-chema, şi nu s-a găsit nici o frânghie atât de lungă ca să ajungă atât de jos? (E convins că fiecare dintre cei care ascultă cunoaşte o versiune sau alta a unei astfel de tragedii.) Acea adâncime nu suferă comparație cu locul în care veți ajunge. Şerpii care trăiesc acolo, jos, s-au împerecheat de atâta vreme cu oamenii păcătoşi, încât locul e populat de creaturi cu colți, mâini omeneşti cu gheare şi trup de şarpe.

Nu-şi poate da seama de unde îi vin asemenea idei, dacă nu de la Sfântul Duh. Îl zăreşte în public pe Cocos Kurian privindu-l încruntat, cu brațele încrucişate pe piept, şi continuă să vorbească înainte ca McGillicutty să poată relua:

— Să presupunem că ați ajuns acolo fiindcă ați făcut stocuri uriaşe de nuci-de-cocos şi le-ați mărit astfel prețul; gândiți-vă cum va fi să trăiți cu acele creaturi care vă muşcă şi vă gherăie, încolăcite în jurul vostru pentru veşnicie!

Din public se aud icnete; a mers prea departe. Nimeni n-a mai vorbit într-un mod atât de sugestiv la vreo Convenție de la Maramon. Pe de altă parte, nimeni nu-i are la inimă pe cei care fac stocuri.

— Lăsați-L să vină în sufletul vostru, prieteni! El bate la uşă, spune McGillicutty pe un ton pătimaş, cu lacrimi în ochi. Deschideți-vă inimile în fața lui Dumnezeu! Îmbrățişați-l pe cel de lângă voi. Alinați-l când e îndurerat. Nu uitați ce ne spune Matei: „Căci flămând am fost şi mi-ați dat să mănânc... bolnav am fost şi m-ați cercetat...”

De data aceasta, Maestrul Propăşire traduce cuvânt cu cuvânt spusele reverendului şi apoi adaugă:

— An după an, atunci când cei dragi nouă sunt bolnavi, îi ducem cu autobuzul şi cu trenul departe, foarte departe,

pentru a căuta ajutor – şi asta, doar dacă avem bani. An după an, cei dragi nouă se sting fiindcă nu avem şi noi aici, în Kerala, un spital ca acela din Vellore! Împreună am putea construi zece spitale de primă clasă, dar noi ne cheltuim banii ca să facem grajduri mai mari! Domnul cere: „Construiți-mi un spital!" Nu auziți? Nu i-ați strigat voi numele? Haideți să facem istorie! Fiecare dintre voi, scoateți banii din buzunar!

Şi Maestrul Propăşire scoate un teanc de bancnote dintr-un pliu al *mundu*-lui său. Sunt banii obținuți din vânzarea orezului lor, bani pe care ar fi trebuit să-i depună la bancă.

— Soția m-a îndemnat să dăruiesc cu generozitate!

Pune bancnotele în coşul pentru donații de pe scenă, una câte una, pentru ca publicul să le poată vedea culoarea.

E sigur că, undeva în mulțime, Shoshamma icneşte. Asistenții se trezesc la viață şi împart coşuri în dreapta şi-n stânga. Chiar şi credincioşii din afara cortului, de pe malurile râului, constată că nu se pot îndepărta, fiindcă asistenții cu coşuri le blochează calea.

— Ce mai aşteptați? strigă McGillicutty, care înțelege cât se poate de bine această etapă a reuniunii, deşi e uimit de faptul că translatorul i-a luat-o înainte.

— Amintiți-vă de Luca 6:38: „Dați şi se va da. Turna-vor în sânul vostru o măsură bună, îndesată, clătinată şi cu vârf."

Maestrul Propăşire traduce versetul în timp ce reverendul scoate bani din buzunar şi-i pune în coş. I se pare că poate auzi gândurile care roiesc în mințile celor prezenți, influența lui Toma Necredinciosul. „*Aah*, şi unde o să fie spitalul ăsta? *Aah*, şi care e graba? De ce nu face guvernul un spital? De ce nu?"

Părinții micului *potten* urcă pe scenă împreună cu el. Mama îşi scoate brățările şi lanțul din aur de la gât şi le pune în coşul pe care îl ține reverendul în mână. Tatăl îşi donează şi el lanțul. McGillicutty strigă:

— Dumnezeu să vă binecuvânteze!

Apoi, spre uluirea Maestrului Propăşire, vine şi Ammachi Mare de una singură, luându-şi prin surprindere rudele încă aşezate pe scaune. Se opreşte locului, o siluetă micuță pe scenă, şi îşi deşurubează *kunukku* din urechi. Pe urmă îşi desface lanțul de la gât. Nepoata ei de treisprezece ani, Mariamma, şi Anna *Chedethi* dau fuga să i se alăture, scoțându-şi şi ele brățările şi lănțişoarele.

— Căci cu ce măsură veți măsura, cu aceeaşi vi se va măsura, rosteşte Maestrul Propăşire. Înțelegeți? Sfântul Duh vă vede! Dacă nu veți da nimic acum, nu veți primi nimic, pentru veşnicie. Nimic!

Un şir de oameni se îndreaptă spre scenă, de parcă ar veni să li se dea aur, nu să dea ei înşişi. Spre uimirea clericilor, bărbații şi femeile îşi scot bijuteriile din aur din urechi, de pe degete, de la încheieturile mâinilor... E o zi în care nimeni nu pregetă. Fiindcă dacă există un lucru de care se tem malayalii, acela e că nu vor fi prezenți când va veni timpul să primească.

CAPITOLUL 61. CHEMAREA

1964, Parambil

— Un miracol! exclamă Ammachi Mare în timp ce aşteaptă autobuzul spre casă şi mâinile i se ridică în mod inconştient spre lobii urechilor, spre neobişnuita lor goliciune. Ani de-a rândul m-am rugat pentru o clinică la Parambil. Astăzi, Dumnezeu a intervenit prin al nostru Maestru Propăşire. Vom avea la Parambil nu doar o clinică, ci un spital. Ca acela din Vellore!

Philipose nu e foarte convins.

— Dar, Ammachi, dacă vor construi un spital, nu e musai să fie în Parambil...

— Ba va *fi*! ripostează ea răsucindu-se spre el cu o expresie atât de hotărâtă şi de convinsă, încât fiul ei e redus la tăcere. Trebuie să facem tot posibilul ca să fie aici! *În* Parambil!

În autobuz, Mariamma îşi studiază bunica cu mândrie şi mirare; niciodată n-a văzut-o atât de entuziasmată. Nici nu-i vine să creadă ce a văzut petrecându-se pe scenă şi cât de mişcată a fost ea însăşi, părtaşă la toată exaltarea de acolo. Această emoție se combină cu plăcerea de a-l fi zărit pe Lenin, care s-a transformat ca peste noapte din băiat într-un bărbat – ce-i drept, unul cu tot părul ras. Are aproape paisprezece ani. L-a văzut cum o privea. Şi corpul ei, la cei treisprezece ani pe care îi are, s-a schimbat, iar el abia dacă a scos două vorbe când a venit s-o salute, înainte să înceapă discursurile. Se întreabă dacă Ammachi Mare sau tatăl ei au observat ceva.

Dar anul ăsta convenția a părut diferită şi dintr-un alt motiv, unul tulburător. Când s-au apropiat de corturi, la sosire, şi au trecut pe lângă obişnuitul şir lung de cerşetori, vederea lor a impresionat-o. Stingherealа pe care a resimțit-o față de cei infirmi şi schilozi a persistat mult timp după ce şi-au ocupat locurile. Acum, în autobuz, îi mărturiseşte bunicii acest lucru.

— Înainte, cerşetorii erau acolo şi atât. O privelişte neplăcută, puţin înspăimântătoare, dar nu mai mult decât alte lucruri neplăcute pe care le vezi.

— *Ayo!* Aceia sunt *oameni*, Mariamma, nu lucruri!

— Asta vreau să spun şi eu... cred. Anul ăsta i-am văzut cu adevărat, ca oameni. Înainte eram imatură. Pentru prima dată am înţeles că ei n-au fost *întotdeauna* orbi sau *întotdeauna* şchiopi. Poate că s-au născut normali, ca mine, şi boala i-a afectat pe urmă. Mi-am spus că acelaşi lucru mi se poate întâmpla şi mie. Asta m-a înspăimântat şi am rămas aşa, marcată, mult timp după ce ne-am aşezat.

— Am observat că eşti tulburată, dar credeam că e din cauza lui Lenin.

Mariamma roşeşte, iar Ammachi Mare îi cuprinde umerii cu braţul. Fata e mult mai înaltă decât bunica ei, şi totuşi o încântă când e îmbrăţişată astfel.

— *Molay*, numai o persoană deosebită îi poate privi pe acei bieţi cerşetori ca pe nişte fiinţe umane. Mulţi oameni nici nu-i observă. De parcă ar fi invizibili. Asta spune multe despre maturitatea de care dai dovadă. Chiar trebuie să fim înspăimântaţi şi să nu considerăm că sănătatea e un dat care ni se cuvine. În fiecare zi trebuie să ne rugăm şi să mulţumim pentru că suntem sănătoşi.

— Ammachi, m-am speriat groaznic când a leşinat femeia aceea lângă noi. Abia dacă mai puteam respira. Îmi venea s-o iau la fugă. Dar tu... tu te-ai dus drept la ea. Mi-e ruşine.

— *Chaa!* Şi ce-am făcut altceva decât s-o întind pe jos şi să-i fac vânt cu programul? Să nu-ţi fie ruşine!

Rămân tăcute o vreme, în timp ce autobuzul îşi continuă drumul. Apoi Ammachi Mare reia:

— Am văzut multă suferinţă şi tragedie în viaţa mea, *molay*. Şi mereu am fost neputincioasă. N-am putut face nimic când s-a îmbolnăvit bunicul tău. Când l-am scos pe JoJo din apă... dacă am fi avut un spital în apropiere... cine ştie? Ştii cât de departe trebuie să mergem ca să găsim un doctor când se

îmbolnăveşte Bebe Mol. *De aceea* am urcat pe scenă, Mariamma. Fiindcă nu vreau să mai fim temători sau neputincioşi. Medicii ştiu ce e de făcut. Spitalul se poate îngriji de cei bolnavi. De asta vreau să avem un spital aproape de noi. Sunt bătrână acum, asta e tot ce mai pot să fac.

— Poate că era mai bine înainte, când nu-i observam pe cerşetori, spune Mariamma. Acum o să-mi fie mereu teamă că pot să orbesc, să fac crize sau să cad la pământ, ca femeia aceea.

— Uite ce e, femeia a leşinat, atâta tot. Era foarte cald, poate că nu băuse suficientă apă. Se întâmplă mereu. Tatăl tău vede sânge şi-l ia cu leşin. Am trăit suficient de mult ca să recunosc leşinul. Mariamma, uneori, atunci când ţi-e mai frică şi când te simţi mai neajutorată, atunci îţi arată Dumnezeu calea.

— Ca dorinţa de a avea un spital în apropiere?

— Nu, acum vorbesc despre tine. Despre fricile *tale*. Ţi-e frică atunci când nu ştii. Dacă *ştii* ce anume vezi, dacă *ştii* ce să faci, atunci nu-ţi mai e teamă. Dacă...

Dar nu-şi mai termină fraza.

— Ca atunci când eşti doctor, vrei să zici?

— Păi, unii oameni poate nu sunt făcuţi pentru asta. Nu le vine în mod firesc. Dar dacă eu mi-aş mai putea trăi viaţa încă o dată, asta aş vrea să fac. Din frică. Din neajutorare. Ca să nu mă mai tem atât de mult şi ca să ajut *cu adevărat*. Ar trebui să te rogi în privinţa asta. Numai tu poţi şti. Dacă spre asta te îndrumă Dumnezeu, adaugă Ammachi Mare după o clipă de şovăire, ce pot să-ţi spun e că bunica ta va fi foarte fericită.

Mariamma se reazemă de umărul ei, gândindu-se la cele spuse. Peste un an şi jumătate va pleca la Colegiul Alwaye. Şi-a propus să studieze zoologia. Dar dacă boala şi suferinţa *umană* sunt cele care o impresionează şi o sperie, de ce ar vrea să cerceteze furnicile şi mormolocii? De ce să nu facă medicina? Dacă Dumnezeu o îndrumă într-o direcţie anume, ar fi bine s-o facă mai clar. Şi dacă doar îţi *imaginezi* ce spune Dumnezeu, asta înseamnă că Dumnezeu chiar vorbeşte?

Când ajung acasă se simte transformată. Faptul că a vorbit cu Ammachi Mare, că a discutat despre temerile ei, i-a adus alinare şi o curioasă pace mintală – o senzaţie care persistă. Să fie oare posibil ca Dumnezeu tocmai să-i fi vorbit prin intermediul bunicii? Nu simte nevoia să mai discute pe aceeaşi temă, nici cu Ammachi Mare, nici cu tatăl ei. Se va ruga, dar în primul rând va încerca să păstreze această senzaţie de pace. Indiferent dacă Dumnezeu i-a vorbit sau urmează s-o facă, ea este împăcată.

Fondul pentru Spital strâns după Convenţia de la Maramon întrupează speranţele miilor de oameni care au asistat la memorabila predică rostită de Rory McGillicutty (şi de Maestrul Propăşire). Adunarea, pe care oamenii o numesc acum Revelaţia Spitalului, e urmată de un miracol şi mai mare: o donaţie generoasă constând în 150 de acri de teren în Parambil, în inima vechiului Travancore. Acum sunt greu de găsit motive pentru a construi spitalul oriunde altundeva.

La mai mult de un an distanţă, când vine vremea să plece la Colegiul Alwaye, Mariamma e sigură: se va pregăti pentru facultatea de medicină. Împărtăşeşte familiei această hotărâre, iar bucuria bunicii ei este nespusă. Şi tatăl ei e în culmea încântării.

— Asta şi-a dorit mama pentru mine, îi spune el, însă nu eram făcut pentru medicină. Dar asta e menirea ta.

Ammachi Mare o ia deoparte şi îi dăruieşte un lănţişor de aur cu o cruciuliţă.

— Cu ani în urmă, când a murit JoJo, mi-a frânt inima. În durerea mea, m-am rugat lui Dumnezeu. „Te rog să vindeci tulburarea asta", i-am cerut, „sau să ne trimiţi pe cineva care poate s-o facă." *Molay*, o să-ţi spun ceva ce nu ţi-am spus până acum, un lucru pe care l-am lăsat deoparte de fiecare dată când îmi cereai să-ţi spun povestea zilei în care te-ai născut şi a aprinderii acelui *velakku*. Adevărul e că m-am rugat ca Dumnezeu să te îndrume spre medicină. Dar n-am

vrut să te simți împovărată de aşteptările mele. Mă bucur că ți-a fost dezvăluită calea. Ştii că mă rog şi că mă voi ruga pentru tine în fiecare seară. Sunt prea bătrână ca să te însoțesc şi, în plus, nu pot s-o părăsesc pe Bebe Mol, dar Ammachi Mare a ta îți va fi alături la fiecare pas pe care-l vei face. Însă chiar şi atunci când nu voi mai fi, tu tot îmi vei purta numele. Să nu uiți niciodată: *Voi fi cu tine mereu.*

CAPITOLUL 62. DISEARĂ

1967, Parambil

Nu la mult timp după plecarea Mariammei, Bebe Mol se trezeşte dintr-un somn fără vise şi se ridică drept în capul oaselor, încleştându-şi mâinile grăsune pe barele de la fereastră. Văzând expresia îngrozită de pe faţa ei, respiraţia hârâită şi sudoarea ce-i curge pe obraji, Ammachi Mare dă alarma, sigură că fetiţa ei e pe moarte. Philipose şi Anna *Chedethi* vin în fugă. Venele de pe fruntea şi de la gâtul lui Bebe Mol sunt umflate ca nişte frânghii şi o spumă îi apare la gură când încearcă să tuşească. Dar cel mai şocant pentru mamă e să vadă frica întipărită pe chipul copilului ei neînfricat. Treptat, pe măsură ce trage în piept aerul curat al nopţii, Bebe Mol îşi revine. Adoarme pe un scaun lângă fereastră, sprijinită de perne.

Dimineaţa îi prinde la o clinică guvernamentală aflată la distanţă de o oră şi jumătate, unde au ajuns cu o maşină închiriată. Dacă noul spital ar fi fost deja gata! Doctoriţa îi face o injecţie ca să elimine lichidul din picioarele umflate şi îi prescrie digitalină şi un diuretic zilnic. E de părere că statura scundă şi coloana vertebrală curbată i-au împiedicat dezvoltarea normală a plămânilor, ceea ce, cu timpul, i-a solicitat inima, astfel că fluidul se acumulează.

După vizita la medic, Bebe Mol urinează de multe ori, iar în noaptea aceea doarme liniştită. Doar Ammachi Mare rămâne trează, veghind respiraţia puiului ei. Toţi cei din casă dorm, aşa că vorbeşte cu cel care stă de veghe alături de ea.

— N-am suferit de foame niciodată, Doamne, n-am dus lipsă de nimic. Nu am crezut că tot binele mi se cuvine. Dar întotdeauna e ceva, Doamne, nu-i aşa? În fiecare an avem un nou motiv de îngrijorare. Nu mă plâng! Doar că mi-am închipuit că va veni o vreme în care *nu* voi mai avea nimic pentru care să-mi fac griji. Râde şi continuă: Da, ştiu că a fost

o prostie să mă aştept la aşa ceva. Fiindcă asta-i *viaţa*, nu? Aşa cum ai vrut tu să fie. Dacă n-ar mai exista probleme, cred că aş fi în rai, nu la Parambil. Şi, ei bine, prefer Parambilul. Faptul că o să avem un spital aici ţie ţi se datorează – să nu crezi că nu sunt recunoscătoare. Şi totuşi, Doamne, din când în când mi-ar prinde bine puţină linişte. Puţin rai pe pământ, asta-i tot ce vreau să spun.

Bebe Mol îşi revine, dar cum Mariamma e plecată, lucrurile la Parambil par din nou oarecum dezechilibrate, ca atunci când s-a dus Philipose la Madras. De parcă soarele răsare din cealaltă parte a casei, iar pârâul curge la deal. Mementourile ei sunt pretutindeni: portretul imposibil de fin brodat al eroului ei, Gregor Mendel; desenele cu corpul omenesc pe care le-a copiat din cartea de anatomie a mamei ei. Lui Philipose îi e dor chiar şi de inconfundabilele vibraţii pe care le simţea în fiecare dimineaţă când Mariamma se furişa în zori pe sub fereastra lui ca să se ducă să se scalde în canal, deşi întotdeauna stătea cu griji din cauza asta. Ea îşi închipuia că el nu ştie. Ammachi Mare îşi vede fiul citind dintr-un roman cu glas tare, dar în surdină, seară de seară, cu toate că nu mai e nimeni acolo căruia să-i citească.

Podi îşi ia părinţii prin surprindere acceptând să se mărite, de parcă odată cu plecarea Mariammei ar fi gata şi ea să părăsească Parambilul. Joseph, mirele ei, face parte din aceeaşi castă şi munceşte la un depozit. Joppan a fost primul care l-a întâlnit, şi i-au plăcut încrederea în sine şi ambiţia băiatului, care-i aminteau, poate, de propria-i tinereţe. Joseph e hotărât să ajungă în Golf şi a obţinut printr-un intermediar un preţios certificat de Non-Obiecţie. Salariul său pe primul an va acoperi costurile. Căsătoria e încheiată înainte ca scrisoarea lui Philipose către Mariamma să ajungă la Colegiul Alwaye. Răspunsul ei enervat, în care întreba de ce n-a fost şi ea invitată, îi aminteşte de propriile lui sentimente atunci când s-a însurat Joppan.

Acum, când stă la marginea canalului, Ammachi Mare poate vedea în viitor. Pe malul celălalt, în locul copacilor şi al tufă-

rişului, zăreşte magazii temporare care adăpostesc grămezi mari de cărămizi, bambus şi nisip. Canalul este lărgit, ca să permită trecerea unor şlepuri mai mari. Damo este depăşit. Ce va înţelege el din toată această activitate? Îşi doreşte ca el să vină acum din simplul motiv că-i e dor de el; are atâtea lucruri să-i spună!

Într-o seară de joi de la sfârşitul lui februarie, vremea e cum nu se poate mai bună şi un vânt uşor flutură rufele întinse pe sârmă. Ammachi Mare stă împreună cu Bebe Mol pe banca ei şi privesc amândouă priveliştea neschimbată a curţii.

— Să-ţi bei apa *jeera* caldă, să-ţi iei medicamentele, şi o să dormi bine diseară.

— Da, Ammachi. O să sforăi?

— Ca un bivol de apă! răspunde ea, iar Bebe Mol râde în hohote. Dar îmi place să te aud sforăind, *molay*. Asta îmi arată că fetiţa mea doarme adânc şi că totul e bine în lume.

— Totul e bine în lume, Ammachi.

— Da, scumpa mea. Nu te îngrijorează nimic, nu-i aşa?

— Nimic, Ammachi.

Şi ce altceva e îngrijorarea, dacă nu teamă pentru ce va aduce viitorul? Bebe Mol trăieşte pe deplin în prezent şi astfel e cruţată de griji. Spre deosebire de fiica ei, Ammachi Mare, care are acum şaptezeci şi nouă de ani, se retrage tot mai des în trecut, retrăind anii pe care i-a petrecut în această casă. Viaţa ei de dinainte de Parambil, scurta ei copilărie, e ca un vis care se destramă în lumina zorilor; se străduieşte să-i mai păstreze marginile, pe când mijlocul dispare.

Aceste momente din amurg, înainte să se retragă la culcare, sunt preferatele ei. Bebe Mol se aşază într-o parte, iar ea îi dezleagă panglicile şi îi piaptănă părul rărit. Fiica ei îşi leagănă un picior. Tălpile ei adorabile, ca de păpuşă când era mică, sunt umflate acum din cauza lichidului reţinut, cu oasele gleznelor abia vizibile, cu pielea întinsă şi lucioasă.

— Îmi plac nunţile! anunţă Bebe Mol.

Mama ei caută o legătură cu întâmplările zilei, dar nu găseşte.

— Şi mie, Bebe Mol. Într-o zi, se va mărita şi Mariamma noastră.

— De ce nu se mărită acum?

— Ştii bine de ce! E la colegiu. La premedicală.

— *Pre*-medicală, repetă Bebe Mol, încântată de sonoritatea cuvântului.

— Iar pe urmă va învăţa ca să devină doctoriţă. Ca aceea care te-a ajutat pe tine. Şi *după* asta se va căsători.

— O să facem o nuntă mare. Eu o să dansez!

— Trebuie! Dar stai puţin... Ne trebuie un mire bun, nu-i aşa? Nu vreun prostănac care se scobeşte-n nas. Nu un butuc care nu se mişcă din loc şi cere: „Adu-mi asta, dă-mi aia!"

— Nu un butuc! întăreşte Bebe Mol şi râde atât de tare, încât dă într-un acces de tuse. Dar ce fel de soţ vrem noi, Ammachi?

— Nu ştiu. Tu ce crezi?

— Păi, trebuie să fie cel puţin la fel de înalt ca mine. Şi la fel de frumos ca puişorul nostru drag. (Se referă la Philipose.) Şi trebuie să aibă un mers *bun*.

Se ridică cu greu de pe bancă, hotărâtă să facă o demonstraţie. Mersul pe care îl exemplifică aminteşte atât de pregnant de paşii mari ai tatălui ei, cu labele picioarelor uşor întoarse în afară, încât Ammachi Mare sughiţă de surprindere.

— Aah! Deci un ins brav şi neînfricat?

Bebe Mol încuviinţează, dar îşi continuă mersul, fiindcă mai are şi altele de arătat.

— Ah, înţeleg, spune Ammachi Mare. Un ins încrezător, dar nu prea încrezător, nu-i aşa? Trebuie să fie modest, da?

— Şi bun la suflet, adaugă Bebe Mol. Şi trebuie să-i placă panglicile. Şi *beedi*!

— *Chaa!* Dacă nu-i plac panglicile, ducă-se! Dar *beedi*... ştiu şi eu...?

— Ammachi, *beedi* doar ca să se uite la ele. Fără cutiuţă, fără perle negre!

Poate că au avut public de ceva vreme: Philipose îşi iţeşte capul pe uşa camerei lui, cu ochelarii pe vârful nasului şi cu o carte în mână, iar Anna *Chedethi* iese din bucătărie cu palma la gură ca să-şi înăbuşe râsul, privind mersul ca la paradă al lui Bebe Mol – o imagine prea rară în ultimul timp.

— Hei, hei! La ce vă uitaţi? îi mustră Ammachi Mare, scuturând un deget în glumă spre ei. Nu poate şi Bebe Mol să aibă un pic de intimitate? A scris cumva în *Manorama* că dăm banane gratis tuturor maimuţelor?

— Fără banane gratis pentru maimuţe! declamă Bebe Mol, încântată.

Glasul ei e atât de plin de bucurie, încât „puişorul ei drag", acum încărunţit şi mult mai înalt decât ea, intră şi el în ritm, mărşăluind şi intonând acelaşi refren:

— Fără banane gratis pentru maimuţe! Fără banane gratis pentru maimuţe!

Ammachi Mare îşi simte inima plină de fericire: iat-o pe Bebe Mol a ei de odinioară, Bebe Mol cu dansul musonului, fiica ei mult iubită, pentru totdeauna un copil de cinci ani. „Ce dar, Doamne! Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc!"

La ora de culcare, îi ia ceva timp s-o aşeze pe Bebe Mol pe muntele ei de perne. Pantomima a lăsat-o fără suflu. Mama ei îi masează gleznele, fricţionându-le în speranţa că până dimineaţă umflătura va ceda.

Afară, broaştele îşi vestesc prezenţa, iar Caesar urlă la lună. În bucătărie, Anna *Chedethi* aprinde lampa şi o molie vine să dănţuiască în jurul ei. Din camera lui Philipose se aude radioul: vorbeşte o femeie, dar e întreruptă când el caută alt post. Aceste voci necunoscute vorbind pe înserat erau cândva sunete cu totul străine de Parambil. Acum însă, dacă nu le aude, lui Ammachi Mare i se pare că ceva nu e cum trebuie. Lumea se schimbă rapid, şi totuşi casa pare la fel ca Bebe Mol: atemporală.

Se întinde pe rogojină lângă fiica ei, iar degetele puhave ale lui Bebe Mol se strâng pe braţul ei ca pe o amuletă – un ritual

încă de când era mititică. Ammachi Mare îngână un imn creştin şi aude un ecou melodios: e Anna *Chedethi*, care mătură prin bucătărie. Răsuflarea lui Bebe Mol se linişteşte.

Apoi Ammachi Mare îi adresează fiicei ei *întrebarea* – aceeaşi pe care i-o pune în fiecare seară de mai bine de zece ani, o întrebare al cărei răspuns se bazează pe darul profeţiei manifestat de Bebe Mol. Întreabă parţial în glumă, şi întotdeauna în şoaptă:

— Bebe Mol? Asta e noaptea mea?

În toţi aceşti ani, răspunsul a fost acelaşi:

— Nu, Ammachi. Nu se poate. Altfel, cine o să mai aibă grijă de Bebe Mol?

N-a existat nici măcar o noapte în care fata să nu-i dea acest răspuns.

Dar în seara asta, Bebe Mol tace. Ochii îi sunt închişi şi un zâmbet îi joacă în colţurile gurii.

La început, Ammachi Mare crede că fiica ei n-a auzit.

— Bebe Mol?

Fata îi strânge uşor braţul, continuând să zâmbească. Deci a auzit-o. Dar nu răspunde. Ammachi Mare aşteaptă îndelung, timp în care răsuflarea lui Bebe Mol se linişteşte, iar degetele care îi strâng braţul se relaxează. Ammachi Mare îşi sărută fiica pe frunte.

*

„Oare ce mi-am închipuit? Că o să trăiesc veşnic?”

Simte un oarecare regret, ca atunci când avea doisprezece ani şi se pregătea să plece spre a se căsători cu un văduv pe care nu-l văzuse niciodată, părăsindu-şi casa şi mama iubită. Aceea fusese a doua cea mai tristă zi din viaţa ei. Acum însă, regretele sunt amestecate cu o anume incitare.

Cu mişcări line, îşi extrage braţul dintre degetele fetei. Nu, nu e tristă pentru ea însăşi, şi nici nu se teme. Îşi face doar griji pentru Bebe Mol. Dar ştie că se poate baza pe Philipose şi pe Anna *Chedethi*, şi chiar pe Mariamma, că vor avea grijă de copila ei dragă. E arogant să creadă că numai ea o poate

îngriji. Şi totuşi, poate cineva cu adevărat să țină locul unei mame? „Eu nu mai pot face nimic, Doamne, aşa-i? Dacă mi-a venit sorocul, atunci aşa să fie! Acum e clipa în care pot înceta să-mi mai fac griji, da? Aşa să fie, deci!”

Şi dacă aşa stau lucrurile, mai sunt două chipuri pe care trebuie să le vadă încă o dată. Se ridică în picioare.

În bucătărie, Anna *Cedethi* însămânțează laptele rămas cu un strop din iaurtul de peste zi, îl acoperă cu un şervet şi-l aşază într-un loc răcoros. Ammachi Mare se uită la pereții înnegriți. Cu mult timp în urmă, încăperea asta a încetat să mai fie doar o bucătărie, devenind un spațiu sacru, un tovarăş credincios care a ocrotit-o în îmbrățişarea lui caldă şi aromată. Îi mulțumeşte în tăcere.

Anna a pregătit apa *jeera*. Ammachi Mare adaugă câte o linguriță de miere în cănile cu lichid fierbinte – o tratație pentru ea şi fiul ei. Stând în bucătărie pentru ultima dată, simte un val de dragoste pentru Anna *Chedethi*, îngerul care a venit atunci când a avut mai multă nevoie şi care i-a ținut tovărăşie atâta amar de ani. Când o vede zăbovind cu ceştile în mână şi privind-o cu afecțiune, un zâmbet apare pe fața Annei *Chedethi* aidoma razelor de soare printre norii deşi.

— Ce e? o întreabă.

— Nimic, draga mea. Mă uitam la tine, atâta tot. Erai pierdută în gânduri.

— *Aah, aah*... Aşa eram?

Anna *Chedethi* râde timidă – un sunet melodios şi vesel. Numai Ammachi Mare îi aude nuanțele triste. Decizia lui Hannah de a se retrage la o mănăstire a atenuat lumina bucuriei întipărită permanent pe fața Annei *Chedethi*; totodată însă, i-a întărit iubirea şi devotamentul pe care le simte pentru familia din care a devenit şi ea parte acum.

— În ultima vreme tu şi râsul n-ați mai fost prieteni buni.

— E vremea rugăciunii? întreabă Anna *Chedethi* stingherită. Pe mine mă aşteptai?

— Ne-am rugat deja, aiurito! Nu-ți aduci aminte? Ai cântat atât de frumos!

— Oh, Doamne! Aşa-i, ne-am rugat! exclamă Anna *Chedethi*, râzând de propria-i uitucealã.

— M-am rugat pentru tine, aşa cum fac în fiecare searã. Şi pentru Hannah. Somn uşor, draga mea! Domnul sã te binecuvânteze!

Nu se simte suficient de stăpână pe sine ca să se întoarcă şi să aştepte răspunsul Annei *Chedethi*.

Se opreşte în dreptul uşii care dă spre *ara*. Aruncă o privire în vechiul dormitor în care a născut ea, în care şi-a petrecut mama ei ultimele zile din viață şi în care a venit Mariamma pe lume; de ani buni, acolo doarme Anna *Chedethi*. Privirea i se îndreaptă cu dragoste spre înaltul *velakku* pe care l-a aprins după ce s-a născut Mariamma, acum aşezat din nou în colțul lui. Pivnița de sub cameră este tăcută de mulți ani; spiritul de acolo şi-a găsit pacea.

Se aşază pentru o clipă pe banca dragă a lui Bebe Mol, ținând încă în mână cele două căni, şi se uită spre grinzile tavanului, apoi afară, în *muttam*, privind totul pentru o ultimă dată, cu ochii înlăcrimați. Apoi se ridică şi se duce la Philipose. Radioul este închis, iar el scrie de zor la micul lui birou. Înalță privirea către ea şi zâmbeşte, lăsând pixul din mână. Ea se aşază pe pat şi, când el i se alătură, îi dă o cană. Nu are încredere în propriul glas, ca să-i vorbească, aşa că se mulțumeşte să se uite la el. Îşi iubeşte fiul nespus, l-a iubit chiar şi în perioadele în care era de neiubit, dependent de opiu. A iubit-o şi pe Elsie, ca pe o fiică. Cât de mult au suferit cei doi! Oftează. „Dacă n-am spus până acum ce era de spus, înseamnă că nu merită spus.” Râde, amintindu-şi de soțul ei şi de tăcerile lui. „Încep să semăn tot mai mult cu tine, bătrâne. Las spațiile dintre cuvinte să vorbească pentru mine. Ne vom revedea curând.”

— Ce e, Ammachi? întreabă Philipose, luându-i mâna liberă şi strângând-o uşor.

— Nimic, *monay*, răspunde ea şi bea din cană.

Dar nu este adevărat. Se gândeşte la Elsie, la desenul pe care l-a lăsat ea în urmă: un copil nou-născut şi o bătrână – ea însăşi. Înecul accidental e ceva cumplit, dar sinuciderea este un păcat de moarte. Prin acel desen, Elsie i-a încredinţat-o pe Mariamma în grijă. Nu i l-a arătat niciodată lui Philipose. Niciodată nu i-a împărtăşit îndoielile ei. Va găsi desenul printre lucrurile ei şi va face cu el ce va crede de cuviinţă.

Spre deosebire de Bebe Mol, care vede lucrurile în viitor, ea uneori le percepe doar privind înapoi... dar în cea mai mare parte, trecutul nu este de încredere. Se gândeşte la ziua în care pe Elsie au apucat-o durerile facerii, mult mai devreme decât ar fi fost de aşteptat, când *două* vieţi au atârnat de un fir de aţă. În ziua aceea, în nesfârşita lui milostenie, Dumnezeu i-a dăruit cele două lucruri pentru care se rugase: viaţa lui Elsie şi viaţa Mariammei. Ar fi putut la fel de bine să aibă două înmormântări în acea zi. Iar pe urmă s-a înecat Elsie.

— Iartă-mă, murmură.

— Pentru ce?

— Pentru tot. Uneori ne rănim unii pe ceilalţi fără să fi vrut.

Philipose o priveşte cu îngrijorare, aşteptând o explicaţie. Când aceasta nu vine, îi spune:

— Ammachi, te-am făcut să suferi mult. Şi m-ai iertat cu mult timp în urmă. Eu de ce n-aş face-o? Aşa că, indiferent despre ce e vorba, te iert.

Ea se ridică, îi mângâie obrazul şi îl sărută pe frunte, lăsându-şi buzele să zăbovească îndelung pe pielea lui. Din pragul uşii se întoarce, zâmbeşte privindu-l cu dragoste şi apoi se duce spre baie.

E mulţumită de luxul unei băi în casă, dar dacă nu s-ar fi întunecat afară, s-ar duce încă o dată la locul ei de îmbăiat şi de înotat de la râu, ca să-şi ia adio. Îi vor lipsi acele ritualuri aşa cum îi vor lipsi musonul şi felul în care el îi hrăneşte

trupul şi sufletul, la fel cum hrăneşte pământul. Se dezbracă şi îşi toarnă apă pe cap, trăgând aer în piept şi savurând senzaţia apei pe piele. „O apă de mare, mare preţ, Doamne, apă din puţul nostru; apă care e legământul nostru cu Tine, cu acest pământ, cu viaţa pe care Tu ne-ai dăruit-o. Ne naştem şi suntem botezaţi în această apă, creştem plini de mândrie, păcătuim, ne frângem, suferim, dar apa ne spală de păcate, datorită ei suntem iertaţi şi ne naştem iarăşi, zi după zi, până la sfârşitul vieţii noastre."

Rogojina îi primeşte trupul cu blândeţe, îi alină durerea de spate când se întinde pe ea. Şi-o imaginează pe Mariamma, tiza ei, departe, la Alwaye, învăţând la lumina unei lămpi, cu cărţile întinse în faţa ei. Îi trimite o rugăciune şi o binecuvântare. Poate că o altă mamă de familie, ştiind din vreme despre iminenta sa plecare din această lume, şi-ar chema rudele de aproape şi de departe. Dar pentru ce? Toată viaţa i-am îndemnat: „Continuaţi! Păstraţi-vă credinţa!" O sărută pe Bebe Mol, care doarme, copilul ei mereu copil, sperând că nu va suferi prea mult în absenţa ei. Buzele îi zăbovesc pe fiică aşa cum au zăbovit pe fiu. În somn, Bebe Mol îşi înfăşoară automat degetele pe braţul mamei sale.

Rosteşte o rugăciune pentru toţi ai ei. Pentru copii şi nepoată. Pentru Anna *Chedethi* şi Hannah. Îl roagă pe Dumnezeu să-i binecuvânteze pe Joppan, pe Ammini şi pe Podi. Se gândeşte la Shamuel şi la piatra de povară. „A venit rândul meu, prieten drag. Acum pot şi eu să-mi las povara jos." Se roagă pentru Lenin, copil incorigibil şi viitor preot. Îşi aduce aminte de Odat *Kochamma* şi zâmbeşte – poate că se vor mai ruga încă o dată împreună seara. Se roagă apoi pentru Damo, care preferă tot mai mult potecile din pădure şi compania altor elefanţi. I-ar fi plăcut să-l mai vadă, să-şi lipească palma de pielea lui ridată. Pe soţul ei îl lasă la urmă. Sunt despărţiţi deja de mai mult de patruzeci de ani, deşi, la fel ca Shamuel, şi el este aici, în fiecare particulă din Parambil. Când vor fi din nou împreună, îi va povesti despre fiecare lucru

pe care l-a ratat, chiar dacă îi va lua mai mult decât toți anii pe care i-a trăit. Va avea la dispoziție o eternitate pentru asta.

A doua zi, când răsare soarele, focurile s-au stins în vetre. Găinile scurmă pe afară. Caesar dă fuga la uşa din spate a bucătăriei şi aşteaptă.

Philipose, după ce lasă pixul din mână ca să vadă de ce e atât de linişte în casă, este cel care le găseşte pe Ammachi Mare şi Bebe Mol îmbrățişate, nemişcate, cu expresii liniştite pe fețe.

Nu strigă pe nimeni, ci se aşază cu picioarele încrucişate lângă ele, neclintit, veghind în tăcere. Printre lacrimi, rememorează viața mamei lui, aşa cum i-a spus-o ea şi cum i-au spus-o alții, dar şi ce a văzut singur de-a lungul anilor ei pe pământ: bunătatea ei, forța ei în ciuda faptului că era o mână de om, răbdarea şi toleranța ei, dar mai cu seamă bunătatea. Îşi aminteşte despre ce au vorbit cu o seară înainte. „Ce ar putea fi de iertat? N-ai fi putut face în viață nimic care să nu fie în interesul meu.” Se gândeşte la sora lui iubitoare, la viața îngustă, restrânsă pe care a dus-o şi care ei nu i s-a părut niciodată aşa, la cât de mult le-a îmbogățit ea viețile. El a fost „copilul ei drag”, care pentru ea n-a crescut niciodată, aşa cum nici ea însăşi n-a crescut. Poate că cei din afara familiei aveau regrete pentru viața ei, însă dacă ar fi înțeles cât de fericită era, cât de mult trăia clipa prezentă, fiecare secundă, ar fi invidiat-o. Va trece timp, ştie bine asta, până ce va începe să conştientizeze masivul hău care s-a creat în viața lui şi în viețile tuturor celor care le-au cunoscut pe mama familiei de la Parambil şi pe Bebe Mol. Deocamdată însă, hăul e prea mare pentru a putea fi înțeles, iar Philipose îşi pleacă fruntea.

PARTEA A OPTA

CAPITOLUL 63. CEI ÎN TRUP ŞI CEI FĂRĂ TRUP

1968, Madras

În prima ei zi de şcoală, Mariamma şi colegii ei de grupă se duc la Fortul Roşu, clădirea dispusă separat de restul facultății de medicină, ca o rudă înfricoşătoare ascunsă în podul casei – dar în acest caz, dincolo de terenul de crichet. Vițe groase, cenuşii formează exoscheletul care ține laolaltă cărămizile roşii ce stau să cadă. Turnulețele ca nişte minarete şi garguiele de pe frize îi amintesc de *Notre-Dame de Paris*.

Madrasul s-a schimbat din vremea puținelor zile de colegiu ale tatălui ei, când britanicii erau pretutindeni, când căştile lor țuguiate mişunau pe străzi şi în majoritatea maşinilor circulau albi. Acum, doar fantomele lor mai există în clădirile impozante, precum Gara Centrală şi clădirea Senatului Universității. Şi Fortul Roşu. Tatăl ei spunea că aceste construcții i se păruseră intimidante; nu-i plăcuseră fiindcă pentru a fi ele construite fuseseră distruse războaiele de țesut manual ale sătenilor, astfel ca bumbacul indian să fie trimis la țesătoriile din Anglia şi pânza obținută să le fie vândută înapoi indienilor. Şi mai spunea că fiecare kilometru de cale ferată pe care o construiseră britanicii nu avusese decât un singur scop: să ducă prada spre porturi. Dar Mariamma nu are resentimente. Totul acum aparține indienilor – ei înseşi –, oricum ar fi fost la început. Singurele fețe albe din jur aparțin turiştilor cu rucsacuri în spinare, care au nevoie disperată de o baie.

Aruncă o ultimă privire afară, ca Jean Valjean luându-şi adio de la libertate, şi apoi intră împreună cu ceilalți pe sub arcada pe care e înscris *MORTUI VIVOS DOCENT*. În Fortul Roşu e nefiresc de frig. Lămpile cu strălucire gălbuie care atârnă din tavanul înalt conferă sălii o luminozitate slabă, ca de temniță. Cele două vitrine de la intrare sunt precum două santinele,

una adăpostind un schelet uman, iar cealaltă fiind goală, de parcă ocupantul ei a plecat la plimbare.

Doi îngrijitori nebărbieriți, desculți şi înveşmântați în kaki îi urmăresc intrând. Unul e înalt şi cadaveric, cu gura ca o fantă, cu privirea nefocalizată, ca un muncitor la abator în vreme ce animalele vin la tăiere. Celălalt e scund, cu buzele roşii de la nuca de betel, şi emană lascivitate. Dintre cei o sută doi studenți, o treime sunt fete; cel de-al doilea îngrijitor nu are ochi decât pentru ele. Mariamma se simte murdărită când uitătura lui se opreşte asupra feței ei şi coboară apoi spre sâni. Colegii din anii mai mari i-au avertizat că, în structura de castă a şcolii, aceştia doi, care par scursura scursurilor, au un cuvânt greu de spus în fața profesorilor şi pot decide soarta unui student.

„Fii aproape de mine, Ammachi", îşi spune Mariamma în gând. În noaptea în care a murit Ammachi Mare, ea era la colegiul Alwaye, studiindu-şi notițele la botanică. Avusese atunci ciudata senzație că bunica e în cameră cu ea, că, dacă ar întoarce capul, ar vedea-o stând în pragul uşii, zâmbindu-i. Când s-a trezit a doua zi dimineață, senzația era încă acolo şi a persistat până când a venit tatăl ei, cu o maşină închiriată, ca s-o ia acasă. Durerea stârnită de moartea lui Bebe Mol şi Ammachi Mare e încă vie, şi se îndoieşte că va slăbi vreodată. Dar senzația că bunica e mereu lângă ea, în trupul ei parcă, n-a părăsit-o, şi asta e consolarea ei. Ammachi Mare a aprins *velakku* în noaptea în care s-a născut ea, cu speranța că tiza ei va lămuri misterul morților lui JoJo, Ninan şi Appachen Mare şi al dificultăților prin care trec cei ca tatăl ei şi Lenin, afectați de Tulburare, şi că va găsi chiar un remediu. Călătoria ei începe acum şi aici, însă nu porneşte singură în ea.

Mirosul pătrunzător de formol, cu iz de abator, îi izbeşte înainte chiar de a intra în sala de disecții. Încăperea cavernoasă e surprinzător de bine iluminată, grație ferestrelor cu geamuri sablate, înalte cât peretele, şi lucarnelor de deasupra şirurilor dese din marmură. Pe mese, pânze

cauciucate roşii, pătate, acoperă forme nemişcate care au fost cândva vii. Mariamma îşi coboară privirea spre podea. O ustură nările de la mirosul de formol şi ochii i se umezesc.

— CINE E DASCĂLUL VOSTRU?

Încremenesc toţi, ca o turmă în derută, panicaţi de acest urlet. Cineva o calcă pe picior.

Glasul bubuie din nou, repetând întrebarea. Răsună de pe două buze groase aşezate sub un nas cu nările fremătânde. Ochi roşii, injectaţi, privesc de pe faţa ca o fortăreaţă, de sub lespezile proeminente care formează fruntea; obrajii seamănă cu două bucăţi de beton uzat de vreme. Această replică în carne şi oase a garguielor de pe exteriorul Fortului Roşu este profesorul P.K. Krishnamurthy, sau „Garguimurthy", aşa cum l-au poreclit studenţii din anii mari. Părul nu-i e pieptănat nici cu cărare, nici pe spate, ci stă zburlit şi ţepos ca al unui mistreţ. Dar halatul lung e de un alb strălucitor, din cel mai fin bumbac apretat, care face ca, prin comparaţie, halatele lor scurte din in aspru să pară cenuşii.

Degetele lui Garguimurthy se încleştează pe braţul unui tânăr ghinionist, cu faţă de copil şi cu un măr al lui Adam atât de proeminent, încât pare să fi înghiţit o nucă-de-cocos. Părul des şi ondulat îi cade în ochi şi băiatul scutură din cap într-un gest reflex care îi dă un aer insolent.

— Numele! tună Garguimurthy.

— Chinnaswamy Arcot Gajapathy, domnule, răspunde încrezător studentul.

Mariamma e impresionată: în locul lui, ea ori s-ar fi bâlbâit, ori ar fi amuţit.

— Chinn-*ah*! exclamă garguiul amuzat, arătându-şi dinţii mari şi îngălbeniţi. Arcot Gajapathy-*ah*?

Apoi rânjeşte către ceilalţi, sfidându-i parcă să considere numele la fel de amuzant pe cât i se pare lui. Şi, ca nişte Iuda, ei îi fac pe plac.

— Deci, eu ştiu cine eşti tu. Dar, Chinnah, întreb încă o dată: *Ciiine... eee... dascălul... vostru*?

— Domnule... dumneavoastră sunteți dascălul nostru? Profesorul...

— GREŞIT! Degetele i se strâng mai tare pe brațul tânărului, ca un piton care îşi reglează priza. Chinnah, continuă el, dar priveşte către întreaga turmă. Ați observat cumva, din întâmplare, cuvintele gravate deasupra uşii când ați intrat aici?

— Da, domnule... am observat ceva.

— Ceva, *aah*? se răsteşte Garguimurthy prefăcându-se enervat.

— Era într-o altă limbă, domnule. Aşa că le-am ignorat..., bâiguie Chinnah, dar imediat încearcă să-şi corecteze greşeala: Cred că scria *Macku*... sau aşa ceva.

Icnesc cu toții. *Macku* înseamnă zevzec. Prostănac.

— *Macku?!*

Sprâncenele profesorului se apropie una de alta ca nişte nori de furtună. Gâtul gros se trage spre spate. Ochii îl sfredelesc pe tânărul student.

— *Macku* eşti tu! Iar acea „altă limbă" e latina, *macku*! Garguimurthy îşi recapătă stăpânirea de sine. Îşi umflă pieptul şi strigă: Scrie *MORTUI VIVOS DOCENT*! Iar asta înseamnă „Cei morți îi învață pe cei vii"!

Îl trage pe Chinnah spre cea mai apropiată masă şi smulge pânza cauciucată, dând la iveală priveliştea de care s-au temut toți. Iată... Un trunchi doborât, un obiect pietrificat de forma unei femei, dar cu fața plată ca o clătită, greu de recunoscut ca fiind omenească. Anita, colega de cameră a Mariammei, scânceşte şi se reazemă de ea. Mariamma se roagă în sinea ei să nu leşine. Cu o seară înainte, Anita a întrebat-o dacă n-ar putea să-şi alipească paturile şi, fără să mai aştepte un răspuns, s-a culcuşit lângă ea, aşa cum se culcuşea Mariamma lângă Hannah, lângă Ammachi Mare sau lângă Anna *Chedethi*. Au dormit duse amândouă.

Garguimurthy pune mâna lui Chinnah în cea a cadavrului, ca un preot unind mirele cu mireasa.

— Uite, *macku*, ea e dascălul tău! declară, şi un zâmbet îi apare pe faţă. Chinnah, dă mâna cu profesoara ta! *Cei morţi îi vor învăţa pe cei vii*. Nu eu sunt profesorul vostru. *Ea* e.

China scutură cu avânt mâna noii lui profesoare, preferând-o de departe lui Garguimurthy.

Mariamma şi cei cinci colegi de disecţie sunt aşezaţi aidoma unor ulii pe taburete în jurul mesei pe care se află cadavrul lor. Fiecare primeşte propria sa „cutie cu oase” – o lădiţă lungă din carton – pe care s-o ia acasă. În cutie se află: un craniu cu oasele lipite între ele, calvaria desprinzându-se precum capacul unui ceainic, iar mandibula fiind prinsă în încheietura ei; vertebre înşirate pe o sârmă ce trece prin arcul neural, formând un şirag; un os temporal; câteva coaste; un hemipelvis cu un femur, o tibie şi o fibulă de pe aceeaşi parte a corpului; un os sacral; o scapulă cu humerusul, radiusul şi ulna aferente; o mână şi o labă a piciorului, prinse cu sârmă; oase individuale de la încheietura mâinii şi de la cea a tălpii, în mici punguţe din pânză.

Garguimurthy îl aşază pe Chinnah în „poziţie anatomică”: în picioare, cu braţele pe lângă corp şi palmele orientate spre înainte, amintind vag de Omul Vitruvian al lui da Vinci.

— Suntem, spune el, fiinţe mobile, flexibile, dar din raţiuni anatomice descriptive, vom presupune că trupul este fix, în poziţia de acum a lui Chinnah, bine? Doar aşa veţi putea descrie orice structură din organism prin intermediul poziţiei ei relative la structurile adiacente.

Îl răsuceşte pe Chinnah cu spatele spre ei şi suprapune o scapulă pe cea a lui, desemnând apoi aspectele median (aproape de mijloc), lateral (îndepărtat de mijloc), superior şi inferior (sau cranial şi caudal), anterior şi posterior (sau ventral şi dorsal). Tot ce se află mai aproape de centru ori lângă punctul de articulare este „proximal” (deci genunchiul e proximal faţă de gleznă), iar tot ce e mai departe de centru e „distal” (glezna fiind distală faţă de genunchi). Pentru a începe, au nevoie să deprindă vocabularul de bază. În Piaţa Moore, cu

o zi în urmă, vechiul prieten al tatălui ei, Janakiram, i-a dăruit o ediție recentă, deşi uzată, din *Anatomia lui Gray*.

— Învaț-o pe de rost, *ma*! a sfătuit-o el. Memorare şi recitare, asta să fie deviza ta!

Când a răsfoit-o, a auzit parcă aceeaşi deviză răsunând în sublinierile meticuloase şi adnotările proprietarului anterior – însemne menite s-o îndrume pe calea pe care pornise. Cartea nu îi era necunoscută. În liceu, odată ce se hotărâse pentru medicină, petrecuse ore întregi cu exemplarul mamei ei din *Anatomia lui Gray*; era o ediție veche, dar ilustrațiile rămăseseră în mare parte aceleaşi. Anatomia nu s-a schimbat de atunci, însă terminologia, da. Numele în latină au dispărut, slavă Domnului! *Arteria iliaca communis* a devenit acum artera iliacă comună. O fascinau ilustrațiile din exemplarul vechi, şi nu doar fiindcă îi fuseseră probabil utile mamei sale. Ea nu are acelaşi talent artistic, dar a constatat că are altceva. După ce se uită atent la o ilustrație, poate să închidă cartea şi să reproducă imaginea cu acurateț (deşi nu într-un stil artistic) din memorie. Ei nu i s-a părut ceva deosebit, dar tatăl ei, uimit, a asigurat-o că e un dar. Dacă aşa stau lucrurile, atunci talentul ei constă în capacitatea de a transpune o imagine bidimensională de pe hârtie într-una tridimensională în mintea ei. Apoi, ca un copil jucându-se cu cuburile, poate reproduce imaginea pornind de la stratul interior spre exterior, până ce conturează întregul. La început a fost ceva amuzant, ca un truc de magie. Acum trebuie să învețe numele tuturor acelor structuri şi să memoreze paginile de text care le însoțesc.

Peste două ore ies din sală, toți cei o sută doi studenți, şi se duc spre o aulă din celălalt capăt al Fortului Roşu. La fel ca la colegiu, fetele se aşază în primele rânduri ale amfiteatrului, iar băieții ocupă locurile de pe rândurile din spate. De pe pereți îi privesc foştii profesori de anatomie, toți albi, cu favoriți şi chelie, cu figuri serioase, toți morți deja, dar imortalizați în aceste portrete.

Doctorul Cowper intră în aulă tăcut, singurul profesor de anatomie indian, numit în post după cucerirea independenței – un parsi proaspăt bărbierit, cu osatură fină şi trăsături plăcute. Când portretul său va fi adăugat la cele existente deja pe pereți, va fi de asemenea primul fără chelie. Cei doi îngrijitori desculți şi asistentul se agită în jurul lui, însă profesorul nu are nevoie şi nici nu aşteaptă linguşelile lor. În timp ce asistentul strigă numele studenților, Cowper stă într-o lateralã, privind fiecare chip cu un interes patern. Când Mariamma se ridică şi răspunde: „Prezent, domnule", profesorul se uită spre ea cu o privire amiabilă, adresată doar ei (sau aşa i se pare Mariammei, deşi mai târziu va afla că toți ceilalți studenți avuseseră impresii similare). I se face dor de tatăl ei.

Tablele suprapuse, acționate de scripeți, din spatele profesorului lucesc ca abanosul. Îngrijitorul scund cu privire lascivă (sau „da Vinci", cum îi spun studenții din ani mai mari) pregăteşte cretă colorată şi cârpe de şters; lentoarea de mai înainte i-a dispărut, la fel ca *paan*-ul pe care-l mesteca. Studenții aşteaptă cu pixurile şi creioanele colorate în mâini, gata să reproducă orice desen făcut de acest profesor legendar de embriologie. Singurele sunete care ajung la urechile Mariammei sunt oftaturile şi gemetele străvechiului fort.

— Doamnelor şi domnilor, începe Cowper făcând câțiva paşi în față şi zâmbind, noi suntem doar *chiriaşi* în trupurile noastre. Venim pe lume cu o inspirație şi o părăsim cu o expirație. De aceea spunem că omul şi-a dat... suflarea!

Umerii i se cutremură în vreme ce face haz de propria-i glumă şi ochii îi scânteiază în dosul ochelarilor cu ramă de sârmă.

— Ştiu ce se întâmplă cu *trupul* după moarte, dar nu şi ce se întâmplă cu *noi*, cu esența noastră. Cu sufletul nostru. Aş fi vrut să ştiu, spune pe un ton melancolic.

Prin mărturisirea propriei neştiințe, acest profesor blând şi zâmbitor şi-a câştigat studenții de partea lui.

— Dar, continuă el, ştiu de unde venim. Din contopirea a două celule, câte una de la fiecare părinte – aşa prindem viaţă. Ne vom petrece următoarele şase luni studiind acest proces ce durează nouă. Am putea zăbovi asupra lui o viaţă întreagă, şi eleganţa embriologiei tot n-ar înceta să ne uimească. „Pacea şi fericirea aparţin celui ce alege acest studiu doar de dragul studiului, fără speranţa vreunei răsplăţi."

În timp ce le vorbeşte, Cowper desenează pe tablă cu *ambele* mâini odată, cu aceeaşi naturaleţe cu care merge pe două picioare. Schiţează rapid fuziunea complexă dintre ovul şi spermatozoid, ducând la formarea unei celule unice care devine apoi un blastocist.

Când ora se apropie de final, profesorul întinde cârpa de şters dreptunghiulară peste desenul de pe tablă. Cu un gest delicat, prinde între degete un pliu din centrul ei, pe axa lungă, conturând cu meticulozitate o cută.

— Aşa se formează tubul neural, precursorul coloanei vertebrale. Iar acest capăt bulbos, explică el umflând cu degetele una dintre extremităţile cutei, este creierul în stadiul său de dezvoltare incipient.

Vine apoi un moment pe care nimeni dintre cei prezenţi nu-l va uita: se apleacă până ce ajunge cu ochii la nivelul tablei, iar degetele lui palide ridică delicat – de parcă ar lucra cu ţesut viu – marginile lungi ale cârpei de praf de-o parte şi de alta, astfel încât acestea să se arcuiască peste cuta centrală, unindu-se la mijloc deasupra ei.

— Iar acesta, spune arătând cu vârful nasului şi privindu-i prin cilindrul gol format, este sistemul digestiv primitiv.

Mariamma a uitat unde se află, a uitat şi cum o cheamă. Ea însăşi este acel embrion. O celulă de la Philipose şi una de la Elsie. Cele două au devenit una, care apoi s-a divizat.

Profesorul Jamsetji Rustomji Cowper lasă din mână cârpa care nu mai e un embrion tridimensional, ci o bucată plată de pânză. Îşi scutură palmele de cretă. Ocoleşte catedra lată,

venind în fața ei. Ridică mâinile ca pentru a se preda şi spune, cu glas încet:

— Ştim atât de puțin! Dar acel puțin pe care îl ştim mă uluieşte. Haeckel spunea la un moment dat că ontogeneza repetă filogeneza. Ceea ce înseamnă că stadiile de dezvoltare a embrionului uman – vezicula ombilicală, branhiile, chiar şi coada – oglindesc etapele evoluției omului, de la amiba unicelulară la peşti, la reptile, la maimuțe, la *Homo erectus*, la neanderthalieni şi... la noi.

Privirea plină de emoție a profesorului are o expresie visătoare. Se reculege însă rapid şi revine în prezent, zâmbind:

— Bine! E suficient pentru prima zi. Se întoarce să plece, dar apoi se opreşte şi adaugă: Oh, bun-venit fiecăruia dintre voi!

CAPITOLUL 64. ARTICULAȚIA GINGLIMO-ARTROIDALĂ

1969, Madras

În fiecare zi, cei şase din grupul lor taie şi disecă trupul „Henriettei” – aşa au botezat-o, în onoarea lui Henry Gray – începând de la membrele superioare. E şocant cât de repede li s-a atenuat reticența inițială; acum, *Manualul Cunningham de anatomie practică* stă proptit pe burta Henriettei în timp ce ei lucrează, câte trei de-o parte şi de alta a mesei. Sunt posesivi, nici nu-şi pot imagina că ar putea lucra pe alt cadavru; ea le este aliată în eforturile lor. Când umărul Henriettei este dezarticulat, Mariamma scrijeleşte numărul echipei lor pe un petic de piele intactă înainte ca brațele să fie aruncate în bazinul cu formol de pe coridor. A doua zi, da Vinci scotoceşte cu mâinile goale în bazin, scoate un braț şi strigă numărul. Mariamma încearcă să-l ducă la masă ținându-l de încheietură cu arătătorul şi degetul mare, dar constată că trebuie să-l susțină şi cu mâna cealaltă; stropi groşi de formol i se scurg între degetele de la picioare, în papuci. Îi e imposibil să mănânce prânzul după o disecție, căci mirosul de formalină îi persistă pe piele. O scrisoare scurtă din partea lui Lenin, sosită în prima săptămână, constituie un dar binevenit.

Dragă doctoriță: Pot să fiu eu primul care-ți spune aşa? Dar tu să nu-mi spui Achen*, fiindcă nu ştiu dacă voi deveni vreodată unul. Apropo, BeeYay* Achen *a venit să ne vorbească la seminar. I-am spus că mă gândesc foarte serios să renunț. După toți anii ăştia, tot ce ştiu este că viața mi-a fost cruțată ca să-l slujesc pe Dumnezeu. Dar dacă Dumnezeu a vrut să-l slujesc într-un alt fel? BeeYay m-a încurajat să-mi termin stagiul la şcoala rurală. Nu i s-a părut imposibil ca Dumnezeu să aibă alte planuri pentru mine, dar a zis că uneori trebuie să „trăim întrebarea”, nu să insistăm pentru răspunsuri.*

Au început să corespondeze când Mariamma a intrat la Colegiul Alwaye, iar el era deja în toiul studiilor la seminar. În scrisori, Lenin trece în mod repetat de la engleză la malayalam şi invers. Mariamma nu se aşteptase ca el să fie un corespondent atât de fidel, dar ceea ce o surprinde şi mai mult e disponibilitatea lui de a-şi exprima emoţiile şi a le explora în amănunt, de parcă n-ar mai avea pe nimeni căruia să i le împărtăşească. Înainte să vină la Madras, a primit de la el o altă scrisoare:

Sunt aici ca un furuncul pe un obraz neted. Dacă vreunul dintre colegii mei are aceleaşi îndoieli ca mine, niciodată n-ar recunoaşte asta. Ba chiar ar pretinde că Judecătorii sau Paralipomena – cele mai anoste cărţi din Biblie – sunt însufleţitoare. Dar avem şi unul sau două giuvaiere a căror credinţă e evidentă în fiece faptă a lor. Îi invidiez. Eu de ce nu pot să simt aşa?

Au nevoie de şase săptămâni ca să finalizeze disecţia membrului superior. După examen, îi scrie lui Lenin pentru a-şi celebra reuşita. „Mă deprim dacă zăbovesc prea mult pe ceea ce a rămas. Torace, abdomen şi pelvis, cap şi gât, membrele posterioare. Încă un an aşa. Dacă aş asemăna Colegiul Alwaye cu încercarea de a bea dintr-un furtun, facultatea de medicină îmi pare că seamănă cu tentativa de a bea dintr-un râu învolburat. Şi sunt atâtea lucruri de învăţat pe de rost!”

*

La un an şi două luni de când a făcut cunoştinţă cu ea, Henrietta arată ca rămăşiţele unei victime mâncate de un tigru. Serile, Mariamma şi Anita fac cu rândul, asumându-şi rolurile de examinator şi examinat, antrenându-se pentru examenul oral care urmează celui scris. Anita îndeasă un os într-o faţă de pernă goală şi spune:

— Atingeţi-l, doamnă!

Mariamma se aşteaptă la un os carpian sau tarsian, pe care trebuie să-l identifice doar pe pipăite.

— Uşor: scapula din stânga.

— Mai încet, isteaţo! Ţi-a mai spus cineva că vorbeşti prea repede? Numeşte caracteristicile osoase.

— Proces coracoid, acromion, spină...

— Scoate-l şi arată-mi punctul de inserţie al muşchiului trapez şi al muşchiului rotund mare...

Nu peste mult timp îi scrie tatălui ei pentru a-i aminti să trimită banii pentru taxa aferentă examenului de final; anul e pe sfârşite.

Mă bucur că Podi îmi transmite veşti prin tine, dar întreab-o de ce nu îmi scrie ea. Spune-i că eu nu-i mai scriu nimic până ce nu primesc ceva de la ea. Te rog s-o asiguri pe Anna Chedethi *că beau lapte praf în fiecare seară. Nu mă mir ce ai auzit despre Lenin. Mi-a scris că mai degrabă începe să disece cadavre, decât să mai stea în clasă cu colegi care îi par nişte cadavre.*

Appa, după mai bine de un an în care am studiat corpul omenesc, examenul pe care trebuie să-l trec va consta în şase întrebări de tip eseu. Dacă îl pic, ajung în grupa B şi repet examenul peste şase luni. Închipuie-ţi, sute de pagini memorate şi atâtea diagrame învăţate, pentru numai şase întrebări care vor suna cam aşa: „Descrieţi şi ilustraţi structura X". X va desemna o articulaţie, un nerv, o arteră, un organ, un os şi un subiect din embriologie. E nedrept! Şase eseuri prin care vor evalua tot ce am învăţat în peste 13 000 de ore de studiu. (Anita a făcut socoteala.)

Apropo, ţi-am povestit despre Garguimurthy şi Cowper. Amândoi au fost mulţumiţi de disecţiile mele şi m-au invitat să particip la examenul cu premii la anatomie. Doar câţiva studenţi au curajul să participe. E susţinut într-o altă zi decât celălalt, şi

comportă un eseu avansat şi apoi o disecţie de finalizat în răstimp de patru ore.

Într-o după-amiază de vacanţă, se trezeşte din siestă şi descoperă că pe biroul ei se află o creatură cu faţa neagră şi perciuni cenuşii, care clipeşte rapid. Probabil că a întins mâna printre gratiile de la fereastră şi a deschis ivărul. Când încearcă s-o alunge, creatura îşi dezgoleşte dinţii şi face un pas spre ea, ameninţătoare. *Kurangu* scotoceşte prin birouri după mâncare şi, dacă nu găseşte nimic, smulge frânghia de rufe înainte să plece, din pură răutate. Problemele cauzate de maimuţe sunt imposibil de gestionat.

Se duce să i se plângă lui Chinnah, şeful de an. El oftează.

— I-am bătut la cap pe decan şi pe superintendent ca să ne ajute. Degeaba! Voiam să aştept până după examene, dar maimuţele ne-au declarat război.

Chinnah a fost ales şef de an în unanimitate, poate datorită stăpânirii de sine pe care o dovedise în prima zi, în faţa lui Garguimurthy. În vreme ce restul clasei învaţă de zor, Chinnah îşi începe campania indo-simiană. Impune regula ca nimeni să nu mai păstreze mâncare în cameră; cei care n-o respectă vor fi făcuţi de ruşine prin menţionarea lor pe tabla din sala de mese. Plăteşte câţiva copii ai străzii înarmaţi cu praştii să aştepte pe balcoanele de la etajele superioare, pregătiţi pentru incursiunile de după-amiază ale maimuţelor. Apoi, prin cine ştie ce mister, două animale rămân captive peste noapte în biroul decanului şi alte două în cel al superintendentului, distrugând încăperile în disperarea lor de a evada. A doua zi, o echipă de muncitori tunde crengile copacilor din jurul căminelor şi repară plasele de la ferestre; în plus, gunoiul începe să fie strâns de două ori pe zi. Pe tabla din sala de mese tronează mesajul „NU VĂ PUNEŢI CU CHINNAH”. Are deci şanse mari să fie reales.

Dar Chinnah îi mărturiseşte Mariammei că nu se simte pregătit pentru examen.

— O să-ți spun adevărul. Am venit la facultatea de medicină doar fiindcă unchiul meu era DEM. (Directorul pentru educația medicală controlează toate admiterile şi numirile din facultatea respectivă.) Unchiul a pus o „vorbă bună”, deşi eu voiam să urmez dreptul. Zevzecii ăia de la drept nu au atât de mult de învățat, îți spun eu.

În săptămânile agitate de dinaintea examenului, Mariamma primeşte un plic cu scrisul de mână al lui Lenin, dar cu ştampila poştei din Sultan Bathery. E în districtul Wayanad, îi explică el, desemnat să facă stagiul cu un *achen* bătrân – un om bun şi credincios, văduv, foarte uituc. A scăpat în sfârşit de ora de culcare impusă la seminar, dar a ajuns într-un oraş care se vâră sub plapumă la patru şi jumătate după-amiaza. Îngrijitorul bisericii, un tribal pe nume Kochu *paniyan*[79], e singurul cu care Lenin are de vorbit. Cei doi se împrietenesc. Lenin mai spune că el încă „trăieşte întrebarea”, aşa cum i-a sugerat BeeYay *Achen. Dar credința mi-a pierit. În timpul Euharistiei, când ridică darurile pentru a semnala prezența Sfântului Duh, lui* Achen *îi dau lacrimile! Bietul de el e copleşit. Eu însă nu simt nimic, Mariamma. Sunt pierdut. Nu ştiu ce se va alege de mine. Aştept un semn.*

*

În zilele premergătoare examenului, toți studenții din cămin sunt parcă în transă, în frenezia învățării. Lasă luminile aprinse când se culcă, deoarece umblă vorba că aşa pot rezista mai bine cu mai puțin somn. Cu numai câteva zile înainte de examen, Mariamma visează că un bărbat arătos o conduce spre un pat cu baldachin şi îi conturează profilul cu un deget. Apoi o sărută într-un loc din fața urechii. „Asta e articulația ginglimo-artroidală”, îi şopteşte.

---

79 Termenul paniyan desemnează un grup etnic din India alcătuit din muncitori agricoli în mod tradițional legați de pământ şi de cei pentru care munceau printr-o formă de iobăgie.

La trezire constată că a adormit pe un peroneu. Urma acestuia i-a rămas imprimată pe obraz. Nu-şi aminteşte să mai fi auzit până atunci sintagma „ginglimo-artroidal”. O caută în manual şi află că ginglim înseamnă articulaţie care permite rotaţia, ca acelea dintre oasele degetelor, iar artroidal desemnează o articulaţie care permite mişcarea de translaţie, cum sunt cele dintre oasele adiacente ale încheieturii mâinii. Dar există o *singură* articulaţie ginglimo-artroidală, care permite atât rotaţie, cât şi translaţie: articulaţia temporo-mandibulară.

Îi povesteşte visul Anitei şi adaugă:

— Asta s-a întâmplat fiindcă ai lăsat peroneul acela pe pat.

La micul-dejun, Mariamma e întâmpinată în sala de mese cu săruturi mimate; colegii ei de clasă îşi freacă urechile. Anita nu are remuşcări, fiindcă a studiat întrebările puse la examenele anterioare şi a constatat că articulaţia temporo-mandibulară a apărut în ele o singură dată, cu şaptesprezece ani înainte. Niciodată în istoria vreunei facultăţi de medicină n-au existat mai mulţi studenţi care să memoreze aceleaşi două pagini din *Anatomia lui Gray*.

În sfârşit vine şi ziua examenului şi plicul cu subiectele este desigilat. Prima temă dintre cele şase le cere să descrie şi să ilustreze articulaţia gleznei.

Privirea Mariammei parcurge şi celelalte subiecte. Trebuie să descrie şi să ilustreze artera axilară, nervul facial, glandele suprarenale, humerusul şi dezvoltarea notocordului.

Dar... articulaţia *gleznei*? Dacă visul ei a fost premonitoriu, e limpede că toţi au ratat indiciul evident: peroneul, care face parte din articulaţia gleznei. Faptul că îi lăsase un semn în pielea feţei fusese o pistă falsă. Simte privirile furibunde ale colegilor îndreptate asupra ei.

În ziua următoare, Mariamma şi alţi şase susţin examenul-premiu. După eseu, în cadrul disecţiei, trebuie să expună nervul median al mâinii. Se descurcă bine, reuşind să nu secţioneze nici nervul, nici ramificaţiile lui.

Chinnah e sigur că a greşit la examenul scris; dacă nu va obține ca printr-un miracol un rezultat excelent la oral, peste două săptămâni, va rămâne în urmă cu şase luni. Însă are un plan: în următoarele paisprezece zile va mânca zilnic câte un kilogram de creier de peşte fript în masala, iar vărul lui, Gundu Mani, licențiat în ştiințe (fără diplomă), îi va citi anumite fragmente din *Anatomia lui Gray* în timp ce el doarme. Chinnah speră că ideile citite de Gundu i se vor imprima în memorie într-o matrice din proteine de peşte. Căminul fetelor e despărțit de cel al băieților („aşa cum Insulele Virgine sunt separate de Isle of Man", după cum spune Chinnah), dar de la balconul ei Mariamma îl aude pe Gundu cum perorează, ca un preot recitând din Vede.

Cu zece zile înainte de examenul oral, primeşte o scrisoare voluminoasă de la Lenin. Nu e hotărâtă dacă s-o deschidă sau nu. Dacă el a căzut iar victimă vreunei grave „neînțelegeri", ar prefera să nu ştie. Dar curiozitatea învinge. Lenin scrie că situația e mai bună acum, că a găsit „Moscova", local numit de fapt Ceainăria Copilului, care rămâne deschis chiar şi după miezul nopții şi serveşte ceai, dar şi băuturi mai tari. E un loc frecventat de intelectuali, mulți dintre ei admiratori ai partidului. Lenin îi povesteşte că a învățat multe de la ei, şi mai cu seamă de la Raghu, un tânăr de vârsta lui, lucrător la bancă. *Raghu zice că sunt al treilea Lenin pe care l-a întâlnit în Wayanad. A cunoscut mai mulți tipi pe care-i cheamă Stalin decât Raghu. Şi mai mulți cu numele Marx decât Lenin. Dar nu Gandhi şi nici Nehru. Localul ăsta e leagănul comunismului în Kerala*.

Mariamma încearcă să învețe, dar gândul îi zboară la scrisoarea lui Lenin. Kerala de Nord – numită anterior Malabar – e altfel decât restul provinciei. N-a ştiut până acum că în Malabar, şaizeci şi cinci de latifundiari brahmani nambudiri dețineau teritorii atât de vaste, încât nici nu apucaseră să le vadă cu ochii lor în întregime. Arendaşii lor erau nairi şi mappila, care obțineau profituri uriaşe şi le dădeau moşierilor

partea cuvenită din ele. Când preţul piperului s-a prăbuşit, proprietarii le-au impus taxe arendaşilor şi chiar tribalilor – oameni precum Kochu *paniyan*. De asta, susţine Lenin, a prins comunismul rădăcini în Wayanad. *La seminar nu ştiam nimic despre adevăratele suferinţe ale poporului nostru. Spune-i comunism sau altfel, dar ideea de a milita pentru drepturile celei mai de jos caste mă atrage.*

În ziua examenului oral, Druva, colegul ei, intră primul. E atât de emoţionat, încât tremură. Brijmohan („Brijee") Sarkar, examinatorul extern, arată spre un recipient cilindric cu formol în care pluteşte un nou-născut malformat şi-i cere să identifice anormalitatea. Capul supradimensionat al copilului, mare cât o minge de baschet, e tipic pentru hidrocefalie, „apă la creier", iar Druva ştie bine acest lucru. După ce va numi problema, ar trebui să înceapă o discuţie despre ventricule şi despre circulaţia fluidului cerebrospinal produs în ele. La copilul respectiv, eliminarea fluidului este blocată, ceea ce a făcut ca ventriculele – în mod normal cavităţi înguste în profunzimile celor două emisfere – să se umfle, presând masa înconjurătoare a creierului. Cum craniul nou-născutului e maleabil, încă nesudat, capul se dilată. La un adult, la care oasele craniului sunt sudate, creierul ar fi presat între acesta şi ventriculul umflat, provocând pierderea cunoştinţei. Copleşit de anxietate, Druva izbuteşte în cele din urmă să vorbească, însă cuvântul care îi iese de pe buze este „hidrocel", nu „hidrocefalie". Îşi dă seama imediat de gravitatea greşelii: există o deosebire ca de la cer la pământ între fluidul care scaldă testiculele şi cel din jurul creierului.

O tăcere siderată se lasă în sală. Înainte ca Druva să se poată corecta, Brijee Sarkar izbucneşte în râs. Hohotele sunt contagioase şi în scurt timp i se alătură dr. Pius Mathew, examinatorul intern. (Chinnah şi Mariamma, care aşteaptă afară, nu pot decât să spere că râsul e un semn bun.) Pe obrajii examinatorilor se scurg lacrimi, iar expresia de pe chipul lui Druva stârneşte şi mai multe hohote. De fiecare dată

când încearcă să reia examinarea, izbucnesc iar în râs. În cele din urmă, Brijee se şterge la ochi şi-i face semn lui Druva să iasă din sală.

Tânărul întreabă cu bravură:

— Domnule, am luat examenul?

Zâmbetul continuă să plutească pe buzele lui Pius, dar al lui Brijee se şterge.

— Tinere, poate hidrocelul să cauzeze umflarea capului? întreabă acesta din urmă.

— Nu, domnule, dar eu...

— Iată, ţi-ai răspuns singur!

— Ce-ai făcut? întreabă Chinnah când Druva iese.

— M-am terminat, aia am făcut!

Chinnah e chemat în sală. Foarte repede, iese şi el, fiind urmat imediat de dr. Pius.

— Cinci minute, Mariamma, îi spune examinatorul cu un zâmbet trist, luând o pauză ca să meargă la baie.

Imediat ce Pius s-a îndepărtat suficient ca să nu-i mai poată auzi, Chinnah îi şopteşte Mariammei:

— E distrugere totală pentru mine şi Druva.

— Ce te-a întrebat Brijee?

— Nimic! A zis doar: „Unchiul tău afurisit, directorul pentru educaţia medicală, mi-a blocat promovarea. Iar tu poţi să mănânci creier de peşte cât trăieşti, până când ţi-or creşte branhii şi înotătoare, dar atât timp cât va fi examinator, dr. Brijmohan Sarkar n-o să-l ajute pe Chinnaswamy Arcot Gajapathy să-şi ia examenul oral". Blestematul de da Vinci trebuie să-i fi spus despre unchiul meu. Şi despre creierul de peşte.

Înainte de examen, Chinnah a refuzat să-i „şperţuiască" pe îngrijitori ca să aibă noroc. Era un fel de extorcare, dar toţi studenţii, cu excepţia lui, s-au conformat.

— Ia aminte, spune el mohorât, nu se întâmplă nimic bun când rudele trag sfori pentru tine. Ajutorul se transformă în obstacol.

Înainte ca dr. Pius să se întoarcă, dr. Brijee Sarkar scoate capul pe uşă şi o invită pe Mariamma înăuntru. Ea îi face semn lui Chinnah să aştepte. E posibil să nu aibă mai mult noroc decât el.

— Doamnă, începe dr. Brijmohan Sarkar imediat ce uşa se închide în urma ei, disecţia pe care aţi făcut-o la examenul-premiu a fost foarte, foarte reuşită. Sunteţi singura care a izbutit să nu secţioneze o ramificaţie a nervului. În particular vă spun, şansele dumneavoastră sunt...

Nu-şi termină fraza, dar zâmbeşte şi ridică din sprâncene. Încântată, Mariamma roşeşte.

— Sunteţi gata pentru oral?

— Cred că da, domnule.

— Foarte bine. Vă rog să vă puneţi mâna în buzunarul meu.

Ea stă în faţa lui, în sariul de culoarea untului şi halatul alb scurt. Oare a auzit bine?

În ciuda căldurii înăbuşitoare, pe faţa pudrată a doctorului Sarkar nu e nici o picătură de transpiraţie. E poziţionat între ea şi uşă. Înalt, pe la cincizeci de ani, are obrajii scofâlciţi din cauza molarilor lipsă. Membrele subţiri fac notă discordantă cu abdomenul voluminos. Se leagănă pe călcâie, cu nasul ridicat spre tavan şi cu o expresie la fel de tăioasă ca o cută a pantalonilor săi din in. Stă uşor întors într-o parte pentru a-i permite Mariammei un acces mai uşor în buzunarul acestora.

A învăţat sârguincios. E pregătită. Dar nu pentru asta.

Aude un ţiuit în urechi. Ventilatorul din tavan alungă aerul cald care se ridică din podeaua de ciment. Pe masă, copilul hidrocefalic care a retezat şansele lui Druva priveşte cu interes. Pe o tavă se află partea laterală a unui craniu tăiat pe mijloc, cu mandibula îndepărtată. Prin pânza unui săculeţ se disting contururile oaselor din interior.

„Ah, dacă profesorul s-ar aşeza! Dacă dr. Pius s-ar întoarce! Dacă m-ar întreba despre hidrocefalie, sau mi-ar cere să duc mâna în săculeţul din pânză...” Dar Brijee nu e interesat de săculeţ, ci numai de buzunarul său.

O venă pâlpâie la gâtul lui, un val sinuos, bifid, ca limba unui şarpe.

— Ori îmi bagi mâna în buzunar, ori te întorci în septembrie, spune el încet, privind drept în faţă.

Mariamma e încremenită. De ce nu refuză pur şi simplu? Îi e ruşine de faptul că stă pe gânduri. Îi e ruşine văzându-şi mâna stângă întinsă, parcă din proprie voinţă; aşa cum stă Birjee, pare mai uşor să-şi folosească mâna stângă.

Îşi strecoară mâna în buzunarul lui. Vrea să creadă că va putea identifica orice os scheletic pe care l-ar fi ascuns Brijee acolo – pisiform, talus sau ce-o fi. Vrea atât de mult să creadă asta! Nu vrea să piardă examenul.

Afundă mâna mai în adânc. Pentru o fracţiune de secundă, nu-şi dă bine seama ce simte. Oare degetele ei s-au dus într-o direcţie greşită? E vina ei că îl ţine de penis? E vina ei că nu există nici o bucată de ţesătură între el şi mâna ei? Ceea ce ţine între degete este un organ mai ferm, mai flexibil şi mai osos decât şi-ar fi imaginat că va fi. Oare trebuie să-i numească elementele componente? Ligamentul suspensor, corpii cavernoşi, corpul spongios...

Creierul ei se străduieşte să rămână în modul de examinare în faţa unui organ cu care nu a avut până acum o experienţă directă, în erecţie sau nu; dar gândurile îi fug de pe tărâmul anatomiei, refugiindu-se în amintiri dureroase care-i aduc un gust amar în gură: un barcagiu pe canal expunându-se în faţa ei şi a lui Podi de pe şlep, în vreme ce ele înoată; necunoscutul care s-a lipit de ea în autobuz; un fachir cu turban care s-a postat vizavi de căminul fetelor şi, văzând că ea îl privea, s-a prefăcut că ridică pânza de pe coş, dar şi-a ridicat de fapt poalele şi un alt fel de şarpe a ţâşnit.

De ce le supun bărbaţii pe ea şi pe toate femeile pe care le cunoaşte acestui tip de hărţuire şi umilire? Oare numai prin atingerile silite sau prin expunerea în faţa unui public pot conştientiza existenţa respectivului organ? Cu câteva luni înainte, când ea şi colegele ei veneau cu autobuzul căminului de la o expoziţie de sariuri, din cauza unei porţiuni de drum

închise, şoferul fusese nevoit să ocolească pe o alee îngustă, prin spatele căminului de băieți. Un student citea ziarul pe balcon, complet dezbrăcat. Într-o fracțiune de secundă, băiatul şi-a acoperit fața, nu zona inghinală. O alegere de înțeles – a vrut să evite umilința de a fi recunoscut. Dar ce n-a putut înțelege ea a fost decizia lui de a se ridica în picioare, cu fața acoperită, însă tot restul la vedere, în timp ce autobuzul cu pasagerele sale continua să ruleze încet.

Mariammei îi va fi greu să explice mai târziu, față de alții şi față de ea însăşi, ceea ce face în momentul următor. E disperatul instinct de supraviețuire al unui animal încolțit, dar şi eliberarea unei furii primitive. Retrăieşte un coşmar familiar, al unei vipere care îşi arată colții şi scuipă venin în timp ce ea o ține de ceafă cu degetele încleştate, departe de fața ei, iar şarpele se zbate şi se zvârcoleşte, încercând să lovească... aşa că degetele i se strâng instinctiv, cu o forță asasină, pe penisul lui Sarkar. Mâna dreaptă intră şi ea în luptă venind în ajutorul stângii, izbind în vintrele lui Brijee din exterior, înşfăcând tot ce apucă – scrot, epididim, testicule, rădăcina penisului şi... la naiba cu anatomia –, strângând din toate puterile.

O clipă, vanitatea îl determină pe Brijee să creadă că de fapt e dezmierdat. Dă să vorbească, sprâncenele i se arcuiesc, dar se îneacă în propriile-i cuvinte şi se îngălbeneşte la față. Se trage apoi un pas în spate, venele de la tâmple i se umflă, mâinile îi bâjbâie pe masă azvârlind de pe ea fragmente de oase, spărgând sticlă şi expediind nou-născutul hidrocefalic de-a latul podelei mânjite cu formol. În retragerea sa, o trage pe Mariamma după el, pentru că, fie ce-o fi, ea nu poate şi nu trebuie să dea drumul capului de şarpe. Brijee scapă un urlet, ea urlă la rândul ei – un sunet care-ți îngheață sângele în vene – şi se prăbuşesc amândoi peste masă. Fruntea ei izbeşte sticla spartă, dar nimic n-o poate distrage de la țelul ei, strivirea şarpelui, nici măcar dacă riscă să moară ea însăşi în încercare.

Uşa sălii e dată de perete, dar Mariamma nu poate nici să se uite, nici să-şi descleştеze mâinile. Fața lui Brijee Sarkar e la

câțiva centimetri de a ei, izul de *paan* din răsuflarea lui ajungându-i în nări. Urletul lui devine mut, chipul îi capătă o nuanță cenuşie. Prea târziu, o înşfacă de antebrațe, dar puterile i-au pierit şi atingerea lui e moale, imploratoare. Apoi trupul i se prăvăleşte, mâinile îi cad în lături, ochii i se dau peste cap în orbite. Îl aude pe Chinnah rugând-o să dea drumul, în timp ce da Vinci şi Pius încearcă să-l elibereze pe Sarkar, însă ea nu poate renunța, aşa cum nu-şi poate stăpâni strigătul de război. Cu bravură, Chinnah îşi vâră mâinile în pantalonii lui Brijee şi începe să-i desprindă degetele unul câte unul.

Izbuteşte şi o trage apoi într-o parte, cu sângele scurgându-i-se pe frunte. O aşază pe scaun într-un laborator pustiu şi îi apasă o batistă pe rană. Ea se repede la chiuvetă şi începe să-şi spele şi să-şi frece mâinile frenetic, susținută de Chinnah, care încă îi apasă batista pe frunte.

Hohotele de plâns şi furia se amestecă la fel ca apa şi sângele în vreme ce Mariamma se agață de Chinnah. Apoi îşi aduce aminte: şi el e tot bărbat. Îl loveşte cu pumnii în piept şi peste urechi, iar el rabdă, oferindu-se înverşunării ei, dispus să se lase rănit, şi în acelaşi timp apăsându-i curajos batista pe rană, chiar dacă se expune astfel loviturilor, până ce ea oboseşte.

— Îmi pare rău, îi şopteşte.

— De ce-ți pare rău?

— Mi-e ruşine pentru toți bărbații.

— Aşa şi trebuie. Sunteți toți nişte ticăloşi.

— Ai dreptate. Îmi pare foarte rău.

— Şi mie îmi pare rău, Chinnah.

CAPITOLUL 65. DACĂ DUMNEZEU AR PUTEA VORBI

1971, Madras

Căminul fetelor e pustiu. Majoritatea studenţilor au plecat acasă, în vacanţă. Câţiva dintre cei de la medicină au rămas, şi cum sala de mese e închisă, trebuie să mănânce la cantina spitalului.

Mariamma îi scrie tatălui ei că a luat examenul la anatomie... dar că-şi amână întoarcerea la Parambil cu circa o lună, ca să termine un „proiect nefinalizat". Proiectul nefinalizat este ea însăşi. Aparent, a lăsat în urmă episodul oribil cu Brijee, dar în sinea ei tulburarea persistă. Îi e ruşine să dea ochii cu tatăl ei. Cicatricea de pe frunte şi explicaţia pe care i-o va da îl vor mâhni; va vrea să se facă dreptate. Pentru ea, s-a făcut dreptate deoarece povestea i-a fost crezută – faptul că Brijee se deda la astfel de comportamente era ştiut. Dar infarctul pe care l-a suferit el, umilirea lui şi suspendarea din serviciul guvernamental nu constituie o pedeapsă suficientă. Ar trebui trimis la închisoare. Mariamma însă nu are chef să atragă şi mai mult atenţia asupra ei. Deja un medic care se visa poet i-a imortalizat necazul în versuri:

Doctorul Brijee la examen odată
Şi-a oferit mădularul către o fată
Dar cu şoc şi groază a constatat
Că felul în care ea l-a tratat
L-a lăsat nu tocmai bărbat.

Dimineţile, îl însoţeşte pe un student din ultimul an repartizat la salonul de medicină internă. E entuziasmată de primul ei contact cu boli şi pacienţi în viaţă – ei îi amintesc de motivul pentru care se află acolo. După-amiezile, rămâne în camera ei înăbuşitoare, citind despre bolnavii pe care i-a văzut. Simte în mod paradoxal lipsa unui examen care să se apropie

sau a unui manual gros pe care să-l memoreze, sau a oricărui lucru capabil să-i distragă mintea de la cele întâmplate. Parcă pluteşte în derivă.

Trei săptămâni mai târziu, când se întoarce de la spital, vede un bărbat care stă cu picioarele încrucişate pe bancă, sub un stejar din curtea căminului. Barba ca un covor îi acoperă gâtul şi pometii, unindu-se cu cârlionții părului din creştet. O cicatrice pe obrazul stâng e doar parțial acoperită de barbă. Poartă o *kurta* portocalie care lasă impresia că omul e cuprins de flăcări. Dacă ar avea un papagal şi nişte cărți de joc, ar putea trece drept un ghicitor. Dacă n-ar fi ochii aceia blânzi, somnolenți, nici nu l-ar recunoaşte pe Lenin. El ține în mână o cană cu ceai de la cămin; probabil că Thangaraj, administratoarea cu inimă mare, i-a permis să intre aici.

El o recunoaşte fără nici un dubiu, cu toate că Mariamma pe care o ştia el a dispărut în Fortul Roşu în urmă cu un an şi jumătate. În interior, a devenit acum o altă persoană.

Lenin lasă cana din mână şi se apropie.

— Mariamma?

Întinde mâinile spre ale ei, însă ea se trage înapoi.

— Ce cauți aici? Te-a trimis Appa?

— Şi eu mă bucur să te văd, Mariamma...

— Accesul în cămin e interzis bărbaților.

Nu-şi poate explica ostilitatea afişată, când în sinea ei se bucură să-l vadă.

— Şi totuşi, iată-mă aici! replică el sfidător.

— Mă mir că administratoarea te-a lăsat să treci de poartă.

— I-am spus că sunt fratele tău geamăn.

— Cu alte cuvinte, ai mințit?

— Vorbeam... metaforic. Iar ea a zis: „Ce drăguț! Probabil că ai simțit durerea Mariammei şi ai hotărât să vii."

— Şi? Mi-ai simțit durerea?

Lenin are o expresie ca aceea a băiatului care a „împrumutat" o bicicletă, a stricat-o şi trebuie să spună adevărul, oricare ar fi consecințele.

— Nu, răspunde el. N-am simțit-o. Nu mi-ai răspuns la scrisori şi am presupus că eşti la Parambil. Am ajuns în Gara Centrală cu câteva ore în urmă. M-am uitat peste stradă şi am văzut Colegiul Medical din Madras. Am zis să încerc. Am întrebat unde e căminul fetelor şi iată-mă!

— Dar n-ar fi trebuit să fii la postul tău rural?

— *Aah*. Am avut o...

Lenin s-a schimbat; nu mai are obişnuita-i indignare autosuficientă. Nici nu mai poate rosti cuvântul pe care l-a folosit atât de des pentru a-şi explica necazurile.

— Şi eu, Lenin. Şi eu am avut o mică „neînțelegere".

— Mi-a spus administratoarea, într-un mod indirect. A presupus că ştiu.

O priveşte nesigur.

— Da. Toată lumea ştie. Dar nimeni nu ştie ce să spună. „Îți urez o recuperare voioasă"?

Râsul care-i scapă de pe buze i se pare bizar până şi ei. Mai ciudat însă e faptul că lăcrimează.

Lenin întinde iar mâna, apoi o trage blând spre el. Mariamma se agață de el ca o femeie în pragul înecului. *Kurta* pe care o poartă pare glaspapir sub obrazul ei, însă nici o altă haină nu i s-a părut vreodată mai îmbietoare. Dacă i-ar vedea administratoarea... Dar, la urma urmei, sunt gemeni!

— Mi-e ruşine să mă întorc la Parambil.

— Ruşine? De ce? Eu sunt mândru de tine! E păcat doar că nu l-ai ucis pe individ.

— Lenin, hai să mergem de aici! îi cere ea. Să plecăm din oraş. Te rog!

El ezită, dar numai pentru o clipă.

— Hai!

Oceanul pare acoperit cu diamante scânteietoare când autobuzul se apropie de țărm. Cu fiecare kilometru parcurs, Mariamma simte că leapădă veşminte mânjite şi straturi de piele contaminată. Zgomotul motorului şi vântul care şuieră

prin geamurile deschise descurajează conversațiile. Lenin are degetele pătate de nicotină. E mai zvelt, iar ochii lui frumoşi au căpătat o duritate pe care n-a mai văzut-o niciodată până acum. Cicatricea de pe față îi e mai mare decât crezuse ea, ajungându-i până la auricul – o rană care, evident, n-a fost suturată. Sunt însemnați amândoi.

La Mahabalipuram, un vânzător stradal retează partea de sus a unor nuci-de-cocos proaspete, iar ei beau sucul. Lenin cumpără țigări, fursecuri şi un şirag de iasomie pentru părul Mariammei. În timp ce se apropie de templele din piatră, parfumul pluteşte ca o aură în jurul ei.

Dar nu la temple, ci la ocean jinduieşte ea în primul rând: murmurul valurilor, renaşterea facilitată de apă. Se apropie, lăsând undele să-i scalde gleznele, iar Lenin rămâne mai în spate. Sunt aproape singuri pe plajă. Ploierii s-au aliniat ca hamalii pe un peron de tren, în aşteptarea următorului val, şi se retrag cu abilitate chiar înaintea crestei de apă, ciugulind creaturile invizibile din ea.

— Lenin, trebuie să înot. N-am înotat niciodată în mare. La Marina Beach sunt valuri prea mari.

El pare îngrijorat.

— Întoarce-te cu spatele, îi cere ea. Să nu te uiți.

Îşi scoate sariul, jupa şi bluza, aşezându-le lângă el. Rămasă doar în chiloți şi sutien, se avântă în apă. Solul îi fuge de sub picioare. Curenții sunt imprevizibili, dar e încântată. Lenin încă stă cu spatele.

— Hei! strigă ea. Acum poți să te uiți.

El se întoarce şi o priveşte îngrijorat, îndemnând-o să fie atentă. Mariamma încearcă să înoate, dar nu reuşeşte să prindă ritmul oceanului. O ustură ochii, iar apa sărată îi intră în nas. Dar zâmbeşte larg. Scufundarea înseamnă iertare şi îndurare.

Lenin răsuflă uşurat când ea iese la mal. Se întoarce cu spatele, dar îi întinde un *thorthu* din sacul lui. Ea se simte îndrăzneață, nesăbuită. După ce a pătimit, are dreptul să fie

nesăbuită, să fie oricum îşi doreşte. El îi ţine paravan în timp ce-şi scoate lenjeria de corp udă şi îmbracă bluza, jupa şi sariul. Apa a distrus o barieră dinăuntrul ei.

Se aşază amândoi pe nisip. Mariamma îi povesteşte despre Brijee. Chiar dacă povestea e cunoscută de toată lumea, nimeni nu ştie cum se simte *ea*. Şi acum revarsă totul: furia, ruşinea, vinovăţia, care încă persistă. Dar pe măsură ce vorbeşte o cuprinde un sentiment de putere. Ea nu are nici o vină în povestea cu Brijee. Nici una, cu excepţia faptului că e naivă şi e femeie. În timpul anchetei a stăruit că reacţia ei fusese îndreptăţită, respingând cu fermitate orice sugestie că ar fi avut vreo parte de vină. Şi a învăţat o lecţie: nu-i foloseşte la nimic să manifeste vreun semn de slăbiciune, să se arate înlăcrimată sau zdruncinată. Fiindcă nu trebuie doar să speri că vei fi tratat cum se cuvine, ci trebuie să insişti pentru asta.

Se simte deja mai bine când termină de povestit. Mănâncă un fursec. Lenin stă cu picioarele încrucişate, cu capul plecat, fumând şi desenând cercuri în nisip. A fost vizibil afectat în timp ce a ascultat-o, chiar şi când o ţinea de mână. Oare Mariamma e egoistă fiindcă nu-l întreabă despre neînţelegerea lui, despre cicatricea căpătată şi despre motivul pentru care a venit aici? Sau îi lasă lui posibilitatea de a decide? Poate să-i spună atunci când se va hotărî s-o facă. Sau nu.

Sunetul valurilor care se sparg la ţărm devine mai puternic pe măsură ce lumina păleşte. Contururile întunecate ale templelor îi dau Mariammei senzaţia că s-a întors în timp. Probabil că şi mama ei a venit aici când învăţa la Madras; probabil că s-a zbenguit în aceleaşi valuri. Apa e o punte de legătură între vii şi morţi. Poate că sculpturile de aici au fost inspiraţia pentru Femeia din Piatră. Briza oceanului o mângâie şi o revigorează. Madrasul pare la ani-lumină distanţă.

— Minutele pe care le petrecem privind valurile nu se adaugă la cursul vieţii noastre, spune ea.

— Serios? Atunci, poate că ar trebui să rămân aici, dacă vreau să trăiesc până la treizeci de ani.

Zâmbeşte, însă ei nu-i place deloc ce-a auzit.

E beznă când pleacă ţinându-se de mână, împleticindu-se amândoi prin nisip. Ultimul autobuz spre oraş a plecat deja. Vechea Mariamma s-ar fi panicat, dar celei de acum nici că-i pasă.

Pe firma clădirii înguste, înalte de trei etaje, scrie cu litere de mână HOTELMAJESTICBRAZERIEROYAL, cuvintele fiind înghesuite unul în altul. O siluetă aşezată sare în picioare, fluturând un prosop ca pe un bici pentru a şterge praful de pe mese şi scaune. Omul e încântat că are clienţi. Îi conduce sus, pe nişte scări şubrede, iar Mariamma se minunează de forma ţuguiată a ţestei lui.

Ea ridică salteaua subţire şi se uită după ploşniţe. Nu are unde să se aşeze, decât pe patul îngust. Becul fără abajur din tavan e singura sursă de lumină. O uşă cu un prag înălţat duce spre baia minusculă, cu closet turcesc, un robinet şi o găleată în care pluteşte o cană. Gândacii fug în toate părţile când aprinde lumina. Umple găleata şi se spală, descotorosindu-se de transpiraţie, nisip şi sare. Lenin îi împrumută un *mundu* din sacul lui, iar ea şi-l leagă la subsuori. Apoi vine rândul lui la baie.

Băiatul care le aduce mâncarea trebuie să fie fiul bucătarului, fiindcă şi el are capul la fel de lunguieţ.

— Se numeşte oxicefalie, îi spune ea lui Lenin.

El e impresionat de informaţie, dar nu şi când află că nu există tratament.

— Tot e bine că are un nume, cel puţin, comentează.

Nu-şi dă seama că vorbele lui o dezamăgesc. La fel ca în cazul „Tulburării”, numele nu vindecă nimic.

Pachetelele cu biryani de legume în frunze de bananier le depăşesc aşteptările; bucătarul găteşte mai bine decât scrie. Lenin, care a rămas gol de la brâu în sus, abia dacă mănâncă. Ea l-a văzut de multe ori fără cămaşă, dar acum pare altfel. O priveşte nedumerit în timp ce ea îşi înfulecă pachetelul ei şi ce-a mai rămas din al lui. Când termină, o înghionteşte în umăr.

— Deci, Mariamm*aye*, cu tine totul e la fel. Cum întorc capul, cum ai dat de necaz.

Îşi aprinde o ţigară, însă tânăra femeie i-o ia din gură.

— Hei! Puteai să-mi ceri!

Mariamma trage un fum şi îl suflă; spirala care urcă leneş spre tavan pare o fiinţă vie. Zâmbetul lui aminteşte de vechiul Lenin, dar trădează un efort.

— Deci, frate geamăn... Spune totul! Ce-i cu tine?

Gata deci cu posibilitatea lui de a decide!

El priveşte îndelung pe fereastră. Într-un târziu, spune:

— Am pornit pe un drum.

Ea aşteaptă, dar continuarea nu mai vine.

— Pe un drum drept, aşa-i? Şi nu mai poţi să te opreşti decât forţat?

Lenin înclină din cap.

— Dar pe drumul ăsta, când voi ajunge la capăt, acolo va fi sfârşitul.

Altceva nu mai are de zis.

— Şi ce mai face amicul tău tribal? Kochu *paniyan* parcă-l cheamă. Dar Raghu, bancherul? Vezi? Ţi-am citit scrisorile.

El o priveşte cu o expresie şi mai sumbră.

— Au murit amândoi.

Mariamma simte o mână îngheţată strângându-i gâtlejul. Îi vine să-şi astupe urechile. Ar trebui să-l împiedice să mai spună ceva. Se ridică în picioare, deşi nu ştie bine de ce. Becul gol îi luceşte prea tare în ochi, aşa că îl stinge. „Bun. Aşa-i mai bine.” Merge de colo-colo prin cameră cu paşi măsuraţi, încercând să-şi ascundă surescitarea. Ochii i se deprind cu întunericul. Pe fereastră pătrunde o lumină slabă. Un glas de femeie răsună la parter. Îşi aminteşte cum, în copilărie, îl detesta pe Lenin pentru poznele lui, şi totuşi nu se putea împiedica să nu se ţină după el. De ce? Fiindcă trebuia să vadă ce va mai face în continuare. Era ca o compulsiune. În strălucirea ţigării, faţa lui exprimă preocupare pentru ea. Şi dincolo de acea expresie, Mariamma distinge disperare. Se

aşază din nou pe pat, cu picioarele încrucişate şi cu faţa spre el. Nu se poate stăpâni. Vechea compulsiune n-a dispărut. Trebuie să afle.

— Când am ajuns la Wayanad, am început să-mi amintesc lucruri foarte ciudate, începe el. Nu cred că am pomenit despre asta în scrisori. Locuiserăm acolo când eram eu mic, aşa mi-au spus părinţii, dar nu-mi aminteam nimic din perioada aceea. Pe urmă l-am cunoscut pe Kochu *paniyan*, când m-am dus în vizită acolo unde stătea el în pădure – un loc în care familia lui trăia de trei sau patru generaţii –, şi atunci am început să-mi aduc aminte câte ceva. Despre mama mea frumoasă. Mi-am amintit cum o aşteptam în faţa unor colibe ca a lui Kochu *paniyan*, încercând să ignor ţipetele unei femei care năştea. Mi-am amintit cum un om ca acest Kochu *paniyan* a venit la noi acasă aducând un crap uriaş pe care i l-a dat mamei. Poate în chip de plată. Şi l-a curăţat de solzi, iar pe urmă s-a întors aducând ulei de gătit şi poate nişte orez. Poate că ne-a găsit singuri, cu focul din bucătărie stins şi tata plecat – aşa bănuiesc. Doar nu mi-am imaginat toate astea! Oare ce alte amintiri mai sunt îngropate undeva în mintea mea?

Tribalii sunt oameni suspicioşi, spune Lenin mai departe. Toţi cei veniţi pe pământurile astea au abuzat de ei. Britanicii au abolit sclavia, dar i-au obligat pe localnici să-şi taie preţioşii copaci pentru a construi corăbii. Dacă n-ar fi descoperit ceaiul, munţii ar fi rămas golaşi. Aşa, i-au obligat pe tribali să teraseze pantele pe care ei trăiau de generaţii. Apoi, mai recent, malayalii din Cochin şi Travancore au fost cei care i-au exploatat – o migraţie dinspre nord. Funcţionari, negustori, şoferi.

— Oameni ca tatăl meu.

Tribalii nu foloseau bani, ci făceau troc pentru tot ce le trebuia. Nou-veniţii i-au încurajat să ridice case solide şi să folosească târnăcoape, roabe, lopeţi, scripeţi, ciment, haine – pentru care nu era nevoie de bani, ci doar de amprenta

degetului mare. Când n-au putut plăti, li s-a luat pământul. Tribalii au învățat astfel lecții dureroase.

— Când eşti jefuit, capeți rapid conştiință politică. Nu ai nimic de pierdut în afară de lanțuri. Asta a spus-o Marx, apropo, nu eu.

— Ce bine că poți să citezi din Marx! spune Mariamma.

Lenin se întrerupe.

— Pot să mă opresc, dacă nu vrei să auzi mai mult.

Ea nu răspunde.

La Ceainăria Copilului – „Moscova" –, lui Lenin îi plăcea să discute cu Raghu. Uneori îl vedea alături de un om mai vârstnic, trecut de patruzeci de ani, pe nume Arikkad, care niciodată nu zăbovea mult. Raghu i-a spus lui Lenin că, dacă voia cu adevărat să înțeleagă tensiunile de clasă din Wayanad, Arikkad era cel mai bun dascăl. Omul era dintr-o familie creştină din clasa de mijloc. Făcuse închisoare fiindcă participase la greva producătorilor de frânghie din fibră de cocos. Raghu zicea că nu există o educație mai bună decât întemnițarea. *Capitalul* lui Marx şi *Istoria Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*, scrisă de Stalin, circulau printre cei închişi din simplul motiv că erau singurele traduse în malayalam. Intrai la puşcărie pentru că te-ai îmbătat în public şi ieşeai din ea comunist cu capul pe umeri. Arikkad devenise un membru de partid puternic implicat, locuind alături de tribali şi susținându-le drepturile. Nimeni din Partidul Congresului nu mai făcuse vreodată aşa ceva.

— Când l-am cunoscut, Arikkad mi s-a părut un om modest, spune Lenin. Însuflețitor. Mai mult decât bătrânul meu *achen*. El chiar *făcea* ceva pentru a îmbunătăți viața tribalilor. Şi era foarte interesat de *mine*, de vocația mea de a deveni preot.

— *Aah!* Şi aveai o poveste numai bună pentru asta, aşa-i? replică Mariamma sec, fără să-şi cântărească vorbele. Îmi pare rău, adaugă imediat. Uită ce-am spus.

— Ba nu, ai dreptate. Am o poveste bună. Asta e problema. Înainte vreme, îmi credeam propria poveste. Acum n-o mai

cred. N-am fost cruțat ca să-l slujesc pe Dumnezeu. Am fost cruțat ca să-i slujesc pe cei ca femeia *pulayi* care m-a salvat. Dar nu asta făceam ca elev la seminar. În orice caz, i-am mărturisit îndoielile mele lui Arikkad, care m-a întrebat: „Bun, deci te-ai săturat să împarți opiu în stânga şi-n dreapta?" N-am înțeles la ce se referă, dar mi-a explicat. Marx a spus, se pare, că religia este opiul popoarelor; ea îi împiedică pe cei exploatați să-şi exprime nemulțumirile sau să încerce să schimbe situația. Şi a mai zis că Biserica nu trebuie să fie aşa cum e acum. Că există iezuiți în Columbia şi Brazilia care trăiesc şi muncesc alături de tribali, punând în practică învățăturile lui Isus. Când țăranii au declanşat o insurgență împotriva guvernului care îi oprima, aceşti preoți n-au putut face altceva decât să fie solidari cu ei. Li s-au alăturat rebelilor, refuzând să se supună Bisericii. Un iezuit a scris despre cauza lor, pe care a numit-o „teologia eliberării". Pentru mine a fost o revelație. M-am întrebat dacă biblioteca de la seminar are textele acelea. Probabil că nu.

Totul s-a schimbat pentru Lenin când, într-o zi, Kochu *paniyan* nu a venit la muncă. A doua zi dimineață, devreme, omul a bătut la uşa lui. Părea disperat. I-a povestit că fratele lui mai mic împrumutase nişte bani de la un om de afaceri pe nume C.T., apoi mai împrumutase şi alții, punând gaj pământul familiei. Împrumuturile ajunseseră la scadență. În loc să le spună rudelor – şi probabil că primise multe avertismente –, fratele lui dispăruse. Kochu *paniyan* aflase despre acest lucru când C.T. sosise cu o hotărâre a tribunalului conform căreia familia avea la dispoziție şaptezeci şi două de ore ca să plece de pe pământul respectiv. Kochu *paniyan* voia ca Lenin să vină cu el să-l roage pe preot să discute cu C.T., dat fiind că acesta era enoriaş şi membru în consiliul bisericii.

— Oamenii ca C.T. sunt la polul opus față de Arikkad. Ei urăsc comunismul fiindcă s-au îmbogățit şi au ajuns la putere tocmai prin exploatarea tribalilor, îi explică Lenin Mariammei.

Fără prea mare tragere de inimă, *achen* se dusese să discute cu C.T. şi se întorsese şocat: primise numai ocări pentru că se amesteca în situaţia respectivă. Le promisese că se va ruga.

— Te rog să mă crezi, Mariamma, niciodată rugăciunile nu mi s-au părut mai inutile.

Kochu *paniyan* deja vorbise cu Arikkad, care încerca să obţină de la tribunal un ordin de anulare a evacuării. „Asta-i bine!", exclamase Lenin, însă Kochu *paniyan* îl privise compătimitor: „Bine? De când face tribunalul ceva bun pentru oamenii noştri? Tribunalul e format doar din oameni de-ai *lor*." În ziua evacuării, Lenin se dusese acasă la Kochu *paniyan*. Multe familii de tribali veniseră să-i susţină, împreună cu Arikkad, Raghu şi alţi activişti. Deşi Arikkad depusese o cerere de anulare a evacuării, judecătorul era „unul de-al lor". În scurt timp şi-au făcut apariţia trei jeepuri pline de bărbaţi cu figuri dure, înarmaţi cu lanţuri de bicicletă şi bâte de bambus. În spatele lor, la distanţă, a oprit o maşină a poliţiei. C.T. a anunţat că familia trebuie să plece în răstimp de cinci minute. La ordinul lui Arikkad, toţi cei prezenţi s-au aşezat pe jos, paşnici.

— La sfârşitul celor cinci minute, bătăuşii lui C.T. s-au repezit la noi. Poliţia a stat şi s-a uitat. Am văzut şi am auzit cum o bâtă i-a rupt maxilarul lui Kochu *paniyan*. Arikkad a încasat a doua lovitură. O femeie a încercat să-şi acopere capul şi am auzit lanţul lovindu-i antebraţul. Eram ca hipnotizat. Nu-mi venea să-mi cred ochilor. Brusc, am simţit o durere teribilă în umăr. M-am răsucit, am prins lanţul şi i-am tras un pumn atacatorului – gata cu nonviolenţa lui Gandhi! Dar s-au năpustit asupra mea cu lovituri. M-au bătut fără milă, Mariamma. Apoi, huliganii ăia au aruncat benzină pe acoperiş şi au incendiat casa. A trebuit să mă târăsc afară, căldura era cumplită. Kochu *paniyan* a ajuns la spital cu maxilarul şi un picior rupte. Arikkad şi Raghu au fost şi ei bătuţi rău. Alţi câţiva au fost trataţi la Urgenţe. Cineva cu o bicicletă m-a dus acasă, fiindcă genunchiul mi se umflase cât o minge de fotbal.

Achen abia dacă m-a recunoscut: fața mi-era ca o mască grotescă. Bietul de el a plâns în timp ce mi-a îngrijit rănile. A plâns privind spre ceruri. A căzut în genunchi şi i-a cerut lui Dumnezeu să îndrepte nedreptățile. Oh, Mariamma... dacă Dumnezeu i-ar fi răspuns lui *achen*, care L-a slujit mai credincios decât oricine altcineva... Dacă Dumnezeu ar fi răspuns... viața mea poate că ar fi urmat un alt drum. Dacă Dumnezeu ar fi răspuns...! Urinam cu sânge. Nu puteam să merg. N-am făcut decât să zac în pat, lingându-mi rănile.

Câteva cunoştințe de la „Moscova" au venit la Lenin să vadă cum se simte. Kochu *paniyan* dispăruse din spital, i-au spus. „Externare la cerere, împotriva recomandărilor medicale", au pretins cei de acolo. Dar cum să te „externezi la cerere", cu un picior rupt şi falca frântă?! În realitate, poliția sau trupele paramilitare îl luaseră pe Kochu *paniyan* şi îl torturaseră ca să afle informații. Bietul de el nu ştia însă nimic! Rudele lui nu-l mai văzuseră. Probabil că trupul îi fusese aruncat în pădure, unde animalele sălbatice aveau să se asigure că nu va mai rămâne nici urmă de el. Aflase că asta nu se întâmpla pentru prima dată. Între timp, nimeni nu ştia unde erau Arikkad şi Raghu. Poliția îi căuta. Se ascunseseră şi umbla vorba că erau naxaliți.

Naxaliți!

Mariamma simte un fior pe şira spinării. În cameră aerul parcă a înghețat. Chiar şi simpla rostire a numelui pare periculoasă şi îi face inima să bată mai repede.

— Opreşte-te, Lenin, îi cere ridicându-se de pe pat. Trebuie să fac pipi.

Încearcă să-şi amintească ce ştie despre mişcarea naxalită. Numele provine de la un sătuc, Naxalbari, din Bengalul de Vest. După ce munceau ca nişte robi pentru moşieri, țăranii de acolo primeau atât de puțin din recoltele pentru care trudiseră, încât sufereau de înfometare. În disperare de cauză, la un moment dat şi-au însuşit întreaga recoltă. Poliția înarmată, aflată în serviciul moşierilor, a venit şi a tras asupra țăranilor

strânşi pentru a dialoga; au fost ucişi aceştia şi încă peste o duzină, printre care femei şi copii. Asta îşi aminteşte. Ziarele au vuit. Revolta față de masacrul din Naxalbari s-a răspândit aidoma holerei pe tot teritoriul Indiei, şi astfel s-a născut mişcarea naxalită. S-a întâmplat cam pe când plecase ea la Alwaye. În multe alte locuri, țăranii atacaseră şi chiar uciseseră moşieri şi reprezentanți corupți ai guvernului. Poliția reacționase cu o violență similară. Dacă grupurile de țărani de pe cuprinsul Indiei se uneau, puteau să pună mâna pe putere. Guvernul răspunsese organizând o forță paramilitară secretă, cu puteri discreționare, ai cărei membri fuseseră trimişi să-i vâneze pe naxaliți. Aceştia luaseră doi băieți nevinovați de la colegiul ei, şi nimeni nu-i mai văzuse vreodată. Mişcarea naxalită era foarte puternică în Kerala. Ea se temuse că tatăl ei ar fi putut deveni o țintă, însă el o liniştise spunându-i că proprietățile lor erau foarte mici în comparație cu cele ale moşierilor din nord, care dețineau mii de acri de teren. În plus, ei nu avuseseră niciodată țărani arendaşi.

Mariamma se întoarce şi se aşază pe pat, trăgându-şi aşternutul în jurul umerilor, fiindcă tremură. Lenin o întreabă dacă vrea să se oprească din povestit.

— E prea târziu pentru asta. Spune mai departe.

— Aveam dureri. A durat mult până când m-am vindecat. Dar mă chinuia şi un alt tip de durere. Fusesem martor la cruzimi şi nedreptăți cumplite. Mă tot gândeam la Acca, femeia *pulayi* care mă salvase în timpul epidemiei de variolă. Şi care era acum răsplata ei? Să fie alungată ca un câine. Băiețelul acela înfometat – adică eu – îi promisese că n-o s-o uite niciodată. Şi n-am uitat, într-adevăr. Dar ce-am făcut oare pentru ea? Ce-aş putea să fac dacă devin preot? Mult timp „trăisem întrebarea". Iar acolo, în pat, lingându-mi rănile, am primit şi răspunsul. Nu aveam de ales. I-am spus unui client de la „Moscova" că voiam să iau legătura cu Arikkad. Sau cu Raghu. El s-a speriat. A pretins că nu ştie unde sunt şi a plecat. Peste două zile mi-a fost strecurat pe sub uşă un bilet

în care scria să fiu în staţia de autobuz la miezul nopţii. M-am dus şi a venit o motocicletă. Am fost legat la ochi şi am pornit la drum. Când mi-a fost îndepărtată legătura, eram într-un luminiş. Trei bărbaţi înarmaţi s-au apropiat de mine. Unul dintre ei era Raghu, care a încercat să mă determine să mă răzgândesc. Mi-a spus că pot să fac alte lucruri cu viaţa mea, dacă nu mă mai interesează seminarul. „Ce anume, Raghu?", am întrebat. „Să fiu bancher?" Drum de întoarcere nu mai exista.

Mariammei i se pare că glasul lui Lenin vine de undeva de departe. În cameră cu ea este un naxalit, nu băiatul alături de care a crescut. Simte o tristeţe cumplită, o disperare. Mintea şi trupul îi sunt amorţite, pradă şocului. Ascultă mai departe.

— M-am întâlnit cu Arikkad şi cu ceilalţi în cadrul celulei în care fusesem repartizat. Aveam o nevoie disperată de mai multe arme. Eram doisprezece oameni şi aveam între noi numai cinci puşti şi câteva bombe artizanale. Nu poţi să duci o luptă armată fără arme. Am plănuit două raiduri. Unul asupra unei subsecţii de poliţie, ca să ne putem înarma. Celălalt era un raid din pură răzbunare. Ţinta noastră era C.T., cel care îşi însuşise pământul lui Kochu *paniyan*. C.T. avea un birou în oraş şi o casă pe moşia sa. Casa era izolată, cu vedere clară la orice posibilitate de acces din faţă. Noi însă am găsit un drum din lateral, prin jungla deasă. Probabil că C.T. era înarmat. Dar şi noi aveam arme şi, în plus, eram mai mulţi. Arikkad urma să atace secţia de poliţie exact în timp ce noi ne năpusteam spre casa lui C.T. Când grupul nostru a tăiat sârma ghimpată şi a pătruns pe proprietate, am auzit huruitul unui motor şi am văzut maşina lui C.T. demarând în trombă şi dispărând în jos pe coasta muntelui. Uşa din faţă a casei era întredeschisă. Pe masă era pregătită cina, pe jumătate mâncată. În mod evident, C.T. fusese avertizat. I-am găsit grămada de bani „negri" în spatele lambriurilor, dar numai fiindcă nu închisese bine uşa ascunzătorii. Erau bani neimpozitaţi, pe care nu-i putea depune la bancă. Probabil că înşfăcase ce putuse înainte să fugă. Am luat două arme şi pe

urmă am dat foc casei. Ne-am dus apoi, aşa cum stabiliserăm, acasă la un simpatizant, am ascuns acolo banii şi armele şi am aşteptat. În scurt timp am primit veşti despre celălalt raid. Poliția stătuse la pândă şi atacase grupul lui Arikkad când acesta se apropia de secție. Bietul Raghu a murit pe loc. Oamenii noştri s-au retras, urmăriți de poliție. Arikkad a aruncat o bombă artizanală spre un jeep care venea după ei şi l-a distrus, rănind un polițist. Apoi oamenii s-au despărțit şi s-au făcut nevăzuți. Grupul nostru a procedat la fel. Am plecat fără arme, ca să putem străbate oraşul fără să atragem atenția. A fost un eşec total. În prima noapte eu am dormit în aer liber. A doua zi la prânz am ajuns la punctul de întâlnire, pe o potecă la înălțime în munți. Mi-era foame, eram speriat şi furios. Ştiam că locul de întâlnire ar putea fi compromis. N-am găsit pe nimeni acolo. Tocmai când îmi spuneam că ar fi cazul să plec, a apărut Arikkad, părând epuizat. M-a întrebat dacă am ceva de mâncare, însă eu n-aveam decât apă. Pielea îi era plină de muşcături, mai rău ca a mea. A zis că, probabil, poliția nu e cu mult în spate, dar că nu s-ar abate noaptea de la drumul principal. Totuşi, nu puteam să rămânem acolo. Trebuia să mâncăm ceva şi să dormim. A spus că ştie el o casă la câțiva kilometri mai sus, la marginea unei plantații, şi că Sivaraman era un prieten din „vremurile de demult”; am bănuit că asta însemna perioada petrecută în închisoare. Era unu noaptea când am ajuns la marginea unui luminiş. Am văzut casa lui Sivaraman, şi ceva mi s-a părut în neregulă. Mi-a revenit în minte „Conacul Managerului”, cu cadavrele surorii şi părinților mei înăuntru. Simțeam miros de moarte. Am încercat să-l opresc pe Arikkad, dar a zis că, dacă nu mănâncă şi nu doarme, e ca şi mort. Că se duce el înainte şi-mi face semn dacă totul e în regulă. I-am spus să nu-mi facă semn. Aveam să mă urc într-un copac, iar el nu trebuia să pomenească de prezența mea. Sivaraman a deschis uşa când Arikkad a ajuns în față. Parcă fără voia lui, l-a lăsat să intre în casă. Eu am avut nevoie de fiecare fărâmă de energie ca să mă cațăr într-un copac de la marginea luminişului. Eram la trei

metri înălțime, așezat pe o creangă bifurcată. Mi-am folosit *mundu* ca să mă leg de copac, să nu cad. Și cumva, în ciuda frigului și a țânțarilor care mă ciupeau de picioarele goale, am adormit. Peste o oră sau două m-am trezit brusc. Chiar sub mine, ghemuit, era un agent de poliție cu o pușcă. Nu mă văzuse. Plescăise din limbă, și ăsta fusese sunetul care mă trezise. Îndată au apărut alți doi polițiști. Apoi l-am văzut pe Sivaraman în fața casei, făcându-le semn să intre. L-au târât pe Arikkad afară și l-au doborât la pământ sub ochii lui Sivaraman; îi legaseră mâinile atât de strâns, încât urla de durere. Eu tremuram de furie și de frică. L-au împins în direcția mea. Eram sigur c-o să mă dau de gol prin clănțănitul dinților, dar au trecut chiar pe sub mine fără să mă bage în seamă. Arikkad mergea cu ochii în pământ. Ceva mi s-a rupt în suflet atunci. Îmi amorțiseră picioarele și mi-a luat o veșnicie să cobor din copacul acela. M-am apropiat de casă și mi-am lipit gura de ușă. „Sivaraman", am strigat, „ai trădat un om bun. N-o să trăiești cât să poți cheltui banii de recompensă. Când o să ieși din casă, o să te aștept." L-am auzit scâncind și am sperat că o să moară de frică. Apoi, cu picioarele tremurându-mi, m-am furișat în urma polițiștilor, rămânând suficient de departe încât să nu mă audă. O oră mai târziu, când au ajuns la drumul de munte, exact când se iveau zorii, s-au prăbușit pe pământ istoviți. I-au dat lui Arikkad o banană. M-am apropiat atât cât am îndrăznit, ascunzându-mă după un copac care crescuse peste un bolovan. Dacă aș fi strănutat, m-ar fi auzit. Am încropit un plan după altul pentru a-l salva pe Arikkad, însă toate erau fantezii sinucigașe, Mariamma. Nu aveam arme și eram teribil de slăbit. La puțin timp după ivirea zorilor au venit două jeepuri. Un inspector de poliție, un tip solid, cu un aer nervos, a coborât. I-a felicitat pe agenți, după care s-a dus la Arrikad și l-a pălmuit peste față. Arikkad a rânjit și a spus ceva. Inspectorul l-a înjurat și l-a lovit cu picioarele. Le-a ordonat apoi oamenilor lui să-i lege gleznele și să-i pună un sac pe cap. Pe urmă i-am auzit certându-se lângă jeep. Inspectorul l-a împins pe agentul care

aşteptase sub copac şi şi-a scos revolverul. Oare avea să-şi împuşte propriul subaltern? Nu înțelegeam. Arikkad însă a înțeles, chiar şi cu sacul acela pe cap. „*Edo*, inspectore?", a strigat el. „Fii bărbat! Scoate-mi mai întâi sacul ăsta! Chiar atât de laş eşti? Nu poți să mă priveşti în ochi înainte să tragi?" Inspectorul s-a apropiat de el cu paşi hotărâți. Mariamma, parcă ştia că nu se află într-un luminiş din pădure, ci pe o scenă în văzul lumii. Arikkad s-a chinuit să se ridice în picioare, stând cu spatele drept, deşi avea mâinile legate la spate. Inspectorul i-a smuls sacul de pe cap şi i-a şoptit ceva la ureche. Arikkad a râs. Pe urmă s-a întors aşa, cu gleznele legate, spre locul în care eram eu ascuns. Ştia că eram acolo şi voia să depun mărturie pentru el. „Spune-le tovarăşilor mei, spune lumii întregi", asta încerca să-mi transmită. Inspectorul a mai făcut trei paşi până în dreptul lui, cu brațul drept pe lângă corp şi revolverul ațintit spre sol. I-am văzut clar fața lui Arikkad când i-a zâmbit inspectorului – un zâmbet mult mai puternic decât orice armă. Inspectorul s-a proțăpit pe picioare. Arikkad a strigat: „ALȚII NE VOR CONTINUA LUPTA!" Am văzut brațul inspectorului ridicându-se. „TRĂIASCĂ REVOLUȚIA..."

Mariamma abia dacă mai poate respira, privind chipul lui Lenin, scăldat în lumina fantomatică ce intră pe fereastră.

— Împuşcătura a fost asurzitoare. A reverberat în stâncile din spatele meu. Am scos un strigăt, de disperare, de furie şi de mânie. Eram sigur că m-au auzit. Urechile îmi vuiau. Probabil că şi ale lor. I-am văzut târând trupul lui Arikkad la vale. Nici unul dintre polițişti nu era mulțumit. Fusese o crimă comisă cu sânge-rece. I-au pus trupul în remorca unui jeep. Nici chiar după ce au plecat, vuietul din urechi nu mi s-a potolit. Am găsit banana ascunsă sub piatra pe care stătuse Arikkad. Eram sigur că a lăsat-o acolo pentru mine. Plângeam incontrolabil, te rog să mă crezi. Am reuşit să car doi bolovani de mărime egală în locul pătat de sângele lui Arikkad. Am găsit o piatră lungă şi plată şi am pus-o de-a latul peste celelalte două. Am rămas mult timp în fața acelui monument, a acelei

pietre de povară pentru camaradul meu de arme. „Întotdeauna răspunsul e acelaşi”, mi-am spus când am plecat în sfârşit de acolo. „Mergi pe calea cea dreaptă până la capăt.”

CAPITOLUL 66. LINIA DE DESPĂRȚIRE

1971, Mahabalipuram

În curând Lenin adoarme, ca şi când împărtăşirea acestor cumplite evenimente i-a oferit un scurt respiro. Pe Mariamma însă n-o ia somnul.

Priveşte stelele pe fereastră. Câți ani-lumină a călătorit strălucirea acelor punctulețe de pe firmament ca să ajungă până la ochii ei? Lenin ştia astfel de lucruri. Oceanul nu se vede, însă ea îi aude valurile spărgându-se de Coasta Coromandel. Golful Bengal se întinde la est de aici, cale de sute de kilometri, până la insulele Andaman şi apoi până pe țărmul Birmaniei. Ce bine ar fi dacă imensitatea acestor elemente – cer, stele şi mare – ar putea şterge lucrurile teribile pe care i le-a povestit Lenin! E împovărată acum cu adevăruri care o apasă greu.

El pare liniştit. Ammachi Mare se mira că un băiat atât de zurbagiu când era treaz părea aşa de nevinovat când dormea. Şi acum pare la fel. Când i-a povestit cum poliţiştii îl scoseseră pe Arikkad din casă şi trecuseră pe sub copacul în care se ascunsese el, a început să tremure fără să se poată stăpâni. După moartea lui Raghu şi eşecul celor două raiduri, Lenin se întrebase ce ar putea reuşi lupta armată dacă nu s-ar răzvrăti toți țăranii oprimați din India. Abia li se alăturase naxaliților, şi iată că avea îndoieli. Dar când asistase la execuția lui Arikkad înțelesese că trebuie să continue lupta, orice s-ar întâmpla. Ca să fie eficientă, o luptă armată are nevoie de arme şi de o pregătire mai bună, a spus el. Mai devreme a pomenit că următoarea lui oprire va fi Vizag, iar ea bănuieşte că rostul călătoriei este tocmai remedierea acelor probleme.

E extenuată. Se îndepărtează de fereastră şi se întinde pe pat lângă el. Noaptea a devenit mai răcoroasă. Trage cearşaful subțire peste amândoi. Corpul lui e cald. Îi simte răsuflarea

alături de ea, însă are impresia că îl jeleşte deja. Lenin nu va mai putea veni niciodată la Parambil, nu va mai participa niciodată la o nuntă şi nu-i va mai trimite nici o scrisoare. Chiar şi această vizită impulsivă îi pune în pericol pe amândoi. Dar se bucură de venirea lui. Dacă va fi să nu-l mai revadă niciodată, măcar are idee ce se întâmplă cu el. E mai bine decât să nu ştie nimic. Poliția încă nu-l caută, sau aşa crede el. Dar de acum înainte va fi mereu pe fugă. Foarte probabil, va fi prins sau va muri la o vârstă încă fragedă.

În somn, Lenin se întoarce şi o cuprinde cu un braț. Asta e suficient ca să-i readucă lacrimi în ochi, şi adoarme plângând.

Se trezeşte mult înainte de a se lumina de ziuă. Îi priveşte pieptul urcând şi coborând şi abdomenul care se umflă în timp ce al ei se retrage. Îşi simte gândurile limpezi, ca o adiere rece după o ploaie neaşteptată. Ştie că îl iubeşte. Poate că l-a iubit întotdeauna. În copilărie se certau şi se tachinau... şi aceea tot iubire era. În ultimul timp, în scrisorile lor politicoase şi-au dezvăluit sufletul – tot iubire. Dar nu şi-a permis până acum să se gândească la cuvântul „dragoste" – şi cu atât mai puțin să-l folosească, fiindcă sunt veri de gradul al patrulea sau al cincilea. Tulburarea nu are nevoie de consolidare. Dar acum genetica îi pare o religie în care nu mai crede.

Lenin deschide ochii. Pentru o clipă, lumea e undeva departe, iar termenul „naxalit" îşi are locul în alte încăperi, alături de alți oameni. Aici sunt doar ei doi. Zâmbeşte. Apoi realitatea dă năvală.

Obişnuia s-o tachineze spunându-i că are ochi mincinoşi, ca ai unei pisici. Şi că şuvița albă din păr e un semn al originilor ei feline. Poate că în dimineața asta privirea ei dezvăluie toate emoțiile pe care e prea sfioasă ca să le exprime. Mâna care o acoperise pe a ei îi mângâie acum obrajii. Ea îi pipăie barba şi cicatricea. El se trage mai aproape. De ce să se mai rețină acum, când nu-l va mai vedea niciodată? Îl sărută; primul ei sărut, dăruit bărbatului pe care-l iubeşte. Se retrag după şocul atingerii. Bucuria şi surprinderea de pe fața lui oglindesc ceea

ce simte ea. Dacă a avut dubii vreun moment, acum nu mai are. O iubeşte şi el. Nu se mai reţine.

Adorm unul în braţele celuilalt, cu picioarele împletite şi trupurile acoperite de transpiraţie. Se trezesc abia când razele soarelui alungă penumbrele din cameră şi se face foarte cald. Lumea de afară năvăleşte peste ei. Dar nu se clintesc.

— Nu vreau să păţeşti nimic, spune ea. De ce nu putem rămâne aşa pentru totdeauna?

Sânii îi sunt lipiţi de coastele lui. Îi strânge în pumn un smoc din părul de pe piept („Ce alt scop biologic îndeplineşte, dacă nu să umple palma cuiva?") şi trage până ce el se crispează.

— Şi eu ce-ar trebui să fac acum, Lenin? Cum să trăiesc într-o lume fără tine? Să nu te mai văd niciodată! Să mă întreb dacă voi mai şti ceva despre tine! Dacă mai trăieşti! Nu pot nici măcar să-ţi scriu!

Încearcă să-şi stăpânească lacrimile.

— Oh, Mariamma!

Tonul lui compătimitor o scoate din sărite; nu cere milă. Îl jeleşte. Îşi muşcă buzele, dar el nu observă. Dimpotrivă, continuă:

— Mariamma, mărită-te cu mine! Vino cu mine! Cum altfel am putea să rămânem împreună? Dacă te alături şi tu mişcării, vom putea avea o viaţă împreună. Ca soţ şi soţie.

Mariamma se gândeşte. Apoi îl împinge de lângă ea şi mâinile îi bâjbâie după cearşaf. Se simte prea dezbrăcată.

— Ascultă şi tu ce spui! şuieră. Te auzi oare? Îţi auzi aroganţa? Vrei să renunţ la viaţa *mea*? Să te urmez într-o peşteră? Ştii de ce am tremurat auzindu-ţi povestea? De ce am tremurat când poliţiştii au trecut pe sub copacul tău? Eram îngrozită că îmi vei spune că l-ai ucis pe Sivamaran fiindcă ai considerat că ai dreptul. Şi dacă ai fi avut o armă, l-ai fi ucis, nu-i aşa?

— Mariamma...

— Opreşte-te! Un cuvânt să nu mai spui! Mi-am dedicat totul – puterile, somnul, fiecare oră a zilei – pentru a studia corpul

omenesc. Ca să-l vindec, Lenin, nu să-l răpesc, mă înţelegi? Poate că într-o zi voi putea chiar să vindec Tulburarea. Ammachi Mare s-a rugat zi de zi pentru asta. Ca să te repar pe *tine*, idiotule! Ştii de ce m-am dăruit ţie acum? Fiindcă ştiam că n-o să te mai văd niciodată. Dar, Dumnezeule mare, dacă ţi-ai închipuit o clipă că voi merge pe drumul ăsta însângerat cu tine, pe... calea asta *stupidă* pe care ai pornit şi care nu e deloc dreaptă... Dacă asta ai crezut, atunci nu mă cunoşti câtuşi de puţin.

El se întoarce cu faţa în sus, siderat.

Ea însă n-a terminat. Îl scutură de umăr şi continuă pe acelaşi ton:

— Cum de n-ai zis că renunţi tu la luptă şi vii să ducem împreună o viaţă normală, cum de nu-ţi sacrifici tu visurile pentru mine? Pentru dragostea noastră...?

Faţa lui este o mască a durerii.

— E prea târziu, răspunde după un timp. Dacă aş fi ştiut ce simţi pentru mine, poate că n-aş fi pornit niciodată pe calea asta.

— Eşti un *macku* fiindcă n-ai ştiut. Şi dă-mi voie să-ţi spun că nu e nimic eroic în ceea ce faci. Vrei să-i ajuţi pe cei oprimaţi? Fă-te asistent social! Sau intră în politică! Alătură-te afurisitului tău de partid şi candidează pentru o funcţie! Dar nu, tu încă stai căţărat pe acoperişuri şi aştepţi să vină fulgerele, încă te crezi Magicianul Mandrake! Maturizează-te şi tu! Nu eşti deloc mai bun decât taică-tău.

E rea şi ştie asta. A mers deja prea departe.

De afară se aud râsete, un glas ascuţit de femeie şi un băiat care îi răspunde. Şi zgomotul unui tractor sau al unui camion diesel. Cât ar da ea pentru ceva banal, *obişnuit*! Obişnuitul ar fi de mare preţ. Obişnuitul ar fi extraordinar împreună cu Lenin. Şi toţi cei care n-ar fi de acord cu unirea lor ar putea să-şi ia dezacordul şi să umble cu el! Îşi şterge lacrimile şi şopteşte:

— Iartă-mă!

— Ai dreptate. A fost o prostie din partea mea să sugerez că ai putea să-ți rişti viața pentru ceva ce nu te priveşte. Iar răsplata ar fi... Nu e nici o răsplată.

— Răsplata mea ai fi fost tu, Lenin. Dar nu un Lenin pe fugă. Sau în închisoare.

— Iartă-mă, o roagă el cu glas slab.

Ea încuviințează. Trebuie să-l ierte. L-a iertat. Oricât de găunoasă ar fi, iertarea e tot ce-i poate oferi celui pe care-l iubeşte.

CAPITOLUL 67. MAI BINE AFARĂ DECÂT ÎNĂUNTRU

1971, Madras

Nu poate spera să-l revadă pe Lenin decât într-o închisoare sau la morgă, şi totuşi sentimentele pentru el se adâncesc. Trebuie să şi le ascundă, să le pună deoparte ca pe conservele din pivnița de sub *ara*. Dar fantomele sunt multe în locuri ca acela, şi tot ce e îmbuteliat poate erupe.

În a doua ei săptămână de stagiu în secția T&N – Travaliu şi Naşteri – se trezeşte într-o dimineață simțind că-i e greață. Senzația reapare în diminețile următoare. Se străduieşte să se îmbăieze, să se îmbrace şi să urce în ricşa lui Gopal, care o priveşte cu îngrijorare. E perspicace, dar discret, şi nu are de gând să spună ceva decât dacă ea va deschide discuția. Mariamma l-a angajat ca timp de o lună s-o ducă la Spitalul Gosha şi s-o aducă înapoi în fiecare seară.

Gosha se află la trei kilometri de cămin, chiar lângă Marina Beach. Singurele zgomote care se aud dimineața sunt scârțâitul pedalelor, țipetele pescăruşilor şi murmurul valurilor. Iar la ora aceea e răcoare. În scurt timp însă, soarele va deveni un disc alb incandescent reflectat pe oglinda apei, iar drumul de macadam va fi suficient de fierbinte ca să poți prăji un ou pe el. Gopal coteşte în dreptul Gelateriei Madras. Cândva, blocuri de gheață uriaşe de la Marile Lacuri erau ambalate în rumeguş, aduse cu vapoare americane şi stocate acolo, pentru a le oferi britanicilor puțină alinare în fața arşiței. În aerul sărat pluteşte miros de peşte uscat. Stomacul i se întoarce pe dos. În depărtare, pescarii care au ieşit pe mare devreme se întorc acum. Capetele lor ca nişte măciulii de chibrit şi mişcările sincrone ale vâslelor îi amintesc de o insectă care se zbate în apă, cu picioarele în sus.

Îşi imaginează valurile pe țărmul unei insule îndepărtate, păstrând exact acelaşi ritm şi clipocind la fel când se retrag. Într-un loc care e imaginea în oglindă a celui de aici trăieşte o

altă Mariamma, una neîmpovărată de aceste temeri cumplite. Acea altă Mariamma e măritată cu un Lenin care nu e naxalit; acel Lenin grijuliu o aşteaptă cu ceai fierbinte când ea se întoarce de la secţia T&N. În camera ei de la cămin are încă *Ghidul cerului*, pe care Lenin l-a uitat la Parambil. Acum e aşezat alături de preţioasa *Anatomie a lui Gray* din 1920 care i-a aparţinut lui Elsie – o ediţie nu pentru studiu, ci pentru păstrat. Cele două cărţi sunt talismanele ei, purtătoarele ei de noroc. Dar dacă aşa se simte norocul, tare n-ar vrea să ştie ce înseamnă ghinionul.

Pulsul îi creşte când vede tufele de bougainvillea revărsându-se peste zidurile din calcar ale Spitalului Gosha. Florile sunt de un roşu-placentă. Nimeni nu udă plantele acelea; Mariamma crede că rădăcinile lor se hrănesc cu un distilat din scurgerile de la T&N, o *aqua vitae*[80] mai nutritivă decât amestecul de apă şi bălegar de vită. Soldatul gurkha[81] zâmbitor de la poartă o salută; niciodată nu l-a văzut încruntat. Pe plăcuţa decolorată de pe zid scrie SPITALUL REGAL VICTORIA PENTRU FEMEILE DE CASTĂ ŞI GOSHA 1885. Dar toată lumea i-a spus mereu „Spitalul Gosha", termenul fiind sinonim cu *burqa* sau *purdah*[82]. Britanicii îl construiseră pentru femeile hinduse din casta superioară (care n-ar fi păşit într-un spital în care erau trataţi cei de neatins) şi pentru cele musulmane din zona

---

[80] Denumire veche a soluţiilor concentrate de alcool etilic, care a ajuns să se refere la băuturile alcoolice în general.

[81] Soldaţi originari de pe subcontinentul indian, îndeosebi din Nepal şi din nordul Indiei, aflaţi în serviciul armatei britanice şi apoi, după cucerirea independenţei, în serviciul celei indiene.

[82] Cei trei termeni fac referire la practica femeilor de credinţă islamică de acoperire completă a corpului când sunt prezenţi alţi bărbaţi decât cei din familia apropiată.

învecinată Triplicane, care sunt izolate în casă şi, când ies pe stradă, sunt acoperite din cap până în picioare. Mariamma a auzit povestindu-se despre femei musulmane cu probleme de travaliu care s-au baricadat în dormitor pentru ca soţii să nu le poată duce la spital, unde ar fi putut fi atinse de un obstetrician bărbat, alb. Moartea era preferabilă pentru ele. Vremurile s-au schimbat însă. Obstetrica nu mai este o specializare exclusiv masculină în India. Colegii bărbaţi ai Mariammei care au făcut stagiul la T&N s-au plâns că s-au simţit ca nişte paria, fiindcă femeile au cuvântul decisiv. Norocul a făcut ca ea să fie repartizată la Gosha, nu la Maternitatea din Egmore – un noroc deoarece la Gosha lucrează asistenta Akila.

În faţa secţiei T&N, o femeie însărcinată, palidă, păşeşte susţinută de mama şi de soţul ei. Pântecul umflat îi accentuează curbura lombară. Contracţiile nu sunt suficient de dese, aşa că i s-a spus să meargă. Mariamma vede aceeaşi scenă în fiecare dimineaţă şi uneori îşi imaginează că e aceeaşi femeie, în acelaşi sari aspru de spital şi bluza absurdă cu mâneci lungi. Această modificare britanică a jachetei şi corsetului din perioada victoriană e nepotrivită pentru căldura teribilă din India. Dar acum, când britanicii s-au retras de atâţia ani, de ce să mai porţi o asemenea uniformă? Femeia priveşte prin Mariamma; unicul ei gând e să scoată odată copilul din pântec. „Mai bine afară decât înăuntru” e regula predicată de sora Akila. A derivat-o probabil din regula celor cinci F: „Flatulenţă, fluide, fecale, fragment străin, făt: toate stau mai bine afară decât înăuntru”.

„Doamne, aşa voi fi şi eu peste opt luni? Simptomele sunt inconfundabile.” Nu se poate destăinui nimănui, nici măcar colegei ei de cameră, Anita.

Trece de uşile batante ale secţiei T&N şi intră într-un cuptor; mirosul greu, dulceag, o izbeşte în faţă ca o cârpă udă şi fierbinte. În dimineaţa asta, ţipetele şi înjurăturile unei femei le acoperă pe toate celelalte; soţul ei nu-i aude ocările, fiindcă stă

împreună cu ceilalți bărbați la umbra copacului din curte. Tărăboiul femeii e brusc întrerupt de o plesnitură ca un foc de armă, urmată de glasul ascuțit al unei asistente care strigă: „Termină, femeie! Trebuia să-l fi afurisit cu nouă luni în urmă. Acum, ce rost mai are? *Mukku, mukku!*" Împinge, împinge! *Mukku* e cuvântul magic, un „Sesam, deschide-te!" al secției T&N, refrenul scandat de personal zi şi noapte. *Mukku!*

Fluxul zilnic de bebeluşi le oferă studenților la medicină experiență din plin: Mariamma a atins „cota" necesară de douăzeci de naşteri normale încă din primele patru zile. Travaliul „normal" nu prezintă interes pentru stagiarele de la obstetrică, aşa că ele lâncezesc în jurul biroului din lemn în sariurile lor colorate, depăşindu-şi inerția doar atunci când situația nu e *normală*.

La pupitrul alb, asistenta Akila, o femeie scundă, negricioasă şi dichisită, cu trăsături colțuroase şi fața acoperită cu pudră, rămâne imperturbabilă, completând formularul de medicație. Boneta evazată contrastează cu părul ei negru. Peste uniforma albă poartă un şorț albastru, bine călcat şi atât de țeapăn de la apret, încât ar putea opri gloanțele. Îi ocărăşte pe toți cei care-i lasă impresia că muncesc de mântuială, însă are o inimă iubitoare. Mariammei îi aminteşte într-un fel de Ammachi Mare, cu toate că cele două nu seamănă deloc. Rugăciunile către Parvati, Allah şi Isus; țipetele reverberându-se în faianța de pe pereți şi zgâlțâind ferestrele cu geamuri mate; duhoarea de sânge, urină şi lichid amniotic ridicându-se de pe podeaua lipicioasă, pătrunzând în nări, în sariuri, piele, păr şi minte; mesele de travaliu care mărginesc toți pereții; perdelele verde-gălbui mereu strânse, care transformă chiar şi cele mai intime momente într-o experiență publică... oare ce ar crede bunica ei despre toate astea? Ammachi Mare a fost o femeie puternică, şi ar fi făcut față. Cât despre Mariamma, ea e încântată!

Tabla de scris a secției T&N seamănă cu panoul de informații din Gara Centrală, dar cu însemnări precum: G3P2 PROM (gravida trei, adică a treia naştere; para 2, adică al doilea copil

născut viu; rupere prematură a membranelor). Mariamma se apropie prin spatele surorii Akila, însă aceasta are ochi la spate.

— Fiți atente, doamnelor! strigă ea. A venit *doctorița* Mariamma! Nu mai ezitați, bine? *MUKKU-MUKKU!*

Şi Akila râde la propria-i glumă. Nimeni nu-i dă atenție, cu excepția Mariammei, care e entuziasmată auzind cuvântul „doctorița" înaintea numelui ei.

— Bună ziua, soră! o salută şi aşază pe pupitru un şirag de iasomie.

Mariamma cumpără des şiraguri de la o bătrână din apropierea căminului, care înşiră flori pe ață, legând noduri cu două degete şi cu o viteză care ar face de ruşine orice chirurg. Fața şi corpul îi sunt acoperite cu umflături desfigurante, unele cât o biluță, altele cât prunele de mari. Afecțiunea e numită neurofibromatoză, sau boala lui Recklinghausen; pe nervii cutanați, chiar sub piele, cresc tumori fibroase benigne. Despre celebrul om-elefant, Joseph Merrick, se crede că ar fi avut o variantă de neurofibromatoză.

— *Ayo!* Cine are aici timp pentru iasomie? exclamă sora Akila, mirosind florile şi zâmbind. Du-te şi vezi ce face trei. Naştere cu forcepsul, pe care o păstrez doar pentru tine. Strigă apoi către sală: ASCULTAȚI AICI, CU TOATELE! O SĂ AVEM O ZI PLINĂ. SIMT ASTA ÎN OASE!

N-a existat nici măcar o zi în care să nu fie plină, iar sora Akila să n-o simtă în oasele ei.

Femeia malayali de pe masa de travaliu are sub fese o bucată de pânză cauciucată portocalie care atârnă peste margine. Pe pânză e o pată permanentă de culoarea gențianei, de la nenumăratele femei care au precedat-o. Când Mariamma îşi depărtează în V arătătorul şi degetul mijlociu înmănuşate în canalul de naştere, abia dacă poate să atingă marginile colului; femeia e complet dilatată. Pe tablă scrie că e în travaliu de şapte ore, şi totuşi copilul n-a trecut de planşeul pelvian. Mariamma lipeşte fetoscopul – un stetoscop ca o pâlnie – pe

abdomenul femeii. Chiar şi în tăcerea desăvârşită din jur, îi e greu să audă fătul. Akila spune că trebuie să-şi „*imagineze* inima copilului", ca s-o audă distinct de cea a mamei. „Imaginează-ţi!" Şi deodată o aude – sună ca o ciocănitoare cu ciocul bont. Mai puţin de optzeci de bătăi pe minut e motiv de îngrijorare, iar în acest caz ritmul cardiac al copilului este de şaizeci. Acum inima Mariammei o ia la goană.

— Soră! strigă ea, dar Akila a trimis deja tava. Abia scos din sterilizator, forcepsul e aburind. Baierile şorţului din plastic pe care şi-l pune Mariamma sunt încă umede de la utilizatorul precedent. Amorţeşte epiderma vulvară cu novocaină într-o margine şi taie. Vălurele pulsânde de sânge se ivesc în urma foarfecii de episiotomie. O singură dată a mai folosit forcepsul până acum. Cele două părţi ale instrumentului sunt ca nişte linguri curbate, cu mânere lungi şi subţiri; când lingurile (sau lamele) sunt poziţionate corect, prinzând capul copilului, mânerele pot fi apropiate unul de altul şi fixate aşa. Dar de obicei, până când apare nevoia de a utiliza forcepsul, capul fătului devine o masă umedă şi umflată, pe care e dificil să distingi trăsăturile. Folosindu-se de arătător şi degetul mijlociu pentru a se ghida, introduce lama stângă şi o poziţionează pe capul copilului, apoi procedează la fel cu dreapta. Se roagă ca „lingurile" să fi prins capul, nu faţa fătului. Dar oricât se străduieşte, nu reuşeşte să apropie mânerele. Dacă forţează, riscă să strivească craniul. Exact când ajunge în pragul disperării, mâna divinei Akila apare pe deasupra umărului ei şi ajustează puţin o lamă, astfel că mânerele se pot articula şi bloca. Asistenta se retrage.

Dar bara de tracţiune pe care Mariamma încearcă s-o ataşeze la mânere nu se potriveşte! Ar fi trebuit să verifice înainte să înceapă. Încă o dată, mâna divinei Akila intervine peste umărul ei şi completează ansamblul, în ciuda nepotrivirii. Mariamma îşi propteşte tălpile pe podea, gata să se opintească. Akila postează o stagiară în spatele ei, pentru eventualitatea că va cădea pe spate când va ieşi capul. Mariamma trage la următoarea contracţie.

— *Ayo*, asta înseamnă la tine să tragi, domnişoară doctor? strigă Akila din celălalt capăt al încăperii, fără să se uite la ea. O să te tragă copilul pe tine înăuntru, cu tot cu papuci, dacă nu reuşeşti mai bine.

Mariamma se lasă pe vine şi dă tot ce poate. Capul copilului a eşuat pe promontoriul osului sacral.

— Soră! strigă ea printre dinţii încleştaţi.

— O să fie bine, *ma*! îi răspunde Akila de la pupitru, după care ţipă către altcineva: Doctore, până când o să termini dumneata de cusut epiziotomia, copilul o să-nceapă deja să meargă!

Şi chiar e bine, fiindcă brusc iese capul. Dacă n-ar fi fost stagiara din spate, Mariamma şi copilul s-ar fi rostogolit pe podeaua udă. Bebeluşul moale şi vineţiu are capul de forma unui ou, din cauza forcepsului. Cu gesturi grăbite, vâră în gura lui para de sucţiune, ca să extragă mucusul, dar degeaba. Îi suflă uşor pe faţă. Nimic. Mama o priveşte îngrozită. Una dintre cele zece mâini ale divinei Akila apare şi plesneşte fundul copilului, care tresare şi scoate un ţipăt ascuţit.

— Aşa-i mai bine, *ma*? râde Akila ştrengăreşte, obişnuitul „mai bine afară decât înăuntru” fiind doar sugerat, nu rostit.

Mariamma e atât de bucuroasă, încât îi vine să ţipe. Pumnişorii copilului se agită în aer... Pe neaşteptate, se gândeşte la Lenin şi ochii ameninţă să i se umple de lacrimi.

— Hei, doamna Mariamma! strigă Akila, de această dată de lângă autoclavă. Dacă nu tai dumneata cordonul, dă-i, rogu-te, foarfeca bebeluşului! Nu mai visa cu ochii deschişi!

Atoatevăzătoare, Akila poate citi şi gândurile. Mariamma taie cordonul ombilical şi începe să coasă epiziotomia. „Imediat ce termin treaba azi, îi voi mărturisi Akilei. Îi voi spune totul. Nu pot să duc povara asta singură.”

Peste câteva ore, la finalul turei, o roagă pe Akila să iasă puţin împreună. Cu ezitări, îşi destăinuie secretul. Asistenta izbucneşte în râs.

— *Ma*, fiecare studentă la medicină care vine în secția T&N crede că e gravidă. Ba chiar şi unii băieți zevzeci! Pseudocieză se cheamă. Dar, le zic eu, cum poți să fii virgină şi totuşi însărcinată?

Şi Akila începe din nou să râdă.

— Soră... Eu nu sunt virgină.

Asistenta o priveşte cu interes. Îi prinde bărbia între degete şi-i întoarce fața într-o parte şi-n alta.

— *Ma*, eu lucrez la T&N încă de dinainte să te naşti tu. Ştiu când o femeie e însărcinată. Ştiu înainte chiar să ştie Dumnezeu, înainte să ştie mama. Soții sunt nişte idioți, habar n-au de nimic, aşa că lasă-i încolo. Dar Akila nu greşeşte niciodată. Corpul îmi vorbeşte. Obrajii, culoarea, *ithu-athu*. Îți spun eu că nu eşti gravidă. Mă crezi? Sigur că nu! Bine, vom face testul, dar numai ca să nu te mai îngrijorezi, ai înțeles?

La banca de sânge, Akila prelevează ea însăşi proba.

— O s-o trimit la laborator cu un alt nume. Dar va fi normală, *ma*. Ai o sarcină în cap, nu în uter! De data *asta*, adaugă după o pauză de efect. Data viitoare ar putea fi în uter. Aşa că data viitoare foloseşte-ți capul!

CAPITOLUL 68. OGARUL CERURILOR

1973, Madras

Odată cu rezultatul negativ al testului, „greţurile matinale” îi dispar. Se simte ca un prizonier condamnat care a primit o graţiere. Fusese îngrozită de posibilitatea de a deveni o mamă necăsătorită, cu un copil al cărui tată ar fi fost un naxalit pe care nu-l va mai vedea viu niciodată.

Îi e prea ruşine ca să-i facă sorei Akila o a doua mărturisire: că e dezamăgită. *De ce* n-a rămas însărcinată? Are cumva o problemă? Noaptea petrecută cu Lenin n-a izbutit să impresioneze universul? Fără îndoială, o dragoste ca a lor, o primă intimitate, nu se poate să nu lase un semn în urmă. E iraţional, ştie asta, dar gândul nu-i dă pace nici când îşi face bagajul pentru vacanţa de Crăciun. Se duce în sfârşit acasă – o vizită prea mult timp amânată.

Când îi zăreşte primele contururi, e frapată de seninătatea Parambilului, atât de rupt de haosul celor doi ani pe care i-a petrecut departe de casă. Fumul se ridică în spirale din horn, de la vatra în care focul nu se stinge niciodată. Şi iată-l pe tatăl ei, încadrat de stâlpii verandei, cu Anna *Chedethi* alături, de parcă ar fi stat acolo de veghe din ziua plecării ei. O strânge atât de tare la pieptul lui, încât abia dacă mai poate respira.

— *Molay*, odată cu plecarea ta a dispărut o parte din mine, îi şopteşte el.

E siguranţă şi protecţie în îmbrăţişarea lui, la fel ca atunci când era mică. Apoi vine rândul Annei *Chedethi* s-o strângă la piept. Remarcă amândoi cicatricea de pe obrazul ei, deşi a început să se estompeze. Ea le spune că a căzut pe podeaua alunecoasă a unui laborator şi s-a tăiat în nişte sticlă spartă. E aproape de adevăr, deşi a lăsat deoparte contextul.

Fantoma bunicii ei şi cea a lui Bebe Mol plutesc parcă împrejur, amintindu-i încă o dată de motivul pentru care a

plecat. Tot ce este şi tot ce speră că va deveni a început aici, în casa aceasta şi cu cei care locuiesc în ea. După ce s-a întors de la Colegiul Alwaye pentru înmormântări, a mai venit acasă o singură dată, cu puțin înainte de a începe cursurile facultății de medicină. Atunci i s-a părut că familia încă e zdruncinată de cele două decese. Acum are impresia că tatăl ei şi Anna *Chedethi* au învățat să trăiască acceptând pierderea suferită şi au adoptat o nouă rutină. Pentru Mariamma, acest lucru nu face decât ca absența celor doi stâlpi iubiți ai familiei să fie şi mai vizibilă – ca o pânză cu o ruptură în ea pe care nimeni altcineva n-o vede.

Anna *Chedethi* a pregătit mâncarea ei preferată, *meen vevichathu*, sosul stacojiu fiind atât de gros, încât ai impresia că un creion ar sta drept în el.

— A venit ieri negustoreasa de peşte. Bătrâna însăşi, nu nora ei. În coş avea doar *avoli*. Şi a zis: „Să-i spui Mariammei că l-am adus numai pentru ea. Spune-i că am o durere teribilă în ceafă şi de-a lungul brațelor. Pastilele pe care mi le dă *vaidyan* sunt inutile. Dacă le-aş arunca în râu, mi-ar fi mie mai bine şi mai rău peştilor."

Mariamma şi-o imaginează pe bătrână, cu antebrațele uscate şi cutate ca şi când ar fi încrustate cu solzii de peşte care cad din coşul purtat pe cap. Acum, darul bătrânei se află în oala de lut a lui Ammachi Mare, transformat într-un file în crustă roşie. Carnea lui albă i se topeşte în gură, în vreme ce stacojiul de la curry pătează orezul, degetele ei şi farfuria din porțelan.

Tatăl ei e nerăbdător să-i împărtăşească o noutate care pentru ea nu este totuşi nouă. O simte planând deasupra mesei, exagerată de eforturile lui de a se preface că nu este acolo. Aşteaptă până când termină ea de mâncat şi începe:

— Molay, trebuie să-ți spun ceva ce te va mâhni. Dumnezeu ştie că numai despre asta vorbim.

Anna *Chedethi*, care strânge farfuriile, se opreşte şi se aşază pe scaun.

— Lenin a dispărut, continuă tatăl ei. Ştiai?

— Îmi făceam griji. Nu mi-a mai scris de o vreme.

Un alt adevăr spus pe jumătate.

— Ei bine, dacă vrei să mă crezi, află că s-a alăturat naxaliților.

Prețul minciunii e acela că se simte ca un gândac. Ascultă în timp ce el îi povestește ce au scris ziarele despre raiduri și despre moartea lui Arikkad pe când încerca să fugă.

— Problema asta cu naxaliții părea ceva foarte îndepărtat – până acum. În Malabar, sau în Bengal. Și, deodată, iată că a ajuns aici, peste noi.

Tatăl ei a fost întotdeauna un bărbat chipeș. Pentru prima dată observă Mariamma zona mai întunecată de sub ochii lui, cutele de îngrijorare de pe frunte, obrajii lăsați și pielea capului care a început să se zărească prin părul rărit. Are cincizeci de ani. O jumătate de secol de viață. Chiar și așa, oare timpul a trecut mai repede la Parambil de când a plecat ea?

Când o tânără se îndrăgostește, o distanțare între ei este probabil inevitabilă; primul bărbat pe care l-a iubit se vede nevoit să concureze cu altul. În cazul Mariammei însă, cele care impun distanța sunt secretele. Anna *Chedethi* o privește cu temere, îngrijorată că vestea aflată ar putea s-o șocheze.

— E groaznic, spune Mariamma, fiindcă trebuie să spună ceva. Dacă li s-a alăturat naxaliților, înseamnă că e mai prostănac decât crezusem. Dacă voia să-i ajute pe săraci, de ce n-a intrat în partid, de ce n-a candidat pentru o funcție? exclamă, repetând ceea ce-i spusese și lui Lenin. De ce să facă una ca asta? E un idiot. Și-a bătut joc de viața lui!

Vehemența cuvintelor ei îi surprinde. Oare a exagerat?

— Ei bine, spune tatăl ei după un timp, adevărul e că, încă din prima zi de când a venit aici, Lenin și-a declarat intențiile. Întotdeauna i-a avut la inimă pe pulayari. Jugul care-i apasă pe ei e o povară și pentru el. Noi stăm aici și ne credem deș-tepți și drepți. Dar adevărul e că putem rămâne orbi în fața nedreptăților. El n-a fost niciodată așa.

Ah, dacă Lenin l-ar putea auzi pe tatăl ei susținându-i cauza!

Când Anna *Chedethi* se duce să facă baie, Mariamma rămâne singură pe întuneric, în bucătăria doldora de amintiri şi mirosuri. Îşi aminteşte cum, odată, Damodaran şi-a lipit ochiul de fereastră, iar Ammachi Mare s-a prefăcut enervată şi l-a certat. În săptămâna în care a murit bunica ei, Damo a dispărut în junglă, în apropiere de tabăra tăietorilor de lemne. Au aflat acest lucru abia mai târziu, de la Unni, care îl aşteptase săptămâni de-a rândul în coliba lui din pădure, degeaba. Fără îndoială, Damo plecase să-i țină companie lui Ammachi Mare. Unni fusese distrus.

Mariamma găseşte cutia cu chibrituri şi aprinde una dintre lămpile cu ulei cât palma ale bunicii ei, cele care-i plăceau şi pe care le lua seara cu ea când se ducea să se culce. Plânge fără reţineri, imaginându-şi chipul drag scăldat în lumina diafană a lămpii. Însă bunica îi e mereu alături; lacrimile sunt pentru trecut, pentru vremurile inocenței, când stătea aici, hrănită de mâna ei iubitoare, încântată cu poveşti, ştiind că este iubită şi prețuită.

Îşi recapătă stăpânirea de sine înainte de a i se alătura tatălui ei în birou. Ce dor i-a fost de mirosul ziarelor şi revistelor vechi şi de cel al cernelii preparate în casă! Cât i-a lipsit izul familiar de săpun de santal şi pastă de dinți cu neem, cât i-au lipsit momentele acelea dragi de la sfârşitul fiecărei zile, când el îi citea poveşti! De ce e oare nevoie să renunți la ceva sau să-ți fie luat, ca să înveți să-l apreciezi cu adevărat? În seara asta însă, ea este povestitorul, căci el aşteaptă cu nesaț să afle fiece mic detaliu din lumea ei medicală, abătându-şi curiozitatea ca pe o molie asupra oricărui amănunt ce radiază cunoaştere. Jinduieşte să ştie totul. Iar ea îi face pe plac, descriindu-i şi povestindu-i totul... cu excepția lui Brijee.

Când vine şi rândul lui, tatăl îi spune:

— Trebuie să fie dificil să vezi zi de zi atâta suferință. Eu n-aş putea suporta. Numai norocul şi îndurarea Domnului ne-au cruțat de asemenea nenorociri. Suntem cu adevărat binecuvântați, nu-i aşa?

Ea se miră că un om care a suferit atât de mult poate avea astfel de sentimente.

— Appa, mi-e ruşine să-ţi spun că de multe ori iau totul ca pe un dat. Înainte vreme mi-era frică de cei bolnavi. Acum, suntem cu toţii atât de concentraţi pe boală, încât uneori abia dacă dăm atenţie persoanei care suferă. Când vin acasă de la secţia T&N sau de la cea de chirurgie, nu mă gândesc decât la masa de seară sau mă întreb dacă am primit vreo scrisoare. Cred că toţi medicii trăiesc cu iluzia că au încheiat un fel de târg cu Dumnezeu. Îi îngrijim pe cei bolnavi şi, în schimb, suntem cruţaţi de boli.

— Asta îmi aminteşte de ceva, spune tatăl ei întinzându-i o hârtie. Citeam ceva, şi am dat peste jurământul lui Paracelsus. Mi-am zis că trebuie să-l copiez pentru Mariamma.

Scrisul tatălui ei este de obicei aproape ilizibil, dar de această dată a caligrafiat textul migălos, cu litere de tipar.

— Genul ăsta de doctor aş vrea să fie şi Mariamma mea, aşa mi-am spus.

Ea citeşte: „Iubeşte-i pe cei bolnavi, pe fiecare dintre ei până la unul, ca şi cum ar fi din familia ta".

În noaptea aceea doarme în patul Annei *Chedethi*, în dormitorul vechi de lângă *ara*, găsind alinare lângă femeia la sânul căreia a supt şi care i-a fost mamă ca şi fiicei ei, Hannah. Anna *Chedethi* îi povesteşte că Joppan a trecut printr-o perioadă grea. Iqbal a vrut să se retragă din afacerea cu şlepul. Joppan a luat un împrumut ca să-i cumpere partea, dar ca să ramburseze creditul a trebuit să muncească de două ori mai mult, extinzându-şi rutele şi acceptând cât mai multe comenzi. Anna *Chedethi* spune că îşi plătea bine angajaţii; la urma urmei, şi el era unul dintre ei. Dar le şi cerea mult. Înainte de Onam, în cea mai aglomerată perioadă, barcagiii şi hamalii lui au intrat în grevă, cerând să devină coproprietari ai companiei. Joppan a încercat să discute cu ei raţional. Voiau cumva să fie părtaşi şi la datoriile lui? Oamenii însă au ţinut-o pe-a lor, iar el s-a simţit trădat.

— Îți amintești de acel membru al partidului pentru care a făcut el campanie și pe care l-a ajutat să fie ales în district? spune Anna *Chedethi*. Ei bine, și el și partidul au luat partea muncitorilor. Mai bine să sacrifice un vot – pe cel al lui Joppan – decât să le piardă pe toate cele ale muncitorilor. Joppan i-a dat afară și a încercat să angajeze alții. Muncitorii lui au scufundat un șlep și au vrut să-i dea foc la hangar. În loc să cedeze în fața cerințelor lor, Joppan și-a închis afacerea și a lăsat banca să i-o ia. Nu știu câți bani a reușit să salveze, dar sunt îngrijorată.

Mariamma își spune că măcar nu vor suferi de foame; Ammini câștigă din vânzarea panourilor ei din stuf. Și apoi, mai au pământul. În plus, Podi ar putea ajuta și ea, dat fiind că i s-a alăturat soțului ei în Sharjah. Dar nu așa și-a închipuit Joppan că va fi viața lui. E surprinsă de faptul că tatăl ei nu i-a spus nimic despre asta. Poate simte că trebuie să-și protejeze prietenul.

Dimineață, ia un *thorthu* și iese din casă. Vrea să vadă cum merge construcția spitalului, dar mai întâi se oprește lângă cuib. Trage în piept aerul cu miros de lemn. Lujeri de zorele se cațără pe latura însorită. Așa a vrut mama ei? Ca natura să se reînnoiască și să transforme cuibul în fiecare an, anotimp cu anotimp? Cele două taburete sunt încă acolo, iar ea se așază pe unul, cu genunchii ajungându-i sub bărbie, și își amintește de Podi, care ședea în fața ei. Jucau dame împreună sau își împărtășeau secrete pe care voiau să le țină ascunse de adulții din jur. Uneori venea singură aici și se prefăcea că pe celălalt taburet stă mama ei. Luau ceaiul împreună și vorbeau despre viață.

Femeia din Piatră e pe drumul spre canal. Ea și Podi o descoperiseră întâmplător când erau mici, aproape complet ascunsă printre vițele de piper-amar și iarba-țapului. Mariamma fusese impresionată de forța sculpturii, de prezența ei lipsită de chip. Ele erau niște pitice în comparație cu ea. Și acum e la fel. Tatăl ei îi spusese că era o sculptură la care

mama ei renunțase. Ea şi Podi o eliberaseră, curățaseră terenul în jurul ei şi plantaseră gălbenele. Înainte, obişnuia să privească statuia ca pe o altă încarnare a mamei, diferită de cea care îi zâmbea din fotografia aflată în camera ei. În copilărie, se întindea pe spatele Femeii din Piatră şi îşi închipuia forța mamei sale pătrunzându-i în trup, aidoma sevei care urcă în trunchiul unui copac. Acum se mărgineşte să-şi treacă palmele pe suprafața ei, ca un salut tăcut.

Pe celălalt mal al canalului a fost turnat betonul pentru fundația spitalului. Deja schelăria din bambus legată cu sfoară sugerează o structură mai mare decât tot ce şi-a imaginat ea. Încearcă să vadă cu ochii minții cum va arăta clădirea finalizată. Îi place să-şi închipuie că brățara din aur pe care şi-a scos-o de pe mână la Convenția de la Maramon e încastrată şi ea acolo, într-un fel sau altul, parte din osatura spitalului.

Canalul a fost recent lărgit şi dragat până la confluența cu râul. Suprafața apei este un caleidoscop de nuanțe verzi şi maro; frunzele plutesc pe unde cu o viteză mai mare decât îşi amintea. Găseşte un loc retras şi se dezbracă până la lenjeria de corp. Apoi coboară panta din piatră, cu tălpile alunecându-i pe muşchiul crescut, şi se aruncă în apă cu capul înainte. Senzația trecerii bruşte dintr-un mediu în altul e revigorantă, familiară, nostalgică... şi tristă. Sperase să se întoarcă în timp cu acest plonjon. Dar nu există întoarcere: timpul şi apa înaintează implacabil. Iese la suprafață mult mai departe în aval decât se aşteptase. Confluența apelor se vesteşte cu zgomot în față, iar curentul e surprinzător de puternic. Virează spre mal, găseşte ceva de care să se prindă şi iese pe uscat. Nu, nu mai e acelaşi canal, iar ea nu mai e aceeaşi Mariamma.

La sfârşitul scurtei vacanțe, tatăl ei cheltuieşte pe un taxi turistic, nu ca să ajungă la stația de autobuz, ci ca să meargă împreună până la gara din Punalur – un drum de două ore şi jumătate. Stau amândoi pe bancheta din spate, ca două capete încoronate. Tatăl îi mărturiseşte că administrarea Parambilului l-a obosit.

— Niciodată n-am fost bun la asta. Dacă aş fi avut pasiunea lui Shamuel sau a tatălui meu, am fi cultivat mult mai mult teren şi am fi câştigat mai mulţi bani, spune el privind-o spăsit. Adevărul e că tatăl tău preferă stiloul în locul plugului.

Mariamma îl consideră modest. E bine cunoscut pentru Neficţiunile lui. O dată sau de două ori pe an scrie câte un lung articol de investigaţie care apare în ediţia de weekend a ziarului *Manorama*.

— Aşa că am discutat cu Joppan, să administreze el tot Parambilul în numele nostru. I-am făcut o ofertă. Şi am speranţe. Tocmai ce iese din afacerea cu şlepurile. Sunt prea multe bătăi de cap. Cu ani în urmă, după moartea lui Shamuel, i-am făcut o ofertă bună. El însuşi a recunoscut asta. Ar fi primit astfel teren, mai mult decât oricare dintre rudele noastre de pe aici, şi o parte din recoltă, ca să fie administratorul nostru. Dar el visa să cucerească pământul. Sau cel puţin apele lui. Aşa că m-a refuzat. În plus, nu voia să spună lumea că era „Joppan pulayarul" care încerca să-i ia locul lui Shamuel.

— Şi de data asta i-ai făcut o ofertă diferită?

— E bine că întrebi. După ce eu nu voi mai fi, totul îţi va aparţine ţie, aşa că trebuie să ştii. I-am oferit zece acri care vor fi ai lui imediat. În schimb, ne gestionează pământurile timp de zece ani şi primeşte zece la sută din întreaga recoltă. Apoi, pe măsură ce-şi dezvoltă propriul teren şi câştigă bani, dacă va vrea, va putea cumpăra de la mine mai mult pământ.

— E o ofertă generoasă.

Tatăl ei pare mulţumit.

— Sper că aşa crede şi el. Oferta pe care i-am făcut-o atunci era mult mai bună, dar între timp multe s-au schimbat. Îmi pare rău pentru el. O vreme, rămâne tăcut, privind pe geam. Apoi reia: *Molay*, când eram noi copii, Joppan era eroul nostru, un Sfânt Gheorghe al nostru, ştiai? Ciudat lucru, destinul. Uită-te la mine. Am terminat şcoala şi am avut ambiţia să merg la colegiu, să văd lumea. În loc de asta, iată-

mă aici, în locul de unde am pornit, în vreme ce Joppan este cel care a călătorit mult. La Parambil mă simt eu întreg. Poate că Joppan îşi va da seama că însuşi lucrul de care a fugit este cel care-l va salva şi îi va aduce fericirea. Ne opunem sorţii, dar ogarul ei ne găseşte oricum. „Iată, toate lucrurile fug de tine, căci tu ai fugit de Mine![83] „

Despărţirea pe peronul gării e sfâşietoare. Simte un val de ruşine pentru tot ce i-a ascuns tatălui ei. Pentru secrete. Secrete reprobabile. Nu-şi poate imagina că tatăl ei ar avea secrete, dar poate că are.

Îmbrăţişarea lor îndelungă e altfel decât cele de până atunci. Rolurile s-au inversat. Ea e părintele care îşi lasă copilul să se descurce singur, însă copilul se agaţă de ea. Când trenul se urneşte, tatăl ei rămâne pe peron fluturând din mână şi zâmbind cu bravură – o siluetă singură şi oropsită.

[83] Vers din poemul Ogarul Cerurilor, de poetul englez din secolul al XIX-lea Francis Thompson.

CAPITOLUL 69. SĂ VEZI CE-ȚI IMAGINEZI

1974, Madras

Spre finalul stagiului de medicină internă al Mariammei, un îngrijitor în kaki o cheamă la biroul doctoriței Uma Ramasamy, de la Departamentul de Patologie. Prima ei reacție e să se teamă că a făcut ceva rău. A doua este să se entuziasmeze. Uma Ramasamy are puțin peste treizeci de ani, e divorțată şi o profesoară extraordinară. Colegii băieți ai Mariammei sunt îndrăgostiți de ea. „Are *materie*", spune Chinnah despre ea, o sintagmă care în jargonul medical desemnează stăpânirea la perfecție a unui domeniu.

— Chinnah, eşti sigur că „materia" te atrage la ea, nu altceva?

— Ce, *ma*? Te referi cumva la Fiatul ei Premier Padmini? replică el cu inocență. *Chaa!* Nicidecum!

Fiatul Premier Padmini i se potriveşte doctoriței Ramasamy mult mai bine decât greoiul Ambassador sau Standard Heraldul care aduce a gândac. Aceste trei modele străine redenumite sunt singurele care au primit licență pentru a fi fabricate în India socialistă; pentru orice altă maşină trebuie să fii dispus să plăteşti o taxă de import de 150 la sută. Fiatul Umei are culoarea neagră tipică şi acoperişul roşu, un rând suplimentar de faruri, geamuri reflectorizante şi eşapament dublu. De obicei, doctorița însăşi îl conduce.

La prima prelegere pe care le-a ținut-o dr. Ramasamy în vechea Aulă Donovan, chiar şi murmurele din ultimele bănci au amuțit când în sală a intrat o femeie înaltă, cu aer încrezător şi un halat de laborator cu mâneci scurte. A început direct cu inflamația, primul răspuns al organismului la orice amenințare şi numitorul comun al tuturor bolilor. În răstimp de câteva minute, toți erau absorbiți în toiul unei bătălii: invadatorii (bacteriile tifoide) sunt observați de santinelele de

pe coline (macrofagele), care trimit semnale către castel (măduva osoasă şi nodulii limfatici). Cei câțiva veterani vârstnici ai luptelor anterioare cu tifoida (limfocitele T cu memorie) sunt treziți, ridicați din paturile lor şi chemați să-i deprindă în grabă pe recruții începători cu modalitățile de înfruntare a bacteriilor tifoide şi apoi să-i înarmeze cu sulițe concepute special pentru a se ataşa de scutul tifoid şi a-l străpunge; în esență, veteranii îşi clonează variantele lor mai tinere. Totodată, aceiaşi veterani din precedentele campanii anti-tifoidă alcătuiesc un pluton de luptă biologică (limfocitele B), care fabrică în viteză un soi aparte de smoală clocotindă (anticorpi), pe care o răstoarnă peste zidul castelului; smoala va topi scuturile invadatorilor, fără a vătăma alte celule. Între timp, auzind strigătul de luptă, mercenarii duri (neutrofilele) sunt înarmați până în dinți, pregătiți să intre în acțiune. La primul iz de sânge vărsat – *orice* sânge, de prieten ori de duşman –, aceşti mercenari se vor lansa într-o frenezie a uciderii... Dr. Ramasamy păşea în fața tablei, lovind cu piciorul tivul auriu cu fucsia al sariului. Mariammei îi veniseră în minte femeile conturate în schițele mamei ei; tuşele sinuoase de cărbune izbuteau să redea nu doar cutele unui sari, ci şi silueta femeii de sub ele.

Pe plăcuța din alamă de lângă uşa biroului ei scrie simplu: CENTRUL DE CERCETĂRI HANSEN. În mod neobişnuit, dr. Ramasamy n-a simțit nevoia să-şi adauge şi numele. Răcoarea aerului condiționat dinăuntru îi aminteşte Mariammei de magazinele care vând sariuri în bogata suburbie T. Nagar, unde vânzătoarele aşezate pe platforme înălțate scot cu nesăbuință sariuri după sariuri, desfăşurându-le şi întinzându-le în fața clientelor. Aici însă, frigiderele cromate, băile, incubatoarele, mesele de laborator şi centrifugele înlocuiesc teancurile de bumbac şi mătase. Privirea Mariammei se opreşte asupra microscopului binocular. Îi lasă gura apă după el. Are chiar ataşat un al doilea set de oculare – unul cu scop didactic, astfel încât profesorul şi studentul să poată

studia acelaşi eşantion, iluminat de dedesubt cu ajutorul unui bec electric. În comparație cu frumusețea asta, microscopul monocular al Mariammei, pe care nu-l poate folosi decât în apropierea unei ferestre bine luminate şi a cărui oglindă se clatină, pare o căruță hodorogită.

— E o frumusețe, nu-i aşa?

Dr. Ramasamy poartă un sari de culoarea oceanului şi cercei mici din aur în urechi. Îi face semn către taburetele înalte de lângă microscop. După obişnuitele preliminarii, îi spune:

— Bun... Te-am chemat ca să văd dacă vrei să lucrezi cu mine la un proiect despre...

— Da, doamnă, aş vrea! exclamă ea, cuvintele rostogolindu-i-se unul peste altul.

Dr. Ramasamy râde.

— N-ar trebui să afli mai întâi despre ce este vorba?

— Nu, adică da, doamnă.

Mariamma nu-şi poate controla mişcările capului. Probabil că arată ca o fată tare prostuță. Trebuie să vorbească mai rar, aşa cum îi repetă Anita deseori.

— M-ai asista în cercetările mele privind nervii periferici. Şi boala Hansen.

„Oare de ce nu-i spune clar lepră?", se întreabă ea.

— Trebuie să disecăm cu atenție membrele superioare pe care le-am prelevat de la pacienții cu boala Hansen şi să expunem complet nervii median şi ulnar şi ramificațiile lor. Apoi vom fotografia specimenele brute *in situ*, după care vom sacrifica nervii şi vom face secțiuni multiple pe care să le examinăm microscopic. Vom trimite unele secțiuni la Oslo, pentru colorație imunohistochimică şi studiu.

Mariamma şi-i aminteşte pe leproşii de la Convenția de la Maramon şi pe cei care veneau la Parambil arătând ca nişte extratereştri dintr-o altă galaxie, oprindu-se la distanță de casă şi zornăindu-şi cănile. O străbate un fior la gândul de a diseca unul dintre membrele lor. Poate că totuşi „boala Hansen" e un nume mai bun.

— Solicitarea dumneavoastră mă onorează.

Dr. Ramasamy îşi lasă capul pe un umăr şi zâmbetul i se lăţeşte.

— Dar...?

— Nu, nu-i nimic. Doar că mă întrebam de ce m-aţi ales tocmai pe mine.

— Bună întrebare. Te-a recomandat dr. Cowper. Am văzut disecţia mâinii pe care ai făcut-o pentru examenul-premiu. Mi s-a părut extraordinar că ai reuşit aşa ceva în numai două ore. E exact ce am eu nevoie. Dar specimenele mele vor fi mai dificile.

— Vă mulţumesc, doamnă. Mă bucur că nu m-aţi ales fiindcă...

— Fiindcă i-ai strivit boaşele lui Brijee? replică dr. Ramasamy cu chipul lipsit de orice expresie.

Şocată, Mariamma izbucneşte în râs.

— *Ayo*, doamnă!

— Sinceră să fiu, ăsta a fost un atu. Am fost şi eu studentă aici nu cu mult timp în urmă. Am avut şi noi Brijee-ii noştri, deşi nici unul chiar atât de toxic. Din păcate, unii încă mai sunt în activitate.

Mariamma începe încă de-a doua zi, scoţând un specimen dintr-un vas cu formol ce pare să conţină o sumedenie de antebraţe cu tot cu mâini. Face disecţia lângă fereastră, unde lumina e mai bună. Are şi o lupă pe un postament, în caz de nevoie. Trebuie să găsească trunchiul nervilor median şi ulnar în antebraţ şi să le expună ramurile până la degete, sau, mai corect spus, până la cioturi, fiindcă specimenul în cauză nu mai are degete. Problema e că pielea este groasă ca a unui elefant, mai groasă decât a unui cadavru obişnuit păstrat în formol. Ţesutul gras şi cel subcutanat par tari ca piatra şi lipite de piele; trebuie să fie atentă să nu secţioneze nervul. Nu poate folosi nici un instrument ascuţit, ca scalpelul sau foarfeca, în apropierea nervului, aşa că timp de ore întregi înţeapă, împinge şi răzuieşte cu degetul învelit în tifon sau cu

mânerul scalpelului; „disecție boantă”, așa numesc ei procedeul. E ca un vânător căutând o urmă. Semnele sunt subtile, aidoma crestelor fine de pământ mai închis la culoare lăsate în urmă de râme. Stă aplecată asupra specimenului așa cum stătea brodând în copilărie, alături de Hannah. Oare călugărițelor din mănăstiri le sunt permise asemenea preocupări?

Abia după o săptămână cu dureri de încheieturi și gâtul țeapăn reușește să finalizeze prima disecție.

— Minunat! exclamă Uma când vine să vadă. Te-am angajat pe tine fiindcă eu nu am timp pentru asta. Dar mărturisesc că am încercat. Și am măcelărit nervul! Care e secretul tău?

Mariamma ezită.

— În parte, vederea bună. Am învățat să brodez când eram foarte mică. Am constatat că pot face cusături foarte, foarte mici, care lui Hannah – fata care m-a învățat – nu-i reușeau, deși vedea normal. De fapt, n-am folosit lupa oferită, fiindcă îmi dă amețeli. Și, doamnă...

Ezită iar. Când a încercat să-i explice asta Anitei, colega ei de cameră a crezut că a luat-o razna.

— N-aș vrea să pară că mă laud... sau că mi-am pierdut mințile. Dar mi s-a părut că în timpul disecțiilor anatomice văd *altfel*. Adică, toți putem privi un țesut aplatizat, strivit, în formol, numai că eu îl văd tridimensional, pot să-l rotesc în minte. Nu e doar faptul că știu ce-ar *trebui* să văd – pentru asta, avem manualul de disecție deschis în față. Dar pot vedea modul în care țesutul de sub ochii mei diferă de ilustrația din manual. Mi-l pot *imagina* pe de-a-ntregul, aproape că pot să văd prin el. Iar pe urmă ceea ce trebuie să fac este să-l evidențiez. Și pentru asta îmi folosesc toate simțurile. Sunt atentă la rezistența pe care o opune țesutul, la senzația tactilă și chiar la vibrații sau la fricțiune când instrumentul se mișcă pe suprafața lui.

Uma se gândește o clipă.

— Nu-ți face griji, nu cred că ți-ai pierdut mințile. Ai un dar, Mariamma. Altfel n-ai putea diseca aşa. Creierul nostru are capacități extraordinare. În modul nostru simplist de gândire, încadrăm fiecare funcție în cutiuța ei – aria lui Broca pentru vorbire, aria lui Wernicke pentru a interpreta ceea ce auzim. Dar cutiuțele sunt artificiale. Simpliste. Simțurile se întrepătrund şi trec de la o arie la alta. Gândeşte-te la sindromul membrului-fantomă. Piciorul e amputat, iar creierul simte durere în ceea ce nu mai există. Aşa că înțeleg cum e posibil ca creierul tău să preia un semnal vizual şi să procedeze altfel cu el.

Mariamma se gândeşte la Tulburare. Deja, cu cunoştințele de anatomie şi fiziologie pe care le-a acumulat, îşi spune că Tulburarea ar putea implica zone ale creierului asociate cu auzul şi cu echilibrul. Poate că pentru cei afectați de ea, imersia în apă face ca semnalul să treacă în părți ale creierului care altfel i-ar fi inaccesibile – ceea ce ar fi opusul unui dar. Trebuie s-o întrebe pe Uma, dar înainte s-o poată face, profesoara continuă:

— Am văzut câteva dintre schițele tale. Desenezi bine.

— Nu chiar. Mi-aş fi dorit să am talentul artistic al mamei.

— Ce fel de artă face?

— Nu mai face. Dar a făcut cândva... N-am cunoscut-o niciodată. S-a înecat la scurt timp după ce m-am născut eu.

— Oh, Mariamma!

Tristețea din vocea Umei îi stârneşte şi ei o undă de mâhnire. Nu pentru mama ei. Cum ar putea suferi pentru o persoană pe care n-a cunoscut-o? Şi nu i se va ostoi niciodată tristețea stârnită de moartea lui Ammachi Mare, care i-a fost mamă, bunică şi tiză. Dar apropierea de Uma, date fiind vârsta şi firea ei dinamică, energică, îi oferă Mariammei o idee despre cum ar fi fost să poată discuta aşa cu mama ei. Dacă nu s-ar fi înecat.

Profesoara se ridică, îi strânge uşor umărul şi se întoarce în biroul ei.

Cursurile, orele de practică, disecţiile şi cărţile îi ţin mintea ocupată. Din când în când are un impuls absurd de a-i scrie lui Lenin, care, desigur, e inabordabil. Singurele scrisori pe care le mai primeşte acum sunt de la tatăl ei şi îi aduc veşti de acasă. Joppan a acceptat să fie administratorul Parambilului, şi încă din prima zi pare că face asta dintotdeauna. Tatăl ei spune că, în sfârşit, poate respira şi el. Apoi e drama în care sunt implicaţi Maestrul Propăşire şi Fondul Spitalicesc. Podi lucrase pentru Maestrul Propăşire, ajutându-l cu contabilitatea. După plecarea ei, el a angajat o fată nouă, care, după toate aparenţele, a delapidat fonduri. Chestiunea este în curs de elucidare, dar până atunci bietul Maestru e suspendat din funcţie, cu toate că e pe deplin nevinovat. Construcţia spitalului nu a fost însă afectată:

Zidurile exterioare sunt aproape complet ridicate. Mă uit la ele şi am impresia că visez văzând o clădire atât de modernă la noi, în Parambil. Mi-aş dori s-o vadă şi Ammachi Mare*. A fost viziunea ei. Dar poate că o vede. Ştia, fără îndoială, că porniserăm pe acel drum. Anna* Chedethi *îţi trimite dragostea ei. Suntem foarte mândri de tine.*

Al tău iubitor Appa

Într-o sâmbătă, când Mariamma lucrează de zor la disecţii, Uma vine într-o scurtă vizită. Examinează împreună, prin microscopul dublu, câteva dintre primele secţiuni de nervi.

— De multe ori mă gândesc la Armauer Hansen, spune Uma la un moment dat. Atâţia alţi cercetători au studiat înaintea lui ţesutul lepros la microscop, şi totuşi n-au văzut bacilul leprei. Doar nu e chiar atât de greu de văzut! Numai că ei deciseseră deja că e imposibil să existe aşa ceva. Uneori trebuie să ne *imaginăm* ceva pentru a-l găsi. Iar ăsta, apropo, e un lucru pe care l-am învăţat de la tine.

Cuvintele ei o flatează şi o inspiră să muncească mai îndârjit. Îi place de Uma. Când era mică, visa cu ochii deschişi că mama ei avea să vină acasă acoperită de giuvaiere, cu părul

fluturând liber, într-un car, eliberată în sfârşit de vraja unui magician care o cufundase în somn vreme de ani. Aceste fantezii o cuprindeau de obicei când era lângă Femeia din Piatră sau în cuib, fiindcă mama ei trăia în acele creaţii, trăia în schiţele şi picturile ei neterminate – o artistă întreruptă din lucru, care avea să se întoarcă în scurt timp. Dar anii treceau şi frumoasa adormită nu se întorcea şi picturile rămâneau neterminate. Uma, mentorul ei viu, în carne şi oase, femeia care, aşa cum află Mariamma, concurează la raliuri şi reconstruieşte cu mâinile ei un motor, este mai reală decât orice desen, mai reală decât o relicvă din piatră fără chip de la Parambil.

Îşi cumpără un bilet ca să meargă acasă timp de o săptămână în scurta perioadă de vacanţă. Cu două zile înainte de data plecării, munceşte în laborator, pregătind disecţia pentru a fi fotografiată.

Simte o prezenţă în spatele ei. Se întoarce. Uma stă cu un picior înăuntru şi cu celălalt în afara laboratorului, cu o expresie stranie pe faţă şi ochii umezi. Primul gând al Mariammei este că profesoara a scos ceva din bazinul cu formol şi vaporii i-au iritat ochii.

Uma se apropie de ea cu paşi lenţi, ca ai unui somnambul, şi o prinde uşor de umeri.

— Mariamma, a fost un accident.

CAPITOLUL 70. PLONJONUL

1974, Cochin

Philipose îşi petrece o noapte departe de Parambil, la celebrul Hotel Malabar din Cochin, pe cheltuiala ziarului. Înaintase un articol cu o abordare diferită despre Robert Bristow, un om care în acest oraş portuar era privit ca un sfânt. Editorului îi plăcuse ideea.

Inginer de marină, Bristow sosise în Cochin în 1920 şi îşi dăduse seama că, în ciuda înfloritorului comerţ cu mirodenii, oraşul avea să rămână un port lipsit de importanţă din cauza unui banc de nisip şi pietre şi a unei creste uriaşe care nu permiteau decât accesul unor ambarcaţiuni de mici dimensiuni. Navele mari erau nevoite să ancoreze în larg, mărfurile şi pasagerii fiind aduşi la ţărm cu bărcile cu vâsle. Bristow a fost autorul unei reuşite inginereşti care rivaliza cu construirea Canalului Suez: a îndepărtat obstacolele şi, în cursul acestui proces, a dislocat atâtea stânci şi aluviuni cât să poată construi Insula Willingdon. Navele aveau acum un port de mare adâncime situat între continent şi Insula Willingdon. Pe aceasta din urmă se află Aeroportul Cochin, birouri guvernamentale, sedii de firme, magazine şi magnificul Hotel Malabar.

Philipose ia cina în aer liber, la Malabar, şi priveşte spre canalul larg care trece printre Insula Vypin şi Fortul Cochin, continuând apoi spre Marea Arabiei. Dată fiind duşmănia lui cu apa, îl amuză ideea că se află pe un pământ aflat odinioară în mare. Se află aici fiindcă un biolog agasant l-a tot cicălit pe Omul Obişnuit să cerceteze ce efect a avut realizarea inginerească a lui Bristow asupra ecologiei din lacul Vembanad, care se varsă în ocean exact acolo. Canalele şi braţele de râu care susţin viaţa în Kerala şi se varsă în lac sunt expuse acum la apa sărată. „Daune incomensurabile au fost produse comunităţilor bentonică, nectonică şi planctonică”,

insista omul în scrisoarea lui. „Şi fiindcă dragarea se face pe toată durata anului, vătămările continuă şi ele. Prețioasa stridie-de-stâncă, *Crassostrea*, este esențială pentru lanțul trofic alcătuit din puiet de peşte, peşte adult şi copil cu creier în dezvoltare!" Philipose îl înțelege: a văzut şi el fenomene similare producându-se odată cu construirea barajelor, tăierea pădurilor de tec sau realizarea excavațiilor pentru minereuri; toate sunt consecințe neintenționate. Bieții săteni a căror viață ar putea fi afectată au rareori posibilitatea de a obiecta din timp la adresa unor astfel de proiecte. Iar odată ce răul s-a făcut, nu mai contează ce au ei de spus.

Zăboveşte la cină cu un pahar de brandy din partea bucătarului, care, aşa cum află el, este un admirator al Omului Obişnuit. Suflă o adiere delicată, ca degetele unei femei prefirându-i părul. Cât şi-ar dori ca Mariamma să poată fi cu el, la acest hotel elegant!

„Sunt la marginea lumii mele", îşi spune. „Mai departe de atât nu voi merge."

Simte izul istoriei în adierea brizei. Olandezii, portughezii, englezii... toți şi-au pus amprenta aici. Şi toți au dispărut acum. Umbre. Cimitirele lor sunt năpădite de buruieni, numele devenind ilizibile, şterse de vânt. Ce amprentă va lăsa *el* oare? Care va fi capodopera lui? Ştie răspunsul: Mariamma. Ea e capodopera lui.

*

După cină se retrage spre cameră, păşind cu grijă; nu e obişnuit să bea brandy. Turiştii care stătuseră mai înainte la o masă lungă au plecat şi au lăsat în urmă o carte pe un scaun. Nu, nu e o carte, ci un mic catalog tipărit pe un fel de hârtie grea, care te ispiteşte s-o atingi. Ia catalogul. Pe copertă e o fotografie în alb şi negru înfățişând o sculptură în piatră de mari dimensiuni, undeva în aer liber.

Deodată, aburii alcoolului i se destramă. Oceanul a încremenit, adierea a pierit, stelele nu mai clipesc.

Umerii şi braţele îi sunt excesiv de dezvoltate – e o femeie, dar una supraomenească. Seamănă cu o siluetă primitivă din lut, cu sânii plini, atârnând. Omoplaţii îi sunt ca nişte aripi lipite de spate. Pielea i-a fost lăsată în mod voit necizelată. Stă în patru labe, dar cu un braţ întins. Chipul femeii nu e dezvăluit, închis fiind încă în piatră.

Stomacul i se strânge şi un fior îi ridică părul pe piele. Proporţiile exagerate, postura, atitudinea... toate amintesc de Elsie.

Se împleticeşte până în camera lui şi, în culmea surescitării, studiază catalogul la lumina lămpii. La index, sculptura apare ca „#26, Artist Necunoscut". Catalogul listează vânzarea unei colecţii din casa Aydar, a unui englez aparent bogat, „orientalist", care strânsese o serie de picturi, artă populară şi sculpturi indiene. Vânzarea se face prin intermediul casei de licitaţii Wintrobe & Sons. Philipose răsfoieşte meticulos catalogul, studiind celelalte articole din colecţie. Nu mai vede nimic de-al lui Elsie. E posibil ca statuia să fi fost lucrată de ea înainte de căsătoria lor. Sau când a plecat de la Parambil, după moartea lui Ninan. Dar instinctul îi spune că nu aşa stau lucrurile.

Revine la copertă. Piatra brută, necizelată, în locul în care ar fi trebuit să fie faţa, a fost lăsată aşa în mod voit. Îl năpădesc sudorile, îi vine să sfâşie hârtia, să spargă piatra ca să-i scoată faţa la iveală.

Păşeşte de colo-colo, incapabil să stea liniştit, încercând să înţeleagă ceea ce nu poate fi înţeles.

„N-am găsit niciodată cadavrul. În lipsa lui, am presupus."

Abia dacă fusese prezent când se înecase Elsie, pierdut în fanteziile despre reîncarnare induse de opiu şi apoi în incriminări nesfârşite. Când se întorsese din pădure, după ce Shamuel, Joppan, Unni şi Damo îl duseseră acolo, mintea i se limpezise. Îşi îngropase faţa în hainele lui Elsie, cele pe care le lăsase pe mal. Îi inhalase mirosul, acel miros nou al ei când revenea după ce lipsise atât de mult. Parfumul suferinţei. Nu voise niciodată să accepte ideea că îşi luase singură viaţa, că

se dăduse de bunăvoie pradă râului, fiindcă dacă aşa ar fi fost, ştia că el era cel care o împinsese la asta. Nu, fusese un accident. În coşmaruri, se împiedica de cadavrul ei descompus, sfâşiat de crocodili şi câini sălbatici undeva departe de Parambil.

Dar în toţi aceşti ani niciodată nu i-a trecut prin minte o *altă* posibilitate decât cea a înecului; niciodată nu şi-a închipuit un scenariu în care ea încă exista, vie, în acelaşi univers ca el, şi încă îşi practica meşteşugul. Avusese motive să fugă de el. Dar şi de propriul ei copil? Nu, sigur că nu!

„Oh, Elsie! Cu ce soi de fiară te-ai măritat, dacă singurul mod în care ai putut să faci ceea ce era important pentru tine a fost s-o sacrifici pe Mariamma?"

Licitaţia urmează să aibă loc peste două zile. În catalog scrie „Artist Necunoscut", dar două decenii de jurnalism l-au învăţat că ceea ce e necunoscut este, de fapt, doar nedescoperit încă.

Trebuie să se ducă la Madras. În toţi aceşti ani, oraşul a fost sinonim cu eşecul lui. Nici chiar faptul că fiica lui se află acolo nu l-a putut determina să urce într-un tren. Gândul la Madras i se pare şi acum sufocant.

Dar se va duce. *Trebuie* să se ducă. Nu numai ca să primească răspunsuri, ci şi pentru ispăşire.

A doua zi dimineaţă, cei de la biroul din Cochin al ziarului *Manorama* izbutesc imposibilul. Peste câteva ore, în faţa ghişeului de rezervări, Philipose îşi ia biletul. Tremură şi palmele îi sunt umede. „Ne urcăm în tren şi cu asta, basta", îşi admonestează el corpul. Întors la Hotelul Malabar, îi scrie Mariammei.

Fiica mea dragă, voi lua în curând trenul spre Madras. Voi ajunge acolo dimineaţă – probabil înainte să primeşti tu această scrisoare. Dar ai spus la un moment dat că, după toţi aceşti ani, dacă voi apărea pe nepregătite la tine în prag, şocul te va ucide. Prin urmare, îţi scriu ca să te anunţ că vin.

Am multe să-ți povestesc. Voiajul marilor descoperiri nu înseamnă să găseşti pământuri noi, ci să priveşti cu alți ochi.
Al tău iubitor Appa

După-amiază, când vine ora îmbarcării, îşi vede numele pe o listă dactilografiată, lipită pe peretele vagonului; îşi aminteşte de ziua în care a stat exact pe acel peron împreună cu Maestrul Propăşire. E ca şi cum viața lui întreagă încă nu a început; încă n-a întâlnit-o pe fata aceea aventuroasă cu ochelari cu lentile colorate care îi va deveni soție; Ammachi Mare, Bebe Mol şi Shamuel trăiesc, iar Ninan şi Mariamma nu s-au născut încă, aşteptând momentul potrivit...

Urcă în vagon ca un călător hârşit, fără alt bagaj decât servieta uşoară în care se află carnetul lui, aparatul de ras şi un schimb de haine. „Cu mare plăcere", se aude rostind afabil, după ce ajută o femeie să-şi pună cufărul sub banchetă. Trenul se urneşte din loc. Râde împreună cu ceilalți când o *Kochamma* strigă de pe peron: „Şi nu uita să-ți speli chiloții, *kehto*! Să nu-i dai la *dhobi*, m-ai înțeles?" Studenții din compartimentul alăturat strigă la rândul lor: „Dar ce-ai cu el, *ammachi*? Lasă-l în pace! Dacă te mănâncă de la *dhobi*, te scarpini şi gata!"

Călătoria a început amuzant. Vecinii de compartiment încearcă să hotărască dacă e mai bine să ia cina în Palakkad sau să aştepte până în Coimbatore, de parcă viața ar depinde de asemenea alegeri mărunte. E uluit când se aude expunându-şi şi el părerea, pretinzând că are experiență în domeniu. „Laşule!", se mustră în sinea lui. „Câte nazuri ai făcut atâția ani când a fost vorba să mergi la Madras! Tot ce aveai nevoie era să se întoarcă Elsie din morți!"

La asfințit, coastele înverzite ale Gaților de Vest amuțesc conversațiile între pasageri. El se uită pe geam, pierdut. „Dacă tu te-ai schimbat, Elsie, să ştii că şi eu am făcut-o. Am învățat să fiu ferm. Mi-am dus fiica la şcoală în fiecare zi până când ea mi-a interzis s-o mai fac. I-am citit poveşti în fiece seară. Slavă Domnului că-i place să citească şi că cel mai mult o încântă să

se cufunde într-o carte. Eu am decis că miercurea e seara muzicii carnatice la postul de radio All India, însă ea prefera opera la BBC – ce sunete oribile! Oh, Elsie, ce mult ai ratat din viața fiicei noastre! Eu n-am realizat mare lucru în viață, şi sunt primul care o recunoaşte. Dar ce realizare ar putea fi mai mare decât fiica noastră? Nu trebuie să-mi spui nimic. Nu-mi datorezi nimic. Elsie, vin la tine ca să-ți spun că îmi pare rău. Că mi-aş dori să depăn din nou firul vieții noastre. Eram un alt om atunci. Sunt un alt om acum."

Când trenul intră în primul tunel, luminile palide din compartiment împrăştie o lucire fantomatică, iar huruitul roților pe şine se aude ca un răget.

„Niciodată n-am încetat să mă gândesc la tine. La felul în care arătai când te-am întâlnit prima dată, şi când te-am reîntâlnit, şi primul nostru sărut... Vorbesc în fiecare seară cu fotografia ta.

Dar, Elsie, Elsie... ce înseamnă statuia asta? Poate fi cu adevărat din anul în care ai fost plecată? Şi dacă nu, înseamnă că trăieşti? Poate că am preferat să te cred moartă, ca să nu fiu nevoit să conştientizez cât de oribil m-am purtat. Dar, Elsiamma, dacă trăieşti şi te ascunzi, nu te mai ascunde. Lasă-mă să te văd, arată-ți chipul! Sunt atâtea de spus..."

*

În scurt timp, trenul va trece peste un lung pod cu piloni pe care şi-l aminteşte de demult, cu un fior, fiindcă atunci îl şocase. Se uitase pe geam fiindcă clic-clacul ritmic al roților pe şine se schimbase într-un şuier ascuțit şi în clipa aceea i se păruse că trenul zboară deasupra apei, fără nimic care să-l susțină. Aproape că leşinase. Mai bine să doarmă când vor trece iar peste podul cu pricina.

Urcă în patul său – cel mai de sus – şi se întinde. În spațiul acela îngust, tavanul aflat la câteva palme de nasul lui îi dă senzația unui sicriu. Închide ochii şi se gândeşte la chipul Mariammei. Ea e compensația pentru visurile lui spulberate, pentru singurătate şi pentru imperfecțiunile sale din tinerețe.

„Nu avem copii ca să ne împlinească visurile. Copiii ne permit să renunțăm la visuri pe care nu am fost meniți să le împlinim.”

A ațipit, când îl trezeşte un bufnet puternic care răsună de la un alt vagon, urmat de o zdruncinătură care scutură şi vagonul lui. Se simte ridicându-se din pat. „Ce ciudat!” Cuşeta se roteşte în jurul lui. Vede un copil plutind prin aer, iar un adult zboară pe lângă el. În jurul lui izbucnesc țipete şi scrâşnete de metal. E proiectat în tavan, numai că tavanul este podeaua.

Luminile se sting. Se rostogoleşte în beznă, căzând mai mult, şi mai mult, şi stomacul îi urcă în gât, exact ca în acea nebunească lunecare pe ape de demult, cu barcagiul şi copilul lui muribund.

Un trosnet bubuie, şi compartimentul se crapă ca un ou lovit. Apa năvăleşte înăuntru. Din instinct, trage adânc aer în piept, umflându-şi pieptul cu câteva fracțiuni de secundă înainte ca apa rece să-i înghită pe toți. Alunecă din vagonul frânt ca gălbenuşul din coaja spartă. Totul îi e foarte cunoscut. „Ține ochii deschişi!”, aude glasul lui Shamuel strigându-i.

Zăreşte o formă vagă, întunecată, ca o balenă sub el – vagonul ducându-se la fund. Aerul din piept îl poartă în sus. Ajunge la suprafață şi trage cu sete oxigen proaspăt, simțind cum lumea se învârte în jurul lui. Se prinde de un obiect dur de alături, ca să-şi alunge amețeala, dar marginea ascuțită a acestuia îl taie la mână. Înşfacă disperat alt obiect, care continuă să plutească. Cu ochii deschişi, amețeala i se mai domoleşte.

E o tăcere mormântală în jur. Se uită la oglinda plată a apei scăldată într-o lumină spectrală şi presărată cu bagaje, haine, pantofi şi capete umane. Capătul unui vagon se ridică la suprafață, ca un deget acuzator înălțat spre cer, după care se scufundă iar.

În stânga şi-n dreapta, pereții stâncoşi ai unui defileu se strâng asupra lui, încadrând o panglică de stele. Vede resturile

rupte ale podului pe piloni de pe care a căzut trenul. Apa e rece. Nu simte durere, dar piciorul drept nu răspunde la comenzi. O lumină în spatele lui! Se întoarce încet, dar e numai luna aproape plină, indiferentă la ceea ce se petrece. Acum aude un cor care răsună, strigătele supraviețuitorilor. „Shiva! Shiva!", urlă un glas de femeie, iar altul, din direcție opusă, țipă: „Dumnezeule! Dumnezeul meu!" Însă dumnezeul dezastrelor e neclintit şi ambele glasuri gâlgâie oribil până ce amuțesc.

O siluetă imobilă pluteşte lângă el cu fața în jos, o harababură de haine şi păr lung, trupul fiind schimonosit într-o formă atât de hidoasă, încât nu-l mai poate privi.

A reuşit să-şi treacă brațul peste ceva ca o pernă moale, plutitoare, cu o creastă din ceva mai tare. Abia dacă stă la suprafață. Bate apa cu mâna liberă, surprins de faptul că înaintează. Nu există un curent căruia să i se opună, doar moarte şi resturi plutind în linişte. Dă din picioare, şi acum simte un zvâcnet de durere în cel drept.

— *Appa! Ap...!*

Strigătul copilului vine de undeva din spatele lui. O fetiță – sau să fie un băiețel? Ori are halucinații?

Bate apa cu brațul liber ca să se răsucească – pe el şi pluta lui improvizată. Zăreşte pe suprafața apei o chică deasupra unor ochi panicați mari cât nişte luni, care-şi pierd focalizarea, un nas mititel şi o gură bolborosind sub apă pentru a se ridica apoi scurt în încercarea de a țipa, în vreme ce mâini mici şi disperate dau să se cațăre pe o scară inexistentă. Lupta copilului de a respira este cea care îi dă putere. Din nou, copilul barcagiului! Capul dispare sub apă. Aude un muget undeva în fundul gâtului şi porneşte în direcția lui, dar, oh, cât de încet se mişcă, şi cât de rău îl doare piciorul! *Appa!* E strigătul copilului său, al tuturor copiilor. Şi înțelege acum, în cel mai nepotrivit moment, că fața pe care cu atâta disperare îşi dorise s-o vadă, fața Femeii din Piatră, n-a fost niciodată menită să fie văzută. Dar ce conta? Murim în timp ce trăim,

suntem bătrâni chiar şi când suntem tineri, ne agăţăm de viaţă până şi în vreme ce ne resemnăm s-o părăsim.

Dar cu acest copil spre care se îndreaptă el, un om obişnuit, are şansa să facă ceva memorabil. *Iubeşte-i pe cei bolnavi, pe fiecare dintre ei până la unul, ca şi cum ar fi din familia ta*. A scris aceste cuvinte ale lui Paracelsus pentru fiica lui. Şi aici, aproape, dar imposibil de ajuns la el, este un copil – nu copilul lui, însă pe toţi trebuie să-i iubească de parcă ar fi ai lui. Poate că pe copilul de aici nu-l poate salva, poate că nici pe el însuşi nu se poate salva, dar nu contează şi totuşi contează enorm, şi bate apa cu înverşunare, omul cu un braţ şi un picior care nu ştie să înoate, îndreptându-se spre un copil la care nu poate ajunge. Mâna lui disperată atinge nişte degete mici, care însă deja se scufundă.

Ia o gură mare de aer, trăgând în plămâni cerul, stelele şi stelele de dincolo de ele. „Doamne, Dumnezeule, Dumnezeul meu, unde eşti? Doamne, eu te respir, Doamne, respiră tu asupra mea, suflă asupra mea răsuflarea lui Dumnezeu...” Căci pentru prima dată în viaţa lui, eliberat de indecizie, eliberat de îndoieli, e absolut sigur de ceea ce trebuie să facă.

CAPITOLUL 71. ŞI MORŢII VOR ÎNVIA NESTRICĂCIOŞI

1974, Madras

Ţine în mână o scrisoare nedeschisă din partea tatălui ei. Lacrimile îi cad pe adresa caligrafiată cu scrisul lui imposibil, pe care însă poştaşul reuşeşte întotdeauna să-l descifreze.

În această scrisoare, tatăl ei este în viaţă.

În acea dimineaţă la morgă, nu era.

În faţa morgii, de dimineaţă, o mulţime de rude înfuriate cereau să afle veşti. În chipurile lor contorsionate, nedumerite, ude de lacrimi, a văzut Mariamma cum arăta, probabil, şi chipul ei. Aceeaşi gheară îi strânsese pe toţi ca pe un smoc de iarbă şi aceeaşi seceră îi retezase de la genunchi, văduvindu-i de cei dragi. Paznicii îi permiseseră Mariammei, în halatul ei alb, să se strecoare printre porţile metalice, în vreme ce-i ţineau la distanţă pe ceilalţi îndoliaţi:

— Ea de ce are voie să vadă cadavrul, iar noi nu?

„Cadavrul.” Simţise cuvântul ca pe o lovitură de baros.

Trebuia să se întâlnească cu Uma la morgă, dar cum n-o văzuse, rătăcise prin sala cavernoasă fără nimeni care s-o oprească, printre cadavrele întinse pe tărgi metalice şi pe podeaua goală de ciment. Apoi văzuse o mână la fel de familiară ca a ei, ivindu-se de sub o prelată. S-a apropiat de el, i-a luat mâna rece şi i-a descoperit faţa. Tatăl ei părea că se odihneşte în pace. În mod ilogic, s-a gândit că trebuia să aibă o pătură în locul prelatei din cauciuc şi o pernă sub cap, ca să nu stea pe metalul rece şi tare. Nu era mort. Trebuia să fie o greşeală. Nu, doar avea nevoie să doarmă, asta era tot, şi după ce se odihnea puţin, avea să se ridice şi să iasă cu ea din morga asta zgomotoasă... Picioarele i s-au înmuiat, în jur s-a făcut întuneric şi sunetele s-au stins. Într-un reflex autoprotector, s-a lăsat pe vine lângă targa lui, cu capul între genunchi, încă ţinându-l de mână, hohotind de plâns. Lumea se sfârşise.

Încet, sunetele au revenit în sală. Nimeni nu-i acorda atenție. Era prea mult haos, vaietele celorlalți, strigătele cuiva care încerca să restabilească ordinea. După mult timp, s-a ridicat în picioare. Printre lacrimi, şi-a întrebat tatăl ce-l determinase să urce în tren. De ce în trenul *acela*? Doar ştia că ea se pregătea să se întoarcă acasă, aşa că de ce voise să vină?

Uma Ramasamy, cu un şorț la brâu, a găsit-o vorbind cu tatăl ei. Ea şi toți ceilalți patologi îl ajutau pe procuror să se descurce cu mai multe cadavre decât ar putea încăpea într-o morgă. Uma a îmbrățişat-o şi au plâns împreună. I-a explicat tinerei că prelata din cauciuc acoperea un genunchi rupt şi o lacerație adâncă în dreptul coastelor de pe partea stângă. Mariamma n-a vrut să vadă cu ochii ei.

Ştia că profesoara nu putea să stea cu ea toată ziua şi că trebuia să plece.

— Uma, am tot vrut să-ți spun ceva. Nu aşa şi nu aici mi-am imaginat că-ți voi spune, dar trebuie s-o fac acum. E important. E despre tatăl meu, despre familia mea. Te rog! Ai câteva minute?

Femeia a ascultat-o atentă, liniştită, cu sprâncenele ridicate a uimire.

— O voi face, a asigurat-o. O voi face eu, personal. E nevoie doar să semnezi nişte hârtii.

*

Acum, în camera de la cămin, cu mâinile tremurându-i lângă Anita, deschide scrisoarea tatălui ei.

Draga mea fiică,

Citeşte o dată, apoi încă o dată. Îi scrie că vine s-o vadă. Dar nu şi de ce. *Voiajul marilor descoperiri nu înseamnă să găseşti pământuri noi, ci să priveşti cu alți ochi.*

Cuvintele îi par lipsite de sens. Duce scrisoarea la buze, sperând că va înțelege. Simte mirosul cernelii preparate de el

însuşi: parfumul inconfundabil de acasă, al pământului roşu bogat în laterit pe care tatăl ei l-a iubit atât de mult.

Peste două zile, când se întoarce la Parambil cu sicriul tatălui ei, Mariamma şi Anna *Chedethi* se aruncă una în braţele celeilalte ca două suflete în pragul înecului. Anna *Chedethi* îi e mai mult decât o rudă de sânge: acum a rămas unicul membru supravieţuitor al familiei sale.

În spatele ei se află Joppan, cu faţa ca de piatră în timp ce strânge mâinile Mariammei, cu ochii ca doi cărbuni aprinşi, de parcă ar pune la cale o răzbunare împotriva unui Dumnezeu care i-a răpit cel mai bun prieten. Nici el şi nici Anna *Chedethi* nu au idee de ce plecase tatăl ei la drum.

Abia dacă recunoaşte sacul de oase care se apropie ca s-o consoleze: e Maestrul Propăşire. După scandalul stârnit de angajata hoaţă, tatăl ei a fost singurul care l-a susţinut, deşi până la urmă banca a avut cel mai mult de suferit, Fondul Spitalicesc rămânând aproape intact. Maestrul s-a criticat pe sine mai aspru decât îl criticaseră toţi ceilalţi. Dar este omul potrivit pentru asemenea momente: nevoile celorlalţi, necesitatea de a organiza înmormântarea îi dau un scop.

— Mi-e inima frântă, *molay*, îi spune el, apoi se duce să discute cu şoferul furgonetei care a adus sicriul.

La biserică, a doua zi, sunt multe figuri pe care nu le recunoaşte, admiratori ai Omului Obişnuit care au venit să-şi prezinte condoleanţele. O femeie care, după înfăţişare, ar putea fi soră cu Ammachi Mare, cocoşată şi sprijinindu-se într-un baston, îi spune:

— *Molay*, am râs şi am plâns împreună cu tatăl tău vreme de un sfert de secol. Ne doare inima pentru tine.

Mariamma poartă în suflet un secret pe care nimeni altcineva nu-l cunoaşte: din trupul tatălui ei au fost îndepărtate viscerele, toracele şi abdomenul fiind doar o carcasă goală. Uma i-a prelevat şi întreaga coloană vertebrală, în bloc, introducând în locul ei o coadă de mătură. Cei care au privit în sicriul deschis n-au putut vedea incizia lungă de la

ceafă, de la o ureche la alta, imediat sub linia părului. Scalpul i-a fost tras în față, iar calvaria i-a fost deschisă pentru a-i fi scos creierul. Apoi craniul şi scalpul au fost refăcute. În mod normal, în cazul unui dezastru soldat cu atât de multe victime nu se examinează creierul decedatului, mai cu seamă dacă plămânii indică înecul drept cauză a morții. Dar Uma va efectua ea însăşi o autopsie cerebrală asupra acestei victime. Din păcate, rezultatul nu va putea explica de ce a urcat tatăl ei în tren.

Urmează să fie înmormântat alături de tatăl lui, de Ammachi Mare, de Bebe Mol, de JoJo şi de scumpul lui fiu, Ninan, fratele ei, în pământul roşu care i-a hrănit şi pe care l-au iubit. Dacă rămăşițele trupeşti ale mamei ei vor fi găsite vreodată, vor fi şi ele îngropate acolo. La fel ca Mariamma însăşi.

Se întreabă ce-ar spune Ammachi Mare dacă ar şti că trupul fiului ei nu este întreg. „Căci trâmbița va suna şi morții vor învia nestricăcioşi."[84] Oare bunica ei chiar credea asta ca atare? Poate că da. Dar dacă Dumnezeu îi poate învia pe cei descompuşi, atunci sigur că-l va putea reconstrui pe tatăl ei, chiar dacă rămăşițele lui pământeşti sunt împrăştiate pe cele două țărmuri.

Sicriul e coborât în groapă. Pământul răpăie pe capac cu o notă atât de categorică de finalitate, încât o face pe Mariamma să descopere că mai are încă lacrimi în ea. Mai târziu, familia extinsă de la Parambil se strânge acasă: toți adulții pe care îi ştie din copilărie, mulți dintre ei vârstnici acum. Gemenii sunt bătrâni şi seamănă între ei chiar mai mult decât în tinerețe, aduşi de spate, cu părul rărit şi cu bastoane identice în mâini. Cuviință *Kochamma* n-a venit; e imobilizată la pat la cei aproape nouăzeci de ani ai ei, cu pizma deja stinsă. Dolly *Kochamma* e de aceeaşi vârstă cu cumnata ei: are şi ea câteva riduri, dar arată şi se mişcă de parcă ar avea cincizeci de ani, alergând încoace şi-ncolo ca s-o ajute pe Anna *Chedethi* să

---

[84] Corinteni 15:52.

aducă mâncarea pe masă. Mariamma vede chipurile copiilor alături de care a crescut, unii abia recognoscibili ca adulți. Lipsesc însă doi care i-ar fi putut aduce o oarecare alinare: Lenin şi Podi. În tradiția Creştinilor Sfântului Toma nu se rosteşte un elogiu funebru la mormânt, dar acum, că înmormântarea s-a sfârşit, cei strânşi în casă aruncă priviri întrebătoare către Mariamma, înainte ca *achen* să spună o rugăciune. Ea se ridică şi le întoarce privirea cu bravură, strângându-şi mâinile la piept. Îi trece prin minte că omul încetează să mai fie copil atunci când şi tatăl şi mama i-au murit. Ea tocmai a devenit adult.

— Dacă Appa v-ar putea vedea acum, ar fi copleşit de recunoştință. Pentru dragostea pe care i-ați purtat-o şi pentru felul în care mi-ați alinat durerea. Tata l-a iubit mult pe Ninan şi a iubit-o la fel de mult pe mama. Dar n-a avut şansa de a-i iubi atât de îndelung pe cât ar fi vrut. Şi şi-a revărsat toată acea dragoste asupra mea, mai multă decât primesc majoritatea fiicelor în multe vieți de-a rândul. Am fost binecuvântată. Vă mulțumesc tuturor pentru că sunteți aici şi îmi dați putere. Voi încerca să merg mai departe. Cu toții trebuie să mergem mai departe. Asta şi-ar fi dorit el.

*

În dimineața înmormântării, în ziarul îndrăgit de tatăl ei apare pentru ultima dată rubrica semnată de el. Sub fotografia şi numele lui scrie doar: *Omul obişnuit, 1923-1974*. Iar dedesubt, spațiul dedicat rubricii e gol, doar un chenar negru închizând în el pustiul.

CAPITOLUL 72. BOALA LUI VON RECKLINGHAUSEN

1974, Madras

Mariamma îi scrie Umei pentru a o anunța când se va întoarce şi primeşte o telegramă drept răspuns: *Adu genealogia despre care mi-ai vorbit. Am ceva să-ți arăt.*

La două săptămâni după înmormântare, urcă în trenul de noapte de la Punalur – altă rută decât cea urmată de tatăl ei. E în cuşetă, dar nu poate dormi. Suspansul i se pare insuportabil. De ce n-a spus Uma pur şi simplu ce-a aflat?

Ajunge la Madras dimineață devreme şi îşi face toaleta la cămin. La ora unsprezece este deja în întunecata sală a Specimenelor de Patologie, aşteptând-o pe Uma. Sutele de mostre de pe rafturi folosite de profesori pentru a-i examina pe studenți la anatomie, patologie şi la toate celelalte specializări clinice par să stea cu privirile asupra ei.

Uma intră, o îmbrățişează şi apoi o ține la o lungime de braț ca s-o cerceteze, străduindu-se să găsească cele mai potrivite cuvinte. În cele din urmă renunță şi o strânge încă o dată în brațe.

— Asta e? o întreabă apoi ştergându-şi ochii şi arătând spre hârtia rulată sul.

— E o copie. Originalul mai are puțin şi se destramă. Şi e în malayalam. Am tradus eu tot ce am reuşit să descifrez.

Ca două păstrătoare ale credinței, studiază viețile celor de la Parambil. Mariamma îi explică în câteva cuvinte tot ce ştie: crucea deasupra liniilor ondulate e pentru cei care s-au înecat; liniile ondulate fără cruce indică aversiunea față de apă. Însemnările de pe margine sugerează că în al cincilea sau în al şaselea deceniu de viață, unii dintre cei afectați de Tulburare au avut amețeli ori nesiguranță în mers. Sunt şi câteva referiri la surzenie, plus trei menționări ale unei slăbiciuni pe o parte a feței, inclusiv la bunicul ei.

— Eu nu văd aici un tipar mendelian simplu al eredității, spune Uma. E interesant că au fost afectați mai mulți bărbați decât femei.

— Ei... poate că nu. Cum femeile se mărită şi pleacă de acasă, există puține consemnări despre ele după căsătorie. Din acel moment, ele fac parte dintr-o altă familie. E ca şi când mariajul le face să dispară.

„Ca pe mama", îşi spune în sinea ei.

— Îți mulțumesc pentru că ai adus-o. E extrem de utilă. Deci... Mariamma, la autopsia generală nu am constatat vătămări suficient de grave ca să-i fi cauzat moartea... S-a înecat.

Aşteaptă până ce Mariamma asimilează ideea. În lipsa Tulburării, poate că tatăl ei ar fi înotat şi s-ar fi salvat.

După un timp, îi face semn să continue. Uma reia:

— Înainte să trec la autopsia creierului, am discutat cu dr. Das de la neurologie şi i-am spus ce ştiam. Era împreună cu mine când am extras creierul. Şi am văzut ceva. Adevărul e că a fost cât pe ce să ratez aspectul esențial. Era ceva subtil, noroc că-mi spuseseşi tu povestea asta şi că Das era cu mine. Hai să mergem în Sala Creierului ca să-ți arăt.

În vreme ce străbat coridorul, Uma spune:

— Creierul are nevoie de cel puțin două luni în formol pentru a se durifica, preferabil mai mult. Tocmai l-am scos înainte să vin aici, şi îl putem manipula, dar nu e gata încă pentru secționare.

Secționarea este ritualul specific patologiei, practicat cu un cuțit de pâine, pe un taler de pâine, în care creierul se feliază ca o azimă.

— Apropo, dr. Das ne aşteaptă în Sala Creierului. Eşti pregătită?

Sala Creierului seamănă cu o hală de depozitare dreptunghiulară, cu rafturi aliniate pe doi pereți şi cu o fereastră din podea până în tavan în capătul îndepărtat. Rafturile sunt pline cu găleți ca acelea cu vopsea la un

magazin de profil, doar că cele de aici conțin creiere aşteptând să se durifice. Creierul proaspăt scos din craniu este moale şi ia forma containerului în care e pus. Pentru a-şi păstra forma în timp ce se întăreşte, prin vasele sanguine de pe fața inferioară e trecut un fir de ață, iar apoi, întors cu susul în jos, e suspendat în formol legând ața de o bară transversală aşezată pe gura găleții.

Dr. Das e deja acolo, un bărbat modest, adus de spate, care aşteaptă răbdător. Pe o tavă de pe masa de lângă fereastră, acoperit cu o pânză verde ca un aluat lăsat la dospit, este creierul tatălui ei.

După ce face prezentările, Uma îi aruncă Mariammei o privire şi apoi ridică pânza verde. Creierul este puțin mai mare decât o nucă-de-cocos descojită. În partea inferioară, ca tulpina de sub inflorescențele unei conopide, se află trunchiul cerebral. Iar atârnând de el, ca şireturile nelegate, sunt nervii cranieni, retezați de Uma pentru a scoate creierul din cutia craniană. Acei nervi au transmis semnalele venite de la ochii, urechile, nasul şi gâtul tatălui ei, permițându-i să vadă, să miroasă, să simtă gustul, să înghită şi să audă. Deasupra trunchiului cerebral, considerabil mai mari decât el, sunt cele două emisfere cerebrale. Creierul tatălui ei arată ca orice alt creier. Dar nu e la fel. În el au fost conținute amintiri doar ale lui, articolele pe care le-a scris şi cele pe care ar fi putut să le mai scrie; în el a fost conținută şi dragostea lui pentru ea. Şi el ascunde misterul venirii lui la Madras.

— Aşa cum spuneam, la început n-am văzut nimic anormal, dar pe urmă... Uma îi întinde Mariammei o lupă, arătându-i un loc cu ajutorul unei sonde. Uită-te acolo, unde nervul facial şi cel auditiv pătrund în trunchiul cerebral. Vezi gâlma aceea mică şi galbenă de pe nervul auditiv? La orice alt creier, şi dacă dr. Das nu ar fi fost lângă mine, aş fi zis că nu e nimic, mai cu seamă că am văzut aceeaşi formațiune şi pe cealaltă parte. Dar dat fiind istoricul familiei tale, mi s-a părut semnificativ. Înainte să pun creierul în formol, am prelevat o mică mostră din gâlmă. Am făcut o criosecționare, iar ieri am

făcut o colorație permanentă pe aceeaşi mostră. Am văzut celule fusiforme, rânduri-rânduri. E un neurinom acustic.

— Asta explică pierderea auzului, spune Mariamma.

Dr. Das îşi drege glasul şi intervine:

— Da. Neurinoamele acustice nu sunt maligne în sensul obişnuit al termenului. Nu se răspândesc. Cresc doar foarte, foarte încet. Dar în spațiul acela îngust dintre interiorul craniului şi exteriorul trunchiului cerebral, ceva cât o alună e mai degrabă ca un elefant înghesuit într-un dulap, nu-i aşa? Tumora apare în acele fibre ale nervului auditiv care primesc semnale privind echilibrul de la urechea internă, din labirintul membranos. Dar pe măsură ce creşte, presează asupra nervului facial aflat alături şi provoacă slăbiciune pe o parte a feței...

Face o pauză, ca să se asigure că Mariamma înțelege tot, apoi reia.

— Majoritatea pacienților pe care îi diagnostichez cu neurinom acustic îl au doar pe o parte. Dar dat fiind că tatăl tău avea pe *ambele* părți, şi ținând seama de istoricul familiei tale, probabil că el a avut o versiune de neurofibromatoză, sau boala lui von Recklinghausen. Ştii despre ea?

Ştie. Bătrâna care vinde iasomie în fața căminului are boala lui von Recklinghausen. Numeroasele umflături de sub piele îşi au originea în nervii cutanați. Toate părțile vizibile ale trupului ei sunt complet acoperite de excrescențe ca nişte ciuperci, care însă par să n-o deranjeze.

— Dar tata nu avea umflături pe piele.

— Da, ştiu, răspunde doctorul Das. Dar, vezi tu, există o versiune a neurofibromatozei care provoacă puține leziuni ale pielii sau chiar deloc, cauzând însă neurinoame acustice pe *ambele* părți. Uneori se soldează şi cu tumori benigne caracteristice în alte zone ale corpului. De fapt, cred că ar putea fi o boală distinctă de cea a lui von Recklinghausen, însă deocamdată sunt considerate una şi aceeaşi. Nu se cunosc

multe cazuri în care se transmit în familie. Prin urmare, familia ta e unică.

Peste o jumătate de oră, doctorii Ramasamy şi Das pleacă; Mariamma întreabă dacă poate rămâne singură încă puţin în Sala Creierului.

Găleţile de pe rafturi o privesc ca nişte spectatori. Mariamma închide ochii. Cu picioarele bine înfipte în podea, nu se clatină. Tatăl ei n-ar fi putut face asta; probabil că ar fi căzut. Ea însă poate sta cu ochii închişi, graţie labirinturilor, organe al echilibrului din interiorul craniului, unul pe dreapta şi altul pe stânga. În fiecare labirint, trei canale circulare pline cu fluid, ca nişte inele interconectate în unghi unele faţă de altele, sesizează mişcarea fluidului din interior şi astfel identifică poziţia corpului în spaţiu; apoi transmit informaţia către creier prin intermediul nervului auditiv. În cazul tatălui ei, aceste semnale erau întrerupte din cauza tumorilor.

Das a numit labirinturile membranoase o „dovadă a existenţei lui Dumnezeu". În copilărie, când se învârtea în loc ca un derviş, Mariamma ameţea atunci când se oprea. Motivul era acela că fluidul din labirint, din canalele lui circulare, continua să se rotească, spunându-i creierului că ea încă se învârtea, deşi ochii îi arătau că stă pe loc. Din cauza acestor semnale contradictorii, se împleticea ca un om beat şi îi venea să vomite. Lenin şi tatăl ei n-ar fi putut fi convinşi nici în ruptul capului să joace jocul învârtitului în loc. Ei trăiau deja cu semnale contradictorii.

Cum tatăl ei primea semnale greşite sau nu primea nici unul din partea labirinturilor, probabil că izbutea să compenseze problema în mod inconştient, bazându-se pe văz ca să repereze solul sau linia orizontului. Se baza de asemenea pe senzaţiile transmise de picioare, care îi spuneau că stă pe sol. În întuneric, când nu putea vedea bine, nu putea identifica orizontul. De asemenea, atunci când stătea cu picioarele în apă şi nu avea nimic sub tălpi, se simţea pierdut.

Doctorul Das i-a spus că un nou progres în domeniu, tomografia axială computerizată, deşi încă nu se foloseşte în mod obişnuit, permite obținerea unor imagini extraordinare ale creierului în secțiune transversală. Neurinoame acustice mici cât ale tatălui ei ar putea fi diagnosticate devreme. Dar, a adăugat el, chiar dacă tumora tatălui ei ar fi fost depistată cu un an în urmă, nimeni n-ar fi luat în calcul opțiunea chirurgicală, dacă nu îi cauza simptome grave ca paralizia facială, migrenele sau vomismente ca urmare a presiunii crescute din creier. Motivul? Intervenția chirurgicală ar fi extrem de riscantă, fiind practicată doar pentru tumori mari. În aceste cazuri, neurochirurgii ar face o incizie de mărimea unui plic în partea din spate a craniului, chiar deasupra liniei părului, şi ar muta puțin cerebelul pentru a ajunge la tumora aflată pe un „teren minat" de structuri esențiale – sinusuri venoase mari, artere craniene vitale – cu alți nervi cranieni trecând peste ea, în apropierea trunchiului cerebral.

O simte pe Ammachi Mare aproape, uitându-se în jos la masă, şocată să vadă creierul fiului ei. Ar putea oare bunica ei să treacă peste această cumplită agresiune şi să se bucure de descoperirea doctorilor? Tulburarea nu are o denumire medicală şi o localizare anatomică, ceea ce explică simptomele ei ciudate: surzenie, aversiune față de apă şi înec. Au găsit inamicul, dar victoria pare găunoasă. Şi dacă ar exista un nume pentru ea? La ce ar folosi, dacă ştiința şi chirurgia nu progresează astfel încât un copil cu această afecțiune să poată duce o viață normală, fără riscul de a se îneca, de a-şi pierde auzul sau de a dezvolta simptome mai grave odată cu înaintarea în vârstă?

„Suntem trei generați aici, în Sala Creierului", îşi spune Mariamma. Când a aprins lampa cu şapte brațe în noaptea în care s-a născut tiza ei, Ammachi Mare s-a întors spre *kaniyan* şi i-a spus: „Niciodată nu va mai exista alta ca Mariamma a mea, şi nici nu-ți poți închipui ce lucruri va face ea!" Când era mică şi bunica îi spunea iarăşi povestea, întotdeauna preciza

că aprinseseră lampa ca să-i poată lumina Mariammei calea către orice şi-ar dori să facă în viaţă.

— Ce să fac, Ammachi Mare? întreabă cu glas tare, la fel ca atunci, cu mult timp în urmă, iar vocea îi reverberează în Sala Creierului.

Aude răspunsul bunicii ei: „Orice îţi imaginezi".

„Ammachi, îmi imaginez că învinge acest inamic care mi-a înecat tatăl, l-a înecat atunci când un accident de tren n-a reuşit s-o facă. Îmi imaginez cum cuceresc acest teritoriu înghesuit de la baza creierului, îl transform în câmpul meu de luptă şi mă dedic unei mai bune înţelegeri a acestor tumori. Va fi nevoie de ani întregi de pregătire, dar asta îmi imaginez, Ammachi, şi niciodată n-am fost mai sigură de un lucru: că voi fi cercetător şi neurochirurg.

După absolvire, petrece încă doi ani la Madras, primul fiind stagiatura obligatorie, cu trecerea prin toate specializările. În al doilea an e „chirurg intern senior" – o denumire mai sofisticată pentru stagiar –, însă numai la secţia de chirurgie generală. Abia după finalizarea celor doi ani are dreptul să-şi depună candidatura pentru un post de rezident în neurochirurgie.

Adoptarea deciziei de a deveni neurochirurg e mult mai uşoară decât prinderea unui loc într-unul dintre puţinele programe de pregătire din ţară. Are note excelente, un premiu la anatomie, scrisori de recomandare prestigioase şi deja a publicat două lucrări împreună cu Uma (una despre lepră, iar cealaltă, un raport de caz pe tema neurinomului acustic al tatălui ei şi a prezenţei lui la mai multe generaţii din cadrul unei familii). Dar, cu toate că nimeni n-o spune de-a dreptul, multe centre consideră că femeile nu au ce căuta în neurochirurgie.

În al doisprezecelea ceas, e acceptată la cel mai vechi şi mai cunoscut program neurochirurgical din ţară: Colegiul Medical Creştin din Vellore, la numai două ore şi jumătate cu trenul de Madras, spre vest. Fondat de Ida Scudder, o doctoriţă misionară din America, a fost prima clinică pentru femei şi

apoi facultate de medicină destinată femeilor, înainte de a se transforma în instituție mixtă, devenind un centru de excelență, cu medici devotați. Misiuni religioase aparținând tuturor cultelor susțin facultatea, sponsorizând studenții.

Admiterea Mariammei este însoțită de o condiție. Întrucât a candidat pentru un loc „sponsorizat” de dioceza ei din Kerala, este obligată să efectueze întâi doi ani de serviciu la un spital misionar *înainte* de a-şi începe stagiul de pregătire. Apoi, după ce va deveni neurochirurg specialist, va trebui să mai lucreze *alți* doi ani într-un spital misionar, pentru a se achita de toate obligațiile.

La şapte ani după ce a păşit pentru prima dată în Fortul Roşu, pleacă din Madras, luându-şi un rămas-bun înlăcrimat de la Anita, Chinnah, Uma şi atâția alții. Va începe primii doi ani obligatorii într-un spital misionar nou, cu patru etaje, dar încă nedotat, care urmează să aibă cele mai bune echipamente. Ea va fi primul medic de acolo şi, deocamdată, singurul.

Spitalul e amplasat la o aruncătură de băț de locul în care bunica ei a aprins lampa cea mare atunci când a venit pe lume: satul Parambil.

PARTEA A NOUA

CAPITOLUL 73. TREI REGULI PENTRU O VIITOARE MIREASĂ

1976, Parambil

Sub administrarea lui Joppan, Parambilul a devenit o îmbelşugată Grădină a Raiului, o fermă model în care bananierii şi manghierii sunt plini de fructe, iar palmierii tineri au coliere groase de nuci-de-cocos. Lăptăria prosperă vinde lapte către un depozit frigorific, constituind o sursă suplimentară de venit. Cei doi veri mai tineri ai lui Joppan îi sunt asistenţi permanenţi. În ultimii doi ani, Mariamma fiind la Madras, Joppan i-a trimis iniţial scrisori în fiecare lună, precizând cheltuielile şi încasările. Dar la sugestia lui, după numai şase luni au angajat un contabil cu jumătate de normă. Parambilul e într-o situaţie bună.

Casa, pe de altă parte, îşi arată vârsta prin fisurile ca nişte pânze de păianjen în podelele din ciment roşu, iar lambriurile din tec mătuit de pe pereţi ar avea nevoie de un strat de lac. Mariamma o ia pe Anna *Chedethi* la Kottayam ca să aleagă o nouă schemă coloristică pentru zugrăvirea întregii case, plus ventilatoare de tavan, chiuvete şi robinete noi, un aragaz cu două arzătoare şi un generator de rezervă. Zâmbetul larg de pe faţa Annei *Chedethi* ameninţă să se stingă abia când le este livrat un frigider nou.

— *Ayo, molay!* Ce să fac eu cu ăsta? Cum o să mă asculte el? Oare ştie malayalam?

E de ajuns ca Mariamma să-i aducă un pahar cu suc de lămâie verde, aburit pe dinafară şi cu cuburi de gheaţă zornăind înăuntru, pentru ca Anna *Chedethi* să devină o adeptă convinsă. Acum, carnea, peştele, legumele şi laptele vor rezista zile întregi.

Spitalul Misiunii Medicale Mar Thoma este cea mai înaltă clădire pe o suprafaţă de mulţi kilometri. Terenul vast este

înconjurat de un zid văruit în alb; avertismentul „NU LIPIŢI AFIŞE” imprimat pe zid e acoperit cu postere ale celor două partide: Comunist şi al Congresului. Vizavi de poarta principală se află o staţie de autobuz şi ceainăria lui Cherian. Mai departe pe drum, într-o clădire nouă, lungă şi dreptunghiulară se află Depozitul Frigorific Kunjumon, magazinul de confecţii London Tailors şi institutul de învăţământ la distanţă Brilliant Tutorials. Mariamma nici nu-şi mai aminteşte când toată zona aceea era doar pământ nedefrişat, cu copaci în care se căţăra împreună cu Podi.

Raghavan, sărmanul paznic, a răguşit explicându-le pacienţilor insistenţi că, da, spitalul pare să fie gata, dar nu, încă nu a intrat în funcţiune. Dacă ei îi strigă că minte, le arată interiorul nemobilat şi lăzile cu echipamente depozitate care încotro, multe donate de misiuni străine. Într-o noapte, Raghavan o trezeşte pe Mariamma la două noaptea din cauza unui copil cu astm sever care, crede el, e în pericol de moarte. Şi are dreptate. Fără adrenalina din trusa ei, copilul nu ar fi supravieţuit.

Mariamma menţionează acest lucru la întâlnirea săptămânală a consiliului de administraţie; preşedintele acestuia, episcopul, a avut grijă ca sala de întruniri să fie bogat mobilată. Membrii consiliului o ascultă politicoşi în timp ce încearcă să-i convingă de necesitatea deschiderii cât mai rapide a unei săli de urgenţe cu dotări elementare, iar pe urmă, fără comentarii, trec la chestiunea mai arzătoare a dimensiunilor pe care ar trebui să le aibă placa inaugurală din holul principal şi a numelor care ar trebui să figureze sau nu pe ea.

Pleacă de la şedinţă după căderea nopţii, clocotind de mânie. E surprinsă să-l vadă pe Joppan afară, pufăind dintr-o *beedi*. În timp ce el o însoţeşte spre casă, Mariamma îşi revarsă nervozitatea.

— E ridicol! În ritmul ăsta, e posibil ca spitalul să nu mai fie deschis niciodată!

Traversează împreună podul pietonal privat, protejat cu o poartă, care trece peste canal şi duce la Parambil. Înainte să se despartă, el îi spune:

— *Molay*, nu se întâmplă nimic fiindcă Maestrul Propăşire nu-i aici. El ar şti cum să trateze cu ei. O să-i trimit vorbă să vină.

Abia după plecarea lui, Anna *Chedethi* îi mărturiseşte că Joppan s-a dus la spital doar ca s-o conducă pe ea acasă fiindcă se lăsase întunericul. Exact aşa ar fi făcut şi tatăl ei.

Zvonul conform căruia Maestrul Propăşire iese din casă doar pe înnoptat şi că preferă compania fantomelor trebuie să fie adevărat, fiindcă Anna *Chedethi* doarme deja când soseşte el. Mariamma îi împărtăşeşte frustrările ei legate de spital. Deşi are impresia că-l încântă să audă despre disfuncţiile administrative ale aşezământului, îl imploră să discute cu membrii consiliului.

— Niciodată! Ei sunt cei care trebuie să mă roage. Încă dau vina pe mine pentru femeia care a încercat să delapideze fondurile! Când Mariamma îl asigură că nimeni nu-l învinovăţeşte, Maestrul Propăşire nu se dă bătut: *Aah*, aşa *zice* lumea. Dar dacă mă duc la cineva la ceai, se apucă să numere grăunţele de orez din *ara* după ce plec. Aşa sunt oamenii noştri!

Ea insistă, invocând numele bunicii şi tatălui ei, însă el rămâne ferm pe poziţie.

— Îţi voi fi consilier din umbră, dar nu mai mult. Uite ce trebuie să faci, Mariamma. În primul rând, nu-ţi mai pierde timpul cerând ceva consiliului. *Aadariyumo angaadi vaanibham?* Înţelege oare capra meşteşugul măcelarului? Tu alcătuieşte o listă cu medicamentele şi proviziile de care ai nevoie. Voi trimite eu comanda către Depozitul Medical T.N.T. din Kottayam în numele tău, cu instrucţiuni ca factura să fie emisă pe numele episcopului. În al doilea rând, paznicul, Raghavan, e un om de treabă. Eu i-am obţinut postul ăsta. Dă-i un teanc de coli de hârtie şi spune-i să ceară fiecărei

persoane care vine la poarta spitalului să scrie ceva pe o foaie, fie şi numai un rând sau două, să se semneze şi să-şi treacă adresa. Dacă nu ştiu să scrie, doar să iscălească. Vom trimite apoi toate aceste scrisori la Metropolitan. Vor fi suficiente zece sau douăzeci de astfel de scrisori pentru ca pe episcop să înceapă să-l doară capul. Şi în ultimul rând, mă bucur că mi-ai spus despre placă. Ştiu unde o vor comanda şi o să aflu cât costă. Îi voi telefona secretarului episcopului, dându-mă drept jurnalist, şi voi întreba: „Este adevărat că un copil a fost cât pe ce să moară din cauza astmului fiindcă n-aţi putut achiziţiona medicamente în valoare de zece rupii, dar cheltuiţi douăzeci de mii de rupii pentru o placă?"

— Maestre, într-un minut aţi reuşit mai multe decât puteam eu să fac într-o lună! exclamă Mariamma. Avem nevoie de dumneavoastră.

— N-am făcut mai nimic, spune el, dar e încântat. Ştii că eu am inventat numele „Spitalul Misiunii Medicale Mar Thoma"? Se simte pe limbă ca mierea, nu-i aşa? Dar înainte de turnarea fundaţiei, oamenii l-au prescurtat şi i-au zis „Spitalul Yem-Yem-Yem".

Mariammei nu i se pare greu de înţeles acest lucru: în vorbirea malayali, litera M se aude uneori ca un „Yem". Iar malayalilor le plac acronimele.

— Iar pe urmă, continuă Maestrul Propăşire, au început să-i zică „Spitalul Triplu Yem"! Îţi imaginezi? Cât e de vulgar, *Triplu Yem*! Parcă ar fi numele unui unguent pentru hemoroizi!

Mariamma nu-i mai spune că numele Triplu Yem a prins şi că ea e la fel de vinovată ca toţi ceilalţi.

Înainte să plece, Maestrul îi mai dă un sfat:

— Şi, apropo, când o să te întrebe episcopul despre factura de la T.N.T., să-i spui că, odată ce el a comandat ulei de păr, pudră Cuticura şi vitamine pentru sine însuşi, numindu-le „articole esenţiale", te-ai gândit că nu-l va deranja faptul că ai adăugat alte câteva „esenţiale" ca să salvezi nişte vieţi.

Cu Maestrul Propăşire acţionând din culise, acea parte a spitalului de care ea are nevoie începe să prindă contur. Electricienii asamblează echipamentele, parterul e mobilat, iar o încăpere din faţă devine Sala de Urgenţe. Una mai mare din spate, cu o zonă de aşteptare afară, e transformată în clinică ambulatorie. Patru paturi de spital alcătuiesc un „salon" pentru urgenţe. Sala de operaţii e complet dotată şi are o lampă chirurgicală de ultimă generaţie cu atâtea becuri, încât seamănă cu un ochi de insectă. Dar gama de instrumente – toate donate – e bizară: tot ce este necesar pentru chirurgia cataractei şi pentru stomatologie, dar numai minimul elementar pentru chirurgia abdominală. Mariamma are o asistentă de zi, una de noapte şi un preparator care se ocupă de un mic dispensar.

Nu are din abundenţă decât pacienţi, şi asta chiar din prima zi.

Când se deschide ambulatoriul, familii întregi, îmbrăcate în cele mai bune veşminte, vin în vizită la Triplu Yem, aşa cum s-ar duce la Convenţia de la Maramon. Într-o dimineaţă, o *Kochamma* se aşază zâmbitoare şi tăcută pe un taburet în faţa Mariammei, după ce a aşteptat o oră la coadă. Întrebată de ce a venit, femeia flutură din mână:

— *Oh, chuma!* Aşa, şi eu! Fiul meu şi soţia lui veneau aici, şi mi-am zis: „Da' ce-o fi acolo? De ce să nu mă duc şi eu? *Aah*". Şi dacă tot sunt aici, nu vreţi să-mi faceţi şi mie injecţia aia portocalie?

Mariamma e nevoită să inaugureze sala de operaţii înainte să fie gata, făcând o cezariană de urgenţă în miez de noapte, pentru un făt cu probleme. Asistentei de noapte i se înmoaie genunchii când intră amândouă în sală, aşa că trebuie să se aşeze într-un colţ. Mariamma apelează la Joppan (care e prezent fiindcă i-a cerut lui Raghavan să-l cheme de fiecare dată când doctoriţa e solicitată după lăsarea întunericului, că altfel va face cunoştinţă cu mânia lui). După ce primeşte câteva instrucţiuni minimale, Joppan picură eter pe o mască

de tifon, calm, cu gesturi competente. Operând singură, Mariamma scoate copilul. Tensiunea i se disipează abia când îi aude plânsul ascuțit. Asistenta de noapte e în stare măcar să țină bebeluşul în poală. Mariamma închide uterul, apoi muşchii şi pielea. Odată cu ultima copcă, expresia stupefiată a lui Joppan lasă loc unui zâmbet aiurit.

— Mai inspiră tu mult eter, îl admonestează Mariamma în glumă, şi Ammini o să creadă că ai fost la cârciumă.

Când o însoțeşte afară, e încă euforic.

— *Molay*, ce-ai făcut tu acum... Nici n-am cuvinte pentru asta. Închipuie-ți ce-ar fi fost dacă Podi ar fi rămas la şcoală. Sau dacă eu aş fi rămas. Eram isteți, dar nu destul ca să înțelegem cât de importantă e învățătura, nu-i aşa?

— Nu vorbi aşa! Datorită ție prosperă acum Parambilul. Ne-ai făcut rudele de ruşine. Iar Podi şi soțul ei câştigă bani mulți...

El clatină din cap.

— Nu-i acelaşi lucru. Oricum, sunt foarte mândru de tine, *molay*!

Când pune capul pe pernă, încă e îmbătată de cuvintele lui.

Dar de fiecare dată când intră în sala de operații are motiv de enervare; nu există un chirurg experimentat cu care să se sfătuiască şi nimeni competent care s-o asiste. Într-o noapte, în fața unui pacient înjunghiat în abdomen, îl promovează pe Raghavan ca responsabil pentru masca de eter, iar Joppan îi devine asistent şi infirmier. Tot urmărind-o, a prins şi el bazele asepsiei. Acum Mariamma îi arată cum să se spele, cum să-şi pună mănuşile şi halatul şi cum să stea pregătit de cealaltă parte a mesei de operații. Vederea unui abdomen deschis nu-i zdruncină calmul imperturbabil. Îi întinde hemostatul, forcepsul, foarfeca şi ligaturile atunci când i le cere şi apasă pe retractor la nevoie. În scurt timp, ajunge să-i anticipeze nevoile. Când operația e gata, clocoteşte de entuziasm.

— *Molay*, te rog să mă chemi oricând ai nevoie de ajutor. Şi pe timp de zi. Adjuncții mei, Yakov şi Ousep, se pot lipsi de mine câteva ore.

Preferă ajutorul lui în loc de al oricui altcuiva. Îi înțelege rapid explicațiile privind fiziologia şi modul în care a alterat-o boala. L-a găsit la un moment dat studiind manualul ei de chirurgie în timp ce o aştepta, buzele mişcându-i-se în încercarea de a descifra cuvintele în engleză.

Şase luni mai târziu, rutina ambulatoriului o istoveşte cu monotonia ei. Majoritatea problemelor sunt banale – diverse dureri în corp, tuse, răceli – ori cronice, ca astmul sau ulcerațiile tropicale ale picioarelor, care trebuie pansate zilnic. Plictisul e întrerupt când şi când de câte o urgență medicală sau chirurgicală. Refuză să facă operații elective înainte de a avea un anestezist şi mai multe asistente. Visul unui spital cu medici specializați e încă foarte departe, dar cu Maestrul Propăşire care acționează din culise prin intermediul ei, lucrurile se pun în mişcare. Când episcopul (presat de cei de la Metropolitan) cedează şi-l imploră să intervină pentru eliberarea unor echipamente blocate la vamă, Maestrul Propăşire revine în acțiune în mod oficial.

După anii petrecuți la Madras, cu numeroasele lui atracții, serile şi weekendurile la Parambil ar fi putut să i se pară Mariammei anoste, dacă n-ar avea proiectul care o ține mereu ocupată: culege mai multe informații despre fiecare nod şi ramură din Copacul Apei. Vrea mai cu seamă să afle ce s-a întâmplat cu femeile care s-au căsătorit şi s-au mutat şi a căror soartă nu a fost consemnată. Rudele ei – chiar şi drăguța Dolly *Kochamma* – ezită să vorbească despre Tulburare şi chiar să-i recunoască existența. O rază de lumină apare dintr-o sursă neaşteptată.

În fiecare după-amiază, Cherian trimite la ambulatoriu un ceai „special” şi biscuiți cu unt pentru „doamna doctor”, dar mereu refuză să fie plătit. Într-o dimineață, devreme, Mariamma îl vede ridicând tenda din stuf, descuind portița din

lemn şi pregătind prăvălia pentru clienţi. Se apropie ca să-i mulţumească, iar Cherian insistă să-i ofere o cafea. Lichidul aburind curge înainte şi înapoi între cele două recipiente de amestecare, pentru a umple apoi cu o înfloriturăă paharul pe care el i-l înmânează. Mulţumirile ei îi sporesc incredibil timiditatea. Mariamma soarbe şi apoi stau amândoi stingheri, uitându-se la Triplu Yem de parcă tocmai ar fi picat din cer şi nişte marţieni ar putea ieşi din el. Ammachi Mare i-a spus cândva: „Poţi să ai încredere în oamenii tăcuţi. Îţi lasă loc pentru gânduri". „Dar, Ammachi, atunci când nu rostesc o vorbă, de unde poţi să începi?"

Se pregăteşte să plece, când Cherian spune:

— Sora mea s-a înecat.

Se opreşte şi se uită fix la el. Chiar a vorbit, sau are ea halucinaţii?

— La fel şi fratele bunicului meu. S-a înecat. Ambele fiice ale fratelui meu detestă apa.

Ce anume l-a determinat să-i dezvăluie toate astea? Oare ştie toată lumea că familia de la Parambil suferă de Tulburare?

— Biata mea soră a fost nevoită să muncească pe câmpurile cu orez inundate. N-a avut de ales. Când un dig s-a spart, a fost doborâtă din picioare şi s-a înecat în apa mică.

— Cherian, ştii, fără îndoială, că familia noastră are aceeaşi... afecţiune. Crezi cumva că suntem înrudiţi?

— Nu. Familia mea nu e de prin părţile astea. Am fost şofer de camion până când am avut un accident. Am străbătut toată Kerala. În acel răstimp am auzit despre alte familii ca a noastră. Toate, de creştini. Sigur mai sunt şi altele.

Ziua întreagă se gândeşte la extraordinara dezvăluire a lui Cherian. Dar el se înşală: chiar sunt înrudiţi. Comunitatea Creştinilor Sfântului Toma e destul de mare acum, însă membrii ei au strămoşi comuni în familiile iniţiale pe care Toma Necredinciosul le-a convertit la creştinism. Îi vine în minte imaginea unei roţi de bicicletă. Dacă ar fi să aşeze fiecare familie afectată de Tulburare pe câte o spiţă a roţii, ar

însemna că familia lui Cherian e pe o spiță, iar cea de la Parambil pe o alta. Celelalte familii menționate de Cherian au și ele, fiecare, spița lor. Centrul care le unește este strămoșul comun cu gena alterată de la care a pornit totul. E surescitată. Trebuie să găsească mult mai multe spițe, mult mai multe familii care au Tulburarea. Și știe pe cineva care o poate ajuta.

Părul cărunt al mijlocitorului *Aniyan* e pieptănat cu cărare pe mijloc și tras pe spate la tâmple; privirii lui inteligente nu-i scapă nimic în vreme ce pedalează spre casă. Coboară din șa cu eleganță, rotindu-și un picior în față și peste cadrul bicicletei – singura opțiune când porți *mundu*. Într-o regiune în care mustața e regula, fața lui complet rasă îi dă înfățișarea unui om mai tânăr decât cei șaptezeci de ani pe care îi are.

— *Molay*, îmi amintesc de parcă a fost ieri, când am propus unirea lui Philipose de la Parambil cu Elsie de la Thetanatt.

— Credeam că s-au întâlnit într-un tren!

El zâmbește cu indulgență.

— Aah, întâlnirile și salutările sunt bune, dragostea și dorul sunt și ele bune, dar în lipsa unui mijlocitor, cum s-ar putea cunoaște familiile, cum s-ar putea discuta dotele și potrivi horoscoapele?

Anna *Chedethi* a pregătit ceai și halva de jaquier – specialitatea lui Ammachi Mare.

— Și dacă horoscoapele nu se potrivesc, dar cei doi sunt hotărâți să fie împreună? întreabă Mariamma.

Aniyan strânge pleoapele și apoi deschide ochii, gest pe care cine nu știe l-ar putea lua drept crispare din cauza durerii, dar în Kerala are un sens anume.

— Asta nu-i o problemă. Le *ajustăm*! Asta-i tot. Majoritatea impedimentelor sunt impedimente minore, iar impedimentele minore nu pot fi considerate impedimente. Vezi tu, părinții își amintesc deseori greșit momentul exact al nașterii, explică el cu răbdarea unui preot care trebuie să repete crezurile cu regularitate.

Gustă din halva, care se dovedeşte întocmai pe gustul lui.

— Doamnelor, înainte de a începe, pot să vă împărtăşesc trei lucruri pe care le-am învăţat făcând de zeci de ani această meserie?

Înainte ca Mariamma să poată deschide gura, Anna *Chedethi* răspunde:

— Da! Te rugăm, spune-ne!

— Primul lucru – şi să nu mă înţelegi greşit, *molay* – e acela că generaţia voastră încearcă deseori să pună căruţa înaintea calului. De fapt, cu cât omul e mai educat, cu atât mai mult va face această greşeală, spune *Aniyan* privind-o cu subînţeles. Cel mai important e să găseşti persoana potrivită, nu-i aşa? Trebuie să vezi o propunere, apoi o alta, şi pe urmă să faci o listă cu plusuri şi minusuri, corect?

Încuviinţează amândouă. El bea din ceai şi surâde.

— Greşit! Nu ăsta cel mai important lucru, declară şi după aceea se lasă pe spate în scaun, aşteptând.

Ca să nu rişte să stea acolo aşa toată ziua, Mariamma întreabă care e.

— Cel mai important lucru este: *stabiliţi data*! Simplu. Ştiţi de ce?

Ele nu ştiu.

— Fiindcă dacă aţi stabilit data, înseamnă că sunteţi hotărâţi! Spune-mi, *molay*, dacă decizi să-ţi deschizi un cabinet, aştepţi întâi să vină un pacient şi abia *apoi* închiriezi clădirea şi-i pui firmă? Sigur că nu! Eşti hotărâtă! Închiriezi un cabinet şi semnezi contractul începând cu o anumită dată. Cumperi mobilier, nu-i aşa? *Aah, aah*. Dumnezeule mare, dacă aţi şti cât timp am pierdut cu un doctorand în medicină de la Berkeley, din Statele Unite ale Californiei! Vine omul într-un concediu de două săptămâni. Le prezint lui şi maică-sii opt fete de primă clasă, potrivite, mâna-ntâi... iar el se întoarce acasă nehotărât! De ce? N-a stabilit o dată! Aşadar, primul lucru e să te hotărăşti pentru o dată.

— Şi care e al doilea?

— *Aah, aah*, pe al doilea l-am menţionat deja, replică el cu un zâmbet ghiduş. Poate că n-aţi fost atente. Am spus că majoritatea impedimentelor sunt...?

— Impedimente *minore*, răspund ele într-un glas.

— *Aah*. Şi impedimentele minore sunt...?

— *Nu* sunt impedimente!

Mariamma se simte de parcă ar fi iarăşi la şcoala primară.

— Exact. Şi aşa am ajustat.

Aniyan pare mulţumit. Anna *Chedethi* nu se poate stăpâni:

— Mai e şi un al treilea lucru?

— Desigur! Sunt zece. Dar pe cele trei vi le spun fiindcă îmi fac munca mai uşoară. Celelalte vor fi îngropate odată cu mine. Fiul meu nu crede că are un viitor în această meserie din cauza anunţurilor matrimoniale din ziare. Dumnezeu să-i ajute pe cei care încearcă aşa ceva.

Anna *Chedethi* îşi drege glasul.

— *Aah*, da. Iată şi a treia regulă: *înfăţişarea se schimbă, dar caracterul, nu*. De aceea, concentrează-te pe caracter, *nu* pe înfăţişare. Iar ca să ştii ce caracter are o fată, te uiţi la...?

— Mama fetei? răspund amândouă.

— *Aah*, corect, aprobă el, mulţumit de elevele lui. Iar ca să ştii ce caracter are un băiat, te uiţi la...?

— Tatăl lui, rostesc ele încrezătoare.

— Greşit! exclamă *Aniyan*, mulţumit că le-a atras în capcană.

Îşi aprinde o ţigară şi pune apoi chibritul ars înapoi în cutie. Mariamma se întreabă de ce procedează fumătorii aşa. E cumva o dependenţă paralelă cu cea de nicotină? Sau această pedanterie este menită să compenseze faptul că folosesc lumea întreagă drept scrumiera lor? Simte deodată gustul ţigării pe care i-a luat-o din mână lui Lenin la motel.

— Greşit, dragile mele doamne! Ca să ştii ce caracter are băiatul, te uiţi tot la mama lui! La urma urmei, singurul lucru de care putem fi siguri e identitatea propriei mame. Nu-i aşa?

Anna *Chedethi* stă pe gânduri o clipă, după care izbucneşte în râs. Mariamma îşi dă seama că femeia a devenit prea agitată. Încă nu i-a spus de ce l-a chemat pe mijlocitorul *Aniyan*.

— *Achayan*, dumneata eşti înrudit cu familia noastră? îl întreabă ea.

— Sigur. Din partea Parambilului, sunt fratele soţului nepoatei vărului de-al doilea al străbunicului tău, explică el, ridicând privirea în tavan. Din partea celor de la Thetanatt...

— Stai puţin, îl întrerupe Mariamma. Nepoata vărului de-al doilea al străbunicului... E ceva foarte îndepărtat... Dacă vorbim aşa, ai putea pretinde că eşti înrudit cu fiecare familie pe care o vizitezi.

— Nu! Dacă nu poţi urmări relaţia de rudenie, nu poţi pretinde nimic! replică el cu o anume indignare. Eu pot. Prin urmare, sunt înrudit.

— *Achine*, spune ea folosind formula respectuoasă de adresare faţă de cineva mai vârstnic, îţi promit că, atunci când voi fi gata să mă mărit, la dumneata voi veni. Fără anunţuri matrimoniale în ziar. Sper că mă vei ierta, dar nu te-am chemat aici ca să mă ajuţi să mă căsătoresc. Am nevoie de ajutorul tău pentru o afecţiune medicală gravă, una care l-a ucis pe tata şi a luat vieţile altora din familia noastră... dar ştii asta mai bine decât oricine. Nu ştiu cum o numeşti dumneata, dar Ammachi Mare îi spunea Tulburarea.

Se aşază lângă el şi întinde pe masă o copie extinsă şi actualizată a genealogiei, de această dată în limba malayalam.

— Am copiat-o după originalul păstrat de generaţii în familia noastră.

Ochii ageri ai lui *Aniyan* parcurg coala de hârtie, în timp ce degetul lui pătat de nicotină urmăreşte generaţiile.

— Asta de aici e o minciună sfruntată, el nu s-a căsătorit niciodată, murmură el. Hmm, aici n-au fost trei, ci *patru* surori – cvadrupleţi –, dar una a murit în pruncie, cealaltă a fost Ponnamma...

În câteva minute a schițat cu pixul trei generații anterioare, înaintea bunicului ei. E mai mult decât ce a reuşit ea vreme de săptămâni. *Aniyan* ocoleşte în mod evident generația aflată încă în viață.

— *Achayan*, vreau să completez această genealogie.

Îi povesteşte ce i-a spus Cherian, iar el înțelege imediat analogia ei cu spițele roții de bicicletă.

— Dacă pot să completez toate spițele, vom putea înțelege cum se moşteneşte boala.

El reflectează o clipă.

— *Molay*, vei putea să *faci* ceva când îi vei găsi pe ceilalți care au Tulburarea?

A pus degetul pe veriga slabă a argumentației ei.

— Nu... încă nu. Deocamdată putem justifica o operație doar pentru cei cu simptome severe, fiindcă intervenția e riscantă. Dar nu peste mult timp vom putea practica una mai simplă, printr-un mic orificiu deasupra urechii. Extirpând tumora mai devreme, îi vom feri pe copiii afectați de surzenie şi chiar de înec. De asemenea, dacă înțelegem cum trece de la o generație la alta, îi vom putea împiedica să se căsătorească, de exemplu, pe doi tineri care au această boală fără să ştie. Prea mulți au suferit şi au murit din cauza Tulburării. Acesta e motivul pentru care vreau să mă specializez în neurochirurgie. Ca s-o previn, sau cel puțin s-o tratez din vreme. Asta e misiunea mea în viață.

El o studiază reticent şi apoi o surprinde cu răspunsul:

— De ce nu? Am de gând să mă pensionez la sfârşitul anului, aşa că de ce nu? E o cauză justă. Dar până atunci nu am timp. Două lucruri vreau să-ți mai spun înainte de a pleca, adaugă el strângându-şi țigările şi cutia de chibrituri. În primul rând, meseria mea e să unesc oameni, să reduc impedimentele. Şi *întotdeauna* ştiu mai multe decât las să se vadă despre cele două părți implicate. Să nu mă înțelegi greşit! *Niciodată* n-aş propune o alianță nefastă. N-aş ascunde un caz de nebunie, de înapoiere mintală sau de epilepsie. Dar, *molay*,

să ţii minte... E o altă regulă, dacă vrei s-o iei aşa, însă eu doar atât îţi spun: *Fiecare familie are secretele ei, dar nu toate secretele sunt menite să înşele*. Ceea ce defineşte o familie nu e sângele, *molay*, ci secretele împărtăşite între membrii ei. Aşa că misiunea ta nu va fi una uşoară.

E deja în şaua bicicletei când Mariamma îl strigă.

— Stai, ai zis că vrei să-mi spui *două* lucruri. Care e al doilea?

— Stabileşte o dată, Mariamma, răspunde el zâmbind. Chiar dacă e să fie peste cinci ani de azi înainte. Stabileşte o dată.

În seara următoare, Mariamma se întoarce de la Triplu Yem după o zi de lucru foarte lungă. Apa curge leneş pe sub podul pietonal. Leandrii şi hibiscuşii sunt în floare. Doi bivoli de apă dejugaţi de la plug se profilează pe fundalul cerului, stând faţă în faţă. Greierii cântă mai tare, parcă în delir, în scurt timp stârnind corul brotacilor. Aceste sunete banale, de fiecare zi, ale tinereţii ei sunt acum, odată cu dispariţia celor dragi, o odă închinată amintirilor, aducând trecutul în prezent. Este ora fantomelor binevoitoare.

Drumul o duce pe lângă Femeia din Piatră, şi ca de fiecare dată, Mariamma se gândeşte la sculptoriţă. Elsie a intrat prin căsătorie într-o familie afectată de Tulburare, fără ca ea s-o aibă. Ironia crudă face ca ea să se fi înecat. Trece acum pe lângă magazia de pe al cărei acoperiş încercase Lenin să atragă fulgerul. Să stabilească o dată... *Dacă aş putea!*

După ce face baie, mănâncă la bucătărie împreună cu Anna *Chedethi*, ignorând sufrageria cu scaunele şi masa cea nouă ca să privească pereţii înnegriţi, cu miros de scorţişoară, care poartă în ei amintirea vie a lui Ammachi Mare. Joppan trece pe la ea ca să se uite pe schiţele şi costurile unei clădiri noi cu un şopron de afumat pentru arborii lor de cauciuc. Latexul va fi turnat acolo în tăvi şi amestecat cu un acid până când se va întări. Apoi, o nouă presă manuală va transforma latexul întărit în foi subţiri de cauciuc, iar acestea vor fi atârnate în şopronul de afumat ca să se matureze înainte de a fi stivuite şi

vândute. Anna *Chedethi* ignoră protestele lui Joppan, care spune că a mâncat, şi îi pune o porţie în faţă. Şi aşa, la fel ca în multe alte seri, stau toţi trei pe taburete înalte de zece centimetri, aplecaţi deasupra farfuriilor aşezate pe podea. Shamuel ar fi fost scandalizat să-şi vadă fiul *în* casă, mâncând dintr-un vas care n-a fost însemnat astfel încât să-l folosească doar el. Parambilul s-a schimbat. Toţi trei formează acum o familie şi sunt din aceeaşi castă.

CAPITOLUL 74. O MINTE SUB OBSERVAȚIE

1976, Parambil

Fostul redactor responsabil cu rubrica Omul Obişnuit este unul dintre numeroşii demnitari prezenți la ceremonia de tăiere a panglicii inaugurale a spitalului. Spre surprinderea Mariammei, după ceremonie, omul vine la ei acasă. Lăsând la o parte saluturile de la înmormântarea tatălui ei, acum e prima dată când discută cu el. E un bărbat elegant, arătos, mai vârstnic decât Philipose, şi vorbeşte cu vădită afecțiune despre regretatul lui colaborator. Dar nu are idee de ce plecase în mod atât de neaşteptat spre Madras.

— Era la Cochin şi scria un articol despre contaminarea cu apă sărată a râurilor şi pâraielor. Dar îndată ce-a ajuns acolo a cerut biroului nostru local să-i cumpere un bilet de tren către Madras. Eu am aflat că plecase abia după accident. Multă, foarte multă vreme m-am rugat de tatăl tău să scrie ceva din Dubai sau din Qatar, despre oamenii noştri de acolo. Ştii, când s-a descoperit petrol în Golf, în anii ’50, mulți tineri cutezători au plecat cu *kalla kappal* – ambarcațiuni ilegale, încropite pe malul râului – sau cu felucile care încă mai circulă. Nu aveau acte, nu aveau nimic. Dar ştii ce? Oamenii încă se mai duc într-acolo la fel, fiindcă nu-şi permit să cumpere bilet de avion şi nici să obțină Certificatul de Non-Obiecție. Bărcile îi lasă în larg şi de acolo trebuie să înoate sau să meargă prin apă până pe plajă. Dacă sunt prinşi, ajung la închisoare. Voiam ca tatăl tău să călătorească pe o felucă – legal, desigur – şi să scrie despre călătorie. Apoi, i-am spus, l-aş fi cazat la un hotel elegant, unde putea scrie despre oamenii noştri care muncesc în soare şi dorm înghesuiți ca sardelele, ca să economisească fiece bănuț şi să-l trimită acasă. I-am promis chiar că la întoarcere va zbura la clasa întâi. Era un subiect perfect pentru Omul Obişnuit. Întotdeauna a refuzat şi niciodată n-am înțeles de ce.

— Vreți să spuneți că n-ați ştiut despre problemele tatălui meu cu apa?

Nu ştiuse. E uluit când Mariamma îi descrie Tulburarea şi îi arată genealogia. Pare să i se facă rău când află detaliile autopsiei cerebrale.

— Murind, tata a dezlegat misterul.

Bărbatul a rămas fără cuvinte.

— Dumnezeule! exclamă el. Habar n-am avut! Ştii, cititorilor noştri – admiratorii lui – le-ar fi făcut plăcere să afle povestea. Dar, sigur, buzele îmi sunt pecetluite. Fii sigură că nu voi spune şi nu voi scrie nimic despre acest subiect.

— De fapt, m-aş bucura mult să scrieți. Secretul Tulburării, păstrat vreme de generații, n-a ajutat pe nimeni. Secretele ucid. Cum să abordăm boala, dacă nu ştim câți sunt afectați de ea sau cum e moştenită? Poate că rudelor mele nu le va plăcea, însă eu voi spune cu bucurie povestea tatălui meu şi tot ce ştiu despre ea. Tulburarea e misiunea mea în viață. De aceea mă duc la Vellore, să mă pregătesc în neurochirurgie.

Dragă Uma,

De când redactorul-şef al tatălui meu a scris articolul despre Tulburare şi despre faptul că ea i-a provocat moartea, rudele mele sunt dintr-odată dornice să-mi vorbească. Includ aici şi articolul decupat din ziar. Ştiu că nu ştii să citeşti în malayalam, dar poți să vezi imaginile. Articolul e scris ca o poveste polițistă, tata fiind una dintre victime. Iar detectivul care îl vânează pe vinovat e propria lui fiică! Titlul articolului e „Omul Obişnuit soluționează misterul propriei sale morți din cauza Tulburării". Mă bucur că i-a spus „Tulburarea". Cred că „o variantă a bolii lui von Recklinghausen" ar fi nu doar greoaie, ci şi, aşa cum a spus dr. Das, incorectă, dat fiind că e posibil ca Tulburarea să nu aibă legătură cu boala lui von Recklinghausen. Sunt citată în articol îndemnându-i pe cititori să-mi scrie dacă ştiu despre rude cu aversiune față de apă. Apropo, cred că asta e cea mai bună întrebare de triaj. Crede-

mă, în Kerala oamenii observă dacă nu-ți place apa. Am primit deja semnale de la trei familii. În plus, datorită rudelor mele, ştiu acum şi poveştile numeroaselor femei care s-au mutat după căsătorie – elementul lipsă din „Copacul Apei".

Mi se pare fascinant că femeile care au avut Tulburarea sunt considerate, toate, „excentrice". Această excentricitate le-a marcat la fel de mult ca aversiunea față de apă. La noi, fetele sunt învățate încă de la o vârstă mică să fie „adakkavum" *şi* „othukkavum"*, adică modeste şi invizibile. Dar aceste fete nu au fost nicidecum aşa. Una dintre ele era atât de nereținută şi directă, încât toți potențialii pretendenți s-au ferit de ea. (La un bărbat, aceste calități ar fi numite încredere în forțele proprii.) Când s-a căsătorit în fine, şi-a construit o căsuță în copac pe proprietatea soțului ei. Era îngrozită de inundații, dar de înălțime nu-i era frică. Atunci când râul s-a revărsat, femeia şi-a găsit refugiu în casa din copac. O altă fată era fascinată în copilărie de şerpi, fiind neînfricată. În satul soțului ei, pe ea o chemai dacă găseai vreun şarpe printre vasele din bucătărie. Îl prindea de coadă şi-l ținea atârnat cu brațul întins. Se pare că un şarpe nu se poate răsuci să muşte – pentru asta are nevoie de o suprafață pe care să se sprijine. Dar cine vrea să verifice acest lucru? Am aflat că ambele femei despre care ți-am povestit au murit având simptome ca ale bunicului meu: amețeli, dureri de cap, slăbiciune facială. O a treia fată era hotărâtă să devină preot – o erezie! S-a îmbrăcat în veşminte preoțeşti şi a încercat să predice în biserică. A fost biciuită pentru asta. Apoi a început să se oprească în fața bisericilor şi să predice până când era alungată. Familia a închis-o într-o mănăstire, dar ea a fugit şi a intrat într-un seminar de băieți, cu părul tuns scurt, pretinzând că ar fi băiat. După aceea au închis-o într-un azil, unde a şi murit.*

Dar trebuie să-ți spun că bunicul, tata, Ninan, JoJo şi vărul meu, Lenin, ar putea fi considerați toți excentrici, în felul lor.

Aveau câte o marotă diferită de a celorlalți – ori cățăratul în copaci, ori compulsiunea de a merge în linie dreaptă, ori de a străbate distanțe pe care alții nu şi le-ar putea imagina. Eşti de acord cu mine, cred, că aceste „excentricități" nu pot fi explicate prin existența unei tumori pe nervul auditiv. Şi atunci, iată care este ipoteza mea: dacă aceste neurinoame acustice au un echivalent în minte, o aberație care face parte din Tulburare şi se exprimă ca „excentricitate"? Dacă cei afectați au o „tumoră a gândirii" (cum am numit-o eu), ceva ce nu putem vedea cu ochiul fizic sau cu instrumentele obişnuite?

Şi totuşi, poate că am un instrument cu care să studiez gândurile tatălui meu. El avea o obsesie, a scrierii în jurnal (o altă excentricitate; nota de mai multe ori pe zi în el, în fiecare zi). Toate acele gânduri ale lui sunt păstrate în aproape două sute de carnete. Şi iată următorul meu proiect: să caut sistematic „tumora gândirii" în aceste jurnale.

Se confruntă însă cu o mare problemă: scrisul indescifrabil al tatălui ei. În copilărie trăsese cu ochiul curioasă în jurnalele lui, în căutarea unor secrete suculente, dar se lovise de scrisul lui mărunt, care umplea paginile până la refuz, fără margini sau spații libere. Scria de parcă hârtia era mai prețioasă decât aurul, chiar dacă pentru cerneală nu plătea nimic. Scrisul în engleză îi dădea sentimentul unei anume intimități, dar literele lui colțuroase seamănă cu antica scriere sumeriană. Descifrarea ei va fi ca învățarea unei limbi străine. În plus, cele mai prețioase gânduri ale tatălui ei ar putea fi îngropate într-o mare de observații banale privind mucegaiul, şopârlele care cădeau de pe grinzile tavanului şi altele asemenea. Când trece în revistă, pe scurt, titlurile din carnete, găseşte: „MIROSURI, ZVONURI, PĂR (FACIAL ŞI CORPORAL), PICIOARE şi POLTERGEIST. În ciuda acestora, după câteva pagini, însemnările lui trec la alte subiecte, fără să mai revină la primele. Nu are un index sau referințe încrucişate pentru ele.

Deci nu se pune problema să citească paginile în diagonală. Misiunea care o aşteaptă e descurajantă. Poate chiar imposibilă.

În fiecare seară, înainte să adoarmă, se gândeşte la Lenin. Dacă ar putea vorbi cu el, dacă i-ar putea povesti ce face! I-ar împărtăşi plăcerea de a fi acasă; singurul neajuns este acela că nu are nici o altă identitate în afara celei de medic. Îşi doreşte să termine cu asta şi să înceapă pregătirea în neurochirurgie. „Dar ziua ta cum a fost, Lenin?" Nici nu vrea să-şi imagineze. Oare mai e măcar în viaţă? Iar dacă ar muri, ea ar afla?

Uma e încântată de ideea unei „tumori a gândirii" şi o îndeamnă să continue, aşa că Mariamma lucrează seară de seară, indexând însemnările pe parcurs. E o muncă istovitoare, iar cerneala îi pătează degetele în nuanţe de cupru. Treptat, viteza ei de lectură creşte. Indexul se lungeşte. Până acum, singurul lucru pe care l-a dedus despre mintea tatălui ei este abilitatea lui de a trece rapid de la un subiect la altul, ca o molie într-o cameră plină de lumânări. Oare ăsta să fie efectul tumorii gândirii? Din când în când, câte un pasaj îi taie respiraţia:

Seara trecută, în vreme ce Elsie desena în pat, am privit profilul miresei mele, mai atrăgător decât oricare altul pe care l-aş putea vedea. Şi am avut deodată o viziune, de parcă un portal s-ar fi deschis în timp. Am văzut traiectoria vieţii de artist a lui Elsie la fel de clar ca o săgeată zburând prin aer. Am înţeles mai bine decât oricând că va influenţa generaţii de-a rândul. În comparaţie cu ea, eu nu sunt nimic, binecuvântat fiind să mă aflu în prezenţa unei asemenea măreţii. M-am simţit năpădit de emoţii, în pragul lacrimilor. Ea mi-a văzut expresia bizară. Nu mi-a pus însă nici o întrebare. Poate că mi-a citit gândurile şi a înţeles, sau poate a crezut că înţelege. Şi-a lăsat schiţa deoparte şi m-a împins pe spate, în pat. M-a luat ca o regină care-şi afirmă dreptul asupra unuia dintre nobilii ei; din

fericire, eu sunt singurul nobil pe care-l iubeşte. Singura mea şansă de a rămâne cunoscut este faptul că Elsie m-a ales. M-a ales pe mine şi, prin urmare, sunt merituos. Asta e singura ambiţie de care am nevoie: s-o merit în continuare pe această femeie remarcabilă.

În altă seară, Mariamma dă peste un moment cu totul diferit din căsnicia părinţilor ei, unul pe care-l resimte ca pe o lovitură de baros: după moartea cumplită a lui Ninan, mama şi tatăl ei s-au întors unul împotriva celuilalt. Se înfioară citind cuvintele lui, atât de aspre: durerea teribilă cauzată de gleznele frânte; ura faţă de sine însuşi fiindcă n-a tăiat copacul; furia iraţională la adresa lui Elsie pentru că fugise de la Parambil – plecase deja de şase luni când a scris el fragmentul respectiv în jurnal. Mariamma nici n-a ştiut că se despărţiseră la un moment dat. Cuvintele tatălui ei sunt dezlânate, fără şir – o odă închinată opiului. În locul unei „tumori a gândirii", are în faţă hăul întunecat al minţii confuze a unui dependent. Da, demersul ei este unul ştiinţific, însă subiectul analizat e tatăl ei. Iar gândurile lui o pot strivi.

Închide jurnalul şi iese din cameră, tentată să renunţe la întregul proiect. „Te rog, Doamne, nu mă lăsa să sfârşesc, citindu-i rândurile, prin a-l dispreţui pe omul pe care îl iubesc şi-l idolatrizez. Nu-mi lua asta!"

Picioarele o poartă spre Femeia din Piatră, încă luminoasă în poiană, chiar şi în amurg. Întrupată în rocă, această manifestare a mamei ei are o permanenţă pe care n-o găseşte la nimic altceva în viaţă; prin postura ei neclintită, exprimă tenacitatea naturii, a timpului măsurat nu în minute şi ore, ci în secole. Rămâne acolo, lângă sculptură, mult timp.

— Tulburarea... nu e altceva decât viaţa, aşa e, Amma? rosteşte adresându-i-se Femeii din Piatră. Poate că nu caut de fapt să dezleg misterul Tulburării, ori al motivului pentru care am venit pe lumea asta. Misterul este însăşi viaţa. *Eu* sunt Tulburarea. Poate că ceea ce vreau să desluşesc nu e felul în

care gândea Appa, semnele unei boli moştenite. Amma, cred că, în fapt, pe tine te caut.

CAPITOLUL 75. STĂRI DE CONŞTIINŢĂ

1977, Parambil

În dimineața aceea, banca goală din fața clinicii îi pare Mariammei ceva prea frumos pentru a fi adevărat. Doctorul T.T. Kesavan, medic cu diplomă, este noul ei coleg. „T.T.” triază pacienții din ambulatoriu şi îi trimite către ea doar pe cei cu probleme grave. În scurt timp, banca goală se va umple, dar cel puțin n-a mai rămas în urmă înainte de a începe.

E surprinsă să găsească în cabinetul ei un bărbat desculț, cu pielea foarte închisă la culoare, în cămaşă şi pantaloni scurți kaki. Omul e aşezat pe taburetul de lângă birou şi-i zâmbeşte larg. Trăsăturile lui au un vag aer nepalez, în ciuda tenului întunecat, şi par oarecum atemporale; doar sprâncenele şi părul cărunte sugerează că a trecut deja de şaizeci de ani.

— Bună dimineața, doamnă doctor, rosteşte el în engleză, sărind în picioare. Doctor cerut lui Cromwell să dea asta dumitale!

Mariamma despătureşte hârtia, încercând să desluşească sensul cuvintelor lui.

— Eu sunt Cromwell, adaugă necunoscutul.

— Care doctor?

Omul face semn spre un vehicul care aşteaptă dincolo de poartă şi care e un fel de încrucişare între un jeep şi un camion. Pe portieră, cu litere decolorate, scrie LEPROZERIA SFÂNTA BRIDGET. Un bărbat alb aşteaptă în interior.

Ea citeşte biletul pe care îl ține în mână:

Dragă Mariamma, sunt un medic care l-a cunoscut pe bunicul tău, Chandy. Îți solicit ajutorul profesional pentru cineva într-o stare foarte gravă. O persoană pe care o cunoşti. Pentru siguranța ta şi a mea, permite-mi să-ți ofer alte explicații în maşină. Până atunci, te rog să nu vorbeşti cu nimeni. Pot să te rog, de asemenea, să iei cu tine, în mod discret, un trepan şi alte

instrumente care ți-ar putea fi necesare pentru deschiderea craniului şi a membranei dura mater?

Înainte ca ea să apară în raza lui vizuală, Digby simte o schimbare în atmosferă. Păşeşte cu ținuta unei dansatoare, în ciuda *sanji*-ului greu pe care îl duce. E înaltă şi frumoasă, iar sariul albastru-coral îi evidențiază tenul. Şuvița de un alb incandescent din păr îi conferă un aer de maturitate mult peste anii pe care îi are. Digby se îmbujorează de sfială la apropierea ei.

Mariamma se aşază pe banchetă alături de el, aranjându-şi cutele sariului astfel încât poalele acestuia şterg podeaua. El întinde mâna; palma ei e moale şi caldă, în vreme ce a lui sigur se simte aspră şi țeapănă, incapabilă să formeze concavitatea necesară pentru a o strânge pe a ei.

— Digby Kilgour, se bâlbâie el şi cu greu îi dă drumul mânii. L-am cunoscut bine pe bunicul tău, Chandy. Şi pe mama ta, când era copilă...

Mariamma îl priveşte cu luare-aminte pe acest bărbat cu ochi albaştri ca safirele, care strălucesc pe chipul ridat şi obosit. Dosul mâinii lui e un mozaic de piele ruginie şi alb-albinoasă. *Kurta* largă din bumbac îi exagerează subțirimea gâtului. Are în jur de şaptezeci de ani, poate mai mult, poate mai puțin, e subțire şi bine clădit, dar nu la fel de masiv ca şoferul lui negricios.

— Şefu', plecăm. Prea multă lume, spune Cromwell pornind motorul.

— Da, replică Digby şi Mariamma la unison.

Imediat ce s-au îndepărtat de Triplu Yem, ea se răsuceşte spre tovarăşul ei de călătorie.

— El ce face?

Digby, remarcând că n-a rostit nici un nume, îi răspunde:

— Deloc bine. Abia conştient, dar starea i se înrăutățeşte cu fiecare oră.

Mariamma cugetă la cele auzite. Îşi scoate picioarele din sandale şi îşi ridică genunchii pe banchetă în lateral, ca o sirenă, ascunzându-şi tălpile sub şezut.

— A venit la Grădinile Gwendolyn – fosta mea proprietate, departe în nord, în apropiere de Trichur..., spune Digby străduindu-se să-şi păstreze şirul gândurilor sub privirea ochilor ei translucizi. Cu ani în urmă, când era însărcinată, mama lui Lenin a venit la mine; avea o rană produsă prin înjunghiere şi...

Mariamma încuviinţează cu o mişcare nerăbdătoare a capului. Cunoaşte povestea.

— Ei bine, probabil că de la ea auzise despre Grădinile Gwendolyn. Şi despre mine. Ca parte din trecutul lui. A venit seara trecută, dar, vezi tu, eu nu mai locuiesc acolo de douăzeci şi cinci de ani. Conduc o leprozerie aici, în Travancore. Proprietatea îi aparţine lui Cromwell. Există o recompensă pentru prinderea lui Lenin, să ştii. Ar fi fost periculos să rămână la proprietate, prea tentant pentru muncitori. De aceea Cromwell a condus toată noaptea ca să-l aducă la mine.

În aceste momente, Mariamma nu mai seamănă deloc cu un medic; e doar o tânără confruntată cu o fantomă din trecut.

— Şi noi ce putem face, domnule doctor?

— Spune-mi Digby, te rog. Da, asta e întrebarea! Ce să facem? Prezenţa lui este un risc pentru noi. Nu ştiam cum l-am putea ajuta. Eu sunt medic de leprozerie, specializat în chirurgia mâinii. Era letargic deja când a ajuns la mine. Nu te-aş fi implicat, Mariamma, dar am venit fiindcă el a întrebat de tine.

Mariamma rămâne complet nemişcată. Câteva momente mai târziu, întreabă cu voce moale:

— Se predă?

Digby clatină din cap.

— Nu. Ascultă, eu nu simpatizez deloc cu naxaliţii, dar nici poliţiştii nu-s mai buni. Ştii că nu l-ar ajuta cu nimic din

punct de vedere medical. Probabil că l-ar ucide pe loc. Vomită şi s-a plâns de o durere de cap cumplită. Tot spunea că tu ai şti ce are. Cred că şi eu ştiu. Am citit despre familia ta şi despre boala ereditară.

Ea încuviințează.

— Aproape sigur are neurinoame acustice, la fel ca tatăl meu. Bilaterale. Dar asta nu înseamnă că pot să-l vindec.

Îşi ține mâinile încleştate în poală şi priveşte drept înainte, pierdută în gânduri. Din profil, îşi spune el, trăsăturile ei – ochii, fruntea, nasul lung şi ascuțit – seamănă bine cu cele ale fiicei lui Chandy, Elsie.

— Ascultă, Mariamma, nu e nevoie să te implici. E foarte posibil să fie deja prea târziu...

Expresia care se aşterne pe fața ei îi demonstrează că greşeşte. Cromwell aruncă o privire în oglinda retrovizoare ca pentru a-i spune: „Ai stricat totul”.

— Îmi pare rău! reia el. Nu ştiu cum am putut spune aşa ceva!

Când vorbeşte, glasul ei are un ton fragil şi pare că se adresează mai mult sieşi decât lor:

— Deci vine aşa, deodată, şi întreabă de mine? După atâția ani! Şi eu ce-ar trebui să...?

Dar lasă fraza neterminată. Ochii i se umplu de lacrimi. Digby îşi scoate batista din buzunar – bine că e curată! Ea îşi tamponează ochii şi apoi, spre surprinderea lui, se apleacă spre el şi îşi sprijină capul pe umărul lui. El o cuprinde cu brațul şi îşi pune mâna, uşor, pe omoplatul ei, cu grijă mare să nu-i sporească povara.

CAPITOLUL 76. TREZIRI

1977, Sfânta Bridget

Digby o vede pe Mariamma privind în jur când trec de porți şi intră la Sfânta Bridget. Oare ce părere are despre căminul lui din ultimul sfert de secol, această oază liniştită, ale cărei ziduri înalte nu lasă să pătrundă până la ei nici măcar sunetele lumii de afară? Suja, una dintre „infirmierele" lui, îşi lipeşte palma stângă de ciotul mâinii drepte. Mariamma îi răspunde în mod automat, abia remarcând că salutul „namaste" al Sujei are nevoie de un plus de imaginație pentru a fi desăvârşit.

Încăperea în care e găzduit Lenin este izolată de restul leprozeriei. Mariamma ezită o clipă în prag şi apoi îl urmează pe Digby înăuntru, păşind ca o somnambulă. „Slavă cerului, încă respiră!", îşi spune el. Îi vede degetele tremurând când se apropie să atingă obrazul lui Lenin. Silueta inconştientă de pe pat are peri scurți, întunecați pe obraji şi pe scalp, ca un credincios abia revenit dintr-un pelerinaj la Tirupati sau Rameswaram. Venele sinuoase de pe brațele subțiri sunt reliefate de lipsa completă a oricărui strat de grăsime subcutanată. Abdomenul concav şi coastele proeminente îi dau aerul unui om în pragul inaniției, nicidecum al unui luptător de gherilă.

Digby fixează rapid manşeta tensiometrului pe brațul flasc al bolnavului, iar gestul lui o trezeşte pe Mariamma din transa în care căzuse. Degetele ei încearcă să simtă pulsul lui Lenin.

— O sută şaptezeci cu şaptezeci, anunță Digby îndepărtând manşeta. Cam aşa era şi înainte.

— Pulsul e patruzeci şi şase, spune ea. Reacția Cushing.

Oare când a auzit Digby ultima oară această sintagmă? Cu o jumătate de secol în urmă, într-o sală de operații din Glasgow? A avut prea puține ocazii de a-şi aminti triada chirurgului începător. Cushing a observat că, dacă o hemoragie ori o tumoră provoacă o creştere a presiunii în interiorul craniului,

tensiunea sanguină sistolică creşte la rândul ei, pulsul scade, iar respirația devine neregulată.

— Ar trebui să-l ridicăm în capul oaselor, spune Mariamma, ca să-i mai scadă presiunea intracraniană.

Nu e o mustrare, însă Digby ştie că ar fi trebuit să se gândească şi el la asta. Cu ajutorul lui Cromwell şi folosind o saltea îndoită, luată din celălalt pat din cameră, reuşesc să-l pună pe Lenin în poziție şezând, cu capul atârnându-i înainte ca al unei păpuşi din cârpe.

— Pot să-l examinez? întreabă Mariamma.

— Al tău e cu totul!

Se uită la Digby cu o expresie ciudată şi apoi scutură umărul bolnavului.

— LENIN!

Mai devreme, când Digby îl strigase, izbutise să deschidă ochii. Şi chiar vorbise. Acum are o privire sticloasă. Un pacient care nu tresare când sub patul lui pocnesc artificii e mai îngrijorător decât unul care o face. Mariamma îi fricționează sternul cu încheieturile degetelor – un stimul dureros în cazul unui pacient conştient. Lenin se mişcă puțin şi trăsăturile feței i se încrețesc uşor.

— Ai văzut? Numai partea dreaptă a feței i s-a mişcat.

Digby n-a remarcat, aşa că ea repetă gestul, iar acum vede şi el.

— Paralizia nervului facial stâng, diagnostichează Mariamma. Tumora de pe nervul auditiv stâng e problema. Probabil că e suficient de mare ca să afecteze şi nervul facial.

Ridică pleoapele bolnavului şi apoi îi clatină capul dintr-o parte în alta, în încercarea de a vedea dacă ochii i se mişcă în direcție opusă şi, respectiv, dacă i se declanşează reflexul faringian. Cu un ciocănel pentru tendoane, îi compară reflexele pe stânga şi pe dreapta. Scoate apoi un oftalmoscop din trusă şi îi examinează pupilele.

— Edem papilar bilateral, constată cu glas tare.

Un alt semn de presiune craniană crescută.

Digby o priveşte şi vede lucrurile pe care ar fi trebuit să le facă el. Trupul din faţa ei este textul de studiat. În scurt timp, ca un exeget biblic, Mariamma îşi va începe expozeul. Devine acut conştient de propria-i vârstă; la urma urmei, ea mai tânără cu două generaţii. Dar el s-a specializat în nervi care nu se mai pot reface niciodată. Toate cunoştinţele teoretice pe care nu le-a mai folosit i s-au disipat. A devenit expert în domeniul transplantului de tendoane, publicând câteva lucrări pe tema inovaţiilor sale şi continuând moştenirea lăsată de Rune. Dar pacientul de aici l-a adus pe un teren care nu-i mai este familiar.

Mariamma îşi pune instrumentele deoparte, cu fruntea încruntată.

— M-am gândit că poate ar fi nevoie să-i facem o perforaţie în craniu. De asta te-am rugat să aduci un trepan. Aşa am mai putea reduce presiunea...

Ea clatină din cap.

— Nu va ajuta la nimic. Tumora e situată lângă trunchiul cerebral şi blochează fluxul lichidului cerebrospinal. Are hidrocefalie. De asta e inconştient. Trepanaţia e utilă în cazul acumulării de sânge în interiorul cutiei craniene, dar la Lenin nu va face decât să producă o hernie cerebrală.

Digby se gândeşte la spusele ei. Îşi imaginează adânciturile înguste ca nişte fante – ventriculele – aflate în profunzimea emisferelor stângă şi dreaptă ale creierului. În mod normal, fluidul cerebrospinal e sintetizat în cele două ventricule, de unde coboară pe canalul central, care străbate trunchiul cerebral ca o ţeavă, şi se varsă la baza creierului, unde scaldă şi protejează partea exterioară a encefalului şi măduva spinării. Dar când acest flux este blocat de o tumoră, fluidul rămâne în ventricule, pe care le umflă ca pe nişte baloane. La copiii mici, oasele craniene nefuzionate încă permit extinderea craniului odată cu mărirea ventriculelor. La Lenin însă, ventriculele mărite presează treptat ţesutul cerebral din jur de oasele rigide ale craniului, ceea ce i-a dat mai întâi o stare de letargie şi apoi una comatoasă.

— Dar ceea ce *putem* face, explică Mariamma, este să accesăm un ventricul. Vom insera un ac în creier până ce vom ajunge la ventriculul mărit şi vom drena fluidul cerebrospinal. Va trebui să facem o mică deschidere în craniu, aici, spune arătând spre creştetul lui Lenin, puţin în lateral faţă de linia mediană. Nu o trepanaţie în sine, ci un orificiu doar atât de mare cât să permită inserarea acului.

— Şi vrei s-o faci orbeşte?

— Există repere anatomice după care să ne orientăm. Dar orbeşte, da. Ventriculele trebuie să fie atât de dilatate, încât sunt şanse mari să nimerim unul.

Se întrerupe şi aşteaptă, de parcă ar spera ca el s-o convingă să renunţe.

— Am văzut asemenea intervenţii, adaugă apoi. Timpul înseamnă creier, aşa cum se zice în neurochirurgie. Dacă starea lui se va îmbunătăţi, şi dacă îl vom putea duce la Vellore, la Colegiul Medical Creştin, dacă va fi de acord cu operaţia...

Se opreşte iar, copleşită de atâţia de „dacă”.

— E cel mai bun plan, replică Digby pe un ton hotărât.

În mica sală de operaţii de la Sfânta Bridget, îl poziţionează pe Lenin în şezut, sprijinindu-l, şi îi fixează capul de cadrul ortopedic vătuit care se ridică din masa de operaţie. Cu un creion medical, Mariamma trasează o linie verticală de la rădăcina nasului până în mijlocul craniului. Cu ajutorul unei benzi de măsurare, marchează un punct la unsprezece centimetri de-a lungul liniei. De la el trasează o a doua linie, perpendiculară pe prima, până la urechea dreaptă a lui Lenin. Marchează un X la trei centimetri pe această linie.

— Eliminarea fluidului dintr-un ventricul le va drena pe amândouă, dat fiind că sunt conectate. Îl aleg pe cel din dreapta ca să evit să afectez centrul vorbirii, situat în emisfera stângă. Dacă te întrebai cumva de ce.

— Ar fi trebuit să mă întreb, răspunde Digby.

Trepanul pe care l-a adus cu ea ar face o perforație prea mare. După ce se sfătuiesc, Digby aduce burghiul pe care îl folosește la oasele lungi. Ea injectează un anestezic local în piele și în partea de jos a craniului, în punctul marcat cu X. Ia apoi un scalpel și face o incizie mică, dar adâncă, până la os. Dat fiind că e familiarizat cu instrumentul, Digby e cel care manevrează burghiul. Când îl simte perforând stratul exterior al craniului, Mariamma trece la treabă cu un cleşte Kerrison cu care taie fragmente mărunte de os până când dedesubt se vede membrana lucioasă care înveleşte creierul. Până şi prin acea perforație mică, membrana iese în afară în încercarea creierului de a mai elibera din presiune. Mariamma se crispează, iar Digby înțelege: creierul acesta este al unei persoane la care ea ține.

Acum ia din tavă acul spinal, lung şi subțire, cu o sondă interioară detaşabilă. Marcase mai devreme rahisul, la şapte centimetri mai jos de vârful acului. Fixează un hemostat pe baza acului şi i-l dă lui Digby.

— Stai în fața lui şi ține hemostatul, îl îndrumă ea. Eu voi sta în lateral. Trebuie să mă direcționezi spre interiorul ochiului, aşa cum îl vezi de unde te uiți tu. Voi încerca să mă îndrept spre tragusul urechii dinspre mine. Chiar dacă înclin acul în plan anterior-posterior, tu nu trebuie să mă laşi să deviez în plan lateral, ci să mă ajuți să țin acul îndreptat spre cantusul interior al ochiului.

„Dumnezeu să ne ajute, toată chestia asta e teribil de primitivă!", îşi spune Digby. Ea introduce acul mai mult în creier. La cinci centimetri, se opreşte şi trage afară sonda interioară. Nimic nu iese pe la baza acului. O reintroduce şi mai împinge acul încă un centimetru, după care trage iarăşi sonda.

Un fluid limpede, ca apa de izvor, țâşneşte acum din ac.

— Oh, Doamne! exclamă Digby.

Teoria e frumoasă, dar dovada concretă e lichidul care picură în ritm constant pe prosoapele sterile.

— Văd suprafața creierului retrăgându-se! anunță Mariamma entuziasmată.

Când picurarea încetează, introduce sonda la loc în spațiul ei, scoate acul şi astupă perforația din os cu ceară de oase sterilă. Exact când leagă nodul unicei copci pe care a folosit-o ca să închidă incizia în scalp, simt amândoi că masa începe să tremure. Peste o clipă, o mână iese la iveală.

— Stai aşa! strigă Digby şi trage cearşaful chirurgical.

De dedesubtul lui îi priveşte buimac Lenin, ca o cârtiță ițită din pământ, mijind ochii în lumină.

— Scoate-ți masca, îi şopteşte Digby Mariammei, făcând şi el acelaşi gest.

Lenin nu poate să-şi mişte capul, dar ochii îi aleargă de la un medic la celălalt şi se opresc în cele din urmă asupra ei. Digby nu-şi dă seama cine e mai uluit – Mariamma sau Lenin. Cei doi se uită unul la altul în tăcerea totală care s-a lăsat. Orice zgomot de afară dispare.

— Mariamma, îngaimă pacientul până atunci comatos, cu glas slab şi răguşit. Mă bucur mult să te văd!

CAPITOLUL 77. DRUMURI REVOLUȚIONARE

1977, Sfânta Bridget

Cu privirea lui Lenin pironită asupra ei, nici nu se poate mişca. Îl vede pe Digby tăind legăturile care imobilizează capul pacientului, în timp ce-i vorbeşte calm, de parcă abia s-au întâlnit la club.

— Eu sunt Digby Kilgour. Ne-am văzut dimineață, dar mă îndoiesc că îți aminteşti.

Pentru o clipă, Mariamma îşi imaginează că-şi vor strânge mâinile, ca Stanley şi Livingstone[85]. Ar fi cum nu se poate mai potrivit! Ultima lor întâlnire a fost de domeniul legendei, Lenin întinzând pumnul spre dr. Kilgour, iar acesta obligându-l să şi-l retragă cu ajutorul capătului aprins al unui trabuc.

— Nu te afli la moşie, ci la leprozeria Sfânta Bridget. Eşti în siguranță aici, adaugă Digby când vede privirea îngrijorată a bolnavului. A trebuit să te aducem pe furiş de la Grădinile Gwendolyn. Era prea periculos să rămâi acolo.

Lenin încearcă să-şi ducă mâna dreaptă la cap.

— Stai aşa! îl opreşte Digby. Ai o copcă acolo.

Apoi se uită către Mariamma ca pentru a o îndemna: „Hai, e rândul tău!”

— Cum îți simți capul? întreabă ea.

„Oh, Doamne! Astea sunt primele cuvinte pe care i le spun singurului meu iubit, după cinci ani în care nu ne-am văzut? Cum îți simți capul... după ce ți-am găurit craniul şi ți-am înfipt un ac în creier?” Sângele îi năvăleşte în obraji. În

---

[85] În 1871, jurnalistul Henry Morton Stanley este trimis de ziarul New York Herald în căutarea exploratorului şi misionarului David Livingstone, dispărut de şase ani în interiorul Africii, după ce plecase să caute izvoarele Nilului. Cei doi s-au întâlnit câteva luni mai târziu pe actualul teritoriu al Tanzaniei.

copilărie, nimeni nu putea s-o facă să roşească aşa cum izbutea Lenin.

— Capul e bine, răspunde el. Îmi amintesc...

Îl aşteaptă să continue. Afară, o pasăre-ţesător ciripeşte, *hai-haide-hai-haide-hai*. Mariamma îşi ţine răsuflarea.

— Îmi amintesc... că mult timp m-a durut capul, spune el în engleză, dar se vede că n-a mai exersat limba. Dacă strănut sau tuşesc, simt că îmi... explodează ţeasta. Parcă mi-era stoarsă viaţa din corp. Aveam convulsii, adaugă, vorbind deja mai fluent. Multe. Zi de zi. Aveam la dispoziţie capsule cu cianură. Eram gata s-o iau pe a mea, dar pe urmă m-am gândit...

Din nou se întrerupe, ca un aparat de radio care pierde semnalul.

— Unde e? îl întreabă Digby.

Lenin se scotoceşte prin *mundu*, iar doctorul îl ajută, scoţând din interior un sul de bancnote legate cu o bandă din cauciuc şi un ghemotoc murdar de folie din plastic.

— Doctore, ştiu de la mama că ai ajutat-o atunci când a avut cea mai mare nevoie. Mi-ai împiedicat venirea pe această lume. Acum, împiedică-mi plecarea din ea!

Digby râde.

— Premature, ambele. Dar, crede-mă, dacă n-aş fi dat de urma Mariammei, n-ai mai fi avut nevoie de cianură.

La auzul acestor cuvinte, ceva explodează în ea. Câteva ore de întârziere, şi ar fi ajuns să vadă un cadavru, nu această fiinţă conştientă, locvace, acest om pe care, în ciuda tuturor celor întâmplate, îl iubeşte. Simţind că i se înmoaie picioarele, se sprijină de masă. Speriat, Digby îi trage aproape un taburet.

Lenin întinde mâna spre a ei.

Zâmbetul îi e pieziş, din cauza paraliziei faciale. Dar afecţiunea, grija şi căldura din ochii lui când o priveşte... ei bine, acestea sunt reale, sunt însuşi Lenin. Nu mai vrea să-i fie doctor acum. Dar nu sunt singuri, aşa că îşi regăseşte

stăpânirea de sine. Se miră de ce nu-i întreabă ce au făcut ca să-i alunge durerea de cap.

— Lenin, rosteşte, gândindu-se că pare atât de vulnerabil, cu linia trasată de ea pe frunte şi cu incizia suturată de la cap. Lenin, ai o tumoră, un neurinom acustic. Din cauza ei a crescut presiunea...

— Îmi pare rău pentru tatăl tău, Mariamma, o întrerupe el. Am citit în ziar. Tulburarea. Sunt foarte mândru de tine. Mi-ai scos tumora?

O doare văzând cum se stinge speranţa în privirea lui când clatină din cap în semn că nu. Începe să-i explice despre ce e vorba, desenând cu creionul chirurgical pe o bucată de hârtie:

— ... şi când am introdus acul, fluidul a ieşit în forţă. Şi te-ai trezit. Dar asta n-a făcut decât să-ţi mai câştige puţin timp.

O lumină jucăuşă apare în ochii lui. Apoi începe să râdă, ceea ce accentuează imobilitatea jumătăţii stângi a feţei, astfel încât râsul pare mai degrabă un rânjet. Mariamma trebuie să se uite numai la jumătatea dreaptă.

— Mariamm*aye*, spune el cu tandreţe în glas. Doctoriţa mea! Ţii minte când eram copii şi ai spus că în capul meu e ceva ne-la-locul lui? Şi că într-o zi o să-l repari tu?

Erau în biserică în ziua aceea. Ea stătea în partea rezervată femeilor, iar Lenin îi prinsese privirea; fără să-şi schimbe expresia de pe faţă, lăsase să i se scurgă un fir de salivă pe bărbie. Ea nu-şi putuse stăpâni un mic chicotit, iar Ammachi Mare o trăsese de ureche.

— Am zis că într-o zi o să-ţi crăp ţeasta ca să scot diavolul din ea.

— Şi ai făcut-o!

Digby îi readuce la realitate.

— Lenin, înţelegi că tumora este încă acolo? Tot ce am făcut a fost să diminuăm temporar presiunea asupra ei. Dar – se uită la Mariamma, pentru încurajare – presiunea va creşte din nou.

— Mi-aţi înfipt un ac în creier? Dar n-am simţit nimic!

— E un paradox, nu-i aşa? replică Digby. Dacă înţepi creierul în mod direct, nu simţi nimic. Dar calcă pe un cui, şi imediat creierul îţi arată locul exact. Dacă nu cumva eşti unul dintre pacienţii de aici care nu simt nimic şi riscă să se rănească.

— Lenin, e nevoie de îndepărtarea de urgenţă a tumorii. Dar n-o putem face aici, îi explică Mariamma punându-i o mână pe piept. Trebuie să te ducem la Vellore. Ei au experienţă cu astfel de operaţii.

Îl vede crispându-se – fugarul care îşi caută rute de scăpare.

— De ce să n-o faceţi aici? În tine am încredere...

— Aş vrea să pot. Dar nu am abilităţile necesare. Nu încă.

— La Vellore? Nu le va lua mult să-şi dea seama cine sunt.

— Dar cu tumora extirpată, vei trăi. *Vei avea o viaţă plină!*

Îşi ţine răsuflarea, aşteptându-i răspunsul.

Care însă nu vine. Lenin se retrage în sine însuşi. Ea crede că se îmbărbătează pentru momentul morţii.

— Lenin? intervine Digby cu glas blând. Ce părere ai?

El îi ocoleşte privirea. Deodată, pare foarte obosit.

— Cred că... Mi-e atât de foame, încât mi-e greu să gândesc.

— Oh, cerule! exclamă Digby. Ce doctori mai suntem şi noi! Probabil că eşti lihnit. Iar tinerei doamne i-ar prinde bine o ceaşcă de ceai.

Mariamma se simte brusc copleşită, de parcă tavanul ar fi coborât şi i s-ar sprijini pe umeri. Are nevoie de aer curat.

Afară, lângă uşa sălii de operaţii, Cromwell stă pe vine. Zâmbeşte când o vede... dar pe urmă zâmbetul i se şterge. Sare în picioare şi se repede la ea. „Acum ce-o mai vrea?", se întreabă în sinea ei. „Şi de ce se înclină podeaua atât de ciudat?"

E întinsă pe un fotoliu, cu picioarele sprijinite pe un taburet. E învelită cu un şal de mătase. Alături vede ceai, biscuiţi şi apă. Îşi aminteşte vag că a fost adusă în braţe de Cromwell. Şi-a revenit când au aşezat-o în poziţie orizontală, Digby aplecându-se îngrijorat asupra ei şi insistând să se

odihnească. Ea le-a spus că o să închidă ochii câteva minute. Probabil că a luat-o somnul. N-are idee cât a dormit.

Mănâncă şi bea cu nesaţ. Se află într-o încăpere răcoroasă, cu tavanul scund şi podeaua acoperită cu covoare, cu rafturi de cărţi încastrate în perete, mai înalte decât uşa şi decât cadrul ferestrelor. Are un aer intim şi primitor. Draperii grele încadrează uşile de sticlă care dau spre un mic petic de iarbă mărginit de tufe de trandafiri; grădina e înconjurată de un gărduleţ din lemn, cu o poartă în capătul îndepărtat. Îşi închipuie că peluza aceea e refugiul lui Digby, un loc în care poate sta la soare, citind o carte. Priveşte afară, fascinată de marginile ca trasate cu rigla ale peluzei şi de tufele de trandafiri meticulos tunse. E ca o carte poştală cu grădiniţele din faţa caselor englezeşti – petice de teren mult prea mici pentru ambiţiile de horticultori ale proprietarilor, şi totuşi plăcute şi tihnite.

Printre rafturi sunt firide în care sunt aşezate fotografii. Privirea îi e atrasă de o ramă elegantă, argintie, ce încadrează poza unui băieţel alb, cu ciorapi trei sferturi, pantaloni scurţi, un pulover cu decolteu în V şi cravată. În fruntea şi în ochii lui recunoaşte trăsăturile de acum ale lui Digby. Copilul priveşte în obiectivul camerei şi zâmbetul sfios nu-i poate ascunde o urmă de anxietate. O fi prima lui zi de şcoală? O femeie frumoasă e ghemuită lângă el, cu genunchii apropiaţi sub fustă, râzând, cu o mână pe umărul lui. Fără îndoială, mama lui Digby. Chipul îi e tânăr, dar obosit, iar în părul negru se zăresc deja fire albe. Însă în momentul fotografiei a reuşit să-şi arate cea mai bună formă, ca un actor experimentat când se ridică cortina, iar rezultatul e spectaculos. E frumoasă ca o stea de cinema, şi dăruită cu o prestanţă pe măsură.

Într-o altă nişă, o fotografie neînrămată înfăţişează un bărbat masiv, şi el alb, cu barbă, flancat de leproşi, cu braţele pe după umerii lor, ca un antrenor pozând cu echipa lui. E acelaşi chip pe care l-a văzut în portretul în ulei de pe verandă. Probabil că e Rune Orqvist; a văzut de multe ori numele pe pagina de titlu a vechiului exemplar din *Anatomia lui Gray* al

mamei ei. Cartea îi aparţinuse lui, cu toate că notiţa din interior era a lui Digby. Fusese, fără îndoială, un cadou perfect pentru o tânără artistă în devenire. Fusese atât de preocupată de soarta lui Lenin, încât n-a discutat cu Digby despre această legătură. Lenin! Bea în grabă restul de ceai, fiindcă nu mai e timp de zăbovit.

Se spală, mirându-se încă de conexiunile existente în lumea ei, nevăzute sau uitate, dar concrete, ca un râu care stabileşte o legătură între cei din amonte şi cei din aval, fie că ei o ştiu sau nu. Casa Thetanatt era pe undeva prin apropiere; acum nu mai e, fiindcă unchiul ei a vândut-o cu mult timp în urmă. Rune a fost naşul lui Elsie. Iar pe când era elev, Philipose a trecut şi el pe acolo.

Când iese din cameră îl vede pe Digby apropiindu-se pe hol: da, nuanţa de anxietate a băieţelului, seriozitatea şi chiar surâsul acestuia persistă încă pe figura lui. Iar grija pe care o arată faţă de ea este înduioşătoare.

— Ceaiul şi biscuiţii au fost de poveste. Mă simt bine acum, îl asigură Mariamma, iar el răsuflă uşurat. Digby, în fotografia aceea din biroul tău... e Rune, nu-i aşa? La fel ca pe verandă? Numele lui e scris pe exemplarul mamei mele din *Anatomia lui Gray*. Iar notiţa îţi aparţine ţie. Toţi anii ăştia am avut cartea cu mine. E talismanul meu!

El pare impresionat, aproape copleşit. Pare să încerce să spună ceva, dar renunţă şi întinde braţul spre ea, cu cotul îndoit – un gest care ei îi este atât de străin, încât îi vine să râdă. Dar îşi împleteşte braţul cu al lui, şi i se pare cel mai firesc lucru din lume.

Se întorc tăcuţi la Lenin, trecând printr-o logie umbrită, răcoroasă, ale cărei arcade din cărămidă îi dau aerul unei mănăstiri medievale. Dalele de pavaj sunt împestriţate de muşchiul care creşte în crăpături. În penumbra logiei, o leproasă în alb stă rezemată de o coloană. E atât de nemişcată, încât pentru o clipă Mariamma o confundă cu o statuie... până când marginea trasă peste cap a sariului flutură într-o adiere

de vânt. Femeia înclină urechea în direcția din care se aud paşii lor, aşa cum ar face-o un orb. Mariamma îşi scutură un fior involuntar, nu din cauza trăsăturilor groteşti ale leproasei, ci fiindcă ceea ce i se păruse a fi neînsufleţit tocmai a prins viaţă.

Când se va sfârşi coşmarul acesta cu Lenin, îi va scrie Umei Ramasamy despre leprozerie şi despre pacienţii de aici – atât de diferiţi de rămăşiţele umane păstrate în formol pe care a lucrat ea. E tentată să-i povestească lui Digby despre Uma şi despre interesul lor comun pentru boala de care se ocupă el şi care i-a devenit sentinţă pe viaţă. Şansa de a colabora cu Uma i-a permis să identifice cauza Tulburării şi a condus-o către Lenin. dar asemenea gânduri nu-şi au locul acum, când sunt chestiuni mai presante de discutat.

— Digby, cred că Tulburarea nu provoacă doar neurinoame acustice. Teoria mea este că afectează totodată personalitatea individului, îi conferă o anume excentricitate. Ea e de vină pentru... nesăbuinţa lui Lenin, pentru calea absurdă pe care a apucat. Şi pentru obstinaţia lui de acum.

— Ei bine, ăsta ar fi un argument bun în faţa unui judecător, dacă s-ar preda. Poate că i-ar scurta timpul petrecut în închisoare.

— Am auzit despre o naxalită care a fost condamnată pe viaţă, dar a fost eliberată după şapte ani, spune Mariamma, mirându-se de direcţia în care încearcă mintea ei să se îndrepte.

De la gândul că nu-l va mai vedea niciodată pe Lenin, a ajuns să plănuiască viitorul. „Te grăbeşti cam prea mult!”

— Digby, dar dacă Lenin va refuza să se predea sau să meargă la Vellore...

— Convinge-l! Trebuie să-l convingi. Vă las să vorbiţi, îi spune el şi îi dă drumul la braţ.

Lenin s-a întors în încăperea în care l-a văzut ea prima oară. Stă în capul oaselor, părând că doarme. Deschide ochii când tânăra femeie se aşază pe scaunul de alături.

— Mariamma? Zâmbeşte la vederea ei, ia un biscuit din pachetul aflat lângă el şi îl rupe pe mijloc. Dacă muşcăm în acelaşi timp, vom avea puteri supranaturale. Ca Mandrake Magicianul. Îţi aminteşti? O muşcătură, şi undeva în galaxie, dacă ajungem amândoi la timp...

Schiţează asupra ei semnul crucii cu jumătatea lui de biscuit, aidoma unui preot, însă ea îl prinde de mână şi râde, cu toate că nu-i arde de râs.

— Erau benzile desenate cu Phantom, *macku*! Nu Mandrake.

L-a readus din morţi ca să-i spună că e idiot!

— Lenin, nu avem prea mult timp. Îţi vei pierde cunoştinţa din nou, înţelegi? Te rog, dă-ne voie să te ducem la Vellore!

Zâmbetul lui cu jumătate de faţă se stinge. Îşi întoarce privirea.

— Câtă irosire, *ma*! Ultimii cinci ani. Par să fi fost patruzeci. Nimic nu s-a schimbat în timpul ăsta pentru *adivasis*, pentru pulayari. Iar noi doi...? Am fost un idiot, un orb!

E copleşită de tristeţe pentru el... pentru ei amândoi. O rază subţire de soare se prefiră printre frunze, căzând pe pat. Dumnezeului care nu intervine niciodată la înecuri sau accidente de tren îi place să tragă cu ochiul la experimentul uman în momente fatidice ca acesta, învăluind scena într-o lumină celestă. Ea aşteaptă cu nerăbdare să audă răspunsul lui Lenin.

— Mariamma, când va veni sfârşitul, când viaţa îţi va fi aproape de final, ce anume ai vrea să-ţi aminteşti?

Se gândeşte la singura lor noapte împreună, în Mahabalipuram. L-a găsit când îl pierduse deja în favoarea unei cauze sortite eşecului. Iar acum se întâmplă din nou. L-a regăsit doar ca să-l piardă iar. Nu răspunde la întrebare. Îi ţine doar mâna într-a ei.

— Dar *tu* ce vrei să-ţi aminteşti, Lenin?

El nu stă pe gânduri.

— Asta. Clipa de acum. De aici. Lumina soarelui căzându-ţi pe faţă. Ochii tăi, mai mult albaştri decât cenuşii azi. Vreau să-

mi amintesc camera asta, gustul de biscuit din gură. De ce să aştept ca lumea să-mi ofere ceva mai bun?

Vorbeşte de parcă şi-ar lua adio. Un nor întunecat îi acoperă trăsăturile – un nepoftit. Respirația i se accelerează şi o peliculă de sudoare îi luceşte pe frunte.

— Lenin, te implor! Lasă-ne să te ducem la Vellore! După ce tumora va fi extirpată, vom vedea ce se va mai întâmpla. Predă-te şi ia lucrurile aşa cum vin. Dar *trăieşte*! Trăieşte, de dragul meu! Nu-mi cere să te privesc murind.

— Mariamma, n-are nici un rost. O să mor oricum. Poliția mă va ucide, cu sau fără tumoră.

Vorbele i se învălmăşesc una peste alta. Privirea îi aleargă de colo-colo, trebuie să facă un efort s-o fixeze asupra ei. Vălul acela coboară din nou asupra lui, şi se vede. Glasul îi e slab acum.

— Mă bucur că ai folosit acul ăla. Aşa, am putut să te mai văd încă o dată, să te aud, să te ating. Mariamma, tu ştii, nu-i aşa? Ştii ce simt pentru tine...?

Corpul îi devine brusc rigid; ochii i se întorc într-o parte.

Ea îl strigă pe Digby, iar el vine la timp pentru a-l vedea pe Lenin pradă unei crize, zgâlțâind patul cu tremurul său violent. Treptat, se linişteşte.

— Ți-a spus ce-şi doreşte? o întreabă Digby.

Ea evită să-i răspundă, fiindcă nu vrea să mintă.

— Îl ducem la Vellore.

Într-o epocă a minciunilor, afirmarea adevărului este un act revoluționar. Dar ăsta este adevărul ei, actul ei revoluționar pentru Lenin şi pentru sine însăşi. Trăiască revoluția!

Maşina veche îşi croieşte drum hurducăind de-a latul mijlocului tot mai îngust al Indiei, de la un ţărm la celălalt, gonind spre Vellore cu Cromwell la volan. Digby, cu părere de rău, a trebuit să rămână la Sfânta Bridget. Mariamma l-ar fi vrut aproape, dar sigur a avut el motivele lui. Stă oblic pe banchetă, verificând des starea lui Lenin, dar el e în letargia de după criză; sau poate că fluidul s-a acumulat din nou. Se

îndreaptă spre nord, spre Trichur, iar de acolo cotesc către est şi urcă în Pasul Palghat din Gaţii de Vest, pentru a coborî apoi la câmpie, până la Coimbatore. După trei ore de drum, i-a înţepenit gâtul de la cât s-a tot întors să se uite la el. O ia somnul, şi când se trezeşte descoperă cu uimire că Lenin o veghează, de parcă *el* ar fi însoţitorul, iar ea, pacienta dusă în grabă la o operaţie pe creier.

Nu s-a gândit prea mult la cum îi va explica faptul că-l duce la Vellore împotriva dorinţelor lui. A fost sigură că momentul respectiv e încă foarte departe – poate mult timp după operaţie... Asta dacă va supravieţui călătoriei şi mai apoi intervenţiei chirurgicale. Acum, ce să-i spună? „Am vrut să trăieşti, indiferent de ce simţi tu”? Lenin o priveşte frământându-se; e amuzat.

— Ei, hai, dă-i drumul, spune-o! exclamă ea. Spune că te duc la Vellore împotriva voinţei tale!

— E-n regulă, Mariamma. Nu-i nevoie. Mi-a explicat Cromwell.

— Pentru puţin, intervine acesta, privindu-i în oglinda retrovizoare. Mai avem încă două ore. Poate nici atât.

Ea se uită pe geam, Luna străluceşte printre nori, aura ei palidă iluminând un peisaj arid, accidentat; după toate aparenţele, au ajuns într-un crater selenar. La fel ca lumea întreagă, cei doi bărbaţi din maşină sunt liniştiţi. Ea este cea agitată. Îi vine să-i strângă de gât pe amândoi.

Lenin îi ia mâna într-a lui.

— Cromwell zice că am vorbit în dimineaţa asta, dar mie mi se pare că au trecut luni multe de atunci. Şi în tot timpul ăsta m-am gândit la conversaţia noastră. La ultimele tale cuvinte. Am impresia că am reflectat la ele vreme de săptămâni. Cu un gest involuntar, îşi duce mâna la frunte şi atinge bandajul înainte de a continua: Luasem deja o hotărâre înainte să mă trezesc aici, în maşină. Dacă eram gata să mor pentru un lucru în care nu cred, atunci sigur sunt dispus că trăiesc pentru singurul în care cred.

Ea nici nu îndrăzneşte să respire.
— Şi care e acela?
Lenin zâmbeşte.
— Sunt sigur că ştii deja.

Câțiva câini fără stăpân aleargă pe străzile micului oraş de provincie Vellore. Zorii sunt încă departe când maşina intră pe poarta Spitalului Colegiului Medical Creştin. Erau aşteptați, şi, în vreme ce asistentele şi internii se foiesc în jurul lui Lenin, un stagiar de la neurochirurgie vine să discute cu Mariamma în detaliu. Prescrie o doză mare de anticonvulsive şi-i interzice lui Lenin să înghită ceva. Când se luminează de zi, îl duc la analize.

Mariamma revine la Cromwell, care a dormit în maşină, şi-l încurajează să se întoarcă; n-ar avea nici un rost să rămână. El pleacă fără prea mare tragere de inimă. Când îi telefonează lui Digby, acesta se arată uşurat că au ajuns în siguranță.

— Ascultă, îi spune el, cred că ar fi bine să-l suni pe redactorul-şef de la *Manorama* şi să-i povesteşti ce se întâmplă. Dacă ei ar stabili o legătură între Lenin şi familia ta, tatăl tău şi Tulburare, poate că ar fi un semn adresat poliției să nu-i facă rău. Apropo, cei de la Vellore ştiu cine e Lenin. Le-am spus eu. Vor trebui să anunțe poliția din Madras, care în cele din urmă îşi va informa colegii din Kerala.

După ce termină de vorbit cu Digby, telefonează la *Manorama*.

*

Când se întoarce de la analize, Lenin are capul complet ras. Adoarme. Ațipeşte şi ea, în scaunul de lângă patul lui. La amiază se întoarce întreaga echipă de la neurochirurgie, care de această dată este însoțită de chirurgul-şef, un om solid, tăcut, cu ochi blânzi şi inteligenți în dosul ochelarilor fără ramă; e încă în uniforma de spital. Înclină politicos din cap spre Mariamma, în timp ce stagiarul îi prezintă cazul lui Lenin cu un glas scăzut, arătându-i apoi şi rezultatele analizelor.

Mariammei îi e greu să vorbească în faţa viitorului ei şef. Acesta examinează pacientul rapid, dar în amănunţime.

— Aţi venit la timp, spune în cele din urmă. Am discutat cazul şi cu neurologii noştri şi am fost nevoiţi să amânăm un caz chirurgical sever. Prin urmare, vom opera imediat, nu are rost să mai aşteptăm. Să ne rugăm pentru un rezultat bun!

Brancardierii vin să-l ia pe Lenin. Totul se petrece mult mai repede decât ar fi îndrăznit ea să creadă că ar fi posibil. Nu mai are timp decât să-l sărute pe obraz.

— O să fie bine, Mariamma, nu-ţi face griji!

Nimic nu pare mai pustiu decât un pat de spital în care cineva drag s-ar putea să nu se mai întoarcă. Copleşită, se prăbuşeşte pe scaun şi îşi îngroapă faţa în palme. Femeia care-şi îngrijeşte fiul aflat în celălalt pat se apropie ca s-o consoleze. Spre surprinderea Mariammei, vine şi o asistentă care se aşază lângă ea şi începe să se roage cu glas tare. În acest spital, credinţa e ceva concret, nu o abstracţiune. După moartea tatălui ei, şi-a pierdut evlavia şi a întors spatele religiei. Dar închide ochii în timp ce asistenta se roagă... Lenin are nevoie de tot ajutorul posibil.

Acum trebuie să aştepte. Trei ore, apoi patru... Iar aşteptarea e chinuitoare. Nu poate face altceva decât să se uite la ceas neajutorată şi să ridice privirea ori de câte ori intră cineva în salon. În cele din urmă apare un brancardier: şeful vrea să-i vorbească, iar mai mult de atât, el nu ştie nimic.

*

Străbat coridoare, urcă scări... gândurile ei sunt tulburi. E condusă într-o încăpere de mari dimensiuni, lângă zona sălilor de operaţie, unde chirurgul-şef o aşteaptă calm, şezând pe o bancă. Masca îi atârnă agăţată de o ureche. Îi face semn să se aşeze lângă el.

— Pacientul e bine. Am reuşit să îndepărtăm cea mai mare parte a tumorii. A trebuit să las un fragment din capsulă, fiindcă avea aderenţe periculoase. E posibil ca nervul facial să-şi revină sau nu, dar eu sunt optimist.

Zâmbetul lui o linişteşte mai mult decât cuvintele. Simte cum uşurarea o cuprinde şi îi dau lacrimile. El aşteaptă răbdător.

— Vă mulţumesc! Îmi pare rău, îngaimă ea într-un târziu, ştergându-şi ochii. Sunt copleşită. Nu pot să nu mă gândesc la tatăl meu. Şi la tatăl lui. Şi la atâtea alte rude care n-au înţeles niciodată ce boală au. Acum e prima dată când cineva din familie este tratat.

El ascultă, înclină din cap şi aşteaptă. Când e sigur că ea a terminat ce avea de spus, rosteşte încet:

— Am citit documentele pe care ni le-ai trimis împreună cu cererea. N-am putut să nu mă întreb dacă nu cumva unii dintre pacienţii cu neurinom acustic pe care i-am primit în decursul anilor erau din familii ca a ta. De acum vom acorda o atenţie sporită istoricului familial. Bravo!

— Vă mulţumesc. Sunt onorată să mă aflu aici. Ce-aţi făcut... extirparea unei asemenea tumori într-un spaţiu atât de mic pare... ceva imposibil. Un miracol.

El surâde.

— Ei, credinţa noastră este că nu facem totul singuri.

Şi arată spre o frescă de mari dimensiuni de pe peretele opus, care înfăţişează chirurgi în halate, cu măşti pe faţă, aplecaţi deasupra unui pacient, sub haloul unei lămpi chirurgicale. În penumbră, câteva personaje privesc scena. Unul dintre ele este Isus, care ţine o mână pe umărul chirurgului. Mariamma se uită lung la pictură. E invidioasă pe credinţa medicului.

— Ne mândrim cu faptul că putem realiza aici aproape tot ce reuşesc cei de la marile centre chirurgicale din lume, dar la o fracţiune din costurile lor. Însă intervenţia pe care am făcut-o acum, scoţând un dreptunghi de os cranian de deasupra liniei părului, împingând cerebelul într-o parte... ei bine, sincer să fiu, e primitivă în comparaţie cu o altă operaţie de neurinom acustic pe care o realizează în prezent doar două sau trei centre chirurgicale din lume. A fost inventată de un chirurg

orelist, William House, care înainte de chirurgie a lucrat ca stomatolog. El a început să folosească o freză dentară ca să ajungă la urechea internă, în labirintul osos, şi şi-a dat seama că, adâncind tunelul astfel realizat, poate aborda neurinoamele acustice. Este o inovaţie strălucită, însă extrem de dificilă dacă nu ştii ce faci.

Mariamma a citit şi ea despre această operaţie, dar păstrează tăcerea, ca să nu pară că-şi dă aere de superioritate.

— *Asta* trebuie să oferim şi noi aici. Intervenţia necesită un microscop operator, o freză dentară, un irigator şi alte instrumente pe care le-a adaptat el. Dar mai mult decât orice altceva, necesită o pregătire specială, ore multe de disecţie a osului temporal pe cadavre până să înveţi cum se face. În momentul de faţă, numai House şi alţi câţiva chirurgi pe care i-a pregătit el o fac. Cu timpul, aş vrea să trimit pe cineva să se pregătească cu el, adaugă chirurgul-şef zâmbind, apoi se ridică. Cine ştie, poate că ăsta este planul lui Dumnezeu pentru tine, Mariamma. Să vedem! Şi să ne rugăm.

Ammachi Mare l-ar fi îndrăgit pe acest doctor, i-ar fi sorbit cuvintele. Dumnezeu tocmai i-a răspuns la rugăciune: vindecă Tulburarea sau trimite-ne pe cineva care poate s-o facă.

— Apropo, continuă chirurgul-şef, inspectorul Rajan de la poliţia locală a discutat cu mine. L-am asigurat că Lenin nu pleacă nicăieri. Ştiu că mă vei ajuta să-mi ţin cuvântul dat.

CAPITOLUL 78. PRIVEŞTE AICI

1977, Vellore

Lenin e la reanimare. Faţa îi e umflată, tumefiată, pleoapele i se zbat şi are reflex de vomă din cauza anesteziculuі. E agitat. Ea îi unge buzele crăpate cu vaselină şi se întreabă: Oare timpul s-a dilatat din nou pentru el, aşa cum s-a întâmplat după criza epileptică? Oare cele patru ore cât a durat operaţia îi par să fi fost patru ani? Fără tumora care i-a definit viaţa întreagă, va mai fi el acelaşi Lenin dintotdeauna, sau cineva cu totul nou? Îi strecoară printre buze fulgi de gheaţă şi-i murmură cuvinte de alinare. El se trezeşte, dar la început nu-şi poate focaliza privirea.

— Mariamma!

Glasul abia dacă i s-a auzit. Simte cum un pumn s-a descleştat în pieptul ei, unul care a apăsat-o încă de când a apărut Digby la Triplu Yem, cu o viaţă în urmă parcă.

A doua zi, Lenin e dus în salon. E slăbit, dar toate membrele îi sunt funcţionale, vorbirea şi memoria sunt intacte; din câte îşi pot da seama acum, nimic n-a suferit vătămări, cu excepţia tumorii. Mariamma îi dă să mănânce, îi ţine plosca, îl spală, face tot ce poate ca să le uşureze sarcina infirmierelor oricum foarte ocupate. I-a urmărit pe stagiari şi a învăţat cum să schimbe aşternutul murdar de sub pacientul imobilizat la pat, cum să-l întoarcă şi cum să-l spele cu buretele. Asta o aduce cu picioarele pe pământ. N-ar trebui oare ca toţi medicii să înveţe aceste lucruri? Oare nu aceasta este în realitate esenţa medicinei?

A doua zi după operaţia lui Lenin, în *Manorama* apare un articol intitulat „Preotul naxalit”. Un angelic băiat de altar a fost înrăit de o tumoră care i-a crescut încet pe creier şi l-a împins să devină naxalit; acum, după o eroică intervenţie chirurgicală pe creier, băiatul e din nou sănătos şi plin de

căință – asta e povestea pe care a însăilat-o reporterul. Cine știe, ar putea fi chiar adevărată. Digby sperase că acest gen de publicitate va împiedica orice agresiune a poliției asupra lui Lenin, odată ce va fi arestat. Și poate că va funcționa.

La zece zile după operație, invitată fiind de chirurgul-șef, Mariamma își petrece o zi întreagă asistând la intervenții chirurgicale. Când se întoarce în salon la ora cinci a după-amiezii, e uimită să vadă un tânăr proaspăt bărbierit, cu pantaloni și cămașă lejere, așezat pe scaunul *ei*, lângă patul gol al lui Lenin. Toți ochii sunt îndreptați spre ea. Asistentele zâmbesc poznaș.

Necunoscutul se ridică singur, se întoarce încet și pășește spre ea. De când a dat cu ochii prima dată de Lenin la Sfânta Bridget și până acum, nu l-a văzut niciodată stând în picioare. E mai înalt decât și-l amintește. Vine împleticit spre ea și se strâng în brațe. Trupul îi e tot numai oase, numai unghiuri ascuțite. Toți pacienții conștienți și rudele lor îi privesc; sora-șefă și asistentele sunt emoționate... Mariama simte cum sângele îi năvălește în obraji. „Doamne, te rog, să nu înceapă să aplaude!"

La insistențele lui Lenin și cu aprobarea sorei-șefe, ies în curtea umbrită și se așază pe o bancă. Frunzele stejarului impunător din fața lor foșnesc ca orezul cernut în coș. Privirea lui Lenin urmărește crengile până la vârfuri. Apoi cercetează cerul.

— Dacă aș putea, aici aș dormi, îi spune.

Nu e nici o încetineală în gândurile lui. Sar ca o căpriță de colo-colo, de parcă vorbele și cuvintele s-au tot acumulat. Îi povestește că în ultimii doi ani, el și cei câțiva tovarăși care i-au mai rămas nu au mai putut avea încredere în țărani, care nu-i mai doreau în preajma lor – oamenii pentru a căror cauză s-au luptat.

— Tentația banilor de recompensă era prea mare. Un țăran pentru care eram dispus să mor putea să mă trimită în mormânt.

De aceea au început să petreacă tot mai mult timp în junglă, din ce în ce mai deziluzionați.

— Ştiai că o ciupercă numită mana ceaiului a făcut mai multe pentru lupta de clasă decât toți naxaliții la un loc? A distrus plantațiile de ceai. Proprietarii au abandonat terenurile, care le-au revenit tribalilor. De fapt, ale lor fuseseră de la bun început.

Imensitatea junglei, i-a spus Lenin mai departe, i-a lăsat pe el şi pe camarazii lui fără cuvinte; abia dacă-şi vorbeau unii altora.

— Un tribal bătrân m-a învățat să arunc o piatră cu un fir subțire peste cea mai joasă creangă a unui copac înalt. Pe urmă, să leg o frânghie de fir şi s-o trec peste creangă, formând astfel un fel de bandulieră pentru corp. Mi-a arătat un tip special de nod, unul secret, cu ajutorul căruia puteam să mă ridic puțin câte puțin; frânghia se bloca, aşa încât să nu aluneci şi să cazi. Nodul de fricțiune, dificil de învățat, e transmis în rândul tribalilor de la o generație la alta. Când spui „moştenire", oamenii se gândesc la pământ sau la bani. Bătrânul ăsta mi-a lăsat mie moştenirea lui.

Astfel, Lenin fugarul s-a înălțat singur către stele şi a trăit zile de-a rândul în coronamentul copacilor, laolaltă cu ciupercile, cu insectele, şobolanii, păsările cântătoare, papagalii şi, uneori, cu câte o civetă.

— Fiecare copac are personalitatea lui. Ei percep altfel timpul. Noi îi credem muți, doar că de fapt au nevoie de zile întregi pentru a termina de „rostit" un cuvânt. Ştii, Mariamma, în junglă mi-am înțeles mărginirea, limita mea umană: e faptul că ne lăsăm consumați de o idee fixă. Apoi de alta. Şi de alta. Ca mersul în linie dreaptă. Ca dorința de a deveni preot. Şi pe urmă, naxalit. În mod normal, o singură idee fixă e ceva nenatural. Sau mai degrabă acea singură idee, unica idee, este viața în sine. Să *fii* pur şi simplu. Să trăieşti.

Mariamma îl ascultă, amuzată şi puțin alarmată de gândurile lui.

Sora-şefă le trimite cina, cu o delicatesă specială doar pentru ei: înghețată.

— Mariamma, ştii care a fost cea mai bună masă pe care am mâncat-o vreodată? M-am gândit deseori la asta. Cea de la Braseria Royal. Din Mahabalipuram. Într-o zi, o să te duc din nou acolo. În aceeaşi sală.

— Promiți?

El încuviințează. Apoi îi ia mâna şi i-o sărută, uitându-se la ea de parcă ar încerca să-i memoreze trăsăturile. Şi oftează.

— N-am vrut să stric seara asta, dar mai devreme, când ai plecat din salon să asişti la operații, am aflat că voi fi predat mâine poliției din Kerala şi voi fi transportat apoi la închisoarea din Trivandrum.

Nu tristețea, ci o frică primitivă o prinde în ghearele ei. Frică pentru viața lui – la fel ca atunci când era pe masa de operație. Lenin o priveşte îngrijorat.

— Mariamma? Cum te simți?

— Sunt tristă, speriată... La ce te aşteptai? Şi sunt furioasă pe tine. Da, ştiu că e prea târziu pentru asta. Dar dacă n-ai fi insistat să fii... să fii Lenin, poate că am fi avut o viață împreună.

Vechiul Lenin ar fi protestat, ar fi dat vina pe o neînțelegere. Cel de acum pare penitent, iar ei îi pare rău. Îi mângâie obrazul.

— Dar pe de altă parte, dacă ai fi fost băiat cuminte şi te-ai fi făcut preot, probabil că mi-ai fi părut plictisitor.

— Iar acum, că sunt un proscris, am devenit irezistibil?

Îi place acest Lenin nou. Ba nu: îl iubeşte. S-au schimbat amândoi, da, însă esența unei persoane se formează până la vârsta de zece ani – asta e părerea ei. Iar partea „excentrică" nu poate fi extirpată. Tot ce se poate face e să înveți s-o gestionezi.

— Mariamma, ştiu că ne-am luat adio la Madras. Totuşi, am avut conversații imaginare cu tine. Am păstrat într-un cufăr din minte lucruri pe care să ți le destăinui cândva... Ceea ce

vreau să spun e că n-am renunțat niciodată la tine. N-aș fi putut. Și iată-mă aici – în viață. Și voi putea să te văd, fiindcă vei ști unde să mă găsești...

— Dar vei fi în închisoare! exclamă ea fără să-și poată stăpâni lacrimile.

— Mariamma, știi că nu *trebuie* să mă aștepți? întreabă Lenin fără să-și poată ascunde o notă de anxietate din glas.

— Oh, termină cu asta! Plâng fiindcă va fi greu. Însă nu la fel de greu pe cât îți va fi ție. Mi-aș dori să nu fim nevoiți să așteptăm. Dar acum, că te-am regăsit, doar nu crezi că te mai las să pleci?!

Își petrece o ultimă noapte pe scaun lângă el, cu capul sprijinit de patul lui, ținându-l de mână. La răsăritul soarelui, e la capătul nervilor. Lenin, pe de altă parte, e nefiresc de calm. Toți cei din salon știu ce urmează.

La ora zece a dimineții, inspectorul Mathew de la Forțele Speciale ale poliției din Kerala soseşte împreună cu doi agenți; bocancii lor răsună ca niște lovituri de ciocan pe dalele din pardoseală. Inspectorul e un bărbat masiv, serios, cu o mustață aprigă. Întreaga lui ființă, de la șapcă la pantofii maro lustruiți și până la smocurile de păr care-i cresc din urechi și pe încheieturile degetelor, are un aer amenințător. Mariamma sare de pe scaun, tremurând.

Lenin se ridică încet în picioare și trece printre paturi, oprindu-se în fața inspectorului, cu umerii trași înapoi, dar arătând ca și cum o vagă adiere l-ar putea doborî la pământ. Privirea pe care o schimbă cei doi bărbați îi îngheață Mariammei sângele în vene: doi inamici de demult înfruntându-se, bărbați care n-au altă dorință decât de a-i smulge celuilalt inima din piept, de a se răzbuna pentru fapte din trecut. Dar Lenin este cel care alege să cedeze, și sfidarea din ochii lui piere, ca și când nici n-ar fi existat. Ceea ce nu face decât să alimenteze ura din privirea inspectorului, care-și strânge mâinile pumn. Dacă n-ar fi existat martori, Mariamma e sigură că inspectorul l-ar fi bătut măr înainte de a-l lua cu el.

Lenin nu protestează când unul dintre agenţi îi pune cătuşele. Dar când inspectorul cere să-i fie puse lanţuri la picioare, Mariamma deschide gura să protesteze. Sora-şefă i-o ia însă înainte.

— Inspectore! exclamă ea pe un ton la auzul căruia internii simt că li se taie picioarele, iar stagiarii riscă să-şi ude pantalonii. Îmi deranjezi pacienţii! Deţinutul dumitale tocmai a suferit o operaţie pe creier, înţelegi asta? Dacă va vrea să fugă, nu crezi că-l vei putea prinde uşor?

Sub privirea ei nimicitoare, inspectorul ezită. Lanţurile pier din vedere.

— Vi-l predau în bună stare, continuă sora-şefă. Aveţi grijă, vă rog, să rămână la fel.

O furgonetă aşteaptă afară. Mariammei i se permite să meargă alături de Lenin. Uşile din spate ale vehiculului se deschid, şi înăuntru, pe laterale, se văd două banchete aşezate faţă în faţă. Fără să ceară permisiunea cuiva, sora-şefă azvârle înăuntru o pernă şi câteva pături, plus o sticlă mare cu apă. Apoi rosteşte asupra lui Lenin o rugăciune şi îl binecuvântează. Înainte ca agenţii să-l urce în furgonetă, Mariamma îl îmbrăţişează şi simte apăsarea cătuşelor reci, din metal. Lenin o sărută pe frunte şi murmură:

— Braseria Royal, Hotel Majestic, *ma*! Să nu uiţi! Adu-ţi şi costumul de baie. Voi veni şi eu. Să fii pregătită.

CAPITOLUL 79. PLANUL LUI DUMNEZEU

1977, Parambil

Timp de o lună, deținuții nu au voie să primească vizitatori. Pentru Mariamma, o aşteptare atât de lungă e sinonimă cu tortura. Iar ca pentru a înrăutăți situația, se pare că toți pacienții de la Triplu Yem sunt la curent cu situația ei. Nu trece o zi fără să audă din partea cuiva: „În închisoare, cel puțin primeşte câte o masă bună zilnic. Cât de rău poate să fie?" Un culegător de sevă cu o tăietură adâncă pe frunte cugetă cu glas tare, de sub câmpul steril:

— Dacă aş fi şi eu la închisoare, nu m-aş mai cățăra în copaci. Acolo te învață lucruri utile, cum ar fi croitoria.

Mariamma îşi pierde răbdarea şi lasă acul din mână.

— Ai dreptate. Dacă ai fi la închisoare, eu n-ar mai trebui să cos acum un ins care a pupat o capră crezând că e nevastă-sa.

Şi iese ca o vijelie din cabinet, în timp ce Joppan continuă suturarea plăgii în locul ei – o activitate la care excelează.

În fiecare dimineață, Anna *Chedethi* roboteşte pe lângă ea, verificându-i toate cutele sariului înainte de a o lăsa să plece spre Triplu Yem.

— Ai mai slăbit, o ceartă. Şi nu mănânci prânzul pe care ți-l trimit la spital.

Mariamma pleacă împreună cu Maestrul Propăşire la Trivandrum, ca să angajeze un avocat. Acesta le spune că nu prea e nimic de făcut până ce Lenin nu va fi acuzat în mod oficial. Îi trece în revistă pe naxaliții care au fost condamnați la şapte până la zece ani de închisoare şi chiar pe viață, dar celor mai mulți le-a fost comutată pedeapsa la trei sau patru ani. Cu istoricul medical al lui Lenin, şi dat fiind că nu a avut legătură directă cu nici un deces, are şanse să primească doar o sentință de „câțiva ani".

E o veste bună. Sau aşa ar trebui să fie. Totuşi, până când ajunge acasă începe să înțeleagă mai bine ce vor însemna

pentru viețile lor acei „câțiva ani”, şi e demoralizată. În curând va pleca la Vellore, pentru pregătirea în neurochirurgie. În loc de un drum de trei ore cu autobuzul, va trebui să ia trenul şi să călătorească o noapte ca să-l vadă pe Lenin. Şi în fiecare zi îşi va face griji pentru soarta lui în închisoare. Toate aceste gânduri o secătuiesc emoțional.

O singură privire îi aruncă Anna *Chedethi* când intră în casă şi, fără un cuvânt, o aşază pe un scaun. Apoi bate iaurt rece cu puțină apă într-un bol mic, adaugă o feliuță de ardei iute verde, puțin ghimbir tocat, frunze de curry şi sare, apoi toarnă totul într-un pahar înalt şi i-l pune în față. Îi dă părul pe după urechi, aşa cum făcea când era mică şi se întorcea de la şcoală. Mariamma bea totul din pahar. Amestecul ăsta e o invenție mai bună chiar decât penicilina. Face o baie, mănâncă puțin *kanji* cu murături şi pe urmă se duce la culcare devreme.

Abia a trecut de miezul nopții, iar ea e complet trează. N-are rost să mai încerce să adoarmă. Se duce în biroul tatălui ei, sperând să-i audă vocea în timp ce-i citeşte jurnalele. A marcat însemnările prețioase în care el îşi exprima dragostea pentru ea. Fragmentele acelea îi aduc de fiecare dată lacrimi în ochi. E uimită de numărul mare al acestor ode închinate ei într-o perioadă în care trăiau încă sub acelaşi acoperiş; după ce a plecat la colegiu, intensitatea sentimentelor lui a devenit şi mai mare. Ce bine ar fi fost dacă ar fi revenit acasă mai des!

Mângâie coperta jurnalului. Asta e tot ce i-a mai rămas de la el – gândurile lui. Singurul jurnal care lipseşte e cel aflat acum pe fundul unui lac – un artefact printre multe altele într-o cumplită tragedie. E posibil să nu afle niciodată *de ce* a luat el trenul spre Madras. Până acum, „tumora gândirii” nu i s-a revelat – dacă nu cumva însăşi existența acestor însemnări dezlânate, volumul uriaş al acestor comentarii nesfârşite, compulsive despre viață este de fapt „tumora”. Însă ceilalți afectați de Tulburare nu prezintă această caracteristică; doar el a avut-o.

Chiar dacă ar şti însă fără urmă de îndoială că ipoteza ei e greşită, că nu există o „tumoră a gândirii”, tot ar continua să parcurgă jurnalele, până la ultimul. În paginile lor, tatăl ei – Omul Obişnuit – este cât se poate de viu. Îi e groază de ziua în care va ajunge la ultima însemnare.

Potriveşte lampa, îşi ia pixul şi reîncepe operaţiunile de descifrare şi indexare din locul în care rămăsese, la partea de jos a unei pagini. Întoarce fila...

... şi ceva pare altfel. Privirea îi e frapată de o serie de spaţii albe, locuri goale între paragrafe şi un şir de majuscule – lucruri pe care tatăl ei le evita de parcă ar fi fost păcate capitale. Pagina pe care o are în faţă pare o încălcare flagrantă a regulilor lui de căpătâi.

Mariamma mea a împlinit astăzi şapte ani şi a vrut tort. Nimeni n-a mai pregătit vreodată tort la Parambil. Ideea i-a venit citind Alice în Ţara Minunilor*. Ea şi Ammachi au preparat aluatul într-un vas cu capac şi l-a pus între două straturi de cărbuni aprinşi. Am asigurat-o că eu luasem poţiunea BEA-MĂ, la fel ca în* Alice*, pentru orice eventualitate, şi că tortul era unul de felul MĂNÂNCĂ-MĂ, care avea s-o facă să devină dintr-odată înaltă. Delicios! Vanilie şi scorţişoară. Pe urmă i-am dat cadoul de aniversare: primul ei stilou, un Parker 51, cu capac auriu şi corp albastru. Un instrument superb. Asta îi promisesem mereu că va primi când se va face mare. A fost foarte încântată. „Asta înseamnă că m-am făcut în sfârşit fetiţă mare?” I-am spus că da. Şi chiar s-a făcut fetiţă mare!*

Mariamma îşi vede propriul scris copilăresc pe pagină, în engleză, cu stiloul cel nou:

PE MINE MĂ CHEAMĂ MARIAMMA. AM ŞAPTE ANI.

După un alt spaţiu lăsat liber, tatăl ei continuă:

Doar meditând asupra morții lui Ninan, retrăind-o şi suferind din nou în fiece noapte timp de doisprezece ani, doar aşa am ajuns să înțeleg pe deplin darul şi miracolul care este prețioasa mea Mariamma. Nu mi-am dat seama de la început. Am avut nevoie de timp. A trebuit să urc în cel mai înalt palmier, la fel ca tatăl meu, ca să pot vedea ceea ce n-am zărit de pe pământ, să pot vedea ce nu voiam să văd, ceea ce n-am scris niciodată în aceste însemnări, fiindcă dacă aş fi făcut-o, ar fi însemnat că recunosc ceea ce ştiam în adâncul ființei mele, dar n-am vrut niciodată să recunosc. Gândurile pot fi alungate. Cuvintele scrise pe hârtie au permanența imaginilor săpate în piatră.

În seara asta, impulsionat de fiica mea, care a devenit fetiță mare aşa cum şi-a dorit să fie, trebuie să mă arăt demn de ea fiind sincer cu mine însumi şi cu aceste jurnale. Nu am putut aşterne aceste cuvinte pe hârtie

PÂNĂ ÎN ACEST MOMENT.

Literele de dimensiuni mari o dezorientează. În mod evident, tatăl ei zăbovise asupra fiecăreia, trudind pentru a înălța un monument din cuvinte menit să marcheze momentul. Sau poate că ezita, nesigur în privința ideii pe care şovăia s-o exprime în scris? Cele trei cuvinte scrise cu majuscule ocupă tot restul paginii.

Întoarce fila.

După moartea lui Ninan, Elsie a mea a plecat. A lipsit de acasă mai mult de un an. Când s-a întors, era deja însărcinată.

Faptul că scriu „deja însărcinată" dovedeşte că ochii îmi sunt deschişi. Poate că Ammachi Mare *şi-a dat seama de la început. Poate că la asta s-a referit când mi-a spus, la naşterea Mariammei, „Dumnezeu ne-a trimis un miracol sub chipul acestui copil care a venit pe deplin format, întreg în sine". Copilul nu era Ninan renăscut, ci ceva infinit mai*

preţios: Mariamma mea! Dar eu eram atunci un nătâng prins în mrejele opiului, incapabil să primesc sau să recunosc darul nepreţuit al copilei mele, care astăzi este „fetiţă mare”.

Liber de opiu, vindecarea mea a început cu adevărat abia atunci când am început să-mi iubesc fetiţa din toată inima. Eu sunt tatăl ei – da, sunt – fiindcă aşa am ales să fiu. Dacă ar fi fost sânge din sângele meu, ar fi un alt copil, nu Mariamma mea, şi nici nu vreau să-mi închipui asta. Refuz s-o fac. Nu vreau s-o pierd vreodată pe Mariamma mea. Dumnezeul meu iubitor nu mi-a înapoiat fiul. Nu; mi-a dat ceva mult mai bun. Mi-a dat-o pe Mariamma mea. Iar ea mi-a dăruit viaţă.

Reciteşte iar şi iar cuvintele tatălui ei, mai întâi neputând să înţeleagă, apoi refuzând să înţeleagă, deşi cuvintele se prăvălesc asupra ei ca un acoperiş care se prăbuşeşte.

deja însărcinată

Iar când înţelege, adevărul cumplit o sufocă. Se ridică de la birou şi se îndepărtează împleticit, cu gândurile roindu-i, stomacul ei riscând să dea afară cina frugală.

Camera asta, camera tatălui ei, i se pare deodată străină. Sau poate că pe ea însăşi – observatorul scenei – nu se mai recunoaşte. Îşi aminteşte când a venit aici împreună cu el, după ce au mâncat tortul aniversar. S-a aşezat pe genunchii lui, şi-a luat noul stilou Parker 51 şi l-a umplut cu cerneala mov preparată la Parambil. Apoi a scris cuvintele pe care abia ce le-a citit în jurnal. Rândurile de mai jos, ale tatălui ei, sunt cele care îi întorc lumea pe dos.

— Appa, ce vrei să spui? Tatăl meu drag, care scrii că nu eşti tatăl meu, ce vrei să spui?

Simte că îşi pierde minţile. Pe cine ar putea să întrebe? Ammachi Mare ştia, sau cel puţin aşa credea tatăl ei, însă ea nu mai e în viaţă, ca s-o întrebe. Se plimbă de colo-colo prin cameră, amorţită, nevenindu-i să creadă. Unde s-o fi dus mama ei în anul acela în care lipsise de acasă? Cine îi alinase durerea din suflet? Începuse oare o viaţă nouă? Şi dacă da, de ce se mai întorsese? Ca să nască?

A citit cam jumătate din jurnalele tatălui ei, însemnările fiind răzleţite în timp. Însă nu mai există nici o altă menţionare a acestei chestiuni. El ştiuse tot timpul, dar cuvintele fuseseră prea dureroase ca să le consemneze în scris. Şi-a pus pe hârtie toate gândurile nespuse, cu excepţia acestuia. N-a putut s-o facă... până când a reuşit. Poate că n-a mai revenit niciodată la el în scris, odată ce s-a eliberat de ceea ce mocnise în sufletul său şi şi-a găsit liniştea.

— Oh, Appa, tu ţi-ai găsit liniştea, dar mi-ai zdruncinat mie lumea. Ai retezat rădăcinile care mă legau de casa asta, de bunica, de tine...

Ar vrea să se ducă la Anna *Chedethi*, să se ghemuiască în braţele ei. Oare ea o fi ştiut? Dar nu, ea a venit la Parambil chiar înainte să nască Elsie. Se pare că tatăl ei n-a discutat cu Ammachi Mare despre suspiciunile lui... despre ceea ce ştia de fapt cu certitudine. Şi nici Ammachi Mare n-a discutat cu fiul ei. A dus cu ea în mormânt lucrurile pe care le-a ştiut. La fel ca fiul ei – cu excepţia acelei însemnări.

Îşi zăreşte imaginea în oglinda pe care o folosea tatăl ei ca să se bărbierească, aflată încă în nişa ei, ca şi când l-ar aştepta să vină şi s-o ia cu el, pe verandă. Se crispează când îşi vede reflexia: o nebună, chinuită, cu priviri smintite.

— Cine sunt eu? o întreabă pe femeia din oglindă.

Întotdeauna i s-a părut că are sprâncenele tatălui ei şi acelaşi mod de a-şi înclina capul pe un umăr când ascultă ceva; în mod cert, nasul şi buza lui de sus... Cum e posibil să *nu* fie adevărat? Chiar şi părul lor e la fel, des, puţin retras la tâmple, deşi el nu avea şuviţa ei albă.

Şuviţa ei albă... Ăsta trebuie să fie indiciul! El este cel care o poartă până pe ramurile de sus ale palmierului, ca pe tatăl ei, astfel că vederea îi este acum neobstrucţionată.

Văd.

Îmi amintesc. Înţeleg.

Acum este a mea, această cunoaştere teribilă pe care nu mi-am dorit-o niciodată.

PARTEA A ZECEA

CAPITOLUL 80. NEPUTINȚA DE A CLIPI

1977, Sfânta Bridget

Şoferul bătrân şi pipernicit al taxiului pare mai mic chiar decât volanul automobilului Ambassador cu care călătoreşte Mariamma, şi totuşi manevrează cu dexteritate schimbătorul de viteze de pe o poziție pe alta cu atingeri abile ale palmei. La fel ca mulți alții din tagma lui, stă piezişe pe scaun, lipit de portieră, obişnuit fiind să aibă cel puțin trei persoane înghesuite pe scaunul de alături, plus femei şi copii mai mari şi mai mici pe bancheta din spate, în drumul lor spre nunți sau înmormântări.

Aşezată în spatele şoferului, Mariamma priveşte lumea cu alți ochi. Parambilul e casa pe care a ştiut-o dintotdeauna, dar, la fel ca multe alte lucruri pe care le-a crezut până acum despre sine însăşi, şi aceasta s-a dovedit a fi o minciună. „Singurul lucru de care poți fi sigur pe lumea asta este femeia care te-a adus pe lume”, spusese mijlocitorul *Aniyan*. Mama nu şi-a cunoscut-o niciodată, dar acum a constatat că nici tatăl nu şi l-a cunoscut.

Ultima dată când a străbătut acest drum în maşina lui Digby, gonind să-l vadă pe Lenin, nu s-a gândit deloc la casa Thetanatt. Şoferul ei e un om umblat şi, la fel ca un mijlocitor de căsătorii, ştie unde a fost casa Thetanatt înainte ca fratele lui Elsie, între timp decedat, s-o fi vândut. Pe terenul respectiv se află acum „Conacele Golfului”, construite de malayalii care s-au întors din Dubai, Oman şi alte meleaguri similare. Tot ce mai poate vedea Mariamma din trecutul mamei ei este râul care curge maiestuos pe la marginea fostei proprietăți a familiei.

— Aici, doamna? întreabă ezitant şoferul, cu mult înainte să ajungă la poarta deschisă a leprozeriei Sfânta Bridget.

Mariamma se îndoieşte că a mai adus pe cineva aici, în întreaga lui carieră de taximetrist; poate speră că ea va coborî şi va străbate pe jos restul drumului.

— Mergi până la clădirea aceea de după lacul cu lotuşi. Îi rog să-ţi aducă un ceai.

— *Ayo*, mulţumesc, doamna, nu e necesar! replică el, panicat.

Îi întinde zece rupii şi-l roagă să revină după prânz. Poate că e doar închipuirea ei, dar i se pare că omul ia bancnota cu vârfurile degetelor.

Întreabă de Digby, iar Suja, femeia în uniformă de infirmieră pe care a văzut-o data trecută, o conduce la el. Piciorul drept bandajat şi sandalele încropite din anvelope vechi îi dau femeii un mers ţeapăn şi înclinat. Trec prin logia umbrită şi apoi străbat coridorul care duce la sala de operaţii, unde mirosurile de dezinfectant lasă loc izului de seră înăbuşitoare al autoclavei.

Digby Kilgour e în operaţie, dar Suja o îndeamnă să intre. Mariamma îşi ia o mască şi o bonetă, îşi pune botoşei peste pantofi şi deschide uşa. Asistentei lui Digby îi lipsesc câteva degete, cele goale ale mănuşii fiind prinse astfel încât să nu atârne. El ridică privirea şi zâmbeşte pe deasupra măştii.

— Mariamma! exclamă bucuros, dar văzându-i expresia se opreşte. Lenin...?

— E bine.

Ochii lui o scrutează încercând să citească ceva într-ai ei.

— Tocmai mă pregăteam să încep. Dacă vrei să mi te alături..., îi propune, dar când ea clatină din cap adaugă: N-ar trebui să dureze mult.

Actul chirurgical este pe primul plan. Ea îşi aminteşte de profesorul ei de chirurgie din Madras, un bărbat cu două divorţuri la activ care spunea că, în sala de operaţii, toate aspectele neplăcute ale vieţii – îndoieli, dezamăgiri – dispar. Pentru un timp.

Mariamma are senzaţia că gândurile nu-i mai aparţin. Se străduieşte să-şi păstreze concentrarea. Digby practică trei incizii distincte pe mâna încadrată de câmpuri sterile a pacientului. E tentată să-l lovească peste degete. „Ce, eşti un tâmplar care mânuieşte ciocanul? Ţine scalpelul ca pe un arcuş de vioară, între degetul mare şi cel mijlociu. Cu arătătorul deasupra!”

Liniile palide care prind contur în urma bisturiului, urmate de apariţia întârziată a sângelui, sunt exact aşa cum le ştie. Mişcările lui Digby sunt lente şi deliberate.

— Nu sunt un chirurg plăcut de privit, spune el, zăbovind asupra unei sângerări pe care ea ar ignora-o. După ce a expus tendoanele, secţionează unul de lângă punctul de inserţie şi îl orientează spre un nou amplasament. Am învăţat pe propria-mi piele că grefele nonconective ale unui segment de tendon excizat... nu dau rezultate bune.

Ea îşi muşcă buzele. Chirurgilor le place să gândească cu glas tare. Asistenţii au nevoie de mâini calme şi de glasuri tăcute. La fel şi observatorii.

— Rune a fost un pionier al grefelor de tendon nonconective, dar am ajuns să cred că tendonul trebuie să rămână ataşat de muşchiul său, pentru păstrarea irigării sangvine şi a funcţiei. Adevăratul inamic e ţesutul cicatricial. Eu folosesc incizii foarte mici şi evit hemoragiile.

E impresionată fără voie de ceea ce reuşeşte el să realizeze cu degetele acelea ţepene; face aproape totul cu mâna stângă. Dacă ea ar lucra într-un asemenea ritm, sora Akila i-ar striga: „Doamnă doctor, incizia dumitale începe deja să se vindece pe margini!”

— E nevoie de răbdarea unei râme care-şi croieşte drum printre pietre... ocolind rădăcinile ca să ajungă unde vrea. Chiar şi cele mai rigide structuri ale încheieturii mâinii au un strat aproape invizibil de ţesut alunecos, aşa mi se pare mie. Nu scrie asta în nici un manual. Ai nevoie de credinţă. Trebuie

să crezi fără să ai dovezi. Eu încerc să nu afectez stratul acela. Probabil că pare o vrăjitorie.

Ea n-are încredere în propriul glas, aşa că tace. Fiecare chirurg are credinţele lui, dar şi puţin din Toma Necredinciosul pe lângă ele. Şi simte nevoia dovezilor. Iar pentru dovezi a venit ea aici, acum. *Adu degetul tău încoace şi vezi mâinile Mele, şi adu mâna ta şi o pune în coasta Mea, şi nu fi necredincios, ci credincios.*[86]

Digby suturează tendonul în noul lui punct de inserţie de la baza unuia dintre degete. Zăboveşte mult asupra lui.

— Fibrele astea mărunţele, răsfirate de la capătul tăiat al tendonului sunt ca nişte viţe, însă dure ca un cablu de oţel. Una neprinsă se poate agăţa de ce nu trebuie, riscând să strice totul.

A terminat. Din obişnuinţă, ea se uită la ceasul de pe perete. N-a trecut atât de mult timp pe cât i s-a părut.

— Fără garou? întreabă Mariamma, tot din obişnuinţă.

— Nu cred în ele.

Pansează plaga şi imobilizează mâna în ghips, apoi îşi scoate mănuşile şi halatul şi-i cere asistentei să-i trimită nişte ceai în birou.

— Te superi dacă în drum trecem să vedem o pacientă? E ziua cea mare pentru ea şi a aşteptat întreaga dimineaţă.

„Mă supăr tare de tot. Eu n-am aşteptat decât întreaga viaţă."

Îl urmează.

Într-un salon mic, o tânără stă în şezut pe pat. O tavă de pansare e deja pregătită. Digby pune o mână pe umărul femeii.

— Ea este Karuppamma. Are aproape şaizeci de ani, dar pare de numai douăzeci, nu-i aşa? Ăsta-i efectul leprei lepromatoase. Întinde ridurile. Nu ca forma tuberculoidă.

---

[86] Evanghelia după Ioan 20:27.

Karuppamma e timidă. Îşi acoperă gura cu mâna liberă, chircită ca o gheară.

— În urmă cu o săptămână am folosit la mâna ei aceeaşi procedură pe care ai văzut-o adineauri. Am secționat tendonul flexor superficial al degetului inelar. Am putut face asta fiindcă are profundusul ca rezervă. Am prins apoi tendonul aici, explică Digby arătând la baza degetului mare pe mâna sa. Acum ar trebui ca policarul să-i fie opozabil. Să-şi recupereze funcția de apucare pe care o pierduse. Dar e o problemă: ca să mişte degetul mare, ea trebuie să-şi *imagineze* că-şi mişcă inelarul. Creierul consideră că aşa ceva e imposibil, şi trebuie convins că lucrurile nu sunt chiar aşa cum par.

„Vorbeşti cumva despre mine?" Mariamma e aparent mai calmă decât era când a venit, domolită de aşteptare şi de faptul că l-a privit lucrând. Dar în sinea ei clocoteşte de mânie, resentimente şi nedumerire. Are nevoie să ştie adevărul. „N-am venit aici pentru lecții de chirurgie." Totuşi, nu poate fi nepoliticoasă în fața unui pacient.

Digby i se adresează femeii în malayalam:

— Atinge-ți degetul mare de cel mic.

A măcelărit cuvintele, omițând *err*-ul gutural de la final, dar Karuppamma înțelege. Fața i se schimonoseşte în urma efortului. Degeaba însă.

— Opreşte-te. Acum... mişcă inelarul!

Cel care se mişcă e degetul mare. După o pauză, femeia izbucneşte în râs. Digby îi împărtăşeşte bucuria, zâmbind la rândul lui. O mică ceată s-a strâns în jurul lor, savurând triumful Karuppammei. Mariamma e impresionată. Dar când se întoarce spre ea, expresia de pe fața lui Digby e una de tristețe profundă.

— Boala asta nu face decât să ia. În fiecare an mai pierzi câte ceva. Nu din cauza leprei active, ci ca urmare a leziunilor nervoase pe care le provoacă. Acesta e unul dintre rarele momente în care ne dă şi ea ceva înapoi.

Îi spune apoi Karuppammei că în fiecare zi va trebui să-şi mişte degetul tot mai mult, până ce îşi va regăsi forţa deplină, dar că astăzi nu trebuie să exagereze. Îi cere Sujei să-i imobilizeze mâna şi încheietura cu o atelă ghipsată posterioară.

— În curând îşi va mişca degetul mare fără să se mai gândească înainte. E ceva uluitor. Aşa cum spunea Paul Valéry, „Acolo unde se sfârşeşte mintea e trupul. Dar acolo unde se termină trupul e mintea".

Mariamma îl urmează afară.

— Paul Brand în Vellore şi Rune aici au fost primii care au înţeles cu adevărat că aceste degete sunt afectate de traume repetate, spune Digby. *Nu* din cauză că lepra le distruge, ci fiindcă pacientul nu mai simte durerea...

Deja nu mai e atentă la el. Se gândeşte la Philipose, care, pe când era elev, a urcat cu nesăbuinţă în barca aceea, ajungând să ţină locul mâinilor lui Digby, care încă se recupera după operaţie.

— ... Paul Brand a văzut o bolnavă care gătea la un foc deschis şi se chinuia să întoarcă o *chapati* cu un cleşte. Femeia s-a enervat, a luat turta cu mâna goală şi a întors-o. Şi eu şi tu am fi urlat de durere dacă am fi făcut aşa ceva, însă ea n-a simţit nimic. Atunci a înţeles Brand. Fără „darul durerii", cum spune el, nu avem nici o protecţie. Mi se pare uimitor că atât de puţini înţeleg acest lucru. Aşa e lepra clinică. Nu mulţi sunt dornici s-o studieze şi chiar mai puţini chirurgi sunt dispuşi s-o trateze, spune Digby privind-o.

Pe ea o enervează să-i vadă chipul marcat de vârstă, brăzdat de cicatrici lăsate de arsură, fiindcă îi aminteşte de cel pe care îl vede în fiecare dimineaţă când se uită în oglindă. Oare el nu-şi dă seama de asemănare?

Intră amândoi în biroul lui, unde, parcă într-o altă viaţă, a tras un pui de somn. E o dimineaţă superbă. Se apropie de ferestrele până în podea ca să admire încă o dată pitoreasca

grădină de afară. Trandafiri galbeni, violeți şi roşii mărginesc peluza; culorile sunt altele decât cele pe care şi le amintea ea de data trecută. Poarta din capătul opus al gardului din lemn alb e întredeschisă. Pe iarbă, o pacientă într-un sari alb stă la soare şi alege mei prăjit în palme, după care duce bobițele la gură cu un gest stângaci. Mâinile îi sunt ca nişte copaci cu crengile retezate, doar cu câteva cioturi rămase. De restul unui policar se foloseşte pentru a alege meiul. Capul îi e acoperit cu marginea sariului. Mariamma îi vede profilul aplatizat, cu nasul turtit de parcă cineva stă în spatele ei şi o trage de urechi. E nevoie de un tip aparte de curaj pentru a te dedica leprei – trebuie să recunoască acest lucru în privința lui Digby.

— Când le sunt afectați nervii faciali, îşi pierd expresiile fireşti ale feței, îi explică el oprindu-se în spatele ei, lângă fereastră. Când zâmbesc, îți vine să crezi că mârâie la tine. Asta le sporeşte izolarea impusă de lepră. Digby o dăscăleşte în continuare, spre enervarea ei. Am învățat să ascult, mai degrabă decât să mă uit, spune el.

Îi sesizează tristețea din glas. I-ar fi mult mai uşor să fie furioasă pe el dacă ar fi un plantator bețivan, şi nu acest om care şi-a dedicat viața celor a căror boală i-a transformat în nişte paria.

Chiar nu înțelege de ce a venit ea aici? Ar trebui să bănuiască măcar că i-ar *putea* fi tată, chiar dacă n-a mai revăzut-o pe Elsie şi n-a ştiut că are un copil. Iar dacă ştie, atunci e şi el parte din complotul menit să-i ascundă ei adevărul.

Tocmai se pregăteşte să se întoarcă spre el şi să vorbească, dar Digby murmură:

— Uită-te de câte ori clipeşte. Numără de câte ori clipeşti tu între două clipiri ale ei.

Femeia nu-şi dă seama că e privită. Mariamma se străduieşte să nu clipească. Simte mâncărimi în ochi, apoi o senzație de arsură. Şi nu se mai poate stăpâni. Dar pacienta încă n-a clipit. Îşi înclină capul pe un umăr când aude un câine

lătrând, aşa cum fac orbii în încercarea de a localiza sursa sunetului. Un ochi îi e adâncit în orbită, alb-lăptos, nevăzător. Corneea celuilalt e tulbure.

— Nu clipesc, corneea se deshidratează şi survine orbirea. Majoritatea pacienților de aici nu erau orbi când au venit. Întotdeauna e un moment trist atunci când se întâmplă.

Este adus ceaiul. Mariamma se aşază în scaunul în care a dormit data trecută. Fără să se gândească la ce face, ridică şalul aşezat pe spătar şi şi-l pune pe genunchi. Digby toarnă în ceşti.

Pe raftul cu cărți vede fotografia cu ramă argintie în care e el, mic, împreună cu mama lui. „Mama ta splendidă, Digby. Cu aerul ei de vedetă de film. Şi şuvița albă din păr. Bunica mea." Când a zărit prima dată fotografia alb-negru, data trecută când a fost aici, şi-a spus că mama lui Digby începuse să încărunțească. Dar femeia era tânără. Indiciul fusese acolo, în fața ochilor ei... însă atunci nu i-a dat atenție. Şi nu i-ar fi dat niciodată, dacă n-ar fi citit jurnalele tatălui ei.

Aşezat în fața ei, Digby ridică ceaşca la gură ca să bea. În mod evident, e prea fierbinte, fiindcă o pune la loc, iar farfurioara loveşte suportul de pipe şi scoate un sunet ca de gong.

Ea îşi ia inima în dinți.

— Domnule doctor...

— Digby, te rog!

„Bine, Digby. «Tată» însă n-o să-ți spun. Fiindcă am avut un tată care m-a iubit ca pe lumina ochilor săi."

— Digby..., reia, dar numele nu i se mai potriveşte pe buze; parcă ar fi un dinte rupt care îi zgârie limba. Nu vrei să ştii de ce am venit azi?

El se reazemă de spătarul scaunului şi rămâne mult timp tăcut.

— Ani de-a rândul m-am întrebat dacă vei veni, Mariamma. Şi dacă mă vei întreba ce intenționezi să mă întrebi, spune privind-o în ochi. Eşti leită mama ta.

Ea trage adânc aer în piept. De unde să înceapă?

— D... Nu-i poate rosti numele. Cum ai cunoscut-o pe mama?

Digby Kilgour oftează şi se ridică de pe scaun. Preţ de o clipă, îi trece prin minte ideea absurdă că se va duce la uşă şi va pleca din cauză că i-a pus întrebarea la care se aştepta deja. Dar nu, Digby rămâne în cameră. Privirea lui e solemnă, plină de remuşcări şi de compasiune.

— Am ştiut că într-o zi vei veni s-o cauţi.

Mariamma nu-i înţelege spusele. El se duce la fereastră şi rămâne acolo ca un om în faţa plutonului de execuţie, cu nasul aproape lipit de sticlă. Se ridică şi ea, cu ceaşca încă în mână, şi i se alătură.

Priveliştea nu s-a schimbat. Peluza de afară e imaculată, ca o peliculă de vopsea verde. În mijlocul ei, înveşmântată în alb complet, femeia care nu clipeşte alege în continuare meiul.

— Mariamma, femeia de acolo, din curte... e probabil cea mai mare artistă în viaţă a Indiei. E totodată iubirea vieţii mele, motivul pentru care mi-am petrecut ultimii douăzeci şi cinci de ani la Sfânta Bridget. Mariamma, ea este Elsie. Mama ta.

CAPITOLUL 81. TRECUTUL SE ÎNTÂLNEŞTE CU VIITORUL

1950, Grădinile Gwendolyn

Când Digby a ajuns la clubul său în după-amiaza aceea de septembrie, locul semăna cu gara Victoria Terminus. Maşini se înşirau pe marginea aleii de intrare, iar sub arcadă erau stivuite valize. Era începutul Săptămânii Plantatorilor ’50, şi în acel an clubul lui Digby – Tradewinds – avea pentru prima dată onoarea de a fi gazda evenimentului.

În 1937, când el şi Cromwell preluaseră Müller’s Madness, construirea unui drum de acces fusese o ambiţie suficientă. Drumul fusese finalizat exact atunci când preţurile ceaiului şi cauciucului crescuseră substanţial, şi astfel consorţiul format cu Franz şi ceilalţi parteneri îşi recuperase rapid investiţia vânzând parcele din cei nouăsprezece mii de acri de teren pe care îi deţinea. În scurt timp, noi reşedinţe au început să apară în jurul Grădinilor Gwendolyn. Până în 1941, Digby construise împreună cu ceilalţi proprietari clubul Tradewinds şi angajase un secretar experimentat care, încă din prima zi, începuse să facă presiuni la AUPIS – Asociaţia Unită a Plantatorilor din Asia de Sud – pentru privilegiul de a găzdui reuniunea anuală. Onoarea le revenise în mod repetat cluburilor mai vechi din Yercaud, Ooty, Munnar, Peerumedu… până în acel an.

*

Ca membru fondator, Digby se simţea obligat să fie cât mai vizibil. Se aşeza pe canapeaua din salonul vast şi privea pe ferestrele largi, care dădeau spre dealuri. Într-o zi obişnuită, un valet se înfiinţa imediat în faţa lui. Acum, bieţii de ei alergau în toate părţile ca nişte găini speriate, în uniformele splendide, cu turbane, cu care nu erau obişnuiţi.

De la cucerirea independenţei în 1947 şi plecarea din ţară a multor plantatori albi, indienii constituiau majoritatea participanţilor la eveniment. Şi totuşi, spre uimirea lui Digby,

atmosfera la Săptămâna Plantatorilor rămăsese neschimbată. Partidele de crichet, tenis, snooker, polo şi rugby erau şi mai intense, iar concursul de frumuseţe şi dansurile aveau o amploare mai mare decât oricând înainte. Mândria naţională hindusă era la cote maxime, însă pentru clasele avute şi educate, ca şi pentru foştii militari de carieră, limba şi cultura engleză se împleteau strâns cu cele indiene.

O pală de vânt rostogolea o pălărie de paie cu boruri largi şi o panglică albastră pe iarba atent tunsă a peluzei. Digby a privit-o înaintând. O siluetă s-a grăbit s-o recupereze. Se aşteptase să vadă o soţie de plantator cu tenul ferit de soare, nicidecum o indiancă înaltă, într-un sari alb. Părul des strâns în coada care îi atârna pe umărul drept lucea pe fondul pielii ei oacheşe. Avea o figură izbitoare, fără urmă de pudră de faţă sau de ruj, fără obişnuitul *pottu*, cu braţele suple şi goale. Şi-a recuperat pălăria şi a ridicat privirea drept spre Digby. El a tresărit, de parcă femeia tocmai ar fi spart un geam cu mâna goală. Ochii ei fascinanţi, ca aceia ai unui clarvăzător, erau uşor înclinaţi spre nasul acvilin; el a simţit că se afundă în neantul lor. Apoi necunoscuta a dispărut.

Când a reuşit să respire iar normal, a simţit apropiindu-se de el fum de ţigară, un iz de parfum şi o cacofonie de glasuri.

— Cei de la High Range s-au îmbulzit toată ziua pe terenul de joc. Şmecherii ăia vor trofeul. Şi...

— Mi-am uitat fracul acasă. Ce prostie din partea mea! Cred că Ritherden are unul în plus...

Digby s-a împleticit spre ieşire, cu senzaţia că tocmai văzuse o stafie. Oare şi-o imaginase doar? A auzit pe cineva strigându-i numele. Şi asta să fie tot imaginaţia jucându-i feste?

S-a întors şi l-a văzut pe Franz Mylin venind dinspre bar cu câte un pahar în mâinile-i mari, însoţit de două fete, una albă şi cealaltă smeadă.

— Te-am speriat, Digby? Ne-am lăsat lucrurile la tine acasă şi am venit direct aici, după tine.

— Franz! Nu vă aşteptam decât mult mai târziu.

— Lena e pe la terenurile de sport. Auzi, Digby, sper să nu te superi, dar am adus pe cineva cu noi. Ce bei acolo? Poftim, ține astea, îi spusese întinzându-i paharele, fără să mai aştepte un răspuns.

— E clubul meu, ştii asta, nu? E normal să fiu...

Dar Franz se amestecase deja printre cei strânşi în jurul barului. Digby a rămas nemişcat, cu câte un pahar în fiecare mână. În mod surprinzător, Franz s-a întors aproape imediat cu alte două băuturi, zâmbind ştrengăreşte.

— Astea ar fi trebuit să fie pentru cele două fătuci, dar se pare că au fost deturnate.

Când au ieşit din sală, Franz l-a întrebat cu glas scăzut:

— Digby, ai întâlnit-o vreodată pe fiica lui Chandy? Elsie?

Prin urmare, nu fusese o halucinație.

— Da!

— Lena încearcă să-i alunge bietei fete gândul de la tragedia prin care a trecut – ştii cum e Lena! Sunt sigur că ai auzit, a adăugat Franz văzând expresia nedumerită a prietenului său.

— Despre moartea lui Chandy?

— Nu, nu... Ia o duşcă mai întâi, o să ai nevoie.

Cu paharele în mâini, Digby a simțit că i se taie răsuflarea în vreme ce-l asculta pe Franz povestind despre moartea cumplită a copilului lui Elsie, cu un an în urmă. Expresia ei impenetrabilă când o zărise pe peluză îi rămăsese întipărită în minte.

— ... aşa că a fugit de acasă şi şi-a părăsit soțul.

— Biata fată! a exclamat Digby. Şi oamenii încă mai cred în Dumnezeu!?

— Cumplită situație. Chandy e cel care l-a adus pe Rune aici, îți aminteşti. Noi o ştim pe Elsie de când era mică. Am fost la nunta ei. E într-o stare jalnică, Digs. Nu va vrea să participe la toată nebunia din Săptămâna Plantatorilor, dar Lena şi-a zis că ar fi bine s-o scoată din casă.

Digby şi-a însoțit prietenul înăuntru. N-o uitase niciodată pe fiica lui Chandy, o artistă serioasă încă de pe atunci. Nu uitase

niciodată solemnitatea cu care se dedicase „terapiei” lui prin desen, aşa cum o numise Rune. Ea izbutise să dea frâu liber mâinii şi minţii lui, ea îl readusese în lumea celor vii.

Se gândise deseori la ea. Era sigur că îşi folosise din plin exemplarul din *Anatomia lui Gray*, darul pe care el i-l făcuse în urmă cu paisprezece ani, când plecase de la Sfânta Bridget. Se aşteptase la lucruri mari din partea ei, dar tot îl surprinsese ştirea că fusese medaliată la expoziţia de artă din Madras. Iar acum, *ea* era cea rănită. Ce poţi spune cuiva în faţa unei asemenea pierderi?

Când l-a zărit pe Digby, Lena şi-a deschis larg braţele. El a îmbrăţişat-o, ţinând-o îndelung lângă el. Două femei îl văzuseră în cea mai cumplită perioadă a vieţii lui: Lena şi Honorine. Şi fiecare din ele îl salvase în felul ei.

Elsie s-a ridicat în picioare politicoasă. Albul nu mai e doar culoarea verii, şi-a spus el; e şi culoarea doliului.

— Digs, ţi-o aminteşti pe Elsie?

Ochii ei l-au hipnotizat din nou. Când i-a luat mâna subţire şi lungă în palmele lui, gândul i-a zburat la fetiţa care îi pusese între degete un baton de cărbune şi îşi legase mâna de a lui cu o panglică pe care şi-o desprinsese din păr. Cât de lin lunecaseră împreună pe hârtie, frângând lanţurile care îl ţinuseră captiv! Acum, simţea că timpul se evaporă şi toţi anii de atunci şi până în acel moment dispar. Elsie îl ajunsese din urmă – era femeie în toată firea. Ştia că ar trebui să spună ceva, ar trebui să-i dea drumul mâinii dintre palmele lui, dar nu putea să facă nici una, nici alta. Gestul acela mut exprima cât îi era el de îndatorat şi, totodată, durerea pe care o simţea pentru ea.

Ochii ei pustii, insondabili îşi găsiseră un punct de focalizare, readucând-o în prezent, şi colţurile gurii i se arcuiseră într-un zâmbet. Dintr-odată, pe Digby l-a copleşit premoniţia unui pericol care o pândea, de parcă ar fi riscat să se prăbuşească dincolo de marginile lumii.

S-au aşezat pe scaune. După o lungă tăcere stingheră, Franz a spus:

— Păi, noroc, Digby! Să bem în cinstea vechilor prietenii şi a altora noi...

— Reînnoite, a intervenit Lena.

Un cuplu s-a apropiat pentru a-i saluta pe soţii Mylin, iar aceştia s-au ridicat în picioare. Privirea lui Elsie s-a oprit asupra mâinilor lui. Digby a întins-o pe cea dreaptă şi a îndoit degetele, iar ea, prinsă în fapt, a zâmbit spăsită. A studiat-o apoi cu atenţie, coroborând imaginea cu ceea ce îşi amintea din copilărie. A încuviinţat cu o mişcare a capului şi apoi a ridicat ochii spre el, aţintindu-i spre ai lui. El nu şi-a putut întoarce privirea; nici n-ar fi fost nevoie. Deşi cu şaptesprezece ani mai vârstnic decât ea, în clipa aceea a simţit că erau egali. El era un expert în pierderile tragice, violente; acum, i se alăturase şi Elsie. Digby ştia un lucru simplu: nu există cuvinte mângâietoare pe care să le poată rosti cineva. Nu poţi decât să fii alături de celălalt. În astfel de momente, cei mai buni prieteni sunt cei care nu au alte intenţii decât să-ţi stea alături, să-şi ofere prezenţa, aşa cum făcuseră Franz şi Lena pentru el. Iar Digby s-a oferit pe sine însuşi în tăcere.

După o vreme i-a spus:

— În urmă cu câţiva ani ţi-am văzut picturile la expoziţia de artă din Madras. Ar fi trebuit să-ţi scriu şi să-ţi spun cât de mult mi-au plăcut.

Se aflase întâmplător la Madras în perioada în care exponatele încă mai erau în sală. Toate tablourile lui Elsie fuseseră vândute, dar a prins de veste că unul dintre cumpărători renunţase, aşa că a achiziţionat el lucrarea respectivă. Era portretul unei femei obeze de cincizeci sau şaizeci de ani, aşezată ca o împărătească pe un tron, în veşmintele tradiţionale ale malayalilor creştini, cu *chatta* şi *mundu* şi cu un lănţişor cu un crucifix mare din aur pe delicatul *kavani* de pe piept. Părul îi era pieptănat pe spate, prins într-un coc atât de strâns, încât părea să-i tragă vârful

nasului în sus. Privitorul observa ceva discordant şi afectat în postura ei, o anume duplicitate în zâmbet şi în privire. Forţa tabloului deriva din faptul că modelul nu ştia că pictura îl dă de gol.

— Mi-am regăsit lucrarea mai devreme, în camera ta de zi, i-a spus Elsie zâmbind.

El a aşteptat, dar ea n-a mai adăugat nimic altceva.

— Cum e să-ţi revezi o lucrare la atât de mult timp după ce ai renunţat la ea?

O vagă undă de plăcere a apărut fugar pe faţa ei, o emoţie care de ceva timp nu-şi mai găsise un teren solid. Şi-a cântărit cuvintele.

— A fost ca şi când... m-aş fi întâlnit cu mine însămi în pustietate, a răspuns în cele din urmă şi a râs – un hohot găunos. Are sens ce spun? El a încuviinţat; vorbeau amândoi cu glas scăzut. După ce am trecut peste surpriza iniţială, m-am bucurat. De obicei vreau să repar lucrurile, să le corectez. Dar acum am fost mulţumită... În plus, ştiam că artista nu mai e persoana care a fost. Dacă aş face din nou lucrarea aceea, probabil că ar ieşi cu totul altfel.

Şi-a privit mâinile, pe care le ţinea nemişcate în poală.

— O operă de artă nu e niciodată terminată. E doar abandonată, a spus Digby, iar ea a ridicat privirea, surprinsă. Aşa zicea Leonardo da Vinci. Sau poate Michelangelo. Ori poate că am inventat-o eu acum.

Râsul ei era o încântare pentru urechi, ca un copil solemn care a fost ademenit să-şi dezvăluie latura jucăuşă. A râs şi Digby. Când cineva trăieşte în singurătate, chiar şi cel mai sonor hohot de râs rămâne fără martori şi prin urmare nu e cu nimic mai bun decât tăcerea.

Elsie, i s-a părut lui, era intactă şi imaculată pe exterior. Perfectă. Cicatricile ei, arsurile şi rigidităţile erau toate pe dinăuntru, invizibile – dacă nu te uitai în ochii ei; dacă o făceai, era ca şi când ai privi în oglinda liniştită a unui lac şi, treptat, ai distinge maşina scufundată, cu toţi ocupanţii ei

captivi în interior. „Nu eşti singură”, şi-a dorit să-i poată spune. Elsie i-a întâlnit privirea şi n-a întors capul.

CAPITOLUL 82. OPERA DE ARTĂ

1950, Grădinile Gwendolyn

În seara aceea, bungalow-ul lui a prins viață, cu toți patru în interior, cu luminile aprinse în toate camerele şi cu fața de masă roşie de Jaipur ca un foc de tabără în jurul căruia se strânseseră. Au rămas aşezați la masă după ce-au fost adunate farfuriile, iar conversația, râsetele şi băuturile au continuat să curgă. Elsie era tăcută, însă glasurile lor păreau să-i aducă alinare.

A doua zi dimineață, ea n-a coborât la micul-dejun. Lena şi Franz plecaseră la primul eveniment al săptămânii. Digby rămăsese acasă. Când s-a ivit şi ea, la unsprezece, a băut un ceai, refuzând ouăle şi cârnații.

— Ți-ai dat multă osteneală, i-a spus în chip de scuze.

Îşi spălase şi îşi împletise lejer părul şi alesese un sari verde-deschis. Umbrele de sub ochi sugerau că avusese o noapte grea. Poate că toate nopțile erau grele pentru ea.

— Nici o osteneală, a zis el. Văzând că studia turtele informe din tigaie, a lămurit-o: Se numesc *bannock*. Franz a mâncat de ziceai că vine sfârşitul lumii, dar ți-a mai lăsat şi ție câteva. Sunt făcute după o veche rețetă scoțiană, doar cu făină, unt şi apă. Eu şi Cromwell aproape că n-am mâncat altceva în mica tabără pe care ne-am improvizat-o în apropiere, cât timp am demolat casa bătrânească a lui Müller. Erau prea multe fantome în ea. Preparam turtele într-o tigaie la un foc de tabără. Hai, gustă o bucățică, a îndemnat-o, ungând una cu unt şi marmeladă.

Ea a dus-o la gură şi a înclinat din cap mulțumită.

— Îmi plac ferestrele mari de jur împrejur, a spus apoi. Lumina e excelentă.

Comentariul ei l-a încântat peste poate. Elsie a luat o altă turtă şi a uns-o cu miere. Digby şi-ar fi dorit să-i spună că

mierea era de pe moşia lui, dar s-a temut ca nu cumva să rupă vraja.

— Tu n-ar trebui să te duci la reuniune? l-a întrebat cu glasul acela gutural, inconfundabil.

— Nu-mi va duce nimeni lipsa. Eu nu fac parte din comitete, ca Franz şi Lena.

— Grădinile Gwendolyn? a zis ea cu gura plină. Numele proprietății tale...

— Mama, a răspuns el simplu.

Şi pentru o clipă, mama lui a fost în cameră alături de ei, privindu-i aprobator. Elsie a încuviințat din cap. Mintea lui a zburat la portretul pe care îl desenaseră împreună. Mama lui. Poate cu altă ocazie îi va vorbi despre ea.

— Elsie, m-am gândit...

Dar nu se gândise deloc; improviza – un chirurg cu degetul înfăşurat în tifon, pipăind după țesutul conectiv.

— Ai vrea să faci o plimbare cu mine, te rog?

A condus-o spre partea de vest a proprietății, pe o potecă printre ierburi înalte, unde după ploaie veneau două specii de fluture, corbul de Malabar şi rozul de Malabar, dar niciodată ambele în acelaşi timp. Îi plăcea să-şi închipuie că amândouă îi aparțineau, că erau creațiile lui. Ca răspuns la implorarea lui nerostită, un roz de Malabar a trecut în zbor prin fața lor, roşul aprins al corpului său fusiform contrastând cu aripile de un negru ca de cărbune. Digby s-a oprit brusc şi Elsie s-a ciocnit de el, rotunjimile ei catifelate lovindu-se de spatele lui osos. Fluturele era fin, aerodinamic, cu pete întunecate pe aripi care lui îi aminteau de apărătoarele motoarelor de avion. Ea s-a apropiat ca să-l vadă mai bine.

Dintr-odată, s-au ivit nişte culegătoare de ceai, vorbind între ele, şi fluturele şi-a luat zborul. Femeile au tăcut, sfioase. Digby avea impresia că din ele emană, ca un abur, o forță vitală telurică. Elsie părea s-o absoarbă. Culegătoarele şi-au ascuns fețele cu basmalele largi şi au trecut mai departe cu ochii plecați. Împreunându-şi palmele, Digby a murmurat:

„*Vanakkam*”, dat fiind că muncitoarele erau tamile, de dincolo de graniţa statală. Elsie i-a imitat gestul. Femeile au răspuns cu entuziasm, cu glasuri animate, aruncând priviri fugare spre frumoasa lui însoţitoare, iar basmalele le-au căzut, dând la iveală zâmbete timide. Elsie le-a privit până când au dispărut învăluite în razele soarelui.

— Lumina aici, sus... e atât de deosebită! a exclamat ea. În copilărie credeam că e aşa fiindcă eram mai aproape de paradis; o numeam lumină de îngeri.

Au pornit în sus, pe coasta dealului, urmând o veche potecă de elefanţi. Bungalow-ul lui era situat la o mie cinci sute de metri înălţime, iar ei au urcat încă aproape două sute. Lui Digby i se tăiase deja răsuflarea. Oare ar fi trebuit s-o avertizeze? N-a întors capul spre ea. Mai bine s-o lase în pace. Aşa procedase Cromwell când venise el cu mâinile arse la casa de oaspeţi a soţilor Mylin. Acela fusese remediul lui: să-i deschidă drumul în tăcere. Să lase natura să vorbească.

Gâfâiau când au ajuns în sfârşit pe aflorimentul de rocă albă care ieşea în afară ca o mână ce binecuvânta valea de dedesubt, contrastând cu stâncile maronii din jur. Tribalii o numeau Jilţul Zeiţei. Pe lespedea din piatră, pelerinii spărseseră nuci-de-cocos, lăsaseră flori şi întinseseră pastă de santal. Digby i-a întins plosca, iar Elsie a băut nesăţioasă, cu pielea lucindu-i din cauza efortului, fără a-şi lua privirea de la priveliştea superbă.

Ori de câte ori se oprea acolo, Digby îşi imagina că stă pe abdomenul zeiţei şi că priveşte în jos, pe lângă coapsele ei, spre valea largă şi înverzită dintre genunchi, care, în dreptul gleznelor, lăsa loc câmpiei prăfoase. Spera că Elsie va fi de părere că urcuşul meritase.

Înainte s-o poată atenţiona (şi cine, altcineva decât un copil, ar fi avut nevoie de atenţionare?), ea s-a apropiat de buza lespezii, stând pe margine ca un înotător pe trambulină. „Vino înapoi!” Şi-a înghiţit cuvintele, temându-se să n-o sperie. Nici-odată, de când venea aici, nu îndrăznise să se apropie atât de mult de margine.

A făcut câțiva paşi mici, precauți, spre stânga ei, astfel încât Elsie să-l observe. Se forța să păstreze un calm aparent, în ciuda adrenalinei şi a spaimei care-i strângea inima. Era sigur că ea îi aude răsuflarea, fiindcă el i-o auzea pe a ei, îi vedea umerii ridicându-se şi coborând, claviculele mişcându-i-se cu fiecare inspirație şi expirație. Cu mişcări foarte încete, Elsie s-a aplecat şi a privit dincolo de vârfurile picioarelor, ispitită de priveliştea de dedesubt. El nici nu mai respira. O adiere de vânt îi ridicase marginea sariului, fluturându-i-o peste umăr ca pe un drapel verde.

Şi-a înălțat apoi fața spre cer, scăldată în lumina îngerilor, cu o expresie radioasă şi ochii strălucindu-i argintați. S-a uitat şi el în sus şi a văzut un şoim planând pe curenții de aer cald.

Elsie a ridicat mâinile în lateral, cu palmele în sus ca pentru a primi o binecuvântare, sau ca o imitație a şoimului. Digby încă nu-şi recăpătase suflul. Avea impresia că i se va opri inima în piept. Era la doar un pas în spatele ei. Dacă avea să încerce s-o prindă şi nu reuşea, risca s-o împingă peste margine. Iar dacă ea ar fi ripostat, ar fi căzut amândoi în gol. A invocat Zeița Jilțului şi orice altă divinitate care îl putea auzi, le-a implorat să-i ignore lipsa de credință şi disprețul față de toți zeii şi să ocrotească viața acelei mame îndurerate. În tăcere, a implorat-o şi pe ea. „Te rog, Elsie! Abia te-am găsit. Nu vreau să te pierd!"

După ceea ce i s-a părut a fi o eternitate, mâna ei stângă s-a întins spre el, bâjbâind, iar brațul lui stâng a țâşnit spre ea, ca şi când membrele lor ar fi ştiut ceea ce minților nu ştiau. Degetele li s-au împletit. El a tras-o uşor departe de marginea periculoasă. Un pas, şi încă unul. A întors-o cu fața spre el, răsuflările lor uşurate contopindu-se cu cea a văii de dedesubt. Picioarele ei le-au imitat pe ale lui într-un tango pe muchia dintre viață şi moarte. Trupul îi tremura.

Era convins că lui Elsie îi trecuse prin minte să sară, că intenționase să-i bată obrazul lui Dumnezeu, să-l facă de ruşine pe şarlatanul neruşinat care stătea cu mâinile în poală când copiii cădeau din copaci, când sariurile de mătase luau

foc; era sigur că îi trecuse prin minte să se lanseze cu aripile întinse aidoma şoimului, să cadă din ce în ce mai repede, până ce avea să atingă locul în care durerea înceta. Deodată, a simţit că mânia îi dă în clocot. „De unde ştii că o să ajungi într-un loc mai bun?", a certat-o în gând. „Dacă e un loc în care oroarea care te bântuie se repetă iar şi iar, clipă de clipă?"

Elsie s-a uitat ţintă la el, citindu-i gândurile, în vreme ce lacrimile i se scurgeau pe obraji în tăcere. El i le-a şters cu degetul mare, întinzându-i-le pe pomeţi.

Digby a fost cel care a coborât primul de pe lespede. Apoi, când ea s-a înclinat spre el cu mâinile în şolduri, a prins-o de mijloc, a ridicat-o ca şi când ar fi fost un fulg... şi a ţinut-o aproape, strângând-o mânat de furie, de uşurare, de dragoste. „N-o să te las niciodată să cazi, n-o să te las niciodată să pleci, atât cât voi trăi!" Elsie şi-a îngropat faţa la pieptul lui, cu umerii tremurându-i în vreme ce el o strângea fierbinte, înăbuşindu-i hohotele cumplite, sfâşietoare.

Au străbătut neîmpovăraţi drumul spre casă. „Elsie, dacă ai dat înapoi în faţa morţii, înseamnă că ai ales viaţa." Poate că pe cer zbura vreun corb de Malabar, însă el nu s-a uitat. Natura vorbise destul în ziua aceea. Venise rândul lui Digby Kilgour, şi nu se mai putea opri.

I-a povestit despre cravata lui de elev care muşcase din gâtul mamei sale. Când i-a vorbit despre dragostea lui pentru chirurgie, a făcut-o cu vocabularul cuiva care jeleşte moartea celei mai dragi fiinţe. Apoi i-a descris o altă moarte, cea a iubitei lui, Celeste – o moarte cumplită, în foc. În copilărie i se păruse derutant faptul că termenul „mărturisitor" îi desemna deopotrivă pe cel care îşi mărturisea păcatele şi pe cel care îi asculta mărturisirea. Acum i se părea logic, fiindcă cei doi erau unul şi acelaşi, ţinându-se strâns de mâini, legaţi unul de altul fără batoane de cărbune sau panglici de păr. Nici măcar atunci când poteca se îngusta şi îi silea să meargă unul în spatele celuilalt nu se îndurau să-şi dea drumul la mâini, iar el nu-şi putea întrerupe confesiunea. I-a povestit despre lunile întregi

de disperare, despre numeroasele ei reveniri şi despre dorința lui de a-i pune capăt, aşa cum voise şi ea.

— Şi ce te-a oprit? l-a întrebat Elsie, rostind primele cuvinte de la coborârea de pe lespede.

— Nu mă opreşte nimic. Trec de un colț, şi apare iarăşi – alegerea de a merge mai departe sau nu. Dar nu am convingerea că, punându-mi capăt vieții, voi pune capăt şi suferinței. Iar mândria mă împiedică să renunț aşa cum a renunțat mama. Ea avea oameni care o iubeau, care aveau nevoie de ea. Mă avea pe mine. *Eu* aveam nevoie de ea!

Ultimele cuvinte au izbucnit ca o explozie.

Au făcut câțiva paşi în tăcere. Apoi el s-a oprit locului. S-a întors spre ea. De multe ori se gândise la Elsie în decursul timpului; ştia că se maturizase, că se căsătorise, şi totuşi imaginea care i se întipărise în minte era aceea a şcolăriței de zece ani care îi deblocase mâna, o şcolăriță al cărei talent artistic genial era mai mult decât evident. Femeia adultă aflată în fața lui, trecută de douăzeci de ani, o orfană căreia cu atâta cruzime îi fusese răpit copilul, i se părea a fi o persoană cu totul diferită. Dacă ea era Elsie, atunci reuşise să şteargă cei şaptesprezece ani care îi separau. Poate că suferința împărtăşită fusese cea care izbutise acest lucru.

— Elsie, ştii portretul pe care l-am desenat împreună acasă la Rune, când ne-am legat mâinile? Femeia aceea frumoasă era ea. Aceea era fața mamei mele aşa cum aveam nevoie să mi-o amintesc. Vederea chipului pe care l-am desenat amândoi m-a eliberat de masca grotescă pe care am purtat-o atât de mult timp în minte, ultima ei imagine. Ceea ce vreau să spun, Elsie, e că tu m-ai ajutat să-mi revin. Şi îți voi fi veşnic îndatorat.

I-a luat ambele mâini într-ale ei, mâinile lui schilodite şi diforme, dar funcționale, care încă făceau tot ce le stătea în puteri. A pipăit creasta cicatricii din palma lui stângă, semnul lui Zorro, şi a apăsat-o. I-a manevrat fiecare deget ca un clinician, pentru a determina limitele extensibilității – o examinare clinică, făcută însă de un artist. Apoi i-a ridicat

mâinile, întâi pe una, apoi pe cealaltă, şi le-a apăsat pe buzele ei.

În ziua următoare, Elsie a dormit până târziu, dar când a coborât părea odihnită. I-a arătat că îi apăruse o băşică la călcâi.

— Ce-o fi fost în mintea mea? Nu trebuia să te las să mergi atât de mult în sandale.

I-a spart-o cu forfecuța oftalmică şi apoi a presărat deasupra sulfamidă. Ea a privit tot timpul, cu un aer interesat.

— Te doare? a întrebat-o şi, când ea a clătinat din cap, a aplicat un pansament strâns peste plaga roşie.

— Digby, nu trebuie să te duci la întrunire?

El s-a gândit câteva clipe.

— Prefer să stau cu tine, a răspuns în cele din urmă, fără să ridice privirea.

Acesta era adevărul, iar ea nu l-a mai întrebat nimic. Găsiseră o modalitate nouă de a fi împreună.

În loc s-o ia într-o altă drumeție, a condus-o spre locul lui de răsfăț: trei terase arcuite săpate în coasta abruptă, ca un amfiteatru în aer liber, chiar în fața bungalow-ului său. Un parfum dulce plutea în aer. Tufe de trandafiri erau plantate de-a lungul fiecărei terase, aidoma unor spectatori care, înveşmântați în cele mai fine şi mai colorate haine, admirau valea de jos. A însoțit-o pe lângă ele ca prin fața unei gărzi de onoare şi i-a prezentat paleta de parfumuri delicate, începând cu irisul, preferatul lui, care mirosea ca violetele, continuând cu un trandafir cu iz de cuişoare şi sfârşind cu condurul-doamnei.

— Eu le cultiv mai degrabă pentru parfumuri decât pentru culoare.

S-au aşezat. Elsie s-a întors şi a arătat spre un obelisc din piatră de la capătul uneia dintre terase.

— Ce-i acolo?

— Ah, e Aprodul. Trebuia să fie un dansator, dar piatra a crăpat.

Prezența ei îl revigora, conferea semnificație tuturor acelor artefacte nesemnificative din viața lui.

— Michelangelo zicea că fiecare bloc de piatră închide în el o statuie. Piatra asta, a spus el bătând cu palma banca pe care se aşezaseră pentru a privi trandafirii, mi s-a părut că e un elefant. Dar m-am înşelat. Destinul ei era să devină bancă.

Ea a râs şi s-a ridicat ca s-o examineze.

— Digby, unde le-ai făcut?

Cândva un şopron de afumat, atelierul lui găzduia teancuri de pânze, vechi aparate de sudură şi o perdea ignifugă, dar nu şi acetilenă; sub îngrămădeala dintr-un colț, podeaua era pătată şi presărată cu picături de ciment uscat.

În cel de-al treilea lui an la Grădinile Gwendolyn, după ce drumul de acces fusese finalizat, începuse să aibă profunde accese de melancolie în anotimpul ploios, şi abia dacă mai avea energie să se ridice din pat. Cromwell nu voia să audă însă de aşa ceva. Îl obliga să se scoale, să-şi pună pelerina şi să străbată câmpurile sub ploaia continuă, până în celălalt capăt al proprietății, unde căderile de pietre de pe coastă amenințau să blocheze canalul de irigații.

— Mă punea să sparg lemne. „Fă-te util!", îmi spunea. Am tăiat atâtea lemne cât să ajungă pentru trei musoni. Atunci am remarcat că un lemn avea forma unui soldățel de jucărie şi am încercat să-l cizelez. Până la urmă am obținut doar nişte scobitori, dar n-a contat. Important era faptul că-mi foloseam mâinile. Rune obişnuia să citeze din Biblie: „Tot ceea ce mâna ta prinde să săvârşească, fă cu hotărâre, căci în locuința morților în care te vei duce nu se află nici faptă, nici punere la cale, nici ştiință, nici înțelepciune". Cromwell nu ştie textul Bibliei, dar a descoperit singur acelaşi principiu. De la lemn, am trecut apoi la calcar. Dar n-am avut suficientă răbdare şi am revenit la acuarele.

— Digby, după moartea lui Ninan am simțit nevoia să folosesc unelte de mari dimensiuni. Un baros, un buldozer... sau dinamită.

— Vorbim tot despre artă?

— Vreau ca mâinile mele să facă lucruri mari. Mari ca priveliştea de aici. Şi mai mari.

A lăsat-o în atelierul lui. Privind-o din pragul uşii, a decis că era mulţumit de transformarea ei. Îşi pusese un şorţ din pânză, un batic şi ochelari de protecţie şi, stând în faţa unui bloc din calcar, izbea cu ciocanul în timp ce cu mâna stângă manevra dalta. Loviturile ei deveniseră în scurt timp hotărâtoare, creând o adâncitură şi desprinzând o bucată substanţială de piatră. Deja partea de sus a blocului căpătase forma grosieră a unui cilindru. Elsie lucra cu o vioiciune, cu o furie controlată la care el nu se aşteptase.

Când s-a întors de la AUPIS după-amiază târziu, loviturile de ciocan încă se auzeau. La început ea nu l-a observat. Un praf fin îi acoperea părul şi fiecare palmă de piele expusă. Când îşi scosese şorţul, ochelarii şi baticul, el a văzut că faţa ei suferise o transformare: expresia de teribilă sfârşeală îi dispăruse. Au plecat împreună spre casă.

Ea şi-a privit mâinile.

— Digby, să ştii că ţi-ai plătit deja datoria faţă de mine.

În zilele următoare, el a participat la restul evenimentelor din Săptămâna Plantatorilor, dar a lipsit de la reuniunile sociale de seară.

Cu o zi înainte de plecarea oaspeţilor săi, Digby a ciocănit la uşa soţilor Mylin. Lena i-a strigat să intre. Cei doi se îmbrăcaseră de seară şi erau gata să se întoarcă la club. Franz stătea în picioare, iar Lena, aşezată pe marginea patului, transfera diverse obiecte într-o poşetă. L-au privit amândoi întrebător, dar văzându-i expresia, au încremenit.

Digby îşi simţea sângele năvălindu-i în obraji.

— Lena... Franz... Dacă... dacă Elsie vrea să rămână aici... voi fi fericit s-o aduc eu înapoi atunci când va fi gata. La voi. Sau unde va vrea ea, s-a bâlbâit el, convins că era roşu ca un

rac. Adică... Vedeți şi voi cum a influențat-o. La sculptură mă refer.

— Se poate să nu fie doar sculptura, a spus Lena.

Un semnal tăcut a circulat între soț şi soție. Franz a ieşit din cameră, nu înainte de a-l bate pe Digby pe umăr.

— Digby, pe Elsie ai întrebat-o ce-şi doreşte? a zis Lena. Când el a clătinat din cap, şi-a ales cuvintele cu grijă: Digs, nu pot şti eu ce este mai bine pentru ea. Dar, da, am *văzut*. E un miracol. A găsit un motiv pentru a merge mai departe.

— Da, Lena! Chestia e că...

— Motivul acela ai putea fi tu, Digs.

El s-a aşezat greoi pe pat, alături de ea, cu coatele pe genunchi şi capul sprijinit în palme. Lena i-a cuprins umerii cu brațul.

— Digby, eşti îndrăgostit de ea?

Întrebarea a venit ca un şoc. Buzele lui s-au pus în mişcare, dând să respingă ideea. Dar cea care îi vorbise era Lena, „sora lui de sânge", aşa cum repeta ea deseori. Şi-a privit mâinile îndelung, ca şi cum în ele s-ar fi aflat răspunsul. Încet, încet, şi-a îndreptat spatele şi a ridicat ochii spre ea.

— Oh, Doamne, Digs! Ei bine, poate că şi ea e îndrăgostită de tine. Dar e atât de fragilă! Şi nu uita că este deja...

— Lena, a întrerupt-o el, ca să nu audă cuvântul pe care urma să-l rostească. Chiar dacă aş fi, chiar dacă sunt... Chiar dacă o iubesc, ce contează? Nu vreau... Nu mă aştept să ducă la nimic. Am patruzeci şi doi de ani, Lena, sunt un burlac înrăit. Mai bătrân decât ea cu şaptesprezece ani. Dar dacă şederea la Grădinile Gwendolyn i-ar vindeca mai uşor rănile, pot să-i ofer asta, cel puțin asta. Se redescoperă pe sine însăşi muncind. Poate că asta va fi salvarea ei. Lena, a insistat văzând că ea refuza să-l privească, părând că nici nu ascultă, dacă te îngrijorează faptul că nu voi fi un gentleman, îți promit...

— Oh, Digby, termină! Ochii ei erau umezi. L-a mângâiat uşor pe obraz şi i-a dat un sărut. Nu promite nimic, i-a spus

apoi cu glas blând. Fii doar tu însuți. Fii bun. Fii sincer. Şi nu fi un gentleman.

În ziua următoare, Elsie a lucrat de dimineață până seara în atelierul lui. Digby s-a ferit să-i stea în cale. Nimic nu se schimbase. Şi se schimbase totul. Erau singuri.

A aşteptat până în ultimul moment ca s-o cheme la cină. Apropiindu-se de şopron, n-a auzit izbiturile ciocanului şi, cuprins de panică, a luat-o la fugă. A găsit-o şezând afară, pe bancă, privind cerul cum se înroşea la apus.

S-a aşezat lângă ea, cu răsuflarea tăiată, dar încercând să ascundă acest lucru. Ea i-a zâmbit, şi totuşi părea incredibil de tristă. „Ce prostie din partea mea! Mă aşteptam ca o sculptură să-i şteargă amintirile?" Elsie şi-a rezemat capul de umărul lui.

După o cină luată în linişte, împingând amândoi mâncarea de colo-colo în farfurie, el i-a spus:

— Înainte să te culci, aş vrea să-ți arăt una dintre picturile mele preferate.

A condus-o în mansarda de deasupra etajului doi şi de acolo pe o scară până pe acoperiş, unde aşezase două şezlonguri din ratan. Bucătăreasa le lăsase o sticlă cu ceai fierbinte, aromatizat cu whisky şi cardamom. Treptat, pe măsură ce ochii li s-au adaptat la întuneric, bolta ca de cerneală a nopții şi-a dezvăluit giuvaierele brodate în țesătură. Apoi, după o vreme, stele mai mici au început să apară, ca nişte copii timizi privind de după hainele părinților. Deasupra lor, Orion îşi întindea arcul. Au stat aşa, tăcuți, un timp îndelungat. A văzut-o ridicând un deget şi plimbându-l de-a latul cerului, de parcă fuiorul Căii Lactee ar fi emanat din arătătorul ei. Părea fermecată, privind în sus, fără o vorbă.

El i-a dat o ceaşcă şi a umplut-o.

— Când eram copil, în Glasgow, urcam pe acoperiş dacă cerul era senin – ceea ce totuşi nu se întâmpla prea des. Ştiam unde e Steaua Polară. Mă îmbărbăta; era punctul meu fix. După ce a murit mama, n-am mai putut să cred în Dumnezeu.

Dar stelele? Ele sunt mereu acolo. În acelaşi loc. În comparaţie cu ele, ideea de Dumnezeu este lipsită de conţinut. Vin aici vara, când noaptea e senină, şi mă uit ore întregi. Uneori mă întreb dacă nu cumva viaţa asta a noastră e un vis. Poate că în realitate nici măcar nu sunt aici.

— Dacă tu nu eşti aici, atunci eu sunt în visul tău, a spus Elsie şi a adăugat cu glas scăzut: Îţi mulţumesc, Digby. Pentru tot.

A doua zi dimineaţă a găsit-o şezând cu picioarele încrucişate pe covorul din bibliotecă; razele soarelui pătrundeau prin ferestrele înalte şi i se prefirau în păr. Una dintre cărţile lui de artă era proptită deschisă în faţa ei.

— Digby! l-a întâmpinat ridicând privirea.

Nota de plăcere din glasul ei i-a pus un nod în gât. S-a aşezat lângă ea şi s-au uitat amândoi la fotografia sculpturii lui Bernini, *Extazul Sfintei Tereza*.

— Uită-te la înger şi la sfântă. Unul lângă altul, dar separaţi. Şi totuşi, întregul e sculptat dintr-o *singură* bucată de piatră. Vezi drapajele ţesăturii, mişcarea? Cum a fost posibil? Cum a privit el piatra când a început... şi şi-a imaginat asta? A lucrat-o pentru un spaţiu anume în biserică, unde lumina soarelui pătrundea printr-o lucarnă din cupolă. E magie pură. Oh, Digby, dacă aş putea să mă duc mâine la Roma, aş face-o.

— Poţi, Elsie.

„Hai să mergem!" Ea l-a privit fix şi apoi a râs. Dar a văzut că el nu zâmbea. Încet, lacrimile i-au umplut ochii.

El s-a ridicat şi s-a întors apoi cu două ceşti de cafea.

— Ieri, i-a spus ea, am încercat să corectez ceea ce ar fi trebuit lăsat aşa cum era. O bucată de piatră s-a desprins şi a căzut.

— Oh! Îmi pare rău.

Elsie a zâmbit, amuzată de expresia de pe chipul lui.

— Nu-i nimic. Sfânta închisă în piatra aceea nu era, oricum, cea pe care o avusesem eu în minte. Trebuie să renunț la ea. Îmi pare rău că am irosit o piatră bună.

— N-are a face. Eu o păstrez. Când vei deveni şi mai cunoscută, toată lumea va vrea să aibă prima ta sculptură. Dar n-o s-o vând. Şi, apropo, Grădinile Gwendolin sunt construite pe un munte de calcar. O să te duc la carieră. Poți alege orice bucată vrei.

Elsie şi-a reluat munca, de data aceasta cu o bucată de piatră mai mare, dreptunghiulară. Digby n-o vedea decât la micul-dejun şi la cină. Bucătăreasa îi ducea prânzul la atelier, însă ea abia dacă gusta.

Se obişnuiseră ca după masa de seară să urce pe acoperiş şi să rămână acolo până când răcoarea nopții îi alunga în casă. Cât timp avea să mai rămână cerul atât de senin? Digby insista întotdeauna ca el să coboare scara primul, ajutând-o la ultima treaptă şi ținând-o de mână până când ajungeau în dreptul uşii de la dormitorul ei, unde îi ura noapte bună. Şi în fiecare seară, când se îndrepta spre dormitorul lui, îşi spunea: „Fii pregătit, Digby! E posibil să-şi ia zborul la fel de brusc cum a venit. Fii pregătit!”

Într-o seară, nori firavi au început să brăzdeze cerul, urmați la scurt timp de unii mai groşi, acoperind stelele. Totuşi, au rămas pe acoperiş, până la primii stropi de ploaie. Scara era alunecoasă. În fața camerei ei, i-a urat noapte bună, dar ea nu i-a dat drumul mâinii. A făcut câțiva paşi cu spatele, peste prag, trăgându-l în dormitorul ei, şi apoi a închis uşa în urma lor. „Fii pregătit, Digby!”

CAPITOLUL 83. DIN DRAGOSTE PENTRU CEI BOLNAVI

1950, Grădinile Gwendolyn

Nu era pregătit s-o piardă. Nu după noaptea aceea. Nu când a venit scrisoarea retrimisă de la casa Thetanatt către proprietatea familiei Mylin şi apoi către a lui. Digby a simţit un fior îngheţat când a văzut plicul. Îi fusese permis să trăiască cea mai fericită perioadă din viaţa lui. „Să nu spui despre un om că e fericit atât timp cât încă mai trăieşte."

Când Elsie a lăsat scrisoarea din mână, faţa ei era palidă ca varul.

— Bebe Mol e bolnavă. Poate chiar pe moarte.

— Din ce cauză?

— De inimă frântă, după cum se pare. Asta, pe lângă problemele ei cu plămânii. Mi-a văzut copilul murind, apoi am plecat... Scrisoarea mi-a fost trimisă de mama-soacră. Ammachi spune că Bebe Mol refuză să mănânce şi nu face decât să întrebe de mine.

Altceva Elsie n-a mai zis despre scrisoare, iar el n-a mai întrebat-o. Dar era ca şi cum nişte tuş se scursese în bazinul cu apă limpede în care înotau ei; îi colorase starea de spirit. În fiecare seară se lăsa ceaţă, vremea devenise rece, cu pale de vânt ameninţătoare care scuturau ferestrele pe timp de noapte. Nu se mai punea problema să urce pe acoperiş.

De când începuseră să împartă patul, de multe ori îi simţea trupul tremurând alături de al lui, şi atunci o strângea lângă el şi o ţinea aproape. O dată, după ce plânsul i se potolise, ea îi spusese:

— Digby, abia după ce am venit aici am simţit că furia îmi păleşte puţin. Ura, chiar. Dar nu a dispărut. Durerea din suflet nu va dispărea niciodată. Ştiu că şi el l-a iubit pe copilul nostru. Şi că suferă la fel de mult ca mine. Se simte mai vinovat decât mă simt eu, dacă e posibil aşa ceva. Ştiu că n-are

sens să-l învinovățesc, şi nici ca el să dea vina pe mine. Dar faptul că ştiu nu ajută.

Mai târziu, când s-a gândit la această conversație, Digby s-a întrebat dacă nu cumva Elsie îl pregătea astfel pentru plecarea ei. Oricum, el nu putea să facă nimic.

În seara când a primit scrisoarea, pe când stăteau amândoi în fața focului aprins, şi-a dat seama că ea a luat o decizie.

— Nu pot s-o las pe Bebe Mol să moară din cauza mea. Altfel, nu văd cum aş mai trăi, i-a zis Elsie, iar când el a rămas tăcut, a adăugat: Digs, noi doi n-am vorbit despre viitor. Am trăit doar fiecare zi aşa cum a venit. Am putut să respir, să trăiesc şi să vreau să trăiesc, să simt dragostea atunci când credeam că n-o voi mai simți vreodată. Ştiu că nu pot rămâne la Parambil. Sunt prea multe amintiri acolo, prea multă furie şi prea multe recriminări. Mi-e groază să mă întorc. Chiar şi înainte de moartea lui Ninan, chiar şi atunci când intențiile lui Philipose erau bune, dintr-un motiv sau altul încercările lui de a face ceva benefic pentru mine se dovedeau a fi exact invers. Ceea ce încerc să spun, Digby, e că mă duc doar într-o vizită. Dacă mă vrei, mă voi întoarce. Nu există un alt loc, nu există altcineva alături de care să-mi doresc mai mult să fiu.

Sperase să audă asemenea cuvinte. Şi a făcut eforturi să le creadă, fiindcă era un expert în domeniul dezamăgirilor. Singura lui protecție era anticiparea. Tentativa de a te agăța de cei pe care-i iubeşti e o rețetă pentru dezamăgire. Iar să te mânii pe ei e la fel de lipsit de rost.

Nu a încercat să-şi înfrumusețeze gândurile şi i-a vorbit la fel de sincer ca întotdeauna.

— Eu nu pot să-ți spun ce să faci, Elsie. Dacă o să te simți altfel acolo, dacă vei rămâne, voi accepta. Trebuie să accept. De aceea, sentimentele despre care o să-ți vorbesc acum nu au rolul de a te îngrădi. Eu... ei bine, te iubesc. Gata, am spus-o! Şi o spun nu ca să te împovărez, ci doar ca să ştii. Da, vreau să te întorci la Grădinile Gwendolyn. Vreau să văd Roma şi Florența împreună cu tine. Vreau să-mi petrec tot restul vieții împreună cu tine.

Elsie şi-a acoperit faţa cu palmele. Strălucirea focului aprins juca pe dosul degetelor ei şi i se reflecta în păr. Oare spusese ce n-ar fi trebuit? Dar când ea a lăsat mâinile în jos, temerile i-au fost alungate.

— Digs, trebuie să plec mâine, înainte să mă răzgândesc. Şi imediat ce Bebe Mol se va simţi mai bine, mă voi întoarce... dacă tu eşti sigur.

— Dacă te vei întoarce, poate chiar voi crede că există un Dumnezeu.

— Nu există, Digs. Există stele. Şi Calea Lactee. Nu şi Dumnezeu. Dar o să mă întorc. În asta poţi să crezi.

Cu Digby la volan, au străbătut drumul de acces; urechile li se înfundau şi le pocneau din cauza coborâşului. Apoi au cotit spre sud, prin vale, au trecut prin Trichur, prin Cochin, printr-un sat după altul, oprindu-se de mai multe ori ca să mănânce şi să-şi întindă picioarele, până când, şapte ore mai târziu, au lăsat în urmă Sfânta Bridget. Dacă altul ar fi fost prilejul, poate chiar ar fi intrat să viziteze leprozeria, după ce ar fi dus-o pe Elsie acasă. Dar trecuseră prea mulţi ani. Rezidenţii probabil că erau alţii... iar el îşi simţea inima prea grea.

— Lasă-mă chiar în faţa porţii, i-a spus ea când au ajuns aproape de casa Thetanatt.

De acolo, şoferul ei avea s-o ducă până la Parambil.

Şi-a întins degetele pe banchetă, spre ale lui, şi i le-a strâns discret, conştientă că poate erau priviţi. El a simţit că se prăbuşeşte în întuneric, neputând să-şi alunge premoniţia că, în ciuda intenţiilor ei de a se întoarce, nu avea s-o mai facă.

Şi-a păstrat speranţa în prima săptămână, în a doua şi apoi în cea mai mare parte a nesfârşitului anotimp al musonului. Liniile de telegraf se întrerupseseră, iar părţi din drumul de acces fuseseră distruse de alunecările de teren. Chiar dacă Elsie l-ar fi chemat, nu ar fi avut cum să ajungă la ea. Dar simţea că încearcă să ia legătura cu el. Distrugerile din Travancore, Cochin şi Malabar aveau proporţii biblice. Însă

problemele nu puteau dura la nesfârşit. Şi n-au durat. Într-o zi, a ieşit soarele, iar liniile de telegraf au fost refăcute. S-au construit drumuri care să ocolească zonele cu alunecări de teren. Într-un târziu, a început să vină şi poşta. Musonul se sfârşise. Au trecut astfel săptămâni şi apoi luni. „Nu se mai întoarce. Nu i-am spus eu oare că poate să facă exact asta?" Digby s-a cufundat într-un abis întunecat, cuprins de o tristeţe profundă. Era încă viu, dar i se părea că viaţa i s-a sfârşit. Pe de altă parte, munţii aceia îl mai salvaseră o dată. Pentru cei care-l priveau, era tot el însuşi – ba chiar se ducea la club din când în când. Dar cicatrici noi îi strângeau inima. Aşa e fericirea care vine din iubire: e trecătoare, evanescentă. Nimic nu durează, doar pământul, solul, iar el avea să le supravieţuiască tuturor.

La opt luni şi trei zile după plecarea lui Elsie, Cromwell a venit călare să-l caute pe Digby printre arborii-de-cafea; în mână ţinea o scrisoare. Deşi nu ştia engleză, îşi dăduse seama că, spre deosebire de celelalte, aceasta era misiva îndelung aşteptată, chiar dacă Digby însuşi n-o mai aştepta, fiind sigur că nu va mai primi nici o veste de la Elsie. Îi era chiar recunoscător pentru amputarea chirurgicală a relaţiei, pentru finalul pus în practică fără explicaţii, rugăminţi sau corespondenţă tensionată care n-ar fi făcut altceva decât să prelungească tortura. S-a înfuriat văzându-i scrisul. De ce distrugea acum echilibrul pe care cu greu şi-l găsise? Cineva mai deştept decât el ar fi aruncat imediat scrisoarea, dat fiind că trenul cu pricina plecase de mult din gară. El însă n-a putut.

Dragă Digs,

Îmi pare rău că nu ţi-am scris până acum. Vei afla de ce când ne vom revedea. Dacă ne vom mai revedea. Îţi scriu acum pe grabă. N-am putut să-ţi trimit o scrisoare mai devreme, fiindcă am fost izolaţi din cauza inundaţiilor. Digby, motivul pentru care am rămas după sfârşitul musonului e totodată cel pentru care

trebuie acum să plec. Tocmai am născut, Digby. Vreau, mai mult decât orice pe lume, să-mi hrănesc, să-mi cresc şi să-mi iubesc fiica. De dragul ei trebuie să plec acum. Îți voi spune totul personal. Fetița va fi în pericol dacă mai rămân. Îi va fi mai bine cu bunica ei şi cu cei de aici care o vor iubi, cu toate că eu o iubesc mai mult decât toți ceilalți la un loc. Dar aş pune-o în primejdie dacă aş rămâne.

Digby s-a văzut nevoit să întindă o mână şi să se sprijine de Cromwell, care aşteptа alături. „E vorba despre copilul meu, fiica mea! Sunt sigur!" Dar de ce era copilul în pericol dacă Elsie rămânea acolo? Nu putea însemna decât că şi ea era în pericol. Ar fi vrut să sară în maşină şi să gonească spre ea, dar în loc de asta, a citit mai departe, sprijinindu-se de brațul lui Cromwell care stătea răbdător, ca un pilon de susținere.

Să nu încerci să vii aici sau să-mi scrii. Te rog, te implor să ai încredere în mine! Îți voi explica atunci când ne vom vedea. Intenționez să plec de acasă pe 8 martie la ora şapte seara, pe la asfințit. Voi intra în apa râului şi voi pluti la vale până la confluența de la Chalakura, la intrarea în oraş. Poți să găseşti locul pe hartă. E la aproape cinci kilometri de casă. La confluența aceea este un pod. Să mă aştepți în partea de nord a podului. Cum nu sunt nici case, nici magazine acolo, noaptea locul ar trebui să fie pustiu. Voi traversa podul pe jos cel mai târziu la ora opt seara. Sper doar să-ți văd maşina. Te rog să-mi aduci haine uscate. Dacă vei veni, îți voi explica totul. Dacă nu vei fi acolo, voi înțelege. Nu-mi datorezi nimic.
Cu dragoste,
Elsie

A doua zi era 8 martie. Plecase cu o oră înainte, singur în maşină, în ciuda obiecțiilor înverşunate ale lui Cromwell, căruia îi povestise totul.

Un copil. Copilul lui. Prima dată când făcuseră dragoste, fusese prea absorbit pentru a se gândi la o sarcină. După

aceea se străduiseră să fie precauți, deşi se şi lăsaseră duşi de val, ca şi când în lumea aceea magică în care erau împreună la Grădinile Gwendolyn nu li s-ar fi putut întâmpla nimic din ceea ce nu doreau să li se întâmple.

Dar de ce nu se întorsese Elsie imediat ce drumurile redeveniseră practicabile? O amânare de două, chiar trei luni era de înțeles, dar de ce opt? O țineau prizonieră? De ce nu aducea şi copilul cu ea? Şi de ce o evadare atât de riscantă? Toate acele întrebări îi roiau continuu în minte. Fără îndoială, la un moment dat va trebui să se întoarcă după copil. „Te rog să ai încredere în mine!" Trebuia să aibă.

A ajuns târziu la pod în seara aceea. S-a oprit să cerceteze împrejurimile, apoi şi-a luat o cameră la un cămin guvernamental, la opt kilometri distanță, şi a încercat să doarmă. S-a întors la pod a doua zi, pe înserat. La un capăt al podului, oraşul Chalakuran dormea, cu luminile stinse, la fel ca în noaptea precedentă. În celălalt capăt domneau întunericul şi pustietatea. Râul umflat curgea alene, maiestuos, ca o zeiță cu forme pline. A oprit maşina cât mai aproape posibil de tufărişuri şi de păpuriş. Pe drum venea un muncitor chinuindu-se să tragă după el un car supraîncărcat. Mergea cu capul între umeri, atât de concentrat pe eforturile sale, încât n-a zărit nici maşina neagră, nici pe Digby în umbra podului.

Nu avea habar unde anume plănuise Elsie să intre în apa râului la plecarea din Parambil. Nici nu-şi putea imagina cum era să înoate pe întuneric. Aştepta deja de un sfert de oră, cu privirea țintă la oglinda apei, când a zărit ceva ce plutea, o Ofelie revenită la viață în mijlocul râului, şi strălucirea unui braț virând spre mal. Pe urmă, nimic. Au trecut câteva minute. Într-un târziu, în celălalt capăt, o siluetă s-a desprins de conturul mătăhălos al podului. De la distanță, părea să fie o femeie îmbrăcată cu o fustă şi o bluză. Când s-a mai apropiat, a văzut că femeia era udă leoarcă, cu hainele lipite de corp. S-a repezit spre ea, a înfăşurat-o într-un prosop mare şi a condus-

o la maşină. Era albă de frig, dinţii îi clănţăneau, tremura toată, părul îi era ciufulit şi mirosea a apă de râu. Sprijinindu-se de portieră, şi-a scos bluza şi fusta ude, s-a şters în grabă şi apoi a îmbrăcat cămaşa şi *mundu* pe care i le adusese el. A aşezat-o pe scaunul pasagerului şi a învelit-o cu o pătură, şocat de înfăţişarea ei în lumina din habitaclu: o stafie palidă încadrată de fundalul negru al banchetei. Faţa îi părea incredibil de istovită, de parcă trecuseră opt ani, nu opt luni.

— Îţi mulţumesc pentru că ai venit, Digs. Hai să mergem, te rog! Repede!

N-a văzut pe nimeni în oglinda retrovizoare când a demarat. Elsie a băut cu nesaţ din sticla lui cu apă. I-a dat apoi termosul cu ceai fierbinte îndoit cu whisky, aşa cum obişnuiau să bea seara, pe acoperiş. Picioarele ei sângerau de când se chinuise să iasă din albia râului.

— Crezi că te caută? a întrebat-o.

Elsie a clătinat din cap şi şi-a muşcat buzele.

— Încă nu. Mi-am lăsat papucii şi prosopul pe malul râului. Le vor găsi până la urmă. Şi atunci mă vor căuta. Dar un cadavru poate fi purtat de ape kilometri întregi.

Cuvintele ei i-au îngheţat sângele în vene; îşi imagina cealaltă realitate, în care ea chiar se înecase, astfel că nu şedea lângă el, iar corpul ei era dus de apă spre mare.

— Şi copilul?

Ea a închis ochii şi s-a ghemuit în scaun ca un pui de pisică în pleduri – o imagine a suferinţei, pierderii şi istovelii.

— Te rog, Digby! Te implor, lasă-mă să-ţi povestesc totul când vom ajunge acasă.

El a întins mâna pe sub pătură, după mâna ei; degetele ei erau ţepene şi aspre din cauza frigului, cu pielea încreţită din cauza şederii îndelungi în apă. I le-a strâns, dar ea nu i-a răspuns. A auzit-o rostind un „Digby” înăbuşit, de parcă o rănise şi îl apostrofa. Şi în foarte scurt timp a cuprins-o somnul adânc al cuiva care n-a dormit de zile întregi.

La ora trei a dimineții a parcurs ultima bucată din traseu, încheind dificila misiune a condusului prin beznă pe drumul de acces – un lucru pe care nu-l mai făcuse niciodată din pricina pericolului reprezentat de elefanții sălbatici. Abia când a oprit în fața bungalow-ului său, la Grădinile Gwendolyn, a început să simtă junghiul din umeri şi crampele din ceafă, constatând că strângea volanul din toate puterile. A stins motorul, dar nici liniştea adâncă n-a reuşit s-o trezească.

O siluetă s-a desprins din penumbrele casei. Cromwell. Aşteptase afară, înfăşurat într-o pătură. L-a ajutat să coboare din maşină, susținându-l până când i s-au dezmorțit membrele, după care l-a scuturat de umeri, izbindu-l de caroseria maşinii de parcă ar fi vrut să-l ia la bătaie.

— Multă îngrijorare, şefule. Prea multă.

Avea ochii roşii şi mijiți de nesomn.

Digby l-a prins de antebrațe.

— Ştiu. Îmi pare rău.

Cromwell a văzut-o apoi pe Elsie dormind şi şi-a ascuns şocul stârnit de înfățişarea ei.

— Domnița e bine.

Fusese deopotrivă o întrebare şi o afirmație plină de speranță.

— Nu ştiu. A trecut printr-un adevărat iad.

Un iad pe care el nu-l înțelesese încă.

A deschis portiera, iar Elsie s-a trezit. Când a văzut unde erau, s-a întors spre Digby cu o expresie de uşurare atât de intensă, încât pentru prima dată el a crezut că înțelege grozăvia situației prin care trecuse.

— Oh, Digby, aerul pare atât de rarefiat aici! i-a spus inspirând adânc şi scuturându-şi apoi un fior.

Către Cromwell n-a putut decât să zâmbească slab; s-a împiedicat când a încercat să meargă, aşa că Digby a luat-o în brațe ca s-o ducă în casă, iar ea s-a agățat de gâtul lui.

— Îți mulțumesc, prietene, pentru că m-ai aşteptat, i-a spus el lui Cromwell. Acum du-te acasă, te rog! Familia ta nu mă va ierta pentru că te-am reținut atât.

I-a adus termosul cu ceai cald şi sendvişurile cu carne de pui pe care le pregătise bucătăreasa. În timp ce ea mânca, i-a umplut cada cu apă fierbinte. A ajutat-o apoi să se dezbrace şi să intre în baie. Pielea îi era pătată, cu zone decolorate, ca o hartă veche. I-a observat abdomenul supt şi zbârcit, contrastând cu sânii umflați, cu areolele mari cât nişte farfurioare. S-a aşezat alături, pe un taburet. Elsie s-a cufundat complet în apă, lăsându-şi afară doar labele picioarelor, sprijinite de marginea căzii. Digby a văzut un fir de sânge curgându-i de la baza degetului mare şi s-a apropiat să se uite mai bine. Tălpile îi erau pline de vezicule.

Elsie a ieşit la suprafață. Când a mângâiat-o pe mână, i-a simțit-o noduroasă şi îngroşată, ca tovalul. I-a studiat degetele: aveau crăpături, de parcă lucrase cu sârmă ghimpată. Ea şi-a tras mâna dintr-a lui.

A simțit că se prăbuşeşte cerul peste el.

Mâinile, picioarele cu vezicule, petele deschise la culoare de pe brațe... În clipa aceea a ştiut. Ar fi vrut să urle, să spargă ceva, să se revolte împotriva nedreptății unei vieți care dădea cu o mână doar ca să ia şi mai mult cu cealaltă.

Ea îl privea cu ochii măriți, văzând cum înțelegerea se aşterne pe chipul lui, cum strânge în mâini marginea căzii şi se clatină. N-a îndrăznit să rostească nici un cuvânt. Treptat, Digby şi-a regăsit stăpânirea de sine. Şi-a cufundat brațul în apă încă o dată, căutându-i mâna, şi a dus-o la buze.

— Nu! a strigat ea trăgându-şi-o, însă el nu i-a dat drumul.

— E prea târziu pentru asta, a zis cu glasul sugrumat, apăsându-i palma pe obrazul lui, fiindcă dragostea pe care o simțea era complet detaşată de lucrul cumplit pe care îl înțelesese între timp.

— Îți interzic! a exclamat ea retrăgându-şi picioarele în cadă şi aruncând stropi de apă peste margine.

— Iar eu îți interzic să-mi interzici, a ripostat Digby lăsându-se în genunchi şi întinzând brațele în apă ca să-i cuprindă trupul, s-o strângă lângă el pe femeia aceea fără care nu mai avea motive să trăiască. Nimic din ceea ce faci nu mă va îndepărta, a adăugat printre hohote de plâns, ținându-i trupul ud lipit de al lui.

I-a căutat gura, deşi ea încerca să şi-o ferească, şi a găsit-o până la urmă, simțindu-i gustul buzelor şi al lacrimilor lor amestecate când ea a cedat plângând şi l-a lăsat s-o sărute, sărutându-l la rândul ei. Agățată de trupul lui îmbrăcat, dar ud, a plâns eliberându-se de ceea ce înăbuşise atât de mult timp, împărțind în sfârşit cu el imensa povară pe care o purtase de una singură.

A ținut-o strâns la pieptul lui. Ce arme au oamenii în arsenalul lor pentru asemenea momente? Doar gemete, lacrimi şi hohote care nu pot schimba nimic. Apa din cadă se revărsa pe pardoseala băii: apă prețioasă, apă din abundență, apă care putea spăla sângele şi fluidul din vezicule, putea spăla lacrimile, chiar şi păcatele, dacă credeai în aşa ceva, dar care n-avea să spele niciodată stigmatul leprei, nu în timpul vieții lor, fiindcă nu-l aveau pe Elisei care să le spună: „Du-te şi te scaldă de şapte ori în Iordan, că ți se va înnoi trupul tău şi vei fi curat”[87], nu-l aveau pe Fiul Domnului care să atingă plăgile de lepră şi să le vindece.

Scrisoarea lui Elsie avea sens acum. Era de înțeles de ce îşi părăsise fiica. Motivul era în fața lui, în degetele ei coroiate, în începutul deformării mâinii. Ştia foarte bine că sarcina îi slăbise apărarea imunitară, permițând ca unele boli aflate deja în organism, ca lepra sau tuberculoza, să explodeze. O ştia şi Elsie, care crescuse avându-l pe Rune vecin şi prieten; ştia ceea ce profanii nu ştiau: cât de mare era riscul ca un nou-născut să contracteze lepra de la mama lui.

---

[87] Vechiul Testament, cartea a patra a Regilor 5:10.

— Înțelegi? l-a întrebat, iar el a încuviințat pe tăcute. Eu nu trebuia să am niciodată copii, Digby!

— Nu vorbi aşa!

— Am *vrut* să avem un copil împreună, Digs! Mi-am dorit să vin la tine imediat ce am aflat că sunt însărcinată, dar am rămas blocată acolo. Nu ți-am putut trimite nici măcar o scrisoare. Iar în timpul acelor ploi oribile, interminabile, mâinile şi picioarele... S-a petrecut totul foarte repede. La început n-am ştiut ce e. Dar pe urmă am văzut că nu mai pot să țin pixul în mână. Şi mi-am dat seama. Şi-a privit îndelung degetele cu pielea crăpată înainte de a relua: Aproape că am murit aducând-o pe lume, Digby. Poate că ar fi fost mai bine aşa. Am avut o criză de convulsii, după care, din fericire, nu-mi mai amintesc nimic. Copilul era întors invers. Am avut o hemoragie gravă, dar cumva am supraviețuit amândouă. Mariamma. Aşa o cheamă, după numele soacrei mele. E un copil frumos. Abia după câteva zile am putut să ridic capul de pe pernă şi să mă uit la fiica noastră. Voiam s-o țin în brațe, dar nu puteam. Rune îmi spusese de ce nu permiteau niciodată accesul copiilor la Sfânta Bridget. Ştiam.

Digby a încercat să-şi imagineze fetița, copilul lor, fiica lor. Mariamma. Jinduia s-o vadă.

— Pot s-o cresc eu aici, Elsie. Voi avea grijă de tine separat. Şi...

— Nu, Digby, nu se poate. Nu poți. E mai bine să crească fără mamă decât ca fiică a unei leproase.

Era pentru prima dată când cuvântul a fost rostit, după ce o luase el de la pod. Sonoritatea lui persista în aer cu obstinație. Ea l-a privit în față.

— Da, Digby, o *leproasă*. Asta sunt. Nimeni nu ține în casă un lepros. Şi nimeni nu poate păstra un asemenea secret. Crede-mă, a insistat ea aplecându-se în față, nici n-ar putea creşte într-o casă mai bună decât cea a soacrei mele. Ammachi Mare e iubirea întruchipată. Şi le va avea alături pe Bebe Mol şi pe Anna *Chedethi*.

— Şi pe soţul tău?

Elsie a clătinat din cap.

— El nu e într-o stare bună. A luat opiu pentru gleznele fracturate şi nu s-a mai putut opri. Acum nici nu mai ştie altceva. A tras adânc aer în piept şi, privindu-l ţintă, a continuat: El crede că fetiţa e a lui, Digby. Are motive să creadă asta. Doar un motiv, o singură dată. Era îmbuibat cu opiu, iar eu nu m-am opus. Puteam, însă n-am făcut-o. Şi când a aflat că sunt însărcinată, s-a convins singur că bebeluşul e Ninan reîncarnat. Că aşa îşi cerea Dumnezeu iertare. Iar când s-a dovedit că e fată, s-a dedat şi mai tare la opiu.

Singurul sunet care se auzea era apa picurând din robinet.

— Nu puteam să scap altfel decât lăsându-i să creadă că am murit. De ce să-i împovărez cu vestea bolii? Dacă i-aş fi spus ei, Ammachi Mare ar fi insistat să rămân. M-ar fi primit cu braţele deschise orice ar fi fost. La fel ca tine. Dar n-aş fi făcut decât să trag toată familia în prăpastie. Să le distrug bunul nume. Să-i distrug viaţa fiicei noastre. M-a durut inima fiindcă nu i-am putut mărturisi adevărul lui Ammachi Mare, dar e mai bine să creadă că m-am înecat.

— Dar dacă Mariamma mea ar creşte aici, cu noi, dar separat...

— Nu, Digby! a exclamat ea ridicându-se în şezut. Ascultă-mă! Ştii câte nopţi n-am dormit tot gândindu-mă la asta? Am *murit* noaptea trecută pentru ca fiica mea să poată duce o viaţă normală. Înţelegi? Asta înseamnă că trebuie să mă duc undeva unde nu voi putea fi găsită. Niciodată! Trebuie să mă ascund acolo unde nimănui nu i-ar trece prin minte să mă caute, unde nimeni n-ar da peste mine întâmplător, unde să nu se audă vreun zvon despre mine. Fiica mea nu trebuie să afle *niciodată* că exist. Elsie s-a înecat. Înţelegi? Iar Grădinile Gwendolyn nu pot fi locul acela. Singura alegere pe care o am, alta decât asta, e să mă arunc peste marginea Jilţului Zeiţei. Dar nu sunt gata s-o fac încă. Nu atât timp cât încă mai pot lucra. Vreau să

continui să creez până când nu voi mai fi în stare. Şi pot să fac asta la Sfânta Bridget.

A ajutat-o să iasă din cadă şi să se şteargă. Ea a îndoit un prosop pe lungime, şi l-a trecut printre coapse şi a legat un *mundu* ca să-l țină în loc. Când s-a retras în pat, el şi-a adus trusa ca să-i curețe şi să-i panseze băşicile, dar ea a încercat să-l împiedice.

Şi-a amintit de vezicula care îi apăruse după prima lor drumeție. Nu simțise atunci nici o durere. Fusese oare un indiciu timpuriu, pe care el îl ratase? Îi mai apăruseră băşici pe mâini când sculpta, dar asta era ceva normal – cu excepția faptului că ea abia le dădea atenție. Acum putea călca pe un covor sau pe un cui şi ambele i se păreau la fel la atingere.

— Aş vrea să nu pui mâna pe ele, i-a spus Elsie privindu-l cum îi pansa picioarele.

— Boala nu se ia aşa.

— Aşa spunea şi Rune, a râs ea cu amărăciune. Dar, Digs, *eu* am luat-o. Cum? Fiindcă am crescut lângă o leprozerie? Din vizitele la Rune? Cum?

— Toți suntem expuşi la un moment dat. Unii dintre noi sunt susceptibili să ia boala.

— Dacă şi tu eşti susceptibil?

A continuat s-o panseze în tăcere.

— Elsie, ce-ai fi făcut dacă n-aş fi primit scrisoarea? Dacă n-aş fi venit?

— M-aş fi dus la Sfânta Bridget, a răspuns ea fără ezitare. Plănuisem ca, dacă ai fi venit, să-ți cer să mă duci direct la Sfânta Bridget. Dar eram foarte, foarte obosită. Şi ştiam că avem nevoie de timp să vorbim. Trebuia să-ți explic. Îți datoram asta.

El s-a dezbrăcat, s-a spălat şi a venit lângă ea, doborât la rândul lui de oboseală. Când s-a întins în pat, Elsie a încercat să-l respingă.

— Nu poți să te culci cu mine! De ce faci asta, Digby?

Fără să-i răspundă, el a ridicat cearşaful, acoperindu-şi trupul gol şi pe al ei, şi s-a ghemuit lângă ea. Pleoapele ei erau grele de lacrimi, de suferinţa prin care trecuse şi de uşurarea resimţită, fie ea şi temporară. A auzit-o murmurând: „Îţi interzic", după care a cuprins-o somnul. A privit-o în timp ce dormea, cu faţa albă ca perna. Lui, în ciuda oboselii, gândurile nu-i dădeau pace, aşa că somnul l-a ocolit.

Peste o oră era treaz încă; braţul îi amorţise sub capul ei, dar nu i-ar fi păsat nici dacă s-ar fi desprins şi i-ar fi căzut. Nu se mai putea distanţa de suferinţele ei. Boala care o afecta devenise şi a lui. Nu mai avea de ce să rămână pe o moşie care nu-i mai necesita prezenţa, ştiind că iubirea vieţii lui trăia în altă parte. Elsie murise pentru restul lumii de dragul copilului *lor*. Şi nu putea face acest sacrificiu de una singură. Ştia acum foarte bine ce avea de făcut. „Este sfârşitul unei vieţi. Şi începutul alteia pe care nu mi-aş fi putut-o închipui vreodată. Nu am de ales, iar acesta e cel mai bun tip de alegere."

Când s-a luminat afară, Elsie s-a trezit dezorientată, neştiind bine unde se află. Apoi şi-a dat seama că e în braţele lui. Digby se uita la ea, cu dragoste în priviri. Dincolo de ferestre se auzeau muncitorii trecând şi sporovăind, iar un şef de echipă dădea ordine. Sunetele de la Grădinile Gwendolyn. O nouă zi. A ridicat puţin capul, privind în jur. Digby şi-a retras braţul de sub umerii ei, iar ea i-a studiat chipul. Părea liniştit. În clipa următoare au năpădit-o lacrimile, începţoşându-i iarăşi ochii.

— Digby, nu pot să rămân. Nici măcar pentru o noapte.

— Ştiu.

— Şi de ce zâmbeşti?

— Dacă Sfânta Bridget e locul în care nimeni nu te va putea găsi, înseamnă că soarta mea a fost deja decisă. *Oriunde ai merge, orice ţi s-ar întâmpla, mi se va întâmpla şi mie.* Nu, Elsie, nu mă contrazice! Mie îmi este foarte clar. Mai simplu de atât nu se poate. Voi fi întotdeauna alături de tine, întotdeauna. Până la sfârşit.

CAPITOLUL 84. LUMEA CUNOSCUTĂ

1977, Sfânta Bridget

Mariamma simte ceva arzându-i degetele. Ceaiul. Dă drumul din mână ceştii, care îi cade pe genunchi şi de acolo pe covor, unde aterizează fără să se spargă. Ceaiul fierbinte i se îmbibă în haine şi îi opăreşte coapsele.

Durerea nu ştie de trecut sau viitor; cunoaşte doar prezentul. Face o săritură înapoi de la fereastră şi îşi trage sariul şi fusta, dezlipindu-le de piele.

— Doamne! exclamă Digby. Eşti bine?

Nu e nicidecum bine. De cealaltă parte a ferestrelor până în podea, femeia – mama pe care n-a cunoscut-o până acum, în cei douăzeci şi şase de ani de viaţă – continuă să stea liniştită pe peluză, alegând seminţe în palmă. Ceva îi spune Mariammei că încă n-a clipit. Trece parcă o viaţă întreagă până când reuşeşte să-şi recapete glasul.

— De cât timp a...?

— Este aici aproape de când te-ai născut tu, răspunde Digby.

Semnalele contradictorii din mintea ei se lovesc unele de altele. E la Parambil o fotografie a mamei ei care i-a rămas în memorie: ochii aceia cenuşii au urmărit-o în fiecare zi – au privit-o chiar şi astăzi dimineaţă, în timp ce s-a îmbrăcat şi s-a pregătit pentru întâlnirea cu cel care i-a dat viaţă. Mama aceea a rămas mereu tânără, stăpână pe sine, frumoasă şi elegantă, cu buzele închise înăbuşind un zâmbet – stârnit poate de vreo vorbă a fotografului. Aceea e faţa unei mame în care o fată poate avea încredere. Cum ar putea acum să reconcilieze acea mamă de mult pierită cu femeia în viaţă de pe peluză?

— Am nevoie de aer, spune ea întorcându-se cu spatele spre fereastră şi ieşind în fugă din cameră.

Aleargă pe o alee pietruită, îndepărtându-se de grupul principal de clădiri, pe lângă o livadă, dincolo de o creşă, şi ajunge la zidul din spate al proprietăţii, de unde nu mai are încotro să se ducă, până când zăreşte o portiţă pe care o deschide şi goneşte în jos, pe o serie de trepte acoperite cu muşchi... oprindu-se în cele din urmă. În faţa ei curge încet, molcom, apa unui canal care coteşte spre albia unui râu pe care nu-l poate vedea, însă îl aude. Stă pe ultima treaptă, cu picioarele în apă. Fiecare părticică din ea, fiecare celulă jinduieşte să se arunce, să se lase purtată cât mai departe posibil de aici.

Stă la această confluenţă a uscatului cu apa, cu inima bubuindu-i, cu răsuflarea tăiată, şi totuşi abia acum izbutind să respire. Pe oglinda verde şi tremurată a apei îşi vede reflexia vălurită. A venit aici frântă, a venit să-l ia la întrebări pe cel care i-a dat viaţă, dar nu i-a fost tată, şi a găsit-o în schimb pe mama ei moartă, care de fapt trăieşte. Şi care a trăit mereu. Care a fost în viaţă în toţi anii în care Mariamma i-a dus dorul şi s-a rugat să se întoarcă din morţi.

Apa canalului curge mai departe udându-i poalele sariului, neafectată de mâhnirea ei şi de vestea abia aflată. Este indiferentă, această apă care leagă între ele toate canalele, apa din râul aflat ceva mai departe, şi cea din lacuri, din mări şi din oceane – toată, o singură apă. Aceeaşi apă care curge prin faţa casei Thetanatt şi în care mama ei a învăţat să înoate; cea care l-a adus pe Rune aici, ca să repună pe picioare un lazaret abandonat; cea care l-a purtat pe Philipose pentru a salva un copil aflat pe moarte, cu mâinile sale unite cu cele ale lui Digby; aceeaşi apă care a luat-o cu ea pe Elsie pentru a muri şi apoi a salvat-o, i-a dat o nouă viaţă în braţele celui care a iubit-o mai mult decât orice pe lume – şi care e părintele unicei fiice a lui Elsie, Mariamma.

Iar acum fiica aceea este aici, stând cu picioarele în apa care îi uneşte pe toţi în timp şi spaţiu, aşa cum i-a unit întotdeauna. Apa în care a păşit ea în urmă cu câteva minute e dusă de mult şi totuşi e aici, trecutul, prezentul şi viitorul fiind

inexorabil interconectate, ca însuşi timpul care s-a întrupat. Acesta este legământul apei: toţi sunt ineluctabil legaţi între ei prin faptele lor bune şi mai puţin bune, şi nimeni nu e separat de ceilalţi.

Rămâne o vreme acolo, ascultând refrenul clipocit, incantaţia care nu încetează niciodată, repetându-şi mesajul că *toţi una suntem*. Ceea ce a crezut că este viaţa ei s-a dovedit a fi doar *maya*, doar iluzie, însă o iluzie împărtăşită cu ceilalţi. Şi ce poate face altceva decât să meargă mai departe?

Când îşi recapătă în sfârşit stăpânirea de sine, porneşte înapoi cu paşi lenţi. Şi-o închipuie pe Elsie crescând nu departe de aici, fără mamă – măcar asta au în comun. Orice şi-ar fi imaginat Elsie când era mică, în mod cert nu s-a gândit vreodată că va ajunge *aici*. Mama ei n-a *ales* ea însăşi să fie leproasă. Cât de crud e faptul că, ţinând seama de tot ce avea de oferit lumii, *asta* i-a fost soarta: să fie închisă într-o leprozerie, un loc atât de izolat de lume, încât la fel de bine s-ar putea afla pe o altă planetă. Şi în tot acest timp, o bacterie ce se înmulţea fără grabă i-a răpit simţirea, a lipsit-o de vedere şi i-a distrus, puţin câte puţin, orice posibilitate de a face singurul lucru pe care s-a născut să-l facă. Mariamma se înfioară când îşi dă seama de altceva, la fel de crunt: în tot acest timp, mintea mamei ei trebuie să fi rămas întreagă: o artistă silită să asiste la schilodirea încetul cu încetul a propriului ei corp, odinioară superb, şi la distrugerea treptată a capacităţii ei de a face artă. Mariamma nu poate cuprinde cu mintea atâta suferinţă.

Digby nu s-a mişcat de lângă fereastră; priveşte încă silueta de pe peluză, pe faţa lui citindu-se durere şi iubire, două sentimente contopite într-unul singur, care i-a devenit o a doua natură. Acest om rănit el însuşi a rămas în toţi aceşti ani alături de mama ei, martor la suferinţele prin care a trecut ea şi suferind la rândul său la vederea lentei sale deteriorări.

Expresia i se schimbă când o vede pe Mariamma, şi această revenire a lui în prezent îi aminteşte Mariammei de tatăl ei; deseori când se apropia de el i se părea că Philipose se întoarce dintr-un loc neştiut, insondabil. Există un lucru care i-a unit pe cei doi bărbaţi: au iubit-o pe mama ei.

Se apropie de Digby şi privesc amândoi afară, pe fereastră.

El îi spune de parcă n-ar fi lipsit nici o clipă din încăpere:

— Mama ta obişnuieşte să stea aşa la soare în fiecare dimineaţă. Glasul lui are un ton meditativ, nostalgic. Iese pe poarta din gard şi numără cinci paşi până în mijlocul peluzei. Pentru ea cultiv toţi trandafirii ăştia. Mirosul i-a rămas intact, din fericire. Ştie să recunoască treizeci de soiuri numai după parfumul lor, îi povesteşte el aidoma unui părinte mândru de noile realizări ale copilului său. Când se satură de stat la soare, face şapte paşi până la fereastra asta, îşi pune ambele mâini pe geam şi rămâne aşa timp de aproape un minut, indiferent dacă eu sunt aici sau nu. E un mic ritual al ei. Al nostru. Nu mi l-a explicat niciodată. Cred că e un fel de binecuvântare, o rugăciune pe care mi-o trimite în miezul zilei, ca să-mi spună că mă iubeşte şi că e recunoscătoare pentru existenţa mea. Zâmbeşte cu un aer visător şi, o clipă mai târziu, continuă: Dacă sunt aici, pun şi eu mâinile pe geam, peste ale ei. Cred că ştie când fac asta. Şi apoi, fie că sunt aici, fie că nu, pleacă.

— Ştie că eu sunt aici?

— Nu! spune el precipitat. Nu. Nu i-am spus când ai venit să-l vezi pe Lenin. E singura dată, în douăzeci şi cinci de ani, când i-am ascuns ceva.

— De ce?

Digby oftează şi închide ochii. Rămâne mult timp tăcut înainte de a răspunde.

— Fiindcă toată viaţa s-a străduit să păstreze acest secret. Încearcă să te pui în locul ei, Mariamma. Imaginează-ţi cum a fost imediat după oribila moarte a lui Ninan. Philipose... tatăl tău... a învinovăţit-o pe ea, iar ea l-a învinovăţit pe el. După

înmormântare, ea fuge de la Parambil. La scurt timp după aceea, moare Chandy. Îngrijorați pentru sănătatea ei mintală, prietenii o duc sus, la munte, ca să-i distragă atenția. E măcinată de durere şi de furie, tentată chiar să-şi pună capăt vieții. Dintr-o întâmplare, descoperă încercările mele artistice şi uneltele de sculptură. Îşi exprimă toată acea furie cu ajutorul dălții şi al ciocanului, şi cred că asta o salvează. Rămâne aici, cu mine, după ce prietenii ei pleacă. Devenim apropiați... ne îndrăgostim unul de celălalt. Ea primeşte veste că Bebe Mol e foarte bolnavă şi numai din acest motiv pleacă la Parambil, unde intenționează să stea timp de câteva zile. Dar rămâne blocată din cauza unui muson atipic. În acel răstimp, îşi dă seama de două lucruri: că e însărcinată şi că are lepră, care evoluează fulminant – ştii că aşa se poate întâmpla în lunile de sarcină. În momentul respectiv, tatăl tău... nu era în cea mai bună formă. Din cauza opiului. Nu mai vede cale de ieşire, nimic bun în viitor. Indiferent dacă vine la mine sau rămâne acolo, în preajma ta nu poate sta – ştie bine asta fiindcă a crescut în apropiere de Sfânta Bridget şi de Rune. Ar însemna să te pună în pericol. Ea şi tatăl tău se distanțează unul de altul. Dar într-o noapte el vede cât e de nefericită, încearcă s-o consoleze, iar asta îi stârneşte dorința de intimitate. Ea nu-l opreşte. Când sarcina devine vizibilă, el, în starea aceea indusă de opiu, crede că e copilul lui. Aşa se face că ea ajunge să ia o decizie: va trebui să dispară îndată ce te aduce pe lume. Va trebui să moară. Toți cei de la Parambil trebuie s-o creadă moartă, ca să nu le păteze numele pentru totdeauna. Are o singură consolare: ştie că cel mai bun lucru pe care poate să-l facă este să te lase în grija lui Ammachi Mare, la Parambil.

— Dar dacă tata sau Ammachi Mare ar fi ştiut, ar fi avut grijă de ea, ar fi...

El clatină din cap.

— Cât timp ar fi trecut înainte ca negustoreasa de peşte să nu mai treacă pe la voi, iar rudele să înceapă să vă ocolească? Ceea ce face boala asta corpului şi cărnii e oricum destul de

rău, dar teama de contagiune destramă familii. În fiecare săptămână vin la noi femei alungate de acasă de soții lor. Sau tați goniți cu pietre de copiii lor. Doar aici își găsesc cu toții un nou cămin.

Mariamma ar vrea să protesteze, să îl contrazică. Dar adevărul e că, dacă n-ar fi fost medic, ar fi avut curajul să păşească aici? Ea *este* doctor, un discipol al lui Hansen; o persoană care a disecat țesuturi leproase. Ea cunoaşte duşmanul... şi *totuşi* prima ei reacție când şi-a văzut mama a fost una de oroare şi repulsie. „Pune-te în locul ei", i-a spus Digby, însă îi e imposibil să se închipuie încălțată cu sandalele acelea cu talpă groasă, croite din cauciuc de anvelopă; îi e imposibil să se imagineze trecând prin coşmarul pe care l-a trăit mama ei şi pe care încă îl trăieşte. Când Elsie îşi ridică spre soare chipul cu ochi care nu mai văd, Mariamma e scuturată de un fior.

— Boala asta ostracizează copii nevinovați, iar Elsie n-a vrut să creşti marcată de eticheta pe care o poartă ea. Mai bine s-o crezi moartă decât s-o vezi în felul ăsta. Iar pentru cei de la Sfânta Bridget, faptul că sunt aici e aproape totuna cu a fi morți, spune Digby cu amărăciune. Cei dragi nu-i vor mai vedea niciodată. Nici nu vor să-i mai vadă. N-am primit niciodată vizita vreunei rude. Nici măcar o dată. Cred că tu eşti prima. Elsie şi-a înscenat înecul şi m-a chemat s-o iau de la râu. Eu am vrut să rămână pe proprietatea mea, însă a refuzat. Exista un singur loc în care putea trăi păstrându-şi teribilul secret. Aici. Cât despre mine, n-am avut de ales. Nu puteam accepta s-o pierd din nou.

— Cine altcineva mai ştie?

— Doar Cromwell. Şi acum, tu. Cromwell mi-e ca un frate. El ne-a făcut posibilă viața aici. Deja îmi administra moşia, iar acum îi aparține lui în întregime. Prietenii mei cred că l-am găsit pe Isus şi de aceea m-am retras aici. Şi s-a dovedit că era nevoie de mine la Sfânta Bridget. Misiunea suedeză nu reuşea să găsească asistente şi medici dispuşi să vină să lucreze aici

pe termen lung. Prejudecăţile sunt prea mari. Eu eram deja familiarizat cu Sfânta Bridget. Lucrurile se deterioraseră după moartea lui Rune şi erau multe de făcut. Cea mai grea lovitură a survenit atunci când mama ta şi-a pierdut vederea. Acum îi citesc în fiecare seară. Când a aflat despre moartea tatălui tău, i s-a frânt inima. A renunţat să mai lucreze. L-a jelit zile întregi, a plâns pentru el. Şi pentru tine. Trăia oricum cu vina în suflet în fiecare zi, însă când ai rămas orfană, suferinţa i s-a înzecit. Acum asta e singura durere pe care o mai poate simţi: durerea sufletească. Chinul de a fi nevoită să dispară de pe faţa pământului pentru a-i proteja pe cei pe care îi iubea. Întreaga ei artă te are pe tine în centru, Mariamma, pe tine şi durerea de a fi silită să renunţe la tine. Biata ta mamă nu-şi putea manifesta iubirea decât aneantizându-se, decât devenind un nimeni, o anonimă neştiută de copilul ei. Se vede asta în sculpturile ei, în felul în care îşi exprimă durerea de a fi nevoită să-şi ascundă faţa, de a şti că nu şi-o poate arăta niciodată, de a fi moartă pentru tine, doar pentru ca tu să trăieşti.

Mariamma plânge auzindu-i cuvintele. A avut parte de toate sărutările şi de toată dragostea maternă posibilă din partea lui Ammachi Mare, a tatălui ei, a Annei *Chedethi* şi a lui Bebe Mol. Toţi au iubit-o. Dar plânge fiindcă i-a lipsit mama *adevărată*, care până la urmă a fost aici tot timpul. Da, i-a lipsit femeia de pe peluză, i-a lipsit mama care ar fi putut fi Elsie, dacă nu s-ar fi îmbolnăvit de lepră. „Există în viaţa mea un abis, un vid al tuturor acestor ani în care vieţile noastre au fost separate.”

Digby îi întinde o batistă imaculată. Mariamma o ia, recunoscătoare. Se adună pe cât posibil şi îl priveşte pe cel care i-a dat viaţă şi care s-a retras aici pentru a fi alături de femeia pe care o iubea.

— Şi tu ai fost nevoit să renunţi la lume, Digby!

— La lume? Ha! exclamă el cu un râs amar care nu-i stă în fire. Nu, nu! Am renunţat la ceva mult mai important,

Mariamma. Am renunțat la *tine*. Am renunțat la şansa de a-mi cunoaşte unicul copil. Cât am jinduit să te cunosc! Asta n-a fost doar durerea ei, ci şi a mea, să ştii.

Mariamma e şocată de intensitatea emoției lui, de chinul şi frustrarea care-i răzbat din glas. Nu-i poate susține privirea.

— Singurul lucru care a mai atenuat durerea de a nu te avea aici, cu noi, a fost acela că ne aveam unul pe celălalt. Eu am redevenit, într-un fel, chirurg – l-am răsplătit pe Rune pentru tot ce a făcut pentru mine –, iar Elsie n-a încetat nici o clipă să fie artistă. Eu şi mama ta am trăit un sfert de secol împreună! A fost greu. Când am venit aici, era încă o femeie frumoasă. Şi atât de puternică! Forța minții ei, calitatea lucrărilor artistice... Aş fi vrut s-o vezi şi tu în zilele ei de glorie! Inima mi s-a mai frânt câte puțin cu fiecare piedică sau dificultate. Uită-te ce i-au făcut trecerea timpului şi nenorocita asta de boală Hansen! Dar noaptea, unul în brațele celuilalt, încercăm să uităm. Eu mă mulțumesc cu atât, Mariamma.

Nu ştie ce să spună despre o asemenea dragoste; e puțin invidioasă.

— Când rubrica tatălui tău a reînceput să apară în ziar, plină de umor şi spirit – dar şi de durere –, Elsie şi-a dat seama că a reuşit să-şi depăşească dependența. Îndrăznesc să spun că ea a fost cea mai înfocată cititoare a Omului Obişnuit. Îmi traducea şi mie articolele. Înainte de a orbi, fireşte. După aceea a trebuit ca alții să i le citească.

— Despre viața mea ştie ceva?

— Oh, Doamne, da! spune el zâmbind. Atât cât am putut afla. Când redactorul care coordona rubrica tatălui tău a scris articolul acela în care explica misterul Tulburării şi autopsia... ea nici nu s-a mai putut gândi la altceva. A întristat-o faptul că descifrarea misterului a venit prea târziu pentru el, prea târziu pentru Ninan. Ştia că l-a învinovățit pe nedrept pentru moartea băiatului; în durerea lor, fiecare s-a întors împotriva celuilalt. Iar când el a reuşit să scape de dependența de opiu,

Elsie de la Parambil murise de multă vreme. Şi n-a mai apucat să-i spună cât de rău i-a părut.

Trăsăturile lui Digby sunt reliefate de lumina care pătrunde prin fereastră; Mariamma desluşeşte în ele o tristeţe profundă, exagerată de cicatricea de pe obraz. Chiar vede ceva din sine însăşi în omul acesta care are aproape şaptezeci de ani. Se sprijină uşor de umărul lui. Ezitând, el îi cuprinde umerii cu braţul – acest alt tată al ei îmbrăţişându-şi fiica în vreme ce privesc amândoi spre mama ei.

Iubeşte-i pe cei bolnavi, pe fiecare dintre ei până la unul, ca şi cum ar fi din familia ta. Tatăl ei copiase acest citat pentru ea; încă îl are, între pagina de titlu şi următoarea, în exemplarul mamei sale din *Anatomia lui Gray*.

„Appa, ar trebui s-o iubesc pe femeia asta care a refuzat să facă parte din viaţa mea? O femeie care şi-a înscenat moartea pentru ca niciodată să nu-mi treacă prin minte s-o caut? Aş putea să-i înţeleg alegerea, dar pot oare şi s-o iert? Există oare vreodată motive pentru a-ţi părăsi propriul copil?”

Brusc, îşi îndreaptă spatele şi se depărtează de Digby.

— Digby, o cunosc! Da, toţi leproşii arată la fel. Dar pe ea o cunosc! E cerşetoarea care venea la Parambil. Întotdeauna, înainte de Convenţia de la Maramon. Se apropia şi se oprea, stând nemişcată. Digby, i-am pus şi eu bani în cănuţă!

Expresia lui vinovată îi arată că nu se înşală.

— Jinduia să te vadă, Mariamma. Amândoi jinduiam. Eu nu puteam să vin fiindcă, alb fiind, aş fi atras atenţia. Dar în fiecare an o duceam cu maşina cât mai aproape posibil. Îmbrăca haine de cerşetoare şi aştepta cu orele până când te zărea şi apoi venea pe jos spre casă. Eram invidios pe ea ori de câte ori reuşea să te vadă. Dacă nu putea însă, suferea enorm. Cu trecerea anilor a devenit tot mai dificil, iar când a orbit, totul s-a terminat. Într-un an, Anna a fost cea care i-a pus monede în cană. Când s-a întors la maşină, Elsie avea inima frântă şi, dintr-un impuls, am trecut amândoi pe lângă casă. Atunci te-am văzut eu pentru prima dată... te-am văzut

mergând pe drum, limpede ca lumina zilei. Încă port în minte imaginea aceea. Atât de mult mi-aş fi dorit să te cunosc... dar aveai deja un tată. Şi era un om bun, un tată mult mai bun decât aş fi putut eu vreodată...

— Da, aşa a fost, îl întrerupe ea tăios.

Îi stă pe limbă să adauge: „Şi să nu cumva să uiți asta", dar n-o lasă inima. Au suferit destul, cu toții.

— Digby, cu câte ştii tu despre lepră, n-ai putut să faci ceva pentru a-i păstra vederea? Sau mâinile?

El o priveşte nevenindu-i să creadă.

— Da' oare crezi că n-am încercat? se bâlbâie. Elsie e cel mai grav pacient al meu! Lepra nu-i mai e activă datorită tratamentului cu dapsonă şi alte medicamente, dar nervii... odată ce sunt morți, păi, morți sunt! I-a fost luat darul durerii fizice. Dacă aş fi putut s-o protejez de traumele repetate, n-ar fi ajuns să arate aşa ca acum!

E şocată de indignarea lui, de mânia care-i răsună în glas şi de roşeața care i-a cuprins obrajii. E prima dată când îl aude vorbind cu accent.

— Numai că pentru ea, tot ce conta era arta ei afurisită. Îi bandajam mâinile în fiecare dimineață, dar dacă bandajul o încurca, şi-l scotea imediat. Poate că vederea nu i s-ar fi deteriorat complet, dar când i-a fost afectat nervul facial şi corneea i s-a uscat, îi pansam ochiul închis, ca să dau posibilitatea corneei să se vindece, iar ea îşi scotea pansamentul! Ne-am certat în privința asta. *Încă* ne certăm. Zice că la fel de bine aş putea să-i cer să nu mai respire! Că dacă încetează să mai lucreze, viața ei s-a terminat... Iar asta mă doare rău. Cred că mi-ar plăcea să aud că *eu* sunt viața ei. Fiindcă pentru ea trăiesc.

Îşi priveşte mâinile, de parcă şi-ar vedea în ele propriul eşec, iar ea se întreabă dacă nu cumva dorința de a deveni medic, de a fi chirurg şi de a repara lumea nu-i vine de la acest om, din genele lui.

— Ei bine, continuă el pe un ton mai blând, am ştiut întotdeauna că mă aflu în prezenţa unui geniu. Un talent ca al mamei tale apare foarte rar în lume. Arta ei e mai importantă decât mine şi decât boala asta nenorocită! Nouă ne e greu să-i înţelegem această compulsiune. Şi, mă crezi sau nu, ea încă face artă. Când vederea i s-a deteriorat, a intrat într-o frenezie a lucrului ca să-şi termine proiectele începute, iar asta i-a afectat mâinile şi mai rău. Uneori îmi cere să-i leg o bucată de cărbune de pumn, iar pe urmă îmi pun mâna peste a ei şi desenăm împreună. Cercul s-a închis, adaugă el cu un râs lamentabil pe care Mariamma nu ştie cum să-l interpreteze. În bungalow-ul nostru, în întuneric, lucrează cu lut moale. Tot ce mai are sunt palmele. Îşi lipeşte lutul de obraji, poate chiar de buze, ca să-i simtă forma. Aşa nevăzătoare cum e, a creat sute de creaturi din lut, suficiente pentru a popula o lume în miniatură. Are o încredere în sine uluitoare. Ştie ce valoare au piesele ei. A ştiut întotdeauna.

— Şi cine le vede?

— Doar eu. Nimeni altcineva. Ar fi vrut ca operele ei să fie văzute, dar *nu* şi dacă ar fi dat de înţeles cine e artista. *Eu* voiam ca ele să fie văzute. Cu ani în urmă am făcut o încercare precaută. I-am trimis câteva piese unui comerciant din Madras pe care îl cunoşteam, un fost pacient, şi i-am spus că sunt realizate de un artist care vrea ca numele să-i rămână secret. S-au vândut imediat în cadrul unei expoziţii, patru dintre cele şapte piese ajungând în afara ţării. Apoi, într-o revistă din Germania a apărut un articol despre acest artist anonim. Oamenii erau foarte curioşi, iar posibilitatea de a fi descoperită a îngrozit-o. N-am mai încercat niciodată aşa ceva. Avem aici două magazii pline cu operele ei. Cine ştie dacă lumea va ajunge să le vadă *vreodată*? Singurul lucru mai important pentru ea decât arta e ca toţi s-o creadă înecată şi nimeni să nu afle cumva că de fapt are lepră şi trăieşte aici. Îşi doreşte ca secretul să moară odată cu ea, chiar dacă asta înseamnă că şi arta ei va muri.

Mariamma se gândeşte la bietul ei tată, care a luat în mormânt propriul său secret, neştiind că soția lui e în viață. Sau poate că a ştiut? De aceea să fi plecat atât de brusc spre Madras? Să fi aflat întâmplător ceva?

— Digby... Acum, când ştiu că secretul ei a fost dezvăluit, crezi că va vrea să vorbească cu mine?

El oftează.

— Nu ştiu. A ales să dispară tocmai ca tu să crezi că a murit. Elsie... de fapt amândoi ne-am dedicat viața acestui secret. Iar acum crede că a reuşit. Şi *eu* am crezut asta... până când ai intrat azi în sala de operații. Aşa că... va vrea oare să vorbească cu tine? Să-i spulberăm iluzia pe care s-a străduit atât de mult s-o creeze? Nu ştiu.

Mariamma se gândeşte la propriile ei iluzii spulberate. Ce-ar trebui – să le fie recunoscătoare Tulburării şi lui Lenin fiindcă au adus-o aici, sau să-i urască pentru asta? Tulburarea te privează de multe, dar totodată îți dă şi lucruri pe care poate nu le-ai fi dorit. Deodată, i se face dor de Lenin.

O studiază din priviri pe femeia aşezată pe peluză – Elsie. Mama ei. Pare straniu de împăcată şi liniştită cu trupul acela desfigurat... Sau poate că la mijloc e doar dorința unei fiice de a o percepe aşa? Tot ce i-a mai rămas mamei sale din ceea ce a definit-o cândva este gândirea... Asta, plus rămăşițele unui trup care abia dacă mai funcționează, şi totuşi încă încearcă să facă artă. Şi îl mai are pe omul de aici care o iubeşte, cu toate că rămâne tot mai puțin din ea pe zi ce trece.

— Mariamma, spune Digby cu blândețe, *tu* vrei să vorbeşti cu ea?

Întrebarea îi face inima să bată mai repede şi gura să se usuce. „Nu!”, răspunde fără ezitare o voce în interiorul ei. „Nu sunt pregătită.” Dar o alta, vocea unei copile, a unei fiice, o contrazice, adresându-i-se mamei: „Da, fiindcă sunt atât de multe lucrurile pe care ar trebui să le ştii despre mine. Şi despre tata. Nu l-ai cunoscut niciodată pe omul care a devenit,

n-ai ştiut cât de mult te-a iubit până la final. A fost cel mai bun tată pe care şi l-ar putea dori o fiică”.

În cele din urmă, rosteşte cu glas tare:

— Digby... încă nu-ți pot spune.

Îşi aminteşte de cuvintele mijlocitorului *Aniyan*: „Fiecare familie are secretele ei, dar nu toate secretele sunt menite să înşele”. Secretul familiei de la Parambil, care totuşi nu mai era chiar necunoscut, fusese Tulburarea. Tatăl ei avusese totuşi încă unul: că fiica lui iubită nu era de fapt a lui. Dacă Ammachi Mare ştiuse, păstrase şi ea tăcerea. Digby şi Elsie avuseseră şi ei un secret: anume că ea era în viață, că nu se înecase, că era bolnavă de lepră. Toate aceste secrete păstrate de adulții din viața Mariammei avuseseră menirea de a o proteja pe ea. Mijlocitorul *Aniyan* mai spusese ceva: „Ceea ce defineşte o familie nu e sângele, ci secretele împărtăşite între membrii ei”. Secrete care îi pot uni sau care riscă să-i îngenuncheze atunci când sunt dezvăluite. Iar acum ea, căreia nu i-a fost împărtăşit nici unul dintre aceste secrete, a aflat totul. Prin urmare, sunt cu toții o mare, fericită şi afurisită familie.

Elsie, mama Mariammei, se ridică încet. Stă cu picioarele depărtate, cu capul aplecat pe un umăr aidoma unui vizionar, răsucindu-l abia sesizabil într-o parte şi-n alta, aşa cum fac nevăzătorii. Se întoarce cu paşi mici, rigizi, ca ai unui copil care abia învață să meargă, până ce stă cu fața spre ferestrele înalte. Cu palmele şi cu cioturile degetelor îşi aranjează meticulos marginea sariului alb peste umărul stâng şi face primul pas, numărând.

Mariamma îşi simte scurta viață comprimată în acest moment, acest *unic* moment care cântăreşte mai greu decât suma tuturor celor dinaintea lui. Inima îi bubuie în piept.

Mama ei ridică mâinile la nivelul umerilor, acele bizare şi împuținate extremități pe care le întinde ca pe o ofrandă. Se apropie cu încheieturile întoarse în unghi drept, cu palmele orientate spre înainte, şi e ceva copilăresc şi sfâşietor în

imaginea braţelor ei întinse pentru întâlnirea cu fereastra. Înaintarea ei bravă şi totuşi tragică aduce o transformare în trăsăturile lui Digby: un zâmbet plin de iubire îi apare pe buze în timp ce o priveşte. Mama ei se mai apropie puţin, şi încă puţin, până când palmele ei ating geamul, oprindu-i înaintarea. Şi rămân lipite acolo. Digby vrea să-şi pună şi el palmele pe cealaltă parte a geamului, peste ale ei... dar n-o face şi se uită la fiica lui, cu sprâncenele ridicate întrebător.

Fără să se gândească, fără să simtă nevoia de a se gândi, Mariamma simte imboldul de a se apropia. Îşi lipeşte ambele palme pe geam, în dreptul mâinilor mamei sale, astfel că în clipa aceea, amândouă sunt una şi nimic nu le mai separă lumile.

MULȚUMIRI

În 1998, nepoata mea de frate, Deia Mariam Verghese, şi-a întrebat bunica: „Ammachi, cum era când erai mică?” Orice răspuns verbal ar fi fost insuficient, astfel că mama, Mariam Verghese, a luat un caiet cu spirală şi a umplut 157 de pagini din el cu amintiri de pe vremea când era copilă, cu scrisul ei ferm şi elegant. Mama a fost o artistă talentată, şi şi-a presărat însemnările cu schițe sumare. Întâmplările pe care le-a consemnat le erau bine cunoscute celor trei fii ai ei, cu toate că detaliile se mai schimbau de fiecare dată când le povestea.

Mama a murit în 2016, la vârsta de nouăzeci şi trei de ani, însă chiar şi în ultimele luni de viață, în timp ce eu scriam această carte, mă mai suna să-mi povestească o amintire care abia ce-i revenise în minte – de pildă, cea despre vărul ei care tot repetase iar şi iar aceeaşi clasă din cursul primar şi fusese promovat într-un târziu doar fiindcă, din cauza greutății lui, banca în care şedea se rupsese, proiectându-l direct în clasa următoare din şcoala cu o singură sală. Am folosit o parte din însemnările mamei când am scris *Legământul apei*, dar mai de preț pentru mine au fost glasul şi atitudinea care răzbăteau din cuvintele ei, pe care le-am agrementat cu propriile mele amintiri din vacanțele de vară petrecute la bunici, în Kerala, şi din vizitele ulterioare pe când urmam facultatea de medicină. Vărul meu, Thomas Verghese, este un artist talentat (şi inginer totodată), preferatul mamei. Sunt recunoscător şi mândru totodată că desenele sale sugestive din carte i-au surprins atât de fidel atmosfera; mama ar fi încântată de ele.

Pentru această poveste care se întinde pe trei generații, două continente şi mai multe regiuni geografice, am apelat la ajutorul multor rude, prieteni, experți şi la alte resurse. Pe toți cei pe care am omis să-i menționez îi rog să înțeleagă că omisiunea nu a fost voită.

Kerala. Le sunt profund îndatorat următorilor: scriitoarei Lathika George (autoarea cărții *The Kerala Kitchen*,

Hippocrene Books, 2023), care m-a ajutat să mă orientez în Cochin, mi-a împărtăşit nepreţuite amintiri din copilărie şi a constituit o resursă de bază cu privire la tot ceea ce ţine de mâncare; e-mailurile lungi şi dense pe care mi le-a trimis Mary Ganguli îi reflectă talentul scriitoricesc (pe lângă profesia de psihiatru) şi s-au dovedit a fi o veritabilă comoară de informaţii despre Kerala, din domeniul medical şi din psihologie; verişoara mea Susan Duraisamy mi-a împărtăşit detalii extraordinare despre casa bunicii mele paterne şi despre locuitorii ei; Eliamma Rao, sufletul meu pereche, m-a ajutat să-i întâlnesc pe extraordinarii fondatori ai centrului de tratament *Soukya*, Isaac şi Suja Mathai, care mi-au conturat idei noi cu privire la procesul de vindecare; Eliam m-a dus în casa soţilor Sanjay şi Anjali Cherian din Calicut şi pe proprietatea lor din Wayanad, unde Sanjay mi-a explicat cu generozitate dedesubturile funcţionării unui domeniu agricol. Jacob Mathew, coleg cu mine la Colegiul Creştin din Madras, este redactor-şef al publicaţiei *Malayala Manorama*; el şi Ammu m-au primit cu generozitate în casa lor şi mi-au pus la dispoziţie toate resursele necesare. Sper că mă va ierta fiindcă mi-am luat libertatea de a-l prezenta pe „Omul Obişnuit” drept colaborator al revistei *Manorama*; sper că în aceste pagini îmi va recunoaşte admiraţia pentru publicaţia pe care o conduce. Lucrările şi cărţile lui Susan Visvanathan (mai cu seamă *The Christians of Kerala: History, Belief and Ritual among the Yakoba*, Oxford University Press, 1993) au fost nepreţuite. Mulţumirile mele se îndreaptă către Taj Malabar Resort & Spa, graţie căruia şederea mea în Cochin a fost memorabilă. Le sunt recunoscător: lui Premi şi Roy John; prietenului meu din colegiu, Cherian K. George; lui Arun şi Poornima Kumar; lui C. Balagopal şi Vinita; şi talentatului arhitect Tony Joseph. Catherine Thankamma, apreciată traducătoare din malayalam în engleză, mi-a citit manuscrisul cu minuţiozitate şi mi-a oferit numeroase sugestii. Dintre numeroasele mele rude care mi-au împărtăşit din amintirile şi experienţa lor, le mulţumesc

următorilor: Jacob (Rajan) şi Laila Mathew; Meenu Jacob şi George (Figie) Jacob; Thomas Kailath şi Anuradha Maitra; şi mai cu seamă naşilor mei, Pan şi Anna Varghese. Tatăl meu, George Varghese, care la momentul scrierii acestui roman are nouăzeci şi cinci de ani şi merge pe bandă de două ori pe zi, mi-a răspuns la numeroase întrebări şi mi-a relatat propriile-i amintiri atunci când l-am rugat. Pentru toate greşelile în ceea ce priveşte Kerala, eu sunt singurul răspunzător.

Facultatea de medicină. Printre colegii mei de la Colegiul Medical din Madras care mi-au fost de un uriaş ajutor se numără: C.V. Kannaki Utharaj, un priceput ginecolog ale cărui e-mailuri lungi, amuzante şi informative despre travaliu şi naştere s-au dovedit a fi adevărate giuvaiere nepreţuite – îţi datorez foarte mult, CVK; Anand şi Madhu Karnad mi-au împărtăşit amintiri despre căminul, sala de clasă, clinica şi viaţa urbană din Madras şi mi-au răspuns la nenumărate mesaje; m-au găzduit, m-au hrănit şi m-au îngrijit de multe ori şi îmi sunt cei mai vechi şi mai dragi prieteni; le mulţumesc de asemenea lui Nicci şi Ajit Varki, Samson şi Anita Jesudass, Arjun şi Renu Mohandas şi Bobby Cherayil, absolvenţi ai Colegiului Medical Creştin din Vellore, dar şi colegului meu de la Stanford Rishi Raj. David Yohann (Johny) şi soţia lui, Betsy, m-au găzduit, iar Johny mi-a împărtăşit amintirile sale detaliate din Calicut şi din experienţa sa medicală în Kerala, răspunzând cu promptitudine la numeroasele mele întrebări ulterioare.

Chestiuni chirurgicale. Bunii mei prieteni Andrew şi Ann Elder au făcut tot posibilul pentru a mă ajuta să înţeleg istoria şi dialectul scoţiene, m-au dus din nou la Glasgow şi mi-au citit manuscrisul de multe ori. Îi mulţumesc totodată lui Stephen McEwen. Şi în acest caz, orice erori îmi aparţin.

Manuscrisul. Printre colegii care m-au ajutat cu documentarea şi detaliile manuscrisului sau care mi-au facilitat activitatea scriitoricească se numără Sheila Lehajani, Mia Bruch, Olivia Santiago, Shubha Raghvendra, Katie Allan,

Kelly Anderson, Pornprang Plangsrisakul, Jody Jospeh, Talia Ochoa, Erika Brady, Donna Obeid şi Nancy D'Amico. Stuart Levitz, Eric Steel şi John Burnham Schwartz au citit textul finalizat şi mi-au oferit comentarii valoroase; John este director literar al Conferinţei Scriitorilor din Sun Valley, eveniment anual care mie îmi revigorează credinţa în bucuria şi forţa cuvântului scris. Peggy Goldwyn a citit versiunile timpurii ale manuscrisului şi mi-a oferit recomandări înţelepte; autoarea şi editoarea Kate Jerome a citit nenumărate ciorne şi ne-a oferit, mie şi fiilor mei, o dragoste neştirbită şi susţinere în cele mai grele momente. Kate, ai recunoştinţa şi dragostea mea eternă. Doi colegi de la Iowa Writers' Workshop mi-au rămas prieteni apropiaţi şi confidenţi: Irene Connelly a citit, a lucrat şi mi-a corectat toate cărţile, iar pe aceasta mai mult decât pe oricare alta, şi mi-a fost mereu alături; Tom Grimes a consacrat ore îndelungi *Legământului* spre final – amândoi aveţi dragostea mea.

Scriitorii nu sunt nimic în lipsa redactorilor, iar un redactor bun este important. Am fost extrem de norocos să-l am ca redactor pe Peter Blackstock. El mi-a modelat esenţial cartea, şi a făcut-o cu încredere, acuitate, modestie şi bună dispoziţie. Agenta mea, Mary Evand, m-a găsit în Iowa în 1990 şi de atunci mă reprezintă. Îi datorez foarte mult pentru cariera mea literară, dar mai cu seamă pentru că, în vederea publicării acestei cărţi, m-a pus în legătură cu Peter şi cu incredibila echipă de la Grove Atlantic. Pentru versiunile anterioare am avut parte de o valoroasă asistenţă editorială din partea lui Courtney Hodell, şi mi-a oferit-o cu o răbdare neobişnuită, cu înţelepciune şi abilitate; ei şi lui Nathan Rostron, care a citit manuscrisul şi mi-a oferit sfaturi utile, le mulţumesc din inimă.

Scrisul este o îndeletnicire solitară, dar cel puţin în cazul subsemnatului nu poate avea loc fără dragoste, acceptare, susţinere şi iertare din partea prietenilor şi a familiei. Dintre cei trei fii iubiţi ai mei – Steven, Jacob şi Tristan –, numai mezinul, Tristan, a fost lângă mine în anii în care am scris

această carte, noi fiind singurii ocupanți ai casei; calmul, răbdarea, sprijinul şi dragostea lui profundă m-au susținut la bine şi la greu. Fratele meu mai mic, Philip, a transcris paginile scrise de mână ale mamei şi a făcut copii pentru membrii familiei. Fratele mai mare, George, este stânca pe care mă bazez în viață, punctul meu cardinal; nu e doar un iubit profesor la MIT, ci şi un strălucit corector şi un lector inspirat. În fiecare dimineață de miercuri, vreme de două decenii, m-am întâlnit personal sau virtual cu „frații" mei din San Antonio: Jack Willome, Drew Cauthorn, Randy Townsend, Guy Bodine, Olivier Nadal şi regretatul Baker Duncan. Am format grupul respectiv pentru a ne susține şi a ne responsabiliza reciproc; dragostea necondiționată a acestor frați este un dar neprețuit. Randy şi Janice mi-au pus la dispoziție proprietatea lor Big Island într-un moment crucial al scrierii acestei cărți.

Universitatea Stanford îmi este un cămin minunat încă din 2007. Îi sunt profund îndatorat lui Bob Harrington, prietenul meu şi director al Departamentului de Medicină de la Stanford, pentru devotamentul necondiționat arătat adjunctului său nonconformist. Îi mulțumesc lui Ralph Horwitz pentru că m-a adus la Stanford. Lloyd Minor, decan al Facultății de Medicină de la Stanford, mi-a susținut activitatea; el şi Priya Singh au fost catalizatorii centrului pe care îl conduc, *PRESENCE: The Art and Science of Human Connection*. Sonoo Thadaney este magicianul şi coordonatorul *PRESENCE*, al BedMed şi al tuturor celorlalte activități ale mele de la Stanford. Ea, împreună cu Errol Ozdalga, John Kugler, Jeff Chi, Donna Zulman şi toți ceilalți membri ai BedMed şi *PRESENCE*, formează familia mea extinsă. Mulți alți colegi de la Stanford, prea numeroşi pentru a-i menționa aici, mi-au permis să continui să învăț şi să progresez; le mulțumesc tuturor. Catedra Linda R. Meier and John F. Lane Provostial, pe care o ocup, îmi oferă libertatea de a activa în toate facultățile campusului. Îngrijirea celor bolnavi şi predarea ştiinței medicale rămân cele mai dragi pasiuni ale mele, şi le sunt

recunoscător pacienților, studenților, personalului și rezidenților de la Stanford, dar și de la toate celelalte instituții la care am lucrat, pentru că m-au ajutat să-mi păstrez modestia și să-mi simt chemarea la fel de intens ca la început.

În cele din urmă, nu-mi pot imagina viața și nici această carte fără Cari Costanzo. Niciodată nu și-a pierdut credința pe parcursul urcușurilor și coborâșurilor mele; mi-a recitit fiecare rând din această carte și a făcut-o de foarte multe ori; în plus, mi-a hrănit trupul și sufletul, fiind în același timp un profesionist apreciat la Stanford și o mamă desăvârșită pentru Kai și Alekos. Faptul că l-am cunoscut pe Alekos, fiul ei cel mare, a fost un dar special pentru mine în ultimii ani. Deși am dedicat această carte mamei mele, existența ei ție ți se datorează, Cari. *Omnia vincit amor: et nos cedamus amori.*

NOTE

Povestea din aceste pagini este în întregime fictivă, la fel ca toate personajele principale şi secundare, însă am încercat să rămân fidel evenimentelor survenite în vremea respectivă în lumea reală. Bombardamentul japonez asupra Madrasului chiar s-a petrecut; viceregele, prim-secretarul şi guvernatorul din Bombay sunt personaje imaginare şi nu au nici o asemănare cu persoanele care au deţinut funcţiile respective în realitate. Spitalul Longmere este fictiv; sunt mândru că am urmat cursurile Colegiului Medical din Madras şi că am vizitat Colegiul Medical Creştin de mai multe ori; totuşi, evenimentele şi personajele din jurul acestor două instituţii sunt imaginare. Convenţia de la Maramon este legendară şi sper să particip la ea la în moment dat; scena de la Convenţie cu Maestrul Propăşire este fictivă; Triplu Yem nu există şi nu se aseamănă cu nici un spital dintre cele pe care le cunosc eu. Preoţii pe care îi ştiu din copilărie şi un episcop – Mar Paulos Gregorios (născut Paul Varghese), prieten de familie – sunt oameni minunaţi şi mi-au fost sursă de inspiraţie. Descrierile bisericii şi ale celor care o slujesc sunt fictive în întregime.

Fraza „Răsuflarea tatălui ei devenise acum aer gol" este preluată din „Caelica 83" de baronul Brooke Fulke Greville. Materialul despre mirodenii şi Vasco da Gama are la bază excelentele cărţi *Holy War (*Harper, 2011) a lui Nigel Cliff şi *Spice*, de Jack Turner (Vintage, 2005). Ideile lui Ammachi Mare şi Koshy *Saar* în această privinţă sunt inspirate din remarcile lui Dorothy Allison şi din maximele extrase din excelenta carte a lui Robert McKee *Story* (ReganBooks, 1997). Majoritatea versetelor biblice au fost preluate din versiunea King James a Bibliei; rugăciunile sunt preluate din Cartea Rugăciunilor de Seară a Creştinilor Sfântului Toma sau din versiunile online ale liturghiilor Creştinilor Sfântului Toma. Gândurile sorei-şefe despre şcolile publice sunt inspirate din documentarul BBC *Empire*. Sintagma „Renunţ la multe dintre cele ce-mi sunt

necesare, dar nu şi la lux" parafrazează un citat similar atribuit lui Frank Lloyd Wright sau lui Oscar Wilde. Modul în care descrie Celeste Londra parafrazează relatarea lui M.M. Kaye din *The Sun in the Morning* (Viking, 1990), dar şi pe cea a lui Elizabeth Buettner din *Empire Families* (Oxford University Press, 2004). Ideea lui Honorine, că trandafirii ar fi doar nişte buruieni dacă nu s-ar ofili şi n-ar muri, este extrasă din gândirea lui Wallace Stevens: „Moartea este mama frumuseţii. Doar ce e perisabil poate fi frumos." Rândurile scrise de Veritas către *The Mail* despre băieţii de la colegiul La Martinière sunt parafrazate după *Paper Boats in the Monsoon* (Trafford, 2007), de Owen Thorpe. Comentariul autorului scrisorii despre eşecul brahmanilor când ajung pe cele mai înalte poziţii este preluat din lucrarea lui Brian Stoddart *A People's Collector in the British Raj: Arthur Galletti* (Readworthy Pubklications, 2011). „Secretul îngrijirii pacienţilor este să-ţi pese de ei" este un citat din Francis Peabody cunoscut tuturor medicilor (JAMA, 1927; 88:877). Remarca lui Celeste despre faţada politicoasă oferită de soţul ei în ciuda adevăratelor lui sentimente este inspirată de personajul George Smiley al lui John le Carré, care spune la un moment dat: „Englezul educat la şcoli private este cel mai mare făţarnic din lume", în *The Secret Pilgrim* (Knopf, 1990). Când Rune îi aduce lui Ammachi Mare veşti neplăcute, ea îi mulţumeşte, „obişnuinţa fiind prea puternică"; sintagma este preluată din poezia „What the Doctor Said" a lui Raymond Carver din *New Path to the Waterfall* (Atlantic Monthly Press, 1990). Observaţiile lui Rune despre degetul mare îi sunt atribuite lui Isaac Newton în *All the Year Round* (1864, vol. 10, p. 346) de Charles Dickens şi redate ulterior în cartea lui A.R. Craig *The Book of Hand* (Sampson Low, Son & Marston, 1867): „În lipsa altor dovezi, policarul m-ar convinge de existenţa unui Dumnezeu". Versurile recitate de Koshy *Saar* sunt preluate din poezia lui Tennyson din 1854 „The Charge of the Light Brigade". Cuvintele scrise de Digby pe exemplarul lui Elsie din *Anatomia lui Gray* sunt extrase din poemul lui

Robert Burns „Death and Doctor Hornbook” (1785). Familia cu albul ochilor albăstrui şi oase fragile suferă de osteogenie imperfectă. Femeia de la clinica ORL cu o excrescenţă în nară are rinosporidioză. Înainte de 1985 existau multe neclarităţi în privinţa celor două forme de neurofibromatoză; mulţi dintre pacienţii cu ceea ce este considerată acum neurofibromatoză de tip 2, sau NF2 – „Tulburarea” din acest roman –, erau abordaţi laolaltă cu cei cu neurofibromatoză de tip 1, sau NF1 – „clasica” boală a lui von Recklinghausen, caracterizată de noduli cutanaţi şi subcutanaţi. Astăzi este limpede că acestea sunt două maladii genetice distincte, cu manifestări clinice diferite, care implică cromozomi diferiţi (cromozomul 17 pentru NF1 şi cromozomul 22 la NF2). „Tulburarea” are la bază descrierea unei familii extinse din Pennsylvania (JAMA, 1970, 214(2): 347-353). Materialul despre foamete este desprins din surse publice. Fragmentele din piesa radiofonică pe care o ascultă Philipose sunt preluate din *Hamlet*, actul 5. Cuvintele lui Philipose „*Norocos te poţi considera tu în această apă”* şi, mai apoi, *„Norocos eşti tu fiindcă poţi fi purificat iar şi iar...”* sunt versuri din poezia „Lucky Life” scrisă în 1977 de regretatul poet Gerald Stern (profesorul meu din Iowa şi, totodată, prieten). Acronimul MRVR de după numele doctorului de negi are la bază o relatare din lucrarea *Evolution of Modern Medicine în Kerala*, de K. Rajasekharan (TBS Publishers' Distributors, 2001). Expresia „lumea sferică şi colţurile ei imaginare” e adaptată după „Holy Sonnet 7” de John Dunne. Păcatul translatorului dezastruos care l-a precedat pe Maestrul Propăşire este inspirat de cuvintele lui Jorge Luis Borges „originalul este neloial traducerii”, din eseul său *On William Beckford's „Vathek”* din *Selected Non-Fictions* (Viking, 1999). Cuvintele lui Cowper „Pacea şi fericirea aparţin celui ce alege acest studiu doar de dragul studiului, fără speranţa vreunei răsplăţi” este un precept al zoroastrismului. Îndemnul să „trăim întrebarea” este inspirat din volumul lui Rilke *Scrisori către un tânăr poet* (*Letters to a Young Poet*,

Norton, 1993) şi este un sfat pe care îl ofer şi eu deseori. Fraza „Într-o epocă a minciunilor, afirmarea adevărului este un act revoluționar” i-a fost deseori atribuită lui George Orwell. Fuga lui Lenin şi Arikkad după raidurile lor eşuate în Wayanad este imaginară, dar naxaliții au fost (şi încă sunt) reali, la fel ca executarea lui Arikkad „Naxal” Varghese (1938-1970), care a muncit pentru Adivasis în Wayanad. În 1998, agentul de poliție P. Ramachandran Nair a recunoscut că l-a împuşcat pe Varghese la ordinele lui K. Lakshmana, inspector de poliție. În 2010, un tribunal l-a declarat pe Lakshmana vinovat de a-l fi determinat pe Nair să tragă; a fost condamnat la închisoare pe viață şi o amendă de zece mii de rupii. Criticile pe care le aduce negustoreasa de peşte pilulelor vândute de *vaidyan* sunt inspirate de alocuțiunea lui Oliver Wendell Holmes în fața Societății Medicale din Massachusetts pe 30 mai 1860: „... dacă întreaga *materia medica*, aşa cum este ea aplicată acum, ar putea fi aruncată pe fundul mării, ar fi mai bine pentru întreaga omenire – şi cu atât mai rău pentru peşti”. Ceea ce trăieşte Philipose în capitolul „Ogarul cerurilor” are la bază poezia cu acelaşi titlu scrisă în 1890 de Francis Thompson. Scrisoarea lui Philipose în care menționează că adevărata călătorie de descoperire presupune nu să cauți peisaje noi, ci să priveşti totul cu ochi noi este o parafrazare a unei idei similare din romanul lui Marcel Proust *À la recherche du temps perdu* (Gallimard, 1919-1927), în volumul 5. Pentru îndemnul mijlocitorului *Aniyan* „Stabileşte o dată” îi sunt îndatorat colegului meu de la Graduate School of Business de la Stanford, Baba Shiv, care a împărtăşit această amintire în cadrul strălucitelor sale conferințe despre procesul decizional. Îți mulțumesc, Baba! Fraza mijlocitorului *Aniyan* referitoare la secrete este un citat din cartea *Secrets: On the Ethics of Concealement and Revelation* (Vintage Reissue, 1989) de Sissela Bok. Observațiile făcute de Digby în timpul unui transfer de tendon au la bază cuvintele lui Paul Brand, pionier în domeniul chirurgiei: „Chirurgul trebuie să dovedească o

răbdare ca de râmă care îşi simte calea printre rădăcini şi pietre, şi nu trebuie să-şi croiască drum cu forța prin structurile rigide, căci altfel tunelul creat nu va fi căptuşit cu material flexibil", din *The Journal of Bone and Joint Surgery, British Volume*, 43-B, No. 3, 1961. „*Să nu spui despre un om că e fericit atât cât încă mai trăieşte*" sunt cuvinte rostite de Solon către Cresus, în *Istoriile* (*The Histories*, Penguin Classics, 2003) lui Herodot. „*Oriunde ai merge, orice ți s-ar întâmpla, mi se va întâmpla şi mie*" este un vers din poezia lui e.e. cummings „i carry your heart with me" (*Complete Poems*, Liveright, 1991).

CUPRINS

1. PARTEA ÎNTÂI
    1. CAPITOLUL 1. Întotdeauna
    2. CAPITOLUL 2. La bine şi la rău
    3. CAPITOLUL 3. Lucruri nespuse
    4. CAPITOLUL 4. Inițierea noii stăpâne a casei
    5. CAPITOLUL 5. Gospodărie
    6. CAPITOLUL 6. Cupluri
    7. CAPITOLUL 7. O mamă ştie
    8. CAPITOLUL 8. Până când moartea ne va despărți
    9. CAPITOLUL 9. Credința în lucrurile mărunte
2. Partea a doua
    1. CAPITOLUL 10. Un peşte sub masă
    2. CAPITOLUL 11. Castă

3. CAPITOLUL 12. Două din cele mari
4. CAPITOLUL 13. Amplificare
5. CAPITOLUL 14. Arta meşteşugului
6. CAPITOLUL 15. O bună reuşită
7. CAPITOLUL 16. Meşteşugul artei
8. CAPITOLUL 17. La o rasă distanţă
9. CAPITOLUL 18. Temple din piatră
10. CAPITOLUL 19. Pulsatil
11. CAPITOLUL 20. În case din sticlă
12. CAPITOLUL 21. Avertizat
13. CAPITOLUL 22. Natură moartă cu mango

3. Partea a treia
    1. CAPITOLUL 23. Ce ştia Dumnezeu înainte de a ne naşte noi
    2. CAPITOLUL 24. Răzgândire
    3. CAPITOLUL 25. Cineva străin în casă
    4. CAPITOLUL 26. Ziduri invizibile
    5. CAPITOLUL 27. În sus e bine
    6. CAPITOLUL 28. Marea minciună
    7. CAPITOLUL 29. Miracole matinale
4. Partea a patra
    1. CAPITOLUL 30. Dinozauri şi popasuri pe munte

2. CAPITOLUL 31. Suferinţa mai mare
3. CAPITOLUL 32. Războinicul rănit
4. CAPITOLUL 33. Mâini care scriu
5. CAPITOLUL 34. Mână în mână
6. CAPITOLUL 35. Remediul pentru ce te supără
7. CAPITOLUL 36. În locuinţa morţilor nu există înţelepciune
8. CAPITOLUL 37. Un semn favorabil

5. Partea a cincea
    1. CAPITOLUL 38. O. P. Parambil
    2. CAPITOLUL 39. Geografie şi destin matrimonial
    3. CAPITOLUL 40. Etichete reductive
    4. CAPITOLUL 41. Avantajul dezavantajului
    5. CAPITOLUL 42. Toţi împreună
    6. CAPITOLUL 43. În casa ta
    7. CAPITOLUL 44. Un ţinut al belşugului
    8. CAPITOLUL 45. Logodna
    9. CAPITOLUL 46. Noaptea nunţii
    10. CAPITOLUL 47. Teme-te de copac
    11. CAPITOLUL 48. Zeii ploii
    12. CAPITOLUL 49. Priveliştea
6. Partea a şasea

    1. CAPITOLUL 50. Pericole pe culmi
    2. CAPITOLUL 51. Disponibilitatea de a fi rănit
    3. CAPITOLUL 52. Aşa cum era odinioară
    4. CAPITOLUL 53. Femeia de piatră
    5. CAPITOLUL 54. Un înger antenatal
    6. CAPITOLUL 55. Vlăstarul este fată
    7. CAPITOLUL 56. Dispărută
7. Partea a şaptea
    1. Capitolul 57. Invictus
    2. CAPITOLUL 58. Aprinde lampa
    3. CAPITOLUL 59. Asupritori blânzi şi asupriţi recunoscători
    4. CAPITOLUL 60. Revelaţia spitalului
    5. CAPITOLUL 61. Chemarea
    6. CAPITOLUL 62. Diseară
8. Partea a opta
    1. CAPITOLUL 63. Cei în trup şi cei fără trup
    2. CAPITOLUL 64. Articulaţia ginglimo-artroidală
    3. CAPITOLUL 65. Dacă Dumnezeu ar putea vorbi
    4. CAPITOLUL 66. Linia de despărţire
    5. CAPITOLUL 67. Mai bine afară decât înăuntru
    6. CAPITOLUL 68. Ogarul cerurilor

7. CAPITOLUL 69. Să vezi ce-ţi imaginezi
8. CAPITOLUL 70. Plonjonul
9. CAPITOLUL 71. Şi morţii vor învia nestricăcioşi
10. CAPITOLUL 72. Boala lui von Recklinghausen

9. Partea a noua
    1. CAPITOLUL 73. Trei reguli pentru o viitoare mireasă
    2. CAPITOLUL 74. O minte sub observaţie
    3. CAPITOLUL 75. Stări de conştiinţă
    4. CAPITOLUL 76. Treziri
    5. CAPITOLUL 77. Drumuri revoluţionare
    6. CAPITOLUL 78. Priveşte aici
    7. CAPITOLUL 79. Planul lui Dumnezeu

10. Partea a zecea
    1. CAPITOLUL 80. Neputinţa de a clipi
    2. CAPITOLUL 81. Trecutul se întâlneşte cu viitorul
    3. CAPITOLUL 82. Opera de artă
    4. CAPITOLUL 83. Din dragoste pentru cei bolnavi
    5. CAPITOLUL 84. Lumea cunoscută
    6. Mulţumiri
    7. Note